نینا

نووسینی سابیت رەحمان

وەرگێڕانی کەریم دانشیار

1

بەرەبەری ئێوارەی یەکێک لە ڕۆژەکانی هاوینی ساڵی 1901 بوو. سەڵتەڕێبوارێک لە وێستگەی شەمەندەفەری"هەیبەت"ی شاری باکۆ، لە شەمەندەفەر دابەزی. سەڵتەڕێبوارەکە بەهێمنی و بەبێ ئەوەیکە سەرنجی یەساوڵ و چاوەدێرانی دەور و بەری وێستگە ببزوێنێ، لە پەسیو ماڵ و هۆدە کەم قەدەکان دا، لە بەر چاو نەدیو بوو .

هەتاو، لە جەمسەری ئاسۆگەوە نزیک کەوتبۆوە، کە ڕێبوارەکە لە وێستگەی "هەیبەت" گەلێک دوور کەوتبۆوە و لە ڕێی چۆلگەی وشک و قاقڕی "لۆکباتا"ەوە بەرەو کۆمەڵە شاخێکی کە لە بەرامبەریدا بەرز تێهەڵچوو بوونەوە، بە پەلە دەیکوتا .

سەڵتەڕێبوارەکە لاوێکی نۆزدە ـ بیست ساڵانە دیاری دەدا. جلک و بەرگی بەری بۆز بوو. جووتێک چەکمەی مێشنی گورجستانیی لە پێدا بوو. جلک و پێڵاو، تەنانەت سەر و سەکوت و کاکۆڵە ئاڵۆزکاوەکەیشی نوایەک خۆڵەمڕی ڕێگەی لەسەر نیشتبوو. نمای سەرتابەپێی ئەوتۆی دەنواند کە چەند ڕۆژی بێ وچان دەبێ لە ڕێدا بووبێت و تەنانەت بەر لە سواربوونی شەمەندەفەریش، ماوەیەک، مەودا ڕێیەکی زۆری بە پێیان بڕیبێت، بەڵام سەرەڕای ڕێ پێوان و پێکوتەی

بەردەوامی چەند ڕۆژانی، هیچ چەشنە نیشانێکی شەکەتی لە سیما و جەستە و لەش و لاری دا نە دەبیندرا؛ هەروا بە گەرم و گوڕی، بەڵام هێدی و لە سەرەخۆ، چۆلگەی تاوەسووت و هەڵپرووکاوی "لوگباتان"ی دەبڕی و بۆ گەیشتن و جێ هێشتنی کۆمەڵەشاخەکان بە پەلە بوو.

هەتاو ، لە ئاسمانی بان سەریدا بەرەو خۆرئاوا ڕادەکشا و شتێکی وەتۆی نەمابوو لە پشتی لووتکە کێوکان نەدیو ببێت. شەبەقە سوورەی دەمی تاوپەڕان، بەرە بەرە پەڵەی ڕەش و تاریکی تێدەگەڕان و لە سووچی ئاسمان دا دەبوونە سێبەر و سایە.

شەمەندەفەر = شەمەنەفەر = شەمەندۆڤێر [وشەیەکی فەرانسەوییە و پەڕیوەتە ناو زمان و ئەدەبییاتی خەڵکانی ڕۆژهەلاتی و کوردی].

لە دیمەنگای بەرامبەریشی دا، بیابانی وشک، تەپۆڵکە ڕەملەکان و ترۆپکە بەردینەکانی بەرامبەری ، بەهێمنی دەخزانە باوەشی تارمایی و، بۆرە تاریکاییەکی پێش قەرەوڵی شەویان بە سەر دەکشا.

لەو دەمەدا، ڕێبوارەکە لە کاروانە ڕێیەکی پان و بەرین، قەدی ڕژدی هەورازێکی دەبڕی کە بەرەو مەڵبەندی "ڤولچیە ڤروتا" دەچوو. کاتێک کە هەورازەکەی بڕی و لە نێوانی دوو تاشەبەردی سەر لووتکە شاخەکە تێپەر بوو، گەیشتە بانویەکی گۆڕ و تەخت. هەر لەوێ بۆی دانیشت و ڕۆژنامەیەکی پێچراوەوەی لە باخەڵ دەرهێنا و چەند کوتە

نانی وشک و ڕەقی لێ دەرکێشا و تامەزرۆیانە، بەڵام بە تەڕدەستی خەریکی خواردنی بوو .

چۆلگەی" لوکباتان" و ئەولاتری بیابانەکە، واتە جادەی "سەلیان"، بەوێنەی توولە مارێکی درێژی بەپێچەکە و خوارەکە لە گۆڕایی دەشتەکە دا ڕاکشابوو. ڕێبوارەکە سەرپاکی مەڵبەندەکەی وەک لەپی دەستی دەناسی. لە ساڵانی پێشین دا، لە "یەسەمەل ئالتی" و تەنانەت هەر لەم "ڤولچیەڤروتا"یەش دا، گەلێک جاران کۆبوونەوەی نهێنیی کرێکاران پێک دەهات. هەندە جارێکیش پۆلیس بە شوێنی کۆبوونەوەکەیانی دەزانی و هێرشی دەکردنە سەر. کرێکارەکان بۆ خەڵەسین لە چنگی پۆلیس، بە پانتایی بیابانی ئەم هەرێمە وەردەبوون و دواتر ملی جادەی مارپێچی "سەلیان"یان دەگرت و بە دەشتی کاکی بە کاکی دا دەهاتن. هەر لەو دەمانەش دا، کرێکارەکان بە دەم دوان لە سەر ژینی هەژارانە و ڕەنج بە خەساریی کرێکاران و، لە ستەمی بێ سنووری ستەمکارەکان، بە بیابان دا دەهاتن و دەڕۆیشتن. ڕێبوارەکە هەر خود بۆ خۆیشی لە یەکێک لە کۆبوونەوەکان دا بەشداری کردبوو و لە بارەی ژیانی نالەباری کرێکارانی "تفلیس"ی، قسەی بۆ هاوکارانی کردبوو .

خۆر، لە ئاسۆی دوورەدەستان، لەپشتی ترۆپکە کێوەکاندا ئاوا بوو. سێبەرەکان بەربەرین تر و بوومەلێڵ ڕەشاییی تۆختر کرد. مژێکی فێنکی دەمی تاوپەڕان بە دەم نەرمە شنەی لای دەریاوە بە دەشت و دەر دا بڵاو بۆوە. ڕێبوارەکە دەستی لە نان خواردن کێشایەوە و بەرەو یەکێک لە

تەپۆڵکەکان وەڕێ کەوت. هەر لەوێ، لە کەلێن چڕە بەردانەوە، چاوێکی بە دەور و بەر دا خشاند و ئینجا ملی چەکمەکانی هەڵکێشا و بە پەلە و بە هەنگاوی خێرا، بەرەو شار وەڕێ کەوت. پاش هەندێک ڕۆیشتن، گەیشتە کۆنە گۆڕستانێک. لێرەوە، تاریکی بە تەواوی وڵاتی داگرتبوو. کێلی گڵکۆکان لە تاریکایی سەری شەو دا وەک بڵێی نوقمی بیرەخەوێکی قورس و قووڵ بن، کەیل و خەمناک دەهاتنە بەرچاو. لێرەوە دیمەنی شاری باکۆ بە گشت جوانی و گەورەیی خۆیەوە دەبیندرا.

بانو= دەشتایی بچووک لە بەزرایی شاخەکان دا.

باکۆ، شاری پیت و بەرەکەت، شاری نەوت و سامان، کە پتر لە سەت و یازدە هەزار کەسی تێدا نیشتەجێیە، کانگا و سەرزەمینی نەوتە و، هەر ساڵ نزیک بە شەش سەت و چل ملیۆن پووت نەوت، لە چاڵە نەوتەکانی هەڵدەهێنجرێت. باکۆی ڕازاوەی دەوڵەمەند، هەر ئێستێ لە تاریکانی سەری شەودا دەڵێی جەستە خەستی گرفتی ڕۆژە و، خەریکی ونەوزدانە. لەشانی ڕاستی باکۆوە،"بابیس" دیارە. هەورازتر لەوێ، چەند بورجی بڵندی سەرچاڵە نەوتەکان بەرز تێهەڵچوونەتەوە. مەودایەک خوارتر، دەریا قەراخە و قەراخ دەگەڵ وشکانی سنوور و کەوشەنی لێک جیا کردۆتەوە. کۆنە بەلەم و پاپۆڕەکان لە قەراخ ئاواندا لەنگەریان خستووە و بە چەشنی بێشکە، لارە و ڕاژەیانە. "زیغ بورنی" لە سووچێکی شاری باکۆوە کەوتۆتە ژێر تارای لێڵە مژێکی توند و، ڕەشە چەتری شەوی بە سەر کشاوە. لە هەمێزی ئاسۆ

نادیاری دەریا دا دورگەی "نارگین" لە گوێن خاڵێکی ڕەش دیارە .

باکۆ، شاری چینایەتی، شاری کەڵە دەوڵەمەندان و مەکۆی هەژارانی بەلەنگازە. دیمەنی شاری باکۆ لە سەرانسوێی گۆڕستانەکەوە وێنەنوێنێکی دوو چینی دژبە یەکە و دەنوێنێ کە چیها و چەندهای ناکۆکی و نایەکسانی لەباخەڵ دا خەوتووە. لە لایەکەوە، کۆشکی بەرز و پڕ کەشم و نەشمی زۆردارانی دەستڕۆیشتوو، ڕەنگ و نیگاری شارە مەزنەکانی ئیمپڕاتوریای ڕۆمای نەخش کردووە و لە بەرێکی ترەوە، هۆدە و کۆختەی قوڕینی تێک تەپیوی هەژاران، لەژێر سێبەری نەداری و هەژاری دا مات ماونەتەوە. ئەو مەڵبەندە، یادی گوندە قەڵاچۆکراوەکانی سەردەمی کۆیلایەتی لەبەر چاوی ڕێبوارەکەدا زیندوو کردۆتەوە. نێوبانگی مەڵبەندی هەژارانی شاری باکۆ، بە ((چەمبەرکەندی)) دەرچووە. لێرە، خێڵی ناشکوای کرێکاری هەژاری دەربەدەر، پۆلی دەرکراوانی ئاوارەی ئەو لادێیانەی کە لە ترسی هەرەسی دەرەبەگ و ژاندارمی حکوومەتی پەنایان هێناوەتە شار، بە نیشتەجێیانی چەمبەرکەندی دەژمێردرێن. قسەی دەم و زمانی هەژارانی باکۆیە لە دەمی پەژارە دا دەڵێن:"دەچمەوە چەمبەرکەند"ی، کە بە واتای مردن و جێ هێشتنی خۆشی و کامەرانییە. بەکورتی، چەمبەرکەندی، دورگەیەکی هەژارانەیە و لە ناو دەریای پڕ پیت و بەرەکەتی باکۆ دا قەتیس ماوەتەوە .

دڵی ڕێبوارەکە بە بینینی ئەم گشتە ناتەبایی و دژایەتییە دارماڵی خەفەت بووبوو. لە جێ هەستا و لە

لێژایی گۆڕستانەکە هاتەخوار. بەڵام بۆ ئەوەیکە هەوا کەمێک تاریکتر بێت و دۆست و دوژمن لێک نەکرێنەوە، تاوێک لە تەنیشت گڵکۆیەک دانیشت و ئیستێکی گرت. لێرەوە، هەتا ئەو جێیەی بینایی چاو بڕی دەکرد، هەر کانگەی نەوت و کارگای پیشەسازیی شاری باکۆ بوو کە بە چەشنی ڕێچکە بە شوێن یەکتر دا ڕیز کرابوون. خاوەن سامانانی وەک"نۆبێل"، "مانتاشۆڤ" و "تەقی یۆڤ"ەکان بە درێژایی ڕۆژ و مانگ و ساڵ، بێ وچان هەگبە و باخەڵەکانیان لە دراو دەئاخنن. ئەم هەرێمە، گەنجی لە بن نەهاتووی چەند کەڵە دەوڵەمەندانێکە، کە ترۆپکی کۆشکەکانیان لە "ئاخ شار"، "سابونچی"، "بالاخانی" و "بی بی هەیبەت"، دەگەڵ ئەستێران ملانەیانە.

بەرە بەرە تاریکایی باڵی بەسەر هەموو سوێ و سوقاقێکدا کێشا. لە کۆڵانەکانی شار، لێرە و لەوێ، چرای گازییان لە سەرگەی کۆڵان و چوار ڕێیانی شەقامان دا داگیرساند.

ڕێبوارەکە هێدی هێدی لە گۆڕستانەکەوە بەرەو شار داگەڕا. بە کوچە و کۆڵانەکانی تەنگەبەر و پڕ لە زبڵ و زاڵی چەمبەرکەندی دا هات و لە یەکێک لە گەڕەکەکان، لە بەر دەرگای ماڵێکی دوو قاتی دا ڕاوەستا.

چرایەکی کەم سۆ، لە جەمسەری کۆڵانەوە بۆرە ڕوناکاییەکی بێ هێزی بە دەور و بەری خۆیدا بڵاو کردبۆوە. کۆڵانەکە کپ و چۆڵ و بێدەنگ بوو، هیچ جووڵەوەرێکی تێدا بەدی نەدەکرا. لە کەلێنی دەرگای حەوشەی ماڵێکەوە، باریکە شۆقێکی کز و کەمڕەنگ دەی دەڵاندە کۆڵانەکەوە.

ڕێبوارەکە بە ئەسپایی لە دەرگاکە نزیک بۆوە. ژنێک لە پشتی دەرگاوە، لەسەر کورسیلەیەک خەریکی سەبیلە کێشان بوو. فەساڵ و سەرو دەم و چاوی ژنەکە کەوتبوویە بەرتاریکایی و لە دەرەوە باش نەدەبیندرا. ڕێبوارەکە تۆزکاڵێکی لێ نزیک کەوتەوە و چونکە نەیدەزانی ژنە لە چ ڕەگەز و هۆزێکە و شارەزای چ زمانێکە، پاش تاوێک ڕاوەستان، بە زمانی ڕوسی لێی پرسی :

ـ دایەگیان!... ئەرێ لەمماڵەدا کرێگرتەیەکی کرێکاری تێدا دەژی؟!

ژنەکە لەجیاتی وەڵامدانەوە، ملی نایە قەخە قرخ و چەند جارانیش بە توندی کۆکی. ڕێبوارەکە پێی وابوو ژنە شارەزای زمانی روسی نییە، بۆیە پرسیارەکەی بە زمانی گورجی لێ دووپات کردەوە. بەڵام دیسان ژنە مرتەقی لێوە نەهات. هەرکە ڕێبوارەکە بە زمانی ئاسۆڕی دەگەڵی دوا و پرسیاری لێ نوێ کردەوە، ژنەکە بە گورجی لە جێی خۆی ڕابوو. بە وردی تێی ڕاما و سەر تا بەپێی دایە بەر نەزەر و گوتی:

ـ بۆچی کوڕم لێرە دەژی ، بەڵام ئێستێ لە ماڵ نییە و لەسەر ئیشە .

ڕێبوارەکە بە دەنگێکی نزمتر پرسیاری لێ کرد:

ـ دایەگیان، کرێگرتەکەتان میوانێکی هەیە"مالکۆڤ"ی ناو بێت؟

ژنەکە بە وردی و سەرنجەوە گوێچکەی بۆ پرسیاران شل کردبوون. هەر لەو حاڵەدا مژێکی گەروگری لە سەبیلەکەی

دا و دوای هەڵمژینی دوکەڵە شینەیەکی خەست، دەستی کرد بە لرخە لرخ. پاش ئیستێک لوشمین و کۆخین و سنگ خاوێن کردنەوە، سەری سەبیلەکەی چەندجاران کوتایە سەر لاسکی کورسیلەکەی و تووتنە هەڵپرووکاوەکەی ڕشت؛ ئەوسا لەبەر خۆیەوە بە بۆڵە بۆڵ گوتی:

ـ ... بە لەعنەت بی چ توتنێکی!... بەخێر و ناسەلامەتی تازەم کڕیوە، کەچی دەگەڵ سنگم ناچارێ و هەر پێی دەکۆخم ...

ئەوسا سەری هەڵبڕی و ڕووی دەمی کردەوە ڕێبوارەکە و گوتی:

ـ بمبوورە کوڕم، تۆ لە کێت پرسیار کرد؟... بە خوای ئەم تووتنە ئاڵۆزی کردم و هۆشم لە تۆ و لە پرسیارەکەت بڕا !

ڕێبوارەکە لێی دووپات کردەوە :

ـ دایەگیان، من هەواڵی "مالکۆف"م لێ پرسی... ئاخۆ کرێگرتەکەتان میوانێکی بۆ هاتووە کە"مالکۆف"ی ناو بێت؟

ـ نا ... نەخێر!...

لەحاڵێکدا سەبیلەکەی دەخستەوە ناو تورەکە تووتنەکە و خەریکی بەن پێچی کردن و بەستنەوەی زارکی توورەکەی تووتن بوو، لەسەر کورسیلەکەی دانیشت و ورد تێی ڕاما و گوتی:

ـ هیچ میوانێکی بۆ نەهاتووە؛ خۆیشی لە ماڵ نییە و دەرگاکەیشی گاڵە دراوە...

ـ ئەی خاوەنی ئەم ماڵە کێیە؟ دەکرێ من بچم و پرسیارێک لەو بکەم... بەشکەم ئەو بزانێت و پێمی بڵێ؟

ژنە وەک زۆر شەکەت بووبێت، بەدەم باوێشکەوە گوتی:
ـ خاوەنی ماڵ خۆمم ، من لە کرێگرتەی خۆم باش شارەزام و دەزانم هەتا بە ئیمرۆ قەت هیچ هاموشۆکەرێکی بەسەرەوە نەبووە. دەرگاکەی گاڵەیە و دەتوانی بچیت و بەچاویش بیبینیت.
ـ کلیلەکەی بەلای تۆوەیە؟
ـ نەخێر بەلای منەوە نییە .
ڕێبوارەکە بێدەنگەی لێکرد. هەرکە هەستی کرد دەنگی خشپەی هەنگاوێک لە سەر پەڕی کۆڵانەوە دێت، بە پەلە گوتی :
ـ دایەگیان دەمبووری!... ئەمەێ گوت و بۆ ئەوەی ئاشکرا نەبێ، هەر ئەو ڕێگە تاریکەی گرتەوەبەر، کە پێیدا هاتبوو.
هەرکە ڕێبوارەکە دوور کەوتەوە، ژنەی پشتی دەرگاکە زیت و زیرەک و چالاک لە جێی خۆی هەستا و دوای گاڵەدانی دەرگای حەوشەکە، بە دالانێکی تارێک و تەنگەبەر دا بەرەو ژوور چوو. لە بەری چەپی دالانەکەوە، دەرگایەکی کردەوە. لە ژوورەکەدا چرایەکی گڕسۆز لەسەر کۆنە مێزێک داندرابوو. شۆقی چراکە ئەوەندە سیس و کز و کەم سۆ بوو، کە شتومەکی ژوورەکە زۆر بە زەحمەت دەبێنران. ژنەکە بە ئەسپایی دەرگای هۆدەیەکی شان بەشانی ژوورەکەی کردەوە. لەو ژوورەدا شۆق و ڕوناکایەکی تەسەلتر ولاتی روناک کردبوو.

لە چەقی ژوورەکەدا پیاویکی چاو و برۆ ڕەش، کە هەودا مووی سپی، لاجانگەکانی بۆز کردبوو، ڕاوەستا بوو. هەرکە ژنە وەژوور کەوت، کابرا هاتە پێشتر و بە پرتاو لێی پرسی :
ـ دایەگیان چ باسە ؟!... دوو جاران بە ڕەمز دەگەڵمان دوای؛ هەم چەند جاران بە توندی کۆکی و هەمیش دەنگت لە کورسیەکەوە هێنا... چ خەبەر بوو؟
ژنە بە ئاسپایی گوتی :
ـ کەسێک هەواڵێ "ماشێنیست"ی پرسی... پرسیاری"مالکۆڤ"یشی لێکردم.
کابرا بەبیستنی وەرامی ئافرەتەکە، بە هێواشی پرسی :
ـ دایە گیان، سەر و دیمەنی میوانەکەت چلۆن هاتە بەر چاو؟
ـ وڵات زۆر تاریک بوو کوڕم... لەبەر لێڵایی هەوا، سەرو ڕوویم باش بۆ نەدیترا. بەڵام ئەوەندەم بۆ ساغ بۆوە کە کابرا نابێ خەڵکی ئەم هەرێمانە بێ... دەبێ لە دوور هەندەرانەوە ڕا هاتبێ. بە ئەزمانی روسی و گورجی و ئاسۆڕی دواندمی ...
ـ ئەی چی لێهات ؟
ـ ڕۆیشت !
ژنە ویستی کابرای هاودەنگی جێ بهێڵێت، بە پەلە کورسیلەکەی دەست دایە و گوتی:
ـ ئەوا من دەگەڕێمەوە بەر دەرگا. تۆیش تۆزێک دەست و بردت بێ. من پێموایە کەسێک بەم درەنگ وەختانە سەرمان لێبدات، دەست هەڵناگرێت و دەگەڕێتەوە.
کابرا باسکی ژنەی گرت و بە پەلە گوتی :

ــ دایەگیان تۆیش ئیستێک بگرە با من دەگەڵ هەڤالان پرس و ڕایەک بکەم، هەر ئێستێ دێمەوە لات !

ــ بڕۆ کوڕم. ئەمەی گوت و لەسەر کورسیلەکەی دانیشت .

کابرا، سوچێکی ڕاخەری ناو هۆدەکەی لادا و بە نووکی کێردێک، تەختەیەک لە تەختەبەندی تەرکی ژوورەکەی دەرهێنا. لە ژێرەوە دەسگرەیەک دەرکەوت. دەسگرەکەی ڕاکێشا، دەرگایەکی بچووک کرایەوە و ڕێگایەکی نهێنی وەدەر کەوت. کابرا بە پەیژەیەکدا ڕەوانەی ژێرزەمینەکە بوو. ژنەش تەختەبەند و ڕاخەری ژوورەکەی وەک پێشوو جێ بە جێ کرد و هەر لەوێ چۆکی دادا و سەرگەرمی ئاخنینەوەی سەبیلەکەی بۆوە. زۆری نەخایاند دەنگێک لە ژێرزەمینەکەوە هات. ژنە، خێرایی ڕاخەرەکەی لادا و دەرگای نهێنییەکەی بۆ کردەوە. کابرا سەری دەرهێنا و بە هێواشی گوتی :

ــ دایەگیان تۆ بڕۆ و لە پشتی دەرگا چاوەڕوانی میوانەکەمان بوێستە. ئەگەر میوانەکەمان بەخێرهاتەوە، ئەوا بە شێوەی ڕەمز خەبەرمان بکەوە و ئەگەریش مەترسی و خەتەرەیەک ڕووی دا، وەکی جاران وریامان بکەرەوە .

ــ بەسەرچاوان کوڕی خۆم ...

ــ باشە دایەگیان ئەوا من دەگەڕێمەوە لای هاوڕێیانم و تۆیش تەختی ژوورەکەمان بۆ ڕێک و پێک بکەوە.

***

له ژێرخانی نیوه تاریکی ئەو ماڵه دا، پێنج پیاو له دەوراندەوری مێزێکی داربەڕو دا دانیشتبوون. له نێوەڕاستی مێزەکه، شەمێک له نێو شەمدانێکی سەر و گوێ شکاو دا ڕۆندرابوو. شەوق و ڕوناکیی مۆمەکه ئەوندەکەم سۆ بوو، که هەر دەکرا ڕواڵەت و سەر و ڕوخساری پێنج پیاوەکان له تاریکیدا بناسرێنەوه و بکرێ یەکتر ببینن. بەڵام جار ناجارێک، دزه شۆقێکی لەرزۆک و پەڕیوه به کەلێن سەر و سەکوتاندا ڕێی هەتڵه دەکرد و به لاوازی خۆی بەسەر سنگی دیوارەکاندا دەکێشا و خێرا گوم و گۆڕ دەبۆوه.

یەکێک له پێنجەکان، که نیگای گەرمی چاوه گەشەکانی له دڵی مرۆڤ کاریگەر دەبوو، دەستێکی به ڕیشی ڕەشی تۆخی داهێنا و هێدیانه و به ئەسپایی پرسی:

ــ غولام چ باس بوو؟ ئەرێ دایه پیرەت تێگەیاند چی بکات؟

ــ بەڵێ ئەوەی پێویست بوو پێم گوت. هەروەها بۆ ئەویکه دەگەڵ جیهانی دەرەوەی ئەم ژێرزەوینەوه پەیوەندیییەکمان هەبێ، دەرگای نێوان دوو ژوورەکانم کراوه هێشتۆتەوه .

یەکێکی تریان، که سەورزەیەکی جوانکیلەی چاو قاوەیی بوو، سەری بەرز کردەوه و پرسیاری کرد :

ــ مێوانی نوێمان دەبێ کێ بێت؟ تۆ بڵێی له سیخوڕه گەمارەکانی دامو دەزگای دەسەڵات دار نەبووبێت؟ ..

" ڤلادیمیر زاخارۆڤیچ کەتسخۆلی"، یەکێکی تر له پێنج هاوڕێیان، سەیرێکی سەر و سیمای دڵگری هەواڵەکەی کرد و له وەڵامدا گوتی:

ـ بەڵێ هەڤاڵ"پیوتر"، هیچ بەدوور نییە وابێت! بەو جۆرەی کە نەیاران بۆ خنکاندن و خاشەبڕکردنی بزوتنەوەی چینی کرێکار چەنگوڕکیان لە ئەنگوچک هێناوتەدەر، ناشێ بەلامانەوە سەیر وسەمەرە بێت، ئەگەر پەیامی نزیک بوونەوەی گەمارێکی پیسی بەدفەڕمان پێ بگات. بەڵام ئێمەیش بە ئەرکی خۆمان شارەزاین کە وریا بین و داودۆزەرەوە...

پیوتر بە ئاماژەی سەر، وتەکانی هاوڕێی سەلماند و پاشان پرسیاری کرد :

ـ ئاخۆ دەکرێ لە سەر قسەم بەردەوام ببم و درێژەی پێ بدەم؟

ـ بەڵێ !... بەڵێ هاوڕێ درێژەی پێ بدە !

پیوتر ئارام و هێدی دەستی پێکردەوە و گوتی:

ـ مانگرتنێکی کە چەند ڕۆژە لە کانگاکانی"شیبایۆف"دا بەردەوامە، بەبێ بەرهەم خەریکە لە کوڵ و کۆ دەچێتەوە و دادەمرکێ. لەو مانگرتنەدا ئەگەرچی ویست و

ڤلادیمیر زاخارۆڤیچ کەتسخۆلی، یەکێک لە ڕێکخەران و سازمانکارانی حیزبی سۆسیال دیموکراتی کۆمیتەی کافکازیا و هاوخەبات و هاوڕێی لنین و ستالین بووە.

داخوازیی مانگرتووەکان لە ڕادەیەکی زۆر ژێرا و نزم دایە، بەڵام لەلای خاوەن کار و خودای کانگاکانەوە پەسند نەکراوە. هەر ئیمڕۆ بەشێک لە کرێکاران بە ناچاری دەستیان لە مانگرتن شوردۆتەوە و گەڕاونەتەوە سەر ئیش...

پیوتر بەدەم گێڕانەوەی ڕووداوەکان، شوێنەواری داخ و مخابنی ئاوێتە بە تووڕەیی لە جەستە و ئاکاری دا دیار بوو. جار جار بە پشووسواری بێدەنگ دەمایەوە و هەندە جارێکیش چنگی لە قژی سەر پڕ دەکرد و دەیهێنا و دەیبرد. لەپڕ وەک بە ئاکام و ئەنجامێک گەیشتبێت ، گوتی :

ـ لە ڕوانگەی سەرمایەدارانەوە ئەم چەشنە مانگرتن و هەڵچوونانە، گەمە و کایەی ساویلکە و ساکارانە و، هیچ دەردێکمان بۆ دەوا ناکەن. مانگرتن و دەست لە کارکێشانەوە ئەگەر ویست و داخوازیی پتەوی سیاسی تێدا نەگونجێت، دەگەڵ تۆقلە و بڵقی سەر ئاو هیچ جیاوازیی و تەفاوەتێکی نییە. ئەمەش، هەتا ئەو دەمەی کە کۆمیتەیەکی سازمانکاری ڕێک و پێکی بۆ دەستەبەر نەکرێت و هەموو پەڵپ و داخوازییەکان نەخرێنە ناو دوو کەوانەی دیاریکراوی سیاسی، سەرجەمی هەڵچوون و داچوونەکان، درەنگ یا زوو لە کەف و کوڵ دەچنەوە.

هەرکە پیوتر بێدەنگ مایەوە، کرێکارێکی بە ساڵاچوو، بە هەوا دەنگێکی ناڕێک و توند گرماندی :

ـ منیش هاوبیری ڕەفیق"پیوتر چۆنیاتۆڤ"م و بۆچوونەکانی ئەو دەسەلمێنم ...

" لادۆ" خێرا کەوتە نێو قسە و پێی گوت :

ـ هێدی تر"ئیڤان"!... هێدی تر هاوڕێ!... تۆ پێت وایە ئێمە لە چۆلگەی ڤولچیە ڤروتا خەریکی پەیڤینین کە بەم جۆرە دەگرمێنی؟ !

" ئیڤان نیکۆلایوڤیچ" بە وێنەی منداڵێکی وردیلانە، بە شەرمەوە سەری داخست و بە نەرمی وەرامی دایەوە :

ـ بمبوره هەڤاڵ! ... بمبوورن.. چ بکەم کە قوڕگم بمجۆرەیە و دەنگی بەرزم وەسەر دەنگی"شالیاپین"یش دەکەوێ... هەرچی دەخۆم دەنووسێم و هەوڵ دەدەم سەبر و هێدی بدوێم، ناتوانم .. لەبیرم دەچێ کە دەنگەکەم نارێکە و دار و دیواری دەور و بەرم دەلەرێنێتەوە...

وەرامی بێ خەوش و لە دڵ هەڵقولاوی"ئیڤان"، زەردەی خستە سەر لێوی گشتیان. پیوتر ڕوی تێکرد و بە پێکەنینەوە پێی گوت:

فیۆدۆر ئیڤانۆڤیچ شالیایین= مەزنترین دەنگبێژی ئۆپێڕای ڕووس و ئەکتەری سینەمایی (١٣ی فیڤرییەی ١٨٧٣ ـ ١٢ی ئەپریلی ١٩٣٨)

ـ ئیڤان بە پەرۆش مەبە!... لێبگەڕێ دەنگت گۆڕەپانی خەبات بلەرێنێتەوە. ڕۆژی ڕاپەڕین و تێکۆشانی ڕاستەقینەمان لەبەرە. ئەو ڕۆژەی کە بە ئاشکرا داوای مافی لە دەستچومان دەکەین، گەلێ نزیکە و دەنگ و نرکەی شێرانەی تۆی گەرەکە.

ـ مانگرتنی کانگاکانی شیبایۆڤ سەرناکەون؛ چونکە ئیتر سەردەمی داخوازی زێدە دەسمایە و پەڵپی ئابوری بەسەر چووە. هەڤاڵ لنین گوتەنی: [کرێکار ناشێ خۆی لە چوار دیواری تەنگی ئابوری دا زیندانی بکات. دەبێ داخوازی و ویستی سیاسی و گەیشتن بە دەسەڵات بکاتە دروشمی پێشەنگ. ئارمانجی ئێمە خاشەبڕکردنی ماکی

سەرمایەداری و داڕوخاندنی کۆشکی دیکتاتۆرپەتە. دەست و مستی ئێمە دەبێ ئالأی سوری سۆسیالیزم بشەکێنێتەوە... ئەوانەن ویست و داخوازی ئێمە].

پیوتر دوای ئیستێک بێدەنگی، پرسیاری کرد :

ــ ئێوە بۆ ڕوخسانی ئەم گرێنگە، چ پێشنیارێکی چارەسازتان هەیە!

لادۆ گوتی:

ـ بە بڕوای من باشترین کردەوەی شۆڕشگێرانە ئەمە دەبێت کە بۆ سازمانکاری و خەت پێدانی مانگرتوانی کانگاکانی شێبایۆڤ، نوێنەرانێک لە کۆمیتەی"باکۆ"وە بچنە ناو مانگرتووان و، ڕێنیشاندەر و دنەدەریان بن. من بۆ ئەم کارە پێشقەدەم دەبم بەمەرجێک هاوڕێیانم ڕێم پێ بدەن.

دوای ڕاوەستەیەکی کورت ، لادۆ ڕوی کردە هاوڕێ"بوگدان"و پرسی :

ـ ڕای تۆ چییە بوگدان؟ ئەرێ بڵێی من بۆ ئەم کارە گرنگە بشێم و لە دەستم بێ؟!

" بوگدان" کە ڕاست ڕوو بە لادۆ دانیشتبوو، خۆشەویستانە سەیرێکی"لادۆ"ی کرد و گوتی:

ــ لەناو کۆڕی ئیمڕۆکەماندا هەڤاڵ"غولام"، "پترۆڤ"و "چۆنیاتۆڤ"، ئەندامانی دامەزرێنەری کۆمیتەی حیزبی سۆسیال دیموکراتی"باکۆ"ن. چ دوێنێ و چ ئیمڕۆ ئەرکی هەرە گرانی بەڕێوەبەرایەتی و سازمانکاریی بزوتنەوەکانیان بە ئەستۆوە بووە و گەلێک ئەزمونی بەنرخیان لەو بوارانە دا وەدەست هێناوە. ئەوان خۆیان دەزانن کە لە هەر سەرهەڵدانێک دا چلۆن و بە چ شێوەیەک بە قازانجی شۆڕش

ئەزمون دەکار بێنن. هەر ئێستا، کە کۆڕەکەمان تەواو خۆمانەیە، من پێشنیار دەکەم ئەرکی ڕێکخستنی کرێکارانی مانگرتووی کانگەی شیبایۆڤ بخرێتە ئەستۆی من. بێتو هاوڕێیان دەنگم پێ بدەن، هەر بەیانی زوو بەرەو ئەو مەڵبەندە دەچم و...

بوگدان دەمێک بێدەنگ مایەوە و هەرکە بێدەنگیی کۆڕەکەیی بینی، ئەمەی بە بەڵێنێکی ئەرێنی شوبهاند و ڕوی کردە هاوڕێی چاو و برۆ ڕەشی ڕیش کۆرپەیی و لێی پرسی:

ـ "دەدۆشکا"* ڕای تۆ چییە ؟

مەلێک، بە زەردەخەندی سەرلێوانەوە وەڵامی دایەوە :

ـ دەدۆشکا بیر و ڕای نەوەکانی پەسند دەکا... بەڵێ منیش پێم وایە سەردەمی خۆ گنخاندن و وتووێژی بێ کەڵک دوایی هاتووە. ڕۆژ، ڕۆژی کار و خەبات و ڕێکەوتن و سەرکەوتنە. ڕۆژی گەنج و لاوانی ژیر و وریایە و ئەشێ ئەوان بچنە ناو جەرگەی خەباتەوە. پێویستە گەنج و لاوانی تێکۆشەر بناسرێن و بۆ بەڕێوەبردنی شۆڕش ، پەروەردە بکرێن.

لادۆ بە تامەزرۆیانەوە هاتە نێو قسە و گوتی :

ـ ڕاستە! وتەکانی هەواڵ مەلێک تەواو بە دڵمەوە نووسان. بەڵێ منیش پێموایە داهاتووی وڵات هی گەنج و لاوەکانمانە...

ئیڤان نیکۆلایۆڤێچ کەوتە نێو قسەکانی لادۆ و بەدەم زەردەخەندەیەکەوە، هێدیانە گوتی:

ــ هەڤاڵان کە باسی گەنج ولاوان دەکەن، خۆیان لە ڕێزەی پیر و زورهانانی
کەفتەکار دا دادەنێن. کەچی و ئەگەرچی لە ئالی لێزانی و ڕێزانییەوە بەڵێ بە
بیر و ئەندێش پیرن، بەڵام بە تەمەن کوڕ و کاڵانێکن و لە سای لێزانیی و ڕێزانیی
خۆیانەوە، دەیان پیری وەکی منیان چەشنی دەستەچیلەی کورەی خەبات گڕ تێبەرداوە.
دوای کۆتایی وتەکانی "ئیڤان"، "لادۆ" درێژەی بە ئاخاڤتن دا و گوتی:
ــ ئێمەی ڕاهاتوو لە گۆڕەپانی چالاکیی عەمەلی دا، ئەرکی سەرشانمانە زانایی و ئەزمونەکانمان بکەینە هەوێنی گوراندن و پەروەردەکردنی لاوانی خەباتکار و ڕایان بهێنین. لە کارگە و کانگەکانی سەرمایەداراندا سەدان لاوی چالاک و هەڵسووڕاو خەریکی ئیشن، کە ئەگەر بکەونە بەردەستی مامۆستایانی شۆڕش و پەروەردە بکرێن، بێشک دەتوانن لە ڕیزەکانی شۆڕشی چینی کرێکار دا مەزنترین دەور و نەخشیان هەبێت. ئەگەر بە وردی سەرنجێک بدەینە نێو کۆگا و پۆلی کرێکاران، دەبینین هەر لاوەی شەپۆلێکی خرۆشانی جەمامبویە لە دەریای ڕوو بە شڵەقانی داهاتوو دا. ئێمەین دەبێ قفڵی جەمام کراویان بە کلیلی زانست بشکێنین و یەکجێ و بە تێکڕایی بەرەو گەردەلوولێکیان بەرین کە دەور و دوکانی سەرمایەداران ڕابماڵن. نمونەی تازە لاوانی پەروەردە کراو لە کانگاکانی شیبایۆڤ دا یەکیان "ئەژدەر"ە. لە ڕاستیدا ئەژدەر ئاگرپارەیەکە لە ئاست نەیارانەوە...

هەزار جار دەست و پەنجەی "ئیڤان نیکۆلایۆڤیچ" خۆش بێت بۆ ئەویٚ خەڵفە نەمامەی کە لە دەراوی شۆڕش دا گوراندویەتی. بە ڕای من، ئەژدەر داهاتوویەکی گەش و پیشنگداری لەبەرە و کاتی

---

* دەدۆشکا، نازناوێکی نهێنی بوو کە بە "مەلیک مەلیکیانس"، یەکێک لە ئەندامانی حیزبی سۆسیال دیموکراتی کۆمیتەی باکۆ، درابوو. دەدۆشکا لە زمانی روسی دا بە مانای بابە گەورەیە.

ئەوەی هاتووە بکێشرێتە ناو کۆڕ و جغزی هەڵسووڕانی نهێنی و ئەرکی گرنگی پیٚ بسپێردرێت.

"ئیڤان نیکۆلایۆڤیچ" لەحاڵێکدا بزەی شادمانی کەوتبوویە سەر لێوانی و چەشنە شانازییەکی لە ڕادە بەدەری بە ڕوخسارەوە دەبیندرا، خۆی بۆ ڕانەگیرا و بە سەربڵندی و فەخرەوە وتی :

ــ ئەژدەر لە جێی کوڕی منە... لە ڕاستیدا من گەلێکم ڕەنج لە سەر کێشاوە و وەک چاوەکانم پاراستوومە. هەرکە ئێوە ناوتان هێنا و لێوەشاوەیی ئەوەتان لە قەڵەم دا، من وەک باوکێک گەشامەوە و شەکەتیم لە لەش بڕا...

هەر لەو دەمەشدا ڕەمزی نهێنیی دایە پیرەیان پیٚ گەیشت. سریوەیان لیٚ بڕا و سەراپا بوونە وریایی. لادۆ لە جیٚ هەستا و بە هێواشی وتی :

ــ ڕەنگە لە ڕێکخراوری"تفلیس"ەوە هاتبن. ڕاوەستان و مانەوەیان لە کۆڵان باش نییە. هەربۆیە ناچارین کۆبوونەوەکەمان لێرەدا کۆتایی پیٚ بێنین و بڵاوەی بکەین.

لە کۆبوونەوەی سبەی بایانیدا، بەرهەمی پەیوەندیی کۆمیتەی تفلیس دەخەینە بەر باس و قسەی لەسەر دەکەین. من و بوگدان و ئیڤان شارەزای هەموو کەلێن و قوژبنی ئەم ژێرخانەین، بەڵام ئێوە یەکەمجارتانە و باش تێی بەڵەد نین... بڕوانن ! ئەوەتا لەم قوژبنەدا دەرگایەکی نهێنی دەکرێتەوە؛ ئەم دەرگایەش بەسەر کاروانسەرای دراوسێ دا دەکرێتەوە و کاروانسەراکەش ئەمەی باشە، کە لە سەری شەوەوە هەتاکو بەری بەیانی، جێگەی سەرخۆشانی لە دنیا بێخەبەرە و کەس قەباڵەی کەس ناخوێنێتەوە. هاتوچۆ و خولانەوە و دانیشتن و ڕۆیشتن تێیدا ئاساییە و هەستی کەس نابزوێنێت. کاروانسەراکەش دەگەڵ شەقامی ئەودیومان پەیوەندی هەیە و دەتوانن بەبێ ترس و تەقێ پێیدا تێپەڕ بن. بەڵام تاک بە تاک و هەر یەک دوای ماوەیەک لێی دەرکەون باشتر دەبێ. "ئیڤان" لەم چوونەدەرە دا چاوساغ و ڕێنماتان دەبێ.

" لادۆ"، مامۆستا نهێنی کاری دوای ئەسپاردنی ئەرک و وزیفە، ماڵاوایی لێکردن. مۆمەکەیان داکوژاند و لە یەکتر هەڵبڕان.

لادۆ، لە تاریکایی ئەنگوستەچاوی ژێرزەمینەکە دا بەرەو دەر هەڵکشا و دوای ئەوەی دەرگا بچکۆڵەی ژێر تەختەبەندەکەی کردەوە، هەستێکی دەر و ژووری گرت. زۆر بەشێنەیی هاتە هۆدەی یەکەم و چرای ژوورەکەی داکوژاند. لە کەلێنێ دەرگاوە دزەنیگایەکی بە ژووری تەنیشتی داخشاند و چەند نەرمە کۆکەیەکی کرد. چی پێ نەچوو دایەپیر هاتە ژوور و لێی پرسی:

ـ ڕێبوارەکە گەڕایەوە و ئەمجار هەواڵی"دیمیتری یاشیڤل"ی لێ خواستم. منیش هاوردوومەتە ژوورەکەی "ماشینیست" و ئێستا لەوێیە. سا نازانم بە کەلێن چاوت پێی کەوت یان نا؟

ـ دیتم دایەگیان!... دیتم خۆیەتی... هەربژی دایە! ... بە ڕاستی ژیر و وریا و بەکاری دایکە گیان...!

ـ ڕۆڵەگیان ئەوە ئەرکی سەرشانی خۆمە و دەبێ باش بەڕێوەی بەرم . من دوو شەنگە کوڕی لاوم لە چاڵە نەوتەکانی زۆرداراندا خنکان و تەنانەت تەرمی سارد و بێگیانیشیانم نەکەوتنەوە دەست کە بە ڕەسم و یاسای ئایینەکەم بە گڵکۆیان بسپێرم... کوڕم، تۆ بڕۆ با میوانەکە زۆر چاوەڕوانت نەبێت. من ئەوا هەر ئێستێ چاییتان بۆ ئامادە دەکەم.

ـ هەر بژی دایەگیان !

لادۆ، دەرگای هۆدی ماشینیست ـ ی کردەوە. میوانەکە لە تەنیشت چرای گڕسۆزی نێوەڕاستی ژوورەکە چاوەڕوان دانیشتبوو. هەرکە چاویان بە یەکتر کەوت، بە شادمانییەوە ئامبازی یەکتر بوون و وەک گیانی شیرین یەکتریان دەهەمێز گرت.

ـ بەخێر هاتی "وانۆڤ" !... زێدە لە سێ مانگە لێم دووری و تاسەی دیدارتم دەکرد. دووریت بۆ من گەلێک گران بوو...

زۆر بە وردی تێک ڕامان . "لادۆ" وتی:

ـ "وانۆڤ" ، چییە؟ بۆچ وا لەڕ و لاواز بوویت؟ بێ وەی بیت و لە دەرد و بەڵا بەدوور بی هاوڕێی من...!

وانۆڤ وەرامی دایەوە:

ـ بە شەو و ڕۆژ لە چاپخانەدا مانەوە و لە ژێر زەختی سیخور و پۆلیسدا کاری بەردەوام... بڵێی ئەم لاوازییە نەخوازێ ؟

ـ کەواتە گۆڤاری ((برادزۆلا))* دەبێ کەوتبێتە ژێر چاپ ؟

وانۆڤ لەبری وەڵامدانەوە، ئارەقچنەکەی لە سەری خۆ هەڵگرت و ڕووکەشەکەی لەبەر دادڕی. لە نێوئاخنی ئارەقچنەکە دا، کاغەزێکی پێچراوەی دەرهێنا و دایە دەستی لادۆ:

ـ ئەمە سەروتاری ژمارەی یەکەمی بردزۆلا- یە ، کە بەرنامەی کار و چونیەتی ڕێبازی ئێمەی تێدا دیاری کراوە.

لادۆ بە وردی و سەرنجەوە دەستی بە خوێندنەوەی کرد.

---

*برادزۆلا بە واتای خەبات، یەکەمین گۆڤاری ڕامیاری بوو، کە لقی سوسیال دیموکراتەکانی گورجستان بە نهێنی ئامادە و بڵاویان دەکردەوە. گۆڤاری ناوبراو بە یاریکاری و پشتگیریی ژۆزەف ستالین و ڤلادیمیر کەتسخۆڤلی ئامادە و بڵاو دەکرایەوە.

****

2

"ئیڤان نیکۆلایۆڤیچ" بەر لە هەموو هاوڕێیانی لە ژێرزەمینەکە هاتەدەر. بە وێنەی پیاوێکی سەرخۆش، بەدەم ورینگە و نەرمە گۆرانی ژێر لێوانی دەی ناراند و لەژێر چاوانیشەوە دەور و بەری خۆی دەڕوانی. بەمجۆرە بە شەقامی ((تەلەفونی)) دا هەڵکشا و لە دەور و بەری وێستگەی شەمەندەفەر، هەر بەو ڕێگایەی کە پێی داهاتبوو، گەڕایەوە .

سەرتانسەری دوو بەری شەقامی تەلەفونی، بە دوو ڕێزە خانوبەرەی هاوشکڵ و هاوڕەنگی سڕ و بێ هەست گەمارۆ درابوو. ئەو سەردەمە، شاری باکۆ ببووە مەکۆ و جێ دالْدەی خێڵی کۆچەری هەندەران. ئەو گوندییە هەژارانەی کە لە سەر ماڵ و کێڵگەکانیان دەر دەکران، بۆ وەدەست هێنانی بژیوی ژیان، کاڵەی غەریبایەتییان لە شاری باکۆ دا دەکردەوە و، لەم هۆدە بچکۆڵە و تەنگەبەرانە دا دەگیرسانەوە. ئەو هەژارانە دەبوایە لە هەشتی داهاتیان بەشی هەرە زۆری بدەنەوە بە خاوەن هۆدەکان و مشتێکی کەمیشی خەرجی ڕۆژانەی ماڵ و منداڵیان بکەن .

"ئیڤان" بەبێ بزواندنی سەرنجی ڕێبواران، سەرتانسەری شەقامەکەی تێپەڕ کرد و کاتێک گەیشتە جەمسەری دوو شەقامی ((ئازیاتسکی)) و بازاڕ، زۆر هێدیانە

بەری شەقامی بازاڕی گرت و بۆ سەر چوو. هێشتا ئەوەندە نەڕۆیشتبوو، کە سەر و گوێلاکی پۆلیسێکی شەوگەڕی لێ وەدەر کەوت .

ــ ئۆهۆی!... کێی کوڕە، ڕاوەستە بزانم !

"ئیڤان" بەبێ شەمزان، لەسەر جێی خۆی چەقی و شانی دایە بەر دیوارێک، بەلام لە ژێرچاوانیشەوە دەور و بەری خۆی هەڵسەنگاند و چاوێکیشی بە دەوران پشتی خۆیدا گێڕا. بەلام کوچک و بەردێکی وەهای نەهاتە بەر چاو کە هەڵی بگرێتەوە و لەناو پەنجە دا حەشاری بدات؛ ناچار هەر دووک دەستی خستە ناو باخەڵ و بەبێ ئەوەیکە چاو لە پۆلیسەکە بکات، ڕاوەستا .

پۆلیسەکە لەو بەری شەقامەوە بە تووڕەیی گرماندی:

ـ کێی کوڕە؟!... بۆچ دەنگت نایە!

"پترۆڤ" بە ئەنقەست دوو سێ جاران کۆخی و هیچ دەنگێکی لێوە نەهات. زۆر وریا و هێدییانەش چاوێکی بە ڕێگا و بان دا خشاند و خەیاڵی ڕاکردن و دەرچوونی بە مێشک داهات. ڕاکردن و دەربازبوون بۆ ئەوێک کە گشت کوچە و کۆلانی شاری وەک لەپی دەستی دەناسی، گەلێک بەسانی بوو. بەلام ژانی ئەوەی لە دڵ وەستابوو، کە نەوەک هەر لە دەمی هاتنە دەر لە کاروانسەراکەوە شوێنیان هەڵگرتبێت. ماوەیەکی کورت گیرۆدەی ئەم خەیالاتە بوو، کە پۆلیسەکە سەرلەنوێ هاواری لێ هەستا:

ــ هەتیو کێی؟ بۆچ لاڵ بووی ؟ دە دەنگت بێ... !

پترۆڤ وەک سەرخۆشێکی تووڕە، بە بڵمە بڵم وەرامی دایەوە:

ــ منم ... "ئەلەکسی ! "

پۆلیس بە سەرسوڕماوی پرسی:
ـ "ئەلەکسی"؟!
هەر بلێی یەک و دوو، پۆلیسەکە بە تەق و تۆقی ناڵچەی پۆتینانەوە، ئەم بەر ئەو بەری شەقامەکەی بڕی و لە بەرامبەر ئیڤان دا چەقی.
ـ کام "ئەلەکسی" کوڕە ؟
پترۆڤ بە ئەرخەیانی دەستەکانی لە باخەڵ دەرهێنا و گوتی:
ـ من "ئەلەکسی"م، هەروەکی تەواوی "ئەلەکسی"یەکانی سەر ئەم جێهانە... "ئەلەکسی"یەکی ئاساییم و لە مەیکەدە دەگەڕێمەوە... دەبێ بمبوری کە تۆزێک وەپاش کەوتووم و درەنگ هاتوومەتەوە .
پۆلیس بە تووڕەیی قاچی دە عەرز کوتا و نەڕاندی:
ـ من ئەمە نازانم و ئەلەکسی و مەلەکسیش ناناسم... دەبێ وەگەڕێی و هەر بەو ڕێگەیە دا بگەڕێیتەوە کە پێی داهاتووی... ئەم ڕێگەیە بەستراوە و کەس بۆی نییە پێیدا تێپەڕ بێ.
ـ ئاخر چۆن دەبێ شەقام ببەسترێت! ئەمە چ دینێکە... ماڵی من لەوبەری ئەم شەقامە دایە و دەبێ بچمەوە ماڵ. خۆ ناکرێ هەتا ڕۆژ وەیلانی کۆڵانان بم... پیاوی باش بە و لێمگەڕێ با بڕۆم!
ـ لە سەری مەڕۆ... گوتم نابێ! ... گوێت لێبوو؟!... زۆری لەسەر بڕۆی دەتگرم و دەتخەمە کادێنەوە، ئەودەم ئیتر هەتا ڕۆژت لێ دا دێت، دەبێ دەگەڵ مشکان هەر باوباوێن بکەیت.

" ئیڤان" له چەم و خەمی پیاوانی حکومەتی باش دەزانی. لەمێژ ساڵ بوو شێوەی هەوسارکردنیانی دەزانی؛ دەیزانی گشت دەگوژم دەبڕمەکەیان بڵقی سەر ئاوە و بە پارە و دراوێکی سووک، دەپووکێتەوە.

هێدی و لە سەرەخۆ دراوێکی دە مەناتی لەباخەڵ دەرهێنا و بۆی ڕاداشت و گوتی :

ـ بەرگەی تێپەڕبوونی ئازادم پێیە... بڕوانە!... تۆ لێی خورد بەوە بزانە خۆیەتی یان نا !... وێنەی خاوەن شکۆ تزاری مەزنیشی لەسەرە ...!

پۆلیسی شەوگەڕ هەرکە نەرمانی دراوی دە مەناتی هاتە دەستی، بە بزەی سەرلێوانەوە هەندێک دەور و بەری ڕوانی و بۆ ئەرخەیان بوون لە بایی دراوەکە، لە ژێر شۆقی جگەرەی ژێر لێوانییەوە سەر و ژێری دراوەکەی چاو پێداخشاند و بە کەیف و شادمانیەوە گوتی:

ـ دەک بێ بەڵابی!... نەدەکرا زووتر ئەم بەرگەیەم پێ نیشان بدەیت... زۆر بەخێر بێیت سەر دوو چاوانم. بەڵام دەست و بردێک بکە و پێ هەڵێنەوە نەوەک بە پەل و داوێکی دیکە دا بکەویت... ئەمەش بزانە کە لەوسەری شەقامدا ماڵێک کەوتۆتە بەر گومان و ژاندارمە خەریکی پشکنینی ماڵەکەن. ئەگەر پیاوێکی زیت و وریا نەبی، لەوانەیە تووشی گۆڵمەزێکی تر بی... شەو خۆش!

دەنگی ناڵچەی چەکمەی پۆلیس لە سەر سەنگفەڕشی شەقامەکە هەر وا دەهات لە تاریکیدا دەتوایەوە. "ئیڤان" لە بیر و ئەندێشێکی قوڵ دا مابۆوە و بەڵای خۆیەوە دەیگوت: ئاخۆ دەبێ چ ماڵێک کەوتبێتە بەر هێرشی ژاندارم؟! بڵێی

کێ بێ و چ کەسێک بێ؟ بەچی دیارە ماڵەکەی خۆی نەبێ!.. چ بکا؟... بەرەو ماڵ بڕوا یان بگەڕێتەوە؟ ...

بەخۆی گوت: گەڕانەوەم بێ سوودە، چلۆن دەکرێ بگەڕێمەوە؟ بگەڕێمەوە، لەوانەیە دیسان تووشی هەر ئەو پۆلیسە ببمەوە و دووشکی بکەم، ئیتر ئەودەم دەستبەردارم نابێ... بەڵێ دەبێ بەرەو ماڵ بڕۆم...

بە پەلە و بە تەقەڵی هەنگاوی درشت بەرەو ماڵ وەڕێ کەوتەوە. بەڵام بیر و خەیاڵاتی گەمارۆدان و پشکنینی ماڵێک، بێ وچان و پەیتا پەیتا بە مێشکی دا دەهاتن و دەچوون.

دوور و نزیکی ماڵ بۆوە. دوو ژاندارامی چەک بەشان لە ژێر شۆقی چرای سەری کۆڵانەکەوە، دەهاتن و دەچوون. ئیڤان ڕاوەستا .

شەو، لە دوایێنی کپی و بێ هەستی دا بەرەو خەو دەڕۆیشت. ماتی و بێ هەستییەکی قووڵ، قورساییەکی سەیری دەخستە سەر دڵی شەو بێدارانی شەو. خشپەی هەنگاونانی "ئیڤان" و چرپە و سرتەی جار بەجاری ژاندارمەکان تەنیا ڕوشێنەری بێدەنگی بوون. "ئیڤان" لە ماڵ نزیک ببۆوەوە، بەڵام بیری ئەمە دەرورونی دەهەژاند، کە نەوەک ئەم ڕاو دابەشینەوەیە بۆ بە تەمال هەڵگرتنی ئەو هاتبێتە کایە. هەر بەم ئازارەوە هەنگاوی شل بوونەوە. دوو دڵ و دڕدۆنگ، مەیلی ڕاکردنی بە دڵدا هات. بەڵام خشپەی هەنگاوەکانی هەر دوو ژاندەرمەکانی سڵ کرد بوو. ئەمجار ئیتر گەڕانەوەشی بۆ نەدەکرا. نەش دەکرا شەقامەکە ببڕێت و خۆیان لێ لا بدات. ئەی چ بکات؟!... چەشنی بروسکە،

بڕیاری ساغ بوونەوەی بە مێشکدا هات و نەرمە نەرمە وەڕێ کەوتەوە. بە شێوەی پیاوێکی شەوگەڕی دڵتەڕ، سەرخۆشانە بە دەم نارە ناری گۆرانی و، دەگەڵ ڕاژە ڕاژی ڕۆینی مەستانەیەوە، بە تەنیشت ژاندەرمەکان دا ڕابورد. لە سەرپێچی کۆڵانەکەیاندا ڕاوەستا و نێوە ئاوڕێکی لێدانەوە. بەڵام چاوی ژاندەرمەکان وەها بە سەر پەنجەرەی ماڵی دراوسێ دا گرێ درابوو، کە هاتن و ڕابواردنی ئەویان بە هیچ نەگرت.

شەو شەق ببوو. زیندەوەر خڕی خەوتبوون. لە ڕاستە کۆڵانێکدا تەنیا سۆمایی چرای ماڵێک لە گوێن چاوی نزاکارێکی نیوەی شەوان، ئەسرینی زوڵاڵی دەڕژاندە سەر کۆشی شەوەی شەو.

"ئیڤان" هێدی و ئارام مەودای جەمسەری کۆڵان و ماڵی خۆیانی تێپەڕ کرد و بە ئەهوەنی دەرگای کردەوە. تاریکی وەک شەوە حەوش و حەساری هەڵدەگوشی. لە تاریکی دا دار و دیوار لێک نەدەکرانەوە. بۆ ڕاهاتنی چاو، تاوێک ڕاوستا. هێشتا بە تەواوی چاوی بە تاریکی ڕانەهاتبوو، کە دو تارمایی لە دەرگای ژوورەوە خوشینە ناو حەوشە و بە سرتە هاواریان کرد:

ـ بابە!

ـ "ڤانیا ! "

"ئیڤان" بە ئەسپایی وەڵامی دانەوە:

ـ بەڵێ !... بەڵێ منم ...

ـ "ڤانیا" ئەوا نیوەی شەوە... لە کوێی؟... لەمێژە چاو لە ڕێتین، بۆچ نایەیتەوە؟

"ئیڤان" لێیان نزیکتر بۆوە و بە سرتە گوتی:
ـ "ماریا"! یەکێک لە هاوڕێیانم ناساز بوو، چوومە سەردانی. بەڵام بۆچ پێمی نالێی ڕەوەی ژاندەرمان چییان گەرەکە؟ ... چ خەبەرە؟!
لە جیاتی خێزانی، کچەکەی "ڤەڕا"، بە پڕتاو وەرامی دایەوە :
ـ باوکە گیان! ئامینەی دەستەخوشکم دەیگوت پیرەپیاوێک کە چەند ڕۆژێکە هاتۆتە دراوسێیان، کەوتۆتە بەرشک و ژاندەرمماڵەکەی پشکنیوە... وەک دەڵێن، گۆیا کتێبی خوێندۆتەوە... کتێبی دژ بە ڕژێم...
"ئیڤان" لەبەر خۆیەوە گوتی:
ـ ماڵ کاول! هەر دەڵێی سەگساری برسین و بە دایم لە ملۆمۆ دان. خێوی شەون و هەر شوێنێک تۆزکاڵە ڕوناکیی هیوایەکی تێدا بێ، بە زووترین هەل دێنە جەستەی و شوێن بزری دەکەن.
" ڤەرا"، بە سرتە بە گوێی باوکی دا چرپاند:
ـ باوکە وەرە ژوورەوە ئیشم پێتە!
"ئیڤان" سەری سووڕ مابوو. بەسەرهاتێکی کوتوپڕ و لە ناکاو ڕووی دابوو. بەدەم ئەم ژانەوە هەر وا لە حەوشەدا چەقی بوو. "ماریا واسیلۆڤینا"ی خێزانی خۆشەویستانە دەستی شووەکەی گرت و گوتی:
ـ ڕاوەستان و پێشخواردنەوەی ناو حەوشە دەردێکمان دەوا ناکات. وەرە با بچینە ژوور و لەوێ بەسەرهاتەکەت بۆ باس بکەین.

لە هۆدەیەکی پچووکی دار و دیوار هەڵبزڕکاو دا، مجریلکەیەکی قاوەیی ڕەنگی کاڵ بۆوەوە دەگەڵ کۆنە کۆمۆدێکی شەق و شڕ، دوو گۆشەیان لە ماڵەکە داگیر کرد بوو. لە بەرێکی ترەوە قەرەوێڵەیەکی تەسک، لە ژێر کۆنە لێفەیەکی پواوەدا حەشار درابوو. لە چەقی ژوورەکەدا چرایەکی گردسۆزی بێ تین، لەسەر مێزێکی سەر و گوێ شکاو دا شەبەقێکی زەردی دەگەڵ تارمایی لێک هاڵاند بوو. لە حاستی دەرگاوە، حەولەیەکی دەست ئەسڕینەوە بەسەر بزمارێکەوە شۆڕ ببۆوەوە. بۆ نمی ساردی هۆدەکە، دەگەڵ کەل و پەلی پواوەی ناو ماڵەکە، ڕادەی سامانی خاوەنانی ماڵەکەیان لە قەڵەم دەدا

" ئیڤان" کراسی شەتاڵ بووی ئارەقەی داکەند و دوای گاڵەدانی دەرگاکە، بێ سەبرانە گوتی:

ـ دە وەرن و زوو بن بۆم وەگێڕن بزانم چ باسە!

"ماریا" بە دەم هەڵواسینی کراسی "ئیڤان"، ڕووی کردە ڤەرا و گوتی:

ـ تۆ بەسەرهاتەکە بۆ باوکت بگێڕەوە تا من جێگا و بانی باوکت ڕادەخەم.

"ئیڤان" داوای لە خێزانەکەی کرد کە نوێن و بانەکەی لە ژێر تاقەداری ناو حەوشەکە دا بۆ ڕابخات. دوای ئەوە، ڤەرا بە هەوا دەنگێکی نەرم، بەڵام بە پەلە دەستی پێکرد:

ـ ... بە دەنگی زرم و کوتی قۆنداخە تفەنگان سەرم لە دەرگا بردە دەر، کە دیتم ژاندەرمە وەک شێت و هاران بەرببوونە دەرگا و دیواری ماڵی دراوسێمان، سەرم سەتحی ما. ئەوەندەی بڵێی یەک و دوو، دەرگای ماڵەکەیان شکاند و

بە خڕی ڕژانە ژووری ماڵەکەوە. هەر لەو دەمەشدا "ئامینە"ی دەستەخوشکم قاوی کردم و دوو کتێبی خستە ژێر باخەڵمەوە و لە جیاتی دراوسێی ڕووبەڕوومان داوای لێکردم کتێبەکانی لە شوێنێکی باش دا بۆ بشارمەوە و منیش کردم... ڤەرا بەدەم قسانەوە لە ژێر مجریلکەی ژوورەکەی دا دوو کتێبی تەنک و کەم پەڕی هێنا و لەبەر دەستی باوکی دانان.

"ئیڤان" سەیرێکی سەر و بەرگی کتێبەکانی کرد، یەکیک لە کتێبەکان دوو پەڕی یەکەم و دووەمی بە عینوانەوە لێ هەڵکەندرابوو. ئەویانی بۆ ساخ نەبۆوە، بەڵام پشت بەرگی کتێبەکەی تر، ئەمەی لێ نووسرابوو: (مانیفێست کمۆنیست)

" ئیڤان" بە دڵێکی پڕ لە هیواوە، بە نیوەهاراورێکی لە هەناو خنکاودا گوتی :

ـ هەی ئافەرین شێری پیر بۆ خۆت و بۆ کتێب خوێندنەوەت! سەت ئافەرین!

"ڤەرا" لێی پرسی :

ـ بابە، ئەمانە کتێبی باشن؟ ... من دەتوانم بییان خوێنمەوە؟ ...

"ئیڤان" ، هەر وەک بەرەکەتێکی پیرۆز و بە ودمی لەسەر دەستان بێ، بەرزی کردەوە و گوتی:

ـ کچی خۆم گوێ بگرە با پێتی بڵێم... ئەم کتێبە، لە ڕێبازی خەباتی کرێکار بۆ پچڕاندنی کۆت و بەندی دیلی و ژێرستەمی، وەک ڕێبەر و ڕێنیشاندەرە وایە. ڕێڕەوانی ڕێبازی بزوتنەوەی کرێکاری لە سەریانە نوسراوەکانی ئەم کتێبە وەک زانستی خەبات بۆ سەرکەوتن دەکار بێنن ...

لەپڕ، بەدەم قسانەوە لە جێ هەستا و گوتی: پێویستە ئەم کتێبانە لە شوێنێکی باش دا حەشار بدەم، ئەگینا ...

قسەکەی بە نیوەچڵی هێشتەوە و وەدەر کەوت. لە دەرەوە شەوە زەنگێکی تاریک، ڕەشە دەواری بەسەر شاری مەنگ و مات دا هەڵکێشابوو. جارو بارێک، لە بەری کۆڵانەوە خشپەی هەنگاونان و سرت و خورتی ڕێبوارانێک دەهات و دەسرەوتەوە. ئیڤان بە ئارامی و بە پێکوتە هاتە ژێر تاکەدارەکە و بە خاکەندازێکی بچووک قولکەیەکی هەڵکۆڵی. کتێبەکانی لە دەسرۆکەیەکەوە پێچا و ژێرخاکی کردن. هەستێکی ڕاگرت و بە ئەرخەیانی گەڕایەوە ژوو. خێزانی چەند پەرتۆکە نانە ڕەشە و تۆزێک پەنیری بۆ ئامادە کردبوو. "ئیڤان" گوتی:

ـ "ماریا"! من نان ناخۆم و برسی نیم؛ پێش ئەوەی بێمەوە ماڵ، بەرکولێکم کردبوو، بەڵام نوێن و بانەکەم بۆ ڕابخە و شەوەکی خەبەرم بکەوە.

"ماریا" گوتی :

ئەی چیت بەسەر کتێبەکان هێنا ؟

ـ ژێرخاکم کردوون... جێگایان باشە.

خەرمانەی زەردی خەمناکی لە ڕوی "ماریا" نیشتبوو. سەیرێکی مێردەکەی کرد و سەرێکی ڕاتڵەکاند و بەدەم گازەندەوە گوتی:

ـ"ڤەرا" گەلێک هەڵەکار و کەم تەرخەمە. لەوانەیە ئاخرسەر تووشی قەرقەشێکمان بکات... ئاخر لە شوێنێک کە پۆلیس و ژاندەرمی یانیگر بە شوێن نووسراوەیەکی بچوکدا سەرهەرد و ژێرهەرد دەپشکنن، کەی ڕەوایە لە پەنا

هۆدەیەکی پڕ لە تەقەمەنی دا شاپڵیتەی ئاگر وەئەستۆ بگری؟!... چۆن دەکرێ لەم هەلە تەنگاوەدا پەرتوک و کتێبان ڕاگوێزی؟.. ئەم ئاکار و کردەوانەی ڤەرا هەڵەن و مەترسی و خەتەرەیان لێ دەبارێت...!

" ئیڤان" بەهێوری بۆ دڵدانەوەی خێزانی گوتی:

ـ ڕاستە، ژیری و وریایی لە کاران دا گەلێک پێویستە، بەڵام هەندە جارێکیش مرۆڤ ناچارە چاو لە وریایی و دورەپەرێزی بنوقێنێت و دەگەڵ کارەسات دەست و پەنجە نەرم بکات. ئیمڕۆش، لەو ڕۆژانە بووە کە دراوسێکەمان لێی قەوماوە و هاریکاریی دەر و جیرانانی ویستووە... تۆ خۆت لە جێی دراوسێکەمان دابنێ؛ وای دابنێ کە ئەوە ئەتۆی و کەوتویتە بەر بناری تەنگانە و چاو لە ڕێی مرۆڤێکی، کە شانێک بخاتە ژێر باری کەوتووت. چەندە خۆشە گەلەکۆمەکی دراوسێیان لە دەمی تەنگانە دا... ئەرێ هیچ دەزانی هەر هەفتەیەکە دراوسێکەمان کۆڵ و کۆچباری لەم گەڕەکەدا کردۆتەوە و لەم ماڵەدا نیشتەجێ بووە؟.. تۆ بڵێی لە کوێوە هاتبێت؟... کێیە؟ ... نازانم، بەڵام دیارە تێکۆشەرێکی شۆڕشگێرە و لە وڵاتی خۆی تەرە کراوە و بە ناچاری کۆچی پێکراوە.

"ئیڤان" لە ژێر تاقەدارەکەی ناو حەوشەکەیاندا ڕاکشا بوو. خەو لە چاوی تارا بوو. ئەستێرەکان بە سریوەی چاوداگرتن دەگەڵ نەخەوتووان چاوە بڕکێیان بوو. دەم دەم سرتە و شات و شووتی ژاندەرمەکان بە کۆڵاندا دەهات و دەخەوتەوە .

ڕەنگی ڕەشی تۆخی دەریای ئاسمان، کاڵ و کاڵتر دەبۆوە. ئەستێرەکان بەرەو کزی دەچوون. دیار بوو دەهات بەیان

بنگەوێت. غەڵەبایی و دەنگی هەنگاونانیش کەم و کەمتر دەبۆوە.

دڵی "ئیڤان" بۆ دراوسێی ڕەنجەڕۆیان بە داخ و پەژارە و ژان بوو. چ زوو کەوتە بەر جەنجەڕی دەزگا و چ زوو هەڵیان کوتایە سەری و خانەبگیریان کرد. بیری لە کتێبی مانفێست کمونیست دەکردەوە و دەهاتەوە بیری کە ئەوە جاری دووەمە خۆی دەکاتە لەمپەری لەناوچوونی ئەو کتێبە و دەیپارێزێت.

... ساڵی 1896بوو. ئەو سەردەمە لە دەور و بەری کانگاکانی "مانتاشۆڤ"، لە مەڵبەندی "بی بی هەیبەت" گیرسابۆوە و لەو کانگەیە خەریکی ئیش بوو. ئەو دەم و سەردەمە، گەلێک لە کرێکارەکان حەزیان دەکرد بزانن ئاخۆ ئەو پیاوە باڵابەرزە چوارشانە چاوشینە کێیە و لە کوێندەوەوە هاتووە و ناوی چییە. بەڵام کەم کەس دەیناسی.

یازدە ساڵ لەمەوبەر بوو کە پەرەوازەی ئەم هەرێمە ببوو. هەرچەند ماوەیەک لە کارگە و کانگەیەک دا سەرقاڵی ئیش دەبوو. دەمێک لە کارگاکانی "سابونچی"، جارێک لە "سوراخانی" و چەند ماویەکیش لە "بی بی هەیبەت" ئیشی دەکرد. هیچ بەشێک لە بەشەکانی پیشەسازیی نەوت نەبوو کاری تێدا نەکردبێت و ئەزموونی بەنرخی لێ وەرنەگرتبێ. گشت کاری کانگە و کارگەکان، چ قورس و چ سوک، هەموویانی بەتاقی کردبۆوە. زۆربەی کرێکارانی هاوکاری لە دڵدا هەستیان بە زانایی و ئازایەتیی ئەو دەکرد و چەشنە ڕێز و خۆشەویستییەکی ئەویان لە دڵدا بوو. هەر لە ڕۆژی یەکەمی کارکردن لە کارگەکاندا، کرێکارەکان ئەویان بەناوی "ڤانچکا" ناسی بوو و هەر بەو ناوەشیان بانگ دەکرد. ئەو

سەردەمە، "ڤەرا"ی کچییان پێی دەنایە سێیەمین ساڵی ژیانی .

"ڤانچکا"، سەرەڕای لێزانیی باری پیشەسازی، پیاوێکی بە مشور و جێی ڕا و تەکبیری هاوکارانی بوو. ئەزمونگەلێکی کە لە چەم و خەمی ژیان وەدەستی هێنابوو، ئاوێتە دەگەڵ زانستی نوێ، کردبویە دەستمایە بۆ تواندنەوە و چارەسەریی گیر و گرفتی کاری کۆمەڵایەتیی هاوکارانی. بەرزیی ورە و بە جەرگیی ئیڤان، زۆر جاران دەبوو بە مایەی پشت ئەستووری و بەرز بوونەوەی نەترەی یارانی .

ئەو سەردەمە، هێشتا کۆڕ و ڕێکخراوەیەکی ئەوتۆ، کە توانایی ڕێبەری کردنی کرێکارانی هەبێت، نەخوڵقابوو. پیاوی شۆڕشگێڕی وەک "ئیڤان"یش توانایی ڕێبەری کردنی بزوتنەوەی کرێکارانیان نەبوو. تەنیا کارێکی کە ئەوان لە دەستیان دەهات، دنەدان و پشتگرتن و هەڵخڕاندنی کرێکاران بوو لە ڕێی وەڕێ خستنی مانگرتنێکی دوو سێ ڕۆژی بۆ ئەستاندنەوەی مافێکی بچوکی ئابوری. بەڵام دیارە مانگرتنی ئەوتۆییش، وەکوو ئاورێنگێک کە لە پشکۆیەک بترازێ، پێش ئەوەیکە گەرم بکات و بسووتێنێ، لە دەرێژەی ڕاکشانی دا بەرەو سارد بوونەوە دەچوون. دەکرێ بگوترێ ئەو مانگرتنانە تەنیا گرووی ئەستاندنەوە مافی بچوک و چروکی ئابوریی بوون کە هیچ کارکردێکی بەرچاویان لە ژیانی چینی کرێکار دا جێ نەدەهێشت. سارێژبوونی زامی بنچینەیی کرێکاران لە شوێنێکی تر ئاوی دەخواردەوە، کە ئەو سەردەمە ئەو زانستە لە ناو هێزی کرێکار دا دەگمەن بوو.

سالّی 1896بوو. لە کانگاکانی "بی بی هەیبەت" دا چالّە نەوتێک بەهۆی تەوژمی لە ڕادە بەدەری گازی ژێر زەوی، تەقی و بە بارستایی زارکی چالّەکە، نەوت و گاز لوژمەیان بەست و بە لوزەو بەرەو ئاسمان دەرفرتان. لەو ڕوداوەدا کرێکارێک لە گاز و نەوت دا خنکا. لە ڕۆژی بیرهێنانەوەی یادی هاوڕێی شەهید، خرۆشێکی ئەوتۆ لە جەماوەری کرێکار کەوت، کە خاوەن کارەکان نەترەیان پێی چوو. سەدان کرێکار دەستیان لە ئیش و کار کێشایەوە و کۆبونەوەیەکی بەربلاّویان پێک هێنا. بەلاّم بەهۆی نەبوونی ڕێکخراوەیەکی زانستیانە، هەلّپشکووتنەکهیان بە چەشنی لزگە مورویەک کە ڕایەلّەکەی پسا بێت، لەبەر یەک ڕەوینەوە. خاوەن کارگەکانیش ڕانەوەستان و دەیان کرێکاری ناسراویان لە کار دەرکرد. ئەودەم، ئیڤانیش یەکێک لە دەرکراوەکان بوو.

مانگی ئەیار بوو. هەوایەکی نەرم و دلّگر، هەناوی بەکولّی زەویی دامرکاند بوو.

ئەم چەشنە هەوایە بۆ مەلّبەندێکی وەکی بائیل، کە دایم بە هەلّم و هالاّو و دوکەلّ و گازی کانگەکان ڕەش داگەڕابوو، بەرەکەتێکی پڕبایەخ بوو. بەرەبەیانێکی ئەو سەردەمە، ئیڤان بە مەبەستی پیاسە و بەبادانی پەژارەی خانەنشینی، دەگەلّ خانمی خێزانی و مندالّ بەرەو دەشت وەدەر کەوتن. ئەو سەردەمە ئەوان لە مەلّبەندی "بائیل" دەژیان .

شاری باکۆ بە تەپۆلّکە ڕەملّ و ساکە دەشتی خیزەلاّن گەمارۆ درابوو. لمزارەکان بێ شیناوەرد و چۆلگەکان بێ دار و دەوەن بوون. دەشت و بیابان لە ژێر تیشکی بێ لەمپەری خۆرەتاو دا بلّێسەی لێ هەلّدەستا. هیچ شیناوردێک جگە لە

کورەتەڵە داری گەزیچار نەبێ، لە دەشتی گەرمەسێر دا شینایی کەم و بەدەگمەن بوو .

لە ژێر سێبەری دار و کورتەڵەداراندا ماڵ و منداڵ بزە و جوڵەیان بوو. "ئیڤان" و خێزانەکەیشی لە ژێر سێبەری دارێک دا دانیشتبوون .

ئێستێکە پێنج ساڵ بە سەر ئەو سەردەمە دا تێپەڕیوە. "ڤانیا پترۆڤ" ی ئەو دەمە دەگەڵ "ئیڤان نیکۆلایۆڤێچ" ی ئێستێکە، زەوی هەتا ئاسمانیان نێوانە. پێنج ساڵ هەژاری و دەربەدەری، دوو جار زیندان، سەرکردنەوەی گەلێک شەوانی بەبێ شێو، دەیان جار تەرە و تەوالابوون لە ئیش و کار، خولانەوەی بێ وچان و بێ سەرەنجام بەشوێن کاردا، ڕاوەدونانی پۆلیس و ئازار و ئەشکەنجە، بەتایبەت خەمی بندەستی خۆی و چینە چەوساوەکەی، ئەویان بەرەو پیربوونێکی کوتوپڕی بێ وادە پاڵ پێوە نابوو.

بەرەبەری ئێوارەیەکی دەرنگ وەختی بوو کە بەرەو ماڵ کەوتنەوە ڕێ. لە سەر گردی بەرامبەریانەوە سێ چوار کرێکار دانیشتبوون، هەرکە چاویان بە "ئیڤان" کەوت ، قاویان کرد:

ـ "ڤانیا"!... ئەگەر دەکرێ خاو و خێزانەکەت ڕەوانەی ماڵ بکەوە و خۆت وەرە لامان .

ـ باشە ، هەر ئێستێ دێم.

"ماریا" ڕووی کردە شووەکەی و پێی گوت:

ـ "ڤانیا" ! ڕەنگە ڕەفیقەکانت کۆڕی سەرخۆشییان تەرتیب دابێت، لەوانەیە تۆیش ناچار بکەن هاوپیاڵەیان بی.

بەڵام تۆ لە بەری بەیانەوە هیچت نەخواردووە و بە هەناوی خورێن لەوانەیە کارت لێ بکات و تووشی نەخۆشی بێیت ...

"ڤەرا" بە هەر دووک دەستانی دەباوکی هاڵا و پێی گوت:

ـ باوکەگیان بە قسەی من و دایکم بکە و مەچۆ!... وەرە دەگەڵمان بچینەوە ماڵ. تۆ بۆ خۆت چەند جارانت گوتوە کە ئارەق تاڵە... ئەی بۆچ دەی خۆیتەوە؟... ئاخر بۆچی؟!

"ئیڤان" دەستی لاواندنەوەی بە سەر دا هێنا و بە دڵدانەوەیەکی باوکانە پێی گوت :

ـ بەڵێنیت پێ دەدەم نەخۆمەوە... ئێوە وەرێ کەون، منیش زۆرم پێ ناچێ و دەگەڕێمەوە. ئەوسا ڕوی کردە "ماریا" و پێی گوت :

ـ "ماریا"، تۆ خۆت باش دەزانی من هێندە ئۆگری مەستی و سەرخۆشی نیم، بەڵام ئەم هاوڕێیانەش وەکی خۆم ڕەپاڵ نراون و بێکار ماونەتەوە، ڕەنگە ئەگەر بێ جوابییان بکەم لە دڵیان گران بێت. لەوانەیە دەرد و مەراقێکیان لەدڵ باربێ و منیان گەرەک بێ گوێ لە خەمیان بگرم...

ئاخرسەر "ماریا" و "ڤەرا" ملیان دا و بە ناچاری بەرەو ماڵ بوونەوە. ئیڤان بەرەو سەرگردە هەڵکشا. لە سەر تەپۆڵکی گردەکە دا چوار کەس بە دەوری شووشە ئارەقێک و نانە ڕەشەیەک و چەند چڵە پیاز دانیشتبوون .

دوو کرێکاری ڕوس، فەلەیەک و لاوێکی نۆزدە ـ بیست ساڵانە بوون، کە کوڕە لاوەکە بۆ ئیڤان نەناس بوو. پاش چاک و چۆنییەکی ڕەفیقانە، دەگەڵیان دانیشت و لە حاڵێک دا ئارەق و ئامرازەکەی پەنجەنیشان دەکرد، گوتی:

ـ سەیرە کە زارکی شوشەکەتان سەر بە مۆرە و دەستی لێ نەدراوە! نەکا لە دڵتان نەبووبێتەوە سەری هەڵگرن!... لەوانەشە چاوەڕوانی هاتنی کەسێکی تر دانیشتبن.
یەکێک لە هاوڕێیان وەرامی دایەوە :
ـ "ڤانیا"! مرۆڤ لە پەنا لاوێکی ژیر و زانا دانیشتبێت، ئەرێ پێت واهەیە دڵی هەڵبگرێ خۆی بە سەرخۆشی و بێخەبەری بسپێرێت؟.. دەسا وەرە و ئەتۆیش ئەم گەنجە بناسە. ئەمە کانگای زانست و لێزانییە. قسەکانی لە مێشکی مرۆڤدا دەبنە نەخشی سەر بەرد. ئەوسا ڕوی کردە کوڕە گەنجەکە و پێی گوت:
ـ "پیوتر" تۆیش ئەمە بناسە! ئەمەش یەکێک لە هاومەتەرێزانی ژیر و وریای ئێمەیە و ڤانیای ناوە.
"پیوتر" بە دەم زەردەخەندەیەکی ئاوێتە بە شەرمەوە گوتی :
ـ چ کرێکارێکتان پێ شک دێت کە ئیڤان پترۆڤ نەناسێ؟ "ڤانچکا" هەڤاڵێکی خۆش نێوی بەناوبانگە و منیش دوراودور دەیناسم.
"ئیڤان" سەیرێکی کرد و بە پێکەنینەوە گوتی:
ـ وەکی دەڵێن: دەنگی دەهۆڵ لە دورەوە خۆشە.
پاش دەمێک پێکەنین و قسەی خۆش، "ئیڤان" بە مەندی داوای لێکردن کە لە سەر مەبەست و مەسەلەی باسکراو بدوێن و درێژەی پێ بدەن.
یەکێک لە هاوکارەکان گوتی :
ـ "ئیڤان" تۆ مەڕوانە کە پیوتر بە تەمەن گەنج و لاوێکی کاڵ و کەم تەمەنە، باوەڕم پێ بکە کەنگای لێزانییە.

ئەوەندەی کتێب خوێندۆتەوە، هەر کە دەم دەکاتەوە، مرۆڤ حەیرانی بلیمەتی و زانایەتییەکانی دەمێنێت. هەر ئێستێکەش کتێبێکی پێیە کە دەرمانی دەردی ئێمەی تێدایە... "پیوتر" دەکرێ کتێبەکە نیشانی "ڤانیا"ش بدەیت؟
"پیوتر" گوتی:
ـ لە شوێنێکی تەواو بەرچاو دانیشتووین و سیلەی چاوی هەموو سەیرکەر و ڕێبواران دەمان گرێتەوە.
ـ کەواتە با جێگەکەمان بگۆڕین و شوێنێکی دوور لە ئاوەدانی هەڵبژێرین .
ئارەق و پێخۆرەکەیان کۆکردەوە و بەرەو دەوەنێکی دوورەدەست ڕۆیشتن. لە ژێر سێبەری دەوەنەدارەکە، لە سەر ڕەملێکی نەرمی ورد، لە دەوری ئارەق و پێخۆرەکە کۆ بوونەوە .
"پیوتر" قفڵی دەرزیلەی باخەڵی ژورەوەی کۆنە چاکەتەکەی ترازاند و دەستەوارێکی کۆنە ڕۆژنامە دەرهێنا. لە توێی ڕۆژنامەکاندا کتێبێکی کەم پەڕی بەرگ شینی دەرهێنا کە ئەم ڕستەیە لەسەر نووسرابوو: بڵاوکراوەی سۆسیال دیموکراتی روس.
ئیڤان بەر لەو ڕۆژە، جار و بار شەونامە و ئاگاداری نهێنیی سیاسی دیتبوو. بەڵام تا ئەودەم، هەرگیز دەزگای چاپ و ئۆرگانی بڵاوکراوەی سەر بە بزوتنەوەی کرێکاری، لە خەویشدا بە خەون نەدیتبوو. کتێبەکەی لێ وەرگرت و ئەم دێڕانەی لە بەشی سەرباسەکە خوێندەوە:
مانیفێست کمونیست ـ کارل مارکس ـ فریدریک ئەنگلس
وەرگێڕدراو لە دەقی ئەلمانی، بە سەرەتای نوسەرانیەوە.

ساڵی 1872، ژەنێڤ ، چاپخانەی روسیای ئازاد.
کتێبەکە دەست بە دەست گەڕا و ئاخرسەر گەیشتەوە دەست پیوتر. نیشانەی ڕەزامەندی و تامەزرۆیی بە ڕوخساری هەموویانەوە دیار بوو. پیوتر گوتی:
ـ ئەم کتێبە لە لایەن کرێکارێکی کۆنەساڵی ڕوس بەمن بڕاوە. خاونی پێشووی، کە بە داخەوە ناوەکەیی نازانم، دەیگوت بۆ ڕزگاربوونی چینی کرێکار، شۆڕشی کرێکاری پێویستە. خەباتی کرێکاریش بناغەی زانستی و تیۆری شۆڕشگێرانەی هەیە. ڕێڕەوانی ڕێبازی شۆڕشی کرێکاری ئەرکی سەر شانیانە لەم تیۆرییانە شارەزابن. ئەم کتێبە ڕێنوێن و ڕێنماییێکە و، تیشکی شۆڕشگێرانە دەخاتە مێشکی تێکۆشەرانی ئەم بوارەوە.
"ئیڤان" پێی نابویە جیهانێکی نوێ. ئەوا بۆ یەکەمجار بوو بە گوێی دەگەییشت کە بیری ڕزگاریی چینی کرێکار، پایە و بناغەی تیۆریی زانستی هەیە. بەم پێگەیشتنە دڵی تەواو گەشابویەوە. لە پیوتر نزیکتر بۆوەوە و گوتی:
ــ کوڕم بۆمانی بخوێنەوە، با بزانین چی تێدایە و باسی چی دەکا!
"پیوتر" لە وەڵامدا گوتی:
ــ جێگەکەمان چۆلگەیەکی بێ پەسیوە و هیچ ڕێی دەربازبوونی نییە، سەرەڕای ئەمەش، دەرنگ وەختانێکە و کاتێکی کەمیش لەبەر دەستمانە بۆ کتێب خوێندنەوە. ئەم کتێبەش کۆگایەکی لێکدانەوە و شیکاری لە باخەڵدایە و بۆ هەر دێڕێکی ئەم کتێبە، پێویستە چەندێکی لە سەر بدوێین. بەڵام بە دەرفەتی دەزانم یەکشەمە ڕۆژێک، لە بالاخانی

یەکتر بگرینەوە و ئەودەم لەوێ بە دەرفەتێکی زیاتر و متمانەیەکی باشتر دەتوانین بیخوێنینەوە و کاری لەسەر بکەین. ئەم هەڤالانە، من دەناسن و تەنیا بۆ تۆ نەناسراوم. ناوم "پیوتر چۆنیاتۆڤ"ە و لەمەڵبەندی بالاخانی دەژیم .

" ئیڤان" بێ سەبرانە گوتی :

ـ هیچ نەبێ دێڕێک، ڕستەیەک ، پوختەی ئاکام و ئەنجامی کتێبەکەمان بۆ بڵێ!

"پیوتر" ئەم چەند دێڕەی لە ئاخر پەڕی کتێبەکە دا بۆ خوێندنەوە:

ـ ... لەمەو دوا، کمونیستەکان بیر و ڕا و داخوازییەکانیان لە ژێر پەردەی بێدەنگی دا ناشارنەوە، بەڵکە بە دەنگێکی بەرز و بەئاشکرا بەهەموو جیهانی ڕادەگەیەنن و دەڵێن: بۆ گەیشتن بە ئەنجام و ئاکامی کار، سوورن لەسەر تێک ڕوخاندن و هەڵوەژاردنی کۆڕ و کۆمەڵ و ڕێکخراوەکانی سەر بە سەرمایەداران. بێگومانین سەرکەوتنی چینی چەوساوە تەنیا بە داڕوخانی دەسەڵاتداری کۆنەپەرست، کە پارێزەری مافی بەگلەر و سەرمایەدارانە، مومکین و مسۆگەر دەبێت.

لێبگەڕێ چینی ستەمگەری خاوەن دەسەڵات لە ترسی هەڵمەتی تیژی خەباتی سووری کمونیستی وەک گەندەڵە دارێک بلەرێتەوە. پڕۆلیتاریا لەشەڕگەی خوێناویی شۆڕش دا هیچ شتێک لە دەست نادا مەگەر قلْفی زنجیری دەست و پەلانی نەبێ!... بەڵام لە ڕۆژی سەرکەوتندا، هەر ئەوە، کە هەموو جیهان بە قازانجی گشت کرێکاران و زەحمەتکێشانی جیهان بەرەو ئاڵوگۆڕ دەبات.

کرێکارانی

جیهان یەک گرن !

ئیتر خوێندنەوە کتێب هەر نەک، بگرە پەڕ لێ هەڵدانەوەشی نەدەکرا. چونکە لە داوێنی گردەکەوە ڕەشاییەک وەکی تیری ترازاو لە سەختە کەوانێک بە فڕکە فڕک بەرەو سەر دەهات. ڕەشایی دوور و نزێک بۆوەوە، یەکێک لە کرێکارەکان ناسی و زانی کێیە. هەربۆیە بە هاوارێکی لە گەروو خنکاودا گوتی:

ـ کوڕینە خۆ خڕکەنەوە، ئەوا "جغجغە"یە دێت!

هەرکە ناوی "جغجغە" هات، هەموویان پێی تێکچوون. بە پەلە خۆیان کۆکردەوە و سەری شوشەی ئارەقیان بادا و پیاڵەکانیان پڕ کرد. "پیوتر" گوتی:

ـ من دەزانم "جغجغە" بە شوێن مندا هاتووە و منی لەبەر چاوە. ماوەیەکە چەشنی سێبەر بە شوێنم دا دەخشێت و دەسبەردارم نابێ. کتێبەکە چی لێ بکەم؟ لەوانەیە خەیاڵی پشکنینم بکات و بمداتە دەستی سیخواڕانی دەزگا.

"ئیڤان" لێی نزیک بۆوەوە و پێی گوت:

ـ بێنە بیدە بەمن. ڕۆژی یەکشەمەی داهاتوو لە باڵاخانی تەسلیمتی دەکەمەوە. دڵنیابە کاتێک ئەم کتێبەم لێ دەستێنن، کە پێشەکی گیانیان لێ ئەستاندبم.

"پیوتر" بە گورجی کتێبەکەی هاویشتە ناو کۆشی "ئیڤان"ەوە. ئەویش سوکێکی لە نێوان لاسکی چەکمە و گوێزینکی قاچیدا جیگای بۆ کردەوە و دابینی کرد .

لە مەڵبەندی باڵاخانی و بی بی هەیبەت دا، لە کارگە و کانگاکانەوە بیگرە هەتا دەگاتە خەڵکی ئاسایی کۆچە و کۆلانانیش، کەس نەبوو "جغجغە" نەناسێت. "جغجغە" بۆرە تڵتەپیاوێکی بەکرێگیراو بوو، کە کار و کرگارەکەی خولانەوەی ئێرە و ئەوێ و سەر داگرتن بە کارگە و کانگە و ماڵی کرێکاران بوو. "جغجغە" بە مەبەستی قسە دزین و سیخوڕی، چەشنی ڕێوی مڵومۆی دەکرد. جارجار بە ڕەخنەگرتن و سکاڵا لە دەزگای دەسەڵات، تەنانەت بەجوێن پێدان بە خاوەن کار و بەگلەران، کرێکاری ناشارەزای هەڵدەخەڵەتاند. هەر بەس بوو یەکێک لە وتەکانی بۆ سەلمابا و کرێکارێکی ناڕازی دەمی کرابایەوە، کە دەست بەجێ بە گوێی دەزگای پۆلیس و خاوەن کارگە ڕادەگەیشتەوە.

"جغجغە" بە لەش و لاری داچۆڕاوی و بە دەم زڕە زەردەخەندەیەکی پڕ لە گزە و ساختەچییانە، لێیان نزیک بۆوەوە .

لەدەمی پێکەنین و خۆڕانان دا، ڕوخساری ناشیرینی هەر بە چەشنی سێوی چرچی ژاکاوی داتڵیشاو، هەزرا چین و گنج و شوێنی تێدەکەوت. لێیان هاتەپێش و بە قیژەیەکی لە گوێیان ناخۆش، زریکاندی:

ـ دەس ڕاگرن!... دەس ڕاگرن!... مەخۆنەوە!

"ئیڤان" پیاڵەیەکی بەرز کردەوە و بە دەنگێکی بەرز گوتی:

ـ دەیخۆینەوە بە شادی و بەختەوەریی خاو و خێزانەکانمان!

"جغجغە" بە هەڕەمە هات و لە تەنیشت "پیوتر"دا چۆکی داکوتا. هەروەک لە قەدیم و نەدیمەوە شەریک و برابەشیان بووبێ، گوتی:

ـ ئەی یەی یەی! ئەدی پیاڵەی من کوا؟!... چۆنە بەبێ من لە ئەوکتان دەچتە خوار؟!

"ئیڤان" پیاڵەی خۆی بۆ ڕاگرت:

ـ هانێ بگرە !... من پێشەکی پێم داکردووە، ئێستا دەوری تۆیە.

"جغجغە" فێڵاوییانە سەیرێکی کردن و بەدەم پێکەنینەوە گوتی:

ـ ئای "ڤانچکا"!... "ڤانچکا" ئێوە و ئارەق و سەرخۆشی و بێخەبەری؟! سوێند دەخۆم کە هیچ کامێکتان لە بازنەی مەستی و سەرخۆشی دا جێگاتان نابێتەوە... دەزانم کۆڕەکەتان زانکۆی ڕوون بوونەوەیە. کەسێک لێرە بێ، لە فێرگەی شۆڕش دایە. سەیری ئەمە بکەن!.. هەر ئەم "پیوتر"ەی کە لێرە دانیشتووە، کانگای گۆڤار و ڕۆژنامە و کتێبی سودمەندە. خاوەنی تەواو نوسراوەی دژ بە شا و ئەرباب و گەندەڵ فەندەڵەکانیەتی... دە وەرن! وەرن با لەم پەردە شانۆیە واز بێنین و بە خوێندنەوە و ڕاوێژ و توێژینەوەی بابەتان، زەین و مێشکی خۆمان پەرداخ بکەین...

"ئیڤان" بە گورجی ئارەقەکەی هەتا ئاخر دڵۆپی تەڕایی پێداکرد و ئەوسا ڕووی کردە "جغجغە" و پێی گوت:

ـ گوێچکەت بکەرەوە "جغجغە" با پێت بڵێم! دەزانم تۆ بە نیازی ڕاوە نێچیر سێرەت تێگرتووین. بەڵام خەیاڵت خاوە و ئێمە بە نێچیری تۆ نابین. لە ناو ئێمەدا کەس حاڵ و

حەوسەڵەی شات و شوت و قسەی زلی نییە. کۆڕەکەمان بەزمی سەرخۆشییە. ئارەق ئاوێنەیە و هیچ شتێک وەک ئارەق جەلا بە دڵ نادا. تۆیش یان دانیشە و ئارەقەکەت بخۆوە، یان دەخۆت هەڵدە و لێرە بڕۆ!

هەڕەشەی "ئیڤان" کاری کرد. "جغجغە" پاشەکشەی کرد و دوای خواردنەوە چەند قوم ئارەق، بەبێ ئەوەیکە گوڕەی "ئیڤان" وەسەرخۆی بێنێ، ماڵاوایی کرد و ڕۆیی.

هەڤاڵان، درەنگ وەختانێک لێک هەڵبڕان و هەرکەسە بەرەو شوێنی خۆی کەوتە ڕێ. لە جادەی باڵاخانی، لەو شوێنە کە ڕێی چونەوەی "پیوتر"ی لێ دەبۆوە، پۆلیس بەرەگەی ڕێگای لێ گرتبوو. پیوتر دەگیر کەوت. جلک و بەرگی بەری، تەنانەت کڵاوی سەر و پێڵاوی پێیشیان پشکنی. بەڵام جگە لەچەند پەڕە ڕۆژنامەی سەر بەحکوومەت، هیچ بەرگەیەکی شیاو بۆ ڕەپێچەک دانی نەکەوتە دەست پۆلیس .

مانفێست کمونیست هەر بەلای خۆی مابۆوە و هەر وەک بیبیلەی چاوەکانی دەیی پاراست. جارێک لە "باڵاخانی" و دوو ڕۆژیش لە "بی بی هەیبەت" کۆبوونەوە و دێڕ بە دێڕ خوێندیانەوە و ورد ورد شیکارییان کرد.

" ئیڤان" هەروا لە سەر پشت و ڕوو بە ئەستێران ڕاکشا بوو. ڕابوردوو وەک فیلم بە مێشکی دا داهات و تێدەپەڕی. ئەستێرەکان لە بەرزایی ئاسماندا هەر وەک تیشکی نادیاری خۆریان دیتبێت، بەرەبەرە کز و سیس هەڵدەگەڕان و نەرمە نەرمە لە هەمێزی ڕوناکیدا کاڵ دەبوونەوە. چاوەکانی ئیڤان لە باوەشی سریوەی ئەستێران دا بە شەکەتی کەوتە خەو.

ماوەی دوو سەعاتێک بوو چاوی کەوتبوە خەو، کە ماریا خەبەری کردەوە .

لە ژووری ماڵەکەیاندا "ماریا" و "ڤەرا" خەریکی سازکردنی بەرچایی بوون. "ئیڤان" خۆی ئامادە دەکرد .

مانگرتنی دوو ڕۆژ لەمەوبەری کانگەکان هەروا دەهات بەرەو کزی و لێک بڵاوبوون دەچوو. بەشێک لە مانگرتووان وازیان هێنابوو. کۆمیتەی باکۆ لە هەوڵی ڕاگرتنی و بەردەوامبوونی مانگرتنەکە دابوو. دۆزینەوەی تێکۆشەر و خەباتگێڕانی بزوتنەوەی کرێکاری و سازمان پێدانی مانگرتووان ئەرکی سەرشانی "ئیڤان" بوو .

بەر لە زەردەی خۆرەتاو، ڤەرا لەخەو هەستابوو. سرەوتنی لی بڕابوو. دەیەویست هەواڵێک لە دراوسێکەیان وەدەست بێنێت و بۆ باوکی بگێڕێتەوە. ئەو دراوسێ پیرەی کەوا تەنیا هەفتەیەک بوو نیشتەجێی گەڕەکەکەیان ببوو، نە کەس شارەزای بوو و نەکەسیش بۆی ناسرا. پیاوێکی سەڵتەی بەساڵاچوو، بە بەژن و باڵای داچەمیو و قژی درێژ و تاتای داڕژاوی سەر شانی، بە دیمەن دەچۆوە سەر پیاوانی لە دنیا پارێز. بەڵام ئەوەی کە زۆر جێی سەرنج بوو، گالسکەیەکی ئاخندراو لەکتێب بوو لە دەمی هاتن و ڕاگوێزانی ماڵەکەی دا .

سەرەنجام "ڤەرا"، بەسەرهاتی دراوسێکەیانی لە زمانی "ئامینە"ی دەستە خوشکی وەرگرت، کە: بەری بەیانی زوو، گالسکەیەکی سەر دەپۆشراو لە ژێر چاودێریی توندی ژاندەرمەکان دا، دراوسێ و کتێبەکانیان بەرەو شوێنێکی نادیار ڕاگواستووە.

"ئیڤان" خەریکی بەرچایی بوو. "ڤەرا" بەلای باوکییەوە دانیشتبوو. خۆش خۆش بۆی دەگێڕایەوە و بۆی دەگوتەوە. لە گوتندا بە هەوا دەنگێکی کیژۆڵانەیەوە خەریک بوو چارەنووسی خەمبارانەی دراسێی بۆ باوکی دەگێرایەوە .

"ئیڤان" چەشنە شانازییەکی پڕ تایبەتی بەبوونی ڤەرا دەکرد. لە ژێر چاوانەوە سەیری هەڵس و کەوتەکەی دەکرد و دڵی هومێدەواری بە بینینی ئەو کچە ژیر و ئازایە، پەنجەرەی هومێدی ڕون تری تێدا دەکرایەوە.

زایەڵەی نەوای بانگبێژەکەی نوێژگەی"تازە پیر"، هەروا لە هات و چوون دابوو، کە "ئیڤان"کۆنە چاکەتەکەی بە لاشان دادا و دوای ماڵاوایی کردن، بەرەو کارگەی "شیبایۆڤ" لە مەڵبەندی "ئاخ شار" کەوتە ڕێ.

****

3

ئەو ڕۆژە، لە تەواوی بەشەکانی کارگەی شیبایۆڤ دا فەرمانی ڕاوەستان و مانگرتنێکی سەرتانسەری و تێکڕایی ڕاگەیەندرا بوو. کۆبوون و تێکەڵ بوونی لەپڕی هەژمارێکی زۆری کرێکار لەم مانگرتنەدا بۆ گەنج و لاوێکی تازەکاری وەک ئەژدەر، جێگەی سەرسوڕمان بوو. مانگرتنی ئەوتۆیی لە ڕوانگەی هەرزەکارانی تازەکارەوە چەشنە هەڵقوڵینێکی کوتوپڕی لە ناکاوی دەنواند، بەتایبەت کە داخوازیەکانیش دەگەڵ دەقی خواست و یستی مانگرتنەکانی پێشین، یەکتریان نەدەخوێندەوە و گەلێک جیاواز و دوور لە یەک بوون .

... ئیتر با بەس بێ کۆڵەواری و ژێرستەمی!... هەر ئەو جۆرەی کە لە یاسای سروشتیش دا سەرجەمی بونەوەری گیاندار و بێ گیان، بێ پسانەوە لە ئاڵوگۆڕ دان و هیچ شتێک لەسەر یەک بار و دۆخ دا نامێنێتەوە، هەر بەپێی ئەو قانونەش دەبێ لێڵایی لە سەر تەرمی نیوەگیانی کرێکار بڕەوێ. دەبێ دەوری کۆیلەتی و دیلیش لە سوڕ و گەڕ بکەوێت و کۆتایی پێ بێت. کرێکار دەبێ مان بگرێت. پێویستە ڕابێت و سەرهەڵێنێ و شۆڕش بکات، شۆڕش دژی ناتەبایی، دژی ڕاوەنان و دەرکردن؛ شۆڕش بۆ سەرکەوتن و بۆ ڕزگاری.و بۆ ژیانێکی نوێ

کارخانەی مەکینەیی شیبایۆف لە مەڵبەندی ئاخ شاری شاری باکۆ، لە شوێنێکی بەس مەزن و پان و بەرین دا ساز کرابوو. کارخانەی ناوبراو لە چەندین بەشی گەورە و بچوک پێک هاتبوو، کە لە هەر بەشەی دا بەرهەمێکی تایبەت ئامادە دەکرا. لە شانی ڕاستی کارگەکەوە، دەروازەیەکی گەورە بە سەر حەوشەیەکی پان و بەرینی پڕ لە ئاسنەواڵە و ئامرازی کار دا دەکرایەوە. کرێکاری مانگرتوو، پۆل پۆل لەو حەوشەیەدا ڕاوەستابوون. کارخانە بە گشت بەشەکانیەوە لە کار و چالاکی کەوتبوون. دەنگی فیکە و تەق و تۆقی مەکینەکان خەوتبوونەوە و دەرگای هەموو ژوورەکانی کارگە و کارخانە لە سەر گازەرا ئاواڵە مابوونەوە .

جاران بەر لەمە، لە هەر کۆبوونەوە و مانگرنێکدا، کرێکاران هەر لەم حەوشەیەدا کۆدەبوونەوە و پێداویستی و داخوازیەکانیان بە نوێنەرێک دا ڕەوانەی بارەگای شیبایۆف دەکرد. شیبایۆف جارجارێک، هەندە ویست و داخوازیەکی چروکی باری ئابوری بۆ چارەسەر دەکردن، بەڵام زۆرجاران وەرامی بە هەڕەشەی بۆ دەناردنەوە و ڕای دەسپارد کە هەر نەک تاکە کۆپێکێکیان بۆ ناباتە سەر، بەڵکە ئەگەر زۆر خێرا و بە زوترین کات نەگەڕێنەوە سەر ئیش و کار، ئەوا کارگەکان دەخەوێنێت و دەرگا و دەروازەکان قەپات دەکات .

لەم هەل و چەلانەدا، بۆرە کرێکار، کە مانی خۆیان لە باخەڵی خاوەن کار دا دەبینی، ملیان دەدا و پنجی ئیش و کارەکەیانە دەگرتەوە و بێدەنگەیان لێدەکرد. بەڵام خاوەن بیرو باوەڕەکان و ئەوانەی کە مانای ڕاوەستان و هەستان و کۆڵنەدان و خۆڕاگرییان دەزانی، لە بەرامبەر خودای کار دا

ڕادەوەستان و سەرەنجام بە خڕ و پتونی لە کار دەردەکران. بەڵام ئەوان بەبێ وەستان و نوچدان، سەر لە نوێ لە مەڵبەندێکی دوورتر دا هەڵەسونەیان دەهێنایەوە و لەنێو کرێکاراندا ڕەگاژۆیان دەکردەوە.

ئەژدەر، شان بە شانی "ئیڤان نێکۆلایۆڤیچ"ی بڕبڕەی پشتی ڕاوەستا بوو. چاوەڕوانی ئاکامی دوایینی دەکرد. ئەو بەلای خۆیەوە لێکی دابۆوە و پێی وابوو بەرهەمی ئەمجارەیش وەکی جاران، بە دەرکردنی هەندێک و بە چوونەوەی سەرکاری چەند کرێکارێک کۆتایی پێ دێت و دەبڕێتەوە. بەڵام هەر لەو دەمەدا، لە بەرەوەی جەماوەری مانگرتوودا خرۆشێکی گران، بە چەشنی قرمژنی تریشقەی ئاسمانی بە هەور و هێڵی سەرەبەهاران بەرز بۆوە و گۆڕاپانی هێنایە لەرزین. ئەژدەر سەرێکی بەرز کردەوە، بەڵام چ شتێکی بۆ دەرنەکەوت. بە نیازی پرسیار و پرسین ڕووی کردە ئیڤان، کەچی ئەویش بەلایەوە نەمابوو. شەپۆلی خرۆشی هەرای کرێکار، قین و توڕەیی لێ دادەباری. دەردەکەوت داوێنی دەریای جەماوەر، ئاوسی بەسەرهاتێکی گەورە و گرانە و کۆرپەیەکی نوێ دێت بەرەو خولقان بچێت. لەپڕ شەتاوی کرێکار بزووت. لەو بەرەوە پۆلیس و یاساوڵەکانی کارگە، چەک لەسەر دەست بۆ پارێزگاری لە بارەگای شیبایۆڤ، مەتەرێز و پەنایان گرتبوو. بەڵام لافاوی هەڵدێرگەی کەژ و تەلانان لە دەمی ڕاخوڕیندا چلۆن و بە چ شێوەیەک بەرهەڵستان لە ڕێدا تل دەدا، هەڵمەتی تیژی کرێکاریش بەرەو گۆڕەپانەکەی بەر کارگە لوزەوی بەست و هەژگەڵی پڕوپوشی بەکرێگیراوی لە سەر ڕێ لادا .

ئەژدەر بە چەشنی تاقە هەنگێک دەگەڵ ڕەوتی پۆرەهەنگێکی مەزن لە هات و چوون دابوو. هەستی دەکرد ڕایەڵێکی نادیار بە کۆڕی یارانەوەی گرێ داوە و هەنگاو بە هەنگاو بەرەو جەرگەی خەبات دەکێشرێت. سەرێکی بەرز کردەوە، لە سەفی پێشووی حەشیمەتەکەدا "چۆنیاتۆف"ی چاو پێکەوەت. بە بینینی ئەو، چۆکی ئەژدەر وزە و توانایییەکی لە ڕادە بەدەری پێداگەڕا و هەستی بە حەسانەوە و پشت ئەستوری کرد. ئەژدەر دڵنیا بوو کە چۆنیاتۆف جێی باوەڕی تەواوی کرێکارانە و هەر ئەویش دەتوانێ وەک سازمانکارێکی بەتوانا، بەبێ ترسی ڕەوێنەوە و لێک بڵابوونی کرێکاران، جەمسەری هەستانەکە بگرێتە دەست. شان بە شانی چۆنیاتۆف، پیاوێکی باڵابەرزی داڵگۆشت دەبیندرا. ئەژدەر هاتەوە بیری کێیە و چ کەسە؛ لە ماڵی ئیڤان دیبوی و هەر لەوێ بناغەی ئاشنایی و دۆستایەتییان داڕشتبوو؛ ئەو غولام بوو .

غولام کرێکاری کارگەی خاتیسۆڤ بوو. نێوبانگی بە دەماری و لێوەشاویی غولام لە هەموو مەڵبەندی "ئاخ شار" و "قارەشار" دا دەنگی دابۆوە. ئەژدەر بەلای خۆیەوە گوتی: بەڵام مانگرتنی کرێکارانی کارخانەی شیبایۆڤ چی و غوالام چی!! ... چۆنە لێرە سەری هێناوەتە دەر؟!... لەوانەیە بە نوێنەرایەتیی کرێکارانی خاتیسۆڤ ڕەوانەی ئێرە کرابێت. چونکە لە ماڵبەندی "زاواغزالنایا"ش دا کرێکاری ڕاپەڕیو، مانگرتنیانە ...

دەریای جەماوەری نێو گۆڕەپانی بەر کارگە شەپۆلی دەدا و حەشیمەت تێیدا ژاوەی دەهات. لە دوورترین شوێنەوە

هەتا بەر نوسینگەی تایبەتی شیبایۆڤ، جێی دەرزی هەڵاویشتن نەمابوو کە کرێکار داگیری نەکردبێ. تەنانەت کۆشکی مەزنی جێی حەسانەوەی شیبایۆڤیش چەشنی تەختە تابووتێکی ڕەش، لە نێو دەریای پڕ خرۆشی کرێکار دا، کپی و مەنگی و ماتییەکی بە وەیشومەی لێ هاڵابوو .

لەوەتەی کارخانەی شیبایۆڤ بیری بڕ دەکا، هەرگیز کۆبوونەوەیەکی ئەوتۆ بە کۆمەڵی بە خۆیەوە نەبینی بوو، هەروەتریش، لەو دەمەوە کە کرێکار لە کارگەکانی شیبایۆڤ دا دەست بە ئیش بووبوو، قەت قەت ئەو جەرگ و جورئەتەی نەبووبوو کە دەفتەری کاری شیبایۆڤ گەمارۆ بدات و پەکی بە هیچ نەکەوێت. جاری جاران، نزیک بوونەوە و ڕاوەستان لەم کۆشک و سەرایە دا، ئەگەری قەستی سەر بوو. چونکە کات و ناکات چاوی دەیان چاودێر و هەس هەس و پاسەوانی بە بەر دەرک و دیوارانی دادەخشا و پەلەوەریش یارای لێ نزیک بوونەوەی نەبوو. بەڵام ئیمڕۆکە هەر ئەو کۆشکە لەبەر نرکەی دلێرانەی کرێکار دەلەرزێت .

ئەژدەر بەبینینی ئەم هەڵکەوت و دەسکەوتە سەری سەتحی مابوو. ئۆقرە و هەدادانیشی لێ هەڵگیرابوو. دەمێک بەرەو پێش، جارێک بەرەو دوا دەڕۆیشت و یەکدەم سرەوت و ڕاوەستانی پێ نەمابوو. گرێی ترس و دڵەڕاوکێی جارانی تەقی بوون و قین و تووڕەیی لە هەموو ئەندامی دەباری. لەپڕ بە دەست و ئانیشکان پۆلی کرێکارانی بڕ دا و بەرەو پێش چوو؛ ڕانەوەستا، رۆیشت و ڕۆیشت هەتا خۆی نەگەیاندە سەفی هەرە پێشووی جەماوەر، رانەوستا. لە سەفی پێشەوە ڕاوەستا و سەیرێکی هەموو لایەکی کرد و لەپڕ چاوی بە ئیڤان

و غولام و چۆنیاتۆف کەوت. ئەوان لە نێو پۆلێک کرێکاردا سەرگەرمی قسە و ڕاوێژان بوون. زۆری نەخایاند، چۆنیاتۆف هەندێکیان لێ دوور کەوتەوە. دیار بوو بە شوێن جێگایەک دا دەگەڕێت کە بتوانی بەسەر حەشیمەتەکە دا بنواڕێ. کەمێک ئەولاتر، کەڵەکە بەردێکی چاو پێکەوەت، بە گورجی لێی وەسەر کەوت. هەر لەوێوە ، چەندێک بەبێ دەنگی بەسەر خەلکەکە داڕوانی و سەیری سەر و ژێرانی کرد. جەماوەر بە دیتنی چۆنیاتۆف ئارامیان گرت. هەرا و غەڵەبایی نزم و نزمتر بۆوە. سرتە و سریوە لە گۆشە و کەناران داکەوت و سەرەنجام بێدەنگی بە سەر وڵات دا باڵی کردەوە. هەر ئەودەم چۆنیاتۆف وەک پەرکورێکی بەسام، سەری بەرز کردەوە و شەپۆلی دەنگی دلێری بە هەوا دادا و دار و بەردی بارەگای "شیبایۆف"ی هێنایە لەرزین.

ئەژدەر لەناخی هەناوی پڕلە تاسەیەوە، تامەزرۆیانە گوێی بۆ دەنگی هیوابەخشی چۆنیاتۆف ڕاگرت. هەر وشەیەک کە لە دەمی ئەو دەهاتە دەر ، هەر دەتگوت وشەی زیندانی کراوی کتێبی دڵی ئارەزوومەندی ئەژدەرە و ڕێی نەجاتیان گرتۆتەبەر. قسەکانی چۆنیاتۆف کۆنەئاشنای ڕەمز و ڕازی لەمێژینەی مێشکی ئەژدەر و یارانی ئەو بوون. لە ڕاستیدا، وتە و وشەی دەمی چۆنیاتۆف، یاریکارێکی نەفسیی ڕەنجبەرو کرێکار بوون کە زمانی نەپشکوتوویانی دەکردەوە. شنەی دەنگی چۆنیاتۆف، گوڵنمی فێنکی ئاونگی بەربەیانان بوون و بزەی ژیانی دەخستە سەرلێوی بەماتەم پشکوتووی کرێکاری ڕەنجەڕۆ.

لە دەمی قسەکردندا، سەر و سیمای بوێرانەی چۆنیاتۆڤ دەهاتە گۆڕین. لە گۆڕی پڕ گڕی چاوەکانی ئەوەوە، تروسکەی تۆڵەسەندن دەترووسکانەوە. تویژاڵەی خاوی و بێ ڕەجڵیی لە جەستەی کرێکار دادەماڵی و خوێنی گەرمی ژینەوەیەکی نوێی لە جۆباری ڕەگۆڵانیاندا وە ڕەوت و ڕۆ دەخست. کرێکار دەهات بە دەنگی ئەو بە ئاگا بێتەوە و بە ڕێبازی ڕەسەنی شۆڕش شارەزابێ.

چۆنیاتۆڤ، دیمەنی جیهانی سەرکەوتنی کرێکارانی بە دەنگ ڕەسم دەکرد کە چەوسانەوەی گەندەڵی دەوری چینایەتی تێدا گۆڕ کرابێ. کرێکاری بەرەو خەباتێکی شێلگیرانە بانگ دەکرد و بۆ خاشەبڕ کردن و داتەپاندنی سەرمایەداری، یەکێتی، لێزانی و ڕێزانی بە خاڵی سەرەکی ناساند. لە کۆتایی وتارەکەیدا گرماندی:

ـ خاوەن سامان و خوداوەندانی نابەهەقی فابریک و کانگە و کارگەکان گوێ بگرن و ببیسن کە ئیتر دەفری سەبری کرێکار دارماڵە و چیتر هەڵناگرێ. ئەگەر تا ئێستا بە یاریکاریی هێزە سەرکوتکەرەکانی تزاری توانیویانە لەسەر داواکاریی مافی ڕەوا، گیانی چەند کرێکار بستێنن، ئیتر ئەو دەور و سەردەمە بەسەر هات و هەر ئیمڕۆکە بە ملیۆنان کرێکار و زەحمەتکێش شان بە شانی یەک ڕاوەستاون و هەر هەموویان بەرەنگاری غەدر و چەوسانەوەن.

هەڤالان! ترس و دڵە لەرزەی پێ ناوێ. یەکگرتوویی ئێمە ڕەگ و ڕەگەزی ژیانی ئابووریی سەرمایەداران دەخاتە لەرزین. ئێوە باش بزانن کە کۆلەکەی ڕوحی ئەو ناجوابمێرانە لە دەستی یەکگرتووی ئێمە دایە. وەرن لە ژێر

ئاڵای سووری خەباتی کرێکاری دا، پەت و داوی دیلی و ژێرستەمی لە دەست و پەلمان داڕنین و هەموو جیهان بەرەو یەکسانی بەرین. سەرکەوتن بۆ کۆڵنەدەرانە.

دوابەدوای وتەکانی چۆنیاتۆڤ، هەرا و هاواری تۆڕەی کرێکار لەگوێن گرمەی بەسامی گڕکانێکی خرۆشان، تەشکی داوێنی قەڵای شیبایۆڤی هێنایە لەرزین. دوا بە دوای چۆنیاتۆڤ، غولام خۆی گەیاندە سەر کۆگا بەردەکە و بە دەنگێکی گەرم هاواری کرد:

ـ هاوڕێیان! چینی کرێکار سورە لە سەر ئەستاندەوەی مافی ڕەوای خۆی. چونکە ئەوە ئێمەین بەر و بووی بەرهەمی ژیان دەخولٌقێنین... ئێمەین بناغەی کارگە و کانگاکانمان بەهێزی باسک دارڕشتووە... ئێمەین بە ئارەقی تەوێڵ و سۆمایی چاوەکانمان هەوێن بە بەرهەم دەدەین و ژیان بۆ مرۆڤ مەیسەر دەکەین... ئێمەین بە هێز و وزە و توانایی لەش و گیانمان بواری ژیان لە کۆمەڵگەکانی مرۆڤدا دەڕەخسێنین... جەستەی بە ژان و پەنجەی سواوی چینی کرێکارمانە لە ژێر جەنجەڕی کوێرەوەریی ڕۆژگاران دا دەهاڕدرێ، کەچی چەند گورگە هاری وەک نۆبیل، خاتیسۆڤ، شیبایۆڤ، مانتاشۆڤ، موساتەقی یۆڤ و حاجی زین عابیدین و تەقی یۆڤەکان بە خوێناوی دەمارەکانی ئێمە ڕەنگ و ڕوو سوور دەکەنەوە. ئێمە خۆمان و زار و زیچمان گیرۆدەی دەردەداری و لێوبەبارین و دەمێک هەدادانمان نییە. سەرەڕای هەموو کار و کوێرەوەری و هەژاری و خاکەسارییەکانمان، هەرکە سەر هەڵدێنین، هەموو هێزی کۆنەپەرستی یانیگر دەبن و بەسەرمان دادەدن. هەر کارگەر و زەحمەتکێشێک، کە چاوەڕوانی بەزەیی و

چاوەدێریی خاوەن زێڕ و زۆرانی بێت، بە هەڵە دا چووە. ئەگەر هیوامان بە شا و دام و دەزگاکەی ئەو بێ، ئەوە ساکاری و گەمژەیی و گیلەپیاوییمان دەگەیەنێت. ئێمە و ئەوان لە دوو بەرەی دژبەیەکین و لە یەکتر جیاین و هەرگیز نابینە یەک. مانی ئەوان لە بێ بەزەیی و ستەمگەری بەهرە دەستێنێت و نەمانی ئێمە لە مان و بوونی ئەوان دایە .

هاوڕێیان! ئەو چەنگوڕکەی لە ئەوکی ئێمەی کرێکار گیرکراوە، چنگ و نینۆکی سەرمایەدارە، کە هەموو دەزگای بلەوەزی تزاری فریاڕەس و مەدەدکارێتی. کەواتە، یەکێتی و هاوخەباتی و پێکەوە بوونمان، ئەو تاکە ڕێگایەیە کە بەرەو سەرکەوتنمان دەبات. هاوخەباتیمان، ڕێگای ڕزگاریمان بۆ تەخت دەکات. دەنگی هاودەنگمان دەتوانێ ئاورینگی تۆڵە لە ژێر خۆڵەمێشی کزی دەربخات و ئاگرێکی ئەوتۆ دابگیرسێنێت، کە هەرچی هەژگەڵ و پڕ و پووشەڵە، یەکجێ تەفر و تونایان بکا. ئەگەر هەر ئێستێکە خاوەن کار لە پشت چوارچێوەی دەرگاکانەوە خۆیان حەشار داوە و لۆکەی نەبیستنیان لە گوێچکە ئاخنیوە، هەر لە ئێرەوە پێیان ڕادەگەیەنین کە ئەمەی دەی بینن، فەرمانی مێژووە و مەرگی زۆرداران ڕادەگەیەنێ. ئەوان سەد ئەوەندە سەرەڕۆ و بەرزەدەماغ بن، ئێمەی یەکگرتوو لە لانێیان هەڵدەستێنین و لمبۆزیان لە تۆزی ڕێبازمان وەردەدەین...

وشەی دەم و زاری غولام، پۆلوی ئاگر بوون و لە هۆدەی دەروونی کرێکاری گیانفیدا گەلێک نزیک؛ خرۆشی تریشقەئاسای هاورایان ئەم چیرۆکەی دەگێڕایەوە کە

یەکگرتنیان سەرکەوتنە. گۆڕەپان، بە هەرا و نرکەی هەزاران کرێکار کەوتە ڕاژان و جیهانی سەرمایەدارانی پێ لەرزی .

هەر دوا بەدوای غولام، هاوڕێ ئیڤان وەسەر کەوت. بە هەموو تواناوە گرماندی:

ـ بڕوخێ دیکتاتۆرییەتی تزاری!... سەقامگیر بێ سۆسیالیزم !

ئیڤان چەندجاران هات لە کۆگابەردەکەوە بکەوێتە خوار، کە ئەژدەر بە گورجی ژێربالّی گرت و لەسەر جێ ڕایگرتەوە. ئیڤان ڕووی کردە ئەژدەر و پێی گوت:

ــ ئەژدەر! دەست و بردێک... چەلّەکەدارێکی ڕاست و بێ گرێ و گۆلّم بۆ بدۆزەوە و بۆم بێنە... زوو!

ئەژدەر لە حالّێکدا بە شوێن دۆزینەوە ڕاستە دارێک، ئاپۆڕای نێو گۆڕەپانەکەی جێ هێشت، بەلای خۆیەوە بیری لەوە دەکردەوە کە لەم هەل و کاتە هەستیارە دا چەلّەکەدار چ دەردێک دەرمان دەکات و ئیڤان ئەمەی بۆ چییە. بەلاّم هەرچۆنێک بوو، داری دەست کەوت و بە دارەوە گەڕایەوە. هەرکە ئیڤان ئەژدەری بە دارەوە دیت، لە ژێر باخەلّەوە ئالاّیەکی سووری دەرکێشا و خێرا سەری دارەکەی تێکێشا و بەرزی کردەوە .

ئالاّی سوور، لە سەرووی هەموو سەرانەوە، بەدەم نەرمە شنەوە بە ئارامی شەکایەوە. چۆنیاتۆڤ لە ژێر ئالاّی سوورەوە هاواری کرد:

ـ هەوالاّن! لێتان دەخوازم بە ڕێکو پێکی و بە دیسپلینێکی شۆڕشگێرانە، بۆ چارەسەرکردنی چارەنووسی دواڕۆژمان، بەرەو مەکۆی خاوەن کارخانە وەڕێ کەون!

لە جەرگەی سەفی هەرە پێشووی جەماوەر دا، ئاڵای سوور لە دەست و مەچەکی پۆڵایینی ئیڤان دا دەشەکایەوە. پۆلی کرێکاریش بەشوێن ئاڵاکە دا هەنگاوی ڕێکیان هەڵدەگرت. چەندێک نەڕۆیشتبوون کە خرمژنی گوللە و بەرامەی باڕووت بە وڵات دا گەڕا. کرێکارێکی شان بەشانی ئەژدەر بە گوللە پێکا و بە ڕوو داکەوت. خوێنی گەرم و گەش، وەک تیژەمارێک بە ژێریدا خزی و لە تۆز دا ون بوو. دەنگی تەقە و ڤیزەی گوللە زیاتر و زۆرتر دەبوو. بەڵام ئاڵای سوور هەروا دەشەکایەوە و بەرەو پێش دەچوو. زایەڵەی فڕکەی ئاڵاکە، هاواری خەباتێکی گەرم و خوێناویی بەرەو هەموو لایەک دەبرد. ئەژدەر چاوی بە ئیڤان کەوت کە وا لاباڵێکی شەلاڵی خوێنە، بە پڕتاو خۆی گەیاندێ و بە پشوو سواری گوتی:

ـ ئیڤان ئاڵاکەم بدەرێ... تۆ پێکراوی ، ڕەنگە هەڵگرتن و ڕاگرتنی ئاڵا بە تاک دەستێک بۆت گران بێت...

خوێنی قین و تووڕەیی بەرچاوی ئیڤانی گرتبوو. ئاڵاکەی بۆ ڕاداشت و پێی گوت:

ـ هانێ بگرە!... لێت دڵنیام... بگرە...!

هەرکە ئاڵای سوور دەگەڵ دەست و شان و باهۆی ئەژدەر تێک بەزین، دڵی گەرمی پتەوتر لە پێشوو، بێ دەربەست بەدەنگی گوللە، هەنگاوی بەرز و بڵندی خێراتر کرد و بەرەو پێش چوو. ئەمە یەکەمین نۆبەرەی هەڵگرتنی ئاڵا و یەکەم پلەی پێشڕەوی جەماوەر بوو کە دەیچەشت. بێ ترس و دڵەکوتە، سنگی کردە قەڵغانی گوللە و ئاڵای بۆ پێش برد. هەرکە دیتی کرێکار لە هەر چوار لاوە زنجیرەیان لە دەوری

داوه و ئاڵا و ئاڵاوان پێکەوه دەپارێزن، هەستی سەربەرزی سەد ئەوەندەی خۆڕاگرتر کرد .

خرمەی چوارناڵەی دەستە سوارکارێک هاتە گوێیان. هەوەهەوی تاقمی کازاکی شەمشێر بەدەست، وڕەی داتەپیوی پۆلیسی ناو سەنگەرانی بەرز کردەوه. زامی باسکی ئیڤان دەمی کردبۆوه و خوێن فیچقەی بوو. ئیڤان بە چنگ باسکی دەگوشی و هەوڵی دەدا لە گەل جێ نەمێنێت، کەچی گوللەیەکی تر بۆی هات و سنگی قەڵشاند و بەڕوو دا خستی. ئەژدەر خۆی گەیاندێ و هاتە ژوور سەری و پێی گوت :

ـ ئیڤان" هەستە پێ!... هەستە خۆت بخەرە سەر شانم با بکەوێنەوه ڕێ...!

زامی سەر سنگی ئیڤان زاری کردبۆوه و خوێنی ئاڵ بە گوڕ فیچقەی دەکرد. ئاوزنگی ئاخرینی دەدان و بە تەمای گوتنی قسەیەک، لێوی دەبزاوت. ئەژدەر ئەژنۆی دادا و سەری خستە سەر ڕان و لێی نزیک بۆوه، بەڵام دەنگی خرمژنی گوللە و چرپەی ڕکێف کوتانی سوارکاران دەرەتانی بیستنی دوا پەیامی ئیڤانی پێ نەدا .

کازاکی شمشێر بەدەست، ڕکێف کوت ئەسپیان دەئاژواند و بە قامچی و شمشێران ڕاست و چەپیان دەکوتا. کرێکاریش بە بەرد و دار و چنگ و مستان، هێرشیان بەرپەرچ دەدایەوه.

ئەژدەر، زامی سەرسنگی ئیڤانی بە ئاڵاکە بەست و هاواری یارمەتی ڕاگوێزانی بۆ چەند کرێکارێک برد. لە هەلومەرجێکی نابەساماندا، بە هەزار دەردی سەر، "ئیڤان"یان هەڵگرت و بەرەو کۆختەی کرێکارانیان برد. گەرمە شەڕی کرێکار و هێزەکانی حکومەت هەروا دەهات و

لەبەر یەک دەکشایەوە و بۆ لای گەڕەکی کرێکارانیش دەهات . ئەژدەر بە ناچاری لەوێش ڕایگواست و لە شوێنێکی ئارام تردا ، بە هەزار چەرمەسەری گالسکەیەکی ڕاگرت و لەشی شەلاڵ بە خوێنیان تێدا خەواند.

کاتێک فایتوونەکە لە بەرامبەر ماڵی ئیڤان دا ڕایگرت، ئەو دوامین هەنیسکەکانی ژیانی دەدا.

هەر ئەوێ شەوێ، ئیڤان نیکۆلایۆڤیچ ، بەبێ سەر و زمانی، سەری نایەوە و دڵی پڕهیوای لە کوتە و لێدان کەوت.

****

4

دارتەرمێکی کاڵ بۆوەوەی کۆن، لە سووچێکی حەوشەکەدا ڕۆندرابوو. ئیڤان لە ناو دارمەتەکەدا بە خەوێکی هەتاسەری بەبێ هەستان لێی خەوتبوو. ئەژدەر، بۆ دەمێکیش لە پانای تابووتەکە دوور نەدەکەوتەوە. ئیڤان بۆ ئەو بڕبڕەی پشت و قەڵایەکی بەرزی هومێدبەخش بوو .

"ماریا واسیلۆفنا"، بە چاوگەلی پڕ لە ئەسرینەوە، یەکدەم نیگای چاوی لە دارتەمەکە ڕانەدەگواست و، بە هەناسەی سارد و دڵی لە کوڵی، هاوسەر و هەواڵی خۆشەویستی بەڕێ دەکرد. جاروباریش بە دستە دڵۆدارەکانی باڵاپۆشی سەر تابوتەکەی بەسەر تەرمەکەدا هەڵدەکێشایەوە. ڤەرا، بە سۆزێکی پڕلە کوڵەوە ئەسرینی لە دیدە دەباراند و بێ ئارام هەنیسکی دەدا. لە دەست دانی ئیڤان، سێبەری خەمناکانەی بەسەر ئاسمانی ماتەمینی خێزانەکە داکێشابوو.

خەرمانەی قژی سپی، وەک هەرەسێکی بێ وادەی پیری لە دەروی لاجانگەکانی ماریا نیشتبوون. کوڵمەی مات و نیگای چاوە سەوزەکانی شوێنەواری ڕەزاسووکییان پێوە دیار بوو. بە ئاشکرا دیار بوو تەوژمی دەردی هەژاری و کۆسپی هەزار چنگەی ژیان، چ تالانێکی بێ بەزەییانەی لە خاڵ و خەتی ئەو ژنە ڕەزاشیرینە دا کردووە و چ زوو ئاو و ڕەنگی ژنانەی کاڵ کردۆتەوە .

ڤەرا، کچە شووش و نەشمیلانەکەی ئیڤان و ماریا، ئەگەر بە لەش و لار ئەوەندە ناسک و باریک نەبوایە، دەگەڵ "ماریا"ی دایکی، سێوێک بوون لە نێوەڕاستەوە قاش کرابوون. "ڤەرا"ش وەکی دایکی خنجیلانەیەکی لەباری ڕوح سووک بوو. بەڵام ڤەرا بە سەر و بسکی خورمایی و دوو چاوی کەژاڵ و دەم و لووتی خۆش کەشمی، تەنانەت لە دەمی گەرمەشینیش دا چەشنی خونچەی نەپشکووتووی دەم بەیانان، جوان و شیرین و خۆش کەشم بوو. دیمەنی جوانی لە خەم نیشتووی ڤەرا، نمای وەنەوشە ملکەچەکانی دەم ڕووبارانی دەنواند کە بە سەر سەوزەڵان دا لار دەبنەوە .

هەر سێیان، ماریا، ڤەرا و ئەژدەر، بۆ دەمێکیش لە پەنا تەرمی ئیڤان دوور نەدەکەوتنەوە. زۆری نەخایاند، غولام و چۆنیاتیف ـ یش هاتن. چۆنیاتۆڤ بە ڕەسمی ڕێز لێنان، لە بەرامبەر تەرمی ئیڤان دا کڵاوەکەی داگرت و سەری دانەواند. غولام، هاوڕێی لەمێژینەی ئیڤان بەرەو تابووتەکە چوو. خەمی گرانی لە دەستدانی ڕەفیقی چەند ساڵە، ئەسرینی لە دیدەی غولام داباراند .

هەر لەو دەمەدا پیاوێکی باڵابەرزی دەنێوەچوویان لێ وەژوور کەوت. ئەویش بە چەشنی چۆنیاتۆڤ کڵاوەکەی لەسەر داگرت و لە گۆشەیەک دا پرسەدارانە ڕاوستا و گوتی :

ـ هاوڕێیان منیش دۆست و دراوسێی "ئیڤان"م و خۆم بە هاودەردی بنەماڵەکەیی دەزانم. ماڵەکەم کاولاشی یارانە و هەر ئەوەندەم تکا لێتانە بە لاوەکیم مەزانن و هەر

پێداویستییەکتان نیاز بێ، دەست مەگێڕنەوە و گەورەمان بکەن...

ماریا بە هەوا دەنگێکی ئاوێتە بە گریانەوە گوتی:

ـ خۆش بی میرزاحسێن!... ماڵتان ئاوا بێت! هەموو شتێکمان هەیە... ئەوەی لە دەستمان داوە، هەر ئیڤان ـ ە، کە ئەویش لە یارای کەسدا نییە بۆمانی وەگەڕێنێتەوە.

وەرامی پڕ لە پەژارەی ماریا، فرمێسکی بەسەر ڕوومەتی میرزا حسێن دا باراند. میرزا حسێن بە دەسرۆکەیەکی ڕەشی قەراخ چندراو، فرمێسکە وێڵ بووەکانی ئەسڕینەوە. هەر لەو دەمەدا، هاتنی دوو کرێکار، بێدەنگی کۆڕەکەیانی شکاند. دوو کرێکارەکانیش لە هاوالآنی ئیڤان بوون. یەکێکیان ڕووی کردە چۆنیاتۆڤ و گوتی:

ـ پۆلیس هەموو گۆڕەپان و جەمسەری شەقامەکانی گرتوویەتی و ڕێی هاتوچۆی خەڵکی بڕیوە. ئێمەیش هەتا خۆمان گەیاندۆتە ئێروکە، هەزار لاڕێمان بڕیوە و ...

غولام گوتی :

ـ نگریسانە لە تەرمی بێ گیانی کرێکارانیش دەسڵەمێنەوە.

چۆنیاتۆڤ لە وەلآمدا گوتی:

ـ وادیارە پۆلیس ناهێڵێ کەس بەرەو ئێرە بێ، ئێمە ناچارین بەرەو خەڵک بڕۆین.

ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ لە پێشەوە و غولام و میرزاحسێن لە دواوە چوونە ژێر دار تەرمەکە و ئامادەی ڕۆیشتن ڕاوەستان. دووکرێکارەکان هەر یەک لە بەرێک و ماریا و ڤەرا لە پێشەوەی کاروانی بچووک، پرسەداران وەڕێ کەوتن و لە ماڵ هاتنەدەر. هەرکە گەیشتنە یەکەمین شەقام، دیتیان لە

سوچێکی شەقامەکەدا پۆلیس و پاراستن لێرە و لەوێ دا کۆبوونەتەوە. هەرکە چاوی پۆلیس بە کاروانی بچوکی پرسەدار کەوت، بە شوێنیاندا وەڕێ کەوتن .

دوو بەری شەقامەکە چۆڵ و بێ ڕێبوار مابۆوە. جارجارێک نیوەتاکی پەنجەرەیەک بۆ دزە نیگایەک دەکرایەوە و خێرا دەبەسترایەوە. لێرە و لەوێ، ڕێبوارانێکی تاک و تەرا ڕادەبردن و، بە دیتنی تەرمی سەرشانی چەند کەسێک، ئیستێکیان دەگرت و زوو ڕێیان دەگرتەوە بەر و دەڕۆیشتن.

ئەژدەر چاوی بەهەموو لایەکدا دەگێڕا. لە سەر و خوار، لە پەسیوگە و حەشارگەی شەقامدا دەی بینی کە دەیان پۆلیس بە جلکی سڤیلەوە لە قوژبناندا بۆسەیان گرتووە. دوورتر، لە ڕاستەی شەقامێکدا چاوی بە چەند پۆلە کرێکارێک کەوت کە چاوەڕوان ڕاوەستابوون. هەرکە تەرمی ئیڤان گەیشتە بەر ڕاستەشەقامەکە، سەرجەم کرێکارەکان خێرا و بە گورجی هاتن و بە چەشنی پۆرەهەنگ دەوریان دا و دەگەڵی ڕۆیشتن.

شەقام و کۆڵانەکانیان یەک بەدوای یەکدا تێپەڕ کرد. دوو شەقامی "بازاڕ" و "چادروی"، دوو مەزنە شەقامی شاری باکۆ و ناوەندی ئاڵوگۆڕی بازرگانی بوون. لە گۆڕەپانی تێکبەزیوی ئەو دوو شەقامە دا، ئاپۆڕا و حەشیمەتێکی یەکجار زۆر سەرگەرمی سات و سەودا بوون و ژاوەیان دەهات. هەر لەوێ دا، ژمارەیەکی زۆر کرێکار هاتن و تێکەڵ بوون و دەگەڵیان ڕۆیشتن. لێرەوە پەنجەرەی ماڵەکانی دووبەری شەقام دەکرانەوە و گەلێکیان بە دیتنی ماریا و ڤەرا، بە

دەست و دەم سڵاویان دەنارد و هاودەردی و پەژارەی خۆیان دەردەبڕی.

ئەژدەر جار بەجار سەیرێکی دەور و بەری دەکرد و وڵاتی هەڵدەسەنگاند. ئەو پێی وابوو لە ناو قەرەباڵغی شەقامان دا گەلێک کەسانی سڕ و بێ هەستی بە دوور لە هەر چەشنە دید و بۆچوونێکی مرۆڤایەتی، بە سەر پێیانەوە دێن و دەچن بەڵام وەک هیچ دەرد و ئەلەمێک هەست پێ نەکەن، بەس سەرقاڵی چەنەلێدانی سات و سەودای خۆیانن و بەس. هەندەجارێ، ئەژدەر بە دڵی دادەهات و لە ناو خۆیەوە دەیگوت: نیشتەجێیانی ئەم دەوەرە هەر دەڵێی ئادەمیزادی بەردینەن! بۆچ دەبێ ئەوەندە سڕ و بێ هەست بن؟ ئەم گشتە حەشیمەتە هەر دەڵێی بە مردوویی لە دایک زاون و هەر ئێستێ خەریکن لە خەو دا خەونی ژیان دەبینن. تۆ بڵێی ئاوی کانیاوی چاوەکانیان زنەی تەڕایی تێدا مابێ کە کەس ئەسرینێک لە دیدە نارژێنێ؟ .. ئەژدەر پێی وابوو هەرچی ڕێبوارە، دەبێ دەست بە ئەژنۆ دانیشێت و هۆن هۆن ئەسرین لە دیدە هەڵوەرێنێت. لەدڵدا دەیگوت:.. لە سەردەمی ئێستاکەدا کە گۆشتی لەشی مرۆڤی ڕەنجبەر خۆراکی بەر لوولەی تۆپ و تفەنگە و، سەوداگەرانی خوێن و فرمێسک بازاڕی بە ڕمێنیان لە دەست دایە، لەم چاخەدا کە برسیایەتی و هەژاری و دەردەداری بەسەر چینی ژێر دەستەدا زاڵە، کە کۆت و بەندی زیندان و پەتی سێدارە بەشی هاوبەشی ئەم خەڵکە بەلەنگازەیە، ئەی بۆچ نایەن و تێکەڵ نابن؟ بۆچ دڵۆپێک لە دیدە هەڵناوەرێنن؟ و...

بە شەقامان دا هاتن و بەرە بەرە خەڵکی ڕاگوزاری ڕێبازان هاتن و تێکەڵ بوون. تەنانەت ئەوانەی کە وا فرمێسکی چاویشیان تەڕایی لێ بڕا بوو !

نەمە نەرمە گلەو گازندەی دڵی ئەژدەریش لە تەوس و تەشەری نهێنی دەکەوتن و نەرمە ئۆخژنێکی ڕەزامەندی جێیانی دەگرتەوە. ئەمجارە بەدڵی داهات: نەخێر، ئەوانەی بە چەکی ئەسرینەوە ناچنە ناو شەڕگەی شەڕی دژ بە ناتەبایی و غەدر و ستەمەوە، ئەوان بە دەمارتر و پتەوترن. بەڵێ زۆرن ئەو کەسانەی کە فرمێسک نارێژن، بەڵام تووڕەیی بۆ هەلی باش و ڕۆژی خۆی لە دەروون دا حەبس و زیندانی دەکەن. بەڵێ ئەوان بە دەسمایە تر لە هی وەکی منی ئاساییین.

دەستی خاراوی ڕەنبجەر و مەچەکی پڕ دەماری کرێکار تەختە تەرمی هاوڕێی شەهیدیان بە سەر شانانەوە بەرەو پێش دەبرد.

ئەژدەر هەروا گیرۆدەی بیر و خەیالات، تووشی چەشنە ناباوەڕییەک هاتبوو. ئەو پێی وابوو تەنانەت مەرگ و نەمانیش ناتوانێ دڵی گەرمی ئیڤان لە لێدان بخات و دەمی قسەزانی کیپ بئاخنێت. جارجارە بە چاوی بینەری شانۆیەک سەیری تەرمی سەر دەستان و ئاپۆڕای دەوری تەرمەکەی دەکرد؛ هەر لەو حاڵەدا چاوەڕوان بوو هاکا ئیڤان سەر هەڵبڕێ و بە نرکەی شێرانەیەوە بگرمێنێت و بڵێ: بژی شۆڕشی سووری کرێکاری. بەڵام دڵی گەرمی و پڕ لە ئاواتی ئیڤان، کە کەژاوەی سووری شۆڕشی تێدا ئازین کرابوو، لە کوتە و لێدان کەوتبوو و نرکەی شێرانەی مۆری بێدەنگی

بەسەر کشابوو. تەنانەت دەوری تەرمەکەیشی لە ژێر نیگای دەیان و سەدان پۆلیسی ئاشکرا و شاراوە بەرەو گۆڕستان دەچوو. بەڵێ، بەڵام ئەگەر ئیڤان شەهیدێکە و لەشی سارد و بێ هەستی بە شانانەوە بەرەو شوێنگەی خەوتنی هەتا هەتایە دەچێت، ئەدی ئەم گشتە پۆلیس و سیخوڕە بۆچی لە کار دان؟

ڕوانینێک بەسەر جاماوەر دا و، بینینی دەیان زەند و باسکی پۆلایینی ژێر دارتەمی ئیڤان، وڵامی پرسیاراتێک بوون کە بێ پسانەوە بە مێشکی ئەژدەر دا دەهاتن و ڕادەبردن. هەر ئەو دەم بۆی دەرکەوت کە ئەگەر لە ڕێبازی شۆڕش دا دڵێکی گەرم کپ کەوتووە، سەدانی تر چەشنی گڕکانی ئاگرین، چەک و گوللە و سێدارەی دەسەڵاتدار، بە تینی بیر و باوەڕیان دەتاوێننەوە. یەک لە مەیدان ئەگەر بە تیر گلاوە، سەدان پشکۆی لە خوێن ترازاوە .

شاری باکۆ، مەکۆی کرێکارانە، شاری دڵی دارماڵ لە قین و تووڕەیی هەقخوازانە و ناسرەوێ.

ئەژدەر بە دەم بیر و خەیاڵاتەوە دەڕۆیی و شریتی بیرەوەریی ڕابوردووی بە دەراوی زەین و ئەندێشی دا دەگەڕانەوە. کەوتە یادی ئەو سەردەمە کە بۆ یەکمجار لە نزیکەوە دەگەڵ ئیڤان تۆقەی کردبوو و یەکەمین بەردی بناغەی دۆستانی و هاودەمی و هەواڵبەندیی دامەزراند بوو. ئەودەم لە کانگەی خاتیسۆڤ کرێکاریکی هەژاری بێکەس و کار بوو. بەهۆی ناخاوێنیی ئاوی مەڵبەندی "زوغولیا"، توشی نەخۆشینێکی نزیک بە مردن هاتبوو. سەرپاکی ئەندامی

جەستەی، بە برینی پڕ چڵک و کێم داگەڕا بوو. ئەوەندە لاواز و کەم هێز بووبوو، توانای جوڵە و ڕەوت و ڕۆی لێ بڕابوو .

ئاوی نەپاڵێوراوی مەڵبەندی "زوغولبا"، کانگای دەیان جۆرە نەخۆشی بوو. خاوەن کارگەکان تەنانەت بۆ دەکارهێنانی مەنجەڵە هەڵمینەکانیشیان، پێشەکی ئەو ئاوەیان دەپاڵاوت و ئینجا دەکاریان دەهێنا. بەڵام کرێکار و ماڵ و منداڵەکانیان ناچار بوون ڕاستەوخۆ لەو ئاوە لیخناوە پڕ لە خۆرەیە کەڵک وەرگرن.

ئەژدەر، ئەوەدەم کەلەلا و ناساز و نەخۆش، لە کاریش تەرەکرابوو. ماوەی مانگێک بە نەخۆشی و برسیایەتی، بە شوێن کار دا خولابۆوە. سەرەنجام لە کارگەی "تەقی یۆڤ" دا دەستی لە کار گیر کردبۆوەوە. وەستا کاری کارگەکە، کەسێک بوو بە ناوی حاجی حسێن تەقی یۆڤ، کە بە ڕواڵەت مرۆڤیکی بە سەر و سیما و هێدی دەهاتە بەر چاو. تەسبێحی دەستی و ورتەی دۆعا و نزای دایمیی ژێرلێوانی، بۆ یەکدەمیش لە کار و گەڕان نەدەکەوتن. بە ڕیشی پان و نوێژ و لە خۆ چوونییەوە، شێوەی خاسە ئاییندارە پیرۆزەکانی دەدا. کات و ناکات و هەموو دەمێک ڕووی نیازی بەرەو ڕووگەی نیازڕەوای مەزن بوو. سەرەتا و ئەنجامی هەموو هەستان و دانیشتنی بەبێ هاواری زاتی باری نەدەکرا. بەڵام ئەژدەر لە ماوەیەکی نە هێندە زۆر دا بۆی دەرکەوت کە لە ژێر ئەو ڕواڵەتە هێدی و دوورە پەرێزە دا چ جانەوەرێکی چەوت و چەپەڵ خۆی مەڵاس داوە. لە ڕاستیدا حاجی حسێن، شەیتانێکی بەرماڵ بە کۆڵ بوو کە ئاو و گڵەکەی لە قالبی بێ بەزەیی و ناجوانمێری دا هەڵ شێلدرابوو .

ڕۆژێک لە ڕۆژان، بە تەسبێحە سەت و یەک دەنکەکەی، کە گورزی دین و ئایینی بوو، بە چەشنێک کوتایە سەر دوو چاوی کرێکارێکی ڕەنجەڕۆ، کە ماوەیەک بەسەر چاو دا خستی. کرێکاری هەژار دوای لە دەست دانی سۆمایی چاوێک، هەرکە بۆ وەرگرتنی جیرەی مانگانەی سەردانی بەشی دارایی کارگەی کرد، بە فەرمانی حاجی حسێن، بە بارستاییی چەند ڕۆژ لە ماڵدا مانەوەی، ئەوەندە ڕۆژەیان لە دەسڕەنجی مانگانەکەی کەم کردەوە.

ڕۆژێکی تر، مەنجەڵی ماتۆڕخانەی یەکێک لە کارگەکان لە کاری ئاسایی وەستابوو و کاری نەدەکرد. پێویست بوو سلندری ناو لوولەی دەرکردنی هەڵمی سەر مەنجەڵ خاوێن و نەوژەن بکرێتەوە. حاجی حسێن فەرمانی دەرکرد بەبێ خامۆشکردنی ئاگری ژێر مەنجەڵی پڕ لە هەڵم، جەڕی نێوان لوولە و مەنجەڵی پڕ لە هەڵم واز بکرێت و بە خێرایی خاوێن بکرێتەوە. چەند کرێکاری بەشی میکانیکیی کارگە پێیان گوت و لێیان دووپات کردەوە کە بزواندنی لوولە لە کاتی کوڵینی مەنجەڵدا، کارێکی ناشیانەیە و دەبێتە هۆی دەرفرتاندنی هەڵمی گەرمی قەتیس کراوی ناو مەنجەڵ و مەترسی بە دواوە دەبێت. بەڵام حاجی حسێنی ڕوح زل ، هاواری لێ هەستا و بە تووڕەیی گوتی:

ـ بۆ چەند کرێکاری پێخاوس نەهاتووە قسەی دە قسان دا بکەن. بێتوو حاجی زەین عابیدی تەقی یۆڤ ئەمە ببیسێتەوە باسی سەرە...

سەرەنجامی هەرا و شات و شووتی حاجی، کریکارەکانی ناچار کرد مل بدەن و لوولەی داغ لە جێ

ببزوێنن. هەرکە جەڕیان تۆزکاڵێک شل کردەوە، هەڵمی قەتیس کراوی ناو مەنجەڵ هێرشی بۆ سەر لوولە هێنا و بە دەنگێکی کەللەتاسێن تەقی و چوار کرێکاری خستە ژێر پاپۆکەی هەڵمی کوڵیو. ئەژدەر لە بینینی چوار تەرمی داپلۆخاو ئاییني پێ نەما. هەر ئەودەم حاجی حسێن ئەمری کرد جەڕی ئاوی کوڵیو ببەسترێتەوە. خۆیشی تەسبێح بە دەستەوە، هاتە سەر تەرمەکان و بە دەنگێکی بەرز نەڕاندی :

ـ وەبەر بارانی ڕەحمەتی باری تەعالا کەون!

کرێکارەکان سەرکز و شڵەژاو ، بە پەرێشانی ڕاوەستا بوون و سەیری هاوکارەکانی خۆیانیان دەکرد، کە دەنگی قیڕە و هاواری حاجی حسێن بە ئاگای هێنانەوە. حاجی بەسەریانی دا گرماند :

ـ چییە؟!... چ قەوماوە و بۆچ واقتان وڕ ماوە ؟ مردن کاری خودایە و کەس بەبێ ئەمری ئەو ناژی... بڕۆنە سەر ئیش و کارتانەوە؛ دەی یاڵڵا!

بەڵام حاجی هەرچی کردی کارسازی ئاسمانان وەک بکەری کارەساتەکە بە کرێکار بسەلمێنێ، نەی توانی و بۆی نەکرا. هەر ئەو ڕۆژە خەبەری شەهید بوونی چوار کرێکار لە هەموو مەڵبەندی کار و کرێکاری دا دەنگی دایەوە. بەرەبەیانی ڕۆژی داهاتوو خرۆش و خۆپیشاندانێکی گەورە و گران لە کارگاکەدا ساز بوو. هەر ئەو ڕۆژە و لەو میتینگە دابوو، کە دەگەڵ "ئیڤان" یەکتریان ناسی و بوون بە باوک و کور.

ئیڤان بە ئەرتەقای باوکێکی دڵسۆز هاتە ناو دەقی ژیانی ئەژدەرەوە. لە چارەسەر کردنی نەخۆشی، دۆزینەوەی کار و

هەموو گیر و گرفتەکانی ژیانی دا بۆی بوو بە قەڵایەکی مەزنی پڕ لە مەتمانە .

ئەژدەر شان بە شانی تەرمی ئیڤان دەڕۆیشت، بەڵام شریتی بیرەوەریی ڕابوردووی چەشنی فیلمی سینەمایی بە بەر دیدەی خەیاڵی دا دەهات و تێپەڕ دەبوو. بەتایبەت یادی ئەو سەردەمەی کە لە هەڕەتی گێژاوی تەنیایی و بێکەسیدا دەرگای ماڵی بنەماڵەیەکی دڵسۆزی بۆ کرایەوە و هەمێزی دایکانەی "ماریا واسیلۆڤینا" بۆی بوو بە داڵدەیەکی هومێدبەخش و، سایەی دایکانەی خستە سەری. یەکەمین بینین و ناسینی "ڤەرا"ی کچیشیان، کە لە زۆر بار و بابەتانەوە کۆپێی دایک و باوکی بوو، تێکەڵاو بە ڕێز و خۆشەویستی بوو. "ڤەرا"ش هەر وەک خۆی شارەزای زمانی ئازەری و ڕووسی بوو. تەنیا جیاوازیی نێوانیان، پلە و پایەی خوێندەواری بوو. ڤەرا بە هەموو هەژاری و نەداری بنەماڵەکەیەوە، وازی لە خوێندن و فێرگە و خوێندنەوە نەهێنابوو. سەرەڕای خوێندن لە فێرگە، لەماڵیشدا کتێب و نامیلکەی بەپێزی لە باوکی وەردەگرت و دەیخوێندەوە، بەڵام ئەژدەر بەهۆی بێکەسی و بێدەرەتانی، هەرگیز ئەم هاتە بەنرخەی بۆ مەیسەر نەبووبوو، کە ڕەش لە سپی جیا بکاتەوە. هاموشۆی ئەژدەر بۆ ماڵی ئیڤان، ئەو بوارەشی بۆ ڕاست کردەوە کە لە دەرس و کتێب و یارمەتیی ڤەرا بێبەری نەمێنێتەوە. بە یاریکاریی ڤەرا، بەرەبەرە چاوی بە وشە ڕاهات و توانی ڕەش لە سپی جیا بکاتەوە. ئەژدەر و ڤەرا بە دیتنی بەردەوامیان چەشنە ئۆگری و خۆشەویستییەکی وەها

لێک گرێدراویان کەوتە ناو دڵان، کە ئەگەر ڕۆژێک یەکتریان نەبینیبایە، هەستیان بە پەژارە دەکرد.

هەر دەڵێی لەو سەردەمەوە ڕۆژێک تێنەپەڕیوە؛ ئەو ڕۆژەی کە ئیڤان دەستەوارێک ڕۆژنامەی پێچراوەوەی بە ڤەرا ئەسپارد کە لە بازاڕە ڕۆژان دا بە نهێنی ڕایگوازێتە چۆلگەیەکی ئەو بەری جادەی شەماخی. لە تویێی ڕۆژنامەکان دا بەیاننامە و شەونامەی شۆڕشگێڕانە جێ درابوون کە لە ڕوسیەوە گەیشتبوونە باکۆ. ماوەیەک بوو شاری باکۆ لە سای بڵاوکردنەوەی بڵاڤۆکی شۆڕشگێڕانە، سەیر شڵەقابوو. پۆلیس و ژاندارم و سیخورانی سەربە دەزگای پارستن، لەهەموو شوێنێک دا هەستیار و چاوکراوە ڕادەوەستان و شوێن پێی زۆر کەسانیان هەڵدەگرت. ڕۆژ نەبوو خۆ بە ماڵێکی((بەرشک))دا نەکەن و سەر و ژێری ماڵەکە هەڵنەتەکێنن. ڕەشبگیری و لێکۆڵینەوە لە گشت گاز و ڕێبازان دا بەردەوام لە کایە دابوو. کانگە و کارگەکان کەوتبوونە ژێر چاوەدێریی توندی پۆلیس و گروپە نەناسراوەکانەوە. لە ڕێبازاندا، تەنانەت ڕێبواری ئاسایی کوچە و کۆڵان و شەقامەکانیش ڕادەگیران و دەپشکندران .

ئیڤان بۆ کوێرکردنەوەی چاوی پۆلیس و سیخوڕانی دەزگا، کچە نەوڕەسەکەی خۆی بۆ ڕاگوێزانی شەونامەی شۆڕشگێرانە تەرخانی ئەم ئەرکە گرنگە کرد .

ئەو سەردەمە، دەور و بەری جادەی شەماخی، ساکە دەشتێکی چۆڵی دوور کەوتە لە ئاوەدانی بوو. گۆڕەپانی ((قوبە)) دەکەوتە شانی ڕاستی جادەی شەماخی و مەکۆی سوارکارانی شڕ و دڕی چەقۆکێش بوو. هەرزەپیاوانی سمێڵ

فشی بەکرێگیراو، لە گۆڕەپانی"قوبە" دا خەڵکیان ڕووت دەکرد. لە زاراوایی گشتی دا، ئەو گۆڕەپانە بە خانی خەتەر ناوبانگی دەرکردبوو. گەلێک جاران گالسکەی سەفەرکەران پێشی پێدەگیرا و کاروانچییەکانیان ڕووت دەکردن. لات و لووتەکان بە ئاشکرایی، لە ڕۆژی ڕوون دا خەریکی دەمانچەکێشان و خەڵک ڕووت کردن بوون. سەیر ئەمە بوو کە هەر ئەو شڕ و دڕانە بە ناوی پارێزەرانی ئایینی ئیسلام و بەبیانووی پارێزگاری لە ڕێوڕەسمی خوداناسی، هەر ئافرەتێکی بێ پەچە و بێ چارشێویان بینیبایە، دار و نەداریان بەتاڵان دەبرد و بە پێ پەتی ڕەوانەی ماڵیان دەکردەوە. ئەوان لە دەستیان دەهات سەرتا بەخواری گەڕەکێک داگیر بکەن و خەڵک بڕووتێننەوە، کەچی دەزگای دەسەڵاتدار پەکی بەم هەرایە نەدەکەوت. لە ڕاستیدا یاسا و قانوون لە شەڕگەی شەماخی دا تەشک و داوێنی کورت کرابوویەوە، بەڵام لە نێو ئاوایی و شەقامی شاراندا، بە شوێن لاپەڕەیەک بەیان نامە و ئاگاداری دا، هەگبە و خورجێن و تەنانەت پرێسکە و گیرفانی ژن و پیاوانیشیان دەپشکنی .

دز و تەریدە و شەڕفرۆشانی شەڕگەی شەماخی لە ڕێزەی هەرزەترین زیزانە و بنکڕی گەندەپیاوانی کۆمەڵگەی باکۆ بە ژمار دەهاتن کە بەدرێژایی ڕۆژ دەستیان لە ناحەکاری دا دەگەڕا، گیرفانیان لە دەسمایەی ژنە هەژار و خەڵکی ڕێبواری زەحمەتکێش دەئاخنی و شەوانەش لە سەماگە و قومارخانەی سەرمایەداران دا بۆ هەرزەکاری و گەندەکاری، گیرفانەکانیان دەتواندەوە. تڵتەپیاوانی لایەنگری ئایین، بەڕۆژ چەتەیی و ڕێگرییان دەکرد و شەویش

بەبێ گەوزین و جینگڵدانی ناو ئامێزی ژنانی خۆفرۆش، شەویان بە ڕۆژ نەدەگەیاند؛ ڕۆژانە بڕەوەدەری سروشتی پاک بوون و شەوانەش خنکاوی زەلکەی فەساد.

ئیڤان لە چالاکی و وریایی ڤەرا تەواو دڵنیا بوو. لێی یەقین بوو ئەرک و ڕاسپاردە هەرچی بێ، سەرکەوتووانە بە ئەنجامی دەگەیەنێت. هەربۆیە بیری ژەنگ و ژواری ڕێو بانی دەوری شەماخی تووشی دڕدۆنگی نەدەکرد بەتایبەت کە ئەژدەر بار و دۆخی ئەو مەڵبەندەی باش دەزانی و لە چەم و خەمی وێندەرێ ئاگادار بوو. بڕیار درا ئەژدەر و ڤەرا هەتا جادەی شەماخی هاوسەفەر بن و لەوێوە ڤەرا بۆ ئەرک و ئەسپارەدەکەی خۆی بچێت .

ئەژدەر، کوڕە ئازەرییەکی کرێکاری هەژاری شڕ پۆش و، ڤەرا کچە ڕووسێکی ئەوڕۆیی بوو، هەربۆیە ڕۆیشتنی شان بە شانیان لە مەڵبەندێک، کە زەینییەتی کۆنەپەرستانەی((پان ئیسلام))یست و ((پان تورک))یستی تێیدا حاکم بوو، دەیتوانی ئەگەری خەتەرێکی گیانی بۆ ئەژدەر بەرهەم بێنێت. خۆ ئەگەرچی ئەژدەر گەنجێکی بە جەرگ و ئازا بوو، بەڵام فێرگەی ژیانی ڕۆژانە ڕای هێنابوو کە لە جێی لەق دا پێ دا نەنێت و خۆی تووشی بەڵای لابەلا نەکات. هەر بۆیە، لەماوەی ڕێگادا، سێبەرئاسایی هەنگاو بە هەنگاوی ڤەرا دەڕۆیی.

ئەو ڕۆژانەی کە بەبێ ڕوودانی هیچ خەتەرەیەک و زووتر دەگەیشتنە شوێنی دیاریکرا، دڵشاد و خوشحاڵ پێکەوە دادەنیشتن، یان سەرگەرمی پیاسە و گەڕان دەبوون. لە چۆلگەی بێ هامووشۆکەر دا گوڵیان دەچنی، گەمە و

گفتوگۆیان دەکرد. لە یاری و تلانەوە و گەوزینی ناو لمزار و ناو شینکەی دەشتستانیش دا ڕایان دەبوارد. لە تلانەوە و گەوزینی ناو باوەشی شینکە، تامی ڕەواقی گەزۆی لاوتییان دەچەشت و بە سەریەک دا خزینەکانیان شیرنایی و چێژ و حەزێکی فرەتایبەتیی بە گیانیان دەبەخشی. سەیر و بینینی پەلەوەر و گوڵی ناو سروشتیش، پەیامی خۆشەویستیی بە گوێیان دا دەچرپاند... هەرکە ڕوو بە یەکتر دادەنیشتن و چاویان دە چاوی یەکتر دەبڕی، وشەی ئەڤین و خۆشەویستییان بەدەمدا دەهات. دڵی تاسەدار و ئارەزوومەندیان نزیک و نزیکتر دەبۆوە و بە دەربڕینی یەک دوو وشەی کورتی لە دڵ هەڵقوڵیو، هەموو شتێکیان بە یەکتر ڕادەگەیاند. ئەوان بە جووتە ئەوەندە سەرخۆش لە بیبین و ڕوانینی یەکتر دەبوون، کە ئاگایان لە خۆیان و لە دەرەوەی دڵی خۆیان نەدەما.

لەپڕ کەسێک باڵی گرت و لە ئاسمانی بەرزی خەیاڵاتی بیری ڕابوردوو دایبەزاند. ئەژدەر بە ئاگا هاتەوە و چاوێکی لە لاشانی خۆی کرد، میرزا حسێنی چاو پێکەوەت کە شان بە شانی تەرمی ئیڤان دەڕۆیی. میزرا حسێن ڕووی تێکرد و هێدیانە گوتی:

ـ نوقمی بیرێکی قوڵ بووی... نابێ ئەوەندە خۆت ئاڵۆز بکەیت... کار بە بیرکردنەوە و کەسەرداری چاک نابێت...

ـ ڕاستە!... تۆ ڕاستی ، بەڵام ئیڤان مامۆستا و ڕێبەر و باوکی دڵسۆزم بوو. لە دەست دانی ئەو، ماڵوێرانییەکی مەزنە بۆ من !...

ـ نەخێر... ناکرێ دەگەڵ کۆچکردووواندا کۆچ کردن. تۆ ئۆگر و ئەویندار ی ڕێبازی "ئیڤان"ی... بنەماڵەی ئیڤان تۆیان وەک جگەرگۆشەی ئازیزیان خۆش دەوێت... مەگەر پورە ماریا و ڤەرا دایک و خوشکی تۆ نین؟... ئەدی لەم کات و هەلە دا کێ دەبێ ببێتە هەتوان پێژی دڵی شکاویان و کێ دەبێ جێگای "ئیڤان"یان بۆ پڕ کاتەوە؟

ئەژدەر بە دەم سەلماندنی قسەکانی میرزاحسێن، لە ماریا و ڤەرا نزیک بۆوە و شان بەشانیان ڕۆیی. ڤەرا سەرێکی بۆ وەرچەرخاندوە و بە ڕوانینێکی خەمناکانە خەمی دڵی ئەژدەری سەد چەندان کرد. ئەژدەر خۆی بە جەستە دەگەڵ ماریا و ڤەرا دەڕۆیی، بەڵام شەشدانگی بیر و هزری هەر بەلای قسەکەی "میرزاحسێن"ەوە بوو. لە مێشکی دا دەنگی دەدایەوە: مەگەر پورە ماریا و ڤەرا، دایک و خوشکی تۆ نین؟... نا... نەخێر من هەرگیز ڕەنگی خوشک و دەنگی خوشکم نە بەچاو بینیوە و نە بە گوێ بیستوومە. ڤەرا بەرزترینیانە... ڤەرا لە تاتا و توێ توێی دڵ و جەرگ و هەناوی مندا دەژی...

دەڵێن گڵکۆ مەیل بڕ و تاسە شکێنە؛ ڕاستە. ئەوەی کە ئەژدەر پێی وابوو دوای ئیڤان هیچ بزە و خۆشی و گەرمی و ئۆخەیەک بەدڵدا ناگەڕێتەوە، هەرکە ئیڤان لە ژێر خاکی گۆڕ دا شاردرایەوە، دەنگی چەمەرەگریان و شین و شەپۆڕەکەش نزم و نزمتر بۆوە و سەرەنجام گڵکۆی مەیل بڕ، تاسەی دووری و لەدەست دانی ئازیزێکی لە ژێر خۆیدا گۆڕ کرد.

ئیڤان نیکۆلایوڤیچ، ئەو کەڵەپیاوەی کە لە ژیانی تێکۆشەرانەی خۆیدا هەرگیز کۆڵی نەدا، بە دەستی یارانی خۆی ژێرخاک کرا.

****

5

لە ژێر کوڵ و بڵێسەی بێ ئامانی گەرمادا، ئەژدەر بەبێ ئەوەیکە دەرخەمی کوڵی گەرما بێت، زۆر خێرا بەڕێوەیە. دوای مانگرتنەکەی کارگەی شیبایۆڤ، ئەویش وەک زۆربەی کرێکاران کەوتۆتە بەر هەرەسی ڕەپاڵنان و لە کار تەرە کراوە و ئەوێستا بە لەز بۆ پێچانەوە کەلوپەل و ڕاگواستنی باروبنەکەی دەڕوات.

گەرمایەکی کپی گەزۆبارێن هەرد و بووم دەچرۆقێنێ. نە سرویەک کە گەڵایەک ڕاژێنێ و نە هەناسەی شنەیەک کە ئارەقی ماندوویەک بسڕێت؛ لە ئەوسەر تا ئەو پەڕی مەڵبەندە نەوتییەکەی ئاخ شار دا سەوزایی شیناوەردێک نابیندرێ. هەتا چاو بڕدکا، هەر ڕەشایی لم و لیتەی چەورییە و لەبەر تیشکی هەتاو دا بڵێسەی دیارە.

دیمەنی دوورە دەستی کارگاکانی شیبایۆڤ، لە گوێن ڕیزە هۆبەی بچکۆڵانە دێنە بەر چاو. لەو کارگایەدا، هەر بەشێک لە بەشە جۆر بە جۆرەکانی پیشەسازی، لە ناو حەسارێکی پاردە بەردین دا سازکراون کە دەگەڵ بەندیخانە کۆنەکانی سەدەکانی ناوەڕاست جیاوازییەکی ئەوتۆیان نییە. هەورازتر لە کارگاکان، دیمەنگای سەرکز و مەلوولی کۆخ و کۆختەی تێک تەپیوی کریکاران دەبیندرێ کە لە چاوی

ناشارەزایانەوە دەگەڵ مریشکدان و کۆخەسەگی نێو ئاوەدانیان لێک ناکرێنەوە .

ئەژدەر بەرەبەرە لە ڕێچکە هۆدەکان نزیک دەبێتەوە. لێرەوە بڵێسە و تینی گەرمای تێکەڵاو بە بۆنی چەوری و نەوت، هەڵم و هاڵاوێکی قورسیان پێک هێناوە کە پشووی ڕێبوار لە سنگدا قورس و گران دەکات.

لە وەرزی سەرما و سەخڵەتی زستاندا، لێرە، بەفر و چلوورەی سەهۆڵی زستان لە سەر مۆرەی قوڕینی دیوارەکان شوێنی خۆی دەبینێتەوە و میوانی ماڵی فەقیران دەبێ. لادیوارەکان یادی چۆڕاوگەی بارانی بەهارانیان پێوە دیارە. کۆنەنیشانەی شۆرابەی دڵۆپە و زنەی ژێر دیوارەکان بە ئاشکرا پێمان دەڵێن کە بار و دۆخی نیشتەجێیانی ئەم کۆختە تێک تەپیوانە دەبێ چلۆن بووبێت .

لە بینینی جێ حەوانەوەی هێزی کرێکار، خەم و مەراقێکی سەیر ئامبازی ئەژدەر بووبوو. ئەو دیمەنە و کوڵ و گەرمای هەوا، کەسەرێکی گرانی خستبوە سەر دڵی ئەژدەر، بەتەیبەت کە دەبوایە دیسان لە گزنگدانی بەربەیانانەوە، هەتا دەگاتە خۆرئاوابوونان، بەردەوام بە شوێن کار دا بگەڕێت... دیسان پەرێشانی، بێکاری و بێ هیوایی.

ئەژدەر کوڕە هەژارێک بوو، کە ژیانەکەی کۆڵەمەرگی و هەژاری و هەناسە ساردی بوو. بە دەیان جار کەوتبوو، بەڵام هەستابۆوە. لەم کەوتن و هەستانەوانەش دا توانایی بەرگەگرتنی وەک کەلەپوور پێ بڕا بوو. گەلێک جاران،دەردی بێ کاری و بێ ئەنوایی بەچەشنێک دەرەتانیان لێ تەنگ دەکردەوە، کە هەموو هەناوی دەبوو بە هاوار و بە دڵ پێی

خۆش دەبوو دژ بە ستەمگەران هەستێت و دەستیان لێ بوەشێنێت. بەڵام هەرکە دەکەوتەوە سەر بیری هاوڕێیانی خاوەن ڕێباز، هاواری دەروونی خۆی لە هەناو دا دەکوشت و چاوی دە ئاسۆی ڕوون دەبڕی.

لە لاپەڕەکانی ژیانیدا، حەسانەوە و خۆشی و کامەرانی زۆر بەدەگمەن بەدی دەکرا. هێشتا کاڵ و منداڵ بوو، کە باوکی لە دەمی کارکردن، لە بەرزایی تەختە بەندێکەوە هەڵدێردرا و هەرچی مەینەت و قورسایی باری ژیان بوو، بۆ ماڵباتە هەژارەکەیی جێی هێشت. لە جەمسەری دوو شەقامی"بۆڵشایاماروسکا" و "سوراخانسکی" دا کارگایەکی بچووکی دارتاشییان لە بابەوە پێ بڕا، کە برا گەورەکەی ئەژدەر لەو کارگەیەدا دەست بەکار بوو. "ئەژدەر"ی حەوت ساڵانی لە جیاتی چوونی فێرگە و کایە و گەمەی دەمی منداڵی، بەدرێژایی ڕۆژ، ناچار بوو خەریکی هێنان و بردنی دار و تەختە و، ڕاستکردندەوەی بزمارە کۆڵە و گسک لیدان بێت.

باوکیان وەستاکارێکی لێزانی بەننایی بوو. چازانی و سەرڕاستییەکەی لە کار دا، جێگایەکی تایبەتییان بۆ کردبۆوە. لەباری دەسکەوت و ڕمێنی کارەوە بە برەوتر لە هەموو هاوکارەکانی بوو. بە کورتی، لە سەردەمی ژیانی ئەودا، ژیانی بنەماڵەکەی کەمتاکورتێک باش بەڕێوە دەچوو. بەڵام نەخۆشیی باوک و کۆچکردنەکەی، هەرەسێکی ناوخت بوو بە سەر ماڵباتەکەیان داهات. دوای باوک، کوڕی بچووکی ماڵ تووشی ئازاری دەردەباریکە هات و پێی چوو. دوای ئەو، دایکیشیان مرد.

ئەو سەردەمە، دەردەباریکە میوانی بانگهێشت نەکراوی بنەماڵەی هەژاران و لێقەوماوان بوو. تەنگ و تاریکیی کۆختەی کرێکاران لە لایەک و کوێرەوەری و نەبوونی بژیوی تەسەل لە بەرێکی ترەوە، ڕیگای هوروژمی دەردەباریکەی هاسانتر کردبوو. ئەم نەخۆشینە، بەچەشنی جەنجەڕ، گەورە و بچووکی پێکەوە دەئەنجین.

ئەو ماڵەی کە ئەژدەر و برا و براژن و شەش منداڵی وردی تێدا دەژیا، نێوماڵێکی تاریک و شێدار بوو، کە هەتاو لێی زویر و نەدیو بوو. ڕۆژانە، دوای کۆتایی کاری کارگە، لە جیاتی حەسانەوە و دەرکردنی برک و ژانی لەشی کاڵی، دەبوایە حاواندنەوەی چەند برازایانیش وەئەستۆ بگرێت و بەم چەشنە بەشێک لە قورسایی منداڵداری لە سەر شانی براژن سووک بکاتەوە. ئەم چەشنە ڕابواردنە هەتا تەمەنی دوانزدەساڵی بەردەوام بوو. لە دوانزدەساڵیدا فامی کردەوە و هەستی بە سەرکزی و داماوی کرد. پیی خۆش بوو خۆی بە دەریای تاقیکردنەوەیەک دابدات و هەژاری و نەداریی کاکی و منداڵەکانی بە چاو نەبینێت. زۆرجاران بەبێ چێژ کردنی خورد و خواردنێک، لە ماڵ دەردەکەوت و بە شەقاماندا دەخولایەوە و سەری دە گەلێک دوکان و ماڵان دەنا و سۆراغی کاری لێ وەردەگرتن. کار، سواری پشتی شێران بوو و ئەو پێی نەدەگەیی. بەردەوام بەو ئاواتەوە بوو کە ڕۆژێک دابێت و مرۆڤی هەژار لەم ژیانە فەقیرانە ببێتەوە و تۆزکاڵی بحەسێتەوە.

گەڕەکی کرێکارانی"بیلەجەری"، لە ئاخر وێستگەی شەمەنەفەری "تفلیس ـ باکۆ"وە دەستی پێدەکرد و هەتا

وێستگەی ناوەندی شاری باکۆ درێژەی هەبوو. دیمەنی گەڕەکی هەژارانی بیلەجەری لە دورەوە، دەتگوت کولانکە ی مریشکانە و بە قوڕ سواغ دراوە. ئەژدەر بە کۆڵانە ورد و وێرانەکان دا هەوراز هەڵدەکشا و لە شوێنی حەوانەوەی جارانی نزیک دەبۆوە.

دیمەنی دیواری قوڕین، سەربانی بە هەژگەڵ و هەڵاش داپۆشراوی ماڵی هەژارانی بیلەجەری، لە دڵی بینەری دەدا. درز و قەڵشی لغاوە داپچڕاوی سەربان و دیوارەکان دەتگوت مرۆڤگەلی برسین و دەم بەهاوارەوە وشک هەڵاتوون. قەڵش و کەلەبەری دیوارەکانیان، لە ترسی سەرمای زستانان، بە کۆنکە جلک و بە گژ و گیا ئاخندرابوون. بەڵام سارده بای((خەزەری)) بەم بەرگرتنانە بەریان پێ نەدەگیرا. چارەڕشیی ئەم مەڵبەندە، وەرزی ساڵی نە دەناسی و لە هەر وەرزێک دا قۆرت و نەهامەتییەکی نوێ ڕووی تێدەکردن. لە وەشتی بەهاران دا وەرزە باران دەی خووساندن و دڵۆپەی بەردەوام ماڵی پڕ دەکردن. لە قەوسی پاییزان دا هاژە و لوورەی گژەبا، لە زستانان دا سەرما و بەستەڵەک و لە هاوینانیش دا گەرما و هەڵمەتووکی نەوت ڕێگای هەناسەی دەشێواندن .

ئەژدەر گەیشتەوە بەردەرگای ماڵەکەی جارانی و دەرگای هۆدەکەی کردەوە. هەڵم و هاڵاو لە ئامێزی گەرمایەکی بۆگەن، بەرەو ڕووی هاتن. ژوور لە دەر گەرمتر و دەر لە ژوور ناخۆشتر بوو. خێرا پێخەفەکانی کۆ کردەوە. دوای ئەویکە لە ڕەهۆڵەی دیواری ژوورەکەی دا دەستەوارێکی ڕۆژنامە و شەونامە و گۆڤاری پێچراوەوەی دەرهێنا، بە وردی لە توێی

سەرینەکەیدا جێگای بۆ دابین کردن و سەرجەمیانی لە پەشتەماڵیک دا کۆکردەوە و بە شانی دادان. کاتێک کە دەهاتە دەر، دوو کرێکاری بینی کە لە پەسیو کۆخێک دا دانیشتبوون و گەرمی قسەکردن بوون. کرێکارەکان هەرکە چاویان بە ئەژدەر کەوت ، قاویان کرد. ئەژدەر بە کۆڵبارەوە بۆ لایان چوو. یەکێک لەوان پرسی:

ـ مزەی مانگی پێشینت لە خاوەن کارەکەت سەندووە؟

ـ نەخێر حەمەعەلی!... هەر نەک هیچ ماف و مزەێکم وەرنەگرتووە، ئەوە دەم بینی خەریکی بارکردنم... ماڵەکەیان پێ چۆڵ کردم و ئیشەکەیان لێ سەندوومەوە و خەریکی ڕۆیشتنم.

ئەژدەر کۆڵبارەکەی دانا و لە سەری دانیشت.

حەمە عەلی پاش هەست ڕاگرتن و ڕوانینی دەور و بەرێک، بە ئەسپایی گوتی:

ـ ئەژدەر! گوێ بگرە با پێت بڵێم... بەڵێن بێ ئەگەر من تۆڵەی ئیڤان نیکۆلایوویچ وەرنەگرمەوە، ناوی پیاوان لەسەر خۆم وەلا دەبەم. بڕیار بێ من خۆم خوێنڕێژەکەی بدۆزمەوە و چەشنی سەگ دەی تۆپێنم...

ئەژدەر بە سەرسوڕمانەوە قسەکەی لە دم دا بڕی و پرسی:

ـ نەکا بکوژی ئیڤان نەناسیت لالۆ!!

حەمە عەلی ورد تێی ڕاما و گوتی:

ـ نەخێر نایناسم... هەر نەک من، بەڵکە ئەمە و ئەتۆش نایناسن کێیە.

ئەژدەر دەستێکی هاویشتە سەر شانی و بە شێنەیی پێی گوت:

ـ شیبایۆڤ گوژتی باوان گیان!
حەمەعەلی بە زەردەخەندەیەکی مانادارەوە بە سەری داهاتەوە و گوتی:
ـ قسەی بێ جێ مەکە ئەژدەر!... شیبایۆڤ ورەی مامر کوشتنیشی نیە، چ بگا بە مرۆڤ کوژتن.. نەخێر تۆ هەڵەی ئەژدەر! ئیڤان بە گوولەی پۆلیس کوژرا، بەڵام نازانم کامیان بوو کە شەو بچمە جەستەی و بیگلێنم!
ئەژدەر دەهات لە حەمەعەلی توورە ببێت. ڕەنگی ڕوخساری سوور هەڵگەڕا بوو. بەڵام بەسەر خۆی دا زاڵ بۆوە و هێدیانە گوتی:
ـ بە بۆسەدانانەوە و ڕەشەکوژیی سەر شەقامان، شۆڕش بەڕێوە ناچیت. نە ئێمە بە کوشتنی تاک پۆلیسێک سەرکەوتوو دەبین و نە دام و دەزگای سەرمایەدارانیشی پێ دەشەمزێت. نەیاری سەرەکیی ئێمە ئەو سەرمایەدارانەن کە بۆ پاراستنی ژیان و بەرژەوەندییەکانی خۆیان، هێزی سەرکوتکەری حکومەتی تزاری پڕ چەک و چۆڵ دەکەن. چەک و پارە و هێز و دەسەڵاتی ڕژێم لە سەرمایەدارەکانەوە دابین دەکرێت. میر و بەگ و سەرمایەداران زەلکاوێکن و، تزار و هێزی سەرکوتکەریشی پەخشە و پارازیتی سەر ئەو زەلکەیەن. ئێمە دەبێ زەلکاوەکان وشک بکەین؛ زەلکاوەکان وشک ببن، پەخشە و مێش و مەگەسەکان بۆ خۆیان دەمرن... تێگەیشتی حەمەعەلی ؟!
حەمەعەلی تاوێک ڕاما و دوایە گوتی:
ـ دەروەستیان نایەین... باشاریان ناکەین، بەڵام لە هەلی هەڵکەوتووی بەجێدا یەک و دو دوو لێیان کەم

دەکەینەوە. دوویان لێ بکوژین، ئەوانی تر، ترسیان لێ دەنیشێت و دەڕەوێنەوە.
ئەژدەر گوتی:
ـ دەگەڵت نیم حەمەعەلی! ئەوا دیسان بە هەڵە چووی. شۆڕشگێران مۆرەی ترسنۆک نین کە لە پەنا و پەسیوان دا خۆ مەڵاس بکەن هەتا دەنکێک لە هەزارانی ڕژێم بکوژن. مۆرەیەکی ڕژێم بکوژرێت، سەدانی دیکە لە جێگای دەنکەکە پڕ دەکەنەوە ... ئەشی ئێمە یەکگرتوو بین و ئاگری شۆڕش دەماڵی سەرمایەداران بەر بدەین.
ئەمجارە حەمەعەلی توورە بوو. بە مستی گرێ کراوەوە بە دەوری خۆیدا سووڕا و ڕووی کردە هاوڕیی بێدەنگی خۆی و گرماندی :
ـ بە گیانەکەت ئەمانە دەڵین کە ئێمە دەبێ دەست لە سەر دەست، چاوڕانی پۆلیس و ژاندارم بکەین کە بێن و ماکی تۆرەمەمان ببڕنەوە... دەبێ چاوڕانی یەکگرتن ببین.. کەی؟ کەنگێ؟... نەخێر لالۆگیان، کاتێک کە ئێمەی سێ کەسی یەک دەنگ و یەک هەڵوێست نین، کوا کەنگێ ئەو هێزەت بۆ کۆدەکرێتەوە کە ئاگری شۆڕش دە گیان و ماڵی سەرمایەداران بەربدەن؟... نەخێر کاکی خۆم!.. هەل و دەرفەت نەماوە. من هەڤاڵی گیانی گیانی و نمەک خوردەی "ئیڤان"م و ئەشی تۆڵەی بستێنمەوە.
برادەرەکەی حەمەعەلی بێدەنگ و مات مابۆوە و سەیری هاوڕێیانی دەکرد.
حەمەعەلی دیسان ڕووی دەمی دە ئەژدەر کرد و درێژەی پێدا:

ـ لە سای خاوە خاوی ئێوە و سیاسەتە نەرمەکەتانەوەیە، کە کارگەکان یەک بە دوای یەکدا دادەخرێن... خاوەن کارەگان هیچ ترس و دڵە لەرزەیان لە کەس نییە. داخی دڵ بە کرێکار دەڕێژن و کرێکاریش لە ئەو پەڕی شپرزەیی دایە... ئەی کەوایە چاوەڕوانی چی ببین؟.. یەرکگرتوویی؟! کێهە یەکگرتن؟!... نەخێر برای شیرین ئەم ئامۆژگارییانەی ئێوە سەر و دڵی ئێمە ناگرێ.

حەمەعەلی بەبێ ئەوەی کە چاوەڕانی وەڵامی ئەژدەر ڕابوەستێت، لە جێ هەستا و چاوەکانی لە سەر ئەژدەر چڕ داگرت. ماوەیەک بێدەنگی لە نێوانیاندا درێژەی کێشا. هاوڕێی حەمەعەلی پرسی:

ـ ئەدی دەگەڵ ئەم بێ کارییە چ کەردەن؟

ئەژدەر لە حاڵێکدا کۆڵبارەکەی دەخستە سەر شان، وتی:

ـ من ئەگەر لە کۆلانانیش دا بمێنمەوە و زمانی برسیایەتی دەربکێشم، هەرگیز زمانی سەلماندن بۆ شەرعییەت و ڕەوابوونی حوکمی سەرمایەدار نابزوێنم. بەڵام با ئەمەش بڵێم کە خەباتی چینی کرێکار ڕەشەکوژی و پاڵەوانبازی نییە؛ خەباتی ئێمە وەدیهێنانی ئازادی و دێموکراسییەتە بۆ چینی کرێکار.

ئەژدەر دوو هاوڕێی کرێکاری جێ هێشت و بە دالانی تەنگەبەری نێوان کۆختەکان دا تێپەڕ بوو. گەیشتە جەمسەری دوو شەقامەکانی پشتی کۆختەکان. ئیتر لێرەوە، فێنکایی بە شەقامەکان دا دەهات و دەچوو. شنەبای ئازاد، ئارەقی ئەژدەری سڕیەوە و گیانێکی تازەی پێداوە. زۆری

نەخایاند چۆنیاتۆڤ لە شەقامی بەرامبەر وەدەر کەوت و بەرەو ئەژدەر هات.

دوای چاک و چۆنی، چۆنیاتۆڤ بە پێکەنینەوە گوتی :

ـ وا دیارە سڕ و سیپاڵیان پێ فڕێ داوی!

ـ هیچ قەیدی ناکا! ئێمەیش ڕۆژمان دێتەوە و ئەودەم دەزانین چلۆن لمبۆزیان دە تۆزی ڕێبازمان وەربدەین.

ـ بەڵێ ڕۆژمان دێتەوە.. ئەمانیش ئەمە دەزانن. مانگرتنی کرێکاران، بەردی بناغەی قەڵای زۆردارانی بزواندووە. هەر مانگرتنێک هەنگاوێکمان بەرەو سەرکەوتن دەبات. نەترەی نەیارانمان بەم سەرهەڵدانانە تەقیوە...

ـ هەزار دەرد و مخابن بۆ ئیڤان.. لە کاتێکی هەستیار دا لە کیسمان چوو؛ وەختەکەی بێ وەخت بوو...

ـ چ کەردن ئەژدەر! ئەم ڕێبازە بە خوێنی یارانمان ئاوپژێن دەکرێت.

ماوەیەک بێدەنگ مانەوە . دوایی ئەژدەر باسی حەمەعەلی بۆ چۆنیاتۆڤ گێڕایەوە. چۆنیاتۆڤ پرسی:

ـ کامە حەمەعەلی؟... نەکا مەبەستت حەمەعەلیی قەرەباغی بێت!

ـ بەڵی خۆیەتی.

چۆنیاتۆڤ چەند جاران ناوی حەمەعەلی لە ژێر لێواندا گوتەوەو ئەمجار ڕووی کردە ئەژدەر و گوتی:

ـ هاتەوە بیرم!.. چەند ڕۆژ لەمەوبەر کۆمەڵیک کرێکار لە دەوری "شەنتۆکۆڤ"گرد ببوونەوە و خەریکی سرت و خورتان بوون. "حەمەعەلی"ش دەگەڵیان بوو. ئەوانە تاقمێکن بە شوێن پەساوێک دا دەگەڕێن کە توندی و تیژی لێ ساز بکەن

و ڕەشە کوژی و پاڵەوان بازی وەڕی بخەن. نیازیان گێرەشێوێنی و شێواندنی بار و دۆخەکەیە بۆ دەستەبەر کردنی بۆچوونی خۆیان. ئەمانەش هەر وەکی ئێمە کرێکارن، بەڵام وریابوونەوەی کرێکار و یەکڕیزبوونیان پێ هەوایە و، سەرهەڵدان و مانگرتنیان بەلاوە گرنگ نییە. جێی داخە کە ڕێبازی ئەمانە ئاکامێکی دژ بە ئێمەی لێدەکەوێتەوە. هەربۆیە ئەوەندەی بۆمان بکرێ، دەبێ ناوەرۆکی ناڕەسەنیان دەربخەین و وریایان بکەینەوە. ئەرکی کادێرە سیاسییەکانمانە لەم هەلومەرجە دا خەڵکی بێ ئاگا وەخەبەر بێنن و دەراوی درۆیینی "شەنتۆکۆڤ"ییەکان خاو بکەینەوە...

ئەژدەر بێ سەبرانە قسەی لە دەمی چۆنیاتۆڤ ئەستانەوە و لێی پرسی:

ـ سەبارەت بە ئەندام بوونی من چیت پێیە؟ ئاخۆ هەوالان وڵامی ئەرێنییان پێداومەتەوە ؟!

پیۆتر بە زەردەخەندەوە گوتی:

ـ من هەر سەبارەت بە ئەو مەسەلەیە تۆم کێشاوەتە ئێرە... بەڵی سبەی دەچیتە لای غولام.. دیارە مەبەستم ماڵی "غولام"ە ، نەک کارگە... کارگەکانی "خاتیسۆڤ"یش دوای مانگرتنەکە پاڵیوراون و غولام و زۆربەی کرێکارانی تێکۆشەر لە کار دەرکراون.

ئەژدەر بە نیازی پرسیارێک دەمی کردەوە ، بەڵام چۆنیاتۆڤ لە سەر قسە بەردەوام مایەوە و گوتی :

ـ بەڵی سبەی دەچیتە لای هاوڕێیان و چارەنووسی ڕێبازەکەت دیاری دەکرێت. دەسا با ئەمەش بڵێم کە

هاوڕێیان بە گشتی لێت دڵنیان. ورەی بەرز و سروشتی توێژەر و وردبینت، داهاتوویەکی ڕوونی سەرکەوتووانەت بۆ دابین دەکات. دڵنیام زۆر ناخایەنێت کە پلەی زانست و وریایی ڕوانگەییت هەر هێندە بەرز هەڵدەکشێت، کە دەبی بە جێگای شانازیی گشتمان. کاتێک چوویتە لای غولام، دەگەڵ کۆڕی هاوکار و هەڤاڵانیش ئاشنا دەبی.
ئەژدەر بە خرۆشێکی پڕ لە خۆشی ، پرسی:
ـ دەگەڵ کامە هەڤاڵان ؟!
ـ پەلە مەکە ! سبەی بەیانی شان بە شانیان دادەنیشیت و دەگەڵ یەکایەکیان دەبیتە ناسیاوێکی هەتا سەر.
چۆنیاتۆڤ خوشەویستانە دەستی ئەژدەری گوشی و گوتی:
ـ من و ئیڤان نیکۆلایوویچ لە کاتی خۆیدا ناساندوومانی و لە هەر باتێکەوە دڵنیامان کردوون کە جێی باوەڕی.
ئەژدەر بە سەرسووڕمانەوە پرسی:
ـ تێنەگەیشتم! نەکا لێم دردۆنگ بووبن و ئێوەیش ناچار بووبن دڵنیایان بکەن!
چۆنیاتۆڤ تێی ڕاما و گوتی:
ـ کەس لێت دردۆنگ نییە، بەڵام نهێنی کاری پێی دەوێت و دەبێ ژیر و وریا بین. لەوانەیە پرسیارم لێبکەیت کە ئاخۆ بە چ کەسێکم ناساندووی! من پیت ناڵیم ، بەڵام دواتر وڵامی گەلێک پرسیارانت بۆ ڕوون دەبێتەوە... ئێستاش کە لێک هەڵبڕاین، هاموشۆت بۆ ئەم مەڵبەندە کەم بکەوە. نەکەی لەبیری بکەی کە گشت دەم و کاتێک ئەگەری ئەوەمان لە سەرە تووشی کارەسات ببین... هەمیشە سێبەری شاباڵی

فریشتەی ئاسمانان بە سەرمانەوەن و ئەگەر کەمترخەم بین، بەرەو بارەگای خودا ڕەپێچەک دەدرێین.
ئەژدەر لە وڵامی مەتەڵۆکەی چۆنیاتۆف دا گوتی:
ـ کەوایە ئاسمانیش لایەنگیری "شیبایۆف"ەکانە!
ـ بەڵی، بەڵام ئاسمانی بێ هەست لایەنگری ئەوانە و هەردی بەرینی پڕ ڕەوت و هەراش یارو یاوەری ئێمەیە. دڵنیابە، هەرچی بەرزەفڕتر و سەرەڕۆتر بن، ڕۆژێک دادێت و لمبۆزیان دەکەوێتە ژێر تۆزی ڕێبازمانەوە.
بە دەم پێکەنینەوە ماڵاواییان کرد و لێک هەڵبڕان.
چۆنیاتۆف ئارام لە سەرگەی کۆڵانێکەوە تێپەڕ بوو و ئەژدەریش بە کۆچباری لاشانەوە بەرەو ماڵ وەڕی کەوتەوە. ماڵەکەی ئەژدەر هەر بە ناو ماڵی ناو بوو. لە ڕاستیدا چەشنی کۆنە ئاورگی ساردەوەبووی هەواری کۆچکردوو، یادگاری ڕۆژانی ڕەشی بنەماڵەیەک بوو کە لەمێژ بوو لێی دوور کەوتبۆوە .
پاش ئەوەی سێ برازای کاڵ و منداڵی بە هۆی نەخۆشینی دەردەباریکە گیانیان لەدەست دا، کاکی ئەژدەر لە مەراقی کۆچی ساوایانیدا پەنجەی دەستێکی لە کاتی کارکردن دا کەوتە ژێر پەڕەی تیژی مەکینەی دارتاشی و لە کار کەوت. بێکاری و هەژاری دەرەتانیان لێ ئەستاند و لە ناچارییان دوکان و هەرچی تێیدابوو هەرزان فرۆشی کرد. چاوەخانوویەکی تاریک و تەڕ و شیداری، کە لە گەڕەکی "داغلی" هەیان بوو، بۆ ئەژدەری جێ هێشت و دەگەڵ ژنەکەی ڕێگای دوورە شارێکی ئازەربایجانیان گرتە بەر و ڕۆیشتن .

ئەوا دوای ماوەیەک دووری، ئەژدەر بەناچاری بۆی دەگەڕیتەوە و بەنیازە هۆدی چۆڵ و تۆز لێنیشووی ئاوەدان بکاتەوە.
گەڕەکی "داغلی" هەر بە ناو، بە بەشیکی شاری باکۆ دەناسرا؛ لە ڕاستیدا کۆنە پەڕۆیەکی نارێک بوو کە زۆر ناشارەزایانە لە داوێنی شاری باکۆ پینە کرابوو. گەڕەکی داغلی، لە سەر گردێکی تووڕی ڕووتەنی دوور لە ئاوایی، تەریک مابۆوە. ماڵ و خانووەکانی گەڕەکی داغلی وەک پەلەوەری برسی، لێرەولەوێ هەڵکرووژمابوون. هوەدەکانیان بێ حەوش و حەسار، ماڵەکانیان بێ جام و پەنجەرە و دیوارەکانیان قوڕین و داتەپیو بوو. لافاوی سەرەبەهاران ئاودڕگەیەکی قووڵی لە نێوان دوو داوێنی گردەکە داتاشتبوو. تەرک و بنەبانی ژێرینی گردەکە، کوێرەڕێگای هاتوچۆی ڕێبوارانی لێ ساز ببوو. دانیشتووانی گەڕەکی داغلی، بۆ ئەو ڕێگاوبانە ناوی "داردانیل"یان دەکار دەهێنا. چونکە هەر وەک گەرووگەی "داردانێل*" تەنگەبەر و بە چەشنی داردانێل، کە سەربازە تورکەکان خەریکی تەق و ڕەو و ڕاوە ڕووتکردن بوون، لە داردانێلی گەڕەکی "داغلی"ش دا خەرتەل و دالاشی زەنگوڵە لە ملی خاون کارگە و کانگاکان خەریکی ڕێ بڕین و سەربڕین بوون. لە ئاوەکانی داردانێل دا ساڵ نەبوو چەند گەمێ ژێر ئاو نەکرێت و لە داردانێلی گەڕەکی "داغلی"ش دا ساڵ بە بێ کوژرانی چەند کرێکار و ئەتک کردنی چەند کەسێک، نوێ نەدەکرایەوە .
هەر ئەو جۆرەی کە بارەگای ئیمپراتورانی "ئێران" و توکیا لە گشت چاخ و زەمانێکدا بۆ سەرکوتانەوەی

تێکۆشەرانی ناو کۆمەڵگا، تاقمێکیان گەندە پیاوی شڕ و دڕ ڕادەگرت و وەک قوڵە چۆماغ دەکاریان دەکردن، خاوەن نەوت و ساماندارانی "باکۆ"ییش، بە نیازی قرخەبڕکردنی هەست و هەناسەی شۆڕشگێڕان، ڕەشەکوژانیان پەرەوەردە دەکرد.

ئەژدەر لە دادانێل تێپەڕ بوو. لە سەربەرە ژووری شەقامێکی پڕ کەند و لەند دا ڕێگای کۆڵانێکی باریک و نارێکی گرتە بەر. لە ئاخرماڵەکانی کۆڵانەکە دا، لە بەر

---

*ـ داردانێل = باریکە ئاوی نێوان دوو زریێی " بۆسفۆر" و "ئێژە"یە . گەرووگەی داردانێل، بەشێک لە خاکی تورکیا لە ئاسیا جیا دەکاتەوە و دەیخاتە بەشی ئەورووپاوە .

دەرگایەک ڕاوەستا. ماڵێکی بچووک، کە سەرجەم پانایی و بەرینایی حەوش و نێوماڵەکەی هەشت ـ نۆ مەترێک زیاتر نەبوو، دەرگاکەی کردەوە و لێی وەژوور کەوت. خانوویەکی دوو نهووم، بە دوو دەرگای شەق و شڕ و دیواری بەلاداهاتوو، یادگاری ژیانی بنەماڵەیەک بوو کە ئێستا، ئەژدەر، خاوەنییەتی. بەهۆی چۆڵ مانەوەی، لە دوورەوە بۆنی برشی لێوە دەهات. ئەژدەر کۆڵبارەکەی لە سەر کۆنە قەرەوێڵەیەک دا کردەوە و پەرتووک و شەونامە و ڕۆژنامەکانی لە ژێر تەختەپۆشی ڕفەی بەرزی ماڵەکە دا تاقەت کرد. کۆنە ڕاخەری ژوورەکەی خستە سەر شان و لە حەوشەوە بە پەیژەیەک دا وە سەربان کەوت. دیمەنی بەشێک لە شار لە سەربانی ماڵەکەیەوە دەبیندرا. خۆر بە چەشنی ساجێکی مەزنی سوورهەڵگەڕاو، لە کەلی ئاسۆگەوە نزیک ببۆوەوە و پاشکۆی تیشکی هەتاو، پاشەبەرەیەکی کزی بێ تاقەت بوو

کە بەرەو ئاوابوون دەچوو. ئەژدەر کۆنکە ڕاخەرەکەی لە سەر قیرەتاوی بانەکە ڕاخست و دانیشت.

بەرەبەرە لێڵایی ئاسمان ڕەش داگەڕا. تاک و تەرا، ئەستێرەکان لە ئاسمانی شاری باکۆ دەرکەوتن. لە ڕاستە کۆڵانەکان و سەرگەی شەقامەکاندا چرای گازی داگیرسان. لە ڕوانگەی سەربانەکەوە، دەریای خەزەر دیار بوو کە لە لاشانی شاری باکۆ دا شەپۆڵ داوێژێت.

باکۆ شاری نەوت و پیتاک، کە لە لایکەوە کۆختەی خێڵی هەژاران و، لە بەریکەوە هۆڵ و هۆدی ڕازاوەی ساماندارانی لە داوێن نیشتبوو، لە تاریکانیی سەری شەو دا دەهات لە بەر دیدی ئەژدەر نەدیو ببێت.

ئەژدەر، نیگای چاوی لە سەر تارما ڕوونکەی دوورەدەستانی باکۆ ڕاگواست و لە بان هاتە خوار. دوو ڕۆژ بوو بە نیاز بوو سەرێک لە ماریا و ڤەرا هەڵ بێنێتەوە، بەڵام لە ڕۆژی ڕووناک دا لە بەر چاوی چەقەڵ و ڕووتەڵە ڕێویی سەر بە دەزگای پاراستن بۆی نەدەکرا ئەم سەردانە بەجێ بگەیەنێت. هەربۆیە سەبری گرت هەتا هەوا کەمێکی تر تاریک بێت.

لە جەمسەری دوو شەقامی "بازارنی" و "سپانسکی"، لە زارکی کۆڵانێک دا ڕاوەستا و دوای تاقیکردنەوەی دەرور و بەر، لە دەرگای ماڵێکی بنەبانی کۆڵانەکە نزیک بۆوە و لە دەرگای دا. زۆری نەخایاند بە دەنگی جرینگەکەوە ماریا هات و دەرگای لێ کردەوە.

ـ ئەوە ئەتۆی ئەژدەر گیان؟!

ماریا لە بەرەوە و ئەژدەر بە شوێنی دا چوونە ژوور. دانیشتن و چاکوچۆنییان کرد.
شەکەتی و شکاوەیی لە جەستە و ڕوخساری ماریا دا دەخوێندرایەوە. کووز و گنجی لاچاوەکانی بەرەو ڕوومەتەکانی داخزیبوون. پشتی چەماوەوەتر لە جاران دەهاتە بەر چاو.
ـ هاتم بزانم وەزع و حاڵتان چۆنە پوورە ماریا!
ماریا خەمناکانە وڵامی دایەوە:
ـ جگە لە ئیڤان، هیچ کەموکووڕییەکمان نییە کوڕی خۆم! ... دوای مەرگی ئیڤان نە شەوم شەوە و نە ڕۆژم ڕۆژ... لە گریان بەدەر هیچ کارێکم لە دەست نایە...
ـ دەبێ سەبرت بێ پوورە گیان!
ـ سەبر؟!.. سەبر هەتا کەی کوڕم ؟
پاش تاوێک دانیشتن، ماریا ڕووی دەمی کردە ژوورەکەی تر و قاوی کرد:
ـ ڤەرا! ... ڤەرا وەرە ئەژدەر هاتۆتە سەردانمان... وەرە کچم!
ڤەرا هاتە ژوور. بە بینینی ئەژدەر، سەرگۆنا ڕەنگ پەڕیوەکانی سوورابییەکی مەیلەو ئاڵیان لێ نیشت و لێوەکانی بە زەردەی پێکەنین کرانەوە. لەش و لارەکەی بە پۆشینی جلکی ڕەشی درێژەوە، کەمێک ئاماڵ باریکتر دەهاتە بەر چاو .
لە چاکوچۆنی دابوون کە کیژۆڵەیەک بە شوێن ڤەرا داهات؛ کچێکی تورکی ئازەریی کۆک و پۆشتە. هەرکە چاوی بە ئەژدەر کەوت، پەچەکەی بە ڕوو دادا و لە ژوور دەرکەوت.

ئەژدەر لاوێکی شەرمێونی کەمڕوو بوو. هەتا دەهاتە ماڵی ئیڤان، زۆر کەم و بەدەگمەن قسەی دەکرد. بەتایبەت کە دوای لە دەستدانی ئیڤان، لە جارانیش بێدەنگ تر بووبوو. هەربۆیە هاتنی دەستەخوشکەکەی ڤەڕا و چوونە دەریانی بە بێدەنگی بەڕی کرد. دوای تاوێک ڤەرا گەڕایەوە و بەرامبەر بە ئەژدەر لە سەر کورسیلەیەک دانیشت. ئەژدەر دوای کەمێک بێدەنگی، سەری هەڵێنا و گوتی:

ـ ڤەراگیان ئەم کچە کێ بوو؟

ڤەڕا بە هەوادەنگێکی کپی پڕ مەراقەووە گوتی:

ـ ئامینە ناوێتی. کچی میرزا حسێن ـ ی دراوسێمانە... دوای مەرگی باوکم، بۆ دەمێکیش جێم ناهێڵێ. خەمخۆر و هاودەمێکی باشە بۆمان.

ماریا لە دەمی چوونە دەر و جێ هێشتنیان، ڕووی کردەوە ئەژدەر و گوتی:

ـ ئەژدەر لەمێژە لێمان ونی. تەواو نیگەران و چاو لەڕێی هاتنت بووین. بە خۆم دەگوت کە نەکا ئەژدەر لەبیری کردبین!

ـ چۆن وادەبێ پوورە ماریا؟ من و ئێوە لەبیر کردن؟ .. قەت ئەمە ڕوو نادات. بەڵام گیر و گرفت ئەوەندە زۆرن، بۆم نەکراوە تەنانەت جارێکیش بێمە شار. کارگەکان دوای مانگەتنەکان داخراون. منیش کە ئەندامی بەڕیوەبەری مانگرتنەکان بووم، لە کار دەرکرام. دوای مانگرتنەکان، شیبایۆڤ دووبەش لە بەشەکانی هەرە گرینگی کارگە و کانگاکانی خەواند و ژمارەیەکی یەکجار زۆری کریکار لە کار دەرکرد. ئەوە چەند ڕۆژێک بوو دەگەڵ خاو و خێزانی

هاوکارەکانمان لە یەک شوێن دەژیاین. هەر ئەمڕۆکەش کەل و پەلەکەم ڕاگواستە گەڕەکی داغلی و کۆنە یادگارەکەی ماڵباتی خۆمانم ئاوەدان کردەوە.

ماریا دەگەڵ هەڵکێشانی هەناسەیەکی خەمبارانە گوتی:

ـ ئەمەش قۆرتێکی تری سەر قۆرتان.. ئەدی ئێستا بە نیازی چی؟ دەزانم ئەم سەر و بەندەش وەدەست هێنانی کار گەلێک گرانە.

ـ بەڵی وایە! هەرچی دەرگای بژیودەرە بە ڕووی کرێکار گاڵە دراوە... بەداخەوە ئیڤان بە لامانەوە نەماوە، هەر بۆیە من کڵۆڵتر لە جارانم.

ماوەیەک بێدەنگ مانەوە. دەنگی ڤەڕا بێدەنگییەکەی شکاند:

ـ ئەدی لەمەولا چی دەکەی؟

ـ هەر لە سبەی بەیانەوە بە شوێن کار دا دەگەڕێم. دەبێ کارێک هەر بدۆزمەوە. بە بێ کاری ناچیتە پێش.

ئەوسا ڕووی کردە ماریا و درێژەی پێدا:

ـ پوورە ماریا ! من بۆ ئیڤان کوڕێک بووم، ئێستێ کە ئەو لە ناوماندا نەماوە، من نەگۆڕاوم و هەر ئەو کوڕەکەی جاران، بەڵکە زیاتریشم. ئەو ئەرکەی لە سەر شانمە ئازیزی ڕادەگرم و قەت ناهێڵم ئێوە تووشی نەهامەتی ببن...

ئیتر نەیتوانی چیدی درێژە بە گوتن بدات. ماریا لێی نزیک بۆوە و خۆشەویستانە دەستەکانی گرتن و گوتی:

ـ بۆمان بمێنی ئەژدەر! منیش هەر حیسابی کوڕێکم لە سەر کردووی، بەتایبەت کە ئیڤان لە ناوماندا نەماوە ئازیزتری. بەڵام کوڕی خۆم دەرخەمی ئێمە مەبە؛ پەژارە و خەم هەرچی

هەبێ من وەرمگرتووە و ئیتر پەکم بە هیچ ناکەوێت. ئێمە سەری خۆمان ڕادەگرین و تێدەکۆشین کەمایەسیمان کەمتر ببێتەوە... دڵنیابە ڤەرا کارێک دەدۆزێتەوە و منیش بێکار دانانیشم.. هیچ خەمێکی پێ ناوێ... دانیشە با چاییت بۆ بێنم...

ـ نەء پێویست ناکا پوورە ماریا چایی ناخۆمەوە... من بە پەلەم و دەبێ بڕۆم. خۆت دەزانی گەڕەکی داغلی تۆزێ خەتەرە و زووتر دەبێ بگەمەوە ماڵ.

ـ باشە ئێستێ کە بە پەلەی من قسەم نییە، بەڵام هەتا لە دەستت هات و توانیت، سەرمان بدە؛ دڵمان بە دیتنت دەگەشێتەوە.

ماریا پاش ماڵاوایی لێکردن، ئەژدەر و ڤەرای جێ هێشت و چوە ژوورەکەی تر. ڤەڕا و ئەژدەر کپ و مەنگ تێکڕامان. سەر و سیمای ڤەرا بە ڕەنگی مات و بە خەرمانەی خەمی قورسەوە، کز و لاوازتری دەنواند. بەژن و باڵاکەی لە توێی کراسی ڕەشی هەتا بەر پێیەوە، بەرزتری نیشان دەدا.

ـ ڤەرای خۆشەویستم! تۆ ناشی هێندە خەمبار بی. دوور لە گیانت ڕۆژ دەگەڵ ڕۆژ لاوازتر دەبی. تۆ ئەگەر بە خاتری پوورە ماریاش بێت، دەبێ ئاگات لە خۆت بێ . خوانەکردە تووشی دەرد و ئازارێک ببی، خەمی سەر دڵەکانمان هەزار جار زیاتر دەکەیت. دەبێ ئاگات لە خۆت بێ.

ڤەڕا لە ناخی دەرونەوە ئاخێکی کێشا و گوتی:

ـ بەبێ ئەمەش دایکم بە قەدرایە کێوێکی خەم لە دڵ بارە.

ـ ئەم کێوە قورس و بەردینانە سەرەنجام دەتوێنەوە. ڕۆژێک دادێت و تۆڵەی هەرچی خەم و دەرد و مەراق و خوێن و

فرمێسکە بستێندرێتەوە... خەم دات نەگرێ ئازیزی من.. ڕۆژی حەسانەوە و بەختیاریمان لێ نزیکە. سەرکەوتن بە ئێمە دەبرێ.

دڵی ڤەرا لە جۆش و خرۆش دابوو. سەر پەنجە شووش و باریکەکانی نا ئارام دەگەڵ ڕیشوەی دوو سەری دەسرۆکەی لاشانی لە کایە دابوون. بێدەنگ و مات دوو چاوەکانی لە چاوەکانی ئەژدەر چەقیبوون. ئەژدەر دەستەکانی گرتنە ناودەست و بە چەشنی وتاربێژێک کە خۆی بۆ گوتن ئامادە دەکا، هەوا دەنگی گۆڕین و گوتی:

ـ ڤەڕا... !

بەڵام چاو لە چاو دا مانەوە و سەرچاوەی ئاخافتن و گوتنی لێ وشک بوو. دڵی هەر دووکیان پراوپڕی گوتن بوو، بەڵام هەیهات، ڕستەیەک کە بکرێت ڕاز و نیازی دڵ و هەستی دەروونیان بهۆنێتەوە، دەست نەکەوت.

ڤەڕا گوتی:

ـ ئەژدەر بە نیاز بووی چیم پێ بڵێی؟ بۆچی بێدەنگ مای ؟! بۆچ قسەت لە دڵ دا ڕاگرت؟ دە پێمە بڵێ ئەژدەر!

ـ ڕاستە! ڕاستە من قسەم دە دڵدایە، بەڵام بۆم نایە ڤەڕا گیان!

ئەژدەر ڕەنگی گۆڕابوو. ڤەراش لەو خەراپتری بەسەر هاتبوو. کاتێک کە ماریا گەڕایەوە لایان، ئەژدەر لە جێگا هەستا و دوای ماڵاوایی کردن، لێیان هەڵبڕا و بە هەڕەمە وەدەر کەوت و ڕۆییشت.

****

6

غولام لە مەڵبەندی "ئیچەری شاری*" دەژیا. دەور و بەری "ئیچەری شاری" ، کۆنە قەڵا و دیواری ڕووخاوی سەردەمی سەدەکانی نێوەڕاستی هەر پێوە مابوو. ماڵی غوڵام لە کۆڵانێکی تەنگەبەر و پێچەڵپێچی "ئیچەری شاری" دا هەڵکەوتبوو. ئەو کۆڵانەی کە ماڵی غوڵامی لێ بوو، هەر هێندە کەند و لێژ و هەزار پێچەکە بوو، نەدەکرا بڵێی سەر بە کێهە گەڕەکی "ئیچەری شاری" یە.

سەر و سەردەمانێک، "ئیچەریشاری" تەواوی شاری باکۆی لە باوەش دابوو؛ واتە باکۆ ئیچەری شاری و، ئیچەری شاری، شاری باکۆ بوو. بەڵام سالانی ئاخری سەدەی نۆزدەهەم و لە دەسپێکی شۆڕشی پیشەسازیدا، شاری باکۆ لە سای دۆزینەوەی پەترۆل و گەشەسەندنی تەکنیک، لە بەر یەک کشایەوە و ئیچەری شاری لە ناو کەونە دیواری کەونارانی دا، لە کاروان جێما .

بەسەرهاتگەلێکی کە لێرەدا باس دەکرێت، ڕووداوەی ساڵی ١٩٠١ی زاینییە. ئەو ساڵ و ئەو سەردەمە، دەگەڵ پەرەگرتنی پیشەسازیی پەترۆڵ و زەو و زووی بەرەی ئادەمیزاد، شاری باکۆش تەشک و داوێن بەرفرەتر دەکاتەوە لە دەشتاییدا پەل و پۆ داوێژێت. باکۆ دەبێتە مەکۆی دوو کۆمەڵگای دژ بەیەک؛ بەهەشتی ساماندار و دەوڵەمەندەکان و، جەهەندەمی نەداران و هەژارەکان. پێ بە پێی دۆزینەوەی کێڵگە نەوتیی نوێ، کۆخ و کۆختەی هەژارانیش پەرە

دەستێنێت. لەو بەری شاری باکۆ دا کۆشک و دیوەخانی خوداوەندانی خاون چاڵە نەوتەکان بەرز تێهەڵدەچێتەوە و لەو پەڕی شاریش دا خانووی قوڕینی کرێکار زیاتر و زیاتر دەبێت. لەو بەرەوە، شەقام بە دوای شەقام ڕادەکێشرێت و دوو بەری شەقامەکان بە هەمە چەشنە نوێنگە و دوکان و ماڵ، دەخەملێت و لەم بەرەشەوە کۆلانی پێچەڵپێچ زۆرتر دەبێ. لە مەڵبەندە تازە

---

* ئیچەری شاری = ناوی کۆنە گەڕەکێکی شاری باکۆیە و هێستایش هەر بەم ناوە ماوەتەوە.

سازکراوەکاندا "قونقا*"کان، ماڵ و ماڵباتەکان ڕادەگوێزن. لە ئێواران و سەری شەوەکان دا چرای گازی ڕوناکی دەخەنە سەر شەقامەکان. شەقامەکان لەبەر حەشیمەتی زۆر ژاوەیان دێت.

ماڵی ساماندارا‌ن لە گەڕەکە تایبەتەکاندا غەرقی نوورن و نیشتەجێیانیشیان سەرخۆشی شادی و سرورن؛ بە پێچەوانە، تاخی هەژاران بە خانووی نزمی قوڕین و هۆدەی بێ جام و شووشە، لە تاریکانی دا گوم و، دانیشتوانیان گیرۆدەی دەیان دەردن.

کرێکاری هەژاری بە سۆغرەگیراو، هان و هەناسەی تێڕامانی کۆشک و سەرسەرای سامانداارانی نییە. بە درێژایی ڕۆژگار، لە کاری لەش تاوێن دایە و دەرفەتی سەر هەڵێنان و سەیرکردنیشی نییە. ئەوەی هەمیشە هەستی پێدەکات، قورسەکی سەر
شان و ملی خۆیەتی و بەس.

شار، بە هەموو کەشم و ڕازاوەیی خۆیەوە بە دەستە دڵۆدارەکانی کرێکاری ڕەنجەڕۆ ساز دەکرێت و ڕەنگی ژیانی لێ دەنیشیت، کەچی هەرگیز هیچ بەهرە و بەرهەمێک لەو ڕەنجە بێ سنوورە ناچێژێت. بە تێهەڵچوونەوەی سات و سەودای سەرمایەداران و پڕ بوونی هەگبەکانیان، باری شان و ملی کرێکاران قورس و گرانتر دەبێ. کۆشک و سەرسەراکان، شەقام و سەیرانگاکان، هۆڵی سەماگە و قومارخانەکان بەرە بەرە تێهەڵدەچنەوە و بە گشتی گازەرای پشتی زەحمەتکێشان دەهاڕن.

کارگە و کانگاکان چەشنی کارگی زەمەندان هەڵدەتۆقن. بینای نوێ لە دەم چەم و ڕوبار و ڕۆخی دەریایان سەر بەرز دەکەنەوە و شان بە شانی ئەوان، مەڵبەندی کرێکاری هەژاری بەلەنگازیش لە دەور و بەری چاڵە نەوتەکان ڕێچکە دەبەستن.

ئەژدەر بەرە بەیانی سبەی ئەوێ ڕۆژێ لە ماڵ دەرکەوت و پاش تێپەڕکردنی کۆڵانە پێچەڵپێچەکان، گەیشتە ناوەندی شار. لێرەوە، شەقامەکان مەزنتر و بەربەرینتر و پڕ لە ڕێبوارترن. ئەمبەر ئەوبەری شەقامەکان خانووبەرەی تازە ساز کراویان تێدا ڕاکێشراوە کە بە دراوی ساماندارانی نوێ گیرفانی تازەکیسە، ساز کراون. خانووبەرەکان ناوەرۆک پووک و بێ مایەن، بەڵام بە دیمەن خۆش کەشم و ڕازاوەن و و کڕیار هەڵخەڵەتێن. ئەم بەشەی ، کەوا ئەژدەر هەر ئێستێکە لێی تێپەڕ دەبێت، سنووری نێوان باکۆی کۆن و شاری باکۆی تازەیە .

بەر جام و پەنجەرەی پیشانگا مەزنەکان و دار و دیواری ماڵەکانیش بە هەمە چەشنە ئافیش و بانگەواز و ئاگادارییەکانی شەریکە بازرگانی و کۆمپانیاکانەوە خەملێندراوە. بەر دەرگا و بەربێلای کابارە و سەماگە و مەیکەدە و مەکۆی حەسانەوە و شەونوخونکێشی بێ خەم و خەیاڵی شەوگارانیش بە هەمە چەشنە پۆستەر و ئافیش

---

*ـ قونقا = چەشنە داشقیەک بووە کە بە ئەسپ یان بە هێزی موتورِ بەسەر هێڵی ئاسن دا هات و چۆی کردوە.

و وێنەی زەق و ڕووتی ئەڤیندارانە ئالاّپێچ کراون. لات و لووتانی پەپاغ ڕەش، بە سنگ و باسکی ڕووت و دەمانچەی بەرۆکیان لە بەرێک و، لە لایەکی دیکەوە خێڵی سەوداگەرانی ئەورووپی کە بە بەرامەی نەوتەوە ڕژاونەتە شاری باکۆ، دیمەنێکی سەیریان بە شار بەخشیوە. ملیۆنەرە چاوسوورەکان خۆیان بە خوداوەندانی چارەنووس سازی هەژاران دەزانن و لات و لووتە شەڕفرۆشەکانیش پێیان وایە بەڕێوەبەرانی فەرمانی پیرۆزی ئاسمانین بۆ سەرکوتانەوەی تاوانبارانی سەر زەوی .

کاتێک ئەژدە شەقامەکانی تێپەڕکردن و لە دەروازەی "قوشقالاّ"وە پێی نایە ئیچەری شاری، پێی وابوو لە دنیای ڕازاوەی سەدەی بیستەمەوە، یەکجێ کەوتۆتەوە ناو جیهانی تەنگ و تاریکی سەدەکانی نێوڕاستەوە. هەستێکی نامۆیی سەیری لە دڵدا نیشت .

سەردەمی کۆن، دەروازەکانی "ئیچەری شاری" بە قفڵ و کلیلە و گۆڵەی گران گاڵە دەدران. دارۆغە و شەوگەڕ و

هەسەهەس و پاسەوان، ئێشکچیی ڕێگاو بانان بوون و یاساوڵ و گزیرەکان هەستی سەر و ژێرانیان ڕادەگرت. هەمووی ئەوانە بۆ ئەمە دەکار دەکران کە نەوەک خانی خوێنخۆری باکۆ خەوی شیرینی لێ بڕاسێت. بەڵام ئیتر ئەمڕۆ ئەم بەزم و باوە نەماوە و دەروازەکان گاڵە نادرێن. ئەم سەردەمە ڕایەڵەی کوچە و شەقامەکان چەشنی باریکە ئاوی شەتاوان سەر و خواری وڵاتیان تێک لکاندووە.

ئەژدەر، لەمێژ ئاشنای کوچە و کۆڵانەکانی ئەم مەڵبەندەیە. کۆڵانە باریک و تەنگەبەرەکانی تێپەڕکردن و لە بەردەرگای ماڵێکدا ئیستێکی گرت و وەریا و بە پارێز پێی نایە حەوشە بچکۆڵانەکەی و لە داڵانێکدا بەرەو سەر چوو .

ئێرە، ماڵی "غولام" ە. غولام لە دوو هۆدەی بچووکی تەنگ و تاریکدا دەژی. ئەکبەر، تاقەکوڕی چواردەساڵانەی غولام، دەرگای کردەوە. ئەژدەر لە پێشخانەیەکی پوخت و پاراو گوزەرا و دەرگای یەکەم ژووری کردەوە. غولام لە بنەبانی ژوورە تاریکەکەوە بانگی کرد:

ـ کێیە؟

ـ منم!... ئەژدەرم!.. غولام های لە کوێ ؟

ـ ئەژدە کەرەم کە ژوورەکەی تر، ئەوە منیش خۆم کۆدەکەمەوە و دێمە لات.

ئەژدەر ڕووی کردە ژوورەکەی تر. باش بوو ئەو هۆدەیە پەنجرۆکەیەکی بچووکی لە سەر ڕفەی نزیک بە میچی ژوورەکە دا بۆ سازکرابوو. سیسە ڕووناکاییەک لە دەر دەهاتە ژوور و دەکرا شتومەکی ژوورەکە لێک بکەێتەوە. هەرکە ئەژدەر وەژوور کەوت، دوو ژنی چارشیو بەسەر لە بەر

ئەژدەر هەستانە سەر پێ. دوا بەدوای ئەژدەر، خێزانەکەی غولامیش وەژوور کەوت. دوای چاک و چۆنی و بەخێرهێنانی ئەژدەر، دەگەڵ دوو ژنە چارشێو بەسەرەکان لە سووچێکدا دانیشتن و بە دەم سرت و خورتەوە خەریکی بەزمی خۆیان بوو.

ئەژدەر بە دەم دانیشنەوە بیری کۆن بە مێشکی دادەهاتن. بیری ئەو ڕۆژانەی هاتبوونەوە بیر، کە بۆ یەکەمجار ناسینی غولامی بۆ ڕوخسابوو. دەگەڵ ئیڤان بوون کە بە غوڵام گەیشتن. ئیڤان دەستی گرت و غولامی پێ ناساند. "غولام"ی ئەو سەدەمە و "غولام"ی ئێستاکە، زەوی و ئاسمانیان نێوانە. "غولام"ی ئەو سەردەم ، باڵابەرزێکی بە شان و شەوکەتی سەروپرچ ماش برنجی بوو. "غولام"ی ئێستاکە شکاوەوەی دەستی هەژاری و نەداری و ئازاری دەردەباریکەیە. چاوەکانی لە چاڵی چاو دا دە قووڵ کەوتوون و شەویلکە و ئێسقانی ڕوومەتەکانی زەق و زۆپ دەرپەڕیون .

ئەژدەر لە باوەشی بیرکردنەوە دا بوو کە غولام وەژوور کەوت. چارشیو بەسەرەکان بە بینینی غولام لە جێ هەستان و بە ئەسپایی ڕێگای ژوورەکەی تریان گرتە بەر.

غولام بە تووڕەیی سەیری کردن و لە ژێر لێوانەوە گوتی:

ـ ئەمانە گورگن !.. گورگی ژێر پەچە و عەبا!

ئەژدەر لێی پرسی:

ـ مەبەستت ژنەکان بوو ؟

ـ بەڵێ ! .. بەڵی ساتوسەودا خۆی خزاندۆتە ژێر چارشیوی ژنیشەوە. لە ماڵی ئێمەی هەژاریش دا بە تەمای تالانی

سامان دێنە ژوور و بێ شەرمانە چاویان لە داهاتی ئێمە بڕیوە...

ئەژدەر لە مەبەستی غولام ئاگادار نەبوو؛ هەربۆیە بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ کەوایە ئەو ژنانە بۆ سامان کۆکردنەوە سەریان لێداوی؟ .. ئێ باشە!.. ئەگەر ماڵ و سامانێک شک دەبەیت، بۆچی بۆخۆمان کۆی نەکەینەوە؟!

غولام بەبێ ئەوەیکە جەفەنگی ئەژدەر بە هێند بگرێت، بە دڵپڕی و خەمناکانە گوتی:

ـ گەنج و سامانی چینی کرێکار هیوای دوا ڕۆژێتی و، ئەو هیوا و هومێدەش لە کڕین و فرۆشتن نایە .

ئەودەم بۆ ئەژدەر دەرکەوت کە ئاورینگی گڕکانی دەروونی ئەو کرێکارە ناسازە لە ئاست پێشێلکەرانی مافی زەحمەتکێشدا چەندە بە ژانە و، گرژی و تووڕەییەکەی بێ هۆ و سەبەب نییە.

ماویەک بێدەنگ مانەوە. لە درێژەی بێدەنگی دا، "ماخورکا*"یان لە کوتە ڕۆژنامە کرد و هەڵیان پێچا. جگەرەیان بە لالێوانەوە گری و دووکەڵیان بە با کرد. دوای چەندێک، غولام گوتی:

ـ ئەوە دوو ڕۆژە بە برسایەتی شەومان تێپەڕ کردووە. لە بەر بێدەستی ناچار بووین جلکی بوکێنیی خێزانم بفرۆشین و بە بژیوی یەک دوو ڕۆژانمانی بگۆڕینەوە. بە شوێن دەستفرۆشان دا چووین و تووشی ئەم دووانە هاتین. هەرکە پێیان نایە حەوشە و

ماخورکا* = چەشنە تووتنێکە

چاویان بە ئەکبەر کەوت، لە جیاتی کڕین و سەودای جلکی بووکێنی، بە کڕیاری کوڕەکەم دەرچوون و داوایان لێکردین ئەویان پێ بفرۆشین. وا دیارە چاویان تیژە و ئەکبەری جوانکیلە و چالاکیان زوو کەوتە دڵ و دەگەڵمان کەوتنە قسە، کە بۆ کارداری مالی دەوڵەمەندان لێمانی بستێنن... ئەژدەر دڵم دە ژان چوو، بەڵام چبکەم کە دەستم لە ئاستی ژن دا کورت و کولە، ئەگینا پێم دەنواندن ئەم کۆنە قەڵایە هێستایش مەکۆی باز و شەهێنە و جێگای خەرتەل و داڵاشان نییە... بە سەرت ئەوانە پێیان وایە بەشی زارۆکی کرێکار هەر دەبێ کارداری و سەپانی بێ.
ڕووی دەمی کردە خێزانی و گوتی:
ـ هەتا زیندووم و ماوم، ڕێگا بە خاوەن سامان نادەم کوڕی من بکرێتە بەرماوخۆری ماڵی بەگ و دارا و دەوڵەمەندان...
ـ سووتەک و ئاگری داوەریوی جغارەکەی پێ ڕێخست ـ
پوورە نیسا گوتی:
ـ جارزیان کردم ـ لە ژێر نیگایشەوە شووەکەی ڕوانی ـ
ـ باشە چی بوو؟ چییان لێهات؟
ـ چوار مەناتیان پێدام... ئێمە خۆمان دە مەناتمان پێدا بوو... تەنیا جارێک دە بەرم کردبوون.. سەری تۆ و سەری ئەکبەر سڵامەت بێ... جلک و کوتاڵ و خارا و دارا بە دەرەک!
ـ ئەکبەر چی لێهات؟ لە کوێیە و چی دەکا؟
ـ ناردوومەتە دووکانەکەی سەر کۆڵان، ئێستێ دەگەڕیتەوە.

غولام بۆ شوردنەوەی پەژارەی دڵی خێزانەکەی، بزەی کەوتە سەر لێوان و بە پێکەنینەوە گوتی:
ـ نیسا گیان خەم دات نەگرێ! سەردەمی بووکێنیت ناگەڕیتەوە، ئەگەر نەمردین و بووژاینەوە و دەستما ڕۆیی، لەوان باشترت بۆ دەکڕم.
پوورە نیسا بە دەم هەڵوەژاردنی ماڵی پاش میوانان، لە وڵامی غولام دا گوتی:
ـ پەژارە و دڵپڕییەکەم جلک و کووتاڵ نییە، گشتی بە فیدای سەری تۆ و ئەکبەر بێت. پوورەنیسا بەدەم قسەکردنەوە، سەیرێکی ئەژدەریشی کرد و بە زەردەی کزی سەر لێوانییەوە درێژەی پێدا:
ـ لەوانەیە ئەژدەر لە دڵدا بحاشینێت کە پوورە نیسا هێستایش هەر لە جەنگە و هەڕەتی دەندووک و پیاڵان دایە و لە بیری خارا و دارا پۆشینە...
دڵی غولام لە جەفەنگی خۆی و خێزانی کرایەوە و بە پێکەنینەوە وڵامی دایەوە:
ـ بەڵام نیسا گیان ئەگەر دڵی ئەژدەر ئەتۆش نە حاشینێ، خۆ بۆی هەیە لە دڵدا لێت بە گلە و گازندە بێت کە هاتە ماڵتان و لە ڕێگای فینجانە چاییەکیشت نەگرت!
ـ هەر ئێستێ چاییتان بۆ ساز دەکەم.
ـ چایی بە جێی خۆی، بەڵام هەروەکی دەڵێن : هەولێ نان بدە، گندۆرە ئاوە...
ـ سەبرت بێ! با ئەکبەر بێتەوە ئەویش جێبەجێ دەبێ.

ئەژدەر شەرم دایگرتبوو. ئەگەرچی ئەویش خۆی لە دوێنییەوە چێژەی لە هیچ شتێک نەکردبوو، بەڵام چەشنی پیاوی تێر و تەسەل وڵامی دایەوە:

ـ پوورە نیسا گیان ! باوەڕ بکە من تەنانەت پاروویەکیشم بۆ ناخورێت.. تێر و پڕم!.. ئێوم بۆ خۆش بن.

غولام پێکەنی:

ـ دەست هەڵگرە ئەژدەر! بۆچ مەگەر من نازانم هەناوی کرێکار لەم ڕۆژگارەدا چەشنی باغەڵەکەی بەتاڵە؟!

ـ ئاخر ئەتۆش بێکاری و سەرەڕای بێکاری و دەست تەنگی، خاوەنی ماڵ و منداڵیشی!

ـ ئەمڕۆکە هەیە و هاتۆتە بەر دەستمان ، دەیخۆین؛ سبەیش بۆ کەس دیار نییە چیمان بەسەر دێت.

پوورە نیسا بە بیستنی خشپەی هەنگاوێک بەرز بۆوە و وەدەرکەوت .

ئەژدەر بە وردی سەرنجی ڕوانینی خستە سەر ڕوخساری زەردی"غولام"ەوە. ئاسەواری زەردەی پێکەنین بە تەواوی لە دەروی دەم و لێوی کاڵ ببۆوەوە و چەشنە بێ هێزی و تووڕەییەک جێ نشینی ببوو .

ـ ناچارم بە لای خێزان و منداڵمەوە دەم بە بزە خۆم بنوێنم. دەزانم ئەوان توانای بەرگە گرتنی هێندە دەرد و مەراقەیان نییە. دوێنێ چەند دڵۆپە خوێنێکم لە گەروو هات، نازانی ئەو جووتە داماوانەی من چیهایان کرد! من خۆم بە هەموو ناسازی و دەردەداریمەوە، بەزەییم بەوان دا دەهاتەوە.

ئەژدەر لە ناخی دڵەوە بۆ غولام دەسووتا. لە دڵدا دەیگوت: خۆی دەزانێ چ ئازارێک دە گیانی بەربووە و قاڵبوون و توانەوەی جەستە و گیانی خۆی بە چاو دەبینێت. بۆ گۆڕینی جەوی دانیشتنەکە، لێی پرسی:

ـ غولام! بۆچی داو و دەرمانێک لە خۆت ناکەی؟ پێت وانییە چوونی لای دوکتۆر و دەکارهێنانی دەرمان، ئازارەکەتی پێ چارەسەر دەبێ؟!

غولام بە بزەیەکی ساردی بێ هیوایی وڵامی دایەوە:

ـ ئەم ئازارە سێ چەشنە دەوای گەرەکە؛ سێ دەرمانەکەیشی خۆرەتاو، هەوای خاوێن و پارە و پووڵ !

ـ پووڵ ؟!

ـ بەڵێ پووڵ! ئەگەر ڕاستییەکەت گەرەک بێت، سامان و دارایی دەرمانی هەموو دەردێکە... سێ ڕۆژ پێش ئێستا، نیسا پێی داگرت و بە زۆرەملی بردمی بۆ لای دوکتور... دوکتور"ئۆسی یۆف" مرۆیەکی باشی خاوەن شەرەفە و پزشکێکی لێزانیشە. پێی گوتم و چەندجارانیشی لێ دووپات کردمەوە و گوتی کە دەبێ ماڵەکەم بگۆڕم و لە ژوورێکدا جێ خەو ڕابخەم، کە تیشکی هەتاو بە تەواوی لە ژوورەکە دا بگەڕێت و قوژبنی تاریک نەهێڵێت، هەروەها گشت ڕۆژانیش هیچ نەبێ نیو گەروانکە ڕۆن هەڵقوڕێنم... بەڵی ئەمە دەرمانی دەردی منە؛ بەڵام پارە لە گۆڕی دانییە و ئەو دەرمانانەش بەبێ پارە و پووڵ مەیسەر نابن. دوکتور "ئۆسی یۆف" پارەی لێم نەویست و گوتی ئەتۆ هەژاری و دەستت ناڕوا، ئەی کە هەژارم و دەستم ناڕوا، ژووری چوار وەرزە پڕ

لەتاو و هەوای خاوێن و ڕۆژانە نیو گەروانکە ڕۆنم لە کوێ بوو؟!
دوای ئیستێک بێدەنگی درێژەی پێدا:
ـ بە درێژایی هەموو ڕۆژگاران لە کارکا و کانگاکان دا گیان دەدەین، کەچی بە نانەزگی بەڕێ دەچین. پلە و پایەی ژینی چینی کرێکار ژێراتر و نزمترە لە هەرچی ژینەوەرە.. ئازاری دەردەباریکە لێمان بۆتە داسی ڕمانە و درووێنەمان لێدەکات. لە لایەک دەست و گوێ بڕیی خاوەن کارەکانمان و لە بەرێکی ترەوە زەبر و زەنگی دەزگای دەسەڵات، ژیانی ئێمەی دە شەقەتۆڵە هاویشتووە و لە نێوان دوو نەمان دا دەست و پێ لێدەدەین... تۆ بڕوانە نیسا و ئەکبەر! بێکار مانەوەم و نەخۆشییەکەم ئەم دووەیشی وشک هەڵێناوە.
ـ زۆری بیر لێ مەکەوە! بە خەم و خەفەت خواردن هیچ گرفتێک ڕەها نابێت.
نیازی ئەژدەر دڵدانەوە و سوکنایی پێدانی غولام بوو، بەڵام غولام نەک بە ناهومێدییەوە، بەڵکە بە ئەوپەڕی هومێدەوە، بە تووڕەیی گوتی:
ـ ڕاستە بە غەم خواردن چ دەردێک چارەسەر نابێ... بەڵێ ڕاستە ! ڕاست وایە و تەنیا یەکگرتوویی و هاوخەباتیی تێکڕای زەحمەتکێشانە کە گشت کەند و کۆسپێک لە بن دێنێت. خاوەن کارگە و ساماندارانی ملهوڕ کەمن و ئێمە زۆرین. ئەگەر ئەوان سامان و دەسەڵاتیان بە دەستە، ئێمەیش دەستی بەهێز و خەباتی بەرهەم خوڵقێنمان لە پشتە. بەڵی هەر ئێمەین سەردەکەوین و سەرکەوتن بە ئێمە دەبڕێت.

چاوەکانی غولام لە کاتی قسە کردنداترووسکەیان پێدادەگەڕا و جووتی ئەبرۆکانی تێک دەچرژان. کۆتایی هاتنی قسەکانی کەمووسکە ئەهوەنییەکیان بە دوا داهات. دیاربوو کوڵ و کۆی دەروونی هەڵڕشتووە. ئەمجار هێدیانە و بە ئەسپایی دەستی پێکرد:

ـ هەڤاڵان ئەرکی قسەکردن دەگەڵ تۆیان خستۆتە سەر شانی من. ئیڤان نیکۆلایویچ لە کۆڕەکەمان دا نەماوە، ئەگینا ئەوە ئۆباڵی ئەستۆی ئەو بوو کە دەستت بگرێت و ڕێنموونیت بکا بۆ دنیایەکی نوێی تێکۆشان.

غولام بۆ حەسانەوە، پشوویەکی خواردەوە و کەمێک بێدەنگ مایەوە. نەزمی لێدانی دڵی ئەژدەریش بە بیستنی دنیای نوێی تێکۆشان، جار جار بەرز دەبۆوە و دەمدەم ئارامی دەکردەوە... غولام دەبێ کێهە دەرگای بە ڕوو دا بکاتەوە؟ ئەم ئەرکە چ کەس و کەسانێک خستوویانەتە سەر شانی غولام؟ ئەدی ئیڤان لە سەردەمی ژیانیدا بۆچی باسی هیچی نەکرد؟.. دەی دەی و دەی؛ پرسیار بە شوێن پرسیار دا هات. مێشکی گەرم داهاتبوو. چاوی لە دەستی غولام بوو کە ئەم دەرگا داخراوەی بەڕوو دا بکاتەوە.

غولام پاش چەند نەرمە کۆخە، درێژەی پێدا:

ـ ئیمڕۆ دەگەڵ پۆلێک هاوڕێی نوێ ئاشنا دەبیت، دەگەڵ هەڤاڵانی خەباتگێڕی خاوەن ئەزموون دێیتە ناسین. ئێمە بەگشتی هاتووینەتە سەر ئەم ڕایە کە شەرەفی ئەندامەتیی لزگەی نهێنیی مارکسیستیت پێ خەڵات بکەین. ئێمە، واتە من و پیوتر چۆنیاتۆڤ و ئیڤانی شەهید، باسی "ئەژدەر"مان کردووە و سەرکردایەتیی بەرزی بزووتنەوەی کرێکاری لە تۆ

و ورەی پۆڵایین و هەڵسوڕانی شێلگیرانەت بە ئاگانە... لە ڕاستی دا ئەژدەر، ئەتۆ خۆت بوویتە پێناسەی خۆت. چونکە هەر ڕەوشتێکی باش و هێژای کە بزووتنەوەی زەحمەتکێش و کرێکار پێویستێتی، لە تۆ دا کۆ بۆتەوە...

ئەژدە بەنیاز بوو قسەیەک بکات، بەڵام غولام بە شێنەیی پێی گوت:

ـ هێدی بە ئەژدەر! هیچ پەلەت نەبێ دەستەبراکەم! لێمگەڕێ با قسەکانم بە باشی بدرکێنم. ئەوانەی من دەگەڵ تۆی باس دەکەم، هیچیان قسەی هەوایی و بێ ناوڕۆک نین. کاتی ئەمەشمان نییە بە گەڕەلاوژەی بە سەریکا هەڵگوتن ، گۆرانی بۆ یەکتر بڵێینەوە. ڕیگاکەت ئاستەمە و ڕێبواری خاراوی وەک پۆڵای ئاودراوی گەرەکە. پێویستە کەموکووڕی و بڕست و توانابییەکانت لە هەمبەر یەکتر دابنێم و بە هاریکاریی یەکتر، کەمایەسی و خەوش و خەتاکانت بەردەشۆر بکەین؛ ئەگەر لەم کارەدا سەرکەوین، ئەوا شۆڕشەکەمان ڕێبەرێکی بەتوانای پێشکەشی چینی چەوساوە کردووە. ئەژدەر با ئەمەت پێ بڵێم کە تەنیا ئەوە خۆتی دەتوانی بە زۆرانبازیی دەروونی، خۆت پەروەردە بکەیت و هەرچی بژارە، خاشەبڕیان بکەیت .

هەموو مشووری ئەژدەر لە یەک خاڵ دا کۆ ببۆوە و مەنگ و ئارام گوێی دابوویە وتەکانی غولام.

ـ هاوڕێ ! نەیاران لە چوار لاوە گەمارۆیان داوین و تەماحی نەبوونمان دەکەن؛ ئەوان زۆردارن، بەڵام زەبوون و ناسکن. لە دارایی و دەوڵەت دا زل و زەبەلاحن، بەڵام لە زۆرایەتی و بەرگە گرتن دا کەم و بێچارەن. خاوەن دەست و

دەسەڵاتن، بەڵام بێ داهاتوون. جیرەخۆر و ماستاوساردکەر و چاو و گوێیان گەلێکە، بەڵام داهاتوویەکی تاڵیان لە بەر دەم دایە .

ئێمە بە هەموو تواناوە تێدەکۆشین کە زانایی چینی کرێکار بەرز بکەینەوە، بەڵام ساختەچی و تەشقەڵەبازانی مەکتەب دیدەی تاران و ئەستامبوڵ، مەزنترین کۆسپ و تەگەرەیان خستۆتە سەر ڕێگامان. سیاسەتی ئەو دوو نابەکارانە نیازمەندن کە ئێمەی زەحمەتکێش بۆ هەتاهەتایە دیل و کۆیلەی خاوەن سامانانی وەک "مانتاشۆف" ، " نۆبێل" و "موسا تەقی یۆف"ەکان بمێنینەوە. سیاسەتی نگریسی ئەو دوو پایتەختە لە ئێمەیان دەوێ کە جەندەکی کۆلکە مەلای مەندیل بەسەری تارانی و پاشا ریش پانەکانی تورکیامان هەر وا لە سەر شانان بار بێت. بێتوو ئێمە بەئاگا و وریا نەبین، داهاتوویەکی گەش بە چاو نابینین. ئێمەی کرێکار و ئەوانی چەوسێنەر، لە دوو تای تەرازوویەک داین و بە یەک هەودا مووی کەمتەرخەمیی ئێمە، تەرازوو بە قازانجی ئەوان دادەکشێت و ئێمەی پێ دەشکێین. خەبات دژ بە چەوسێنەران، لە ئێمە دەخوازێ کە دەست بنێینە ناو دەستی زەحمەتکێشانی ڕووس و نەتەوەکانی ترەوە و پێکەوە لە بەرامبەریاندا ڕاوەستین. ئەرکی سەرشانی ئێمە گەلێک گرانە، دەبێ توند و بە دەمار بین وەک پۆڵا؛ وتەکانم لە بیر مەکە برا!

هەناسەسواری پشووی لە سنگ و ئەوکی غولام دا توند کرد. ئارەق بە ژێر چاو و چەناگە و ڕوومەتەکانی دا سەر ڕێژیان کرد. بە دەسرۆکەی بەردەستی ئارەقی وشک کردەوە.

بە ئاماژەی دەست، ئەژدەری تێگەیاند کە دەرگاکە دابخات.
ئەوسا هێدیانە لە سەر گوتن بەردەوام مایەوە و گوتی:
ـ هاوڕێیان ئەرک و ئیش و کارت پێ دەسپێرن و ڕێگای چالاکیت بەرفرەوانتر دەکەن و بەرپرسیارەتی باڵاترت بۆ دیاری دەکەن. ئەوە ئەتۆی کە کارابیەکانت وەگەڕ دەخەیت و هێزی کرێکار سازمان دەدیت. بێتوو بتوانی ببێتە خاڵێکی وەرچەرخان لە نێوان ئێمە و دژ و دژبەرانی ئێمەدا، ئەرکی خۆت بەجێ گەیاندووە و تەڤگەڕی کرێکاریت بەرەو سەرکەوتن بردووە. من دڵنیام ئەژدەر... دڵنیام کە ئەژدەر دەبێتە تەوژم و شەپۆلێکی وەها بەتوانا، کە هێزی مەزنی چینی کرێکار لە سەرکەوتن نزیک دەکاتەوە... دەڵێم خۆزگە بە خۆت، کە بەتوانای و لێزانی و بەرەو سەرکەوتن دەچی! دڵی منیش بە خۆزگە و بریایە، کە هێز و بڕستێکم هەبوایە و شان بە شانی تۆ ئەو ڕێبازەم بڕیبایە... بەڵام چبکەم کە کۆڵەکوتراوی پیری و کەساس و کەوتووی دەرد و ئازارم! ئازاری دەردەباریکە وەک چزیلکی سەر کڵی ئاگردان قاڵی کردووم و ڕۆژ دەگەڵ ڕۆژ بەرەو توانەوەم دەبات. لەش و لارم بە چەشنی گۆرەویی ڕایەڵ پساو لێی دەڕەوێتەوە و بەرەبەرە دادەچۆڕێم. تام و چیژی ژیان و تێکۆشان بە ئاواتی سەرکەوتن دەمبەدەم، دەمم شیرینتر دەکات، بەڵام لەش و لاری ڕووخەکم دەستم ناداتێ و هەر بە چەشنی یار و هەڤاڵێ ڕەنجاو، لێم دوور دەکەوێتەوە... بەڵام ئەتۆ گەنج و لاوێکی ساغ و بێ ئازاری و سەرەڕای ئەمانە، کۆشێکت ئەزموون کۆکردۆتەوە. هەربۆیە تۆ نابێ ببڕای ببڕا بەرەو پاش دابکشێی و کۆڵ بدەی. لە کاتی پێویست دا گیانی ئازیزت بە

قوربانی ڕێبازەکەت بکە... باشە بزانم ڕای خۆت چییە؟ چەندە دەخۆت ڕادەبینی بۆ ئەم گاز و گوزەرە؟ من دەزانم مەردی مەیدانی و شێری مێشەڵان؟!

ئەژدەر بە دەروونێکی گەرم و ڕوانگەیەکی بەربەرینەوە وڵامی دایەوە:

ـ دڵنیابە هەڤاڵ!... ئەرخەیان بە کە ئامادە و لەسەر پێم!... هیچ پرسین و شک و گومانی تێدا نییە کە گیان و لەش و هۆش و زەینم کڕیاری ئەم سەودایەن، بەڵام با من لێت بپرسم ئاخۆ شیاوی ئەم ڕیبازەم دەبینی؟ ئاخۆ دەتوانم دەستی بدەمێ؟

غولام لێبڕاوانە وڵامی داوە:

ـ دڵنیام و سوور دەزانم دەتوانی... دەستە ئیسقانی و گەرم و تێدارەکانی خستە سەر شانی ئەژدەر و گوتی:

ـ لەبیرت نەچێ ! زۆر بە قسە و بە پرسیار مەبە. نهێنی کاری و بەرزکردنەوە ڕادەی ئەزموون و زانیاری چەکی جەرگبڕی شۆڕشگێرانە.

ئەژدەر دەستەکانی غولامی خۆشەویستانە لە ناو پەنجە دا گوشی و گوتی:

ـ دڵنیابە غولام ! بەلێن بێ سەری بەرزت نەوی ناکەم!

دوای ماوەیەک قسە و باس، غولام جگەرەیەکی داگیرساند و پرسی:

ـ بەم زووانە سەرت لە ماریا و ڤەرا هەڵێناوەتەوە؟ ئەوان چۆنن و چلۆنیان لێ ڕادبوورێت؟

ـ بەر لە هاتم بۆ ئێرە، چوومە سەردانیان. گەلێک کەساد و ناشکوان.

خەمی پەرێشانی و هەژاریی ماڵباتی ئیڤان دڵی پەرێشان کردن. ئەژدەر بۆ لادانی بەرەگەی قسە، لێێ پرسی:

ـ ئەریێ دەگەڵ ئەم بێ کارمانەوەمان چی بکەین و چلۆن دەربەرین؟

ـ کار هەر دەبێ. خۆ ئەگەرچی کارگا و کانگاکان یەک بە دوای یەکدا دەخەون و هێزی کار کڕیاری نییە، بەڵام هەر بەمجۆرە نامێنێتەوە. کارخانەدارەکانیش بەم چەشنە بەڕێ ناچن و ناچار دەبن دەرگای کارخانە و فابریکاتەکانیان واڵا بکەنەوە. دەکرێ بە یارمەتیی هاوڕێیانمان کارێک بدۆزینەوە. لە مەڵبەندی باییل دا خەریکە کارگەیەکی کارەبا دابمەزرێت، لەوانەیە لە وێندەرێ گوێچکەی کارێکمان دەست کەوێت...

دەرگا کرایەوە و پوورە نیسا هاتە ژوور و ئەکبەریش بە دوایدا. دوو فینجان چایی لە سەر دەستی پوورە نیسا وکەوڵی نان لە ژێر باڵی ئەژدەر دا ڕایانگەیاند کە خانەخوێ دەکرێ شەرمەزاری میوان نەبێ .

ئەکبەر بە چالاکی مێرمندالیی خۆی، دەست و برد کەوڵی نان و خوانی کردەوە و دوو لەنگەری پەنیر و چەند سەلکە پیازی هێنا و، سفرەی چنی .

غولام فینجانێکی چایی بۆ ئەژدەر ڕاگرت و گوتی:

ـ ئەژدەر خەریک بە! خواردن خولق کردنی پێناوێ.. کەمی ئێمە بە زیاد بگرە!

ئەژدەر گڵێنەی چایی لە دەست غولام وەرگرت و دەستی کرد بە خواردن و خواردنەوە. لە دەمی خواردنیش دا بیری لە هەلومەرجی نالەباری کار و بار دەکردەوە و ژیانی پوورە

نیسا و غولامی هەڵدەسەنگاند. بەلای خۆیەوە گوتی، پێشینیان دەڵێن: ڕێکی یەک دێنەوە شەندە و مەندە... پوورە نیسا و غولام هەر دەڵێی لە یەک ئاو و گڵ هەڵشیلدراون. هەر دوویان لە تۆرەمەی چینی زەحمەتکێش و پەروەردەکراوی بیر و باوەڕ و کۆلتورێکن.

غولام لە مەڵبەندی هەژارانی ئیچەری شاریی باکۆ لە دایک زابوو. باوکی غولام هەر لە هەرەتی لاوێنی دا، بە گازی نەوت لە چاوی سووتاو، کوێر و گردەنشین مایەوە. پاش تەمەنێک پارسەکی و سوڵکردن، بە نەخۆشی و نەداری لە دنیا دەرچوو. دوای باوک، دەردی هەتیوباری و هەژاری دەگەڵ غولام بوون بە دەستە برا. غولامیش هەر لە سەرەتای نۆجوانییەوە کەوتە ناو گێژاوی بازاڕی ستەمگەرانی خاون سامانانی چەوسێنەرەوە .

ئەژدەریش لەم گەڕ و نۆرەیە دا بەشی خۆی لە هەژاری پێ بڕابوو. ئەویش هێشتا کاڵ و منداڵ بوو، ڕادرایە ناو شەش ڕێیانی پڕ لە نەهامەتی و گەلێک ڕۆژانی مانگ و ساڵ، بەر لە گزنگدانان، خەو لە دیدە شکاو و خەواڵوو، بە هەڕەمە و هەلینگدان خۆی گەیاندبوویە کارگە و کانگەکان. چەندە بە لارە ملی و پەشۆکاوی، چاوەڕانی فەرمانی خاوەن کار لە ڕێگای دیاریکردنی چارەنووسی کار ، لە سەرپێ مابۆوەوە. چیها و چەندەها ڕۆژ لە جەنگەی بێکار مانەوە دا بۆ ژەمێک نانەزگی ، بە لاوێچ و کۆنە پەڕۆ ، نەوتی ناو قوڵکەی پەنا چاڵە نەوتەکانی کۆ کردبۆوە و دوای پاڵاوتنی لیتە و لیخناو، فرۆشتبووی و لەتکە نانێکی پێ کڕیبوو .

غولامیش وەک هەموو زار و زیچی ئینسانی کەمدەستی کرێکار، ڕوەکی ڕستووی ئەو بەیارە ڕەقێنە بوو کە پێخوستی بەر پێی چەوسێنەران بوون. هێشتا ئاوێکی تاسە شکێنی بە جۆبار دا تێپەڕ نەببوو کە خەزەڵوەری هەژاری، گەڵای روخساری زەرد هەڵگێڕابوو. غولام زۆر زوو کەوتە ناو باوەشی گەردەلوولی کوێرەوەری و هەڵوەری. زۆر جاران کەوت و هەستایەوە. لە گەلێک زەلکاوی پەرێشانی کەوت، بەڵام شانی نزم نەکرد و سەربەرزانە خۆی ڕزگار کرد. سەربردەی غولام پڕ بوو لە ئەزموون و ناسین. زۆر کەسانی بۆ تاقی کرایەوە و ناوەرۆک و ڕەنگ ڕووی یار و نەیارانی بۆ ڕوون بوویەوە. لە درێژایی تەمەنی پەنجا و پێنج ساڵانێی دا، ئەزموون و زانستی سێ جار پەنجا و پێنجی وەدەست کەوتبوو.

لە ناو کۆمەڵگای کارگە و کانگاکان دا هەرچی بەرەی کرێکار و خاوەن کار بوو، هەر کامیان بەش بە حاڵی خۆیان چەشنە بۆچوونێکی ڕاست و ڕیشەداریان لە سەر غولام هەبوو. ئەگەر بیر و ڕای هاوکارەکانت پرسیبایە، دەسبەجێ دەگوترا کە غولام جوانمێرێکی لێوەشاوەی خاوەن شەرەف و کەرامەتە و خەباتکارێکی شێلگیر و نەبەزە. بەڵام لە ڕوانگەی خاوەن کارەکان و داروودەستەکەیانەوە، غولام پیاوێکی بەدفەڕی، لاساری، بەدگۆشتی ئاژاوەگێڕ بوو، کە کار و کرگاری تەنیا و تەنیا هەڵخڕاندنی کرێکار و دانانی ئاژاوە بوو. ئەوان بە تێکڕا حەزیان بە نەمانی دەکرد و پێیان خۆش بوو سەری پێوە نەمێنیت .

بۆچوونی هیچ لایەک لە سەر غولام بێ هۆ و نارەوا نەبوو. غولام یار و یاوەر و خەمخۆری تێکۆشەران و، دژ و دوژمنی ساماندارى چەوسێنەری لەخۆبایی بوو. غولام هەموو ژیانی خۆی لە ڕێگای ئازادیی ئینسانی ڕەنجبەری تێکۆشەر دانابوو. هەربۆیەش، کاتێک کە بەندەواری خۆفرۆش و ژێردەستانی جیرەخۆری سەرمایەدار تێی هەڵدەنگووتن، غولام نەیدەتوانی ناسۆری بوغز و کینەی خۆی حەشار بدات و یەکجێ بە سەریان دا نەڕێژێت.

هیچ کۆڕ و کۆمەڵێکی کە دەگەڵ بزووتنەوەی کرێکار پەیوەندیدار بێت، نەدەکرا و هەڵنەدەکەوت کە غولام تێدا بەشدار نەبووبێت. هیچ کۆسپ و ئاستەنگێک و، هیچ بەفر و بەستەڵەک و سەرما و بارانێک هەنگاوی هەڵەمەتی "غولام"ی پێ کز نەدەکرا. ئەگەریش لە کۆمبوونێکدا نەبوایە، هەوالانی بێ شک و گومان بوون کە ئەوا دیسان دەرگای بەندیخانەی بۆ کراوەتەوە؛ کە هەرواش دەبوو.

غولام جارانی جار ڕەوانەی بەندیخانە کرابوو. بە مانگ لە ڕاگیرخانە دا ڕاگیری پۆلیس کرابوو. ئەشکەنجە و ئازار و لێدان و هەڕەشە و گرژی، لە گیانی نەسرەوتی غولام دا کاریگەر نەدەبوون و یەک هەنگاویان لە ڕێگادا شل نەدەکردەوە. جارانی جار، ڕەهەندەی بەفرستانی سیبریا کرابوو و دیسان گەڕاندبوویانەوە سەر زێد و وارگەکەی خۆی. هەوراز و لێژی ژیانی پڕ لە دەرد و رەنجی غولام، ئاسەواری لە سەر فەسال و روخسارەکەیشی نەخش کردبوو. پنجە دڕکی چۆلگەی وشک و قاقڕ چلۆن ڕەق و تیژ و بۆز دەنوێنێ، سەر و ڕوخسارەکەی و ڕیش و ئەبرۆکەی ئەویش هەر ئەو ڕەنگ و

نموودەی گرتبوو. ئێسقانی لاشەویلکەکانی لەبەر هێندە کزی و داڵگۆشتی، زەق و ڕەق دەرپەڕیبوون. سوورایی سەر ڕوومەتە تێک قوپاوەکانی ئاماژەی دەردەداریی ئازاری دەردەباریکە بوو، کە دە گیانی بەر بووبوو.

پوورە نیسا بە تەمەن دە ساڵ لە شووەکەی ژێراتر بوو. کاتی زەماوەندیان تەنیا یازدە ساڵ لە تەمەنی پڕ کردبوو. دیارە کیژ بە شوودانی سەردەم، شکایەتێک بوو لە هەژاری دەکرا و، پوورە نیسا بەو کەمە تەمەنەیەوە لە بنەماڵەیەکی هەژارەوە ڕاگوێزرایە ماڵباتێکی نەداری هەژارتر. باوکی "پوورە نیسا"ش کرێکارێکی دەست تەنگ بوو، کە هێزی باسکی بۆ تێر کردنی خۆی و خێزانی و شەش کچانی، پێ ڕانەدەگەیشت. ئەودەم کە نیسای یازدە ساڵانەیان لە ماڵی باوک ڕاگواست، دەستێک جلک و سندووقێکی بەتاڵی دەگەڵ خۆی بردە ماڵی زاوا. نیسای یازدە ساڵانە، ماڵی باوکی بە چاوێکی گریانەوە جێهێشت، بەڵام "غولام"ی هەژاری ڕەنجبەر، خەمی جێ هێشتنی دایک و خوشکانی لەبیر بردەوە.

غولام و نیسا بەر لە پێک بڕانیان، تەنانەت یەکجاریش یەکتریان نەبینی بوو. بەڵام هەر لە یەکەمین دیداری پێک بڕانیان دا، خۆشەویستییەکی بندار و بە ڕەگیان لە نێوان دا ساز بوو. خۆشەویستیی خاوێن و بێگەرد، ئەوینێکی قورس و قایمی لەسەر شین بوو، کە هەموو هەژاری و نەداری و دەردەداریش نەیتوانی تەلەزمێک لە عەشقی تێک لکاویان بسمێ.

نیسا هەر لە سەرەتای ژیانی هاوبەشیانەوە بە کولتورێک ڕاهات کە بەندەواری و نۆکەرایەتیی زڕتەبۆرە ساماندارەکانی بە شوورەیی دەزانی. ئەویش وەکی غولام پێی وابوو کە بەندەوارانی بەردەستی سەرمایەداران، پەڕۆی شینی شەرمەزارییین و حەیای مرۆڤایەتی دەخەنە بەر پێ و پلان. زۆرجاران بژیوی دەمی خۆی و مێرد و منداڵی، دەگەڵ دراوسێی برسی بەش دەکرد. ژنێکی مەند و ژیر و هێدی و میهرەبان بوو ، کە دەگەڵ غولام جووت و یەک دەهاتنەوە.

ئەکبەر تاقانەی ماڵی غولام و نیسا بوو. لە دانیشتن و چۆک دادانی پەنای سفرەی نان و خواردن و خۆواردنەوەی دا، سێویێک بوون دەگەڵ باوکی. دوو چاوی گەش و ئەبرۆی پەیوەستیشی نمایەک بوون لە باوکی .

هەرکە غولام دەستی لە خواردن کێشایەوە، ئەکبەریش لە پەنای سفرەی نان وەلاچوو. نیسا ڕووی تێکرد و پێی گوت:

ـ ئەکبەر گیان بۆچی دەستت کێشایەوە، خۆ ئەتۆ لە ڕۆژی ڕابوردۆوە چیت نەخواردووە!

ـ نەخێر دایە گیان من تێر بووم و بەسمە!

پوورە نیسا بۆ پڕ کردنەوە گلێنەی بەردەمی ئەژدەر بەرز بۆوە، بەڵام ئەژدەر فینجانەکەی لە ناو ژێرپیاڵەکەدا خەواندەوە و گوتی:

ـ بەشی من بەسە پوورە گیان... سپاس!

سفرەکەیان کۆکردەوە.

غولام پاش هەر ژەمێک دڵی دەبوورایەوە و بێخودی بە سەر دا دەهات و لە هۆش دەچوو. ئەم دەبوورەوە چوونە و ئەو پەرێشانییە کارێکی کردبوو، کە چێژ و ئیشتیا و ئارەزووی

خواردنی کوێر ببێتەوە. زۆرجاران لە جیاتی بەر ژەم کردنەوە هەر تەنێ ماخورگای بە با دەکرد. بەڵام هەر جارێک کە لە ڕووی ناچاریان بەرکوڵیکی دەکرد، بێ خودی بەسەر دادەهات و لە کاری دەخست.

ئەکبەر و پوورە نیسا سفرەیان کۆکردەوە و لە ژوور دەرکەوتن. هەناسەسواری دەگەڵ نەرمەکۆخە، ئامبازی جەستەی غولام هاتن و پشوویان لێ ئەستاند. ماوەیەک کۆکی و ئارەقەی ڕشت. ئەژدەر بۆ دەمێکیش چاوی حەسرەتی لە سەر غولام کل نەدەکرد. ژووری نیوەتاریک و بێ هەست، دەنگی نەرمە کۆکەی غولامی پێدا دەهات. لە دەریشەوە، دەنگی بانگبێژی مزگەوتێکی گەڕەکی ئیچەری شاری بە وڵات دادەگەڕا. دەنگی بانگبێژ سرەوتەوە و ئەمجار گۆرانیبێژێکی کۆڵانگەر، بە هەوایەکی نەرم و خەمدارەوە هەڵیکردێ:

ـ خۆزگە بەو ڕۆژەی لە بەزمم دا نیگارێکم هەبوو
بولبول و سەرو و گوڵ و باغ و بەهارێکم هەبوو

هێشتا زایەڵەی دەنگبێژ لە کۆڵاندا نەسرەوتبوویەوە، کە لەو پەڕی کۆڵانەکەی ترەوە، دەنگبێژێکی تر بەسەری داخوێندەوە:

ـ بە بینیت لە دەست چوو سەبر و ئارام
ئەڤینت دای بە بام و، بۆیە تارام
تەریکت کرد دڵەی شێواوی پڕ سۆ
لە دەس چوو سەر بە سەر دارا و نەدارام

دەنگ بڕایەوە و کۆڵان بێدەنگی لێ نیشتەوە. غولام چاوەکانی کردنەوە. ئەژدەر گوتی:

ـ بڕوانە ئەوانە باسی چی دەکەن و لە چ حاڵ و هەوایەک دان ؟

غولام گوتی:

ـ هۆنراوەی هەر دووک هەوابێژەکان هەڵبەستی "سەید عەزیم*" بوون. دەنگبێژی

یەکەم سوڵکەرێکی پیری کوێرە و هەر لەم گەڕەکەی ئێمە دا دەژی. ئەو دەنگبێژەش،

سەردەمێک وێنەگەرێکی پەنجەڕەنگین بوو کە نەخشی ژێر دەستی دەگەڵ گەوهەر بەرامبەر بوون. ماڵ و سامان، وەکی پەڵەبارانی بەهاران بە سەری دادەڕژا. بەڵام زۆری نەخایاند و نەهاتی گرتی و کەس نەیزانی چۆن و چلۆن بوو کە سۆمایی چاوەکانی لە سۆکەوتن و گردەنشین مایەوە. لەوانەیە شەونخوونی و ڕامان و ڕوانینی وردی سەر ڕەسم و نیگار ئاوی چاویان بردبێت. سەرەڕای ئەم نەهامەتییە ، زاوای ناسپاس و بێ ویژدانیشی، دەگەڵ کچە ساماندارێک زەماوەندی کرد و بێوژن کچیشی بە سەر باوکی کوێر و نابینا دا دایەوە. کچی داماوتر لە باوک، لە بەر دەردی گران و قسەڵۆکی ئەم و ئەوان، ئاگری لە جەستەی خۆی بەردا و خۆی سووتاند. دوو کوڕی مێردمنداڵیشی بە نەخۆشیی لاڕەشە دافەتان و مردن. خێزانی هەر ئەو هونەرمەندە هەژارەش تووشی جەڵتەی مێشک هات و دەست و قاچی لە کار کەوتن و لە ماڵ دا بوو بە سەرباری هەموو دەردان. کابرا لە سەرگەی کۆڵان دا دەسرۆکەی ڕاخستووە و بە سواڵ و سەدەقەی ڕێبواران و دراوسێکان نانی شەوانی وەدەست دێنێت. بەڵام دەنگبێژی دووەمیان کرێکارێکی چالاکی کارەکەر بوو، کە لە کانگاکانی

"موختاریۆڤ" دا زرمەی دەهات. خاوەنکار خۆشی نەدەویست و گەلێک جاران جوێنی پێدەدا و دەی بوغزاند. سەرەنجام مەلۆتکەی دەس پیپسی و دزێتیی پێدادا و لە سووچی زیندانی پەستاوت. دووساڵ لە بەندیخانەدا مایەوە. خوشک و دایکەکەی بەهۆی دەست تەنگی و هەژاری ڕەهەندەی وڵاتان بوون. دوای کۆتایی بەند و زیندان، کوڕەش تووشی ناسازیی باری دەروونی هات و سەرەنجام لە ئاخر کۆڵانی ژێرەوەدا سواڵکەری دەکات. دەنگ و گۆرانیی هەردووکیان سکاڵایەکە لە دەست ئەم میزان و تەرازووە لاسەنگەیە.

---

*سەید عەزیم شیروانی، وێژەوانی تورکی ئازەری لە شاری شەماخی چاوی کردۆتەوە. لە فێرگەی ئایینی شام و عێراق دا دەرسی خوێندووە و بە پلەی بەرزی دەرس و وێژە و حوجرەداریی گەیشتووە. بەڵام کاتی گەڕانەوە بۆ زێد و نیشتمانەکەی خۆی، جلک و مێزەر و عەبا و مەندیلی مەلایەتیی فڕێ داوە و بە هەڵبەست و هۆنراوی دژ بە ئایین، بە گژ کۆنەپەرستی دا چۆتەوە. لە ئاکامی ئەو هەڵوێستە دا، مزگەوت و خانەقاکان فتوای کفر و تاوانی گێرەشیوێنی بۆ دەردەخەن. "صابیر" لە شاگردانی شیعر و وێژەی سەید عەزیم شیروانییە.
سەید عەزیم شیروانی لە یەکەمین ڕۆژنامەی تورکی، کە لەسەر ئەرکی" حسن بەگی زەردابی" یەکێک لە لایەنگرانی سوسیالیزم دەردەچوو، بە نووسین شیعر و بابەت هاوکاری دەکرد.

غولام بە تەواوی هاتبۆوە جێ. ڕاکشان و حەسانەوەیەک، هێزی پێدابۆوە. بە چالاکی بەرز بۆوە و گوتی:

- با ڕیکەوین و بڕۆین و بزانین چیمان دێتە ڕێ.

ئەژدەر هەستا سەرپێ و بە شینەیی گوتی:

- ئەوەجۆرەی کە پێوتر پێی گوتم، دەبوایە ئەمڕۆ هەموو شتێکت لێ حاڵی کردبایەم!

غوالام بە پێکەنینەوە باڵی ئەژدەری گرت و وتی:

- وەرە با بڕۆین... بەڵام، هەتا من لە سەرگەی کۆڵان ئاوا نەبم، تۆ لە حەوشە دا دەمێنیتەوە و دوایی بە شوێنم دا وەرە. لە شەقامەکانیش دا هەر بەمجۆرە شوێنم هەڵدەگری و بە دوام دادێیت. من دەکەومە ئەو بەری شەقام و تۆیش لەوبەری ترەوە دەگەڵم دادێیت. هەوڵ بدە زۆر ئاسایی بڕۆی و هیچ سەرە تاتکە و چاوە چاوم دەگەڵ مەکە. خۆت دەزانی هەمیشە ئەگەری ئەوەمان لە ڕێدایە کە گەماڵێکی گەڕۆک بە شوێن سەرمان دابێت و دەستمان بخوێنێتەوە...

بەجووت هاتنە حەوشەکە. هەتاو لە چەقی حەوتەواناندا چەقیبوو. تیشکی بەتینی هەتاو بە هەموو هێز و بڕستەوە زەمینی دەباوەش گرتبوو. دەنگی فیکەی پاپۆڕە هەڵمینەکان لە لای دەریاوە ، بەدەم نەرمە گەرمەباوە، بە وڵات دا دەگەڕان. لە حەوشەی دراوسێ دا منداڵێک دەکڕووزایەوە. غولام پێشەکی لە حەوشە دەرکەوت و ئیستێک پاشان، ئەژدەریش بە شوێنی دا ڕۆیشتە دەر .

هەوای دەرەوە زۆر گەرم نییە. لێرە، گەرمەبا ئەوێتەی هەڵمەتووکی دەریا، بۆرە نمێکی لە جەستەی وشکە گەرما هاڵاندووە و پشووکێشانی نەختێک هاسان کردووە. شنەبا،

نەرم و نیان بە سەر سنگی شینی دەریا دا دەخزێت و تروسکەی زێوینی تیشک و شەپۆلان تێک دەگەوزێنێت و بە نەرمە قەڵبەزەوە هەتا کەنارەی دەریا دێت و دەگەڕێتەوە. ئەوبەری خەزەر، ڕەمڵ و زیخ و چەوی بەرهەتاوی داغ، لە بڵێسە دا خنکاون.

لە ژوورۆچکەیەکی بێ جام و پەنجەرە، کە تەنیا کەلەبەرێکی تەنگ و تاریک هەوا خۆرێتی، مەکینەیەکی بچووکی چاپکردن ڕۆندراوە. میچی ژوورەکە، بۆ بەرگری لە داوەرینی قرم و تۆز و کوڵکە و کاڵ، تەختەبەندێکی لێ بزمار ڕێژ کراوە و بەرگری دەکات لە داوەرینی هەرشتێک. چوار دیواری دەور و بەریشی ڕۆژنامەپێچ و کاغەزبەند کراوە. سەرەڕای ماشینی چاپ، دوو مجریلکەی پڕ لە پیتی چاپی و دوو کورسیلە و مێزێکیش لە ژوورەکەدا جێدراون. ئەم چەند شتومەکە، بەشێکی هەرە زۆری ژوورەکەیان داگیرکردووە و جێگای شتی تر نابێتەوە؛ تەنانەت ئەگەر کەسێک لە ژوورەکە دا هاتوچۆ بکات، زۆر زەحمەتە چۆک و دەست و شانی لە شتێک نەکەوێت. دەرگا و تەرکی ژوورەکە نمەدپێچ کراوە. ئەستووری و ناڕێکیی لبادەکە دوو ئەوەندە ژوورەکەی بچووکتر کردۆتەوە. شۆقی چرایەکی لادیواری ، تارما ڕوونکەیەکی بە ژوورەکە بەخشیوە.

لەم هۆدیە دا، سێ کەس خەریکی کارن: لادۆ کەتسخۆلی، پیوتر چونیاتۆڤ و ئەوی تریان میوانی تازە، واتە وانۆ سترۆڤا. لادۆ کەتسخۆلی بە مانگ ئەم چوار دیوارە تەنگ و تاریکەی جێ ناهێڵێت و لە کاری بەردەوامی دا سەری قاڵە.

پیۆتر چۆنیاتۆڤ بەدەم هاتن و چوونەوە دەڵێ:
ـ ڤلادیمیر ئیلیچ بەهیوایەکی بەرزەوە دەڕوانێتە ئەم مەکینەیە و پێی وایە ئەمە دڵی بزووتنەوەکەمانە. بەپێی ئەسپاردەی لێنین، دەبێ کار و بەرنامەکانمان لە سەر ئەساسی ویست و داخوازیی بزوتنەوەکەمان ڕێک بخەین و ناشی لە کاروان جێ بمێنین. هەڤاڵ لێنین لە نامەیەکدا بۆی نووسیوین کە دەربارەی چۆنیەتیی دەزگاکە و چلۆنایی کارپێکردن و بەرو بەرهەمەکەی، زانیاریی تێر و تەسەلی بۆ بنێرین و ئێمەیش وڵامەکەمان بۆ ناردۆتەوە.
لادۆ گوتی:
ـ ئەم ژووره گەلێک تەنگەبەرە، بەڵام هەرکە ڕاگوێزینە شوێنی تازەمان، دەست و باڵمان دەکرێتەوە و دەتوانین ئەرک و ئەسپاردەکانمان لە سەر ئەو بنگەهە ڕێک بخەین، کە کاروانی شۆڕش نیازمەندێتی .
ــ ئەرێ سەرجەم پیتە چاپییەکان گەیشتوونەتە دەستمان ؟
ـ بەڵی... گەیشتتوونێ؛ پیتی ڕووسی و پیتی گورجیمان بە تەسەلی هەیە. چەند ڕۆژی تر یەکەمین ژمارەی "برادزۆلا" لە ژێر چاپ دێتە دەرێ.
پیۆتر ڕووی کرد "وانۆ" و گوتی:
ــ ڤلادیمیر ئیلیچ ناوەرۆک و پوختەی ڕۆژنامەی برادزۆلای بۆ باس کردووم. برادزۆلا پشکۆیەکە و دەکەوێتە گیانی نەیارانمان.
پیۆتر سەیرێکی کاتژمێرەکری کرد و گوتی:

ـ دەبێ دەست و بردێک بکەین ، هەڤاڵانمان چاوەڕوانمان دەبن... ئەوە من دەڕۆم و ئێوەیش دوای من وەرنەدەر .

پیۆتر دەستی دایە کۆنە کڵاوکەی و ئامادەی ڕۆیشتن ڕاوەستا. لادۆ گوتی:

ـ ئیستێک بگرە با ئێمە بڕۆین، ئەودەم...

"وانۆ" ڕووی دەمی تێکردن و پرسی:

ـ کڕین و فرۆشتنی ئەم چەشنە مەکینەیە لە بازاڕ دا هەر تەنێ بۆ ئۆرگانی سەر بە حکومەت دەست دەدات و کەسی ئاسایی بۆی نییە خۆی لێ بدات... چۆن و چلۆن ئەم دەسکەوتە زەنگینەتان دەست کەوتووە؟

لادۆ وڵامی دایەوە:

ـ زۆر بە هاسانی.. هەر بە ڕۆژی ڕووناک و بە ئاشکرایی کڕیمان و ڕامانگواستە ئێرە...

ـ ئەدی فرۆشیار پرسیاری نەکرد ئێوە کێن و مەکینەی چاپکردنتان بۆچییە؟!

ـ ئاخر ئێمە بەرگەی فەرمی و قانوونیمان لە مست دابوو.

ـ لە لایەن چ کەسێکەوە؟

ـ لە لایەن فەرمانداری شارەوە.

ـ تێناگەم! لە لایەن فەرمانداری شارەوە؟! فەرماندار پرسیاری نەکرد ئێوە چکارە و چ کەسن و مەکینەی چاپکردنتان بۆ چییە؟!

ـ نەخێر!... تەنانەت ڕوحیشی ئاگاداری ئەم سات و سەودایە نەبوو. دڵمان نەهات فەرمانداری شار لە خەوی خۆش بە ئاگا بێنینەوە. خۆمان لە جیاتی سەرۆک بەرگەی کڕینی ئەم مەکینە حەیاتەمان مۆر کرد و کڕیمان.

وانۆ بە تەواوی حەیران مابوو. سەری ڕادەوەشاند و ناباوەڕی لە چاوەکانی دەخوێندرایەوە. ئاخرسەر لادۆ لە سەرسامی ڕزگای کرد و گوتی:
- کاغەزی مارکداری شاری"گەنجە"مان دەست کەوت. کاغەزەکە مۆری حکومەت و واژۆی سەرۆکی شاری "گەنجە"ی لە ژێر درابوو. ئێمەیش، خۆمان و لە زمانی ڕێزدار سەرۆکی شارەوانیی شاری "گەنجە"وە دەقی قەولنامەکەمان نووسی و من خۆم لە جیاتی سەرۆکی شار مۆر و واژۆم کرد. تەنانەت بۆ توند و تۆڵ کردنی پسوولەی کڕینی دەزگاکە، نامەکەمان لە نووسینگەی دایەرەی ڕاگرتنی بەڵگەی بایەخداری دەوڵەتی دا تاپۆ کرد و فەرمانی کڕێنی قانوونیمان وەرگرت...
- کارێکی پڕ بوێرانەتان کردووە... سەرم بەتەواوی سەتحی ما.
لادۆ دەستێکی بە سەر مەکینەکە دا خشاند و گوتی:
-رایدەگوێزینە مەنزڵگەی نوێ، جا ئەودەم وەرە سەیری بکە و ببینە چلۆن خەڵکی هەژار و بەلەنگاز ڕێک دەخات!
ئیستێک دوایە، وانۆ ئامادەی ڕۆیشتن بوو؛ ڕووی کردە هەڤالان و گوتی:
- ڕێبوار هەردەبێ لە ڕێدابێ .
لادۆ بەلاشانی مەکینەکەدا هاتەدەر و دەگەڵ هاوڕێیانی خۆشەویستانە دەست لەملان بوو، گوتی:
- دە برۆ ڕێبواری ڕێگای گران، خۆش هاتی. برۆ شاری تفلیس چاوەڕانتە. سەرکەوتوو بی هاورێ!
پاش ڕۆیشتنی وانۆ، لادۆ دەرگاکەی گەڵە دایەوە و دیسان سەیرێکی کاتژمێرەکەی کرد. شەوقی چراکەی کزتر کرد و،

گوێ بە دەرگاوە ڕاەوەستا. زۆری نەخایاند، زەردەی هاتە سەر لێوان و گاڵەی دەرگاکەی کێشا و بە ئاسپایی گوتی:

ـ کێی؟

پیاوێکی چاویلکە لە چاوی ڕیش کۆرپەیی هێدی و ئارام هاتە ژوور. کتێبی ژێربالّی لە سەر مێزەکە دانا و دەستی سلاوی بۆ لادۆ درێژ کرد.

ـ ڕۆژ باش ڤلادیمیر زاخارویچ... مەرحەبا!.. ڕاست لە کاتی بەڵێنی هاتندا هاتی!

ـ بەڵی من خۆم دەمزانی و ئاگاداری سروشتی ئێوە هەم کە پیاوێکی ورد و گردی و باوەڕمەند بە قەول و قەرارانی، بۆیە لە کاتی دیاریکراودا خۆم گەیاندە ئێرە.

ـ بە مشوور بوون و کات بەفیڕۆنەدان، ڕەمزی سەرکەوتنە... بە دەسرۆکەیەک ئارەقی سەر و ملی وشک کردەوە.

لادۆ سەیرێکی کتێبەکانی سەر مێزەکەی کرد و لێی پرسی:

ـ کتێبی ئاینی؟!

ـ بەڵی لە تفلیسەوە لە ژێر باڵم دان... ئەمەش بۆ شوێنەونکەیە!

لادۆ گوتی:

ـ شوێنەونکەیەکی باش و بەجێ... دەگەڵ قسەکردن، دەستەوارێکی کاغەزی سپی و چەند لاپەڕەی نووسراوەی دەرهێنا و نیشان دا و گوتی:

ـ ئەمانە لە چاپ بدە و دوایەش مەکینەکە لە بەر یەک هەڵوەشێنە و دەزگاکان لە مجریلکەی جیا جیا دا جێگا بدە

و بۆ ڕاگوێزان ئامادەیان بکە... هەر ئەم شەو لێرە دەڕۆین... تۆ خەریک بە و منیش تاوێکی تر دەگەڕێمەوە.

کابرای پیت چێن چاکەتەکەی داکەند و بۆ کاری چاپکردن دەست بەکار بوو .

ـ لە شوێنی تازەماندا هەموو شتێکمان ئامادە کردووە. بە خاوەن ماڵەکەمان گوتووە کە چەند کارتۆنمان شتومەک کڕیوە و ئەمشەو ڕایاندەگوێزین... هەمووشتێک باش دەڕواتە پێش.

پیتچێنەکە گوتی ئەوا من ماشێنەکە دەخەمە کار.

ـ نەخێر!... سەبرێک بگرە تاکوو من دەڕۆم ؛ کە من ڕۆیشتم جا ئەو دەم خۆت دەرگای ژوور و دەروازەی حەوشەکە دابخە و دەست پێ بکە.

ـ دەکرێ چەند کتێبێکم پێ بدەی بیخەمە ژێر باڵم بۆ شوێنەونکە؟.. هەروەها دەمەوێ چاکەت و کڵاوەکەشت لێ بخوازمەوە؟

ـ فەرمووا! ... ئەمە چاکەت و کڵاو و ئەمەش کتێب... سەرکەتوو بی ولادیمیر زاخارویچ!

لادۆ کڵاو و چاکەتە لابارەکەی پۆشین و کتێبەکانی خستە ژێر هەنگڵەوە؛ کاتێک لە حەوشەکە پێی نایە کۆڵانەوە، هەر دەتگوت کابرای پیت چێنە و هاتۆتە دەر.

ـ کاتێک بەرەو ئێرە هاتی، کەس چاوی پێت کەوت؟

ـ تەنیا پیرەپیاوێکی دراوسێ کە لە بەر بێڵا راوەستابوو، کەسی تر نەی دیتم.

لادۆ بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ باشە!.. با ئەویش پێی وابێ تۆی سەر لەنوێ دەگەڕێیتەوە.

ـ لادۆ بە پەلە هاتەدەر و گورج لە کۆڵانەکە تێپەڕی.

****

7

ئەودەم کە کەوتنە شوێنە پڕ حەشیمەتەکەی شەقامی "بوڵشایاموروسکایا" ، ئەژدەر ناچار بوو لە غوڵام نزیک ببێتەوە، چونکە هەردەم ئەگەری ئەوە هەبوو کە لە ناو ئاپۆڕای خەڵکەکەدا "غولام" بزر بکات. بەتایبەت کە ئەو خۆی شارەزای شوێنی کۆبوونەوەکە نەبوو، هەربۆیە دەبوایە هەوساری هەستی خۆی بداتە غولام و دەگەڵ ڕێگا ڕۆیشتنەکەی ئەو، ڕێگا بڕوات. چەمی ئەمەیشی لە دەست دابوو کە بۆ شوێن هەڵگرتنی غولام، نابێ ملەقوتە و چاوە چاوی لە ڕادەبەدەر بکات چونکە ئەمەش دەیتوانی سەرنجی ڕێبواری بەکرێگیراو ببزوێنێت. شیوەی ڕۆیشتنی ئەژدەر زۆرتر لە ڕچەشکێنێکی ناو بەفرێکی قورس دەچوو، کە نەکا لە باڕن و چاڵە بەفر دا بکەوێت و تێیدا نوقوم بێ. جارو بارەش، وەک ئەوە، کە جێ پێ خۆش دەکا، ڕادەوستا و بەردەمی خۆی بەتاقی دەکردەوە و ئینجا دەکەوتەوە ڕێ. ئەژدەر بەم جۆرە دەڕۆییشت و "غوڵام"یش قیت و قۆز و بەبێ ساوە ساو، ملی ڕێگەی گرتبوویە بەر و دەڕۆیی.

ئەژدەر بۆ ئەویکە ئاسایی بە ڕێدا بڕوا، وەک پیاوێکی گەڕۆکی بێ خەیاڵ ڕێگای دەبڕی، بەڵام یەکدەمیش چاوی لە پشت ملی غولام ڕانەدەگواست .

بەرەژێرتر، لە شەقامی بالاخانسکی، غولام بە شانی ڕاست دا بای داوە و شەقامی تەلەفۆنی جێ هێشت و گەیشتە

وێستگەی شەمەندەفەری تفلیس. لە گۆڕەپانی پڕ لە قوڵکەی بەر وێستگە تێپەڕی و بە نێو هێڵە ئاسنە تێک بەزیوەکاندا کەوتە ڕێ. گاز و ڕێبازەکە چۆڵ و بێ هاموشۆکەر بوو. هێڵە ئاسنەکان چەشنی بیری مرۆڤی ئاڵۆزکاو، لێکدرا بوون. غولام بۆ ئەمبەر ئەوبەر کردن و تێپەڕبوون، ناچار بوو بە سەر یەکایەکی هێڵە ئاسنەکاندا قەڵەمتۆز بهاوێژێت؛ ئەژدەریش هاتبایە و لاسای ئەوی کردبایەوە، دەیتوانی شک بزوێن بێت ، هەربۆیە وای پێ باش بوو کە ڕێگای پڕ کەند و لەندی نێوان کۆگا بەردو تەپۆڵکە زیخەکەی جەمسەری هێڵە ئاسنەکان بگرێتە بەر و پێیدا بڕوات. ماوەیەک بەم چەشنە لا بە لا ڕۆیشتن، هەتا گەیشتنە حاندی کارگەی نەوژەن کردنەوەی لۆکۆمۆتیڤی ئەو بەری وێستگەکان.

کارگەی نەوژنەن کردنەوەی لۆکۆمۆتیڤەکان، چەند هۆڵی نیوەتاریکی بەلاوە بوون، کە دار و دیواریان بە دووکەڵ ڕەش داگەڕا بوو. کرێکارانی ئەم بەشە، دەبوایە ڕۆژ هەتا ئێوارێ لەم تاریکخانە پڕ دووکەڵانەدا جەستە و گیانیان بتاوێننەوە و نانێکی نەمرنەژی بەرنەوە ماڵ .

کارگەی نەوژەن کردنەوەی لۆکۆمۆتیڤ، هەر بەناو کارگە بوو؛ لە ڕاستی دا، کەلاوەیەکی ڕەشی چڵکنی پڕ دەنگ و هاتو هەرا بوو. لە ناوەوە چەشنی تەندووری دەماو، لە هەر چوار لایانەوە شەمەنەفەر بە کەناریاندا تێپەڕ دەبوون. فیکەو فیشقەی شەمەنەفەرە قورسە بارکێشەکان لە بەرێک و، لە لایەکی ترەوە تەق و تۆقی چەکوشکاری کرێکاران و دەنگی سیڕە و جێڕەی بڕینەوەی ئاسنەواڵە لە دەنگ نەدەکەوتن.

لێرەوە، ئەژدەر لە غوڵام نزیکتر و نزیکتر دەبۆوە. لە ئاخر هۆڵی کارگاکان دا، غولام بە ئامارژەی پەنجە، بە ئەژدەری ڕاگەیاند کە لێی نزیک نەبێتەوە و مەودای نێوانیان دەبێ زیاتر بێت. ئەژدەریش باوی هەنگاوی هێدی تر کرد. هەر لەو دەمە دا زلە لۆکۆمۆتیڤێک بە دەنگی کەلەتاسێنییەوە بە نێوانیان دا تێپەڕ بوو. ئەژدەر لە ترسی بزرکردنی غولام، بە پڕتاو خۆی گەیاندە ئەوبەری هێڵی ئاسن و سەیری غولامی کرد کە وا لە لاشانی کارگەیەکی دوور و درێژ دا ئاوا دەبێت. هەنگاوی بە پڕتاوتر کرد و خۆی گەیاندە کارگەکە.

ئەو کارگەیە، مەزنترین و پان و بەرینترینیان بوو. لە چەقی ژووری کارگەکەدا چوار کرێکار لە سەر جەندەکی لۆکۆمۆتیڤێکی چەپرەکی هەڵوەشاو دا خەریکی کار بوون. لەولاتریشیانەوە پێنج کرێکاری تر خەریکی کوتک وەشاندنی سەر ئاسن پارە بوون. لە ئاخر پێچی ئەو کارکەیەدا، غولام لە پشتی تاکی دەرگایەکەوە لە بەر چاو نەدیو بوو. ئەژدەر بە خێرایی بەرەو کارگەکە چوو. هیچکام لە کرێکارەکان وازی ئەوەیان نەبوو سەرێک هەڵبێنن و سەیرێکی دەور و بەر بکەن؛ هەرکەس سەرقاڵی کاری خۆی بوو.

ئەو دەرگایەی کە غوڵامی قوت دابوو، گاڵە درابۆوەوە. ئەژدەر بە ناچاری چەند جارانی لە دەرگاکە کوتا. دەرگاکە بە ڕووی ئەژدەر دا کرایەوە، بەڵام هەرکە دەرگا کرایەوە، شەوقی تیژی چرایەک لە زارکی نیوەتاکی دەرگاکەوە دەهاتە دەر و، چاوی ئەژدەری ڕەش داگەڕاند. تیشکی چراکە ئەوەندە تیژ بوو، نەدەکرا هەتا دوو بست پێش خۆت ببینێت. تەنانەت

ئەو کەسەی دەرگاکەیشی بە ڕووی دا کردبۆوە، هەر وەک ڕەشاییەک دەبیندرا. جەستەی بەرز و پەیکەری درشت هەڵکەوتەی کابرا بە تەواوی کەلێنی نێوان دوو تاکی دەرگاکەی پڕ کردبوو. هێدیانە لێی پرسی:
ـ کێیت گەرەک بوو کوڕم ؟
ئەژدەر بە ئەسپایی گوتی:
ـ دەگەڵ غولام هاتووم.
ـ غولامی کێیە؟ ئێمە لێرە کەسمان نییە "غوڵام"ی ناو بێت.
ـ مانای بەچی؟ هەر ئیستێک بەر لەمن هاتە ژوور.
کابرا بێدەنگ مایەوە. تیشکی تیژی چراکە پڕ بە زارکی دەرگای نیوە کراوەوە بەرەو دەر دەهات. دیار بوو کابرا بۆیە پشت بە ڕوناکی و ڕوو بە ئەژدەر وەستاوە، کە چاو نەتوانێ بە وردی سەر و سیماکەی بخوێنێتەوە .
ڕاوەستانی ئەژدەر و وتووێژەکەیان زۆری نەخایانە کە لە پشت سەری کابراوە دەنگی غولام بە گوێ گەیشت:
ـ حەمە یارۆڤ خۆمانەیە و دەگەڵ من هاتووە، ڕێگای بدە با بێتە ژوورەوە.
حەمە یارۆڤ بەر زارکی دەرگاکەی چۆل کرد و ڕێگای ژوورێکی نیشان دا؛ ژوورێکی بچووکی مەیلەو تاریک، کە تاکە پەنجەرۆکەیەکی بە ڕووی حەشەدا دەکرایەوە. لە لاشانی پەنجەرۆکەکەوە، کۆنە پەردەیەکی چەوری چلکن بە لایەکدا شۆر ببۆوەوە. لە تەنیشت دەرگای هاتووچوونیش دا، سندووقێکی گەروەی پڕ لە ئاسنەواڵە و، لەولاترەوە مێزێکی پان و بەرین ڕوندرابوون. کەرەسەی ژوورەکە وای دەنواند کە دەبێ ئەو ژوورە، دیوی بەڕێوەبەری کارگەکە بێت.

هەرکە ئەژدەر وەژوور کەوت، بەر لە ڕوانینی هەر شتێک، لە حەمەیارۆڤ ڕاما.
حەمە یارۆڤ پیاوێکی بە لەش و لار و درشت هەڵکەوتە بوو. لە هەموو فەساڵ و دەموو چاوی ئەو پیاوەدا، بەشی هەرە کەمی لە ژێر تووکی ڕیش و سمێڵی ڕزگاری هاتبوو. پیاوێکی تووکنی چاو و هەبرۆ ڕەشی یەکجار کەتە و باڵابەرز بوو .
پاش گاڵەدانی دەرگاکە، حەمەیارۆڤ بۆلای ئەژدەر هات و دەستی ئەستوور و پڕ لە دڵۆی بۆ ڕاگرت:
ـ بەخێر بێی برا! لەمەوپاش نەکەی ئەمەش لەبیر بکەی کە دەبێ ناوی شەو بزانی. بەبێ زانینی ناوی شەو بەرەو ئێرە بێیت، دەرگات بەڕوو دا ناکرێتەوە... دەگەڵ غولام هاتووم و هاوڕیی ئەوم و لەو بپرسن، لێرە کرِیاری نییە و بە گوێی کەس دا ناچێت و دەرگا گاڵەیە. هەر کەسێکیش دێتە سەردانی ئەم ماڵە، بە ناوی خۆی ناناسرێت و ناوێکی نهێنی هەیە؛ تۆیش دەبێ ناو و ناوبانگی هەرچی هاوڕێیە لێرە لەبیری بکەی.
پاش چاک و چۆنی حەمەیارۆڤ، ڕووی کردە غولام و لێی پرسی:
ـ کەوایە ئەمە هەر ئەو برادەرەیە کە دەبێ سکالانامەی بۆ بنووسم؟
ـ بەڵی بەڵی! ئەمە هاوڕێیەکی کرێکارمانە و هەتا ئێستا چەند جاران داخوازیی و سکاڵاکەی بەرپەرچ دراوەتەوە. ئێستا خۆی هاتووە و بە گوتن بە گوێچکەتانی دا بخوێنێت.
ـ دەکرێ پێم بڵێن کێ خەبەری پێداوە کە لێرە دا کەسێک ئامادەی گوێگرتنی لە قسەکانی ئەوە؟!

ـ لەلایەن هەوڕێیانمانەوە پێمان ڕاگەیەندرا. هاوڕێیان لایەنگری "ئەژدەر"ن و پێیان وایە دەبێ ڕێزی لێ بگیرێت.

بە بیستنی وڵامی غولام، زەردە کەوتە سەر لێوی حەمەیارۆڤ و بە وردی سەیری سەر تا بە پای "ئەژدەر"ی کرد و لە دڵدا گوتی: باش بوو هات و چاوم پێی کەوت.

حەمەیارۆڤ چەند جاران بە ژوورەکە دا هات و چوو. لەپڕ لە بەرامبەر ئەژدەر دا ڕاوەستا و گوتی:

ـ ڕێبازی پیرۆزت پڕی سەرکەوتن بێت ئەی هەڤاڵ ! گەلێک لە خەباتکاران دانیان پێداهێناوی و ئەسپاردوویانی. بۆ من جێگای شانازییە کە گەنجێکی شارەزا و ژیر و تێکۆشەر دەگەڵ کاروانی تێکۆشەران دا هاوهەنگاوە... وەرە جارێکی دیکەش دەستی ڕەفیقایەتیت بگوشم . دەستی بۆ ئەژدەر درێژ کرد. ئەژدەریش دەستی ئەوی گرت و خۆشەویستانە دەستی یەکتریان گوشی.

غولام بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ ئەژدەر ئەمڕۆ لە پلەی یەکەمی پەیژەی تێکۆشانیدا پێ دەنێتە پلەی دووەمی.

لە پای مێزێکی بە کۆنە ڕۆژنامە داپۆشراو دا بۆی دانیشتن. بەرامبەر بە مێزەکە، کتێبدانێکی ئاوێنەبەند لە پاڵ دیوار دا جێی گرتبوو. چەند کۆنەکتێب لە خانەیەک دا دەبیندران و چرا گڕسۆزێکی تۆزخواردووش لە سەرپشتی کتێبدانەکە ڕۆندرابوو.

غولام لە حەمەیارۆڤی پرسی:

ـ ئەدی هەڤاڵەکان لە کوێن ؟

ـ چی پێ ناچی ئەوانیش دێن.

حەمەیارۆڤ کوتە ڕۆژنامەیەکی دادڕی و بە تووتنی ماخورکا جگەرەیەک بۆ خۆی و یەکی تریشی بۆ غولام هەڵپێچا و دووکەڵیان بەبا کرد. زۆری نەخایاند سێ جار لە دەرگاکە درا. حەمەیارۆڤ گورج هەستا و بەرەو دالانەکە داکشا. ئێستێک پێجوو حەمەیارۆڤ و دوو هاوڕێ ، بەشوین یەکدا وەژوور کەوتن. یەکەمیان پیاوێکی بەژن و بالای خۆش کەشمی ڕیک و پێکی ژیکەلانە و ئەوی تریان بالابەرزێکی بەخۆوەی ڕیش تۆپنەیی بوو. یەکێک لەوان، لە سووچێکی هۆڵەکەدا دەگەڵ حەمەیارۆڤ خەریکی سرت و خورت بوو و ئەوی دیکەیشیان پاش چاک و چۆنی دەگەڵ غولام، لە ئەژدەر هاتە پێش و دەستی سلاوی بۆ بەرزکردەوە. ئەژدەر لە دەمی تۆقە و دەست لێدانەوە دا بە وردی سەیری سەر تا بەپای هاوڕێی کرد و بە مێشکی داهات دەبێ ناسیاو بێت. بەلام کەی و لە کوێندەرێ یەکتریان بینی بوو، نەیدەزانی. هاوڕێی تازەیان بەپێکەنی و گوتی:

ـ من ئێوەم لە کانگاکانی شیبایۆڤ دا بینیوە، بەلام بەداخەوە ناوەکەت نازانم .

ئەژدەر هاتەوە بیری و زانی ئەو هاوڕێیە، هەر ئەو "بوگدان کۆنیانتس"ەیە ، کە لە کانگاکانی شیبایۆڤ دا وەک مەزنترین خەباتکار ناوی لە سەر زار و زمانان دا دەگەڕێت. دەنگی پێکەنینی غولام ڕایەڵەی بیرلێکردنەوەی "ئەژدەر"ی پچڕاند. غولام

Bogdan Kuniants

بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ ئەژدەر بۆچ بێدەنگ ماویتەوە؟ ڕەفیق دەگەڵ تۆیەتی... ئەدژەر هەستی کرد کە لە یەکەم تۆقە و سەرەتای ناسیندا تووشی شڵەژان هاتووە. بە شەرمەوە سەری داخست و زمانی ئاخاوتنی بەسترا. بۆگدان دەستی هاویشتە سەرشانی ئەژدەر و بە دەم پێکەنینەوە گوتی:

ـ کەوایە ئێوەیش لە دەرکراوەکانی کانگای "شیبایۆف"ن و بێکار ماونەتەوە؟

ـ بەڵی وایە!

بۆگدان بە بزەی سەرلێوانەوە و نیگایەکی مانادارەوە، قۆڵی "ئەژدەر"ی گرت و هەروەک هاوڕێیەکی قەدیم و لەمێژینەی خۆی، بە خۆیەوەی گوشی و، گوتی:

ـ دەرخەمی کار و دەرکردن مەبە! دەست هەتا سەر لە کار بێبەری نابێت. شۆڕش بەم کەڵەوکێشییەی کە خاوەن کارەکان دەیکەن، هەر نەک هیچ زەربەیەکی وێناکەوێت، بگرە قایمتر و شێلگیرتر دەبێ... بەتایبەت کە گەنج و لاوی زیت و زانای وەک ئێوەی دەگەڵە ...

هەر لەو دەمەدا حەمەیارۆڤ و هەواڵی تریشیان هاتن. بۆگدان ڕووی دەمی تێکردن و گوتی:

ـ دەدۆشکا هاوڕیی شۆڕشڤانی تازەمان بناسە... ئەژدەر! دەدۆشکا دەستی ئەژدەری گوشی و گوتی:

ـ هەر بژی هاوڕێی تێکۆشەر! تێکەڵبوونی خۆرتی وەک خۆت، ورەی گەنج و لاوانی ئازەری زمانەکانمان بەرز دەکاتەوە و ڕیزی شۆڕشەکەمان پتەوەتر دەکا. سەرکەوتنی خەباتی ڕزگاریبەخش بە هەرەوەز و داکۆکیی چینی

زەحمەتکێش مسۆگەر دەبێت. نەیارانی ئێمە دەخوازن چقڵی دژایەتی و چەند بەرەکییەتیمان لە نێو دا بچینن، بەڵام یەکگرتوویی و هاوخەباتی ئێمە، هەودای دەهۆیان خاو دەکاتەوە...

هەر لەو دەمەدا خشپەی هەنگاوێکی پشت دەرگا، قسەی لە دەمی ددۆشکا دا بڕی. بە تێکڕا هەستیان ڕاگرت، بەڵام زۆری نەخایاند چەشنی جاری پێشوو، کەڵەبابەی دەرگاکە سێ جاران دەنگی هات. حەمەیارۆڤ بۆ گاڵەکێشانی دەرگاکە لە ژوور دەرکەوت.

چاوی دانیشتوانی ناو هۆڵەکە بەرەو دەرگاکە سێرەی گرتبوو. گوێیان تیژتر کردەوە و دەنگی حەمەیارۆڤ و کەسێکی دیکەیان بیست. ئیستێک پێچوو، پیاوێکی چاویلکە لە چاو، بە شوێن حەمەیارۆڤ دا وەژوور کەوت. لە لا تیلاکی کۆنە کڵاوی تازەهاتوو دا، نیشانێکی بریقەداری تایبەت بە کارمەندانی ڕێگای ئاسن دەبیندرا. بە هاتنی ئەو، تاوێک بێدەنگی بە سەر ژوورەکەدا باڵی کردەوە. بۆگدان لە جێی خۆی ڕابوو. غولام چەند هەنگاوێک بەرەو پێش هات. بەڵام هەرکە تازەهاتگ کڵاوەکەی داگرت و چاویلکە ڕەشەکەی لادا، "پیۆتر چۆنیاتۆڤ"ی دەم بە پێکەنین دڵی هەموانی شاد کردەوە. پیوتر بەو سەر و سیمای ژیلەکانەی و بە دەمی پڕ لە پێکەنینەوە، ڕوو بە یاران ڕاوەستا و بە ئامازەی پەنجە ئەژدەری نیشان دان و گوتی:

ـ هاوڕێیان! دڵشادم کە ئەژدەر لە ناو کۆڕی ئێوەدا دەبینم. ئەژدەر گەنجێکی ژیر و وریایەو جێگای شانازیی

گشتمانە. من لێی دڵنیام و لە هەر بار و بابەتێکەوە پشتی پێ دەبەستم و باوەڕمەندم پێی.

وتەکانی چۆنیاتۆڤ، چەشنی خوناوکەی گوڵنمی بارانی بەهاری، پەرێزی دێمەکاری هەناوی "ئەژدەر"یان دەبووژاندەوە. لێو بەبزە و چاو پڕ لە سپاس، هێدیانە دەستی چۆنیاتۆڤی گوشی.

ماوەیەک ڕابوارد ، میوانێکی نوێ هاتە ژوور. ئەویش کڵاوەکەی هەتا حاندی برۆ داکێشابوو. "میربەشیر قاسیمۆڤ" بوو. میربەشیر، کرێکارێکی ئازاو بوێر بوو، کە زۆر لە کارگەرانی هەرێمەکان دەیان ناسی و ڕێزیان هەبوو بۆی. دەگەڵ چاک و چۆنی، هەر کە گەیشتە ئەژدەر، ئاماژەیەکی بۆ لای غولام کرد و گوتی:

ـ لالۆ ناپرسم کێی و چ کەسی، چونکە پێناس و قەباڵەکەت وا لە پەناتە.

میربەشیر بۆ لای چۆنیاتۆڤ گەڕایەوە و بە نیازی داگیرساندنی بنەی وتووێژ، خۆی ئامادە کرد، بەڵام هاتنی هاوڕێییەکی تر و، من چۆنم و تۆ چۆنی نەیهێشت میربەشیر دەم بکاتەوە.

میوانی نوێ، لادۆ کەتسخۆلی بوو. لادۆ بە کۆنە چاکەتێکی داچۆڕاوی و چاویلکەی سەرچاوانی و چەند کتێبی بەرگ مێشنی ژێر باخەڵی، شکڵ و شێوەی مامۆستایەکی زانکۆی گرتبوو .

لادۆ، مرۆڤێکی ژیری وردبین بوو. لە کاتی وتووێژان دا بە وردی و سەرنجەوە هەستی ڕادەگرت و گوێگرێکی بێدەنگ بوو. کەم وادەبوو دڵۆپە بخاتە نێو ئاخافتنی کەسی

هاودەنگییەوە و قسەی پێ ببڕێت. لەدەمی قسەکردنیش دا، زۆر بە ئارامی بە قسە دا دەهات و قەت نەیدەهێشت لایەنی بەرامبەری لە گوێگرتن ماندوو ببێت. ئەوەی کە جێی سەرنج بوو، ترووسکەی چاوەکانی بوو لەدەمی گوتن دا، کە چەشنی پۆ، لە تان و ڕیشاڵی تەونی قسە دەنیشتن و، دانیشتن و مەجلیسیان گەرمتر دەکرد.

لادۆ بە گەرم و گوڕی خەریکی چاک و چۆنی دەگەڵ یارانی بوو، هەرکە گەیشتە غولام، هەمێزی بۆ کردەوە و بە وردی تێ ڕاما و لە حاڵ و ئەحواڵ و بار و دۆخی ژیان و خاو و خێزانەکەی پرسیاری کرد .

شان بە شانی غولام، ئەژدەر ڕاوەستابوو. ئەودەم کە ڕووی کردە ئەژدەر، وەک بە سەر کۆگایەک هومێد دا کەوتبێت گوتی:

ـ هەڤاڵ بە بینینت گەلێک دڵشاد و مەسرورم. تێکەڵبوونت بەکۆڕی یاران جێی سپاسە و هیوای دواڕۆژێکی گەش و سەربەرزانەت لە ڕیدا دەبینم. بەتایبەت لەم تەمەنەی کە تۆی تێدای، ئاشنابوون دەگەڵ بزووتنەوەی شۆڕشگێرانەی سەردەم دا جێگای سەرنجە .

ئەژدەر پێی سەیر بوو؛ چلۆنە لادۆ کەتسخۆلی تەنانەت ناوەکەیشی دەزانێ و بە ئەژدەر ناوی دەبات! کورتە ماوەیەک گێژ و کاسی ئەم بیر و پرسیارەی دەروون بوو، کە لادۆ لابالی گرت و هێدیانە ڕایتلەکاند:

ـ هیچ دڵپەرۆشی بێکار مانەوەت مەبە! تێکۆشانی ئێمە ئەم قۆرت و تەنگاسییەی تێدا دەبێت و پێویستە بیبینین...

ئەژدەر لە جیاتی وەرامدانەوە ، سەرسوورماوانە پرسی:

ـ ئێوە ئەم گشتە زانیارییانەتان چلۆن لە من کۆکردۆتەوە... من کێم کە...

چۆنیاتۆڤ چاوێکی لە لادۆ کەتسخۆلی داگرت و لە جیاتی ئەو، وڵامی دایەوە:

ـ ئەژدەر! ئەم هەڤاڵەمان دوای گەلێک لێکۆڵینەوە وەرگرتنی زانیاری لە سەر گشت هەنگاو و هەڵوێستەکانت، بەرهەقبوونی ئەندام بوونی تۆی لە کۆڕی نهێنیی حیزب دا سەلماندووە. لە مەحەکدانی جەوهەری کار و کارامەییت ڕێگای ئەندامەتیی تۆی کردۆتەوە. بەتایبەت پلەی وریایی و نهێنی پارێزیت دەگەڵ ورەی پۆلاییت؛ ئەمانە بەلای هەڤاڵ "لادۆ کەتسخۆلی"یەوە گەلێک گرنگن. با ئەمەشت پێ بڵێم، کە ئێمە لە بەر لێشاوی جەماوەر دا باوەش ناکەینەوە و هەرکەس و گشت کەس بە ئەندامی لیژنەی خۆمان وەرناگرین. ئەگەر ئەم کارە بکەین، گیان و ژیانی پڕبایەخی هەڤاڵان و، ڕەنجی خۆمان بەفیڕۆ داوە.

ئەژدەر لێبڕاوانە گوتی:

ـ سپاس بۆ ئێوە کە لێم دڵنیان. منیش دەڵێم، بەڵێنی بێت کە هەموو کات و ساتێک بۆ پایەداری و سەرکەوتنی ئەم ڕێبازە تێبکۆشم و قەت کۆڵ نەدەم.

بۆگدان لەو لاوە وڵامی دایەوە:

ـ تۆ هاوڕی و هاوخەباتی ئێمەی ئەژدەر!... پیۆتر و غولام و ئیڤان لەمێژە تۆیان بە کۆڕەکەمان ناساندووە و دەتناسین و لێت دڵنیاین.

دوای تاوێک بێدەنگی، بۆگدان درێژەی پێدا:

ـ داخ و حەسرەت بۆ هەڤاڵێک کە ئیتر لە نێومان دا نەماوە.

ئـەژدەر بـە حـەسرەتـەوە گوتـی:
ـ ئیڤان ئـەرکی بـاوکێتیی دەرهـەق بـەمن بـەجێ گـەیاند. ئـەوە ئـەو بوو، کـە منـی پێگـەیاند.
لادۆ لـە حـاڵێکدا لـە سەر کورسی دادەنیشت گوتـی:
ـ بـەڵێ ئیڤان باوکت بوو، مامۆستات بوو، ڕێنیشاندەرت بوو... بـەڵـی ئێمـەیش لێتان شارەزاین و دەزانین کـە لـە ڕۆژی مانگرتن و خۆپێشاندانـەکـەمان دا تۆ شان بـە شانـی ئیڤان هاتـی و لـە کاتـی زام هـەڵگرتن و کـەوتنـی ئـەو دا، نـەتت هێشت ئاڵای کرێکاران لـە فڕکـە بکـەوێت و بوێرانـە بـەرزت کردەوە.
میر بـەشیر لـە ئـەژدەر نزیک کـەوتـەوە و گوتـی:
ـ کـەواتـە ئاوا بوو؟! چ لاوێکـی بـە جـەرگ و بوێر؟!
لادۆ درێژەی پێدا:
ـ ئاڵای سوور ڕەمزی شۆڕشی ئێمـەیـە. تۆ لـەو دەمـە تـەنگاوە دا سنگـی خۆتت بۆ کرد بـە قـەڵغان و بووی بـە پێشـەنگـی چینێک، کـە بـەرەو ئـەستاندنـەوەی مافـی پێشێلکراوی دەڕۆیشت. لـە ڕاستیدا، هاومـەتـەرێز و هاوخـەباتێکـی بـە جـەرگ و دلۆڤان بووی بۆ ئیڤان. ئێمـە چاوی هومێدمان لێتانـە و بـەهیواین بـەبێ نووچدان و کـەوتن و نیشتنـەوە، لـەسـەر سـەودای گـەرمتان بمێننـەوە هـەتا سـەرکـەوتن.
ئـەژدەر گوتـی:
ـ هاوڕێ ! دەست و باڵـی من هـەرگیز نالـەرزن و هـەمیشـە بـەتوانا دەمێننـەوە.
پیۆتر گوتـی:
ـ ئـەژدەریش لـە تیرە و ڕەگـەزی خۆمانـە و پـەروەردەی فێرگـەو مـەکتـەبی شۆڕشی سوورە... ڕاهاتووی زانکۆی

خەباتە... من... من وەک هاوڕێیەک شانازی پێوە دەکەم و دڵنیام شان بە شانی ئێمە دێت هەتا سەرکەوتن.
بۆگدان لێی پرسی:
ـ ئەژدەر! ئیڤان گەلێک جاران باسی کیژۆڵەکەی خۆیی دەکرد. ئەودەم دەیگوت کە کچەکەی لە زمانی تورکی ئازەری دا چەشنی زمانی دایک شارەزایە؛ داخوا ئێستێ لە کوێیە و چی دەکات؟ ئاخۆ هیچ سەریان لێ هەڵدێنیتەوە؟
ئەژدەر لە مەبەستی بوگدان حاڵی بوو. ماوەیەک بە شەرمەوە سەری داخست، بەڵام زوو هاتەوە خۆ و بە ڕەوانی وڵامی داوە:
ـ ئەمڕۆ چووم و بینیومن... باشن... بەڵی ڤەڕا لە زمانی تورکیدا کەمایەسیی نییە... دایکیشی باشە.
ئەژدەر لە قسەکردندا بوو، کە پۆلێک میوانی نوێ هاتن. شەش هاوڕێی کرێکار بوون کە ئەژدەر هیچکامیانی نەدەناسی. غولام بە ئەسپائی پێی گووت کە ئەوان لە مەڵبەندی" بی بی هەیبەت"ەوە هاتوون.
بە هاتنی شەش هاوڕێ، وا دیار بوو دەبێ دەرگا دابخرێت و لیژنەکە دەست بە کار بکات. پیوتر چۆنیاتۆڤ، دەسپێکی جەلەسەی ڕاگەیاند و لادۆ پەڕە کاغەزێکی زۆر تەنکی لە گیرفان دەرهێنا کە وشەی (ئیسکرا*)ی لە سەر دێڕی سەرووی دا نووسرا بوو. لە ژێرەوەی وشەی "ئیسکرا" دەستەواژەی بەناوبانگی مانیفیست کمونیست، واتە :"کرێکارانی جیهان یەک گرن" دەبیندرا. ئیسکرا، دەست بە دەست گەڕا و ئاخر دەست، دەستی لادۆ بوو. لادۆ ڕووی کردە هاوڕێیان و گوتی:

ـ هەڤالان! لە ژمارەی شەشەمی ئیسکرامان دا، ڕەفیق لێنین بابەتێکی لە ژێری

---

*ڕۆژنامەی ئیسکرا-ی لێنینی لە ساڵی 1900 بڵاوکرایەوە. یەکەمین ڕۆژنامەی شۆڕشگێری بوو کە لە دەرەوەی وڵات چاپ و بڵاو کرایەوە. ئەو ڕۆژنامەیە سەکۆیەکی پتەو بوو بۆ دامەزراندنی حیزبی سەربەخۆی پرۆلیتاریای ڕوسییە.

سەردێڕی"درکاندنێکی پڕ بایەخ" دا نووسیوە، کە ئەگەر ڕیگام بدەن، پێموایە خوێندنەوە و لێکدانەوەکەی بە پێویست بێت.

لە هەموو لایەوە دەنگ درا:

ـ بەڵی دەیخوێنینەوە!

ـ بەڵی پەتیا خۆت بۆمانی بخووینەوە!

چۆنیاتۆڤ ئارام ئارام بۆی خوێندنەوە و هەرجێیەک، کە شیکردنەوەی پێویست بوو، بە وردی بۆی لێک دەدانەوە .

هۆدەکە گەرم بوو. بەڵام گەرمتر لە هەوای ژوورەکە، بێدەنگی بوو لە وڵات

نیشتبوو. جار جارە، هازە و ترپەی سەرەسوونەی مێش دەگەڵ شووشەی پەنجەرە، تەنیا دەنگێک بوو بە ژوور دا دەگەڕا. هەڵم و هاڵاو، زەنگوڵ زەنگوڵ ئارەقەی بەدانیشتووان دەڕشت، بەڵام هەر هەموویان بە تەواو هان و هەست و هەناسەوە، گوێچکەیان بۆ خوێندنەوەی ئیسکرا شل کردبوو .

بابەتەکە، یەکێتی کرێکاران و شێوەکار و چۆنایەتیی هەڵسوکەوتی ڕێڕەوانی ڕێبازی شۆڕشی دابوویە بەر نیگای

قەڵەم؛ نووسیبووی: هەتا یەکگرتنی کرێکاران و بزووتنەوەکەیان بەرەو پێش دەچێت، شێوەی بەرەنگار بوونەوەی سەرمایەدارانیش دەور و شێوەی سەرکوتانەوەی خۆی دەگۆڕێت..

ئیسکرا سەبارەت بە سەرمایەداریی شلک و تازە ڕسکاوی ڕوسیای نووسیبوو، کە بۆ ڕیشەداکوتان و خۆ قایمکردنی، چلۆن لە ئەزموونی سەرمایەداریی جیهانی کەڵک وەردەگرێت؛ لەو ڕێبازەشدا هێزی ئەرتەش و پۆلیس و ژاندارم چ دەور و نەخشێکی سەرکوتکەرانە دەگێڕن .

سەرەنجام و کۆتایی بابەتەکە، ڕایگەیاندبوو کە ویست و داخوازیی نزمی کەم بایەخی باری ئابووریی لە لایەن کرێکارەوە ، خۆ نزم کردن بەولاوە، هیچ سوودێکی تێدا بەستە نییە و نابێ. کرێکار دەبێ ویستی سیاسی بکاتە دروشمی سەرەکی و داوای دەسەڵاتداریی سیاسی بکات. نیاز و پێداویستیی کرێکار ئەو مزە و مافەی ڕۆژانەی نییە کە لە بەرامبەر ڕەنجی ڕۆژانەیدا وەری دەگرێت، بەڵکە قەراری پایەداری کرێکار و خاوەن کار دەبێ لێک دەرکردنێکی ڕیشەیی بێت کە ئەویش ئەستاندنی دەسەڵاتی سیاسیی کرێکارە لە ژیانی داهاتووی دا.

بۆچوون و ڕێنوێنیی ڤلادیمیر ئیلیچ لێنین، لە کۆبلەی ئاخرینی وتارەکەی دا شتێکی تەواو تازە بوو. دانیشتووان بەو ئاکامە گەیشتن کە پلە و پایەی کرێکار لە ژیانی ئابووری وڵات دا چەندە گرنگ و چیها هەستیارە. دانیشتووانی کۆڕەکە بەم دەور و نەخشە دیرۆکییەی خۆیان خرۆشیبوون و تامەزرۆیانە گوێچکەیان بۆ گوتارەکە شل

کردبوو. هەربۆیە گەلێک جاران، چۆنیاتۆڤ بەشیک لە بابەتەکەی دووپات دەکردەوە و دەگەڵ بویەر و ڕووداوەکان و هەلومەرجی ڕۆژ دا، سەنگ و کێشی دەکرد و دەی نرخاندن.

لە سەر داخوازیی لادۆ، بەشیک لە وتارەکە سەرلەنوێ خوێندرایەوە کە تێیدا هاتبوو : "... تەنیا کاکڵ و ناوەرۆکی وتاری(نۆڤیە وەرمیا) بۆ ئێمەمانان ئەمەیە، کە بزانین چ پیلانێکی پیسی بەدکارانە لە ژێر چەتری شاراوەی دەزگای دەسەڵات دا خەوتووە و چلۆن بە وشەی شاعیرانە ئاڵاپێچ کراوە و بە هەزار سڵسڵە و پڵپڵە ڕازێندراوەتەوە؛ بۆچی؟ بۆ دەداو خستنی چینی کرێکار! ناوەرۆکی ویستی دەزگای دەسەڵاتدار، کە چاوسووری چینی سەرمایەدارە، ئەمەیە کە بە وادە و بەڵێنی درۆیین، دەرگای خەڵات و بەرات بۆ کرێکار بکاتەوە و بەم چەشنە کەلەپچەی شان و باهۆی کرێکار توند و توندتر بکات. ئەوان گەرەکیانە زەنجیری نوێ بخەنە دەست و پێی ئێمە. یارمەتیی ماڵی و بووژاندنەوەی درۆیینی کرێکار، کە لە ساختەچێتی و بێ شەرمیی ئەوانەوە مایە دەستێنێت، مستی ئەوان بۆ کوتانەوەی خواستی ئێمە لە ئەنگوچک دێتە دەرێ و ، ئێمەیش دەبێ مستیان لە ئەنگوچکیان دا بخنکێنین ...

خرۆشی بوگدان بەرزتر بۆوە: نیازی ئەوان بەستنی زمانی هەقخوازانەی چینی کرێکار و دامرکاندنی ئاگری شۆڕشی کرێکارییە. هەڤاڵ لێنین ژیرانە و بە کاتی بەجێ پەردەی لە ڕوو هەڵماڵێون.

وتارەکەی لێنین هاوسەنگی بارودۆخێک بوو، کە لە باکۆ دا بە چاو دەبیندرا. وشەی بە وشەی نووسراوەکە هەنگاوێک

بوو، کە بە نێو کۆمەڵگای باکۆ دا تێپەڕ دەبوو. ماڵ بە ماڵ و کۆڵان بە کۆڵانی دەخستە بەرچاو. شتێک نەبوو خەیاڵی بێت و بەدوور لە ڕاستی. هەربۆیە یەکایەکی دانیشتووانی ناو کۆڕەکە، زمانی گوتنیان کرایەوە و پێیداهاتن. یەکەم کەس حەمەیارۆڤ بوو کە گوتی:

ـ بەڵێ وەک دەڵێن بە دەستێک تێڵا و بە دەستێ هەڵوا!.. بەڵی دەممان شیرین دەکەن، دانەخۆرەمان دەکەن، دەستەمۆمان دەکەن و ئەمجار دەمانخەنە ژێر باری قورس. وێنە و نموونە زۆن... ئەوەتا کەس نییە حاجی زەینەلعابیدین نەناسێت. ئەو بە ڕواڵە پیاوێکی سەر و ڕوو خۆشی بە سەر و سیمای خوداناسە. هەر ئەوەندە پیرۆز کە گۆیا هەناسەی دەمی هەتوانپێژە و پەنجەی دەغەزپەڕێنە. دەڵێن گشت ڕۆژێ دەرگای ماڵەکەی بە ڕووی هەژاراندا والایە و هەر برسییە لە بەر دەرگای ئەو دا تێر دەخوات. قسە هەزارە و دوویان بەکارە. حاجی لەژێر سایەبانی بەر بێلاکەی دا رادەوستێت و دە پازدە مەناتان بە سەر کۆگایەک ژن و ژاڵی سێوی و هەتیوبار دا هەڵداوێت و بەم چەشنە ناوی خۆی دەخاتە سەر دەم و زاری ئەم و ئەوێکی گەمژەی بەکرێگیراو و، خۆی پێ نێودێر دەکات.

دەرخستنی ئەم بەندو بەست و فێڵ و تەڵەکەیە ئەرکی سەر شانی ئێمەیە. ئێمە دەبێ ساختەچییانی چەشنی "تەقی یۆڤ"ەکان بە خەڵکان بناسێنین. ئێمەین دەبێ بۆرە پیاوانی ساویلکەی دەم کوێخا، کە قەدر و قوتبی "تەقی یۆڤ"ەکان لە ناو کۆمەڵگا دا سەقامگیر دەکەن، بە خەڵک بناسێنین تاکوو خەڵک دەمکوتیان بکەن .

غولام گوتی:
ـ ساڵی پار، لە کانگەی خاتیسۆڤ دا چەند کرێکار لە سەر کار دەرکران کە منیش یەکێک لەوان بووم. ئێمەی دەرکراو، چاوی هومێدمان لە ڕێی هاوکارەکانی خۆمان بوو، کە ئەوان پشتی ئێمە بگرن و خاوەن کار ناچار بکەن دەرگای کارمان بە ڕوو دا بکەنەوە. بەڵام ئێوە سەیر بکەن و ببینن کە خاوەن کار چلۆن زۆڵانە بە لاڕێ دا پێشەبڕەی لە چاوەڕوانیی ئێمە دایەوە و بە چ شیوەیەک هیوای ئێمەی خەواندەوە. ڕۆژی جەژنی نەورۆز، خاوەنکار بەبیانووی چاو و دڵ ڕوونی و جەژنەپیرۆزە لە بنەماڵەی پێنج ـ شەش کرێکاری پیری ناسراوی مەڵبەندەکە، کەموسکێک وردە کەلوپەل و نۆقڵ و شەکرۆکەی بۆ ناردن. دەنگ و بانگی ئەم خەڵات و بەراتە چەوت و چڵکنە، چەشنی بۆمبا لە دۆڵدا تەقییەوە و فێڵ و تەڵەکەی خاوەن کار گرتی. پیلانی خاوەنکار سەرکەوت و پلانی ئێمە ژێرکەوت. من دەڵێم، ئەوەیکە هێژا ڕەفیق لێنین باسی دەکات، هەر ئەوەیە لە کۆمەڵگادا دەقەومێت، بەڵام ئێمە هەستی پێ ناکەین. لێنین ماکی ژانگەکە دەردەخات و چارەسەرکردنەکەی بە ئێمە دەسپێرێت.. بەڵی خەبات و تێکۆشانی ئێمە دەبێ شێلگیرانەتر و بێ ئامانتر ببێت، تا سەرکەوتن مسۆگەر بێ.

بیرو ڕای هەڤاڵان کۆتایی هات. پیوتر ڕووی کردە یاران و گوتی:

ـ یەکەم هەنگاوی خەباتی کرێکار بۆ گەیشتن بە ئامانج، بەربەرەکانی کردنێکی بە دوور لە ئاشتبوونەوەیە دژ بە دەزگای دەسەڵاتدار. کرێکار ئەمە باش دەزانێ لەم

تێهەڵچوونە خوێناوییەدا، دامودەزگای تزاری، بە هەموو هێزی پۆلیس و لەشکر و ژاندارمەوە دێتە شەڕی مان و نەمان ئێمە. لە دەرەوەی ئەم شەڕگەیەش دا، سەرمایەدار، بە هێزی ئابووری خۆیەوە پشتیبانی هێزی حکومەتە. لە هەمبەر سەفی دەوڵەت و دەزگای سەرمایەداریشدا، کرێکار تەنیا و بێدەست نییە. زەحمەتکێشی شار و گوندی و ڕەنجبەر و فەلاش لە سەفی شۆڕشگێران دان و پشتیوانی کرێکارن. زەحمەتکێشان و کرێکاران بۆ ڕزگاری و داڕنینی نیری یەخسیری، پێویستە سەفی خۆیان بەتواناتر و کاراتر بکەن. ئامانجی ئاخرینی ڕاپەڕینی هێزی کرێکار، دەبێ گەیشتن بە دەسەڵاتی سیاسی بێت. ئەودەمەی کە وا کرێکار و گوندی و ڕەنجبەر بە ئاکام گەیشتن، لە یەکەمین گزنگدانی بەرەبەیانی ڕزگاری دا چارەنووسی خۆیان بە دەست و مستی خۆیان نووسن. ئیتر زۆردار و ستەمگەر و چەوسێنەر لە گۆڕستانێک دا گۆڕ دەکرێن، کە فەرامۆشخانەی مردووی دیرۆکە.

پیۆتر بۆ شیکردنەوەی وتارەکەی لێنین، ڕووی دەمی لە هەڤاڵان کرد و گوتی:

ـ هەیاران! ئێوە سەرنجێک بدەن و بیرێک لەم وتەیە بکەنەوە کە:" سەقامگیر بوونی دەسەڵاتی سیاسی، تەنیا بە هێرشی شۆڕشگێرانە دەست دەکەوێت. کەواتە پێویستە بازنەی هەڵسورانەکەمان هەراوتر بکەینەوە. لە هەر کارگە و گانگەیەک، لە هەر بنکەو بنگەهێکی کار، لە هەر پەڵە کێڵگەیەکی وەرزێران و لە سەرجەم شوێنی ڕەجاباهێنی لادێ و شار، کرێکار و ڕەنجبەر دەبێ دەست بەکار بن و لەشکەری

ڕۆژی گران پێکەوە بنین. دەبێ مستی ئاسنینی هێزی جەنگاوەری کرێکار، تەختی بەختی زۆرداران بلەرزێنێ. دەبێ ئەمەش بزانین کە پێ بەپێی تێکۆشانەی ئێمە، زەبر و زەنگی داپڵۆسینی ئەوانیش قورستر و بێ ئامانتر دەبێ. هەنگاو بە هەنگاو ڕاومان دەنێن و شوێنمان هەڵدەگرن. ئەوان بێ بەزیین و هەرچی ئێمە سازی بکەین، ئەوان لێمان دەڕوخێنن. لەم بوارەشدا، ڤلادیمیر ئیلیچ لێنین ئامۆژگاریمان دەکات و پێمان دەڵی کە هەر چەشنە کەمتەرخەمی و ساوەساوێکی کە لە ئێمە ڕوو بدات، ئاکامەکەی دەبێتە خەسارێکی مەزن و ئێمەی پێ دەتەزین .

لادۆ شووشەی چاویلکەکەی بە دەسرۆکەیەک ڕاماڵی و دوای ئیستێک بێدەنگی، بە شوێن وتەکانی پیوتر دا هات و درێژەی پێدا:

ـ هەر ئەم شارەی کە ئێمە تێیدا دەژین و شوێنی کار و خەبات و هەڵسووڕانمانە، لەباری ئابورییەوە، کوولەکەی ڕوحی ئیمپڕاتوریای ڕووسیایە. لە کانگاکانی شاری باکۆ دا دەوری بیست و یەک هەزار کرێکار خەریکی کارن. ئەم بڕە کرێکارە لە سێ نەتەوەی جۆراوجۆر پێکهاتوون کە بەتێکڕا و بێ جیاواز ، بە شیوەیەکی وەحشیانە و چەشنی کۆیلە دەچەوسێنرێنەوە. ئێمە خۆمان لە ئاستی بەڕێچوون و گوزەرانی کرێکار شارەزاین، چونکە ئێمە و سەرپاکی کرێکارانی ئەم مەڵبەندە، نیشتەجێیانی ئەم ماتەمینگەیەیەن. جێ ستاری خۆمان و زار و زیچمان کۆختە و خانووی قوڕین و ژێرخانی تەنگ و نووتەکە و شێداری پڕ لە گەرا مافەتەنە. لە باکۆی هەژاران دا، بگرە تەنانەت ئاوی

خوردنەوەش دەست ناکەوێ؛ ئەو ئاوەی کە تونیایەتیمان دەشکینێ، لە کوێرەچەمێکی دوورەدەستەوە لە سەرپشتی کۆنە گەمێیان دەگاتە ئەم گاز و گوزەرە. لە ڕێگا دا چەندە تاوگەز دەبێ و چیها دایک گەرای نەخۆشی و ئازار گەرای تێدا دەکاتەوە، نازانین. بەڵام باش دەزانین کە نەخۆشیی خۆمان و مردنی منداڵەکانمان لە ژێر سەری ئەم پیسە چڵکاوە دایە. سەرنجێک بدەینە سەر ڕەوش و ڕەفتاری خاوەن کارەکانمان و شێوەی هەڵسوکەوتەکانیان، ئەوان ئێمە بەهیچ دانانێن. لە کارکردنی توندوتۆڵ و لە خۆبەختکردنمان دڵیان پێمان دەکرێتەوە، بەڵام لە پێکەوەبوون و تەبایی و یەکێتیمان دڵیان دەڕووخێ. هەربۆیە هەرچی ئەوانن، بە تێکڕایان هەوڵی داتاشین و لێک هەڵاواردنی ئێمە دەدەن. مەزنخوازانی ئیسلامی و تورکخوازانی کلکیان لێک بەستووە لە ژێر عەبای ئایین و نەتەوەپەرستیدا پیلان دەگێڕن و پلان دادەڕێژن. ئەوان خەونی پێکهێنانی ئیمپڕاتوریای جیهان ئیسلامی دەبینن و گەرەکیانە ئازەربایجان داگیربکەن و کۆلۆنیاکانیان بەرەو ڕۆژهەڵات پەرە پێ بدەن. ئەوان حەسانەوەی گشتی و بەختیاریی مرۆڤ لەم پلانەی خۆیاندا دەبینن.

هاوڕێیان!.. خاوکردنەوەی پلان و پووچاندنەوەی پیلانی ئایین سالاران و نەتەوەپەرستانی دەماروشک، ئەرکی سەرشانی ئێمەیە. لەقاودان و ناساندنی ناوک و ناوەرۆکی ئەم چەتە چەپەڵانە، لە دەستووری کاری شۆڕشگێرانەی ئێمەدایە. بۆ بەربەرەکانی و لە خاک گەوزاندنی ئەم بەرە ناڕەسەنەش، وەری پۆلایینی کرێکار و یەکێتیی

ئەنتەرناسیونالیی زەحمەتکێشانمان گەرەکە. پێویستە هێزی خۆشبەز و چالاکی پێشمەرگەی شۆڕشگێری بۆ ئامادە بکەین.

هەرکە قسەکانی لادۆ کۆتایی هات، پیۆتەر چاوێکی لە کاتژمێرەکەی کرد و بە ئیشارەی چاو، حەمەیارۆڤ ئاسنەواڵەی ناو سندووقی بەردەرگای هەڵڕشت و تایەک لە دەرگاکەی کردەوە. هەرکە دەرگاکە والا بۆوە، ئەهوەنی و بێدەنگییەکی ئەوتۆ باڵی بەسەر هۆڵەکە داگرت، کە دەتگوت زیندەوەری تێدا دەست ناکەوێت. لە پشتی دیواری ئەستوور و ناڕێکەوە، دەنگی تەقوتۆق و هاڕەهاڕی مەکینە و دەسگاکانی کارگە دەهاتنە گوێ.

لادۆ کۆنەکلاوەکەی و کتێبە ئایینییەکانی پێشکەشی بوگدان کرد و گوتی:

ـ بگرە بوگدان!.. ئەمانە لە کاروانە سەفەرێک دا بۆ من بەکار هاتن و لەوانەیە لەم سەفەرەشدا دەفریای تۆ بێن.. فەرموو!

دوای مالاوایی کردن، لادۆ شەپقەیەکی لە باخەڵی چاکەتەکەی دەرهێنا و لە سەری کرد و چاکەتەکەیشی بە سەر قۆڵی دادا و داردەستێک بەدەستەوە، ڕێگای گرتە بەر و ڕۆیی. دەگەڵ ئاوابوونی لادۆ، دەرگاکەیان داخستەوەو سندووقی پڕ لە ئاسنەواڵەیان کردەوە قایمگیری دوو لینگەدەرگاکە و ئەژدەر و پیوتەریش لە سەر بڕیاری پێشوو، پێکەوە وەدەرکەوتن.

لە پێچ و خەمی ڕێگای پڕ لە ئاسنەواڵەی کارگەدا، پیوتەر لە بەرەوە و ئەژدەر لە دواوە ڕێگایان گرتەبەر. لە نیوەی ڕێگادا پیوتەر ئیستێک ڕاوەستا و، گوتی:

ـ ئەودەمەی کە لە دەرگای حەوشەکە دەرکەوتین، تۆ بەری چەپ بگرە و ڕێک بەرەو سەر هەڵکشێ و لە پەنا بورجی چرای ڕێنوێن دانیشە و چاوەڕێی من بە. لە دانیشتنیش دا بە جۆرێک خۆت بنوێنە کە ڕێبوارێکی شەکەتی و بۆ پشوودان و حەسانەوە دانیشتووی و خەریکی بەبا کردنی جگەرەی... جگەرەت لە لایە؟
ـ نەخێر.. جغارەخۆر نیم!
پیوتەر کەموسکە ماخۆرگایەکی بۆ دە ڕۆژنامەوە پێچا و گوتی:
ـ پێویست ناکا جگەرەخۆر بی.. بۆ ڕۆژی مەبادا و بۆ شوێنەونکە پێویستمانە.. ها بگرە!
هەر ئەو جۆرەی کە پیوتەر پێی گوتبوو، هێدی هێدی هەتا ژێر تیرەگی چرای ڕێنوێن ڕۆیشت. لە ژێر سێبەریک و لەشوێنێکی بەرچاو ، بەدەم هەڵبەستنی جگەرە، چاوەڕانی هاتنی پیوتەر دانیشت. بە دەم بەباکردنی دووکەڵیشدا خۆی دەدواند: ئاخر ئەمە کارە؟... لەم شوێنە دوورەدەستەدا من بۆچ دەبێ چاوەڕانی پیوتەر دابنیشم؟.. بۆچی؟ زۆری بیر لێکردەوە، بەڵام بەهیچ وەرامێک نەگەیی. هیچ نەیزانی کە لەو بەری چرای ڕینوێنەوە و لە ژوورۆچکەی یاساوڵی چاوەدێری ڕێگەی ئاسن دا، چەند کەسێک دانیشتوون و سەبارەت بە پلە و پایەی حیزبی و کار و بەرنامەکەی ئەو خەریکی وتووێژن .

****

8

لە ژوورۆچکەی چاوەدێرانی ڕێگەی ئاسن دا، سێ کەس شان بە شانی یەکتر دانیشتوون: لادۆ کەتسخولی، پیوتر چونیاتۆڤ و بۆگدان کونیانتس.

لادۆ بە ئەسپایی دەڵێ:

ـ ... ئەرکی هەر پێویستی ئیمڕۆییمان، بڵاڤۆکی بەرهەمی چاپخانەکەمانە. لەمە بەدوا "نینا" دەبێ لە ناو گەلی زەحمەتکێش دا هەنگاوی ژیرانەی بوێرانە هەڵبگرێت و خۆی بنوێنێت. کەرەسەی پێویستی: وەک کاغەز و جەوهەری چاپ و کەلوپەلی تر، بۆ "نینا" لەبەرچاو گیراوە. هەر ماوە دوو تێکۆشەری لەخۆبردووی ژیر و زانای ناسراوی خۆمان، بۆ ترانسپۆرتی کەلوپەلی پێویستی "نینا" هەڵبژێرین و ئەرکی ئەم کارە بخەینە ئەستۆیانەوە... من لێرە دا دیسان پێشنیارەکەی خۆم دووپات دەکەمەوە و دەپرسم ئایا "ئەژدەر" وەک کەسی یەکەم بۆ ئەم ئەرکە گرنگە، چۆنە؟... پێتان وایە توانایی و بڕستی ئەم ئەرکە گرنگەی هەبێت؟ !

چۆنیاتۆف لە وڵام دا دەڵێ:

ـ لە ئەژدەر هەڵسووڕاوتر و زیرەک و زاناتر دەبێ کێ بێت!... ئەژدەر گەلێک جاران لە تاقیگەی گەورە و گران دا ڕووسوور هاتۆتە دەر... منیش شیاوی ئەم ئەرکەی دەبینم.

لادۆ دوای رامانێکی کورتەدەم ، ڕووی لە هاوڕییانی دەکات و دەڵێ:

ـ خۆ ئەگەرچی هێنان و ڕاگوازتنی گیازی بووک "نینا"، ئەرکی خۆمان بوو، بەڵام بە هۆی ناسراویمان لە لایەک و، لە بەرێکی تریشەوە، لە ئەستۆ بوونی ئەرکی قورسی ڕاهێنان و پەوەردەکردنی ئەندامانی شانەی ڕێکخراوەکان، ڕێگەمان پێ نادەن بە تەواو ماناوە لە خزمەت بووک "نینا" دا بین. هاوڕێ "غولام"یش، کە لە لایەن دەزگاوە ناسراوە و بەهۆی ناسازیش ناکرێ خۆی لە قەرەی ئەم زەحمەتە بدات. بۆ غولام، ئەوەندەی لە توانامان دابێ، دەبێ بە هەموو توانامانەوە هەلومەرجێکی ئەوتۆ لەباری بۆ بڕەخسێنین، کە ناسازی لە پێی نەخا و بتوانێ لە ناوماندا دیار بێ.

بۆگدان بە نەرمە سرتەی ژێر لێوانەوە دەڵێ:

ـ بە بڕوای من، جووتی "ئەژدەر" بۆ ئەم شاکارە، کیژێکی جحێڵ باشترە لە پیاوێک... من ئەو جووتەش باش دەناسم و دەمەوێ بڵێم کەس لە" ڤەرا"ی کچی ئیڤان باشتر دەست ناکەوێت... ڤەرا دەست پەروەردەی"ئیڤان"ە و ئەویش چەشنی باوکی ئازا و ئازادە و دڵسۆز و تێکۆشەرە. دەم پەل و چەنەسووک نییە و لە ئاست نهێنیکاریش دا توند و تۆڵ پتەوە. چونکی کاڵ و کەم تەمەنیشە، شک و گومانی پۆلیس و سیخوڕانی پاراستن بە شوێن خۆیدا ڕەکێش ناکات. من بە وردی و هەمە بابەتی هەڵسەنگاندووە و پڕ بەپێست شیاوی ئەم ئەرکەی دەبینم... با بزانین بیر و ڕای هاوڕێیانم چییە!

لادۆ لێبڕاوانە وەڵام دەداتەوە و دەڵێ:

ـ بەڵی ئەو جووتە هەڵکەوتە هاوڕێیانە شیاوی ئەمە دەبینم، کە ئەم ئەرکە گەورە و گرانەیان پێ بسپێرین.. بە بڕوای

منیش، ڤەڕا پەترۆڤا و ئەژدەرە و نینا، سێ هەڤاڵی دڵسۆزی یەکترن!

لادۆ ڕووی دەمی دە پیوتر دەکات و دەڵێ:

ـ سبەینێ دوای چێشتەنگاوان، "ئەژدەر" و "ڤەڕا" لە بەر وێستگەی ناوەندی شەمەنەفەر چاوەڕوانمان بن. بەڵام پێکەوە نا... جیا لە یەکتر و بەمەودایەک دوورتر لە یەک!...

لادۆ، زەردە بە سەر لێوانییەوە تاوێک بێدەنگ دەمێنێت و پیوتر زەردەی سەر لێوی لادۆ دەکاتە بناغەی قسە و دەڵێ :

ـ بەڵێ... ئەژدەر و ڤەرا بە دڵ حەز دەکەن پێکەوە و شان بە شانی یەکتر لە چالاکی دابن... ویستەکەیان لە ئەو پەرێ پیرۆزی دایە و جێگای ڕێزن...

لادۆ دەڵێ:

ـ بەڵی، بەڵام ئەژدەر تێبگەیەنە کە نەناسراوێک لە بەر وێستگەی ناوەندی دا بۆلای دێت و لێی دەپرسێ : کاتژمێرەکەت چەندە؟ لە وەرامدا ئەژدەر دەپرسێت: سەعاتت بۆچییە؟ نەناسراوەکە دەڵی: بۆ پیرە پیاوەکەمە! ئیتر کابرا دەڕوات و "ئەژدەر"یش بە شوێن ئەو دا و "ڤەرا"ش بە شوێن ئەژدەر دا. کابرای نەناسراو جووتەی هاوڕێیانمان بە من دەگەیەنێت... باش تێگەیشتی پەتیا؟

ـ بەڵی ڕەفیق !

هەر سێک هەڤاڵەکان بۆ ڕۆیشتن هەستان. لادۆ بەر لە ڕۆیشتن دەڵێ:

ـ خۆتان دەزانن کە "ئیکۆنۆمیست"ەکان پێیان لە بەڕە دەرخستووە و بەردەوام پەلامار

ئێکۆنۆمیستەکان، حیزبێکی سیاسی بوون، کە لەساڵەکانی نەوەدی سەدەی نۆزدە دا، دژ بە ڕاپەڕین و سەرهەڵدان و ئاڵۆگۆڕی ڕژێم لە ڕێگای شۆڕشەوە خەباتیان دەکرد.

دێنن و کرێکارەکان بە قسەی دەڵب و ناوزگ بەتاڵ دەخەڵەتێنن. دەبێ و پێویستە لە
کۆبوونەوەکانتان دا، کرێکار لە فێڵ و تەڵەکەی ئێکۆنۆمیستەکان ئاگادار بکەنەوە و لێیان لە هەڵلا بدەن. بە باوەڕی من، بۆگدان لە مەڵبەندی "بابیل" دا کرێکارەکان کۆ بکاتەوە و ئەو تاقمە دەم هەراشە بێ کردەوەیە بە کرێکار بناسێنن.
پیوتر گوتی:
- منیش بەیانی بۆ هەر ئەم کارە، لە "بالاخانی" دا کرێکارەکان کۆ دەکەمەوە.
لادۆ دەگەڵ سپاس و مالاوایی دەڵێ :
-بەڵی هاوڕێ، چوونی ئێوە و کۆکردنەوەی کرێکارەکان لەم هەلومەرجە دا گەلێک پێویستە. خۆتان ئاگادارن کە "زۆباتۆف"یەکان و "ئیکۆنۆ میست" و "شەنتۆکۆڤ"یەکان خەریکی ژەهر بلاوکردنەوەن. پڕۆپاگاندەی ئەو تاقمانە لە خزمەت چینی چەوسێنەر دایە و دەزگای پاراستنیش ڕێگە خۆشکەریانە... بە بڕوای من "ئەژدەر"یش لە قوڵێکەوە کرێکار کۆبکاتەوە و ڕوونیان بکاتەوە... هەلەکەی ناسکە و دەبێ کرێکار لە خەتەری ئەو تاقمە نارەسەنانە بپارێزرێت...

له دووره‌وه ده‌نگی فیکه‌ی لۆکۆمۆتیڤ ده‌هات. لادۆ کڵاوه‌که‌ی ده‌ست دایه و گوتی:

ـ کاتی ڕۆیشتنمانه ... دانیشتنه‌که‌مان درێژه‌ی کێشا.

چۆنیاتۆڤ به‌ر له‌ هه‌موویان له ژووڕۆچکه‌که هاته ده‌ر. هه‌رکه ئه‌ژده‌ر چاوی پێی که‌وت، بۆی هه‌ستا و ئه‌وه‌نده به گه‌رموگوڕی خه‌ریکی چاکوچۆنی بوون، که ده‌تگوت ساڵێکه له یه‌کتر دوور بوونه. ده‌ست له ناو ده‌ست و چه‌شنی نیوه سه‌رخۆشانی له عاله‌م بێخه‌به‌ر، له نێوان هێڵه ئاسنه‌کان دا نه‌رمه نه‌رمه ڕۆیشتن. کاتێک ئه‌وان دوور که‌وتنه‌وه، دوو هه‌واڵه‌کانی تریش له ژووری چاودێرانی ڕێگای ئاسن هاتنه ده‌ر و پێکه‌وه ڕۆیشتن

****

9

ئەو ڕۆژە بەیانی زۆر زوو، ڤەرا و دایکی پێکەوە لە ماڵ هاتنەدەر، بەڵام بەر لە ڕۆیشتن، چونکە نادیار بوو کامیان زووتر لەوی تریان دەگەڕێتەوە، دەرگاکەیان داخست و تەنیا کلیلەکەیشیان لە ژێر بەردێکدا حەشار دا. ماریا بۆ دروومانی جلکی منداڵان, لە ماڵێکی دارا و دەوڵەمەند بانگ کرابوو. "ڤەرا"ش بۆ ڕاهێنان و فێرکردنی زمانی رووسی بە نیازی چوونی ماڵی ئامینەی دەستەخوشکی بوو. ماریا، لە جەمسەری دوو شەقامان تێپەڕی و بەرەو هەوراز هەڵکشا. "ڤەڕا"ش لەو بەری کۆڵانەکەی خۆیاندا کەڵەبابەی دەرگایەکی سووری وەدەنگ هێنا و دوای چەند چرکەیەک دەرگای بە ڕوو دا کرایەوە. هەرکە ئامینە چاوی بە ڤەرا کەوت، مەچەکی گرت و کێشایە ناو حەوشەکە و هەر دوو دەستی خستە لاملی و خۆشەویستانە بەخۆیەوە گوشی. بەژنی بەرزی ڤەرا لە باوەشی دەستەخوشکی کورتەباڵای دا کەمێک چەمایەوە و ئامینە بۆ ڕامووسانی سەرگۆناکانی ڤەرا، خۆی خستە سەر پەنجەی پێ و خۆشەویستانە ماچی کرد .

ــ ڤەرا! ... ئەی "ڤەرا" ئازیز! چەندە کاتێکی خۆش و بەجێ هاتی ! گەلێکم تاسەت کردبوو... وەرە سەر !

ڤەرا، قژ و بسکی پەرێشانی خستە لاشان و بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ کچەکە شوورەییە لەبەر چاوی خەڵکان بەمجۆرە دەستەملانم دەبی و دڵدارانە ڕام دەمووسی.. دەرگاکە داخە با کەسان نەمان بینن!

ئامینە بە پڕتاو دەرگاکەی داخست و دەستی "ڤەرا" گرت و بەرەو سەر ڕایکێشا. لە دالانی قاتی سەروو دا، گوڵارا خانم، دایکی ئامینە بەرەو پیلی ڤەرا هات و باوەشی بۆ کردەوە. ئامینە دەم بە قاقای پێکەنینەوە گوتی:

ـ دایەگیان ئەوە مامۆستاکەشم هات و ئیتر لەمە بەدوا، ئەو مامۆستا و منیش قوتابی و قەت دەست لە یەکتر بەرنادەین.

گوڵاراخانم ژنێکی ژیکەڵانەی دەستە ژن بوو. تەمەنی لە چل ساڵەی دەدا. قژ و پرچێکی پڕی ڕەنگ شیرینی بە هەر دووولاشانەکانی دا خستبوون. ئەگریجەکانی لە دوو لاوە ، دەروی ڕوخساری سپی و تورت و شەقی ئەو شەنگە ژنەیان داگرتبوو. جووتی ئەبرۆی باریک و پەیوەستی لە سەر جووت چاوی کەژاڵی بە میحراب ویستا بوون. گوڵاراخانم و ئامینەی کچی، سێوێک بوون و لە نێوەڕاست دا قاش کرابوون؛ تەنیا فەرق و جیاوازییی نێوانیان مەودای تەمەن و بەرزایی بەژنیان بوو. ئامینە خاڵ و خەتی هەڕەتی لاوێنێی تازە دەرِشت و تازە پێی نابوویە تەمەنی بیست ساڵی. شاڵاوی هەرزەکاری و ئارەزووی پەپکەخواردووی ناو دڵ، لە سینەی ئامینە دا تازە بنەی داخستبوو. ناز و نیازی چاوە ڕەشە گەشەکانی، جەنگەی هەتیو گوشتنیان گەیشتبوویە و بە شوێن تازە لاوێک دا دەگەڕا بە یەک نیگا بیکووژێ. دەم و لێوی قەندی، بە دەگمەن زەردەی شیرینی پێکەنینیان لێ بزر

دەبوو؛ دەنگی حیلکە و تریقەی قاقای پێکەنینی هەر بە چەشنی قاسپەی کەوی سەرەبەهاران لە دەنگ نەدەکەوت. ئەمانەی لێ دەربچن، سپی و سۆڵیی ئامینە و لەش و و لاری گۆشتنی و چاڵی سەر گۆناکانی لەدەمی پێکەنیندا، وێنەیەک بوو لە گوڵاراخانمی دایکی هەڵگرتبۆوە.

گوڵاراخانم خۆشەویستانە هەمێزی بۆ ڤەرا کردەوە و وەک گیانی شیرین دەباوەشی کێشا و هەر دوو کوڵمەکانی ماچ کردن. دوای دەست و مشتاق و بەخێر هێنانی، بە پەلکەی چارشێوشانەکەی ئەسرینی چاوی وشک کردنەوە و گوتی:

ـ ڤەرا گیان لێمان ببوورن کە دوای شەهیدبوونی باوکی ئازیزت، تەنانەت نەمتوانی بۆ پرسە و سەرەخۆشییەکەیشی سەر بنێمە ماڵتان. خۆت دەزانی ، کە ژن لە ڕەسم و یاسای ئایینی ئیسلام دا لە شەشدەرێکی تەنگی دەمارگرژی دا پاوان کراوە و بۆی نییە لەم چوارچیوە تەنگ و تاریک پێ بنێتەدەر؛ ئەگینا ئیڤان بەلامانەوە گەلێک بەرز و بەڕێز و ئازیز بوو.

ڤەرا بە ماتەمینەوە سەری داخست و وڵامی دایەوە:

ـ من ئەمە دەزانم و ئاگاداریشین کە ئێوە لە گشت دراوسێکانمان زیاتر دەرخەمی ئێمە بوون و هەن. میرزا حسێن لە بەڕیکردنی تەرمی باوکم دا خۆی نەبوارد و بە بێ ترس و تەقێ، لە ڕێوڕەسمی بەخاک سپاردن دا دەگەڵمان بوو؛ قەت دڵسۆزیی ئێوە لە یاد ناکەین .

ئامینە لە درێژەی بیرئانینی مردن و ناشتن و پرسەی خەمناکانەی باوکی ڤەرا دا بێدەنگ و مات ڕاوەستا. ئەم ڕاوەستانەش بۆ ئامینە دیار بوو چەندە سەخت و گرانە، چونکە سروشتەکەی بە چەشنێک ئاوێتە و تێکەڵاوی حیلکە و

تریقە و قاقای پێکەنین بوو، کە نەدەکرا یەکدەم چاوەڕوانی بێدەنگیت لێ کردبایە .

ئامینە بە ئارامی دەستی ڤەرای گرت و گوتی:

ـ ڤەرا وەرە با بڕۆین... دە بەسە دایەگیان! ئەتۆش لە خودا و پێغەمبەرانت گەرەکە کەلێنێکی خەمانت بۆ بکرێتەوە... خەم و پەژارە! ... دەست هەڵگرە بۆچی کار و کرگارت بۆتە بیرئانینی خەم و دەرد و مەراقان... بەسە دایە گیان!

ـ چ کەردەن کچی خۆم؟... بۆچی مەگەر دەکرێ خۆمان لە چنگی خەم و خەفەتان وەشێرین؟ خەمێک تێپەڕ نەبووە، خەمی نوێی بەسەر دا دەبارێت... باشە دەبڕۆن خەریکی کاری خۆتان بن.

ئامینە و ڤەرا بەرەو هۆدەکەی بنەبانی دالانە دوور و درێژەکە ڕۆیشتن. بەڵام گوڵاراخانم هەتا ئاوابوونیان، بە سیلەی چاو بەڕێی کردن و چاوی لێ هەڵنەگرتن. کە ئەوان چوونە ژوور، ئەویش بەرەو هۆدەی کاری شووەکەی ڕۆیشت.

میرزا حسین لە پەنا مێزی کار دانیشتبوو. لایەکی سەرپشتی مێزەکەی پڕ بوو لە دەفتەر و پەڕتووکی مندالانی فێرگە و لە بەری تریشییەوە کتێبی نووسەرانی مەزنی وەک : ئاخوندئۆڤ، پوشکین، گوگول، لۆرمانتۆڤ، تۆلستۆی، بلینسکی، چرنشفسکی، و زاکر دەبیندران.

میرزاحسێن لە بنەماڵەیەکی دەستکورتی شاری "شووشا"ی مەڵبەندی قەرەباغ پێی نابوویە گۆڕەپانی تەنگەبەری نەدارییەوە. بە هەزار چەرمەسەرە ڕێگای ژیانی گرتەبەر و زۆر بە هەناسەساردی خوێندی. سەرەتا لە شاری مۆسکۆ و دواییش لە شاری پەترۆگراد، دەگەڵ کۆلتور و وێژەی

ڕoووس ئاشنا بوو. میرزاحسێن لە ژێر کارتێکەریی بیری ئازادیخوازانەی دا، پیشەی مامۆستایەتیی هەڵبژارد و، بوو بە مامۆستای فێرگەکان .

میرزاحسێن یەکەم مامۆستا بوو کە بەبێ هیچ ماف و مزەیەک، لە فێرگەی تێکەڵاوی ڕوس و تارتارەکان دا خۆی تەرخانی کاری ڕاهێنان و پەروەردەکردنی منداڵی هەژاران کرد. گەلێک جاران کەرەسەی خوێندن و نووسینی منداڵەکانی دەکڕی و تەنانەت جارو بار، کڕینی جلک و پێڵاویشی وەئەستۆ دەگرت .

یەکەمین یانەی مامۆستایان لە سەر بیرۆکەی ئەو دا ساز کرا. چیرۆک و شانۆ لە مێشکی زیندووی "میرزاحسێن"ەوە کەوتنە سەر کاغەز. هەروەها شانی یاریکاریشی خستە ژێر باڵی شانۆنووسی مەزن" عبدالرحیم هەق وێردیۆڤ" و بەرەو پشکوتنی برد.

ڕواڵەت و سەر و سیمای ئارام و هێمنی میرزا حسێن، بەو قژە سپییە نەرم و سافەیەوە، دیمەنێکی پیرۆزی پڕ لە ڕاستی لە سەر نەخش کرابوو. دەنگی نەرم و نیگای ئارامی لە دەمی گوتن دا، کاری دەکردە سەر هەستی هاوڕێی و چەشنە دڵنیاییەکی دەدا بە هەر هاودەنگێک. تێپەربوونی پەنجا ساڵ لە تەمەن، شوێنەوار و ئاسەوارێکی خەمناکانەی لە تەمەن وەرگرتبوو. ئاسەواری ڕەنج و هەناسەساری بە ڕوویەوە دیار بوو، بەڵام مێشک و ڕامان و شێوە هەڵوێستی هەتا بڵێی تازە و ئەوڕۆیی بوو .

گوڵارا خانم، ئەندامی بنەماڵەیەکی خاوەن زەوی و زاری لێکەوتوو بوو. تەمەنی کەمتر لە میرزاحسێن، بەڵام

هاوپەیمانێکی هاوتەرازی یەکتر و، تەواوکەری یەکتر بوون.
گوڵارا کچی ماڵ و، نەخوێندەوار بوو. بەڵام هەرکە بە بووکی پێی نایە ماڵی "میرزاحسێن"ەوە، لە سای تێکۆشانی مێرد و لە ئاکامی تامەزرۆیی بووکی تازە دا، خوێندن و نووسین بە زمانی تورکی و لە دوایەش بە ڕووسی، وەک کاری ڕۆژانەی لێهات و پێی ڕاهات؛ بەچەشنێک کە توانیٚ هەمە چەشنە کتێبی تورکی و ڕووسی بە ڕەوانی بخوێنێتەوە .
گوڵاراخانم بۆ ئەوەیکە مەنگی هۆدەکە نەشەمزێنێت، هێدیانە و بە سەری پەنجە پێی نایە ئەو هۆدەیە، کە بە تابلۆی گەورەکراوەوەی پۆشکین، تۆلستۆی و نووسەر و شاعیرانی تر ڕازێندرابۆوە. لەو هۆدەیەدا، میرزاحسێن دانیشتبوو. بەهاتنی گوڵارا خانم، میرزاحسێن سەری لە سەر کتێب هەڵگرت. سەیرێکی گۆڵاراخانمی کرد. چاویلکەی لە سەر چاو لابردو وردتر تەماشای کرد. هێدیانە لێی پرسی:
ـ گوڵارا چییە؟ دەڵێی دیسان گریاوی؟!
بەزەیی و مرۆڤدۆستیی میرزاحسێن لەمێژ بوو بۆ گوڵاراخانم دەرکەوتبوو. ئەو بەم هەستە خاوێنەی شووەکەی ڕاهاتبوو. گوڵارا لە لاشانی مێردەکەی، لەسەر کورسی دانیشت و گوتی:
ـ ڤەرا هاتە لای ئامینە. بەدیتنی ئەو، تەرمی شەتڵان بەخوێنی "ئیڤان"م کەوتەوە بیر... قەتم بیر ناچێت.
میرزاحسێن هەستا سەر پیٚ و چەند هەنگاوێک بە ژوور دا هات و چوو. ڕاوەستا و وەک لە دوورەدەستانەوە خەبەر بێنێت، گوتی:

ـ گوڵارا !... ئێمە لە سەدە و سەردەمێک دا هاتووینەتە سەر ئەم جیهانە، کە بۆن و بەرامەی خوێنی لێ دێت. چاخ و سەردەمەکەمان ئاوسی بەسەرهاتی گەورەو گرانە و چارەنووس تێیدا نادیارە... لە گوڵاراخانم نزیک کەوتەوە و دەستێکی بلاوێنی بە سەر و زولفی داهێنا و لێی پرسی:

ـ ئەدی ڤەرا لە کوێیە؟

ـ لە لای ئامینەیە... خەریکی دەورکردنەوەی زمانی ڕووسین...

ـ زۆر بەجێیە با خۆیان سەرقاڵی خوێندن بکەن باشترە. ڤەرا کچێکی لێهاتوویە. ئەگەرچی هێشتا دەرس و خوێندنی تەواو نەکردووە، بەڵام لەسای تێکۆشانی خۆی و یاریکاریی دایک و بابی دا، لە پلەی خۆی باڵاتر دەزانێ. ئامینەش ئەگەر لە زمانی ڕووسی دا سەرکەوتنێک وەدەست بێنێت، ساڵی داهاتوو لە پلەی ئاخری ناوەندی دا سەرکەوتنی مسۆگەرە. ئامینە پۆلی ئاخری ناوەندی بە سەرکەوتوویی تەواو بکات، بەنیازم بۆ درێژەدانی خوێندن ڕەوانەی ڕوسیای بکەم.

گوڵاراخانم سەرسووڕماوانە پرسی:

ـ نەت گوتبێ حسێن!! مەگەر دەکرێ کچە تورکێک بە تەنیایی هەڵوەدای دوورە دەستان بکرێت؟.. ئەدی زمانی خزم و ناسیاوان چلۆن دەبەستی؟ ژن و ژاڵی دەر و دراوسێ لە هیچی نەکراو هەزار قسە و قسەڵۆکمان بۆ هەڵدەبەستن.. دەڵێن شووەکەت بێدینە.. دەڵێن لە دین وەرگەڕاوە و... بێتوو ئەم کارەش بکەیت، ئیتر بەردەبارانمان دەکەن...

میرزا حسێن بۆ سەلماندنی سۆز و پەیمان، بەتایبەت بۆ دڵدانەوەی گۆڵارا خانم، هات لە لاشانی دانیشت و گوتی:

ـ گوڵارا!... هەرکەس لە چواردیواری ماڵ و لە ناو بنەماڵەی خۆی دا چی دەکا، سەربەست و ئازادە. من و تو لە ماڵی خۆماندا بۆمان هەیە شێوەی ژیانی خۆمان ، بە خواستی مێشکی خۆمان بەرەرو پێش بەرین. من و تۆ بۆمان هەیە منداڵی خۆمان بە ئارەزووی خۆمان پەروەردە بکەین و دواهاتوویەکی گەش و پڕشنگدار بخەینە بەر پێی. درواسیەکانمان خۆیان لە ناو تەلەسمی تاریکی ئایین دا بەند و زیندانی کردووە و بە کەلەپچە کراوی بەرەو تاریکی باسک داوێژن؛ ئەوان بۆخۆیان سەردار و موختاری خۆیانن و کەس بۆی نییە بە تۆپزی لە بەندیخانە دەریان بکێشێت. ئەو کەسانەی کە لە چۆلگەی ژیاندا چەواشەن و سەرلێشێواو، چاوی ئەقڵ و ئاوەزیان هەر ئەوەندە بڕ دەکات... دەی کەی ڕەوایە من و تۆ لە ترسی یەخسیرانی ناو بەند و داوی کەونە پەرستی دا، ڕێبازی ڕاستی خۆمان بە لاڕێدا بەرین؟! نەخێر گوڵاڕا گیان، ئەگەر من بە شوێن هەنگاوی کۆنەپەرستاندا بڕۆم، ئەی دەگەڵ ئەم کتێب و نووسین و ئەرک و فەرمانە مێژوویەم چی بڵێم و چلۆن سەرهەڵبێنم لە ئاستیان دا؟! ... من و کەسانی وەک منن کە دەبێ ڕچەشکێن بین و ببین بە مۆمێک و بسووتێین بەڵکوو ڕێگای ڕزگاریی مرۆڤی لاڕێ ڕووناک بکەینەوە .

گوڵارا ! من جارانی جار باسی ئەو سەردەمانەم بۆ کردووی کە لە خوێندنگەی پەروەردەیی مامۆستایانی شاری "غور" دا، وەک خوێندکار خەریکی خوێندن بووم، یان ئەو

کاتانەی کە لە شاری "تفلیس" و " پێتروسبورگ"دا دەژیام، من بە چاوی سەری خۆم، تێکۆشان و خەباتی بەربڵاوی ساوام لەو شارانە دا بینیون. بەڵام بەداخەوە ئەو سەردەمە من نەمدەزانی هۆی چییە جەماوەری کرێکار ڕادەسێ و هۆکاری ڕابوونیان چییە. بەڵام کاتێک بە کتێب دا چوومە خوار و لە بارەگای مێشکمدا بە لێکدانەوە گەیشتم، ئەودەم زانیم ڕابوون چییە و چ مانایەکی هەیە... گوڵارا تۆ هیچ دەزانی ڕابوون و سەرهەڵدان چییە و تەڤگەڕی هەژاران بە چ مەبەستێک دێتە دی؟!... لە یەک ڕستەدا بۆتی بڵێم : بۆ داڕنینی نیری یەخسیری و پساندنی زەنجیری کۆیلەتی و گەیشتن بە ژیانێکی ئینسانی دێتە دی ...!

گوڵارا بە وردی و سەرنجەوە گوێی بۆ گوتنی شووەکەی شل کردبوو. گوڵارا بە دڵ خوازیاری بیستن و گوێدانی قسە و گوتنی ئەو بوو؛ بەتایبەت حەزی بەو دەمە دەکرد کە لە گوتندا ڕەنگی ڕوخساری میرزا حسێن لە گۆڕین دابوو. هەر دەتگوت گەنجێکی نەوڕەس و تازە پێگەیشتوویە و بە خرۆشەوە باسی ڕاپەڕین و سەرهەڵدان و سەرکەوتن دەکات.

ـ ... هەر سەری ساڵی ئەمساڵ بوو، کە بۆ وەرگرتنی ئیجازەنامەی شانۆنامەکەم چووبوومە "تفلیس" ، لەوێ ڕووداوێکی سەیر مەزنم بە دوو چاوی خۆم بینی کە هەتا ئێستا بۆم باس نەکردووی. هەر ئەو ڕۆژەی کە پێم نایە شاری ناوبراو، کرێکارانی ڕێگەی ئاسن ڕژابوونە شەقامان و لە ژێر سایەی ئاڵای سوور دا بەنرکەی شێرانەیان دروشم مەرگ و نەمانی تزاری ڕووسیان دەگوتەوە. ئەوان دژ بە سیستەمی دیکتاتۆڕی تزار، کە دنەدەر و پاسەوانی سەرمایەدارنە،

هەستابوون و مانیان گرتبوو. ئەو ڕۆژە ، کرێکار و زەحمەتکێشانی شار و لادێ ، چەشنی شۆرەی پۆلا قوڵیان تێک بەزاندبوو و بە شەقامەکاندا دەهاتن. باوەڕم پێ بکە، پۆلیس و ژاندارم جەرگی سەردەرهێنان و جووڵەیان نەمابوو...
گوڵارا پرسیاری کرد:
ـ سەرمایەداری چییە میرزا حسێن؟
ـ خاوەنانی کارگە و گانگە و فابریکاتەکانن، کە لە سای چەکی مرۆڤکوژی دەزگای داپڵۆسێنەری ڕژێم دا تین و تاقەت و وزە و توانای کرێکار بە هەرزان وەردەگرن و کاڵا و شتومەکی پێ ساز دەکەن؛ کاڵا و شتومەکەکان بە گران دەفرۆشن و پێی دارا و دەوڵەمەندتر دەبن، بەڵام کرێکاری هەژار لە بەردەوامیی ئەم نایەکسانی و ئەم ساتوسەودا نابەرامبەرە دا، دەتوێتەوە و دەبێتە ڕێخۆشکەری مەکینەی سەرمایە. ئەوانەی وەک حاجی زەینەلعابیدین، مانتاشۆڤ، نۆبێل، کە خاوەنانی کارگە و کارخانەن ، سەرمایەداریان پێدەگوترێت. ئەو بەریە، خوێنمژانی مێژووی سەردەمی ئێمەن و بە خوێنی کرێکار بەڕێ دەچن. لە کارگە و کارخانەکانیان دا هەر کرێکارێک دە دوازدە سەعات خەریکی کاری لەش تاوێنە، کەچی مزە و ماف و دەسڕەنجی هەر ئەم کرێکارانە تەنیا بەرگەی ئەوەندە دەگرێت کە کرێکار و خاو و خێزانەکەی نەمر نەژی دەربەرن...
گوڵارا هێدیانە هاتە نێو قسە و لێی پرسی:
ـ باشە ئەدی کرێکار بۆچی داوای مەرگ و نەمان بۆ تزار دەکات؟ تزار چ تاوانێکی هەیە کە هیوای مردنی بخوازن؟!ـ گوڵاراخانم لە کاتی ناوبردنی تزار دا، لەرز و موچوڕکێکی

ئەوتوی بە لەش داهات، تۆ بلێی دار و دیوار و دەرک و بانی ماڵەکەیان پڕی پۆلیس بووبێت و هاکا هێرشیان هێنا و خانەبگیریان کردن.

میرزا حسێن لە خێزانەکەی نزیک بۆوە و بە هەوا دەنگێک، کە ترسی لێدەباری، وڵامی داوە:

ـ خاوەنانی کارگە و کانگا و فابریکاتەکان بۆ بەردەوامبی سات و سەودا و ڕووتاندنەوەی کرێکار، پێویستیان بە دەزگایەکی خاوەن چەک و خاوەن دەسەڵات هەیە، کە پارێزگاری لە کارگە و کانگا و فابریکات و بەرژەوەندییەکانیان بکات؛ ئەو دەزگا سەرکوتکەرە، کەسێک فەرماندەرێتی، کە شا و حاکم و تزاری پێدەگوترێت. لە شەڕی نێوان کرێکار و سەرمایەدار دا، دەزگای دەسەڵاتدار بە هەموو هێزەوە پارێزگاری لە سەرمایەدار دەکات، بەڵام کرێکاری زانا و شارەزا، چونکە دەزانێ هەتا ئەو ئاوە بەو جۆگەیە دا بڕوات و هەتا ستەم و نایەکسانی بمێنێ، ئەو خۆی هەر بێ بەشە و هەر بێبەش دەمێنێ، یەک دەگرن و بە یەکدەنگ و یەک دروشم لە بەرامبەر سەرمایەدار و دەزگای داپڵۆسێنەری تزاری دا ڕادەوستن؛ ئەمەش بزانە گوڵارا، کرێکار لەو شەڕە دا تەنیا شتێک لە دەست دەدات، کە زەنجیری دەست و پل و پێیەتی. بەڵێ کرێکار لە شەڕگەی شەڕی دژبە تزار و سەرمایەدار دا ، پەت و بەند زەنجیر دەپسێنێت و ڕزگاری وەدەست دێنێت. بەڵی گوڵارا گیان!.. شا و دەزگای سەرکوتکەری شا، بڕبڕەی پشتی سەرمایەدارن و، سەرمایەدار بەخێوکەری دەزگای تزارە .

گوڵاراخانم لە ناخی دڵەوە هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:
ـ پیاوەکەی من!... تۆ بەچەشنێک دێیتە وتن، کە بەند بەندی لەشی گوێگر دەخەیتە لەرزین، بەڵام تۆ خوداکەت، تۆ کارت بە سەر ئەم کارانەوە نەبێ. واز لەم بەزمە بێنە، کە هەزاران مەترسی پێوەیە... ئەم دام و دەزگایە گەلێک سۆرە و تۆرەی پیس و نگریسی لە دەور هاڵاوە و گشتیان بە خوێن تینوون؛ کەس پێیان ناوێرێت. بێتوو بە گوێیان بگاتەوە، دێنە جەستەمان و دەستمان لێهەڵناگرن... دەمانخەنە سەر کوێنی ڕەشی خاکەساری و تۆزمان بەر باد دەدەن... ڕەوا مەبینە ئامینەی تاقانەمان بە هەناسەساردی بمێنێتەوە ...
زەردەیەکی کزی سەر لێوانی میرزاحسێن جووڵەیەکی بە لێو دا و گوتی:
ـ داخی گرانم کە پیر و کەلەلام و بۆ ئەم ڕێبازە پیرۆزە بڕشتم نەماوە، ئەگینا... ئەگینا قۆڵم لێ هەڵدەماڵی و... بەڵی .. بەڵی کە ئەم ڕێبازە، سەڵتە پیاوی نەبەز و بە توانای پێویستە... خۆزگە!... خۆزگە کوڕێکم بوایە و...
گوڵاراخانم بە بیستنی خۆزیای شووەکەی سوور هەڵگەڕا . دوای تاوێک بێدەنگی، ڕووی کردەوە میرزا حسێن و گوتی:
ـ حسێن !.. نە تاوانی منە و نە خەتا لە تۆ... بەر لە ئامینە کوڕێکمان بوو، بەڵام گەردوون پێێ ڕەوا نەدیتین و لێی سەندینەوە...

ـ گوڵارا !... گوڵارای ئازیز... من تاوانی نەبوونی کوڕ لە ئەستۆی تۆ ناپەستێوم و دەزانم تۆیش دڵ بەخەمی وەک من... من... من دەمەویست...

دەنگی تریقەی پێکەنینی ئامینە هەودای ئاڵۆزی ئاخاڤتنی جووتەی ژن و مێری پساند. گوڵاراخانم بۆ گۆڕینی دەقی خەمناکانەی ژوورەکە گوتی:

ـ گوێ بگرە حسێن!.. گوێ لە قاسپەی ئامینەی تاقانەت بگرە و بزانە چەندە بێخەم و خەیاڵە. بڕۆ بزانە ئامینە بە دیتنی ڤەرای دەستەخوشکی چلۆن کراوەتەوە...

ـ لێبگەڕی با پڕ بە دڵ... پڕ بە ژوور و پڕ بە دنیا پێ بکەنن. هەڕەت و جەنگەی تازە بەهاری لاوی و سەرەتا و دەسپێکی ژیانیانە... دواهاتووی گەشی پڕ لە بەختیاری ماڵ و ملْکی ئەوانەیە... بەڵام گوڵارا تۆ کارێک بکە ڤەرا زۆرتر و زیاتر هاموشۆی ئامینە بکات. دەستەخوشکایەتیی ئەو جووتە، دەبێتە نزیک بوونەوەی دوو ماڵباتی ئازەری و ڕووس و، بە قازانجی ئێمە و ئەوان تەواو دەبێت. نزیکبوونەوەیان ڕێگای یاریکایمان ئاواڵەتر دەکاتەوە. تۆ خۆت خوشکە ماریا باشتر دەناسی و دەزانی چ خانمێکی دڵ و دەرون ئاواڵەیە و چەندە بەرزەفڕ و دڵ دەریایە؛ لێیان نزیک ببینەوە، دەتوانین چاوەدێرییان بکەین و یاریکاریشیان ببین.

لەو دیوی ژووری میرزاحسێن، ئامینە لە بە دەوری خۆیدا هەڵەسووڕا و بەدەم تریقەی پێکەنینەوە، ڕوو بە ڤەرا دەیگوت:

ـ ئێ، باشە ڤەرا ، بۆچی بە قسەکەم سوور هەڵگەڕای؟... ئەگەر کەین و بەینێک لە گۆڕی دانییە، بۆچی بە بینینی ئەو

ڕەنگێک دێنیت و دەیبەی؟... دە پێم بڵی بزانم ناوکەی چییە و کێیە؟... ئەها!... هاتەوە بیرم... ئەژدەر!!... بەڵی ئەژدەر. ئەو ڕۆژە بۆ خۆت ناوکەییت گوت...

ڤەرا بێ ئارام، بە دزەنیگای جار جاری لە پەنجەوەوە دەیڕوانی. ئەژدەر، لە بەر پەنجەرەوە دەبیندرا. ڤەرا لە هاتوو چۆی ئەژدەر و لە ناو کۆڵان، نیگەران بوو. لەچنگ پرسیاری ئامینەش ڕزگاری نەدەهات. هەتا ڤەرا دەمی بۆ گوتنێک دەکردەوە، ئەو بە پێکەنینەوە پرسیارێکی تری لێدەکرد .

ئەژدەر چەند جاران بە بەر دەرگای ماڵی ڤەرا داهات و چوو. وەک ڕێبوارێکی ئاسایی بە ئەوسەر تا ئەوپەڕی کۆڵانەکە داهات و گەڕایەوە. لە کەلێنی دەرگاکەوە دیار بوو دەرگاکە گاڵە دراوە و کەسیان لە ماڵدا نییە .

بە هاتوچۆی ئەژدەر و مانەوەی ئەو لە کۆڵاندا، ڤەرا کەوتبووە دڵە ڕاوکێ . ئاخر بەعادەتی جاران، ئەژدەر سەر لە بەیانان، یان شەو درەنگانێک بە سەری دەکردنەوە. کەم هەڵدەکەوت دەمی چێشەنگاوان سەردانیان بکات. بڵێی ئەژدەر هەڵگری پەیامێک نەبێ!... بڵێی پۆلیس ڕاوی نەنابێ و پەنای بۆ ئەوان هێنابێ! ڤەرا ، دەرخەمی ئەژدەر و ئامینەش بێ خەم و خەیاڵ و دڵخۆش. ئامینە لە تەلی تارێکی دەدا، کە بەزم و هەوای خۆشی بە دڵ دەبەخشی و، ڤەرا دەرخەمی ئەوە بوو نەکا ئەژدەر لە بەند و داوێکی پۆلیس ڕایکردبێ و هانای هێنابێ بۆیان. هەربۆیە لە ئامینەوە پرسیار و پێکەنین و لە ڤەراوە تکا و تەمەننا. ڤەرا بە ناچار هەر چۆنێک بوو خۆی لە قفڵی دوو مەچەکی ئامینە

ڕاپسکاند و بە سەر شەقامەکە دا نواڕی. ئامینە سەر لەنوێ لە هەمێزی گرت و گوتی:

ـ دە پێم بڵێ بزانم بۆچی وا زوو زوو سەرتان لێ هەڵدێنێتەوە؟ ڤەرا ڕاستم پێ بڵێ بابزانم ... مەگەر من و تۆ دەستەخوشک نین!... بۆچی لێم دەشاریتەوە؟...!

ڤەرا بە تەواوی لە گەمەی ئامینە دا گیرسابوو، هەربۆیە ئیستێک بێدەنگ مایەوە ئەوجار بە تووڕەیی وڵامی داوە و گوتی:

ـ ئەژدەر دۆست و برادەری نزیکمانە. باوکم هەروەک جگەرگۆشەی خۆی خۆشی دەویست و بە دایم ئاگاداری حاڵ و وەزعی بوو... ئامینە باش نییە بەمجۆرەمان بیر دەکەیتەوە.

ئامینە بەبێ ئەوەیکە تووڕەبوونی ڤەرا بە هەند بگرێت، جار جارە سەیرێکی دەرەوەی دەکرد و دواییش بە دەور و بەری ڤەرا دا خولی دەدا و بە دەم قاقای پێکەنینەوە دەیگوت:

ـ نا.. نا .. من بیری خراپ بە مێشکدا ناهێنم .. بەڵام ئاخر وەکی گوتوویانە: ڕەنگی روخسار و ڕازی نهێنیی باسی یەک دەکەن.

ڤەرا خێرا خۆی لە هەمێزی ئامینە دەرکێشا و بە گرژی و زمانی سکاڵاوە بە سەری داهاتەوە:

ـ بەسە ئامینە!... پێکەنین و هەڵبەز دابەزت کەم کەرەوە... شەرمە بۆ تۆ ئەم قسانە دەکەیت. دایکت گوێی لێ بێ حەیامان پێ نامێنێت... باوکم دەیان هەڤاڵ و دۆست و برادەری بووە ، کە ئەژدەر یەکێک لەوانە...

ئامینە ببڕای ببڕا بە قسە نەدەچوو. هەروەک بای بێ، گوێبیستی سکاڵا و تووڕە بوونی ڤەرا نەبوو. دیسان بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ لەم گشتە هاوڕێ و هەواڵانەتان هەر تەنێ ئەژدەرە سەردانتان دەکات... دوێشەو هاتبوو... لەوانەیە ئەمڕۆکەش بێت. ئاخر بۆچ لێم دەشاریتەوە؟.. بۆچ لێم دەکەویتە پەنا و پەسیوان و خۆم لێ حەشار دەدەیت... بۆچی قسەی دڵت بە من ناڵێی، مەگەر ئێمە دەستەخوشک نین... ئەمەت دەمکوژێ و ئازارم دەدات... چ دەبوو ئەگەر...

ڤەرا لە پشتی پەنجەرەوە دیتی ئەژدەر بەرەو ڕۆیشتنە، قسەی لە دەم ئامینە دا جێ هێشت و لە ژوور دەرپەڕی و بە پڕتاو بە پلیکاناندا داگەڕا خوار .

ئەژدەر دەهات لە بەر دەرگای ماڵی ئامینە تێپەڕێت، کە ڤەرا دەرگای کردەوە. ڤەرا چاوێکی بە کۆڵاندا گێرا و بە ئاسپا بانگی کرد:

ـ ئەژدەر!

ئەژدەر وەرسوڕایەوە و هەرکە "ڤەرا"ی بینی، بە زەردەی سەر لێوانەوە، هێدیانە گوتی:

ـ دەرگاکەتانم بە گاڵەدراوی بینی، هەربۆیە دەهاتم وەگەڕێم و بڕۆم.

ڤەرا بە پەلەپڕووزە وتی:

ـ چ باسە؟... چی ڕووی داوە ئەژدەر؟... چۆنە لەم کاتە دا هاتوویتە ئێرە؟

ئەژدەر هێدی و لەسەرەخۆ وەڵامی داوە:

ـ هیچ شتێک رووی نەداوە... هەموو شتێک لە سەر جێی خۆیەتی و منیش باشم. هاتبووم چاوێکم پێت بکەوێ. بەڵام پێم بڵێ بزانم ئەتۆ بۆچی شەمزای!... دەڵێی کەسێک هەڵیبڕیوی، چ باسە؟

ڤەرا، ئەودەم وەخۆ هاتەوە و زانی چەندە بەپەلە لە پلیکانەکان هاتۆتە خوار، کە تەنانەت پێڵاوەکانیشی دەپێ نەکردوە و پاپەتی هاتۆتە کۆڵان. ڕووی کردە ئەژدەر و هێدیانە گوتی:

ـ ئەژدەر چییە، دەتەوێ قسەیەکم پێ بڵێی؟

ـ قسەم پێیە، بەڵام ئێرە جێگای گوتنی نییە... تۆ بچۆوە ماڵ و منیش ئیستێکی تر دێم. لە ماڵ پێت دەڵێم... بەڵام ڤەرا پێم بڵی ئێرە ماڵی کێیە؟

ـ ماڵی "میرزا حسێن"ە و من وەک یاریکاری زمانی ڕوسی، دەگەڵ کچەکەیان، ئامینەی، خەریکی کارم .

ئەژدەر چەند هەنگاوێکی لێ دوور کەوتەوە و لەوێوە گوتی:

ـ دادیلە!.. بە مامۆستاکەت ڕابگەیەنە کە ئێوارێ سەردانێکی فێرگە بکاتەوە؛ ئەمە پەیامی بەڕێوەبەری قوتابخانەیە من پێتان ڕادەگەیەنم.

ـ باشە من پێی ڕادەگەیەنم .

ڤەرا گەڕایەوە ماڵی میرزاحسێن. ئامینە لە حەوشە دا چاوەڕێی ڕاوەستابوو. ڤەرا گوتی:

ـ ئامینە گیان دەمبووری ناچارم بڕۆمەوە. ئەژدەر خەبەری هێناوە کە شیبایۆف ئامادە نەبووە مزەی مانگانەی

باوکم بدا. من دەبێ بە شوێن دایکم دابچم و ئەمەی پێ ڕابگەیەنم.

ئامینە بەنیاز بوو لە گاڵتە و گەمەی پێشوو بنیشێتەوە، بەڵام کاتێک لێبڕاویی "ڤەرا"ی بینی، کۆڵی دا و پاشگەز بۆوە.

ـ ڤەرا گیان نەمزانی درەنگ دێیت و زوو دەڕۆیتەوە. پێم وابوو تەواوی ڕۆژ پێکەوە دەبین و دەتوانین تێر قسە بکەین... با شتێکی ترت پێ بڵێم ڤەرا، هەر ئەمشەو ماڵی بنەماڵەیەکی دەوڵەمەندی ئاشنامان، زەماوەندەیانە و ئێمەیشیان بانگێشت کردووە، ئەگەر پێت خۆش بێ، دەتوانین پێکەوە بچین.

ـ زۆر سپاس ئامینە گیان. تا ئێستا ماڵی دارا و دەوڵەمەندانم نەبینیوە. سپاس من ناتوانم بێم.

ڤەرا خەریک بوو لە پلیکەکانەکان دەهاتە خوار، کە تووشی گوڵاراخانم هات. گوڵاراخانم گوتی:

ـ ئەوە بۆکوێ ڤەرا گیان؟ من خەریک بووم بۆ نێوەڕۆ چێشت ساز بکەم و دەگەڵ ئامینی پێکەوە بن .

ـ زۆر سپاس گوڵاراخانم . کارێکی پێویست هاتۆتە پێش و دەبێ بڕۆم .

دڵی ئامینە لە کەللەشەقی و لاساریی ڤەرا دەهات سارد بێتەوە، کە تۆقەی دایکی دیسان وەخۆی خستەوە. هاتە لایان و بە زمانێکی پاڕانەوە گوتی:

ـ دایە گیان دە تۆ خودا پێی بڵی با ئەمشەو دەگەڵم بێتە زەماوەندەکە... بە قسەی من ناکا ، تۆ پێی بڵی دایە!

ـ ڤەرا گیان دڵی ئامینە مەشکێنە... لەمێژە دڵتەنگ و خەمبارین... وەرە با پێکەوە بچینە زەماوند و تۆزێک لە کۆڵ

خەمان ببینەوە. بەدایکت بڵێ بزانە ئەو چی دەڵێ ... ئێمە چاوەڕانت دەبین، باشە؟!

ـ بەڵێن نادەم ، بەڵام دەگەڵ دایکم قسە دەکەم، ئەگەر ئەو ڕێگای پێدام، ئەوە دێم و پێکەوە دەچین.

ڤەرا ماڵاوایی لێکردن و بەرەو ماڵ بۆوە.

****

10

چەندێکی مابوو شەمەنەفەرەکان دەرگاکانیان بە ڕووی سەفەرکەران دا بکەنەوە. بەر دەرگا و دەور و بەری وێستگەی ناوەندیی شاری "تفلیس" چۆڵ و بێ هاموشۆکە بوون. کۆڵ هەڵگرەکانی بەر وێستگە، کە لە گەرمەی هاتوچۆی شەمەنەفەرەکاندا ڕاوڕاوێنی هەڵگرتن و بردنی جانتا و شمەکی سەفەربەرانیان دەکرد، ئێستاکە لە ژێر سێبەری درەختی بەر چایخانەکەی وێستگەدا خەریکی پشوودان و وردە وەنەوزانن. لە گۆڕەپانی بچووکی بەر وێستگەدا گالسکەیەک ڕاگیراوە. لە ژێر سێبەری سایەبانی گالسکەکەدا کابرای فایتوونچی لێی خەوتووە. مێش و مەگەس هەدادانیان لە ئەسپی گالسکەکێش ئەستاندووە و شەڕێکی بێ ئامان لە نێوانی کلک و گوێی ئەسپ و، مێش و مەگەسی لاسار بەردەوام لە کایە دایە .

ماوەی چارەکە سەعاتێک ڕابرد، دوو ژنی ڕووس بەرەو دەلاقەی بێتاقەکڕینی شەمەندۆفێر چوون. هەر دوابەدوای دوو خانمی ڕووس، پیرەپیاوێکی چاویلکە لە چاوی گۆچان بەدەستیش کە دیار بوو لە سەر سەفەرە، بەرەو دەلاقەکە چوو .

دەلاقەکە هێستا نەکراوەتەوە و دوو خانمەکان و کابرای چاویلکە لەچاو لە سەر کورسیکەی بەردەلاقەکە، چاوەڕان دانیشتوون. کوڕەجحێڵەیەکی کراس شینی پەپاغ بەسەریش

لەولاتری دەلاقەکەوە خەریکی هاتوچۆیەو دیارە ئەویش لە سەر سەفەرە. کوڕەگەنجەکە لە نزیک دوو ژنە ڕووسەکاندا ڕاوەستا و پاکەتە جگەرەیەکی سووری "سولیدن"ی لە گیرفان دەرهێنا. جغارەیەکی داگیرساند و خەریکی بەبا کردنی دووکەڵ بوو. لە جلک و بەرگ و جگەرەی لالێو و هەڵسوکەوتەکەیەوە وا وێدەچوو کە کوڕی مەزن خانەدانانە ، چونکە کەسی نەدار، توانایی بەباکردنی جگەرەی "سولیدن"ی نییە .

ئەوەی کە بە مێشکی کەس دا نەدەهات، ئەمە بوو کە ئەو گەنجە قنجە، نە کوڕە بەگەو نە بەگزادەیە و نە ساماندارو خاوەن کارگە و کانگایە و، جگەرەی گرانبایی "سولیدن"ەش تەنیا پاکەتەکەی لەو مارک و مۆدێلەیە و، ئەوەی تێیدایە تەنیا بن و بنتکی جگەرەی پرووکاوەیە و بەس. تەنانەت بەباکردنی دووکەڵیش، کردەوەیەکی ڕووکەشە و بۆ شاردنەوەی مەبەستە. کوڕە گەنجەکە، "ئەژدەر"ە و بەباکردنی جگەرەش بۆ ئەو، کە لێو لە جگەرە نادات، قوڕگ گیران و داڕژانی ئاوی چاوە و بەس.

ئەژدەر، دووکەڵی لەتکە جگەرەی بە لالێو دا بەڕێ دەکرد و بەسیلەی چاویش دەرو و بەری سەیر دەکرد. بەرە بەرە دەلاقەی بێتاقەکڕین خەڵکی لێ کۆ بۆوە و ترسی پۆلیس و هاتووچۆی سیخوڕیش زیاتر بوو. ئەژدەر لە هاتوو چو دا بوو، کە ڤەرا بە کڵاوی پووشینەی لە تیلاکی سەرەوە لە سەرگەی کۆڵانی بەر وێستگە هاتەدەر. ڤەرا گەیشتە بەر دەرگای وێستگەکە و لە سەرەی خانمانی چاوەڕاندا، بۆ کڕینی بێتاقەی سەفەر ، لە نۆرە دا ڕاوەستا. لە ڕاوستانیشدا

بە بەهانەی سەیری بەرنامەی هاتوچۆی قەتار، کە بە سەر دیوارەوە چەسپابوو، ئەژدەری لە ژێر نیگا دا بوو. بە رواڵە هێدی و ئارام دەهاتە بەرچاو، بەڵام لە دەروونەوە ئاگرێکی گەرمی بڵێسەداری بە ناو جەرگ و هەناو دا دەگەڕا؛ بەدیمەن ئارام و لە ناوەوە پەرێشان بوو.

کەمێک ئەولاتریان، پیاوێکی سپی پۆش، کە تەنانەت پێڵاو و کڵاوەکەیشی سپی بوون، زەمبیلێکی قورس بە دەستەوە، لە شوێنێکی بەرچاو دا ، هات و ڕاوەستا. زەمبیلەکەی دانا و دەسرۆکەیەکی لە گیرفان دەرهێناو ئارەقی سەرو ملی پێ وشک کردەوە. جگەرەیەکی بە لالێوانەوە نا و بە هەردوو دەستی سەرو خواری گیرفانەکانی دەست پێداهێنا؛ وا دیار بوو بەشوێن ئاگر دادەگەڕێت، بەڵام دەستی نەکەوت. سەری هەڵبڕی و چاوێکی لە دەور و بەر کرد و بۆلای ئەژدەر چوو. ئەژدەر بێخەیاڵ لە دەور و بەر، خەریکی ئاخر مژی جگەرەکەی بوو، کە کابرای سپی پۆش دەستی بۆ ڕاداشت و گوتی:

ـ ئابرا دەکرێ بە ئاگری جگەرەکەت منیش بسووتێنی؟! ... گۆگردی دین سوزیاگم بیر چووە.

ئەژدەر بێ ئەویکە دەم بکاتەوە، جگەرەکەی دایە بە وردی تێی ڕاما،

کابرا جگەرەکەی لێ وەرگرت و دوای داگیراندنی جگەرەکەی لێی پرسی:

ـ ئابرا کاتژمێرەکەی تۆ دەڵێ چی!

ـ کاتژمێرتان بۆچە گەرەکە؟

ـ بۆ پیرەپیاوەکەم گەرەکە.

ئەژدەر چاوێکی تری لێکرد و بەلای خۆیەوە گوتی: خۆیەتی! جگەرەکەی خستە ژێر پێ و بێدەنگ ڕاوەستا. کابرای سپی پۆش زەمبیلەکەی خستە سەرشان و بە دەنگێکی بەرز گوتی:

ـ گەلێک سپاس ئابرا!... ڕێبوار ئەشی هەر لە ڕێدا بێ.

زەمبیل بە شان بەرەو گۆڕەپانەکەی بەر وێستگە ڕۆیشت و ئەژدەر بێ دەربەست بە هاتن و چوونی کابرا، هەر لەو جێیەی لێی ڕاوەستابوو، جمەی نەکرد. پاش تێپەڕ بوونی زەمبیل بەدەست، ئەژدەریش بەرەو گۆڕەپانەکە وەڕێ کەوت. لە ڕۆیشتن دا، ئەژدەر لە یەک کاتدا سێ لایەنی لە ژێرچاو دابوو؛ دەبوایە کابرای زەمبیل بەشان ون نەکات، خۆی لە پۆلیس و پیاوی بەدکار بپارێزێ و کڵاوەپووشینەی لاتیلاکی سەری ڤەراش بە شوێن خۆێدا بکێشێت. ئەژدەر، زەمبیل و کڵاوە پووشینەی بە خۆیەوە بەستبۆوە و نەدەبوایە هیچ کامیان بزر بکات. چاوی ئەژدەر بەشوێن پێی زەمبیل بەشان دا دەگەڕا و دڵیشی چەشنی پەپوولە بە سەر کڵاوەپووشینەدا هەڵدەسووڕا.

دەگەڵ ڕێکەوتنی ئەژدەر ، "ڤەرا"ش بە نەرمە هەنگاوی وردیلانەیەوە شوێن سەری ئەژدەری هەڵگرت و بە دوایان دا چوو. بەمجۆرە، لە شەقامە پڕحەشیمەتەکەی پشتی وێستگەوە تێپەڕین و بەکۆڵانێکی تەنگەبەر دا چوونە خوار. لێرەوە، کۆڵانەکە چۆڵ و کەم هاموشۆکەر بوو، هەربۆیە هەنگاونانی ئەژدەر ئارامتر و بەدوای ئەویشدا ڕۆیشتنی ڤەرا هێدی تر کرا. هەتا ئێرە، وڵات چۆل و ڕێبوارەکان ئارام دەڕۆیشتن، بەڵام زۆری نەخایاند سەروگوێلاکی کابرایەکی

ئازەری و دوایەش دوو کوڕی تریان لێ دەرکەوت. ئەژدەر بەبینینی دوو کوڕەکان تووشی دڵەڕاوکێ هات کە نەکا پلاڕو لاتاوی ناشیرین بە ڤەرا دابدەن و بیرەنجێنن ، هەربۆیە باوی هەنگاوی هێورتر کردەوە و بە تەواو ماناوە هەستی ڕاگرت، بەڵام کاتێک کە دوو کوڕە گەنجەکان بەرەو دەرگایەک چوون، دڵی ئەویش حەسایەوە. هێشتا بە تەواوی نەحەسابوویەوە کە لە سەری باریکە کۆڵانێکەوە سەرو سەکوتی پۆلیسێکیان لێ وەدەرکەوت. هەڵقوڵینی پۆلیس لەم گاز و گوزەرەدا، ئەگەری ئەم مەترسییەشی ڕادەگەیاند کە هەر لە وێستگەی شەمەنەفەرەوە شوێنیان هەڵگیرابێ. ئەژدەر بە وردی سەیری ئاکاری پۆلیسەکەی کرد و دەگەڵ ئەم بیرە هەڵی سەنگاند. پۆلیسەکە چەندێک هەربەو ڕێگەیە داهات کە ئەوانیش پێیدا دەڕۆیشتن. بەڵام لە سەرپێچی کۆڵانێکی ترەوە، پۆلیسەکە ڕیگای جیا کردەوە و تێپەڕی. بە تێپەڕبوونی پۆلیس و ئارام بوونەوەی کۆڵانەکە، ئەژدەریش بە دڵنیایی چاوێکی لە دواوە کرد و هەرکە لە دوورەوە "ڤەرا"ی بە چاو بینی، ئەویش بە ئەرخەیانی بە شوێن هاوڕێی سپی پۆش دا ڕۆیشت .

بێ بەڵا دەربازبوون لە دوو گەنجی ئازاری و ڕۆیشتنی پۆلیس، هەنگاوی ئەژدەری

تاو پێدا، بەڵام هەرکە ڕوانی کابرای زەمبیل بە شان لە کۆڵان دانەماوە، تۆزکاڵێک شڵەژا. شڵەژان و تاسانەکەی ئەو کاتە بەهێزتر بوو کە ڕێبوارێکی بەرگ سپی بینی بەبێ زەمبیل دەڕۆیشت. بزربوونی زەمبیل بە شان، تینی بە هەنگاوەکانی ئەژدە دا و بەچەشنێک بەپڕتاو بۆی چوو، کە لە

چاوترووکانێک دا گەیشتەوە سەر کابرای سپی پۆش. بە سەرسووڕماوی سەیری کابرای جلک سپی کرد کە زەمبیلی بەتاڵ و پووکاوەوەی خستۆتە ژێر باڵ و زۆر بە ئاسایی بەڕێدا دەڕوات. ئەژدەر بە دیتن و ناسینەوەی کابرای جلک سپی، واقی زیاتر وڕما کە ئەمە چ چیرۆکێکە و چ باسە! تۆ بڵێی کەلوپەلی ناو زەمبیلی قورس و گرانی چەند چرکە لەمەوبەر، شڕو شەپیتەی بەکارنەهاتوو بووبێ و لە پەسیوێکدا هەڵی نەتەکاندبێت؟!

ئەژدەر باوی هەنگاونانی هێورتر کردەوە، بەڵام لە کردەوەی پڕ لە هەڵەی خۆی و پەلە کردن و ڕاکردنی خۆی پەرێشان بوو. دەخۆی ڕاخوڕی کە چەندە کەم ئەزموون و نەپوختە و چیها بێ چیکڵدانەیە. ئەوە هات و تاکە ڕێبوارێکی مێشک فرۆشراو ئەم هەڵتۆز هەڵتۆزەی ئەوی دیتبایە، چی دەقەوما؟ من هەقی پێدەدەم کە نەرمە هەنگاوی پێشین و هەڵاتنی دواییمی کردبایە پرسیار و لەخۆی پرسیبایە کە هەیاران ئەو کوڕە مردەلۆخەی دوو چرکەی بەرێ و ئەم کوڕە توندەپێ و خۆش ڕەوتەی هەنوکەیی چی لەباران دایە؟...

کابرای بەرگ سپی وەک پێشوو، بەبێ خۆ شلوێ کردن، لەسەر یەک هەوا دەڕۆیشت. ئەو نەدەربەست بەدوو بەری لاشانی بوو و نە دڵهەراسانی یارانی پاش سەری. هەر دەتگوت گوێگری ڕیتمێکەو باوی هەنگاوی هاوتەریبی ڕیتمەکەیە. بەڵام ریتمی باوی پێی ئەژدەر سەرە و ژێرەی زۆر بوو؛ ئەژدەر بۆ ڕێک کردنەوەی ماوە و مەودای نێوانی خۆی و هاوڕێی، داهاتەوەو بە بەهانەی هەڵکێشانەوەی

لاسکی پۆستاڵەکانی ، دەگەڵ ڕوانینی ڤەرا، تۆزێک خۆی گنخاند. هەرکە مەودای نێوانیان گەیشتەوە ڕادەی پێشین، هەستا و بە ئارامی شوێن پێی بەرگ سپی هەڵگرت و ڕۆیشت.

کۆڵانیان خستە پشت سەر و گەیشتنە شەقامی پان و بەرینی "ڤەڕۆنسکی". شەقامی ناوبراو بەردەلان و سەنگفەڕش کراوە. شەقامی ڤەڕۆنسکی جێ قۆمرغانەی گالسکە و گارێ و داشقەیە. دوو بەری شەقامەکەدا دەیان دەزگای بارهەڵگر و سەفەربەری تێدا دەبیندرێ. ڕۆیشتین و تێپەڕبوونی سەڵتەی ڕێبوار لە نێو ئاپۆڕای حەشیمەتی ئەم شەقامە، گەلێک پڕ دەردی سەرە. ئەم مەڵبەندە شوێنی هەرە پڕحەشیمەتی شارە و جێگای ساتوسەودای ڕۆژانەی هەزارانە. ورتکە ساماندارى نەوکیسەی تازە پێگەیشتوو، لەمبەر ئەو بەری شەقامەکەدا خانوبەرەی دوو و سێ قاتییان پێکەوە ناوە و ئەندازیارە ئەوروپی و ڕوسەکان تێیدا دەژین. هەر بەم هۆیەش، دار و دیواری ماڵەکان بە هەمە چەشنە ئافیش و تابلۆی پزیشک، چازان، ئەندازیار و پسپۆڕەکان ڕازێندراوەتەوە.

ئەژدەر بە باسک و سنگ و شان ئاپۆڕای خەڵکی دادڕی و بەرەو پێش چوو. مرخێش مرخێشی ئەژدەر ڕێگای "ڤەرا"یشی ئاواڵە دەهێشتەوە. ئەژدەر بەنیگایەک جلک سپی و بە هەموو هەست و هان و هەناسەیەوە "ڤەرا"ی لەبەر چاو دابوو. چەندێک ڕۆیشتن، دەروازەی ماڵێکی چیمەنتۆکراو، کابرای بەرگ سپی قوت دا و ئەژدەر و ڤەراش بە شوێن ئەو دا خۆیان بە ماڵەکە دا کرد .

حەوشەیەکی بچکۆڵانە لە چوار بەرانەوە لەباوەش دیوارێکی بەرزی ڕەختە دا گەمارۆ درابوو. بینایەکی زەردی یەک نهومی لە بەری ڕاستی حەوشەکەدا لایەکی داگیر کردبوو. لە بەربێڵای یەکێک لە ژوورەکاندا چەترێکی ژنانە هەڵدرابوو. لک و
پۆی دارهەنجیرێکی گەروە، لە شانی ڕاستی حەوشەکەوە، بەشێک لە دیواری ماڵی دراوسێی داگرتبوو. ئەژدەر لە حەوشەکە دا ڕاوەستا، بەڵام کابرای بەرگ سپی لە حەوشەکە دا نەمابوو. ئەژدەر چەند هەنگاوێک بەرەو دەرگای نیوەکراوە چوو، لە بنەبانی داڵانی نیوەتاریکدا چاوی بەهاوڕێی جلک سپی کەوت و بە ئامازەی دەستی ئەو، لە داڵانەکە وژوور کەوت بە شوێنی دا چوو. دەرگای ژوورێکیان بۆ کرایەوە کە بە ڕەسم و یاسای ئازەرییەکان ڕازێندرا بۆوە. کەلوپەل و ڕاخەر و پێخەفی ژوورەکە دەینواند کە خاوەنەکەی دەبێ دارا و تەسەل بێ. مافوورە و قالیچەی سەر هەرزاڵ و پەردەی ئاوریشمینی بەر پەنجەرەکانی باسی شارەزایی کابانی ماڵیان دەکرد. ئەژدەر بەشوێن هاوڕێی دا بەرەو ژوورێکی تر چوو. لەم ژوورە دا ڕەگەزێکی تر خۆی دەنواند؛ لە بەرێکی ژوورەکەدا دەستەواری ڕێکچندراوی کاغەز، کوپەڵەی جەوهەری چاپ و کەلوپەلی تایبەت بە چاپخانە دەبیندران. لەو بەری ژوورەکەدا چەند مێزی شان بە شان چندرابوون، کە کۆنکە پەڕۆی دەست خاوێن کردنەوەیان لەسەر بوو. چرایەکی گردسۆز، کە بە دیوارەوە هەڵوەسرابوو، سیسە تەشقێکی کەمی لە تاریکی دەشکاند. لەم ژوورەش دا نەمانەوە و بۆ دیوێکی تر چوون. ئەژدەر

هەستی کرد ژانی بە قاچ دادەگەڕێ. بەهاتنی ڤەرا، ئاهێکی خۆشی هاتەوە بەر. ڕوخساری ڤەرا سوور هەڵگەڕابوو. دڵۆپی ئارەق بە لاجانگەکانی دا هاتبوونە خوار. ڤەرا بە دەم زەردەیەکی سەرلێوانەوە، ڕوی کردە ئەژدەر و لێی پرسی:
ـ ئاخۆ مەنزڵگەکەمان ئێرەیە، یان دەبێ دیسان هەستین و بڕۆین؟
ـ نەکا ماندوو بووبی؟... وەرە دانیشە با شەکەتیت بچێ.
کورسیلەکەی بۆ دانا و لێی پرسی:
ـ چۆن دەباز بوو؟ بڵێی ترس هەڵی نەگرتبی!
ـ ترس لە چی؟!
ڤەرا کلاوەکەی داگرت و دەگەڵ باوەشێن کردنی سەر و گەردەنی ئارەق لێنیشتووی، گوتی:
ـ پێت وانەبێ دەستو پێ سپیلکەم. دەستەوەستان بوویایەم، بە تەوس و پلاری دوو کوریژگەکان دەرهەڵدەبووم و دەم شیواند، بەڵام من خۆم بۆ ڕۆژی ڕەش ڕاهێناوە. ئەگەر بێ جەرگ و ترسنۆک بوایەم، پێم نەدەنایە ئەم ڕێبازە گرنگەوە؟...!
ـ کام گوڕیژگەت مەبەستن؟ نەکا ئەو دوو کوڕانە بڵێی کە لە کۆڵانەکە دا تووشمان هاتن!
ـ ئا.. ئا. ئەو دوو کوڕانەی کە بە پەنای تۆ دا تێپەڕ بوون و بەرەو دەرگاکە چوون. ئەوان بە وردی سەیری تۆیان کرد و هەرکە من بە بەردەمیان دا تێپەڕیم، گەلێک نێوەنرتکە و پلار و تەوسیان پێدادام، بەڵام وەک بای بێ، من بە هێندم نەگرتن. تازە لە چنگ ئەوان ڕزگایم هاتبوو کە یەکێ ترم لێ وەدەر کەوت. زمان شڕێکی بێ ئابڕوو بوو؛ هەرچی بە زمانی

داهات، تاکێکی نەگێڕایەوە. چەندجاران ویستم بۆی بگەڕێمەوە و تامی زای بدەم، بەڵام هەرکە پۆلیسەکە لە سەرگەی کۆڵان دەرکەوت، هەتیو کلکی دە گەڵۆزی گرت و ڕای کرد و ڕۆییشت. بەڵام ئەو دەمە سەرسام بووم و دڵم داڕووخا، کە ئەتۆ ڕاتکرد و بە هەڵە داوان بە شوێن هاوڕێ دا ڕۆیشتی؛ من نەمزانی ئەمە چی بوو کردت؟ هەر ئەودەمە بوو کە نەمدەزانی من دەبێ چی بکەی!.. بە شوێن تۆ دا ڕابکەم؟ ڕاوستم و چاوەڕانی ڕاوەستانت بکەم" چی بکەم!.. دوایی بیرم لەوە دەکردەوە کە ڕاکردنی تۆ و دواکەوتنی من بە شوێن تۆ دا، چی بە خەڵکی کۆڵان دەڵێ و ئەوان چی دەکەن!.. بێ شک ئەوانیش بەشوێن ئێمەدا لینگیان دەدا... بەڵام بۆچی پێم ناڵێی ئەمە چی بوو کردت؟

ئەژدەر بە نیازی وەڵامدانەوە ڕووی کردە ڤەرا، کەچی هەر لەو دەمە دا دەرگای هۆدەکە کرایەوە و لادۆ هاتە ژوور. ئەژدەر خۆی خڕ کردەوە و ڤەرا لە جێ هەستا .

لادۆ بە دەم خەندەی سەرلێوانەوە، بەرەو ڤەرا و ئەژدەر هات و هەر بەچەشنی دیوناسێکی لەمێژینە، دەستی سڵاوی بۆ درێژ کردن و دوای چاکوچۆنی، ڕووی دەمی کردە ڤەرا و گوتی:

ـ ڤەرا ئیڤانۆڤا، تۆ گەلێک کاڵ و کەم تەمەنتر لەو "ڤەرا"یە دەنوێنی کە لە مێشکی من دا نەخشت دانابوو...

ڤەرا سوورتر هەڵگەڕا. ترسا و تاسا، کە نەوەک لادۆ پێی وابێ ڤەرا ئیڤانۆڤا کچێکی کاڵ و نەپوختە و بێ ئەزموونە و شیاوی ئەم ڕێبازە نییە؛ هەربۆیە بە هەوادەنگێک کە سکاڵای تێدا دەخوێندرایەوە گوتی:

ـ چەند ڕۆژێکی تر بیست ساڵیم پڕ دەکەم و... تاوێک بێدەنگ مایەوەو دوای ڕوانینی ئەژدەر، لێبڕاوانە گوتی:

ـ بمبوورن ناوەکەت نازانم...

لادۆ هێدیانە گوتی:

ـ زانینی ناوی من چ کەلێنێک پڕ ناکاتەوە... هەلومەرجەکە حوکم دەکات کە واز لە ناوی یەکتر بهێنین... هەوڵ بدەین یەکتر بناسین، بەڵام ناوی یەکتر نەزانین؛ ناوی یەکتر بزانین پلەی مەترسی گەلێک بەرزتر دەبێتەوە. یەکێک لە کادێرەکانمان بکەوێتە بەر ئازاری پیاوکوژانی ڕژێم، لەوانەیە بەشێک لە یاران تووشی بەند و زیندان ببن... نهێنی بمێنینەوە بە قازانجترە... دەکرێ ڤەرا بۆخۆی ناوێکم لێ بنێت... مامە... خاڵۆزا... هەرچی دڵی دەخوازێ. ناوی ڕاستەقینەم " ڤلادمیر زاخارڤیچ"ە و هاڤالان "لادۆ"م بانگ دەکەن.

نیگای گەرم و ڕوانینی خوشەویستانەی لادۆ، لە دڵی بینەر دا کاری دەکرد. ڤەرا بەم نیگا گەرم و دەنگە دڵ بلاوێنەی لادۆ ، هەست و حاڵێکی فرە تایبەتی تێدا ساز بوو. هەستی کرد بۆتە پەلکە گەڵایەکی سووک و بچووک و، نەرمە بایەک سووڕ و پێچی پێ دەدا. وەک لادۆ لە بارو دۆخی دەروونیی ئەو خەبەردار بووبێ، بە دەم زەردەخەندەیەکی مانادارەوە تێی ڕاما و گوتی:

ـ با لەم قسانە واز بینین و بزانین هۆی چییە ئێمە لێرە یەکترمان گرتۆتەوە! بڵێی ڤەرا ئەم پرسیارەی لە خۆی کردبێت؟

ڤەرا کەمێک ڕاما و ، وڵامی داوە:

ـ بە بڕوای من، ئەو کەسەی کە منی بانگهێشتی ئێرە کردووە، نیاز و نەزەری پڕ کردنەوەی جێگای چۆڵی ئیڤان پەترۆڤا بووە و منی شیاوی پڕ کردنەوی ئەم جێگا چۆڵە زانیوە... بەڵی من ئەو توانایە دەخۆم دا ڕادەبینم و منیش وەک باوکم بۆ مردن ئامادەم...

لادۆ خێرا هاتە نێوە قسەی و گوتی:

ـ مردن بۆ؟!... ئێمەمانان نەک بۆ مردن، بەڵکوو بۆ ژیانێکی بەروبوو درێژی پڕ لە تەسەلی و بەختیاری خەبات دەکەین. باوکت کرێکارێکی خۆڕاگری بوێر بوو کە هێستایش لە هەستان و ڕاپەڕینەکانماندا شوێنی دیارە و نەمردووە. ئیڤان هەڵگری ئالآی سووری کرێکاری بوو، کە لە کاتی پێکان و لەپێ کەوتنیشی دا هاندەری یاران و هاوڕێیانی بوو.

لادۆ بە دەسرۆکەیەک، شووشەی چاویلکە و ئارەقی تەوێڵی ئەسترِی و بە ئامازەی دەست ڕێگای ژووری تری نیشان دان. ئەو لە پێشەوەو ئەژدەر و "ڤەرا"ش بەشوێن ئەو دا چوونە ژوورێکی تر. لەو ژوورەدا دوو کەس لە پەنا مەکینەی چاپ دا سەرقاڵی کار بوون، کە یەکێک لەو دووانە هەر ئەو هاوڕێ جلک سپییە بوو کە لە وێستگەی شەمەندۆفێری تفلیسەوە شوێنیان هەڵگرتبوو. هاوڕێی تر، مرۆڤێکی بالآبەرزی درشت هەڵکەوتی بەخۆوە بوو کە یەکەمجار بوو پێی گەیشتبوون .

هەرکە ئەژدەر و ڤەرا هاتنە ژوور، جووتەی هاوڕێیان بەوردی تێیان ڕامان و دیسان بە بێ دەنگی دەسبەکار بوونەوە.

لادۆ لە مەکینەی چاپ نزیک کەوتەوە و پرسی:

ـ دەرگاکەتان باش گاڵە داوەتەوە؟
کابرای درشت هەڵکەوەتە بەبێ ئەوەی کە سەر لەسەر کار هەڵببڕێت، گوتی:
ـ بەڵی گاڵەم داوەتەوە و بۆ قایمگیرکردنی قفڵی دەرگاکە، کۆمۆدێکی قورسم لە پای تایەکی دەرگاکە داناوە و سندووقێکی پڕی ئاسنەواڵەشم خستۆتە پشتی تای تری... جۆرێکم دابەستووە، هەردەڵێی حەوتساڵە ئەو دەرگایە بەستەیە و پای چ کەسی نەبینیوە... دوای بڵاوەکردنمان، هاوڕێیان دەبێ بە دەرگایەکی دیکەدا بچنە دەر .
لادۆ ڕووی کردە ئەژدەر و ڤەرا و گوتی:
ـ فەرموون دانیشن!... دەبێ بەم هاوڕێیانەتان بناسێنم و لە ڕووداوێکی گەلێک مەزن، کە هەر ئێستا لەم ژوورە دا خەریکی گوورانە، خەبەردارتان بکەم؛ بەڵێ هەر ئێستا ژمارەی یەکەمی ڕۆژنامەی خەبات لە ژێر چاپ دێتە دەر و دەکەوێتە دەستی خەباتکارانەوە .
لادۆ بەرەو مەکینە چوو. لاپەڕەیەک لە ڕۆژنامەی خەبات، کە هیشتا نمی جەوهەری لێ وشک نەبووبۆوە، هێنای و لە بەردەمی ڤەرا و ئەژدەر دا ڕایگرت.
دوو کرێکاری بەر دەزگای چاپ بە چەشنێک هەڵدەسووڕان، وەک بڵێی بە نیاز بن گرەوی چالاکی لە مەکینەکەش ببەنەوە. یەکێک لە کرێکارەکان، قالبی پیتە چێندراوەکانی بە جەوهەر چەور دەکرد و دەیگوت: بیسووڕێنە. هاوڕێی تریش
سوکانی تۆپی مەکینەکەی هەڵدەسووڕاند و لاپەڕەکان جەوهەری پیتەکانیان دەخوارد و لە باخەڵ مەکینە

دەردەپەڕێن. هاوڕێی بەرگ سپی لاپەڕەی چاپکراوی هەڵدەگرت و لەشوێنێکی تایبەت دا، پان ڕایدەخستن و دەگەڕایەوە سەر کاری خۆی. ئەژدەر حەیران و سەرسام لە چالاکی و دەست و بردی هاوڕێیان، بێدەنگ مابۆوە .

لادۆ بە وردی سەیری ڕۆژنامەکەی کرد و گوتی:

ـ ئەو شەونامەیەی، کە سەعاتێک پێشتر پێم دابووی، بۆت چاپ کردم؟

ـ نەخێر هێشتا چاپ نەکراوە؛ ڕامگرتووە دوای ئەمانە چاپیان بکەم.

لادۆ چاکەتەکەی داکەند و قۆڵی لێ هەڵماڵی و گوتی:

ـ تۆ بڕۆ پیتی ئەو شەونامەیە بچێنە، من کاری تۆ وەئەستۆ دەگرم. ئەوسا ڕووی کردە ڤەرا و ئەژدەر و گوتی:

ـ لەوانەیە هەتا ئێستا شێوەی چاندنی پیت بۆ چاپکردنتان نەبینی بێت، دەتوانن بچنە ژووری تر و کاری ئەو هاوڕێیەتان ببینن. لەوانەیە حەز بە فێربوونیش بکەن و فێری کاری چاپخانەش ببن. فێربوونی هەر کارێک، کە خزمەت بە شۆڕش بکات، مرۆڤی شۆڕشگێر دەوڵەمەندتر دەکات و لە ئاکامدا سەرکەوتن بەو دەبڕێت.

وتەی دەم و کەلامی شیرینی لادۆ ، دەتگوت گوڵنمی خوناوکەی بارانی سەر موچی و مەزرای دێمەکارە و ڕووەکی تینوو ئاوپژێن دەکات. ئەژدەر بە حەز و خۆزیایەکی زۆرەوە ڕووی کردە ژووری تر و "ڤەرا"ش بە شوێن ئەودا .

لەو ژوورەدا، کە پێشتریش لەوێ بوون، دەسنووسەکەی لادۆ و "گارسە*"یەکی خستە سەر مێز . ئەوسا بە تەردەستی دانەدانەی پیتی پێویستی لە گارسەکە هەڵگرت و

لە"ڤەرساد*"ێکی کە هەتا نیوە پیتی تێدا چێندرابوو، چاندنی . هەڵگرتن و دانانی پیتەکان خێراییەکەی وەهایان لە پەنجەی پیتچێن دەبینی، کە چی پێ نەچوو ئاخر ڕستەی ژێر نووسراوەکەی لادۆی لە بەشی ژێرەوەی ڤەرسادەکە دا چنی کە ئەمە بوو :

—

* گارسە = قوتیلەیەکی خانەخانەی تایبەتی چاپخانەکانە. لەهەر خانەیەکی ئەو گارسەیەدا یەک چەشنە پیتی ئەلف و بێی تێدا دەبێت. پیتچێن بۆ نووسینی هەر وشەیەک دەبێ یەک بە یەکی پیتەکان لە خانەکانی گارسە هەڵبگرێت و لە کادرێکی دیاریکراو کە "ڤەرساد"ی ناوە، بیچنێ و وشەیەی پێ ساز بکات. قەوارەی ڤەرسادەکان بە گوێرەی ئەو لاپەڕەیە دەبێت، کە ڕۆژنامە، یان شەونامەکە هەیەتی؛ واتە ڕۆژنامەی پان و بەرگ گەورە، دەبێ ڤەرسادی مەزنی بۆ پیتچێن بکرێت و هی بچووکیش، ڤەرسادی بچووک.

"مەرگ و نەمان بۆ تزاریسم" ..."بڕووخێ سیستەمی سەرمایەداری" ... "هەر بژی شۆڕشی کرێکاری."

دوای پڕکردنی ڤەرسادەکە، لە مابەینی هەر دێڕێکی نووسراوەکە دا شیشێکی باریکی ئاسنی تێکێشان و بە فرچەیەک جەوهەری بە سەر داماڵین .

ئەژدەر و ڤەڕا بە وردی و سەرنجەوە چاویان بە شوێن پەنجەی پیتچێن دا دەگەڕا، کە چلۆن دانە دانەی پیتەکان

لە گارسە هەڵدەگرێت و لە کادرِی دیاریکراوی ڤەرسادەکە دا دەیانخاتە باوەشی یەکتر و وشە و ڕستەیان پێ ساز دەکات. بەڵام ئەوان هەر ئەمەیان بەلاوە سەیر بوو، کە پیتچێنەکە بۆ سازکردنی وشە و ڕستە، لە بەری ڕاستەوە بۆ لای چەپ پیتەکانی لە پاڵ یەکتر دا دەچنی؛ واتە هەر وشەیەکی کە دایدەچاند، پێچەوانە دەچندرا. بەڵا کاتێک کە بە کۆنگەیەک چوار دەوری ڤەرسادەکە خاوێن کرایەوە و بۆ تاقیکردنەوە کاغەزێکی ڕۆژنامەی بەسەر نووسراوەکە دا تەپاند، ئەژدەر و ڤەرا نووسراوەکەیان لە سەر کاغەز بە جۆرێک دەخوێندەوە، کە ڕێک دەگەڵ نووسروەی سەر ڤەرسادەکە پێچەوانە بوو .

هاوڕێی پیتچێن، "ڤەرساد"ەکەی بردەوە ژووری چاپخانە و لە ناو دڵی مەکینەکەدا دابینی کردو سوکانی لێ بادا. دەگەڵ هەر دەورێکی سوکان، چەند لاپەڕە شەونامە، یەک بە شوێن یەکتر دا کەوتنە بەر چاو .

ئەژدەر چاو بەسەر هەڵسوڕانی تۆپی مەکینە و سەیری لاپەڕەکان، دێڕی ئاخرینی لەژێر لێوانەوە خوێندەوە: مەرگ و نەمان... بڕووخێت سیستەمی... هەر بژی شۆڕشی...

ڤەرا شان بە شانی ئەژدەر بە وردە وڕینگەیەکی ئاهەنگینەوە گوتی:

ـ سەعاتێک بەر لە ئێستا هەڤال لادۆ لە ئارمانجی منی پرسی... دروشمی ژێر ئەم نووسراوەیە تیشکی هەتاوێکن و ئارمانجەکانی من نەمامێکی ئەڤینداری ئەو تیشکە گیان بووژێنەرەن... من دەگەڵ تیشکی ئەم هەتاو کۆڵبارەکەم

بەرەو مەنزڵگەیەک باردەکەم، کە سەرکەوتنی مرۆڤی ڕەنجبەری تێدا مسۆگەرە...

"ئەژدەر"یش بەچەشنی ڤەرا کەوتبوویە هەمێزی شەپۆلێکی خرۆشان و بەرەو مەنزڵیک ڕەپێچەک دەدرا، کە بۆ گەیشتن بەو مەنزڵگەیە، نە سەر، نە ماڵ و نە گیان بایەخێکیان نەبوو.

ڤەڕا پرسی:

ـ ئەژدەر! ... لێرە ئێمە چاوەڕانی چین ؟

ـ ڤەرا گیان! جێگایەک کە ماموٚستای مەزنی شۆرشی لێ نیشتەجێیە، تۆ بڵێی پرسیار کردن جێگایەکی هەبێت؟... ئەو خۆی دەزانێ ئەرک و ئەسپاردەی سەر شانی من و تۆ چۆنە و چییە... کەی و کەنگێ کاتی فەرمان دەگاتێ... من نازانم... سەبرت بێ ئازیز گیان!

ئەژدەر و ڤەرا ڕوو بە یەکتر، چاوەڕوان دانیشتن. ئیستێک پێچوو، لادۆ بە باوەشێک بەیاننامەی تازە چاپکراو هاتە لایان و پێی گوتن:

ـ هەڤالانی من گوێ بگرن و بزانن کە ئەرکی هەرە گەورە و گرانی شۆڕش بە ئێوەی گەنجانی شۆڕشڤان خەلات کراوە... سەرکەوتوو بن!

****

11

ئەوا ئەژدەر جارێکی تریش بەرەو تاخی کرێکاران بەڕێوەیە. بەدەم ڕێگاوە، کەوتۆتەوە سەر بیر و یادی سەردەمی مێرمندالّی و هەرزەکاری خۆی. هەر بەدەم ڕێگاشەوە، دوو دەقی ژیانی خۆی هەڵدەسەنگێنێ؛ ژیانی سەردەمی بێخەبەری و ژیانی ئەمڕۆیی خۆی؛ ئەزموون و زانستی ئەمڕۆی و بێ ئاگایی دوێنێی! ڕابوردووی تاریک و نووتەکەی جارانی و ڕاهاتن و تێکۆشانی نووکەی! نا، نەخێر هەر دەڵێی دوو ڕاستە تەختەی دوو کووتاڵێکن، کە نە ڕەنگ و نە ڕەگەز و نە کر و پۆیان دەگەڵ یەک نایەتەوە. "ئەژدەر"ی ئەم سەردەمە، پێشمەرگەیەکی تێکۆشەری ماندوونەناسە و بیر لە بەرژەوەندی بەرزی سەرکەوتن دەکاتەوە. پەیامی "نینا"، بۆ هاومەتەرێزانی کرێکاری خۆی دەبا و خەریکە بەردی بناغەی جیهانێک دابمەزرێنێ، کە حەسانەوە و بەختیاریی و یەکسانی مرۆڤی ڕەنجبەری پێ دەستەبەر دەبێت. پەیامەکەی لە لایەک چەکی جگەربڕن و لە بەرێکی ترەوە گیان بووژێن و ژیان بەخش؛ بۆ چەوسێنەران ژەهرێکی کوشندەیە و بۆ چینی چەوساوەی، دەرمان و هەتوانە. ئیتر ئەژدەر تێگەیشتووە کە زانیاری و ڕامیاری و زانست، چەکی دوژمن کوژە و، پەروەردە کردن و ڕاهێنانیش ڕیشە و ڕەگەرزی خوێنمژان لە بن دێنێت. هەر ئێستاکە، ئەگەرچی لە ئیش و کار تەولا کراوە و لادەس و بێ ئەنوا ماوەتەوە، بەلام چەکی کوشندەی لە باخەڵ دایە؛ هەر

ئەو بەستە بەیان و شەونامانەی کە ئێستاکە لە توێی چاکەتەکەی دا حەشاری داون، دەرمان و هەتوانی دەردی لەمێژینەی هەژاران و چەوساوەکانە. بەئاگاهاتنەوەی مرۆڤی چەوساوە و ڕەنجبەریش دەبێتە داسی ڕمانە و پەلو پۆی ستەمگەران دەقرتێنێ. بەڵی هەر ئێستاکە ئەژدەر بەرەو ئاقارێک دەچێت، کە دوو دوژمنی خوێن زاد، واتە کرێکار و خاوەن سەرمایە، لە شەڕگەی شەڕی سەر و ماڵ دا دژ بە یەکتر ڕاوەستاون. بەڵی ئەژدەر بەڕێوەیە و، زانیاری و ڕامیاری و زانستی شۆڕشی چینی کرێکار دەکاتە گۆارەی گوێچکەی مێژووی سەردەم و تێکۆشەران دەهەژێنێ.

لە مەنزڵ بە مەنزڵی ڕێگادا، لە هەر گاز و ڕێبازێکی کە ئارامی و ئەهەوەنیی پێوە دیار بوو، ئاگادارییەکی لە سنگی دیوار دەچەسپاند و دەڕۆیی. ژیری و وریا بوون، مەرجی سەرەکیی سەرکەوتنە. ئەوە یەکەمین تاقیگەیەتی و دەبێ تێیدا ڕووسوورانە سەرکەوێ. دەبێ چەشنی تارمایی بە هەموو شوێن و پەنا و پەسیوێکدا بخشێ و دەنگی ڕزگاری بە گوێی سەر و خواری وڵات ڕابگەیەنێت.

لە دەور و بەری باخی نۆبێل دا سێ ڕێیانێک بوو. کە لە چەقی ئەو سێ ڕێانەکەدا دارچرایەکی لێک و لووس چەقێندرابوو. نۆبێل بەنیاز بوو لە چوار دەوری باخەکەی دا چرای گازی دابمەزرێنی. سێ ڕێیانەکە سەرەڕێ و بەرەگەی هاتووچۆی خەڵکی هەندران و، هێنان و بردن و ڕاگوێزانی کەرەسەو ئەسبابی مسافیران بوو. هەربۆیەش پەنا ئەم دارچرایە، لە ڕۆژ دا، جێگای قۆمرغانە و شوێنگەی حەسانەوەی خێڵی کرێکار و خەڵکی کۆچەری دەور و بەرە.

ئەژدەر، هەر لە ژێر ئەو دارچرایەدا بە چەشنێک لێیٚ تخێڵ بوو، هەر دەتگوت تازە لە سەفەر گەڕاوەتەوە و ماندووە و بۆ حەسانەوە پاڵکەوتووی دارچراکەیە. جار جارێکیش جووڵەیەکی دەکرد و هەستێکی ڕادەگرت. چاوەڕوانی هەڵ و درفەتێک بوو کە بۆی بلوێ و کاری خۆی مەیسەر بکات و بڕوا. هەستێکی ڕاگرت، قوتیلەی چەسپی لە باخەڵ دەرهێنا و دوای ئەوەیکە گالسکەیەک بەپڕتاو بە بەردەمیدا تێپەڕی، گورج هەستا و چەسپی لە بەدەنەی دارچراکە هەڵسووت و بە تەڕدەستی پەڕێکی پێوە دا. دەستێکی پێداکێشا و چین و چرووکی لە سەر کاغەزەکە ڕەها کرد و ڕۆیی. لەوێوە بەرەو دەروازەی ئاسنی کارگەیەک چوو. لەو کارگەیە دا زێتر لە بیست کرێکار تێیدا خەریکی کار بوون. بە تەڕدەستی پەڕێکی تری پێوەدا و لەوێوە بۆ کۆڵانێکی تر داکشا. لە سەرگەی کۆڵانی تازەوە، چاوێکی لە پشتی سەر کرد و هەرکە دیتی دوو کرێکار سەرگەرمی خوێندنەوەی بەیانەکەن، وەک مەزنترین خەڵاتی بە بەژن بڕابێت، گەلێک سووکباڵتر بە کۆڵانەکەدا هاتەخوار و یەکسەر بەرەو دوو مەڵبەندی"ئاخ شار" و "قەرەشار" کەوتەڕی. لەوێوە، هەر جێ و شوێنێکی کە دەیزانی جێگای کۆمبوونی کرێکارە، یەک و دووی پێوەدا و جێی هێشت و ڕۆیشت؛ هێشتا دوو کاتژمێرێک تێپەڕ نەبووبوو، کە شەش ئاگاداری لە ناو جەرگی سەرمایەدا چەسپاند. لە ڕۆیشتن و جێ هێشتنی مەڵبەندەکانیش، بە چەشنێک دەهات و دەچوو، وەک بڵێی چەند کەس لە یەک دەم و کات دا ئەم چالاکییەی نواندبێت. چی پێ نەچوو،

سەری لە کۆخ و کۆختە کرێکارانی مەڵبەندی "شیبایۆڤ" دەرهێنا.

مەڵبەندی "شیبایۆڤ"، مەڵبەندی لەمێژ ئاشنای ئەژدەر بوو. یەکەم جێی کە پێی تێنابوو، ئێرە بوو. سەرەتای کاری کارخانە و ئاشنابوون دەگەڵ دنیای کرێکاری. هیچ شوێن و کەلێن کولێنێ نەبوو چەشنی لەپی دەست نەیناسێت. لێرە، کاڵەی غەریبی و غەوارەیی کردبۆوە و گەلێک بیرئانینی تاڵ و شیرینی لێ وەرگرتبوو. بەلای خۆیەوە گوتی:... ئیتر ئێرە کۆنەچاڵی خۆمە و لە هەر شوێنێکی تر چالاکیی تێدا دەنوێنم، بەڵام نەکرا. سەر و خواری مەڵبەندەکە گەڕا، یەکایەکی کۆختەکانی پشکنی و گەیشتەوە هەر ئەو جێگایە کە دەستی پێکردبوو. هەر دەتگوت قەڵاچۆ کراوە و تاقێکی تێدا نەماوە. پەڕێکی بە لادیوارێکەوە نووساند و بەرە کارگە وەڕێ کەوت .

کاتێک ئەژدەر گەیشتە بەردەرگای کارگە، ئەودەم زانی چ باسە و هۆکاری چۆڵ مانەوەی گەڕەکی کرێکاران چییە؛ حەوشەی کارگە ژاوەی دەهات. هەرچی کرێکاری کە لە کانگە و کارگەکانی مەڵبەندی شێبایۆڤ ئیشکار بوون، گشتی ڕژابوونە حەوشە و هەرایان بوو. ئەژدەر هەلی بە دەرفەت زانی و لێیان نزیک کەوتەوە، گوێی لێ ڕاگرتن و لێیان خورد بۆوە. باسی کەسێک دەکرا و جوێنی پێدەدرا. ئەژدەر لە پەنا پۆلێکی سێ کەسی ڕاوەستا و گوێقولاغی قسەکانیان بوو. لێیان نزیک کەوتەوە،بەڵام ئاشنایەکی تێدا نەبوو کە پرسیاریکی لێ بکات. بۆی دەرکەوت کە ئاپۆڕای کرێکار چاوەڕوانی هاتنی کەسێکن. زەنگوڵەی کۆتایی کاری

ئیشکارانی کەرتی یەکەم لێدرا و دەبوایە ئیشکارانی کەرتی دووەم بچنە سەر کات، بەڵام جووڵەوەر بەرەو کار هەنگاوی نەبزووت. لەولاوە، جارێک بەڕێوەبەری کارخانە و کەرەتێک وەستاکاری کارگە و دواییش دەمڕاستی بەشی پاراستن هاتن و بە دەم هەڕەشە و گوڕەشەیەکی توند و تیژەوە، فەرمانی گەڕانەوەی کرێکارانیان بە گوێ گەیاندن، بەڵام وەک بای بێ، قسە و فەرمان و هەڕەشەکانیان بە هەوا چوو .

ئەژدەر مرخی لێ خۆش کرد و بەبێ ئەوەیکە هۆکاری کۆمبوون لە کەس پرسیار بکات، هەر بە گوێڕاگرتن تاوتوێی کێشەکەی دەرهێنا. بۆی ڕوون بۆوە کە ئەمڕۆ ڕۆژی وەرگرتنی مزە و مافی مانگانەی کرێکارە و، کرێکارانی کەرتی پێش نیوەڕۆیان بۆ وەرگرتنی دەسڕەنج سەردانی حیسابڕەسیی کارخانەیان کردووە. بەڵام دوای کۆکاری و لێکدەرکردن، بەشێک لە کرێکارەکان بەهۆی زۆریی جەریمە، هەر نەک بە مافداری "کۆپێک"ێک نەناسرابوون، بگرە دەبوایە پارەیەکیش وەک تاوانی خەتاکاری بگەڕێننەوە سندووقی کارگە. لە هەمبەر ئەم دەستدرێژییەش دا، "حەمەعەلی" دادەگژێتە سەر حیسابڕەس و خوری شۆر دەیکوتێ. حەمەعەلی لەلایەن پۆلیسی کارگەوە دەسبەسەر دەکرێ و کرێکاران دەرژێنە حەوشەوە .

حەوشەکە نەیدەکێشا. کرێکار لە ناو ئاپۆڕاکە دا پۆل پۆل بوون و هەر پۆلەی بە جۆرێک دەدوا. هەر لەم ئاسنایەدا، ئەمربەرێکی بەشی سەرکردایەتیی کارگە هاتە نێو ئاپۆڕاکە و بە هومێدی چارەسەرکردن و بە مەبەستی دڵدانەوە، بە نێو پۆلەکان دا هات و قسەی بۆ کردن، کەچی کرێکارێکی

بەسالاچوو، زۆر بوێرانە قسەی لە دەمی دا بڕی و بە سەری دا شریخاند:

ـ بەسکە!... بڕۆ بە خان و خاوەنەکەت بڵی بێتوو زۆری بکێشێ، دەپسێ. بڵی کرێکارە هەڵپەساردراوەکان بگەڕێنێتەوە سەر ئیش. بڵی با "حەمەعەلی"ش لە بەندیخانە بستێنێتەوە و ماف و دەسڕەنجی مانگانەی کرێکات هەتا "کۆپێک"ی ئاخری لە مستی کرێکار بکاتەوە... بڕۆ ئەمانەی بە گوێی بالادەستەکەت بگەیەنە و چیتر خۆت ماندوو مەکە... کەس گوێتان ناداتێ.

هەر لەودەمەدا، "جغجغە"ی بەناوبانگ، کە لەسای سیخوڕی و ڕامووسینی بەرپێ ساماندااران، پلەو پایەی"سەرکارگەر"ی پێ بڕابوو، لە نێو ئاپۆڕاکەدا دەهات و دەچوو. چەشنی خولخولۆکە بە دەوری خۆی دا هەڵدەسووڕا، بەلام هەتا ئەمربەری ناوەندی نەهاتبوو، بە بێدەنگی دەهات و دەچوو. هەرکە چاوی بە ئەمربەری ناوەندی کەوت، یەکسەر خۆی گەیاندێ و چەشنی سەگی سەولەخۆر، بەو سەر و سیمەنە ڕەزاتاڵ و بەدگۆشتەیەوە، دەمی پووچ و چرچ و ژاکاوی کردەوە و چاوێک لە کاتژمێری باخەڵی و بەرزکردنەوەی دەستێک بە ئامازەی کۆتایی هاتنی وادە و وەختی دیاریکراوی، زریکاندی و فەرمانی ئەمربەری دووپات کرەوە. کرێکارەکان جووڵەیان تێکەوت و جغجغە کلکی دەگەڵۆزی گرت و لە دەمی پاشەکشی دا، دیسان زریکاندی:

ـ لە سەرتان نووسراوە!... سێ چارەکە سەعات... بەڵی سێ چارەکەسەعات کەم کاریتان لە سەر نووسراوە... هەرکەس

نەگەڕێتەوە سەر ئیش و کاری، ئەوەی بەسەری دێت هەر خۆی دەیزانێ... کاری خۆکردی دەرمانی نییە ها!!
کرێکارێکی بەساڵاچوو لێی دەرهەڵبوو. بە سەری دا گرماند:
ـ هەتیوکە بڕۆ بە خاوەنەکەی بڵێ با بێتە دەر و ئەو قسە بکات... تۆ بڕۆ دەخۆت هەڵدە و بڵێ "حەمەعەلی" لە زیندان دەربخات!
جغجغە بە دەم پاشەکشەیەوە زریکاندی:
ـ باسی حەمە عەلی هەر مەکەن!... ئەومان بۆ سەیر و سەیاحەت، ڕەوانەی ناو سەرما و سەقەمی سیبریا کردووە.. ئێوە دەرخەمی خۆتان ببن باشترە!
کرێکارێک لێێ هاتە پێش و لە پەناوە سنگی گرت و دەورێکی هەڵسوڕاند و گوتی:
ـ بڕۆ جانەوەر!... بڕۆ شوکرانەبژێر بن کە حەمەعەلی بەکرێگیراوەکەی نەپڵیشاندەوە... بەڵام خۆزگە حەمەعەلی بیکردایە...
لەپڕ دەنگی دروشمدانی تێکڕای کرێکا، حەوشەی کارخانەی لەرزاندەوە. جغجغە قەراری نەگرت و ڕایکرد. ئەژدەر هەلی هەڵکەوتووی بە دەرفەت زانی و گورجێک دەستەوارێک لە نووسراوەی بەسەر خەڵکدا هەڵاویشت. پەڕ پەری نووسراوەکە چەشنی خەزەڵی پاییزی، بە ڕاژە ڕاژ بەسەر خەڵکدا خزین. دەست و مەچەکی کرێکان نەیهێشت نووسراوەکە لە هەوا دا بمێنێتەوە؛ لە چاوترووکانێکدا پەڕ پەڕی بڵاقۆکەکە قۆزرایەوە .
کرێکاری ڕەنجدەری تامەزرۆ، سەرخۆشی ڕووداوی چاوەڕوان نەکراو، بۆ کورتە دەمێک حەپەسان. هەرکە

حەپەسانەکەیان داکەوت، بۆ دۆزینەوەی پەڕێک لە بڵاڤۆکەکە، چاویان بە بەر پێیان داگەڕاند، بەڵام سەر سنگی حەوشەکە پەڕی پێوە نەمابوو و، بڵاوکەرەوەی بڵاڤۆکەکەش نەزانرا کێیە و چ کەسێکە.

کرێکارێکی بەساڵاچوو، لە حاڵێکدا نووسراوەکەی لە سەر دەستان ڕاگرتبوو، بە هەموو تواناوە هاواری کرد:

ـ هاوڕێیان !... ئێوە سەیری ئەم نووسراوەیە بکەن و ببینن باسی چی دەکات... باسی برک و ژانی ئێمەی زەحمەتکێش... باسی ڕزگاربوونی کرێکار... بمرێ سەرمایەداری ... !

کرێکارەکان لە چوار دەوری هاوڕێی پیریان هاڵان و هەر ئەودەم، ئەژدەر بە شێنەیی لە باخەڵ حەشیمەتەکە هاتە دەر و بەرەو شوێنێکی تر وەڕی کەوت .

ئەژدەر، هێشتا لە حەوشەی کارگەکە دەرنەچوو بوو، کە ئەندازیاری بەشی تەکنیکی کارگە بە هەڕەمە خۆی دە ژووری سەرکردایەتی هاویشت و خەبەری بڵاوبوونەوەی بەیاننامەی بە سەرۆکی پاراستنیت کارگە ڕاگەیاند.

ئەژدەر، دوای بەجێ هێشتنی ئاپۆڕای کرێکارانی ناو حەوشە، ئیستێکی گرت و چاوێکی لە دەور و بەر کرد، هەرکە وڵاتی بە چۆڵی بینی، لە دەروازەی مەزنی سەرکردایەتی نزیک کەوتەوە و لە چاوترووکانێکدا ئاگادارییەکی پێوەدا و ڕۆیشت.

نزیک بە جادە، لە جەمسەری دووکۆڵانان‌دا ئەژدەر سنگ بە سنگ لە ڕێبوارێک هەڵەنگووت. ڕێبوارەکە پەلەی بوو. ئەژدەر و ڕێبوار بە مەبەستی ڕێگا چۆڵکردن، ئەملا و ئەولایەکیان کرد و لەم کورتە ماوەیەشدا چاوێکیشیان

لەیەکتر کرد. ئەژدەر سەرسوڕماوانە و بە نیوە هاوارێک گوتی:

ـ حەمە عەلی...!

حەمەعەلی پەرێشانحاڵ دەهاتە بەرچاو، پەلەی دەربازبوونی بوو. هەربۆیە لە یەکەمین تۆقە و چاوپێکەوتن دا، "ئەژدەر"ی بۆ نەناسرایەوە. بەڵام لە چەند چرکە ڕاوەستان و ڕامانی دا، ئەژدەری ناسییەوە و بە ئەسپایی گوتی:

ـ هاوار مەکە برا، هێدی تر!... ڕەوەدەی جاش و چلکاوخۆرانم بە شوێن دادێن... خەریکم لە چنگیان ڕادەکەم ...

ئەوسا ئەم بەر ئەو بەرێکی ڕوانی و بە وردی سەیری هاودەنگەکەی کرد و هەرکە ئەژدەری ناسییەوە، زەردەیەکی کز و کەم دەوامی هاتە سەر لێوان و گوتی:

ـ ئەوە ئەتۆی ئەژدەر؟!

ـ بەڵی منم حەمە عەلی! ... بەڵام بۆچ پێم ناڵێی کەی لە بەند ئازاد کرای؟

حەمەعەلی قۆڵی ئەژدەری گرت و گوتی:

ـ ڕاوەستانمان لێرە قەستی سەرە... دەبێ شوێنێکی ئەهوەنی دوور لە ئاوەدانی بدۆزینەوە و بەسەرهەتەکەمت بۆ بگێڕمەوە.

قۆڵ لە قۆڵ دا بەرەو کاولەخانووبەرەیەک چوون و لە سیلەیەکدا ڕاوەستان.

ـ دە پێمی بڵی حەمە عەلی... چۆن لە بەندیخانە هاتیتە دەر؟ کێ ڕزگاری کردی؟... حەمە عەلی گوێیەک هەڵخە و

دەنگی کرێکارەکان ببیسە... ئەوان ئازادیی تۆیان کردۆتە پێش شەرتی چوونەوەی سەر کار...

حەمەعەلی بە گۆشەنیگایەکی سووکەڵە سەیری کارگەی کرد و جحێلانە گوتی:

ـ ڕەحمەت لە قەوری باوکت مانگرتنی چی و خواست و ویستی چی! تۆ پێت وایە ئەم فسەفسکە دەردمانە؟... تۆ پێت وایە هەرا هەرای ناو حەوشەی کارخانە، حەمە عەلی لە زیندان ئەستاندۆتەوە؟!... وەڵاهی ئەگەر کرێکار، کارخانە و کانگاکانیان لە بن و بناغەوە هەڵتەکاندبا، چما پۆلیس دەرگای بەندیخانەی بۆ والآ دەکردم؟!... نەخێر ئەگەر خۆم بەکاتی بەجێ بەرخۆم نەدابایە و پۆلیسی زیندانم نەکێشابایە ژێر چۆکی خۆم و بە لێدان هیلاکم نەکردبایە، جەنابت پێت وایە هەر ئێستی لێرە دەبووم؟!.... بەڵی من خۆم و بە دەست و مستی خۆم پۆلیسم شەلاڵی خوێن کرد و جێم هێشت؛ سا پۆلیس دەژی یان نا، بە دەرەک...!

پشتی دەست و لاڕوومەتەکانی حەمەعەلی ڕووشابوون. ناو قوڵکەی گوێچەکەیەکی خوێنی تێ مردبوو. ئەژدەر دەسرۆکەیەکی پێدا.

ـ هانێ بگرە گوێچکەت لە خوێن پاک کەرەوە!

حەمەعەلی دەسرۆکەکەی لێ وەرگرت، بەڵام لەبری خاوێن کردنەوە گوێچکەی، دەستی دە باخەڵ نا و کاغەزێکی پێچراوەی دەرهێنا و لە مستی ئەژدەری نا و گوتی :

ـ سەیرکە ئەژدەر.. بڕوانە!... بیخوینەوە! من ئەمەم لە سەر دەرگای کارگە داگرتووە... ئەسرێلکی پشتی کاغەزەکە هەر تەڕ بوو، کە من دامماڵی و لە جۆڕکم نا. ئەمە

ئاگادارییەکی شۆڕشگێرانەیە و بۆ ئێمەی کرێکار نووسراوە. دەستی نووسەری ئەم نامیلکەیە خۆش بێت و و دەستی پێوەدەرەکەیشی خۆشتر، کە هەر ڕاست بە سەر دوندی لووتی "شینایۆف"یەوە چەسپاندبوو .

بەدەم قسەکردنەوە چاوێک لە ئەژدەر و چاوێک لە لاپەڕەکە، بە قاقا پێکەنی.

ـ برا گیان دەبینی! ـ باڵی ئەژدەری گرت. ـ دەبینی یان نا!... کەسانێک هەن زۆر بەنهێنی دەجووڵێنەوە. ئاگاداری و بەیاننامە لەچاپ دەدەن و بڵاوی دەکەنەوە، بەڵام من و تۆ کاس و گێل ماوینەتەوە... هی وەکی من و تۆ، ڕیزەڵە ماسیی پاشاوانین و لە ژێر تەرکی گۆماو و بەحراواەکان، هیچ هەواڵێکمان نییە کە چیها مەزنە ماسی و نەهەنگیان تێدایە...

ئەژدەر بە وردی گوێی بۆ گوتنی حەمەعەلی شل کردبوو. ناخی گیانیشی ورووژا بوو. هەستی دەکرد ئەو خۆیشی یەکێک لەو مەزنە ماسی و نەهەنگانەیە کە لە قوڵترین قوڵایی زرێ دا خەریکی خەباتە. لەناو خۆیدا بەخۆی دەگوت: بڕوانە... بڕوانە ئەژدەر!... مرۆی تێکۆشەر لە ڕوانگەی گشت کەسێکەوە هێژاو بەرز و بەڕێز دەنوێنن!

هەرکە گوتنی حەمەعەلی کۆتایی هات، ئەژدەر لێبڕاوانە و بە زمانی نەرمەوە، ڕەخنەی لە ئاکاری حەمەعەلی گرت و گوتی:

ـ تۆ خۆت باش دەزانی کە هیچ تاق پەنجەیەک بە تەنێ دەنگی لێ نایە. بۆ ڕەنێو هێنانی هەر بەرهەمێک، هەرەوەز و یاریکاریی گشتی پێویستە. کۆمەڵگای مرۆڤ گێڵگەیەکی

پان و بەرینە و بە گەلەکۆمەی گشتی ئاوەدان دەکرێتەوە. لە شۆڕش و سەرهەڵدانەکانیشدا تاکە کەسێک، ئەویش بە مشت و پێلاقە و زامدار کردنی جاش و پۆلیسێک و، گوژتنی ژەندەرمەیەک شۆڕش سەرناکەوێت. سووکایەتی پێکردن و سەر و گوێ شکاندنی حیساب ڕەسی کارگە و شەتڵانی خوێن کردنی پۆلیسی بەندیخانە، ئێمە ناگەیەنێتە مەنزڵگەی سەرکەوتن...

حەمەعەلی بە تووڕەیی قسەی لە دەمی ئەژدەر دا بڕی:

ـ دەستیان نەگرتبایەم ، هەر ئێستێکە حیساب ڕەسی کارگە لە ژێر خاک دا دەبوو... مەناتێک و عەباسییەکی بەلاوە مابوو، بە کەس لە کەسمان قایل نەدەبوو و داوی چوار عەباسیی تری لێدەکردم... ئاخر چلۆن کەللەم نەیەتە تەمێ و چلۆن بۆ وەرگرتنی مافی خۆم دەست نەبزێوم ئەژدەر!؟

ئەژدە باسکی گرت.

ـ حەمە عەلی !... گوێ بگرە بزانە من چیت پێدەڵێم. هەر ئێستێکە، ئەمن و خۆتت بە وردەماسی شوبهاند کە لە پاشاوان دا گیرساوینەتەوە، بەڵام ئەوانەی کە بە هێمنی و بە نهێنی خەریکی تێکۆشانن، وەک مەزنە ماسی و نەهەنگی شەتاو و دەریاکان ناوت بردن؛ تۆ بەرەو کوێ دەچی؛ زەلکاوەکان یا زرێ و شەتاوەکان؟! تۆ هیچ دەزانی بە شوێن چی دادەگەڕێی؟ نەکا لە گیانی خۆت وەڕەز بووبی کە یەک تەنە دەگژ پۆلیس و ژاندارم و جاش و جەیش ڕۆهاتووی. تۆ بڵێی بە دەستی بەتاڵ باشاری هێرشی بەپانەوەی دەزگای دەسەڵاتدار بێنیت؟ تۆ بیرێک لەمە بکەوە و پێم بڵێ بزانم، ئاخۆ ئەگەر ئەوانەی بە نهێنی تێدەکۆشن، بەچەشنی تۆ

بێنە مەیدان و خەریکی لێدان و کوتان بن، بۆ سبەی بەیانی تاق تێکۆشەرێک سەربەست و ئازاد دەمێنێتەوە کە چرایەک لە ڕێبازێک دا هەڵبکا و کرێکارێک بحەسێنێتەوە؟! تۆ پێت وانییە زیندانەکانی ڕژێم جێگای دەرزی هەڵاویشتنیان بمێنێ؟.. هیچ دەزانی ڕەوش و ڕەفتارەکەت دەبێتە هۆی کزکردنی شۆڕش...

حەمەعەلی بە تەواوی بیری زیندان و ڕاکردن و لێدانی بیر چوبۆوە. تەنانەت لە فکری ئەوەشدا نەمابوو کە هەر ئێستێ ڕەوەدەیەک جاش و چلکاوخۆر بە شوێن سەری دا دەگەڕێن. لە پڕ، یەک بە مەیدان بەسەر ئەژدەر دا گرماندی:

ـ ئەوە دەگەڵ کێتە ئەژدەر!... وریای قسەی دەمت بە کوڕە! چلۆن تۆ تاوانبارم دەکەیت کە رەوش و ڕەفتارم دژ بە شۆڕشە و خەریکم قاچی شۆڕش دەشکێنم!... نەکەی!... ئەژدەر نەکەی ئەم قسەیە دووپات بکەیتەوە... دەزانی تۆ نەبای و کەسێکی تر بوایە، گەلێک خراپی دەبینی، بەڵام...

ئەژدەر قسەی لە دەمی حەمەعەلی ئەستاندەوە و بەبێ قەراخ نووشتاندەوە گوتی:

ـ بەڵی گوتوومە و دەیڵێم و دەیڵێمەوە کە سەرجەم ئاکار و ڕەوش و ڕەفتارت کۆسپ و ئاستەنگن لە سەر ڕێبازی شۆڕش. من بۆیە خەتا و هەڵەکانت بە چاوت دادەمەوە ، کە منیش وەکی خۆت کرێکارێکی ڕەنجەڕۆم. منیش بێکار ماومەتەوە و چەند ڕۆژە برسی و کەساسم. من نە حیسابڕەسەکەی کارگە و کانگەم کە بەرۆکم بگری و لە ژێر مست و پێلاقەدا نەرمم بکەیت و نە ژاندەرم و پۆلیس. نەخێر حەمەعەلی تۆ هەڵەی و ڕێگاکەت لاڕی و هەتڵەیە. سوور بزانە ئەژدەر برای بڕبڕەی

پشتی حەمەعەلییە و بە دڵ بۆی دەسووتێ. من دەڵێم بەس بە شان و باهۆ و ماسوولکەی مەچەک و هێزی باسک بایی ببە. ئەو هێز و بڕستەی کە دە لەش و لاری تۆ دایە، ڕۆژی تایبەتی خۆی گەرەکە. حەمەعەلی و ئەژدەر دەبێ پێکەوە دابنیشن و کورت ترین ڕێگە و باشترین شێوەکار هەڵبژێرن. وەرە با دەمێک دانیشین و بە شوێن ڕێگا چارەیەکی زانستییانە دا هەنگاو بنێین. من و تۆ و سەرجەم خەباتکارانی ڕیبازی کرێکاری، هاودەرد و هاودەرمانین. تۆ دەرمانێک بدۆزەوە و منیش...

حەمەعەلی قسەی لە دەمی ئەژدەر دا بڕی و بە نەرمی گوتی:

ـ ئەژدەر!... ئەژدەر بمبوورە... بمبوورە کە دەرهەڵبووم و ناجایزم کرد... خۆت بە چاوی خۆت دەمبینی کە سەروگوێلاک بریندارم... جەستە خەستی سووکایەتی و جوێن و بوختانانم... کۆڵەکوتراوم، برسیم، پەرێشانم... بێ ماڵ و حاڵ و بێ کەس و کارم... لە حەوت ئاسمانان هەسێرەیەک شک نابەم ئەژدەر...!

ـ برای من!... حەمەعەلی!... هیچ دەزانی داڕنینی ئەو ئاگادارییەی سەر دەرگای کارکە، خۆی لەخۆیدا هەڵەیەکی قورس و گرانە!... منیش هەر ئەم ئاگادارییەم بە سەر دەرگاوە بینی، خوێندمەوە و جێم هێشت، بۆ ئەویکە دەیانی وەکی خۆم و خۆت بە چاو بینین و بزانن کە هێزی کرێکار ئەو پۆلە ڕەنجبەرە گەلاییەی جاری جاران نەماوە. ئێستێ تیۆری و زانستی ڕزگاریی چینی کرێکار کەوتۆتە ناو کتێب و دەفتەر و سەدان لاپەڕەی پڕشنگدار... تۆ دەبوایە

بیخوینیتەوە و بۆ هاوڕێیانی خۆتی جێ بهێڵی؛ حەشاردانی ناو گیرفان، هەنگاوێک شل دەکاتەوە...

ـ نەء، وانییە ئەژدەر! ... تکایە ئەوتۆ بیر مەکەوە. من بۆ شل کردنەوەی هەنگاوی تێکۆشەران ئەم کارەم نەکردووە... من... من ئەم لاپەڕە پڕشنگدارەم هەڵگرتووە و دەگەڵ خۆم دەیبەمەوە لادێ. گوندی"قەرەقۆینلو" وێناو نموونەی چارەڕەشی و هەژاری و بەلەنگازییە. لەوێندەرێ، "حەمەجەعفەر"ی برام وەک دەرمانی چاوەان بەشوێن شتی وا دادەگەڕێ. من ئەمە بۆ حەمەجەعفەر دەبەم. ئیتر من ناتوانم لێرە بژیم... دەڕۆم و دەچمەوە دێ و ماوەیەک لە ماڵی حەمەجەعفەر دەمێنمەوە، تا بزانم چیم دێتە ڕێ و چیم بەسەر دێت و کەنگێ دەتوانم بێمەوە لاتان.

حەمەعەلی دەستی خستەناو دەستی ئەژدەر. دوای ماڵاوایی کردن، لە پەسیوی خانوە قوڕینەکاندا نەدیو بوو.

بەرەبەری چێشتەنگاوێکی گەرم بوو. هەتاو لە چەقی ئاسمانی بێ هەور و هێڵ دا بە هەموو تین و بڕستەوە مەڵبەندەکەی ئاگرباران دەکرد. گەرما لە بەرێک، تۆز و خۆڵی ڕیگا و بانی مەڵبەند و بۆن و بەرامەی توندی کۆختە کرێکارییەکانیش لە لایەکی ترەوە، پشووکوژ بوون .

دوای ڕۆیشتن و ئاوابوونی حەمەعەلی، ئەژدەر تاوێک لە ژێر سێبەری دیوارێکدا دانیشت. ڕیگای مەڵبەندی "سابونچی" و دوایەش مەڵبەندی "سابوونچی" لە بەر بوو. ڕێگاکەی دوور و درێژ بوو، دەبوایە بە شەمەنەفەر سەفەر بکات.

****

12

ئەو ڕۆژە، "بالاخانی" سەیر شێوابوو. زێدە لە سەد کرێکار لە کار بێکار کرابوون. پەساوی هەرە زلی خاون کار بۆ تەرەکردنی کرێکار، قەیرانێکی کوتوپڕی ئابووری بوو، کە گۆیا بەسەر گشت خاوەنانی چاڵە نەوت و خوداوەندانی کارگە و فابریکەکان دا هاتبوو. بەڕواڵە وێدەچوو پەساوەکەیان ڕاست بێ، چونکە ئاسەواری تەنگژەی ماڵی بە چاو دەبیندرا. نەوت بەئارتەقای جاران لە چاڵە نەوتەکانیان هەڵنەدەهێنجرا. پاپۆڕە نەوتکێشەکان لە کەنارەی دەریا دا نەدەبیندران و نرخ و بایەخی نەوتیش هەتا بخوازی دابەزیبوو.

زلە دەوڵەمەند و کەڵە سامانداەکان و ئەوانەی کە کێڵگە نەوتەکانیان چەشنی باخەڵیان پڕ و پتەو بوو، هیچ دەربەست بە هەرزانفرۆشی و بە فیڕۆدانی نەوتەکانیان نەبوون. ئەوان نەوتی خۆیان بۆ ڕۆژێک دەهێشتەوە، کە بابیەکەی بەرز بووبێتەوە و فرۆشەکەیان چەشنی پەڵەبارانان، مەزرای بەرژەوەندییەکەیان بە پارە بخەملێنێت. سیاسەتی ئابووریی دەوڵەمەندەکان بەم جۆرە بەڕێوە چوو، کە پووڵ و پارەی خەوتوویان تەرخانی ساز کردنی تیانی مەزنی نەوت بکەن و نەوتی تێدا ڕابگرن، کە لە کورتە دەم دا، بەر بە دابەزینی بایی نەوت بگرێت و لە

درێژ ماوەش دا، ئاسۆی داهاتوویان ورشەدارتر بکات. بەڵام بار و دۆخی ورتکە سامانداران‌ی خاوەن کێڵگە بچووکەکان، لە ڕادەبەدەر دژوێن و شپرزە بوو؛ هەرەسی گرانیان بەسەر داهاتبوو و خمیان سەیر لێ شیوابوو. نە کڕیارێکی دەمەودەست هەبوو کە نەوتیان لێبکڕێ و نە داهاتوویەکی ڕوونیشیان شک دەبرد کە نەوتی لەبۆ پاشەکەوت بکەن. زلە خاوەندارانی وەک: "ڕۆچێڵدا"، "نۆبێل"، "مانتاشۆڤ"، "موسا تەقی یۆڤ"، "شمسی ئەسدولایۆڤ" و ئەوانی تر، کە کانگای دەوڵەمەند و کارگەی چالاکیان لە ژێر دەست دابوو، ئەگەرچی قەیرانی لەپڕ و ناکاو تاساندبوونی، بەڵام ئەوان ڕێگایەکی تر و سیاسەتێکی نوێیان ڕەچاو کرد. لە یەکەم هەل دا، سیاسەتی نوێیان لە سەر کرێکار بەتاقی کردەوە. ئەوان، بە پەساوی جۆراوجۆر، کرێکاریان لە سەر کار دەردەکرد و جیگای کرێکاری دەرکراویشیان بە کرێکارێکی تر پڕ نەدەکردەوە. ڕۆژ نەبوو لە هەر مەڵبەندێکدا پۆلە کرێکارێک لە کار تەرە نەکەن. ئەوان بێ ترس و تەقێ کرێکاریان دەردەکرد و جەماوەی کرێکاریش بە شڵەژاوی لەم شوێن بۆ شوێنێکی تر دەچوون و نەیاندەزانی چی بکەن و چ ڕێگەیەک بگرنە بەر. هەژاری و بێ ئەنوایی بەسەر ماڵباتی کرێکار دا باری و لە هەموو شوێنێکەوە ، هەر هاوار و بڕۆ بوو دەهات. بەڵام ئاکامی ئەم هەرەسە ترسناکە ، دەراوێکی ڕوونی بۆ یەکگرتوویی کردەوە. لە سەرەتا دا، وەک بڵێی نیازمەندی گەرمای لەش و لاری یەکتر بن و خۆزیای دەردی دڵ کردن، پۆل پۆل لە یەک نزیک دەبوونەوە و ڕەگ و ماکی یەکگرتن بەرەو خوڵقان دەچوو. کرێکار لە دەوری یەک

کۆدەبوونەوە و بۆ خەڵەسین لەم بار و دۆخە دزیوە، بە شوێن مەکۆیەک دا دەگەڕان کە چەخماخەی هومێدێکی تێدا بدرەوشێتەوە.

"موختاربەگ" ، لە نووسینگەی کاری کارگەکەی خۆیدا دەهات و دەچوو. چەشنی ورچی زامدار دەی گرماند و هەردەم شاڵاوی بۆ لایەک دەبرد. جڵەوی کرداری لە دەست دەرچوو بوو. بەدەم هاتەران پاتەرانی شێتانەیەوە، جارێک ئەرکی تازەی بەو دەسپاردو ئەوەی تری لەسەر کار وەلادەبرد. دەمێک بەرۆکی میرزاقاسم، سەرۆک حیسابرەسی کارگری دەگرت و دوایەش بەسەر"دانیلۆڤ"ی سەرۆک ئەندازیار دا دەی شریخاند.

"ڤەرسکی"، بەڕێوەبەری گشتیی کانگە، چەشنی مرۆڤی مقەببایی لەگۆشەیەک دا ڕاوەستابوو. "موختاربەگ" هەر ببڕای ببڕا خۆی دە"ڤەرسکی" نەدەگەیاند. لەو نێوەدا، تەنیا کەسێک کە لە پلارو پەلاماری موختاربەگ بەدوور مابۆوە و جاروبارە لە ڕووی میهرەبانییەوە ڕوویەکی تێدەکرد، "ئەسلان"ی کوڕی بوو .

"سۆرەن پێترڤیچ دانیلۆڤ" پیاوێکی درشت هەڵکەوتەی بەژن و باڵا بەرز بوو. لاجانگەکانی تازە سپی کردبوون. ئەگەرچی تەمەنێکی زۆری نەبوو، بەڵام بە بارستایی دوو تەمەنی خۆی ئەزموونی کۆ کردبۆوە. یەکێک لە ڕەوش و شێوەکارەکانی "سۆرەن" ، ناسینی خەڵک و دیتنەوەی دەماری نەرم و نزمی کەسان بوو، واتە بە شوێن هەڵە و پەڵەی ڕەشی کەسان دادەچوو و لە ڕۆژی خۆیدا کلکی دەگرتن و کەڵکی لێ وەردەگرتن. ئەو "دانیلۆڤ"ە، کۆنە ئاشنا و شارەزای هەموو

خسڵەت و ڕەوش و ڕەفتاری"موختاربەگ" بوو و دەیزانی دەماری دڵی چلۆن هەڵداوێ.

"موختاربەگ" بەدەم هاتووچوونەوە، لە بەرامبەر"دانیلۆف"دا چەقی و گرژ و تووڕە لێی پرسی:

- "سۆرەن پێترۆڤیچ" بڵی بزانم... سەرجەم نەوتی هەڵێنجراوی ئەم سێ ڕۆژەی دواییمان چەندە بووە... پێم بڵی بزانم!...

"دانیلۆف" بە گۆشەنیگایەکەوە سەیرێکی "ڤەرسکی" کرد و بە شێوەی مرۆیەکی پاکژی بێ تاوان، وڵامی دایەوە:

- بەڕێزم!... لە بازارەکانی جیهانیدا بایەخی نەوت هاوتای زێڕە، بەڵام ئەگەر ئەم زێڕ و زەمبەرە لە بیابان هەڵڕێژین، یان نەوتی بەلاش هەناردەی دەر بکەین، من چلۆن ڕادەی نەوتی هەڵێنجراوت بۆ حیساب بکەم؟... بەڵام ئەگەر نەوتی ڕەنێوهاتووتان لە گۆترە بۆ حیساب بکەم، دەتوانم بڵێم نزیک بە دوو هەزار"پووت" نەوت لە کێڵگەی ئێمە هەڵێنجراوە. لەلایەکی ترەوە، ئەگەر دەرفرتانی نەوتی چەند بیرێک، کە هێستایش هەر بەردەوامە، بیخەینە سەر حیساب، ئیتر ئەوە بۆ کەس لە قەڵەم نایە. با ئەمەش بڵێم و نەیشارمەوە کە گوزمەیەکی زۆری دراوی نەغدینەمان بۆ سازکردنی تیانی نەوت، بەخۆڕایی دە ئاو کرد، کە بەداخەوە هەتا نیوەیشیان باری نەوت نەکراون... بە تێکڕا...

"موختاربەگ" شەکەت و شێواو، لە چەقی ژوورەکەدا چەقی. دانیلۆف بە ڕاوەستانی"موختار" بێدەنگ مایەوە. "موختاربەگ" ڕوی کردە میرزاقاسم و لێی پرسی:

ـ بڵێ بزانم خەرج و باجی چاوەدێرانی کارگە چەندە... چەندەت بۆ خەرج کردوون؟
میرزا قاسم دەفتەری ژێر هەنگلی کردەوە و بەدەم و ورتە ورتی ژێر لێوانی، خەریکی پەڕ لێهەڵدان بوو، کە "موختاربەگ" دەفتەرەکەی لە دەست دەرکێشا و بە تووڕەیی حەوای دا .
ـ کورتی کەرەوە... پێویست بە پەڕ هەڵدانەوە نییە... بڵی بزانم!...
چاوە کزەکانی میرزاقاسم پڕی ساختەکاری بوون. لە ترەسان چاوەکانی لەترووسکە چوونەوە و بێدەنگ مایەوە. لە بێدەنگیدا بەخۆی گوت: دەفتەری حیسابگەریی کارگەی بۆچ حەوا دا؟!... خەرج و باجی گارگە لەو دەفتەرە دایە... بۆچ وای کرد!.. سەیر بنی ئادەمێکە!... وڵامی داوە:
ـ بەگی بەڕێزم!.. خەرج و باجی چاوەدێران پێنجسەت مەناتە... دیارە خەرجی دوو حەوتووی ڕابوردووم حیساب نەکردووە.
چیکڵدانەی"موختاربەگ" چیتری نەدەبرد. خەم و مەراق و تووڕەیی لە دەروونی دا لێکداربوون و هەتا ژێر ئەوکی هاتبوو. "موختار" لە قوماربازێک دەچوو، کە هەموو سامانەکەی بە شەوێک دۆڕاندبێت و مافنگی هاتبێتە دەر. دەنگی میرزاقاسم لە بنەگوێی دا دەنگی دەدایەوە و وەک ئازارێک دەیپڕوشاند. لەو حاڵەدا چاوی بە "دانیلۆڤ" کەوت کە زەردەخەندەیەکی بە سەر لێوانەوە بوو. هەر ڕاست سنگ بە سنگی "دانیلۆڤ" ڕاوەستا. دانیلۆڤ گوتی:

ـ گەورەم! پێموایە میرزاقاسم بیری چووە کە... کە لە ماوەی دوو مانگی پێشین دا، زێدە لە پەنجاهەزار مەناتمان لە جۆرکی پۆلیس خستووە.

"موختار" پشتی کردە دانیلۆڤ و بەرەو"ئەسلان" چوو. ڕووی کردە "ئەسلان" و گوتی:

ـ من تێناگەم بۆچی تووشی ئەم هەڵەیە هاتم!... بەم بارو دۆخە نالەبارەی کە تێکەوتووم و هەتا ملان تووشی زیان هاتووم، دەمی زەماوەند نەبوو "ئەسلان"!... ئاخر ئەمە حاڵە؟!.. دەکرا مانگێک، دوو.. سێی تر...

" ئەسلان" بۆ دڵدانەوەی باوکی گوتی:

ـ تاوانی تۆ نەبووە باوکە گیان!.. تۆ چ بزانی ئەم قەیرانە لە ڕێ دایە... بەڵام ئیتر کار لە کار ترازاوە و میوان بانگهێشت کراون... لەوانەیە هەر ئێستا خەڵکێکی زۆریش...

" موختاربەگ" بە ئەوپەڕی بێ هیوایی گوتی:

ـ بەڵی وایە "ئەسلان"... دەبێ دەست هەڵگرین و بەرەو ماڵ بچینەوە... بەڵام خوا بکا سبەی بەسەر هەواری خاڵیدا نەگەڕێینەوە... ترسم هەیە دار و نەدارمان بە با بچێت و بکەوینە سەر ساجی عەلی... بەڵام "ئەسلان" سەبرت بێ ... "جەببار" لە ماڵەوەیە و ئەو دەتوانێ میوانان بەخێرهاتن بکات... "ڤەرسکی!"

"بەگ" بەرەو "ڤەرسکی" وەرسووڕایەوە و هەر ڕاست ڕووبەڕووی ڕاوەستا و بە غەزریوی گوتی:

ـ "ڤەرسکی" راستم پێ بێژە بزانم... پێم بڵی بە چ کەسێکت فرۆشتووم و کلکت لە کلکی کێ هاڵاندووە؟

" ڤەرسکی" چەند هەنگاوێک بەرەو پاش کشایەوە و کوڕەگوێ ڕاوەستا و گوتی:
ـ "بەگی بەڕێزم"! من لە قسەی تۆ تێنەگەیشتم... مەبەست...
"موختاربەگ" یەک بە ژوورەکە نەڕاندی:
ـ زۆرباش تێدەگەی گەماڵ باوک!... ڕاستم پێ بێژە ، ئەگینا بە یەک شەو... بەڵی بە یەک شەو شاری باکۆ لە خۆت و تۆرەمەت پاک دەکەمەوە .
"ڤەرسکی" سەیر شڵەژا. بەڵام بۆ ئەویکە بەلای حیساب ڕەس و ئەندازیاری کارگە سەرشۆڕ نەمێنێت، بە هەوادەنگێکی بوێرانەوە وەرامی دایەوە:
ـ "موختاربەگ"!.. من چ قسەیەک شک نابەم کە بۆ گوتن ببێت... بەڵام خۆت باش دەزانی کە ئەم بار و دۆخەی کە ئێستا تێی کەوتووی، خۆت تاوانباری نەک کەسی تر...
"موختاربەگ" هەتا بنی گوێچکە سوور هەڵگەڕا. بەشریخەیەکی هۆڤانەوە، هاواری کرد:
ـ وست بە گەوجی نەفامی ساختەچی!
"ڤەرسکی" هەر بە چەشنی ئەو، هاواری کرد:
ـ بەسکە"بەگ"!... ئەو کاتە دەتوانی بە ساختەچیم بزانی، کە کردەوەیەکی ساختەکارانەت لێ دیتبم ... ئێوە... ئێوە...
زمانی "ڤەرسکی" بە بینینی دەمانچەی دەسک سپیی دەستی "ئەسلان" کەوتە غەڵدە و ڕەنگی ڕوخساری زەرد هەڵگەڕا.
"موختاربەگ" دوو دەستی لە پشتەوە تێک بەزاندبوو. چەند جاران لە سەر پەنجەی پێ بەرز بۆوە و دابەزی. ڕووی

کردەوە لای"ڤەرسکی" و چەشنی فەرمەندەرێکی نیزامی پێی گوت:
ـ دەسا بابزانم لە گەڵ کێ بوویتە هاودەست و منت بەچی سەودا کردووە...
"ڤەرسکی" بەچاوێک "موختاربەگ" و بە نیگایەک دەمانچەی ناو پەنجەی "ئەسلان"ی دەڕوانی. دەمی چەشنی تەڵەی تەقیو پێکدا تەپی بوو. تامێکی تاڵ لە ناو دەمی وشکی دا زمانی لە کار خستبوو. لەوانەبوو مانای دەمانچەی ناو پەنجەی"ئەسڵان" گەلێک چیرۆکی تاڵی خستبێتەوە یاد. "ڤەرسکی" لە یەکەمین سەهەڵدان دا تێک شکا، هەربۆیە بەشوێن دەروویەکی بەخێر دا دەگەڕا کە لەم قەرقەشە دەرباز ببێت. بەڵام دووپات بوونەوەی پرسیاری "موختار"، بەڕووی داخست و یەکسەر کەوتە سەر پێڵاوەکانی "بەگ" و بە کڕووزانەوەیەکی قێزەونانەوە گوتی:
ـ گەورەم! بەخودا و بە ڕەسوڵ، من بێ تاوانم. قەیرانی ئابووری هەر بەسەر ئێمە دا نەهاتووە؛ هەرەس و پەتا و بەڵایەکە و هەموو جیهانی گرتۆتەوە. ئەوانەی کە زووتر دەفریا کەوتن و تیانی پاشەکەوتی نەوتیان ساز کرد، کەمووسکەیەک باشتر لە ئێمەن. ئەوەتا "موسا تەقی یۆڤ"و "شەمسی بەدرەدین" و ئەوانی تر، تیانی پەشەکەوتیان ساز کردووە... من هەر ئەودەم پێم ڕاگەیاندی... بڕیاری ئەم جۆرە کارانە ئەرکی ئەندازیارە و، تەیار و تەواوکردنیان لە ملی من دایە... "بەگی بەڕێزم" ... من چەندجارم پێگوتی کە...
"موختاربەگ" بەرەو پاش وەرچەرخایەوە و قاچەکانی لە ناو دەست و هەمێز "ڤەرسکی" ئەستاندەوە. "ڤەرسکی"

بێدەنگەی لێکرد. دوو لەپی دەستی لە سەر تەرکی ژوورەکە دانا و کەوتە سەرچۆک. زۆر بە ئارامی هەستا سەرپێ و چەشنی وشکەڵەدار لە گۆشەیەک دا چەقی.

"موختاربەگ"، وەک کەسێکی برسی، کە سفرەی پڕ لە خواردنی دیتبێت، تامەزرۆیانە قودووی زێڕینی جگەرەی لە باخەڵ دەرهێنا و جگەرەیەکی خستە ژێرلێوانەوە. تازە جگەرە هاتبوە ژێر لێوانی، کە میرزاقاسم چەشنی فەنەر لەجێ هەڵبەزی و جگەرەی "موختار"ی داگیراند.

" موختاربەگ" بەدەم مژێکی گەرووگری جگەرەوە، گوتی:

ـ "سۆرەن پێترڤیچ" هەر لە ئێستێکەوە، بەڕێوەبەرایەتیی کانگەی ئێمە دەخرێتە ئەستۆی ئێوە... چاوەکانت بکەرەوە و هوشیاربە، ئەگینا ساختەچییەکی وەکی ئەمە ـ پەنجەی بۆ ڤەرسکی ڕاداشت ـ هەر بە یەک ڕۆژ، سەرپاکی هەست و نستی ئێمە لە مستی چەتە و ڕێگران دەنێت و سووچ و تاوانەکەش دەخاتە ملی ئەم و ئەوێکی ترەوە.

لە دەمی گوتنیش دا، "بەگ"، بە چەشنێک سەیری "ڤەرسکی" کرد، وەک ئەوەی بڕوانێتە سەر پۆخڵەیەیەکی پیسی سەر ڕێبازان. بە تووڕەیی گوتی:

ـ بڕۆ لەبەر چاوم گوم بە!.. بەڵام بەر لەویکە کلیل و کەرەسەی بەردەستت ڕادەستی "سۆرەن" کردبێت، بێتوو لە"باڵاخانی" چووبیتەدەر، لەتکی گەورەی لەشت، گوێچکەت دەبێ.

"ڤەرسکی" لە بەرامبەر "موختاربەگ" و "ئەسڵان" دا بەژنی خۆی چەماندەوە و بە کڕنۆش بردن تێپەڕی، بەڵام هەرکە لە دەرگا وەدەر کەوت، قیت و قۆز، وەک نە بای بەسەر

داهاتبێت و نە لەبەر باران خووسابێ، ڕێگای دەری گرتەبەر و ڕۆییشت.

"موختاربەگ" قونچکە جگەرەکەی لە پەنجەرەوە حەوادا و تەسبیحە دەنک درشتە کارەباییەکەی لە گیرفان دەرهێنا. تەسبیح لە ناو پەنجە نەسرەوتەکانی "بەگ"ی تووڕە دا جیرە جێر و تەق و تۆقیان بوو. زۆری نەخایاند، تەسبیحەکەی هاویشتە سەر مێزەکەی و بەدەم هات و هاوارێکی، کە لە دەریش دەبیسرا، گوتی:

ـ هەی داخ بەجەرگم کە بە وەدەرنانی "ڤەرسکی"ش دەردی گرانم چارەی نایە!

"ئەسلان" هێدی و لەسەرخۆ گوتی:

ـ پێویستە فاتیحای ئاخری بخوێندرێت، ئەگینا لەوانەیە تووشی ئاستەنگ و تەگەرەیەکی ترمان بکات.

"موختار" بە ڕاوەشاندنی سەر، قسەی "ئەسڵان"ی پشت ڕاست کردەوە و ویستی دەم ببزێوێت، کە کەسێکیان لێ وەژوور کەوت.

میوانی نوێ بە نیشاندانی ڕێز و حورمەت، کڵاوە ڕەشە ئاوریشمینەکەی لە سەر داگرت و لە بەرامبەر "ئەسڵان"دا بەژنی چەماندەوە. دەگەڵ "ئەسڵان" بە گەرمی دەست و موشتاقی کرد. "ئەسڵان" میوانەکەی بە باوکی ناساند:

ـ باوکە گیان، ئەمە جەنابی"شەنتۆکۆڤ"ە...!

هەرکە "بەگ" ناوی "شەنتۆکۆڤ"ی بیست، دەم بەبزە، بە ڕوویەکی گەشەوە بۆلای چوو. دەگەڵ دەست دانەوە و چاک و چۆنی، گوتی:

ـ له ئاشنایەتیت گەلێ دڵخۆشم جەناب!... ناوبانگم بیستووی و دەزانم گەلێک له ساماندارانی مەزنی ئەم ناوە، لەسای زانستی ئێوەی هێژا دا حەساونەتەوە. ئەوەتا "نۆبێل"، "ڕۆچێلد"، "مانتاشۆف" و "حاجی موساخان"ی خۆشمان، لەژێر سایەی بلیمەتی ئێوەی زانا دا بەختیان یارە... ئەوە هەر منم وەک کاسبکارێکی ساکار، له سەر جێگای خۆم دا ماومەتەوە و ڕێگای پێشوەچوونم لێ بەستراوە. بریا و سەت خۆزگە منیش لەژێر سێبەری پیتۆڵ و پسپۆڕی خۆت ئاسایی دا دەروویەکی بەخێرم بۆ کرابایەوە. منیش لەمێژە ئارەزوومەندی دانیشتنێک بووم ، که بەختیارانه "ئەسڵان"ی کوڕم ئەم ئاواتەی بۆ هێناومه دی.

" شەنتۆکۆف" چاوە زیتەکانی له "بەگ" نەدەترووکاندن و به وردی گوێی دابوویه قسەکانی. دەستێکی به قژی نەرم و چەوری سەری داهێنا و هێدیانە وەرامی دایەوە:

ـ جەنابی"موختاربەگ" ! من و براکانم ـ به دەست ئاماژەی دەرەوەی نووسینگەکەی کرد و، نواندی که براکانیشی چاوەڕوێی ئیزن و فەرمانی هاتنه ژوورن ـ گشت کات و ساتێک له خزمەت ئێوە داین. هەوڵ و تێکۆشانی ئێمه له خزمەتی بەرژەوەندییەکانی خاون کار دایە. زانست و ئەزموونی ئێمە بۆ سازکردنی پردێکی پتەوی نێوان خاوەنکار و کڕیکاری دەستەمۆ، جارانی جار بەتاقی کراوەتەوە و تاقیکردنەوەی پێناوێ. ئێمه به تەواو ماناوە له خزمەت"موختاربەگ"ی بەڕێز دا دەبین .

دڵی "موختاربەگ" بە وتەکانی "شەنتۆکۆف" ئاوپڕژێن کرا و خەفەتی پێشینی تێدا نەما. دەمی کردەوە و بە قاقا پێکەنینەوە، قودووی جگەرەی بۆ ڕاگرت و گوتی:

ـ ئەم پردە ڕەختەیە، بەتاقیکراوەوەی هەموو لایەکە و بۆ ئێمە جێگای هومێدە. من ئەوەندە لەو پردە دڵنیام، کە لە کاتی بەسەر دا ڕۆیشتنی دا ترس و دڵەڕاوکێم نامێنێت. بەڵام جەنابی"شەنتۆکۆف"ی ئازیزیش دەبێ ئەمە بزانێ کە ئەم پردە لە دوولاوە سەیر شڵەژاوە. دڵم بواری ئەمە نادا کە بە گێڕانەوەی گرفتەکانی خۆم، سەری مەبارەکتانی وەژان بێنم؛ هەر تەنێ بەکورتی دەڵێم، کە لە ناو نەوت دا خنکاوین و بازاڕەکەی کەسادە... نەوت کڕیاری نییە و زیان بە شوێن یەکدا بە سەرمان دادەبارێت. لە ڕووی ناچاریمان، بەشێک لە بیرە نەوتەکانمان بە چیمەنتۆ داپۆشیوە. ئەگەری ئەم مەترسییە دەمانتاسێنێ کە بیست و هەشت ساڵ بەرلەمە، چی بەسەر "میرزایۆڤ" داباری... بە سەر ئێمەیش دا ببارێت، ڕۆژگارمان ڕەش بێتەوە...

"موختاربەگ" بۆ ئەوەی بزانێ پلەی کارتێکەریی قسەکانی لە سەر "شەنتۆکۆف" چۆنە، خەمبارانە تاوێک ڕاما و بێدەنگ مایەوە.

"شەنتۆکۆف" تێی ڕامابوو. ئەندازیاری کەرگە و "ئەسڵان"یش سەراپا گوێ ڕاوەستا بوون. میرزاقاسم وەک بڵێی شارەزای گەلێک کەین و بەینان بێ، زەردەی پێکەنین بە سەرلێوانیەوە، جارو بار ملی بۆ دەلەقاند.

بێدەنگی و سەرنجدانی گوێگران، "موختار"یان کێشایەوە ناو قسە و دیسان دەستی پێکردەوە:

ـ ساڵی 1869، "میرزایۆڤ" یەکەم کەس بوو کە لە مەڵبەندی"باڵاخانی"دا یەکەم مەکینەی چاڵاو هەڵکەندنی وەکار خست و بە نەوت گەیشت. "باڵاخانی"ی ئەو سەردەم، وەکی ئەمڕۆ نەبوو؛ بە قوڵینگ قوڵکەیەکت هەڵقەندبایە، نەوتی لێ هەڵدەقوڵی. "میرزایۆڤ"، لە هەموو لایەکەوە کەوتە بەر بارانی زێڕوەشانی نەوت و پێی هەستا.

ساڵی 1873، یەکێک لە بیرە نەوتەکانی میرزایۆڤ بە لووزەو نەوتی دەرفرتاند، بە چەشنێک، کە سی هەزار تۆن نەوت لە شەو و ڕۆژێکدا... بە بەرمیل پێوانی لە هەژمار نایە. بیرە نەوتەکە، قیامەتی بەرپاکرد. هەرچی تیان و عەمبار و گۆل و گۆم بوو نەوتی تێکرا... 250 هەزار تۆن نەوت... نەوت لە چاڵ و تیانەکانی دا نەگونجا و بەرەو شەقام و چۆل و هۆلانیش لووزەوی بەست. مەودا ڕێگای "باڵاخانی" و "سابونچی" نەوتی تێدا ڕاوەستا. هیچ ماڵیک نەبوو، ستڵ و مەسینە و قاپ و مەنجەڵان پڕی نەوت نەکا. بایەخی نەوتی"میرزایۆڤ" بەڕادەیەک دابەزی، کە هەر بەرمیلەی تەنیا سێ چارکە "کۆپێک"ی بۆ گەڕاندەوە. قازانج سەری مایەی خواردو "میرزایۆڤ" لە داخ و حەسرەتان کەوتە سەرجێ و، پێی مرد.

"موختاربەگ" لە بەر دەرد و مەراقی خۆی و سەربردەی تاڵی "میرزایۆڤ"، دڵی دارماڵی پەژارە بووبوو. قۆڵی "شەنتۆکۆڤ"ی گرت و بۆ دانیشتن، کورسییەکی بۆ دانا و خۆیشی لە لاشانی ئەو دانیشت.

ـ بەڕێزم!.. ئێمەیش بەرەبەرە لەو ڕۆژە ڕەشە نزیک دەبینەوە... ئێمە لەم بەرەی پردەکە ماوینەتەوە و لەو

بەریش دا کەس بە هاوارمانەوە نایە. هەر دەڵێی دڵیان بە هەژاری و دەسبەتاڵیی ئێمەمانان دەکرێتەوە... هەروەک قەت خاوەنکار و کارخانەدارێک نەبووبێت و، ئەوانیش وەک قەت کرێکاری ئێمە نەبووبن، بە توور و گێزەریشمان دانانێن... ئەمەیە حاڵ و گوزەرانی ئێمە جەنابی"شەنتۆکۆڤ"!... بێتوو کارگەکەم لەکار بکەوێت، ئیتر کرێکارم بۆچییە؟! وردەحیسابێکیان بەلای منەوە ماوە ، لە مستیان دەنێم و ماڵاواییان لێدەکەم و کەسمان لە کەس؛ ترسی ئەمەش هەیە کە بەمەش ڕازی نەبن و بڵێین "موختاربەگ" دەبێ تۆ خۆت هەڵاوەسی و خۆت بکووژی!

"موختاربەگ" بەقاقا پێکەنی. "ئەسڵان"و "دانیلۆڤ"یش بەگوێرەی ئەرکی خۆیان پێکەنین. "شەنتۆکۆڤ"یش ڕێزدارانە پێکەنی و وەرامی داوە:

ـ جەنابی"موختاربەگ"! دڵی من بواری داڕژانی دڵۆپێک خوێنی لووتی ئێوە نادات. ئێمە کرێکارەکان کۆ دەکەینەوە و ئامۆژگاریی پێویستیان بەگوێ دا دەخوێنین. ئێمە بە شوێن ئەهوەنی و ئارامیدا دەگەڕێین و هەرجێیەک کێشەی تێدا بێت، ئێمە هێوری دەکەینەوە. بەڵام ئێمەش تکایەکمان لەخزمەت "بەگ"ی بەڕێز دا هەیە .

"موختاربەگ" چاوێکی لە "ئەسڵان" کرد و گوتی:

ـ حەوجێ بە تکا ناکا جەنابی"شەنتۆکۆڤ"! ئێوە هەر ئەمر و فەرمانێکتان هەبێ، بە "ئەسڵان"ی ڕابگەیەنن ئەو لە سەر چاوانی دادەنێ... ئەمەشم بیرچوو، کە باسی بکەم ... چەند ڕۆژ پێش ئێستا، لە "پێتروسبۆرگ"بووم کە ملوانکەیەکی نایابم دەست کەوت و وەک دیارییەکی بچکۆڵانە ڕەوانەی

خزمەت یای"کەتەرینا"م کرد؛ ئەگەرچی شایانی خزمەتی خانمی خێزانت نەبوو، بەڵام هە ویستم بزانم ئاخۆ بە دڵیان بووە یان خێر!

"شەنتۆکۆڤ" چاوەڕوانی ئەم پەردە هەڵدانەوەی"موختاربەگی"ی نەدەکرد؛ بە ئاماژەی سەر وڵامی دایەوە و گوتی:

ـ سەبارەت بەمە لە شوێنی خۆیدا سپاسی خۆم و خانمم ڕادەگەیەنم، بەڵام لێرە و لەم دەمەدا، من وەک نوێنەری کرێکاران و جەنابی"بەگ"یش وەک خاوەنکار، خەریکی ڕەواندنەوەی گرێیەکی ئاڵۆزین و سەبارەت بەم کیشەیەش ئەز دەخوازم لە زمانی کرێکارانەوە تکایەکی بچووکتان لێبکەم.

"بەگ" چەشنی ئەسپی تۆڕی سرک و سڵ، بە وتەی ئەمجارەی "شەنتۆکۆڤ" گوێ قوت ڕاوەستا و گوتی :

ـ بەڵێ فەرموون... فەرموون من باش تێنەگەیشتم.

"شەنتۆکۆڤ"ی فێڵباز، گەلێک هێدیانە وەرامی داوە:

ـ تکامان ئەمەیە کە چەند ڕۆژێک... بەس چەند ڕۆژێک لە دەرکردن و هارووژاندنی کرێکار دەست ڕاگرن. پێموایە ئەمەتان بۆ دەکرێ؛ کارێکی گران نییە. هەر مانگرتنێکی تێکڕایی بە قازانجی خاونکار نییە. تکای ترمان لە "بەگ" ئەمەیە، کە سەبارەت بە جێ خەوی کرێکار و یارمەتی ماڵی و کرینی سابوون و پێشۆری کرێکار و ...

"موختاربەگ" لەپڕ دەرهەڵبوو. قسەی لە دەم "شەنتۆکۆڤ" ئەستاندەوە و بە گازەندەیەکی نیوە توورە گوتی:

ـ ئیتر ئەمە برایەتی نییە جەنابی"شەنتۆکۆڤ"... نەخێر ئەمە نەبوو... جا چلۆن ئەمە ڕەوای هەقە، کە من ئا لەم جەنگە نابەسامانەدا، شان بۆ کرێکار دانەوێنم و ئەو بە سەر شانم دا هەڵچێت و لە بانی سەرم دا بێستان ساز بکات؟!... جێ خەوی بۆ دابین بکەم و پارەی حەمام و خاوێن کردنەوەی پێ بدەم... هێلکەم کڕی دوو مەنات.. بۆیەم لێدا دوو مەنات.. دانەم فرۆشت چوار مەنات!

"شەنتۆکۆڤ" زۆر بە هێمنی دەستی دا کڵاوەکەی و هەستا پێ؛ دوای تێڕامانێکی "ئەسڵان" ڕووی دەمی دە "بەگ" کرد و وتی:

ـ ئەوەندەی کە بۆ دەستەبەرکردنی مافی کرێکار چەناگەی خۆم شل دەکەم، بەهرە و قازانجێک وەرناگرم؛ ئەمە لە خسڵەت و گەوهەری ئێمە دایە و ناتوانین وانەبین. خۆمان بۆ ئامانجمان دەتوێنینەوە و منەت لە سەر کەس دانانێین. ئێوەی بەڕێزیش باوکی دۆستی ئازیزی خۆمی و قەت ناخوازم دڵت لە من برەنجێت. ئەمەش بزانە کە بەڕیوەبەرایەتیی "نۆبێل" و "مانتاشۆڤ" چەشنی"موختاربەگ" تامی دەم و زاریان تاڵ نەکردم.

"موختاربەگ" لە سەر جێگا هەستا و بۆی چوو؛ بەجۆرێ بۆی چوو، کە چی نەمابوو ورگی لە ورگی"شەنتۆکۆڤ" بدات، لێی پرسی:

ـ ئێستێ کە دەگەڵ "ئەسڵان"ی کوڕم ئەوەندە دەستەبرای و لانی ئێمە بەرنادەی، دەکرێ پێمی بڵێی کە "نۆبێل" و "مانتاشۆڤ" لە ئاستی ویستی کرێکار وڵامیان چی بووە؟

"شەنتۆکۆڤ" کەمیکی لێ کشایەوە و بە دەم زەردەخەندەیەک وڵامی داوە:

ـ ئەگەر ئەوان نانێکیش نەخەنە سەر سفرەی کرێکار، هیچ نەبێ بەڵێنێکی بێ کردەوەیان هەیە بۆ هێورکردنەوەی کرێکار.

"موختاربەگ" لە وەرامدانەوەی "شەنتۆکۆڤ"، بە قاقا پێکەنی و لە حاڵێکدا دوو لەپی دەستی ڕێکدەخستن، گوتی:

ـ دەک مردووت نەمرێ ... منیش دێمە سەر دینی ئەوان و ئەو بەڵێنە بە کرێکار دەدەم. دەڵێن: کابرایەک بە مەلانەسرەدین دەڵێ : "سێ مەناتم بە قەرز بدەیە و سێ مانگ مۆڵەت بۆ دانەوەی. مەلا دەڵێ: بۆ مۆڵەت چەندەی حەز دەکەی خۆت سەرپشکی، بەڵام باسی دراو مەکە!" تۆیش لە لایەن منەوە سەردار و موختاری و هەرچێ سۆز و بەڵێن و پەیمانە، پێشکەشیان بکە و تەواو!

بەتێکڕا پێکەنین. "شەنتۆکۆڤ" بەبێ ئەوە هیچ شتێک بڵێ، هێدی و ئارام وەدەرکەوت.

هەرکە "شەنتۆکۆڤ" ڕۆیی، "موختار" ڕووی کردە "ئەسڵان" و وتی:

ـ مانای بەچی "ئەسڵان"!... بۆچ ئەوتۆ بێدەنگ ڕۆیشت و جێی هێشتین؟!... ماڵاواییشی نەکرد ڕۆیی... بۆیە دەڵێن ئەم چەند برایە چەشنی مارن و بە بێدەنگی پێوە دەدەن!

" ئەسڵان" وەگ هیچ گرێیەک لەم پەیوەندییەدا شک نەبات، وەڵامی داوە:

ـ لە دڵی دەراوێژە باوکە گیان!... من لەمێژە ددانی ژەهری ئەم مارەم کێشاوە. جۆڕک و گیرفانی بە پارەی من قورسە و

بۆ هیچ لایەکی تر ناچێ. ئەمەش بڵێم کە ئەو کابرایە یەکجار زۆر ئاگا لەخۆیە و قەت ناهێڵێ پەتەی بکەوێتە سەر ئاو. ئەگەر لەم چواردیوارەدا خەریکی قسەکردنە، ئاگایەکی لە دەور و بەر و دەروەی ئێرەش هەیە. ئاخر خۆت دەزانی ئەمە دەمڕاستی کرێکارە و قەت ناخوازێ هیچ کەسێک پەیوەندی و دەستەبرایەتی ئەو و خاوەنکار بزانێ. ئەمەی لێ ئاشکرا ببێت، قەدر و قوتبی نامێنێت.

ئەم زانیارییەی"ئەسڵان"، "موختاربەگ"ی زیندوو کردەوە. قسەی دەمی کوڕ بۆ باوەک، چەشنی شنەی بەودمی بەیانانی بەهار، گوڵی گوڵدانی دڵی باوکی ئاوپژێن کرد. دوای چەندجار هاتن و چوونی ناو ژوور ؛ ڕووی کردە "دانیلۆڤ" و گوتی:

ـ "سۆرەن"! ڕۆژێکت مۆڵەتە ، خۆت بگەیەنیتە بارەگای بەڕیوەبەرایەتیی"نۆبێل" یان "ڕۆچێلد"؛ کامیانت بەلاوە باشە، بە هەر نرخ و بایەخێکی کە ئەوان پێشنیاریان کرد، تۆ نوێنەری ئێمەی بۆ فرۆشتنی نەوت. دەمەوێ پێشی زیان و تێداچوونم بگرم و نەهێڵم ئەوەندە زەبوون بمێنمەوە... تۆزێک ڕاوەستا و درێژی پێدا:

ـ شەو میوانی ئێمەی. شەوی زەماوەندی کچەکەمە... ئەگەر بۆت کرا، دەتوانی بەڕیوەبەری کانگەکانی"نۆبێل" یان " مانتاشۆڤ"یش دەگەڵ خۆت بێنی. لەوێندەرێ دەتوانی قسەیان دەگەڵ بکەی و هەر لەوێ پێک بێن. ـ ڕووی کردە میرزاقاسم ـ تۆیش هەوەها.. تۆیش وەرە.

"دانیلۆڤ" بەژنی چەماندەوە و بە کەرنۆش بردن ڕابرد. "موختابەگ" بە "ئەسڵان"ی گوت :

ـ گالسکەکە ئامادەکە با بڕۆین.

****

13

ئەژدەر، بەرەبەری تاوپەڕانان گەیشتەوە "بالاخانی". هەناسەی دەبەر دا نەمابوو. شەکەتی و بێهێزی لە پێی خستبوو. چۆلگەی وشک و قاقڕی نێوان"سابونچی" و "بالاخانی"، جگە لە زیخ و چەوی سوورەوەبووی بەر هەتاوی گەرم، چیتری نەبوو کە ڕێبواری ماندوو ئیستێکیان تێدا بگرێت و تاوێکیان تێدابحەسێتەوە. بەناچاری، بۆ حەسانەوەیەکی کاتی، لەسەر قوچکی تەپۆڵکەیەک دانیشت و بەسەر دەشتایی ژێرووی دا ڕوانی. لەوێوە، خۆر بەچەشنی ساجێکی سوورەوە بوو، باوباوێنی ئاخری دەگەڵ زەوی دەکرد. هەتاو، هەندە جارێک دەکەوتە پشتی بورجێکی نەوتی و دەم دەمێکیش لە پشتی ئەوی تریانەوە خۆی نیشان دەدا. بورجە نەوتەکان، لە تۆز و تەم دا چەشنی مێشەلانێکی قەوغا دەهاتنە بەرچاو. ئەولاتری بورجە نەوتەکان، چیای"بۆغ بۆغە"، کە بەردەوام گەرماوکی قوڕینی لە داوێن هەڵدەقوڵی، دەبیندرا. لەبەری باکووری ڕۆژهەلاتەوە، ئاوایی "زابرێت" و لە بەشی باشووری خۆرهەلاتەوە، گوندی "ڕامانا" چەشنی دوو دوورگەیەکی قەتیسماوی باوەشی لمزار، ئێوارەیان تێپەڕ دەکرد. لەوپەڕی باکووری"بالاخانی"، قۆپێی"بویوک شور"و لەلایەکی ترەوە سوێرە گۆلاوی "قوشان هور" دیار بوون.

دوای حەسانەوەیەکی کورت، ئەژدەر بە گردەکە دا هەڵکشا و ڕێگای یەکەمین کۆڵانی تەنگەبەری ئاواییەکەی

گرتە بەر. هەڵم و هاڵاوێکی کە لە درێژەی ڕۆژ دا دە ماڵان گەڕابوو، ئێستێ بەرز تێهەڵدەچۆوە و بۆرە فێنکاییەکیان تێدا هەست پێدەکرا. لە هەندە حەوشەو حەسارێکیشەوە، بورجی نەوتی سەریان بەرز کردبۆوە. سەر و سەردەمانێک و ئەو دەمەی کەوا ڕەگەی نەوت لە چینەکانی سەرووی ژێر زەوی دا دەدۆزرانەوە، هەر خاوەن ماڵێک بە پێی توانای خۆی بیرێکی لێدەدا و بۆ هەڵێنجانی نەوت، ترومپا و بورجی لەسەر ساز دەکرد.

بورجەکان تەماشای قوڵایی بیرە نەوتەکەیان دەکرد، واتە هەرچی چاڵە نەوتەکە قوڵتر بوایە، بۆ هەڵێنجانی نەوت، بورجی بەرزتریان دەخستە سەر. بورج و ترومپای هەڵێنجانی نەوتی حەوشەکان، گەلێک بەرز نەبوون.

ئەو دەمەی کە ئەژدەر تازە لە کارگەی نەوت وەرگیرابوو، کرێکارێک پێی گوتبوو: "چاڵی نەوت چەندە قووڵ بێ، کڵاوەی بان سەری ترومپاکەشی ئەوندە بەرز ساز دەکرێت ."

کۆڵانەکە چۆڵ بوو. چۆڵ بوونی کۆڵان بەو مانایە نەبوو کە ژمارەی نیشتەجێیانی کەم بێ. ئەم مەڵبەندەش وەکی هەموو مەڵبەندەکانی کرێکاری، حەشیەمەتێکی زۆری تێدا دەژی. بەڵام هۆی بەدیارەوە نەبوونی حەشیمەی ئەمەیە کە، جێگەی ژیانی کرێکاران هەر تەنێ بەیانان و ئێواران حەشیمەتی پێوە دیارە. کرێکار، بەیانان لە ماڵ دێتە دەر و دوای کار، ئێواران دەگەڕێتەوە. لەو مەڵبەندانەی کە کرێکاری تێدا دەژی، بەیانان ژن بەرەو شوێنێک و پیاو بەرەو لایەک لە ماڵ دەردەکەون و دەڕۆن. دوو شەریکی ژیانی ئەم

هۆدە تێک تەپیوانە، لە درێژەی ڕۆژ دا جەستە خەستی کار و کوێرەوەرین و ئێوارانەش بە شەکەتی بەرەو ماڵ دەگەڕێنەوە. دوو شەریکی ژیانی ناو ئەم کۆختە بۆگەنانە، هیچ توانایەک لە جەستەدا شک نابەن کە ڕەنجی ڕۆژگار و ستەمی ستەمکاران بۆ یەکتر بگێڕنەوە. هەر سەری ئێوارێ، هێستا هەتاو دانەکەوتووە، وەنەوز چاوی ماندوویان بەرەو خەوێکی قورس دەبات. کۆڵان ئەگەر بە درێژایی ڕۆژ دا، چۆڵ و بێ هامووشۆیە، هۆیەکەی ئەمەیە.

لە ساڵ دا، بەدەگمەن هەڵدەکەوێ کرێکارێک نیشتەجێی مەڵبەندێک و ماڵێک بمێنێتەوە؛ لەم کارگەیە دەردەکرێ و ناچار بە بارکردن دەبێ و دەپەڕێتە مەڵبەندێکی تر و ماڵێکی تر. کرێکار، بێقەرارترینی نیشتەجێیانی ئەم گاز و گوزەرانەن. ئەژدەر بە دەم ڕێگاوە، بیری لەم گەڕۆکی و بێقەرارییە دەکردەوە .

لە ماڵێکەوە دەنگ دەهات. دەنگێک بە سەر دەنگێکی تر دا دەهاتەوە و ئەوی تر بۆی دەپاڕایەوە. دەنگی کوڕی ماڵ بوو کە زمانی سکاڵای کردبۆوە. دەنگی باوک بوو کوڕەکەی دەلاواندەوە.

ئەژدەر ئیستێکی گرت و گوێی ڕاداشت:

ـ ... ئاخر بۆچ پێم ناڵێن!... من چیم و کێم؟... منیش وەکی کوڕی بەختەوەران دەست و پل و پێ و چاو و گوێ و دەم و زارم هەیە. من لەوان بەکارتر و ماندووترم. ئەوان بۆیان هەیە لە هەموو خۆشی و حەسانەوەیەک بچێژن و من لە هەرچی خۆشییە بێ بەریم. بە سۆغرەم دەگرن و بە دار و بەردم دا دەدەن... نیوەی ماف و مزەی دەستڕەنم لێ دەخۆن...

دەرم دەکەن و بە سەگیشم نازانن... ماندووم... شەکەتم ... شێواوە حاڵم... ئەی هاوار من کێم و بۆچی هاتوومەتە سەر ئەم دنیایە!...

ـ ڕۆڵەم ... کوڕم !... سەبرت بێ. چاوت بە دەرگای خوداوە بێ... خودا کەریمە!

ـ باوکە دەست هەڵگرە!.. کوا نان پێژی سەرگەی کۆڵان بە قسەی خۆڕایی نان بە من دەدا؟... خودا بۆ ئەو کەسانە کەریمە ، کە نانی من دەبڕن!...

ئەژدەر گەیشتە نزیک نووسینگەکەی "موختاربەگ". لە دوورەوە حەشیمەتێکی زۆری بینی. هەنگاوی خێرای هەڵێنایەوە و بەرەو یەکەمین پۆلی ئاپۆڕاکە چوو. هەر پۆلە کرێکارەی لە شوێنێک کۆببوونەوە و لە ناو خۆیان دا زمانی سکاڵایان کردبۆوە. باسی ماف، باسی نان، باسی هەرەسی وەدەرنان و بێکاری، لە بێ جێگایی و پەرێشانی دەدوان.

هێشتا چارگە سەعاتێک لە هاتنی ئەژدەر تێنەپەڕی بوو، کە لە بەرەوەی حەشیمەتەکە هاوار هەستا: سەیر کەن... سەیرکەن"ڤەرسکی" هات. پۆلی کرێکارەکان بەم دەنگە، بێدەنگ مانەوە.

کرێکارێک لەبەرەوەی حەشیمەت گرماندی :

ـ جەنابی ڤەرسکی لە دەست ئێوە دڵمان خوێنە... گەیشتووینە حاندی گیاندانان. ئیتر چیدی بەرگەی ئەم نەهامەتی و پەرێشانییە ناگرین...

ڤەرسکی لە پلیکانەکانی بەر نووسینگەی"موختاربەگ"ەوە تێکەڵی کرێکاران بوو. لە بەرەوەی یەکەمین پۆلی کرێکارەکاندا ڕاوەستا. تاوێک

بێدەنگ مایەوە و ئەوسا دەستی بەرز کردەوە و بە دەنگێکی بەرز گرماندی:

ـ بەڵی هاوڕێیان ئێوە بەرهەقن.. ئێوە ڕاست دەبێژن... دەبا پێتان بڵێم و لێتان نەشارمەوە، کە هەر نەک ئێوەی کرێکار، بگرە من خۆیشم بەرگەی ئەم بار و دۆخە ناموبارەکە ناگرم. من لە داخی ئەم گشتە ستەمکارییەی ئەمانە دەیکەن، هەر ئێستا... بەڵی هەر ئێستاکە خۆم دەرهاویشتووە و دەستم لە هەموو پەیوەندییەکانی ئەم دەزگایە کێشاوەتەوە... من دەگەڵ نیم و دەگەڵ نابم... لە جێگای من دا جەنابی "دانیلۆڤ" داندراوە... من سەبارەت بەمە گەلێک بەداخەوەم.

کرێکارێک بە زمانی ئازەری گوتی:

ـ لە چاڵ هاتینەدەرێ و کەوتینە چاڵاو!

ڤەرسکی شارەزای زمانی ئازەری نەبوو. پێی وابوو کرێکارەکان بە دەنگی ئەوەوە خرۆشیون و بە گشتی هەواخوای ئەون، هەربۆیە بە شادمانییەوە دەستی بەرز کردەوە و بە ئاماژەی دەست، بارەگای "موختاربەگ"ی نیشانە گرت و نەڕاندی:

ـ مافرەوا و بەرهەق ئێوەن. دەنگی بەرزتان بەرزتر بکەنەوە، با لە پشتی پەنجەرە و دیوارەوە دەنگتان ببیسن. دڵنیابن دەنگی بەرزتان پشتی ئەوان دەلەرزێنێ.

لە کاتی دەست بەرزکردنەوە و پەنجەنیشان کردنی کۆشکی"موختاربەگ"دا، ئەنگوستیلەی نەقیم ئەلماسی دەستی ڤەرسکی تروسکەی هات .

ڤەرسکی بە نێو ئاپۆرای کرێکار دا هات و بەرزەدەماغانە تێپەڕی. ئەو دەمەی کە ڤەرسکی خەریکی تێپەڕبوون بوو، کرێکارێک بە تەوسەوە پلارێکی ڕێهالاند و گوتی:

ـ ئەرێ فلانی تۆ نەتگوت ئاخۆ خۆتت کێشاوەتەوە یان هەڵیان پەساردووی؟

ئەوی تریان گوتی:

ـ من ئەندەرروونی ئەم دەفتەرخانەیە باش دەناسم و دەزانم لە وێندەرێ هەر مرۆڤە و سەری مرۆڤ دەخوا... دانیلۆڤ ژۆڵەچەرم لە پشتی کرێکار دادەماڵێ. دانیلۆڤ سەری "ڤەرسکی"یشی خوارد... داخوا کێ سەری دانیلۆڤ دەخوا؟!

ڤەرسکی دەهات لە نێو ئاخر پۆلی کرێکار بچتەدەر، کە کرێکارێکی بوخچە لەژێر باخەڵ، دەنگی لێ هەڵێنا:

ـ هاوڕێیان!... ڤەرسکی لادبرێت و دانیلۆڤ جێی ئەو دەگرێتەوە، دەردی ئێمە بەمە دەرمان ناکرێ... ئێوەی سەیرێکی من بکەن و من ببینن!. من دەرکراوی دەستی هەر ئەم "ڤەرسکی"یەم و دڵنیاشم کە "دانیلۆڤ" خەڵاتی گوڵم لە سینگ نادا. دەزانم ئەو لەمە بێ ڕەزاترە... لە کۆشکی"موختاربەگ"دا، هەر ئێستێ دەگیانی یەکتر بەربوون و چەشنی گورگی برسی خەریکی کەوڵ کردنی یەکترن. گێڕمەو کێشەی ئەمانە بۆ دۆزینەوەی دەرمانی دەردی ئێمە نییە... کێشەیان لە دووی ئەمە دەگەڕێ، کە کێهەیان و کامەیان بێ بەزەییانەتر دامان دەپەڵۆسێت.

هەڤالان!... ئەوا دەبێتە حەوت سالی تەواو، کە لە کانگەکانی"بالاخانی"دا خەریکی گیاندانم. سێ ڕۆژ لەمەوبەر، لەماوەی چاوترووکانێکدا فەرمانی دەرکردنیان لە

مستم نا و دەریان کردم. ئەو برە پارەیەی کە حیسابرەسی کارگە لە مستی نام، بەرگەی دوو ڕۆژەی بژیوی ژیانی نەگرتین. منداڵم ڕووت و برسین. دوو ڕۆژە لە "ساڵدات بازاڕی" دا خەریکم حاجەتی ماڵ بفرۆشم و ئیمرۆ فرۆشتم... دوو ڕۆژی تەمەنم لە "ساڵدات بازاڕی" تێپەڕ کرد و زانیم ئەوەی لەو بازارە دایە، فرۆشەرە نەک کڕیار. ئێوە بڕوانن و ئەم بوخچەی ژێر باڵی من ببینن!.. دوای دوو ڕۆژ هاتن و چوون و ڕاوەستان، توانیم حاجەتی ماڵ بفرۆشم و ئەم کەموسکە پێداویستییە بکرم... بەنیازم منداڵمی پێ پۆشتە بکەم .

هەڤاڵان! ئێمەی کرێکار لە بەرچاوی خاوەنکارەوە، لەم دار تەلەگرافەی کە لە نێوەڕاستی ئەم حەوشەیە چەقاوە، کەم بایبترین. بۆ هەڵقەندن و دەرکێشان و فرێدانی ئەم دارە، هیچ نەبێ چەند پاچ و پێمەرە بەدەستێکی بە توانا پێویستە، بەڵام بۆ ڕەگەز هەڵقەندنی ئێمەی کرێکار، تەنیا ئامازەیەک بەسە. هێزای ئامازەیە کە، کلیلی نان دێنی ئەم گشتە کرێکارەی لەم حەوشە دا سەرگەردانن، دە دەست و مستی "موختاربەگ"ەکان دایە. هەر دەڵێی ئەوان سەرپەڕی "سۆنە"ن و بەهیچ ئاوێک تەڕ نابن. هەرئەم"موختاربەگ"ئەفەندییەی کە ئێستا خاوەنی کارگە و کانگەیە، سەر و سەردمێک کوتاڵفرۆشێکی لاپرەسەنی"ئیچەری شاری" بوو. لە "ئیچەری شاری" دا کوتاڵفرۆشیکی گەڕۆک بوو و ئەمرۆکە خوداوەندی ڕەبەقی بان تەوقی سەرمانە. هیچ چۆلگە و دەشت و بیابانێک نەماوە ئەم ڕەگەزە ڕەزاتالانە دەستیان بەسەر دانەگرتبێ و بۆیان

نەبووبێتە کێڵگەی نەوت و زێڕی ڕەشی لێ هەڵنەگرنەوە. "موختاربەگی ئیچەری شاری" و "ئەسڵان" کوڕی، بە لێشاو پارە و پوڵ سەرفی مەزنایەتیی خۆیان دەکەن. پۆلیس و ژاندارم و جاش و جەیش چاوسووریانن و دەست و پلی ئێمەیان پێ کەلەپچە دەکەن. "ئەسڵان" ئەفەندی کوڕی ئەم"موختاربەگ"یە و ئەمەش کوڕی منە- کوڕێکی لاوازی بێ ڕەجڵی پێ پەتی نیشان دا - گوتی :

- لە دوێنی شەوەوە، ئەم بەستەزمانە، تامی هیچ خواردنێکی نەچوشتووە.

جەماوەری کرێکار، لەم بەسەرهاتە تاڵە شەرم گرتبوونی و حەزیان دەکرد نەمێنن و چیتر ناچاری ئەم ژینە پەستە نەبن. ئارەزوومەنی ئەمە بوون بزانن ئەم نایەکسانییە لە کوێوە هاتووە و چلۆن دەکرێ لە چنگی ڕزگار ببن...

کرێکارەکە لە سەر گوتن بەردام مایەوە و گوتی:

- ئەمانەی گوتم، ژانی تایبەتی من نین... ژان و برکی ئێمەن... بەڵام گەلۆ ئەم ئازار و دەرد و مەینەتانە ، بڵێی چارە و دەرمانێکیان هەبێ؟ !

هاوارێک لە ناو ئاپۆرای کرێکاران بەرز بۆوە:

- بەڵی هەیەتی... ئازاری ئێمە دەردی بێدەرمان نییە و هەتوانی هەیە !

لەپڕ سەری حەشیمەت بەرەو دەنگ وەرسووڕایەوە و دەیان جووت چاو بە ڕووی "پیۆتر" دا کرانەوە. "ئەژدەر"یش لە ناو ئاپۆڕاکە دابوو. دەنگ لە ناو جەرگەی ئاپۆڕاکە هەستا. دەنگ بوو بە شەپۆڵ، شەپۆڵ خرۆشی گرت و بوو بە تۆفان. یەکدەنگ و یەک سەدا هاواریان کرد:

ـ "پەتیا"!... "پەتیا" دەی! ... پەتیا دەنگ هەڵببڕە ... دەی!

ئەژدەر بە قوڵ و ئانیشک و سنگ و باهۆ، بەرەگەی بە نێو خەڵک دادڕی و بەرەو "پیۆتر" چوو. هەرکە "پیۆتر" چاوی بە ئەژدەر کەوت، بە ئاماژەیەکی واتادارەوە هۆی هاتن و بەشدار بوونی بە ئەژدەر گوت و پێ ڕاگەیاند کە بۆچی هاتووە.

جەماوەری هەژاوی ناو گۆڕەپانەکە چاویان بە"پیۆتر"ەوە بوو. پیوتر دەستی هەڵبڕی و جەماوەر بێدەنگ مان و پیوتر دەمی کردەوە:

ـ بەڵی دەرد و ئازاری لەمێژینەی چینی کرێکار هەتوانێکی گەلێک هەرزانی هەیە. ئەو دەرمانە لە ماڵی هەر کرێکارێک، لە سەر سفرەی ماڵی هەر زەحمەتکێشێک دا دەست دەکەوێ. دەرمانی هەموو ئازارەکانی کرێکار دوو شتە؛ زانین و یەکگرتن.

هاوڕێیان! هەژماری ئێمەی کرێکار بە بارستایی هەموو کێلگە نەوتییەکان و سەرجەم کانگە و کارگە و فابریکاتەکان زۆرتر و زیاتر و پڕبایەخ ترە. توانایی کار و چالاکی بەرهەمهێنانمان بەڕادەی نیازی مرۆڤی سەر زەوییە و لە ڕاستی دا ئەوە ئێمەین کە بژیوی ژیان بۆ ئەم جیهانە پان و بەرینە ڕەنێو دێنین. بەڵام ئێمەی کرێکار، بە هەموو زۆری و زەبەنی و توانایی و کارچاکی خۆمانەوە، ئەوەتا لێرە، لەم گۆڕەپانە دا کۆبووینەتەوە و دەنگی هاورمان بە گوێی هیچکەس دا ناچێت. سامانداران ئەگەرچی لە باری ژمارەی خۆیان و ماڵباتەکانیان، زۆر بە زەحمەت دەگەڵ دانیشتوانی

تاخێکی کرێکاری سەر بە سەر دێنەوە، بەڵام هەر یەک لەوان، دەیان و سەدان کرێکاران دەچەوسێنێتەوە. ئەوان بە هەژمار کەمن و بە دارایی و ماڵ و سامان سەریان لە ئاسمانانە و خاوەنی ڕەبەقی گیان و ماڵی ئێمەن... بەڵێ دەردی هەژاری ئێمە، لە چەوسانەوە و ڕووتاندنەوەی ئەوانەوەیە. تەنیا جیاوازیی نێوان ئەوان و ئێمە، ئەمەیە، کە ئەوان بۆ چەسانەوە و ڕووتاندنەوەی ئێمە، پێکەوەن و دەگەڵ هێزی حکومەت یەک و یەکدەستن، بەڵام ئێمەی کرێکار هەتا ئێستا یەکگرتوو نەبووین. بەڵێ دەرد و ئازاری لەمێژینەی چینی کرێکار، ئەم پەرتەوازەیی و نایەکگرتووییمانە.

هاوڕێیان، بانگەوای تەڤگەرەکەمان یەکگرتوویی و هاوخەباتییە. دەرمانی دەردی ئێمەی کرێکار، لە ناو دەست و مستی خۆی دایە. ئەودەمەی کە هێزی بەربەرینی کرێکار، لە ژێر ئاڵای خەباتی سوور دا، خۆی بەرەو وەرگرتنی دەسەڵاتی سیاسی دەکێشێ، ئیتر هەر نەک دەورو دوکانی"موختاربەگ"ەکان، بگرە دەتوانێ سەربەسەری گۆی زەوی بەرەو ئاڵوگۆڕ بەرێت

هاوڕێیان!... لە گۆڕەپانی خەباتی یەکگرتوومان‌دا، گوللەی شەست تیری دوژمنیش کاریگەری نامێنێت، چونکە بە یەک ڕابوون و مانگرتنی سەرتانسەری و خۆڕاگریی ئێمە، چەرخی کارگە و کانگەکان لە کار دەوەستێت. تزار و دەزگا سەرکوتکەرەکەیشی کە بە زێر و زەمبەری خاوەن کارگە و کانگا و فابریکەکان دەچەرخێن، بە وەستان و کەوتنی کارگە

و کانگەکان، ئەویش مایەپووچ دەمێنێتەوە و بەرگەی هەڵمەتێکی شێرانەمان ناگرێت.

هەڤاڵان!... کێڵگە نەوتەکان، کارگە و کانگاکان و فابریکاتەکان... ئەوانە گشتیان ماڵ و مڵکی ئێمەی کرێکارن... وەرن با بەهەڵمەتی شێگیرانەی بێ ئامانمان، زەنجیر لە دەست و پەلمان دامالّین...

لە ناو ئاپۆڕای کرێکاران دا، ترسان و تاسان بەرە بەرە ڕەنگی دەپەڕی و پرسیار بە شوێن پرسیار بەرز دەبۆوە. کرێکاری پرێسکە لە باخەڵ هاواری کرد:

- "پەتیا" دەبڵێ... بڵی بزانین ئێمە چی بکەین و چلۆن دەربەرین!... ڕیچارەمان چییە؟

هەر لەم ئاسنایەدا، هاتنی دوو کەسی تر، تین و تەوژمێکی تری بە میتینگەکە بەخشی. لە نووسینگەی "موختاربەگ"ەوە، پیاوێکی بە سەر و سیما، کڵاوێکی ڕەشی ئاوریشمین لەسەر، بە دەمی زەردە لە سەر نیشتوو، هاتە دەر و لە نزیک ئەژدەر ڕاوەستا. لە بۆرەکرێکاریکی پرسی:

ـ کێیە قسە دەکا؟

- جەنابی"شەنتۆکۆڤ" ئەمە "پیۆتر چۆنیاتۆڤ"ە. حەشیمەتی سەیر تین داوە. دەست لەسەر دەست دابنێی، دەیشێوێنێ... باش بوو هاتی. هاتنەکەت بە کاتێکی بەجێ بوو... ئەوا کرێکار خەریکی پرسیارکردنن. تۆ ، لێیان هەستە سەر پێ و لەبری پیۆتر وەڵامی پرسیارەکان بدەرەوە.

لە بەرێکی تری گۆڕەپانەکە، لەو شوێنەی کە حەشیمەتی پێوە نەبوو، تاکێک لە لاشانی بورج و ترومپایەکی نەوتی ڕاوەستابوو. شەبەقی هەتاوی درەنگ

ئێوارەیٚ، سێبەری بورجەکەی بە سەر کابرا داکێشابوو؛ لە سێبەر دا سەر و ڕواڵەتی دیاری نەدەدا و نەدەناسرا. ئەژدەر لە کەلێنی سەر و سەکوتی حەشیمەتەوە، سەیری کرد و بە یەکەمی نیگای بەژن و باڵا، کابرای ناسییەوە. ئەژدەر بۆی دەرکەوت کە ئەم کۆمبوونە بەرنامەی بۆ دارێژراوە، ئەگینا چۆنیاتۆڤ و "مەلیک مەلیکیانتس" بەم کاتە درەنگە و لەم شوێنە دا چی دەکەن؟

چۆنیاتۆڤ بە مەبەستی وڵامدانەوە، ڕوی کردە حەشیمەت و گوتی:

ـ هاوڕییەک دەپرسیٚ کە ڕێچارەمان چییە؟.. هاوڕێی ترمان دەپرسێت کە ماڵ و ماڵباتمان چلۆن لە چنگ برسیایەتی و نەخۆشی و هەناسەساردی بستێنینەوە.

هەڤالان!... تەنیا ڕێچارە و دەرمانی دەردی هەژاریمان یەکگرن و هاوخەباتی و بەربەرەکانییە... تەنیا دەستێکی کە لە توانای دایە دەرد و ئازارمان دەرمان بکات، ئەوە هەر خۆمانین... یەکگرتنمان و بەربەرەکانیمان، دەرمانی دەردمانە...

"شەنتۆکۆڤ" دەستی هەڵبڕی و بە دەنگ و سەدایەکی کڕ، هاواری کرد:

ـ بەڵی بەربەرەکانیمان کردو تێیدا سەرکەوتوو بووین. من بەبۆنەی ئەم سەرکەوتنە هێژایە، پیرۆزباییتان پێدەڵێم...

ئەوسا بە خۆڕانانێکی شانۆگەرانەوە، چەند هەنگاوێک هاتو چوو؛ ڕاوەستا، سەری بەرز کردەوە و گوتی:

ـ من دەگەڵ هەموو خاوەنکارەکانی مەڵبەندی"بالاخانی" دانیشتووم و بە سەعات کەللەم لە کەللەیان داوە...

به سەری پەنجە شووش و باریکەکەی ئاماژەیەکی بە نووسینگەی کاری "موختار" کرد و رایگەیاند کە گۆیا لە زۆرانبازیی ژووری"بەگ"دا، گرەوی ژیانێکی تەڕ و تازەی لە "بەگ" بردۆتەوە. گوتی:

- شێوەی بەربەرەکانی ئێمە، شێوەیەکی تازەیە و تێیدا سەرکەوتووین. ڕای ئێوە چییە هاوڕێیان؟

سریوە لە کەس نەهات. بەڵام "شەنتۆکۆڤ" بەبێ ئەوەیکە خۆی بدۆڕێنی، گوتی:

- بەربەرەکانیم کرد و توانیم کێشە و گرفتی کرێکار و خاوەنکار چارەسەر بکەم... بەڵێنیم لە خاوەنکار وەرگرتووە و هەر لەم چەند ڕۆژەی دوایی‌دا، کرێکاری دەرکراو دەگەڕێنەوە سەر ئیش وکار... سەرەڕای ئەمە، کرێی مانگانەی ماڵ و پارەی سابوون و پێشۆریشم بۆ گشت کرێکارێک دەستەبەر کردووە...

چەندێک بە دەمی داهاتنەوە و گوتیان کە ئەوەی دەیبێژی چ تاقی ڕاست نییە و سەرپاکی درۆن... ئەمە هەر جاری یەکەم نییە، جارانی جار بەڵێنی بێ کردەوەیان داوە و مایەپووچ دەرچووە... باوەڕتان پێناکەین !

"شەنتۆکۆڤ" بەنیازی وڵامدانەوە بوو، کە زەردەی هەتاو، سێبەری پەنا بورجەکەی لادا و"مەلیک مەلیکیانتس" بۆ خەڵک ناسرایەوە. حەشیمەت بە دیتنی "مەلیک" ورووژا. "پیوتر" و ئەژدەر خێرا بەرەو تەختەبەندی پەنا بورجەکە ڕۆیشتن و شان بە شانی "مەلیک" ڕاوەستان. لە دەمی هەڵکشانی "پیۆتر" دا، دەیان پەیام و سەلامی بۆ هات. هەر یەک لە کرێکارەکان بە چەشنێک تینیان دەدان:... "پەتیا

دەمی ئەم گەماڵە ببەستە... ڕێ مەدە دەم ببزێوێ... زێی کەوانی لێ بکێشە با لێرە دەرچێت و بڕوا... پەلە مەکەن و گوێ ڕابگرن... جاری پێشووتان بێتەوە بیر کە بورکانی دەنگی "دەدۆشکا" چ ئاگرێکی دە ماڵی ستەمگەران بەردا؟... بەڵێ بیرمانە هاوڕێ، بەڵام نازانم کەی و کەنگێ دەستی زۆردار لە ئەوکمان شل دەبێ... ڕۆژ لە نوێیە و بەڵێنی بێ کردەوەیان لێ نوێیە... نەخێر ئەمجارە کاریان تەواوە...

هەرکەس لە بەرێکەوە چەشنە بۆچوون و شێوە هەڵچوونێکی هەبوو. ئاپۆڕای بێدەنگی پێشوو وەدەنگ هاتبوو، بەڵام لە هەر دەنگەی ئاوازێک و لە هەر سەرەی سەودایەک. لەپڕ، "مەلیک" دەنگی دلێری بەرز کردەوە و هەموو دەنگەکانی بەرەو ڕێیەک ڕێبەری کرد.

ـ ئەی هاوڕێیان، نەکەن بە قسەی پووچ و سۆزی بێ مایەی ئەمە هەڵخەڵەتێن! ئەمە لە ڕەدە و ڕێزەی پیاوخاسان نییە و سەر بە نەیارانی ئێمەیە. وتە و وادە و بەڵێنەکانی چارەسازی دەردی ئێمە نین؛ دەرمانێکی کاتی و دەمەکی پێیە و زامی ئێمەی پێ ساڕێژ نابێ؛ وادە و بەڵێنە پووچەکانی بۆ دەخەو کردنمانە... ژانی جەستە و گیانی ڕەنجبەر بە دەرمانی دەستی ئەم چەشنە کاردارە، بۆ کورتە دەمێک ئەهوەن دەبێ، بەڵام لە درێژەی ڕۆژگار دا دەبێتە ئازارێکی مێژوویی و بەرەو پاشمان دەگلێنێتەوە...

"شەنتۆکۆف" بە مەبەستی جوابەجەنگی بەشوێن جێگایەکی شیاو دا گەڕا. پاشەو پاش بەرەو پلیکانەکانی بەردەرگای دەفتەری کاری"موختاربەگ" هەڵکشا و لەوێوە بە دەنگێکی بەرزەوە هاواری کرد:

ـ یارمەتیماڵی بۆ جێ خەو و پارەی پێشۆر درۆ نییە... هەورێکی بە ڕەحمەتە و پەڵەبارانی بەختیاری بەسەر کرێکار دادڕژێنیت... دڵۆپ دڵۆپ دادەڕژێ و هۆمیدی تری بە دوا دا دێت ...

"مەلیک" بە تووڕەیی قسەی لەدەم ستاندوە و گرماندی:

ـ کامە کرێکار!... تۆ بڵێی کرێکارێک لە سەر ئیش و کار مابێت؟... تۆ باسی جێ خەو دەکەی؟! تۆ بڕۆ و جێ خەوی کڕیکار ببینە و ئەودەم باسی جێ خەو بکە! ئەمە یەکەم و ئاخر جار نییە کە، ئەم سۆز و پەیمانە بە گوێی ئێمە دادەخوێندرێت. کرێکاری باکۆیی لەمێژە ئێوە و بەڵینەکانی ئێوەی بە تاقی کردۆتەوە... کارگە و کانگاکان چۆڵ ماونەتەوە. دەکرێ بڵێی ئەم پەڵە بارانی ڕەحمەتە بەسەر کێ دادەبارێ؟

"شەنتۆکۆڤ" تووڕەتر لە پێشوو وڵامی داوە:

ـ کرێکارە دەرکراوەکان دەست بەکار دەبنەوە؛ ئیتر چی ماوە؟ کرێکارەکان یارمەتی ماڵی و پارەی پێشۆر وەردەگرن... ئەدی ئەمە پەڵەبارانی بەختیاری نییە کە بە سەر کارگر دا دەڕژێت؟.. ئەی تۆ چی ترت گەرەکە؟

"مەلیک" وەک قەشمەرێکی لۆتیخانە بدوێنێ، وەرامی داوە:

ـ بەڵی هەڤاڵان دەبێ بزانن کە جەنابی "شەنتۆکۆڤ" ئەم سەروبەندە دەرگای ژووری زۆربەی خوداوەندانی سامان و سەرمایەی تەقاندۆتەوە. زلەدەوڵەمەندەکانی ناچار کردووە بە سەر بەرژەوەندییەکانیان دا کوێرانە هەنگاو بنێن و بە قازانجی چینی کرێکار لە زۆر شتان چاو بنووقێنن. سەبارەت

بەم ئازایەتییەی جەنابی "شەنتۆکۆف"، زمانی چینی کرێکار کورتە ...

"شەنتۆکۆف"، چەشنی ورچی بریندار لە جێدا ئۆقرەی نەبوو. لە سەر پەنجەی پێ هەڵدەستا و دەکەوتەوە سەر پانێی پێ. دیسان دەستی بەرزکردەوە و بەنیازی جوابە جەنگی دەمی کردەوە ، کەچی "مەلیک" ڕێی پێنەدا و گرماندی:

ـ ئێوە چینی کرێکارتان بە دەستی کەم گرتووە و پێتان وایە دەگەڵ کۆمەڵێک گەمژە و کاس و نەزان دراوسێن . نەخێر جەناب؛ چینی کرێکار بەئاگا هاتۆتەوە و ڕێ بە کەس نادا لەبری ئەو، دەگەڵ خاوەنکار قسە بکات. تۆ بە وردی لەم جەماوەرە تێبڕوانە و ببینە ، کە ئەمانەی لێرە کۆبوونەتەوە، بەشێکیان کرێکارانی کانگەکانی "مانتاشۆف"ن و لە کار تەرە کراون. ئەوان و گەلێک کرێکاری دوور و نزیکی ئەم شارە گەیشتوونەتە ئێرە و داوای مافی ڕەوای گشت کرێکاران دەکەن. تۆ لەکوێی و لە چی دەدوێی و بۆ کێ تێدەکۆشی جەنابی"شەنتۆکۆف"؟ درۆکردن و سات و سەوداکردن، هیچ ڕەنگ و ڕوویەکی نەماوە و دەستی نەیارمان باش ناسیوە.

شەپۆلی بزوێنی دەنگی "مەلیک"، جەماوەری ناو گۆڕەپانەکەی دەماند. کرێکارانی دەرکراوی کانگای"موختاربەگ"بەرەو پیلی کرێکارانی کانگاکانی "مانتاشۆف" بزووتن و تێک هالان. حەشیمەت لە ڕێی ئەقڵ و فامەوە ڕێبەر و ڕێزانی خۆیان لە ناو خۆ دا بەدی کرد و بۆ لایان چوون. "مەلیک" و چۆنیاتۆف کەوتنە ناو خەرمانەی

ئاپۆڕایەکی تووڕە و، پشتیان بە کۆمەڵەوە گەرم داهات. پیۆتر چۆنیاتۆڤ دەنگی هەڵبڕی و گوتی:

ـ نا نەخێر جەنابی "شەنتۆکۆڤ"!... خواست و ویستی چینی کرێکار خوازەڵۆکی و سواڵ و سەدەقە نییە؛ مافێکی سروشتی و مێژووییە. مافرەوای ڕەسەنی کۆمەڵگا، چینی کرێکارە. ڕابوونی کرێکار بۆ بەرزکردنەوەی دەسڕەنجی مانگانە و پارەی پێشۆر و جێ خەو نییە؛ وەدەست هێنان و دەستەبەرکردنی حاکمییەتی سیاسیی کرێکارە.

"شەنتۆکۆڤ" لە ناو دوو تاتی قورس و گران دا گیرسابۆوە. لە هەلێک دەگەڕا پەیامێک بنێرێ. سەیری هەر لایەکی دەکرد، هەر هەمووی پێکەوە بوون و ئەو هەر خۆی بوو بە تاق کەوتبۆوە.

چۆنیاتۆڤ بە سەر حەشیمەت دا نواڕی و دەستی پێکردەوە:

ـ هەڤاڵان!... ئێوە مەزن و بە ئاگان و چیتر بە وادە و سۆز و بەڵێنی ئەمانە ، دەروای خاوێنی مشووری ئێوە بە لاڕێ دا کل ناکات. کاپیتالیزم، هیچ پیرۆزی و باوەڕمەندییەکی نییە؛ زمان لووس و بە فێڵ و فەرتەنەیە و لە سەر ڕێبازی ئێمە دا گەلێک تەڵە و داو دەنێتەوە. زمانی وادە و بەڵێنیان گەلێک شیرین و دڵگرە، بەڵام دەڵب و بەتاڵ و ماڵوێرانکەرەیە. مەشخەڵی دەستی کرێکاری ڕاپەڕیو ئەو پڵیتە کزۆڵەی جاری جاران نەماوە کە بە فووی دەمی ژەندەرم و پۆلیس بکوژێتەوە. خواست و ویستی چینی کرێکاری یەکگرتوو، لە پلاتفۆڕمێک دایە و لاناو پەنجەی پۆلایینی خۆی دا ڕایگرتووە...

ئەژدەر هەلی بە دەرفەتی زانی و لە ناو حەشیمەت هاتە دەر و بەرەو بورجێکی بەرزی نەوتی چوو. بەپێپیلکە چەورەکانی پۆمپ و ترومپای بورجی نەوتی دا وەسەر کەوت و گەیشتە ناوبەندی بورجەکە و لەوێوە سەیرێکی گۆڕەپان و حەشیمەتەکەی کرد.

ئاخرین قاشەتیشکی هەتاو لە ئاسۆی دوورەوە دەستانەوە، بەرەو ئاوا بوون دەچوو. بورجە نەوتەکان چەشنی مێشەڵانێکی قەوغا وڵاتیان تەنی بوو. نرکەی شێرانەی پیۆتر بە وڵات دا دەگەڕا و زایەڵەی دەنگی دلێری بە دەرک و داڵانەکانی هێلانەی "موختاربەگ" دا دەسووڕایەوە:

ـ ... هاوڕێیان! کرێکار و ڕەنجبەران!... خەباتی ئێمە بۆ دامەزراندنی بناغەیەکی پتەوی پۆڵایینە، کە داهاتووی مێژووییمانی لە سەر بونیاد بنێین. سەرجەمی کارگە و کانگە و فابریکاتەکان لە سۆمایی چاو و تین و تەوژمی لەش و لاری باب و باپیرانی ئێمە مایەیان وەرگرتووە. هەرچی بورج و بیری نەوت و کارگە و کانگە و کارخانەیە ، بە هەموو ڕێگە و بان و ئاو و ئاوەدانییەکانیشیانەوە، بەرهەمی کار و دەسڕەنجی ئێمەن. خاوەنانی ڕاستەقینەی هەموو دەوڵەت و داهاتی ئەم وڵاتە، ئێمەین و دەبێ بستێندرێتەوە. بەگی یاغی و سەرمایەداری کارنەکەری تەپلۆس، بۆیان نییە وەک کایە کلێی بەر دەستی منداڵان، کایەمان پێ بکەن. سەرکەوتن بە کرێکار دەبڕێ و ڕزگاری هی ئێمەیە... بمرێ کاپیتالیزم... بڕوخێ و خاشەبڕ بێ دیکتاتۆرییەتی تزاری...

ئەژدەر ، لە بان بورجی نەوتەوە، دەستەوارێکی بەیاننامە بەسەر خەڵک دا هەڵاویشت. لاپەڕەی بەیاننامەکان چەشنی کۆترانی سپی، ئارام ئارام کەوتنە سەر دەستی کرێکارانی ڕاپەڕیو. بەیاننامەکە لە ناو سەرجەم مەڵبەندەکاندا دەست بە دەست گەڕان و خوێندرانەوە .

****

14

هەر هەمان ڕۆژ، ڤەرا لە بەرێکی تری شاری باکۆوە لە چالاکی دابوو. بەنیاز بوو ئەگەر بکرێ و بۆی بلوێ، بەرەو مەڵبەندی"بائیل" بچێت و بەیاننامەکان لە کەنداو و ڕۆخی دەریا، لە ناو گەمیوانان و کرێکارانی پاپۆڕەکان دا بڵاو بکاتەوە. لەو ماڵبەندە دا، سەرەڕای پاپۆڕی مەزنی سەفەرکەران و گەمێی ڕاوەماسی و بەلەمی سەیران و گشتی دەریا، گەلێک کارگەو کارخانەی نەوژەن کردنەوە گەمێی تێدا ساز کرابوو. مەڵبەندێکی کرێکاری و پڕ حەشیمەت بوو، کە لە نێوان شەقامی"نابراژنایا" و بەندیخانە"بائیل" دا هەڵکەوتبوو.

ڤەرا لە مەڵبەندەکە دا شارەزایەتییەکی تەواوی هەبوو؛ تەنیا گرفتێکی کە ئەو هەیبوو، بەشی ناوەوەی کارگەکان بوو، کە قەت پێیان دا نەگەڕابوو .

کاتێک کە لە ماڵ دەرکەوت، ڕاستەوخۆ بەرەو دەریا و کەنداوی گەڕەکی "بائیل" نەچوو، بەڵکە لە ڕێگای"ئیچەری شاری"یەوە، بە لاشانی "قیزقەڵاسی"دا شەقامی "نابراژنایا"ی گرتەبەر .

لە ڕۆخی زرێ دا گەمیوانە تورکمەنەکان خەریکی دابەزاندنی گرانباران بوون و بە هۆی کاری گرانیان، هیچ دەرفەتێکیان نەبوو سەیری دەور و بەریان بکەن. گەمێ و بەلەمەکان بە تەوژمی شنە و شەپۆلان، چەشنی بێشکە

ڕاژەیان دەهات. سنگی هەراوی دەریا بە ڕاخوشینی نەرمە با، وردە شەپۆلی سەربەکەفی دەکەوتێ.

ڤەرا بە لێوارەی دەریا دا دەهاتە خوار. جلک و بەرگی بەری ڕەش و نیمداشت بوو. کلکەی سەرپێچی ڕەشی، بە نەرمە شنەی قەراغ ئاوان دەسەکایەوە. زەمبیلۆکەیەکی قشپیلانەشی بە دەستەوە بوو. ئەم چەشنە زمبیلۆکانە، تایبەتی کۆکردنەوەی توودڕکی لێڕەوارییین، کە تایبەتی دەستی کیژە لادێیەکانە. بەڵام زەمبیلۆکەی دەستی ڤەرا پڕی نان و سەوزییە و لە ژێرەوەی نان و سەوزییەکانیشی دا، گرانباری چاپەمەنیی بەرهەمی "نینا"ی تێدا حەشار داوە. .

ئیتر ڤەرا بە چەم و خەمی کاری سیاسی و دەور و نەخشی خۆی ڕاهاتبوو. نان و سەوزیی ناو زەمبیلۆکەی دەستی ڤەرا، ڕووکەشیک بوو بە سەر دەستەواری بەیاننامەی شۆڕشگێرانە دا کێشرابوو. بەیاننامەکانی بە شێوەیەک لە ژێر نان و سەوزی دا جێ دابۆو، کە لە کاتی بڵاوکردنەوەی دا بتوانێ گورج و چالاک بڵاویان بکاتەوە. بەیاننامەکانی ژێر تەرکی نان و سەوزیی ڤەرا، ئامۆژیاریی و زانستی سەرەتایی بوون بۆ ڕێکخستنی یەکێتیی چینی کرێکار. ئەمە دووەمین هەنگاوی چالاکیی ڤەرا بوو کە ڕێبازی حیزبایەتی دا هەڵی دەگرت.

کاتێک لە ماڵ هاتە دەر، وای دانابوو، یەکڕاست بەرەو بەندیخانەی "بائیل" بچێت. بەندیخانەی"بائیل"ی بۆیە هەڵبژارد، کە ئەگەر بە هەڵکەوت تووشی پرسیاری پۆلیس هات کە بۆ کوێ دەچێ، تێ نەمێنێ و گورج بتوانێ بڵێ کەسێکمان لە بەندیخانەی بائیل دا زیندانییە و من بۆ

دیداری ئەو دەچم و نان و خوانی بۆ دەبەم. بەڵام هەر کە گەیشتە ڕوخی زریّ و کەمێکی بیر لیّ کردەوە، هەستی کرد پلانەکەی کەموکوڕی تێدایە. بەخۆی گوت" ئەوە هات و پۆلیس گرتی و گوتی خزمی زیندانیت کێیەو خزمەیەتیتان چییە، جوابت چییە؟! بەتایبەت کە بەندیخانەکان لە هەفتەدا، تەنیا ڕۆژێک تەرخانی دیداری زیندانی و کەس و کاریان دەکەن و لەو ڕۆژە بەدەر، دەرگای گەورەی بەندیخانە بەڕووی خەڵک دا بەستەیە. سەرەڕای ئەم هەڵەیە، تۆ بڵێی لە بەندیخانەی "بائیل"دا بەشی زیندانی سیاسی هەبیّ؟ ئەمانە و گەلێک پرسیاری تری لەم جۆرە، هەنگاویان شل کردەوە.

دۆزینەوەی هەڵە لە بڕیار و بەرنامە دا، هەنگاوی شل کردەوە و ڕێگایەکی تری گرتە پێش. هاتە سەر ئەم بڕیارە، کە مەودا ڕێیەکی جادەی "بائیل" بەتاقی بکاتەوە و ئەگەر لە باری کردارییەوە بی مەترسی بوو، باشە؛ ئەگینا هەر بەو شوێنەی کە پێیداهاتبوو، بگەڕێتەوە. خۆی بۆ ئەم ئەگەرەش ئامادە کرد کە ئەگەر تووشی پۆلیس هات و لێی پرسی کێیە و بۆ کویّ دەچێت، بڵی هاتوومەتە سەیران و پیاسە و گەشتی کەنار ئاوەکان. بە پێی ئەم نەخشە تازەیە، هەتا باخی فەرمانداری هات و لەوێوە بەلای چەپ دا هەڵکشا. بە لاشانی لەنگەرگەیەکی پڕی بەلەم و گەمێی تێکشکاوی ژەنگاوی دا تێپەڕی.

کۆشک و سەرسەرای فەرمانداری شاری باکۆ، لە گۆڕەپانێکی گەورەی ڕوو بە دەریا ساز کرا بوو. دەورو بەری کۆشکی فەرمانداری، دەیان هەسهەس و پاسەوان و خەفیّ و

چاەدێری پێدا دەهاتن و دەچوون. کۆشکی فەرماندار لە زاراوەی باکۆ دا بە کۆشکی "خودا" نێودێر کرابوو .

ڤەرا بە تەنیشت ماڵی "خودا" دا تێپەڕی و بەبێ دەست وەشاندنی "فرشتە"کانی بارەگای خوداوەندی، ساخ و بێ وەی تێپەڕی. لەوێوە ئیتر خەم و ترس کەمتر بوو. بە دڵنیایی ڕێگای "بائیل"ی گرتە بەر. "بائیل"، لە داوێنی شاخ و تەلان دا ساز کرا بوو. لێرە، لە نێوانی دەریا و تەلان دا، ڕەوتی شنە خێراتر بوو. دەنگی هاژەی با، لە درز و قەڵشی کۆنە پاپۆڕەکانی دەم دەریاوە دەنگی دەداوە. لە دوورە دەستانیشەوە فیکەی پاپۆڕەهەڵمینەیەک، با دەی هێنا.

ڤەرا مەودایەک بە قەراخ دەریا دا هات، لەپڕ تووشی چوار گەمێوان هات کە بەرەو ڕووی دەهاتن. ویستی ڕێگایان لێ بگوڕێت و خۆیان لێ کل بکات، بۆی نەکرا. هەر چواریان دەوریان گرت و وەکی نێجیرڤانان ڕاویان لێ دابەشێوە و بەرەگەیان لێگرت. دڵ لە سنگی ڤەرا دا وەکی پەلەوەری بریندار باڵەتەپەی بوو. ویستی لە دەستیان ڕابکا، جێگای نەبوو. ویستی هاواری یاریکارێک بکا، کەس دیار نەبوو. چ بکا؟ لەپڕ هاتەوە خۆ و بەخۆی گوت: ئەمە یەکەم تاقیگەتە...نەکەی خۆت بدۆڕێنی! دەبێ ڕی دەرکەی و فێری دەربازبوون ببیت! بەدەم خۆ داواندن و دڵدانەوەی خۆی، لە یەکەمیان ڕاما و لە بەرامبەری دا بوێرانە ڕاوەستا. گەمێوان سەیرێکی زەمبیلی دەستی ڤەرای کرد و بە دەم قاقای پێکەنینەوە گوتی:

ـ کوڕینە خودا گەیاندی، بەڵام چ گەیاندنێک؟!... کیژۆڵێکی نەشمیلانەی زەمبیل بە دەستی پڕی نان و خوان؛

دەی گەمێوانی چاونەزێر، چیترت گەرەکە؟!...بخۆ، بخۆرەوە و کەیف بکە!

گەمێوانەکە بێ شەرمانە لە ڤەرا نزیک بۆوە، ڤەرا چەند هەنگاوێک بەرەو پاش داکشا، بەڵام لە ئەوی تریان هەڵەنگووت و بە پڕتاو وەرسووڕایەوە و شریخاندی بە سەریاندا:

ـ لێمگەڕێن بێ شەرمی بێ شەرەفینە!

دوو گەمێوانەکان تۆزێک حەپەسان. هیچ چاوەڕوانی هەڵبەزینەوە و تووڕەبوون و جوێندانیان لێ نەدەکرد. پێیان وابوو ژنێکی دەستەمۆی فێرە باوەشە و دەکرێ تاوێک دەگەڵی ڕابوێرن .

گەمێوانی بەرامبەری، کە تاوێک پێشتر بە قاقا پێدەکەنی، بەم هەڵوێستەی ڤەرا خوێنی بە چاو داگەڕا و لێوی کرۆشت و بە غەزریوی بە سەری دا شریخاند:

ـ گوتت بێ شەرم و بێ شەرەف؟!

ڤەرا بە ئەوپەڕی تووڕەیی گوتی:

ـ پیاوی خاوەن شەرەف و کەرامەت کوا ڕێ بە کچێک دەگرێ کە نان بۆ بەندییەکی برسی و لێدرا دەبات؟

ڤەرا ئەمەی گوت، بەڵام لێی ڕوون نەبوو قسەکەی چەندە کاریگەر دەبێ. ترسی ئەمەی لە دڵ دابوو کە نەکا بە بێکەسی بزانن و دەستی بۆ درێژ بکەن. بەڵام کە دیتی گەمێوانەکان لە کوڵ کەوتوون و تەنیا بە چاو سەیری دەکەن، کەمووسکەیەک هاتەوە جێ. گەمێوانێکی بەسەڵاچووتر، کە لەولاترەوە ڕاوستابوو، بە دەنگێکی کپ گوتی:

ـ دەست هەڵگرن!... لێی لادەن!

دوو گەمێوانی تر گوێ بە فەرمانی ئەو لێی کشانەوە. گەمێوانە بەسەلاچووەکە گوتی:

- کچی خۆم، نەکا بە دڵی بگری و لێمان دڵماند بی! لەوەتەی چاومان پشکووتووە هەر لە کار و کوێرەوەری دابووین و لە خەڵک دوور... ڕەنگی گەش و ڕووی خۆشمان کەمتر بە چاو بینیوە. لە ژن و هەمێزی ژن بەدوورین و لە ژیان زویرین. شڕ و دڕی و بێ شەرمیمان هەر لەوە دا خۆ دەبینێتەوە... بمان بوورە کچی خۆم! ئەوسا وەک بە چاو لۆمەی هاوڕییانی خۆی بکات، سەیرێکی کردن. ئەوسا ڕووی دەمی لە ڤەرا کرد و لێی پرسی:

- کێتانە لە بەندیخانە دا زیندانییە کچم؟

- خاڵۆم زیندانییە بەڕێزم!.. کرێکاری کانگاکانی"شیبایۆڤ" بوو کە بە تاوانی مانگرتن کەوتۆتە زیندانەوە... باوکیشم لە خۆپێشاندانی پار پاییز دا بە دەستی کازاکەکانی سەر بە حکومەت شەهید کرا...

گەمێوانەکە ڕووی کردە هاوڕێیانی و بە پەژارەوە گوتی:

- لەولاوە کەسانێک بۆ ڕزگاری زەحمەتکێشان سنگ دەدەنە بەر گوللە، ئێمەیش لە دەمی پشوودانمان بەردەبینە کۆلان و شەقامان و بۆ سوکنایی ئارەزووی دڵمان، خۆمان نزم و نەوی دەکەین... دەچینە مەیکەدە و هەتا مەشکەی زگمان دەیبات، دەخۆینەوە.

ڕووی کردەوە ڤەرا و گوتی:

- کچی خۆم بڕۆ با ڕۆژەکەت لێ درەنگ نەبێ... بەلام کەمێک وریای خۆت بە، چونکە گەلە گورگ لە دەور و بەرمان گەلێکن.

ڤەرا لە بەرامبەری گەمێوانەکە دا بەژنی چەماندەوە و مالاوایی لێکرد، بەڵام وەرچەرخایەوە و کەمێک نان و سەوزی لە سەر لاپەڕەیەک بەیاننامە دانا و گوتی:

ـ فەرموون ئەم کەمە لە من وەرگرن نەکا برسیتان بێ .

گەمێوان دەستی ڤەرای گێڕایەوە و گوتی:

ـ نەء کچم ئێمە بەرەو شار بەڕێوەین. لە شار هەمووشتێک دەست دەکەوێت. ئەمە بەشی خاڵۆتانە و بۆ ئەو پێویست ترە... هیچ نەبێ ئێمە ئازادین؛ ئازادی سەرووی گشت شتە... ئەمە پشکی خاڵۆتە کچم!

ڤەرا بە ڕجاوە لەبەری پاڕایەوە و داوای لێکرد کە نانەکەی لێوەرگرێت. نان و سەوزییەکەی لە سەر لاپەڕەکە دانا و دوو دەستی پێشکەشی کرد. گەمێوان دەستی درێژ کرد و نان و سەوزییەکەی لێوەرگرت. دوای مالاوایی و لێک هەڵبرانیان، ڤەرا بیری لێکردەوە و بەخۆی گوت کە ئەمە چ کارێک بوو کردم! تۆقەیەکی بەهەڵکەوت دەگەڵ سێ نەناسراو، ئەرێ بۆ ئەمە دەبوو ئەم کارەیان دەگەڵدا بکات؟ ترسا. باوی هەنگاوی خۆشتر کرد و تیژ تێپەڕی. گەیشتە کەڵە بەردێک و لە پشتی بەردەکە تاوێک ڕاوەستا و بە کەلێن چاوی لێکردن. ئەوان هەر لەو شوێنەی کە لێی بوون، چەقیبوون و خەریکی خوێندنەوەی بەیاننامەکە بوون. ئەوان، وەها خەریکی خوێندنەوە بوون، کە ڕۆیشتن و دەربازبوونی ئەویان بیرکردبوو. بۆ ئاخر جار کە بە دزە نیگایک سەیری کردن، گەمێوانەکان نەمابوون و ڕۆیشتبوون. ڤەرا گەش بۆوە. نان و سەوزییەکەی ڕێک کردەوە و لە سای یەکەمین سەرکەوتن، دڵخۆش.

بە بەر پەرژینی حەوشەی ماڵێکدا تێپەڕی. لەو دیوی حەوشەی ماڵەکەوە پاپۆڕیکی گەورە، لەنگەری ڕاوەستانی گرتبوو. دەوری سەد کرێکارێک خەریکی دابەزاندنی داری"تراوەرس" بوون. بەشێک لەوان دارەکانیان دادەبەزاند و بەشێکیشیان لە حەوشەکە دا هەڵیان دەچنی. کرێکارەکان بە خەستی سەرگەرمی کار بوون و سەرکارگەرێکیش کڵاوە کەوڵینەیەکی "بوخارایی" هەتا سەر لووتی داکێشابوو و بە هات و هاوارەوە کرێکارەکانی تین دەدا. هیچکامیان، نە کرێکار و نە سەرکارگەر، وازی ڕوانین و سەیرکردنی دەور و بەریان نەبوو. "ڤەرا"، بە دەست و بردێکی شارەزایانە، ئاگادارییەکی بە دەرگاکەوە چەسپاند و بۆی دەرچوو. زۆر دوور نەڕۆیشتبوو، کە لە دوو پۆلیس ڕوو بە ڕووی دەهاتن. لە سەرەتا دا کەمێک خەجڵا، بەڵام زۆر زوو خۆی گرتەوە و هەر وەک هیچ کەسی نەبینی بێت، بە بەردەمیان دا تێپەڕی. مەودایەک ڕۆیشت، گەیشتە کوێرە ڕێیەک، کە ڕێک بەرەو کۆخی کرێکارانی کەنار دەریا دەچوو. لێرەوە، دەبوایە ڕێگا بگۆڕێت و بەرەو "بائیل" بچێت، بەڵام کوێرە ڕێیەکی چۆڵ بە پێچەکە و خوارەکە بوو. بۆنی ترس و هەستی مەترسی لێ دەکرا، هەربۆیە ڕێگای داوێنی شاخێکی ڕووتەنی گرتە بەر و لەوێوە بەرەو شەقامی "نیکۆلایۆڤسکی" داکشا. ڕێگاکە لێژ و ڕووتەن و تەقتەق بوو، بۆیە هەرکە گەیشتە پەنا باخی ساوای فەرمانداری، تەواوێک شەکەت بووبوو. تاوێک لە ژێر سێبەری درەختەکاندا دانیشت و تۆزێک حەسایەوە. دوای شەکەتی دەرکردن، بە شەقامی "نیکۆلایۆڤسکی"دا هەڵکشا. ئەو شەقامە، گەلێک کۆڵان و وردەشەقامی دەهاتەوە سەر.

ڤەرا بە هەندە کۆلانێک دا هات، بەڵام شوێنێک کە سەرە ڕێی هاتووچۆی خەڵک بێ و هومێدی خوێندنەوەیەکی لێ بکرێت، نەهاتە بەرچاوی. ناچار، بەرەو ماڵ گەڕایەوە. هێشتا دایکی نەهاتبۆوە. زەمبیلۆکەکەی لە سووچی حەوشەدا تاقەت کرد و لە ژێر سیبەری تاکە دارەکەی ماڵدا دانیشت. ڕۆژ بەرەو ئێوارە دەچوو. تەوژمی گژەبا، بەرەبەرە توندتر و توندتر دەبوو. بای"گێلەوەر" دەگەڵ بای"خەزەری" خەریکی جێگۆڕکێ بوون. بای"خەزەری" بیرەوەرییەکی تاڵی بە زەینی ڤەرا دا هێنا. ڕۆژی لەدەستدانی باوک و، گەڕانەوەیان لە گۆڕخانە بو ماڵ، بای خەزەری سەیر دەگەڵ هەناسەی ساردی ئەو دا جووت و هاوشێوە بوو! ئاخ و ناڵینی خۆی و دایکی و سڕەبای خەزەری ، شینی دوو خەزەڵوەریان بە دەمەوە بوو؛ مەرگی ئازیزێک و داوەرینی

گیلەوەر" و "خەزەری"، دوو بای هەرێمین، کە لە باکۆ دا بەم ناوە بەناوبانگن؛ گیلەوەر نەرمەبایەکی گەرمە و خەزەری سڕەبایەکی ساردە چەشنی شەماڵ و زریانی ناوچەی موکوریان.

خەزەڵوەری پاییزی. بای خەزەری کۆنە برینی ڤەرای دەکردەوە و ڕۆژی ماتەمینی دەخستەوە یادی .

ڤەرا خۆی سەرکۆنە دەکرد کە بۆچی نەیتوانیوە ئەرک و ئەسپاردەیەکی کە هەڤاڵ "لادۆ" بۆی دیاری کردبوو، بە ئەنجامی بگەیەنێت. بەلای خۆیەوە دەیگوت، هیچ خەم نییە

و سبەی بەیانی بەرەو شوێنی مەبەست دەچم و ئەرکەکەم بەجێ دەگەیەنم. تاوێک دانیشت و لە پڕ گوتی، باشە بۆ هەر ئێستێکە نەبزووم و ئەم کارە نەکەم؟! بەڵێ لای تاوپەڕان باشترە، بەرەو تاریکی دەچین و لە تاریکی دا کار باشتر دەڕوا. ئەم لاپەڕە بەنرخانە دەبێ لە شوێنی کاریگەر دا بڵاو بکرێنەوە. هەرجێیەک و گشت جێگایەک شایانی بڵاوکردنەوەیانی نییە. خۆی ساغ کردەوە کە هەستێت و بۆی ببزوێت.

هەتاو بەرەو ئاوابوون دەچوو، بەڵام بۆ تاریکتر بوونی هەوا، کەمێک وڵاتی هەڵوەژارد و خۆی بە وردەکارییەوە خافڵاند. نانی خوراد و بە خۆیدا هات و بۆ ڕۆیشتن خۆی تێکنا. تاریکای ئێوارێ وای لێهات گورگ و مەڕ لێک نەکرێنەوە. گژەبا، گێژەوە دەکرد. دەمێک شاڵاوێ بۆ چڵ و پۆپی دار و درەخت دەبرد و جار جاریش گێژ و خولی دەدا و گەردەلوولی ساز دەکرد. گەردەلوول، خاک و خۆڵ و خەزەڵی بە بەر بێڵا و دەرک و دیواران دا دەماشت و خەڵکی ناچار بە پەناگرتن دەکرد.

ڤەرا ئاگادارییەکانی لە توێی جلکی ژنانە دا تاقەت کرد و لە زەمبلۆکەکەی جێگای بۆ دابین کردن. لە ماڵ هاتەدەر. لە کۆڵانەکەیاندا، جگە لە خۆی، کەس بەدەرەوە دیار نەبوو. لە کۆڵانەوە بۆ شەقام و، لە شەقامی"ئازیزتسکی"ەوە پێی نایە شەقامی"بازارنی". هەر جەمسەری تێک لکانی دوو شەقامی ناوبراو دا بەیاننامەیەکی بە لاشانی پێشانگەیەکی کوتاڵفرۆشییەوە چەسپاند؛ تەوژمی با ناچاری کرد بۆ باش چەسپینی پەڕی بەیاننامەکە، چرێشی زیاتری بۆ دەکار

بێنێ. بەڵام هێستا دوو هەنگاو دوور نەکەوتبۆوە، کە لە پێوەدانەکەی پاشگەز بۆوە. شۆێنەکەی بەدڵ نەبوو، چونکە دەیزانی بەری بەیانی زوو، کوتاڵفرۆشەکە دێت و بەرلەوەی دوکان بکاتەوە، لە ترسی سەر و ماڵ، پەڕەکە دادەدڕێت و ناهێڵی کەسی بیبینێت. بۆی گەڕایەوە و لێی کردەوە. بە شەقامدا هەڵکشا و گەیشتە گۆڕەپانی "قوبا". گۆڕەپانەکە و کۆڵانەکانی دەور و بەریشی چۆڵ بوون. دوکان و پێشانگەکان زووتر لە ڕۆژان تەختەکرابوو. گەردەلوول دەگەڵ دار و دیوار سەرەسوونەی بوو. هەر تەنێ ڤەرا بوو کە بە دەوری گۆڕەپانەکە دا دەگەڕا. لە دوو شوێنی بەرچاو دا دوو بەیاننامەی پێوەدا. لەوێ گوزەرا و گەیشتە سێ ڕێیانێک. لە دارتەلی تەلەگرافی خوار سێ ڕێیانەکەش دانەیەکی پێوەدا و بەرەوسەر، بۆ شەقامی "باڵاخانسکی" چوو. لە جەمسەری دوو شەقامەکەدا، دوو پۆلیسی شەوگەڕ ڕاوەستابوون. ڤەرا توندی کرد و خێرا بەرەو ئەوبەری شەقامەکە ڕۆیشت. ویستی پێ هەڵێنێتەوە و خۆ لە پۆلیسەکان گوم بکات، کەچی پۆلیسەکان چاویان پێیکەوت و بۆیان لە فیکەدا. ڤەرا بە فیکەی پۆلیس ڕانەوەستا و توندە پێتر ڕۆیشت. گەیشتە شەقامی "ڤەرۆنیسکی" و بە هەموو هێزی پێ و پلانی دەخۆی نووسا و ڕایکرد. پۆلیسەکان شوێنیان هەڵگرت و بەدوای دا چوون. دەنگی تەق و تۆقی ناڵچەی جزمەی پۆلیسەکان، چەشنی چواناڵەی ئەسپ بە گوێی ڤەرا دەگەیشت. ڤەڕا توندتری کرد و گەیشتە چوارڕێیانی دوو شەقامی"بازاڕنی" و "سپانسکی". بەردەگا و پەنجەرەی تاریکیماڵەکەیان دەیگەیاند کە دایکی هێشتا نەگەڕاوەتەوە. ڤەرا، تووشی

ڕاڕایی هات و ترس دایگرت کە چی بکات. بچێتەوە ماڵ یان کۆڵان بگوڕێت ؟ دڵی دەیکوتا و چەشنی باڕەکەوی ڕەتاوی چنگی پەڕکوورێک، بەشوێن حەشارگەیەک دا دەگەڕا. دەنگی تەقوتۆقی پێی پۆلیسەکان نزیک ببۆوەوە. دەبوایە خۆی ساغ بکاتەوە. دەرەتانی لێ بەرتەنگ ببۆوەوە. چاو ترووکانێک کەمتەرخەمی، تووشی خەسارێکی مەزنی دەکرد. بچێتەوە ماڵ، پۆلیس بەدوای دا دێت و ماڵەکەیان دەپشکنێت. ئیتر ئەودەم هەموو شتێکی لێ وەدەردەکەوێت و زۆر کەسیش دە داو دەخات. لەم بار و دۆخە تەنگ و ئەستەمەدا بوو، کە لەپڕا چاوی کەوتە سەر پەنجەرەی ماڵی ڕووبەڕوویان. چرای ژوورەکانیان دەئاییسان و دیار بوو لە ماڵەوەن. ماڵی ئامینە!... ماڵی هۆمێد و هیوا. ئیتر نەیکردە سێ و دوو، خۆی بە حەوشە دا کرد و دوو پێی کردە یەک و بە پلیکانەکان دا وەسەر کەوت. بە ئاسپایی لە دەرگاکەیانی دا و هەستی ڕاگرت. دەنگی هەنگاونانی بەپەلەی پۆلیسەکان لە کۆڵانەوە دەگەیشتە گوێی. دڵی لە ناو سنگی دا وەهای دەکوتا، دەتگوت ها ئێستا ها تاوێکی تر باڵ دەگرێت و دەفڕێ. دیسان چەند جارێک لە دەرگاکەی دا. دەنگی ئامینە بوو:

ـ کێیە... کێی؟

ـ ئامینە منم... "ڤەرا"م ئامینە لێم بکەرەوە!

هەرکە دەنگی ڤەرا بە گوێی ئامینە گەیشت، دەنگی پێکەنینەکەی بە وڵات داگەڕا. هێستا دەرگاکای نەکردبۆوە بانگی کرد:

ـ دایە ئەوە ڤەرا هات با ئێمەیش ساز بین و بڕۆین.

دەرگا و باوەشی پێکەوە کرانەوە. ڤەرای لە هەمێز گرت و لە دالآنە نیوە تاریکەکە دا چەند خولی هەڵسوڕاند. هەر لەو دەمەش دا گولاراخانم بە گازەندەوە گوتی:

ـ ڤەرا گیان ئەوە لە کوێی؟.. ئێمە دەمێکە چاوەڕێی تۆ دانیشتووین.

ڤەرا بۆ حەشاردانی دڵە کوتە و ترس و خەجڵانی پێشینی، زۆر بە زەحمەت بزەیەکی خستە سەرلێوان و بێدەنگ مایەوە. ئامینە بێ ئاگا لە دۆخی دژواری ڤەرا، بە هەڕەمە دەستی گرت و دەگەڵ گولاراخانم بردیانە سەر سندووقی جلک و لیباسان و هەر یەک لەوان شتێکی بە بەژن و بالای دەگرت و تێی ڕادەمان. جلکی ئازەربایجانیی گۆلاراخانم بە ئاواڵکراسی ئاوریشمین و کراس و سایەی سەوزی پڕچین، وەها بە قامەتی ڤەرا دەهاتنەوە، هەردەتگوت سوورە بووکێکی ڕازاوە و نەخشین و ڕەزاسووکە. پشتیندەیەکی گۆیەداریان لە کەمەری هالاند و ملوانکەیەکی مرواریشیان لە ملی کرد. دوای ساز و تەیار کردنی، ئەمینە لە لایەک و گولاراخانم لە بەرێک، دەستیان گرت و پیلکێش بردیانە ژوورەکەی میرزاحسێن. ئامینە گوتی:

ـ باوکەگیان ئەم بووکە نەخشینە کێیە هاتووە و هەواڵی تۆ دەپرسێت؟

میرزاحسێن لە سەرەتادا پێی وانەبوو ئەمە شانۆیە و ئامینە دەیگێڕیت، بەلام هەرکە چاویلکەکەی کردە چاو و بە وردی تێی ڕاما، هەستا سەر پێ و بە وردی سەر تا بەپێی دایە بەر چاو و گوتی:

ـ ئەی لە چاوی پیس بەدوور بی کچی خۆم!... بە ڕاستی چەپکە گوڵێکی بێ هاوتای ... باوەڕم پێ بکە نەتم ناسییەوە...

ڤەرا بە شەرمەوە سەری داخست و هێدیانە گوتی:

ـ باوەڕم پێ بکە هەر ببڕای ببڕا بیری شایی و زەماوەندم لەبیر دا نەمابوو... کە هاتمەوە، دایکم لە ماڵەوە نەبوو؛ گوتم با سەردانێکی ئامینە بکەم... ئاخر من ناسیاوی بووک و بنەماڵەکەیان نیم... ناکرێ!

میرزاحسێن بۆ دڵدانەوەی ڤەرا، دەستێکی بەسەری داهێنا. زەردەی سەر لێوی میرزا حسێن بە چاوی ڤەرا، چەشنی ئاخرین تیشکی خۆری پاییز بوو کە بەسەر خەزەڵی زەرد دا وەریبێت. مامۆستای پیر لەبەر دیدەی ڤەرا ڕواڵەتێکی ئەفسانەیی دەنواند، کە پڕ بوو لە ڕێز و دلۆڤانی. دەستی میرزاحسین باوکانە بە سەر ڤەرا دا کێشرا و گوتی:

ـ کچی خۆم ! چوونی زەماوەند هەلێکی بەجێیە بۆ دەرچوون و دەرباز بوون لە کەساسی و دڵتەنگی. زۆر لەمێژە... ئەودەم کە ئەو کیژەی کە ئەمشەو بە بووک دەناسرێت، کچۆڵەیەکی حەوت ـ هەشت ساڵانە بوو. ئەودەم دەچوومە ماڵیان و لە ماڵدا دەرسم پێدەگوت. کیژۆڵەیەکی لاساری ساکاری گێلۆکە بوو. زۆری حەز لە خوێندن نەبوو. زۆر بە زەحمەت توانیم ئەلف و بای سەرەتایی فێر بکەم. من لەو دەمەوە دەگەڵ بنەماڵەکەیان دووره ناسیاوێک بووم. نە ئامینە و نە گوڵارا، هیچیان بووک و بنەماڵەکەی ناناسن. ئێوە بچن و ئەودەم دەبینن کە نەزانی و گێلی و حەپەڕوتی چلۆن لە ژێر خەرمانی زێر و زەمبەران دا حەشار دراوە و

دەدرێت. ئەمانە و گەلێک کەمایەسیی تر، دەوڵەت و سامان دەیان شارێتەوە... ئەمە کردە و دەسکردی گەندەڵی ئەم سیستەمە چەپەڵەن.

لەپڕ ڤەرا روی کردە ئامینە و پێی گوت:

ـ ئاخر دایکم چاوەڕانم دەبێت.

میرزاحسێن لەبری ئامینە گوتی:

ـ من بە "ماریا واسیلۆڤینا" ڕادەگەیەنم... تۆ دڵنیابە کچم!

ڤەرا و میرزاحسێن سەرگەرمی قسان بوون، کە گۆڵاراخانم ساز و تەیار هاتە ژوور و بۆ ڕۆیشتن دەستی "ڤەرا"ی گرت. هەر لەم هەلە دا بوو کە ڤەرا بەیاننامەکانی کەوتەوە بیر. بۆ حەشاردانیان، لە ژووری میرزاحسین هاتە دەر و زەمبیلۆکەکەی بردە چێشتخانە و لە پشتی پەردەی شۆرتکەخانە دا تاقەتی کرد. ئامینە و دایکی و ڤەرا چارشێو بە سەر، لە ماڵ هاتنە دەر. کۆڵان نیوەتاریک و تەواو چۆل بوو. لە ڕۆیشتن دا بیری ڤەرا بە دوای پۆلیسەکان دا دەگەڕا. پێی وابوو پۆلیسەکان بە ناهومێدی ڕۆیشتوون و ئاسەواریان نەماوە، کەچی هەرکە لە لێژایی کۆڵانەکەوە هاتنەخوار، دوو ڕەشایی، یەکیان لەم بەرە و ئەوی تریان لەو بەری دیواری ماڵێکدا ڕاوستابوون. بەبینینی ڕەشاییەکان، دڵە کوتە گرتی و بەبێ ئەوەیکە خۆی بزانێ، بە هەر دوو دەستان لاباڵی ئامینەی گرت و بۆ لای خۆی کێشای. گۆڵاراخانم و ئامینە بەبێ ترس و دڵەکوتە، بەڵام ڤەرا بە ئەوپەڕی ترس و نیگەرانی گەیشتنە بەر دەمی پۆلیسەکان. یەکێک لە پۆلیسەکان لێیان هاتە پێش، بەڵام بۆلای هاوکارەکەی بایداوە و گوتی:

ـ کوڕه ماڵ وێران خۆ ئەمانە مسوڵمانن !... ئەوەی لە دەستمان دەرچوو، تازە بە فەلەکیش نادۆزرێتەوە... با بڕۆین!

پۆلیسەکان ڕۆیشتن و ئامینە بە پێکەنیەوە ڕووی کردە دایکی و پێی گوت:

ـ دایە من نەمزانی ڤەرا ئەوەندە لە پۆلیس دەترسێت... باوەر بکە چەشنی منداڵ بەجۆرێک چنگی بە باسکم داکرد، کە مەڵێ...

گوڵاراخانم بێدەنگ و ڤەرا لەو بێدەنگ تر بوو. ئەوان هەر یەک نوقمی بیر و خەیاڵیک بوون. گوڵاراخانم بیری لە چارەنووسی ڤەرا دەکردەوە و بەلای خۆیەوە دەیگوت:"بەستەزمان چی بکا و چلۆن نەترسێ؟... باوکی خۆی بەو چەشنە بینیوە و دەزانێ پۆلیس بکەری مەرگی باوکێتی. مارانگازان لە پەتی ڕەش و سپی دەترسن و دەڕەوێنەوە ."

ڤەرا لە کردەوەی خۆی پەژیوان و، پەرێشانی ئەمە بوو کە بۆچی نەیتوانی ددان بە جەرگ دابگرێت و خۆی نەدۆڕێنێت. ڕەوش و ڕەفتارەکەی خۆی پێ دزێو بوو. ترس لە چی؟... ئەگەر بەم چەشنە بڕوات و بەو جۆرە بێ دڵ و جەرگ بی، کوا بۆ کاری ئاستەم و بۆ ڕۆژی ڕەش بەرگە دەگریت. نەخێر ترس و خۆ دۆڕاندن و دەست و پێ لەرزین بۆ ئەم ڕێبازە دژوارە نابێ. ترس و دڵەلەرزە، نەخۆشینێکی پیس و بەدفەڕە و شیاوی تێکۆشەر و خەباتکاران نییە. یان دەبێ دەگەڵ ڕێبازی پیرۆزی باوکی ماڵاوایی یەکجارەکی بکات، یان دڵی دەریا بێت و بە سووکەڵە بایان نەهەژێت. قسەی

باوکی هاتەوە یاد کە هەمیشە و بەردەوام دەیگوت و دەیگوتەوە:

"مرۆڤ تەنیا جارێک پێ دەنێتە سەر ئەم دنیایە و ماوەی ژیانیشی کورت و کەم دەوامە؛ کەوایە بۆچ ئەم تەمەنە کورت و تیژتێپەڕە، بە ترس و دڵە کوتە بەرینە سەر!... بوێرانر بژی و بوێرانە بمرە!

****

15

لە درێژەی ڕێگای "بالاخانی ـ سابونچی" دا، موختاربەگ و "ئەسڵان"ی کوڕی، تەنانەت یەک وشەش یەکتریان نەدواند و تەواو کپ و بێدەنگ بوون. "موختاربەگ" هەر بە عادەت، بەدەگمەن بۆ لای بیرکردنەوە دەچوو، بەڵام ئەمڕۆ بە هۆی داگژانی ئەو گشتە کۆسپ و ئاستەنگە دا، بە تەواوی تێکچوو بوو. ئەو نەهامەتییەی کە بە سەری داڕژا بوو، لە ئاست چیکڵدانەی ئەو دا، دەتگوت قورسەکێکی گرانە و خراوەتە سەر تەرزاوویەکی بچووکی لاواز؛ کە هەڵکێش داکیشی بۆ نەدەکرا. بەم هەرەسەوە، بەرەو تێکچوون و هەڵوەشان دەچوو.

ڕۆژانی تر، زووتر لەم دەمە لە ماڵدا بوو. بەڵام ئیمڕۆکەی وەکی ڕۆژانی تر نەبوو. لە نووسینگەی خۆیدا شاڵاوی بۆ هەموو لایەک برد."ڤەرسکی" ڕادا و"شەنتۆکۆڤ" لە جێ ئەو دا دانا.

بە خۆی بوایە و ئەم هەرەسەی بەسەر دانەهاتبایە، دەبوایە زووتر لە بەرنامەی ڕۆژانیتر، بەرەو ماڵ ببێتەوە. هەرچی بێ، شایی و زەماوەندی کچی خۆیەتی و میوانی بۆ بانگهێشت کردووە و دەبوایە بۆ بەخێرهێنانیان لە بەردەستان دابێت. بەڵام هەڵچوونی کرێکار و دەنگی تێکڕایی و یەکگرتووییەکەیان، هەنگاوی چوونەوەی ماڵی سارد کردەوە

و هەوساری هەموو کارێکی لێ پسا. تووڕەیی و تێکچوونەکەی ئەو کاتە گەیشتە حاندی تەقینەوەی، کە لە حەوشەوە، دەنگی"شەنتۆکۆڤ"ی بە گوێ گەیشت کە ڕوو بە کرێکارانی ڕاپەڕیو، دەیگوت:"... سەڕای گەڕاندنەوەی کرێکاری دەرکراو، پارەی پێشۆر و یارمەتیماڵی بۆ جێ خەویشیان بۆ دەستەبەر دەکرێت"

زەردەیەکی تاڵ کەوتە سەر دەم و لێوی موختاربەگ. سەر و سیماکەی لە دەمی پێکەنین دا ئاڵوگۆڕێکی ناشیرینی دەگرت. چین و چروکی دوو لا لغاوەی دەمی و دەور و بەری چاوی و تەوێڵی، وەک زەوی شۆرەکات، شەقار شەقار دەبوون. مەختار چەندە لە گفت و بەڵێنی"شەنتۆکۆڤ" بۆ ئەهوەن کردنەوەی کرێکار بێزرا، هەزار ئەوەندە لە دەنگی دروشمدانی کرێکار، دین و ئایینی خزی و هیچی پێ نەما. موختاربەگ ڕوی دەمی لە "ئەسڵان" کرد و گوتی:

ـ کاری ئەو ژنەی شەنتکۆڤ، سەربەسەری هەڵەن و بە زیانی ئێمە تەواو دەبن... ئەسڵان زوو زوو تخونی مەبە... لێبگەڕێ سوێی بۆت بچێ...

ئەسڵان سوور هەڵگەڕا و بە شەرمەوە سەری شۆر کردەوە و بێدەنگ ما. دەنگێکی بەهێز لە دەرەوە بەرز بۆوە. دەنگەکە هەر هێندە بەهێز بوو، کە موختاربەگ و ئەسڵانی لە سەر جێگا وشک کرد. دەنگ یەک بە گۆڕەپانەکە دەیگوڕاند و دەیگوت:" هەڤاڵانی کرێکار نەکەن بە قسەی ئەمە هەڵخەڵەتێن."

سەروسیمای موختاربەگ بە بیستنی ئەم دەنگە تێکچڕژا و قەراری لێ هەڵگیرا. ئەسڵان هەستی کرد کە

چوونەدەری باوکی کارێکی ژیرانە نییە، هەربۆیە فەرمانی باوکی لەمەڕ ئامادەکردنی گالسکە بۆ ڕۆیشتنەوەی ماڵ، بە جایز نەزانی و بێدەنگەی لێکرد.
موختاربەگ خەفەتبارانە پرسی:
ـ کێیە قسە دەکا ئەسڵان؟.. من ئەوە یەکەمجار ئەم دەنگە دەبیسم.
"ئەسڵان" بە پڕتاو دەستی بۆ باخەڵ برد و لە پەنجەرەوە بە سەر حەشیمەتەکە دا ڕوانی. دەست بۆ باخەڵ بردن بۆ ئەسڵان وەک تەنیا ڕێگای چارەسەرکردنی کێشە و گرفتی لێهاتبوو. لە هەر گرفت و تێگیرسانێکدا، دەست بردن بۆ باخەڵ و دەمانچە دەرکێشانی لێ ببوە عادەت. موختاربەگ، لە حاڵێکدا گوێی بەرەو دەر ڕاگرتبوو، لە میرزاقاسم و دانیلۆڤ ڕامابوو. لێوی دەلەرزی و چاوەکانی لە ژێر پیلووی چاو دا، زەق دەرپەڕیبوون. دەتگوت کەسێکی سەرمابردوویە و لە بەر سایقەی چلووی زستان ڕاگیراوە؛ هەڵدەلەرزی و هەڵدەچۆقا.
نرکە و خرۆشی دەنگی چۆنیاتۆڤ و مەلیکیانتس چەشنی گڕکانی چالاک، ئاورینگی لێ دەبۆوە. لەش و گیانی موختاربەگ بە بڵێسەی ئەو گڕکانە وەک چزیلکی سەر کڵی ئاگر، بەرەو توانەوە دەچوو.
بەگ سەرلەنوێ ڕووی دەمی لە ئەسڵان کرد و گوتی:
ـ گوتم قسەکەری ئەم پۆلە سەربزێوە کێیە؟... وەرە لە پشتی شووشەی پەنجەرەوە بڕوانە... وەرە!
ئەسڵان لە سووچێکی پەنجەرەوە بە کەلێن سەیری حەشیمەتەکەی کرد و گوتی:

ـ دوو کەس لە ناوەوەی حەشیمەت ڕاوەستاون و، دەوریان گیراو، یەکیان گەنجە و ئەوی تریان پیاوێکی ڕیشدارە. من هیچیان ناناسم... ئەها باوکە ئەوا حەشیمەت ورووژان... ئەوەتا... ئەوە کەسێک لە بان بورجی سەر تروومپای نەوتەوە بەیاننامەی بە سەر خەڵکدا حەوا دا... ئیتر ئەمە سامناکترین دیمەنە دەی بینم... باوە بە تاقە فیشەکێک دەکرێ بڵاوەیان پێ بکەیت...

ئەسڵان دیسان دەستی بۆ باخەڵ برد و دەمانچەی دەرهێنا، بەڵام موختاربەگ بە تووڕەیی جومگەی ئەسڵانی گرت و گرماندی بە سەریدا:

ـ چدەکەی ئەسڵان؟!... ئەم گشتەم لێ مەهارووژێنە... یەک یەک و دانە بە دانە بە خزمەتیان دەگەم و پێیان دەڕێژم. میرزاقاسم وەستای لێزانی ئەم جۆرە کارانەیە و ئەو دەبێ شوێن پێی ئەم دوو کەسەم بۆ هەڵبگرێ... وەرە میرزاقاسم لێرەوە بڕوانە... بەڵام با پێت بڵێم، سێبەرەکەیان لێیان جیا ببێتەوە، تۆ نابێ لێیان جیا ببیتەوە. بۆ کوێ دەچن، دەگەڵ کێ دەبن.. شوێن پێیان هەڵدەگری و شەو دێیتەوە ماڵی ئێمە و ڕاپۆڕەتەکەی بە جەنابی"پاروشین" دەگەیەنییت. جەنابی "پاروشین" شەو لە بەزم و شەوئاهەنگە دەگەڵمانە... گوێت لێ بوو؟!

میرزاقاسم بە فەرمانی بەگ لە دەفتەری کارەکەیان وەدەر کەوت. ئەسڵان هەر وا چاو بەدەر، نەرمە هاوارێکی لێ هەستاو گوتی:

ـ ئەوا بڵاوەیان کرد... دەڕۆن!

هەرکە موختاربەگ لە ڕۆیشتن و بڵاوەکردنیان دڵنیابوو، بە سەری پەنجەی پێ لە پەنجەرەی ژووری کاری خۆی نزیک بۆوە و بە دزەنیگایەک، بڵاوەکردنیانی بینی. زەردەیەکی هاتە سەر لێوان. بە ڕۆیشتن و بڵاوەکردنیان بزەی بزووت و گوتی:

ـ وادیارە بەرەو کانگاکانی "مانتاشۆڤ" دەچن؛ لێبگەڕێ با بچن. "مانتاشۆڤ" نەهەنگە و لە چاوترووکانێک دا قرخەبڕیان دەکات. بەڵام تۆ لەمە بڕوانە!... لەم "شەنتۆکۆڤ"ە قزەیە بڕوانە... سنگ شێری پشت ماکەر!... ڕۆژێک سمێڵانی چەور نەکەین، گوێچکەکانی دادەچۆڕێن و هیچی لە دەست هەڵناوەرێت...

بەگ لە حاڵێکدا دەستەکانی لە پشت کەمەری تێک بەزاندبوون، چەند جاران لە درێژایی ژوورەکە دا هات و چوو، سەرەنجام گوتی:

ـ ئیتر با بڕۆین، شەومان لێداهات. میرزاقاسم پێکراوە و دەتوانێ موو لە ماست دەربکێشێت و هەرچی هەیە بۆمان بێنێتەوە.

مەنگ و بێدەنگییەکی بە وەیشوومە باڵی بە سەر وڵات دا کردبۆوە. "سۆرەن پێترۆڤیچ" چەشنی پەیکەرە بەردینەیەک، وشک و ڕەق لە سەر جێ چەقی بوو. ئەوەی مرقە و جووڵە بێ، لێی نەدەهات. ئەو باشتر لە هەر کەس دەیزانی کە قەیرانی ئابووری چەند قورس و گرانە و، چیها بەروبوو درێژە و چقاس مەینەتبار دەبێ. "سۆرەن" گەلێک باش دەیزانی کە ئاخر کاری "موختاربەگ" لەم قەیرانە دا بە کوێ دەگات. "موختاربەگ"خۆیشی هەستی بە تەنگژە

کردبوو، بەڵام چونکە شارەزای زانستی ئابووری نەبوو، پەل و ساکارتر سەیری کارەساتانی دەکرد. "بەگ" لە باری کار و باری دراوی و ماڵی، هەر تەنێ دەیزانی هەزار بەرمیل نەوت لەبری هەر بەرمیل بە پەنجاو پێنج کۆپێک، دەکاتە پەنجاو پێنج هەزار کۆپێک. بەڵام دانیلۆڤ و کەسانی وەک ئەو، لە گشت چەم و خەمی ئابووری شارەزا و زانا بوون، دەیانزانی حەوت پشتی بازاڕ و دراو چۆن بووە و حەوت پشتی دواتری چلۆن دەبێ.

دوای ئەوەی کە موختاربەگ وشەی:"بابڕۆین"ی بەدەم داهات، ئیتر لە درێژەی ڕێگای "باڵاخانی" هەتا "سابوونچی" تەنانەت بۆ یەک وشەش دەمی هەڵنەپچڕی.

کۆشک و تەلاری تازەسازکراوی "موختاربەگ" لە سەر لێوارەی دەریا چاکرابوو. ئەو دەمەی کە ئەو کوشک و سەرسەرایە ساز کرا، هەر خاوەن سامانێک ئەوەندەی لە توانای دا بووی، خانووی هەرزان سازکراویان ساز دەکرد و بە گران دەیانفرۆشتەوە. تەنیا سامانداریێک کە پارەی دە قوڕ نەکرد و بۆ لای خانووسازکردن دانەکشا، هەر ئەم "موختاربەگ"ە بوو. موختاربەگ لە ڕەدەی سامانداڕانی سەردەمی خۆی دا کەسێکی نەوکیسەی تازەپێداکەوتوو بوو. چەند ساڵ پێشتری سازکردنی ئەم کۆشک و سەرسەرایە، موختار لە شەقامی"بازاڕنی" ، دوکانۆچکەیەکی بچووکی کووتاڵ فرۆشتنی هەبوو. داهاتەکەی بەشی بەڕێوەچوونێکی هاکەزایی دەکرد و پەسماندە و پارەی پاشەکەوتی کەم هەبوو. لە درێژی تەمەنی کوتاڵفرۆشیی دا، قەت پێی وانەبوو ئەم پیشەیە، کاری هەتا سەری دەبێت. لە سەر دوکان و لە

دەمی کوتاڵفرۆشتنیش دا بەردەوام بیر و خەیاڵی بە سەر چاڵە نەوت و بازەرگانیی نەوت دا دەگەڕا. زۆر شەوان خەونی بە چاڵەنەوتانەوە دەبینی و لە ڕۆژ دا زەین و بیری داڵدەی نەوت فرۆشی دەدا. سەرەنجام ڕۆژێک لە ڕۆژان بازی بەختەوەری هات و لە سەربانی ماڵیان نیشت. پێی ڕاگەیشت کە بەشێک لە بەیارەکانی مەڵبەندی "بالاخانی" هاتۆتە سەر فرۆشتن. هەر بڵێی یەک و دوو، موختار، دوکان و کوتاڵ و ماڵی فرۆشت و دەگەڵ برە پارەیەکی دەس قەرز لە "جەبباربەگ"ی ژن برای، خۆی بە بەیارەکانی مەڵبەندی "بالاخانی" داکرد و نەوتی لێ وەدەرخست.

"موختاربەگ" بە ئاواتی لەمێژینەی گەیشت و لە ماوەی چوارسالان دا، لە سەر سەکۆی پێنجەمین سامانداری شاری باکۆ دانیشت. نەوت پلە و پایەی کۆمەڵایەتیی "موختار"ی کۆتاڵفرۆشی گەیاندە "موختاربەگ" و حەساندییەوە. پارەی زۆر و پلەی بەرزی، بە چەشنێک بای تێکرد، کە لەخۆی گۆڕا و پێێ وابوو بە"بەگ"ی لە دایک زاوە و بەگزادەیە.

موختاربەگ لەودەمەوە کە دەستی بە نەوت ڕاگەیشتبوو، بە هەندە سات و سەودایەکیش ئاشنا بووبوو. دەیزانی کامە زەوی نەرمانە و بۆ ئەوە دەبێ دەسمایەی بۆ وەگەڕ بخات. کێڵگە نەوتییەکانی بەرین و دەوڵەمەندتر و، بیرە نەوتەکانی پڕ کارتر و پڕ کرپارتر بوون.

ئەگەر ئەم قەیران و نەهامەتییە جیهانییە ڕێگر نەبوانایە، موختاربەگ دەگەیشتە ڕێزەی بەرزترین سامانداراانی باکۆیی، بەلام ماوەیەکە تەگەرە بە دوای ئاستەنگ لە سەر ڕێگای سەوز دەبێت . لە لایەک دابەزینی

بایی نەوت و لە بەرێکی ترەوە سەربزێوی و ئاژاوەی کرێکاران، حجمانیان لێ زەوت کردووە و خەویان لە چاوی تاراندووە. کرێکار، ئیتر ئەو کرێکارە بێدەنگ و بێدەسەڵاتەی جاری جاران نەماوە. دەستێکی نادیار دنەیان دەدات و دژ بە خاوەنکار هەڵیان دەخڕێنێت. ئەو کرێکارەی کە بە بینینی موختاربەگ چۆکی دەلەرزین، ئێستاکە موختاربەگ لەبەریان دەلەرزێت.

تاریکایی لە وڵات نیشتبوو کە گەیشتنەوە بەر دەرگای ماڵ. لە درێژەی ڕێگادا بەردەوام بە سەر گالسکەوان دا نەقاندبووی کە تووندتر بڕوا، بەڵام بە هەموو چوارەی ئەسپ و هەیهای گالسکەوان، فریای ئەوە نەکەوتن کە بە کاتی بەجێ بگەنەوە ماڵ و، میوانەکان بەخێرهاتن بکەن.

بە چی دیارە "تەقی یۆڤ" و "ژەنەراڵ فەرماندار" هاتبن و لە نەبوونی ئەودا غەوریشیان لە دڵ نەنیشتبێت. فایتوونەکە هێشتا بە تەواوی لە بەر دەرگا نەوێستا بوو، کە موختاربەگ بە پڕتاو دابەزی و "ئەسڵان"ی کوڕیشی بە دوای ئەودا. موختاربەگ ڕووی کردە ئەسڵان و گوتی:

ـ دەست و بردت بێ برۆ جلکەکانت بگۆڕە و وەرە لە سەر پلیکانەکان بوێستە. دەستەکانت بە نیشانەی ڕێزلێنان بە سنگتەوە بگرە و بە کڕنۆش میوانان بەخێر بێنە...

هەرکە دەرگایان کردەوە، لە پیرەپیاوی دەرکەوانی پرسی:

ـ کەربەلایی پێم بڵێ بزانم کێ هاتووە!

کەربەلایی بەژنی خۆی چەماندەوە و گوتی:

ـ "بەگ"م لە گەورە گەورەکان کەس نەهاتوون، ئەوانەی هاتوون گشتیان وردیلە و سەروپێچکەکانن هاتوون.

ـ سەروپێچکە و گچکەم گەرەک نین!

ئەوسا هێدی و ئارام لە پلیکانەکان وەسەر کەوت و بە بەردەمی میوانەکاندا تێپەڕ بوو؛ نە سەیرێکی کردن، نە وەرامی سڵاوی کەسی دایەوە و نە کڕنۆشی کەسیشی بە هەند گرت. یەکسەر بۆ ژووری تایبەتی خۆی چوو.

کۆشکی موختاربەگ بە شێوەی میعماریی ڕۆژهەڵاتی سازکرابوو. هۆدەکانی بە دەیان سڵسڵە و پڵپڵەی ڕەنگاوڕەنگ ڕازێنرابوونەوە. کەنارە و سەرتاقی پەنجەرە و گۆشەی دیواری هۆدەکان، کەچکاری و گوڵکاری کرابوون. تەنانەت چوارچێوەی پەنجەرەکانیش گوڵیان لێ هەلکەندرابوو. لادیواری بەرێکی هۆدەکە، چیرۆکی نیچێرگەیەکی لە سەر گەچکاری کرابوو. لە نێوەڕاستی ژوورەکەدا سۆپەیەکی شانزی لێ دانرابوو، کە چوار قەبرغەی سۆپەکە، بە ئایاتی قورئان نەخشێندرابوون. بەگ لەم ژوور بۆ ژووری تر چوو. بەڵام هەرکە پێی نایە ژووری ناوماڵەوە، پیاوێکی ڕیش چەرموو لەبەر پێی هەستا، موختار سەرسووڕماوانە ڕووی تێکرد و گوتی:

ـ جەببار!... جەببار تۆ بۆچی لە ژوور دا دانیشتووی؟ مەگەر قەرار نەبوو میوانان بەخێر بێنیت؟!

"جەبباربەگ" زۆر بە بێ وازی وەرامی دایەوە:

ـ موختار!... تۆ لە چ حاڵ بە فاڵی!... خەریکی بە میوانەکانت دڵگەرمم بکەیت؟ میوان و میوانداری خەم لە دڵی من دەرناکات. بار و دۆخی گوندەکانم باش نین و بریندار و

کۆڵەواری دێهاتم... من بۆیە هاتوومەتە شار و هانام بۆ تۆ هێناوە، کە تۆ دەردم دەرمان بکەیت.. بێ پارە و دراو ماومەتەوە و کیسەم بەتاڵە... ئاخر براگیان کوا دڵی من بە میوان و زەماوەند دەکرێتەوە.. خۆم لێرم و دڵم لە دێهاتە...
"موختاربەگ" بە دڵی پڕەوە وەرامی داوە:
ـ کەس ئاگای لە دەردی کەس نییە و هەر کەسەی لە دەردی خۆی دەناڵێنێ. ئەوە منم دەبێ بڵێم من لە چ حاڵم و تۆ بە چ فاڵی!
موختار سووچێکی پەردەی پەنجەرەی لادا و سەیرێکی جەماعەتی میوانانی کرد. کەسی وای تێدا نەبینی کە بۆ بەخێرهێنان بشێ؛ پەردەکەی داداوە. ئەوسا دەرگای ژوورەکەی کردەوە و قاوی کرد:
ـ ئۆهۆی منداڵ! بە سەکینەخان بێژن هەتا ئێرە بێ!
موختار ڕوی دە "جەبباربەگ" کرد و گوتی:
ـ خۆ تۆ لەمن باشتر دەزانی کە دەست و باڵی منیش کورتە و دەستم بە هیچ جێیەک ڕاناگا. بایی نەوت بە ڕادەیەک دابەزیوە و قەرز و قۆڵەم بە چەشنێک بەرز بوونەوە، ڕێکیان گوشیوم کە نووزەم لێ نایە. من لە تۆ کۆڵەکوتراوترم جەببار! بەڵام لێبگەڕی با زەماوەندی کچەکەم کۆتایی بێ، ئەودەم بزانم چلۆن دەبێ.
" جەبباربەگ" قسەکانی "موختار"ی نەسەلماند. دەستێکی بەو سمێڵانەی داهێنا کە بە دووکەڵی جغارە زەرد هەڵگەڕابوون و گوتی:
ـ موختار تۆزێک بیر بکەوە و ئەو سەردەمەت بێتەوە بیر کە لە شەقامی"بازاڕی"دا دوکانۆچکەیەکی کوتاڵفرۆشیت

هەبوو. کێ دەستی گرتی و شانی خستە ژێربارت. کێ پارەی بە لێشاوی خستە بەر دەستت و لە دوکانۆکە و گەز و کوتاڵ پێوانی هێنایە دەر و پاشناوی "بەگ"ی بەدوا دا خستی؟... جا ئەوە ئێستا من کەوتووم و چاوی هیوام دە تۆ بڕیوە و تۆ دەبێ هەڵم هەستێنیتەوە... قەرز و قۆڵەم کەوتۆتە سەرشان و نیمە بیدەمەوە. کات و مۆڵەتی قەرزەکانم بە سەر بچێت، دێهاتەکەم لێ دەستێنن. دوو ساڵی وشکەساڵی بەدوای یەکدا، خەلە و خەرمانی پێ نەهێشتم. ئیتر ، خوداش لێم ببوورێت، سەلەم خۆری شارەیی لێم نابوورن؛ بێتوو بارم ڕاستە نەکەیتەوە، تەنیا پاشناوی"بەگ"م بۆ دەمێنێتەوە و دەسبەتاڵ و مافنگی دەمێنمەوە.

- "جەببار" تۆ بۆچی لە ڕەعییەتەکانت بەرهەم ناستێنی؟... لەوان بستێنە و قەرز و قۆڵەی پێ سووک بکە!

- بۆ خۆت بەخێر بێیتەوە "موختار"! .. ئەوە لە کوێ دەڕۆی بەرخم!... پشتی گوندی ژۆڵە چەرمی پێوە نەماوە من لەبەرم دانەماڵیبێت. هەرچی ڕەنێویان هێناوە و هەرچەندەی درووویانەتەوە، من قەپم پێداگرتووە و لە چنگم دەرهێناون. ئەوانە بەش و باشارم ناکەن موختار! خەتای خۆم بوو، کە لەم هەلەناموبارەکەدا گوژمە پارەیەکی زۆرم لە سەلەمخۆری شار وەرگرت و چەند پەڵە زەویم پێ کڕین؛ هێستا زەویم دانەچاند بوو، کە مۆڵەتی قەرزەکان تەواو بوون و هەر ئەم هەفتەیە دەبێ سمێڵی سەلەمخۆران چەور بکەم... موختار من ناتوانم هەتا کۆتایی زەماوەندەکەتان دەست ڕابگرم، پیاوی چاک بە، هەر ئێستاکە هێندێکم بدەرێ با سبەی دەردێکم دەرمان بکەم ئەگینا...

"جەبباربەگ"قسەی لە دەم دابوو، کە دەرگای هۆدەکە کرایەوە و ژنەکەی"موختار" بە مرخێش مرخێش وەژوور کەوت. "سەکینەخانم"ی ژنی موختاربەگ، دەتگوت فوو دراوە. بە بەرد و بە تەرازوو، پێنج ـ شەش پوت بەز و چەوری بە بەر و بەژنییەوە هەڵوەسرا بوو. لە ڕۆیشتن دا دەتگوت تانکەشکاوە و هەر لارە لاری بوو. خینەخین و هازە و هووزەی سنگی لە دەمی ڕۆیشتن و قسەکردندا، دەتگوت تار و سەنتوورە .

"موختاربەگ" کە لە گلە و گازەندەی"جەببار" ڕزگاری هاتبوو، دوای پشوو تازە کردنەوەیەک، لە خێزانی پرسی:

ـ سەکینە کارەکانتان چلۆن دەچتە پێش؟ کێ هاتووە، کێ نەهاتووە؟

سەکینەخانم چاوی لە سەر براکەی"جەببار" هەڵنەدەگرت. گوتی:

ـ "سۆنا" خانمی "میرزاتەقی یۆڤ" هەنگوستیلەیەکی ناردووە...

موختار قسەی لە دەمی سەکینە ئەستاندەوە ، پرسی:

ـ خۆی تەشریفی نەهاوردووە؟!

ـ نەخێر نەهاتووە... بە کەسێکدا دیاری بۆ ناردووین... هەنگوستیلەیەکی نەقیم بەرلەیانە... خۆی نەهاتووە...

موختاربەگ بە ناقایلی گوتی :

ـ سەکینە بەسە!... ڕووی دە ژن براکەی کرد و گوتی:

ـ جەببار! لەوانەیە لە بەختی بەدی من و تۆ، "حاجی" نەیە. هەموو هیوای من بەم زەماوەندە ئەوە بوو کە ئەو بێ و لێرە بیبینم. "حاجی زەینەلعابدین تەقی یۆڤ" دۆستی ڕۆژی

تەنگانەیە. ئەو هاتبایە، لێرە سەری کیشەم پێ شل دەکرد؛ هەم بە هانای منەوە دەهات و هەمیش بە تۆ ڕادەگەیشت... نەهاتنی جێی داخە!

سەکینە خانم بە ئارامی گوتی:

ـ جەنابی فەرماندار چەپکە گوڵێ ناردووە...

موختاربەگ بەم قسەیە دڵی کرایەوە و گوتی:

ـ سپاس بۆ جەنابی فەرماندار... سەکینە چەپکە گوڵی جەنابی فەرماندار دەبەیتە قاتی سەرێ و لە پاڵ گوڵەکانی تر دا بینەخشێنە.

سەکینەخانم بە نیازی ڕاگەیاندنی ڕاپۆڕتی نوێ بوو، کە "ئەسڵان" زۆر بە پەلە لە کەلێنی دەرگاوە گوتی:

ـ باوکە خێراکە ، وەرە جەنابی سەرهەنگ "پارووشین" هات !

موختاربەگ بە بیستنی هاتنی"پاروشین" ، دەست و پەلی لێ تێک هاڵا و شاگەشکە لە هەواڵی خۆش، بە پەلەپڕووزە ، ژن و ژن برای جێهێشت ڕۆیشت.

گوڵاراخانم و ئامینە، بوکیان ئەودەمە بینی بوو، کە منداڵ بوو. ئەودەم، میرزا حسێن بۆ دەرس پێدان و ڕاهێنانی ئەو کیژە دەوڵەمەندە، چوارساڵێک هاتوچۆی ماڵی "موختاربەگ"ی کرد و دەرسی دادا. دوای کۆتایی ڕاهێنانێکی سەرەتایی، ئیتر میرزاحسێن لە ماڵی "بەگ" دوور کەوتبۆوە و بە خەیاڵیشی دا نەدەهات ڕۆژێک بانگهێشتی زەماوەند بکرێن. بانگهێشتنی ماڵی میرزاحسێن بۆ زەماوەند، نەک بەلانی خزمایەتی و دیوناسیی دوو بنەماڵە، بەڵکە بۆ خۆ

ڕانان و نواندنی کۆشک و دیوەخان و خشڵ و زێر و زەمبەرەکانیان بوو.

سەکینەخانم ژنێکی بەرزەدەماخ بوو. بە نێو ژن و ژاڵان دا دەگەڕا و بە خۆڕانان و نیشاندانی هۆدە ڕازاوەکانیان، سەرنجی میوانانی ڕادەکێشا و پەیتا پەیتاش دەیگوت :ڕەبی لە چاوی پیس و زمانی ناحەزان بەدووره بین یاخوا.

ئەو ڕۆژە، بەرنامەی دانیشتنی میوانەکان بە چەشنێک ڕیکخرابوو، کە ژنە دارا و دەوڵەمەندەکان لە ژوورێک و ئەوانی تر لە هۆدەیەکی تر دا جێیان بۆ تەرخان کرابوو. ئەوانەی کەوا سەر و گەردەن و گوێچکەکانیان بە تۆق و دەرزیلە و کرمەک و گوارەی زێڕ و زیو ڕازابۆوە و ملوانکە و بازنە و ئەنگوستیلەکانیان لە بەر شۆقی چرا دا ترووسکەی دەهات، لە سەرووی تالاری مەزن دا دانیشتبوون. ورتە ورت و زەنازەنای ژنانەیان هەر باسی دارا و خارا پۆشین و زێڕ و زەمبەران بوو. ژنانی هاوتیپی "گوڵاراخانم"یش لە بەشی خوارتری دیوەخانەکە و دەگەڵ میوانانی پلەی خواروو دا جێگایان لێژ بوو. نە کەس بەخێرهاتنی کردن و نە کەسیش پێیان ڕاگەیشتن.

سەکینەخانم دەگەڵ تاقمە ژنێکی، کە حەوت قەڵەم تاس و لووس کرابوون، خەریکی جەفەنگ و گەپ و گاڵتە بوو. ڤەرا، لە درێژەی هەموو تەمەنی دا ئەم دیمەنە ناشیرینەی بە چاو نەبینی بوو. بە دەم بیر و خەیاڵ، بە ماڵی هەژاران دا دەگەڕا و ئەم دوو ژیانەی لە بەر یەک ڕادەگرت؛ چەندە لە یەک دوور بوون دوو لاپەڕەی ئەم کتێبە !

چاو لە دیتنی ئەم گشتە زێڕپۆشانە بەرایی دیتنی لێ دەبڕا. لە لای سەرووی هۆڵەکەوە هەر خشڵ و کوتاڵی بە زریوە چندرا بوو دەگەڵ شۆقی چلچرای ناو هۆڵەکە شەڕە تروسکانەوەیان بوو. ژنە تەڕپۆشە باسک بە بازنەکان، سپی و سۆڵ و گۆشتن بوون و دەم هەراش. بەڵام ژنە خۆماڵییەکان بێ ورشە و مات و ڕەنگ خۆڵەمێشی بوون. هۆدەکە دوو چینی دژ بە یەکی تێدا کۆکرابۆوە .

ماوەیەک پێچوو، چاوەشەکان هاتن. چەند ژنی مسوڵمان ویستیان سەر و ڕوو دا بپۆشن، کە ژنێک بە دەنگێکی بەرز هاواری کرد:

ـ ژنەکان! چاوەشەکان مسوڵمان نین... سەر و ڕووتان دامەپۆشن!

هونەرمەندەکان تارژەن و کەمانچە بە دەست و دەفە لەشانێک بوون، هاتن و لە نێو ژنەکان دا دانیشتن. ژنە مسوڵمانەکان بەبێ سەر و ڕوو داپۆشینێک لە پیاوی هەرمەنی، گوتن و گاڵتە و پێکەنینەکەیان دەست پێکردەوە. هونەرمەندەکان سازەکانیان گرتە سەردەست و دەستیان پێکرد. دەگەڵ بەزمی ساز، کیژۆڵەکانیش یەک یەک و دوو دوو هەستان و سەمایان کرد. لە دەمی سەماکردنیان دا، بە هەوای مۆسیقا، ملوانکە و گوارە و گۆبەرۆک بە جۆرێک دەلەرینەوە و پاوانە و بەرموور و ملوانکە بە چەشنێک دەنگیان دەهات، کە دەتکوت بوومە لەرزە دە بازاڕی زێڕینگەران کەوتووە. دەنگی موسیقاو خرینکەی بەرموور و ئاڵتونی سەر سنگ و بەرۆکی کیژۆلان، هەستێکی غەریبیان بە ڤەرا بەخشی بوو. ڤەرا، لە عالەمی خەیاڵەوە بەزمی

زەماوەندی دەبردەوە پەنای ماڵی ساردی هەژاران و پێکەوەی هەڵدەسەنگاند؛ چیها لە یەک دوور و نامۆ بوون ئەو دوو دنیایە. دەست و پەنجەی دڵۆداری ژنی کرێکار و پەنجۆڵەی ناسک و باریکی سەماکەرانی لە بەر یەک ڕادەگرتن؛ ئەوان سواوی ئیشی لەش تاوێن و ئەمانە سەرما نەدیتووی تاو نەگەزیووی پەرداخکراوی دەیان پۆدر و دەرمان بوون. کیژۆڵە سەماکەرەکان لە هەموو لایەکەوە زێڕوەشان کران و پارەیان بە سەر دا باراندن. ڤەرا لە عالەمی خەیاڵی خۆیدا نوقومی بیرکردنەوە بوو، کە کیژۆڵەیەکی سەماکەر بە دەم بادانی کەمەر و لەراندەوەی سینگ و مەمک، بۆ ڤەرا داهاتەوە و بە ئامازەی چاو بۆ سەماکردنی بانگ کرد. ڤەرا لێی تێنەگەیشت، بەڵام کچۆڵەکەش دەسبەرداری نەدەبوو. سەماکەر بەردەوام خولی دەخوارد و دیسان هەڵدەگەڕایەوە. ڤەرا سوور هەڵگەڕابوو. درێژەکێشانی "بێرە ـ و نایەم"ی سەماکەر و ڤەرا، ژنانی دەور و بەری تێگەیاند و یەکێک لە ژنەکان ڕووی دەمی کردە ڤەرا و بانگی کرد:

ـ کچێ بەرزەوە بە... نازی پێ ناوێ... کچەکان بە نۆرە دەبێ سەما بکەن!

گوڵاراخانم بە ناچاری هاتە جواب و گوتی:

ـ ببوورن ئەم کچە ئازەری نییە و سەمای ئێمە نازانێ.

هەرکە ژنەکان ئەم قسەیان گوێ لێ بوو، نیگای چاوی گشتیان بەرەو ڤەڕا وەرچەرخایەوە و سەمایان بیر چۆوە. سەکینەخانم لە جێ هەستا و لە ڤەرا نزیک بۆوە و زەردەیەکی سەرلێوانی پێ خەڵات کرد. ڤەرا لە تەنگژەیەکی

سەیر دا گیرسابۆوە. بۆ لادانی سەرنجی ژنگەل، ڕووی کردە گوڵاراخانم و ئامینە و بە ئاسپا گوتی:
ـ تکایە ناونیشانم مەڵێن با نەزانن کێم و چ کەسم. زمانی تورکی نازانم و ناوم "ڤالەنتینا"یە. چەند ڕۆژێکە هاتوومە باکۆ و مامۆستای زمانی ڕوسیم و یاریکاری ئامینەم لە زمانی روسی دا .
بەڵام ئیتر تۆپ لە دۆڵ دا تەقی بۆوە و ناوی"ڤالەنتینا"ی مامۆستای زمانی ڕوسی لە نێو ژن و ژاڵی ئەم دیو ئەو دیوان دا بڵاو بۆوە.
هۆڵی مەزن، واتە شوێنی دانیشتنی مەزن پیاوان، ڕازاوتر و پڕ کەشم تر بوو. لە سەرەوەی مەجلیس دا، سەرهەنگ"پاروشین" بە جلکی شەخسی، لووت بەرزانە دانیشتبوو. لەدەمی هاتنی تا نووکە، چەشنی کۆتەڕەی دار، لە جێگا چەقی بوو و جمەی نەدەهات. چاوە سەوزە ڕیزەڵەکانی بە نێو خەڵکدا دەگێڕا. تیژایی چاوی ، چەشنی سەرە دەرزی لە جەستەی خەڵک دەچەقی.
لە بەرێکی هۆڵی مەزن دا کورسی داندرابوو. لە بەری خوارەوەش، دۆشەگی نەرم و پشتی دەبیندرا. چاوەشەکان هەوایان گۆڕی و بە ئەهەنگی "سێگا" دا هاتنە خوار. دەنگبێژێک بە نەرمە ورینگە لە پەرەدەی "ژێر"دا هەوایەکی دەگوتەوە. دانیشتوانی هۆڵەکە، سەرگەرمی وتووێژ بوون و هەر پۆلەی لە هەوایەک دەی خوێند .
"دانیلۆڤ" شان بە شانی بەڕێوەبەری کانگەی"مانتاشۆڤ" دانیشتبوو. لە حاڵێکدا بە کەوچکی زێوین چایی لێک دەدا، بە نەمە سرتەی بە گوێی دا سریواند:

ـ بایی هەر بەرمیلە نەوتێک بیست کۆپێک!... وەڵاهی بە لاشە... بە ڕاستی بەلاشە... من پێموایە ئاغاکەت پێی ڕازی دەبێ... دەی تۆ دەڵێی چی؟

ـ کوڕە براگیان، تۆ ئاگات لە حاڵ و وەزعی ئەربابەکەی من نییە و نازانی لە چ حاڵ و هەوایەک دایە و چلۆن خمی لێ شێواوە. لە کەرێک دەگەڕی ناڵە شکاوێکی پێوە بێ... تۆ چەندەت نەوت دەوێ، وەرە هەر بەو نرخە دەت داتێ...

ـ باشە با هەژدە کۆپێک بێ... ئێوە حەوز و تیانی بەتاڵتان زۆرە؛ وەرن هەتا لە دەست نەچووە، لێمان بکڕن. بازاڕ هەروا کەساد نابێ. بایی نەوت تێهەڵدەچێتەوە. ئێمە تیانی پاشەکەوت کردنمان نییە و بۆیە ناچارین هەرزان فرۆشی بکەین.

بەڕیوبەری کانگەی "مانتاشۆڤ" بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ نەخێر ناسەرفێ "سۆرەن!"

هەوای "سێگا" کۆتایی هات و چاوەشەکان هەوای سەمایان دەست پێکردەوە، بەڵام کەس بۆ سەماکردن لە جێ نەجووڵایەوە. دانیشتووانی هۆڵی گەورە چاویان لە سەرهەنگ "پاروشین" بوو.

موختاربەگ و جەببار و ئەسلان، لە بەر دەرگا ڕاوەستابوون. بەڵام هەموو سەرنجی چاوی موختار بەگ، هەر بە سەر"پاروشین"دا دەگەڕا. هەندە جارێک سرتەیەکی بە گوێ کاردار و چێشتکەرەکان دا دەچرپاند و ئاگاداری دەکردنەوە کە بەس خزمەتگوزاری "پاروشین" بن و هەر بە ئەو ڕابگەن.

هونەرمەندەکان پەنجەیان گەرم کردبوو. هەوای سەمایەکی یەکجار بزوێنیان دەست پێکردبوو. لە لای سەرەوەی هۆڵی گەورەوە دەنگ درا:

ـ دەی ئەوە بۆچ کەسێک بۆ سەما هەڵناستێت ؟!... برای بووک هەستە بزانین!

"ئەسڵان" کەمێک بە ناز ڕاوەستا و نەیکرد، بەڵام موختاربەگ بە گوێی دا سرەواند:

ـ بڕۆ... ئەوەندەی دەتوانی لە بەردەمی سەرهەنگ دا دەور بگێرە!

ـ بە سەرچاو!

ئەسڵان کڵاوە تیسکنەکەی هەتا سەر بڕۆ داکێشا و لە خوارەوە بە سەما بۆ سەر چوو. لە بەردەمی "پاروشین" بە خۆبادان و لەرینەوە خولی خوارد و بە خەمزە و نازەوە دەوری گێڕا. "پاروشین" ورد ورد چاوی بە سەمای "ئەسڵان" و لەرینەوەی ئەندامی ئەو دا دەگێڕا. دەستی خستە گیرفانی و پارەیەکی دەمەناتی بۆ ڕاداشت. "ئەسڵان" پارەی دە مەناتیی "سەرهەنگ پاروشین"ی بە سەری پەنجە و بە بەرچاوی خەڵک دا دەگێڕا. خەڵکانیش دەستیان بۆ باخەڵ برد و هەر کەس پارەیەکی لە مستی سەماکەر نا. "ئەسڵان" پەرەی کۆکردەوە و لە بەردەمی چاوەشەکاندا هەڵی ڕشت.

چەپڵەی خەڵک بۆ سەمای "ئەسڵان"، موختابەگی ژیاندەوە. میرزاقاسم تازە لە پەنا باڵی موختاربەگ دا هەڵقولی بوو، کە موختار لێیَ پرسی:

ـ شێری یان ڕێوی؟... من بەسەرهاتی ئیمڕۆکەم بۆ جەنابی "پاروشین" گێڕایەوە و باسی تۆشم بۆ کرد.

سەرهەنگ زۆر تامەزرۆی ئەو زانیارییانەیە کە تۆ وەدەستت هێناوە. ئێستا کاتی ئەوە هاتووە، لە سەیر هەتا پیاز بۆ جەنابی "پاروشین"ی بگێڕیتەوە و ئەویش دەماریان دەربێنێت.

میرزاقاسم بە بێدەنگی ئاماژەیەکی بە دەوران پشت کرد و زەردەیەکی کەوتە سەر لێوان. موختاربەگ تێگەییشت و گوتی:

ـ بچۆرە ژوورەکەی من ، منیش بە دوات دادێم.

میرزاقاسم ڕۆیشت و موختاربەگ ملەقوتەیەکی کرد و دەور و بەری "پاروشین"ی بە تاقی کردەوە. هەرکە کورسییەکی بەتاڵی لە پانا باڵی سەرهەنگ بینی، گورجێک بۆی چوو. دەمی بردە ژێر گوێچکەی سەرهەنگ و بە ئاسپا پەیامەکەی دایە. ئیستێکیان گرت و ئەوسا هەستان و پێکەوە لە ساڵۆن چوونە دەر.

"ئەسڵان" بە سەماکردن بەرەو ژووری تر چوو. لەو ژوورە دا لە بەر دەمی کەسێک دا سەمای کرد، خەڵکی گەڕەکی"ئیچەری شاری" بوو. ئەسڵان بە خۆبادان و کەمەر چەرخاندن، کابرای بۆ سەماکردن بەرز کردەوە. "ئیچەری شاری"یەکان، سەماکەری خۆیان زێڕوەشان کرد و پارەیان پێدا. دوای ئەو، لاوێکی تاخی "بابیرشاری" بۆ سەما هەستا و "بابیری شاری"یەکان شاباشیان بۆ هاوگەڕیکی خۆ هەڵاویشت، بەڵام "ئیچەری شاری"یەکان تەنانەت سەیریشیان نەکرد.

"دانیلۆف"و بەڕێوەبەری کانگەی"مانتاشۆف" بەبێ ئەوەی کە ئاوڕێک لە ناتەبایی و دووبەرەکییەتیی"ئیچەری

شاری" و "بابیرشاری" بدەنەوە، سەرگەرمی کەین و بەینی خۆیان بوون. لە ئاکامدا دیار بوو هەر دووکیان کەوتوونەتە بەستێنێکی دڵگوشا و پێک هاتوون. بەڕێوەبەری کانگەی"مانتاشۆف" گوتی:

ـ برادەر! من بە شەرتێک دەگەڵت دێمە ڕەدایە، کە نەوتم لێ کڕیبی لە قەراری

---

* ئیچەری شاری = ناوەندی شار   * بابیری شاری = دەرەوەی شار

هەر بەرمیلەو دە کۆپێک، بەڵام دەبێ لە بەڵێننامەی سات و سەوداکەمان دا بنووسین هەر بەرمیل نەوتەی پانزدە کۆپێکی پێدراوە .

" دانیلۆف" پێکەنی:

ـ ئەدی پێنج کۆپێکەکەی تر چی لێ بەسەر دێت و بۆ کوێ دەڕوات؟

ـ ئەو پێنج کۆپێکە، بە کەچەڵ کوچەکەکانی من دەبڕێت!

"دانیلۆف"یش بە گوێچکەی دا سریواند:

ـ ئەگەر وایە با منیش دوو شەرتی خۆمت دەگەڵ ببڕمەوە. برادەر گیان! یەکەم کە هیچ بەڵێننامە و دەسنووسێک نانووسین؛ ڕاگرتنی بەڵگەنامە بۆ ئەم جۆرە کارانە بەباش نازانم.. دووهەم ، منیش بۆ هەر بەرمیلێک نەوت، دە کۆپێکت لێ وەردەگرم ، بەڵام پێنج کۆپێک بە موختاربەگ

دەگات. هەر ئەوجۆرەی کە تۆ کەچەڵ و کوچەڵت هەنە، منیش هەتیوم زۆرن.
هەردووکیان پێکەنین. نوێنەری "مانتاشۆڤ" پرسی:
ـ نەوتەکەتان چەندێک دەبێ؟... پێم بڵێ بزانم چەند هەزار بەرمیل نەوتمان پێ دەفرۆشن؟
ـ ڕاپۆڕتەکانی "ڤەرسکی" ڕوون نین و نازانین چەندە. بەڵام سبەی بەیانی بۆت ڕوون دەکەمەوە. چەلێ لێبگەڕی با من خەبەری خۆشی ئەم ساتوسەودایە بە موختار بەگ ڕابگەیەنم، جا ئەودەم بۆت دەردەکەوێت کە فرۆشی هەر بەرمیلەی بە پێنج کۆپێک، چلۆن شاگەشکەی دەکات. ئەمەش بڵێم کە لە سەردەمی "ڤەرسکی"دا، ئەم پێنج کۆپێکەشی نەدەهاتە دەست .
"دانیلۆڤ" بۆ بینینی موختاربەگ و خەبەرپێدانی، ڕووی کردە سالۆنی مەزن. لێرە، بەزمی ژنان گەرم و گوڕتر بوو. کیژگەڵ دوو دوو و، سێ سێ سەمایان دەکرد و موسیقا و چەپڵەلێدان، ژوورەکەی پڕ کردبوو. "ڤەرا"ش چاو و ڕووی کرابۆوە بە نێو ژن و ژالان دا هاتوچۆی بوو؛ چاوی کوڕ و کالانیشی بە دوا دا دەخشان، بەتایبەت "ئەسلان" و باوکی چاویان لێ نەدەترووکاند. بەڵام ڤەرا، ساکار و بێ فڕ و فێڵ بوو. بە شوێن بووک دا دەگەڕا، بەڵام بۆی نەدیترایەوە. ڤەرا سۆراغی بووکی لە چەند کچیک پرسی و بۆی دەرکەوت کە بووک لەم هەلانەدا خەڵک جێ دەهێڵێت و لە ژوورێکی دەرگاداخراو دا، دەگەڵ چیند دەستەخوشکانی خەریکی ڕاز و نیازان دەبن. ڤەرا، بۆ دیتنی بووک، دەست و دامێنی ئامینە بوو و داوای لێکرد هەرچۆنێک بێ، ئەم دیدارەی بۆ مەیسەر

بکات. ئامینە و ڤەرا گەرمی پشکنینی ژوورەکان بوون، کە تووشی سەکینەخانم هاتن. ڤەرا ڕووی کردە سەکینەخانم و بە زمانی رووسی گوتی:

ـ گەرەکمانە کیژەکەتان ببینین... دەکرێ پێمان بڵێی لە کوێیە؟!

سەکینەخانم بانگی ئامینەی کرد و گوتی:

ـ دا وەرە کچی بزانە ئەمە دەڵێ چی!

ئامینە قسەی "ڤەرا"ی بە تورکی وەرگێڕایەوە. سەکینە دالانێکی دوور و درێژی نیشان دان و گوتی:

ـ لە هۆدەیەکی ئەم دالانە دا دەتوان وەیبینن. من نازانم لە کامیان دان.

ڤەرا و ئامینە بە یەک یەکی هۆدەکاندا گەڕان. ژوورەکان یەک لە ئەوی تریان گەورەتر و ڕازاوەتر و پڕ فەرش و مافوورەتر بوون. زۆربەی هەر زۆریان پەردەیان دادرابوونەوە. بۆن و بەرامەکەیان دەیگوت ، کە بە مانگ پێی کەسیان تێ نەچووە؛ ئەم گشتە ژوور و دیوەخانە بۆ کێ؟!

لە پشتی دەرگای یەکێک لە هۆدەکان، دەنگی وتووێژی چەند پیاوێک بە گوێ دەگەیشت. ئامینە و ڤەرا هەستێکیان گرت و ڕاوەستان. کەسێک بە هەوا دەنگێکی تووڕە بە سەر کەسێکی تر دا دەیگوڕاند:

ـ دە بێژە میرزاقاسم! سەرکردە و دەمڕاستی کۆبوونەوەی ئیمڕۆی کرێکاران کێ و چ کەسانێک بوون!... جەنابی "پاروشین" زانیاری پتری گەرەکە... بەیاننامەکان کێ و چ کەسێک بڵاوی کردنەوە... بە زمانی ڕووسی قسە بکە، تۆ زمانی ڕووسی باش دەزانی.. بڵێ بزانم دەی!

ڤەرا بە تامەزرۆیی گوێچکەی بۆ وتووێژەکە شل کردبوو. دەستی ئامێنەی گرتبوو و لە ڕێگای چاوانەوە داوای ڕاوەستان و بێدەنگبوونی لێدەکرد.

میرزا قاسم لە گوتن دا دەنگی دەلەرزی. گوتی:

ـ لە سەرهەنگ دەترسێم موختار... زۆری لێ دەترسێم و توانای قسەکردنم نییە.

دەگەڵ تووڕە بوونی موختاربەگ، میرزاقاسم وەرەیەکی بزووت و دەستی بە قسە کرد:

ـ بە دەستووری موختاربەگ، لە دەفتەری کار وەدەرکەوتم و تێکەڵ بە ئاپۆڕای کرێکارەکان بەرەو کانگاکانی "شیبایۆڤ" چووم. لە سەفی پێشەوە، کوڕێکی ئاسۆڕی و کوڕێکی ڕووس و پیاوێکی ڕدێن کۆرپەیی بگێڕی بەرنامەکە بوون...

"پاروشین" بە دەنگێکی تووڕی وشک لێی پرسی:

ـ تۆ چلۆنت زانی ئەو ڕووسە و ئەمی تریان ئاسۆڕییە؟

ـ قوربان لە زاراوەی دەمیانەوە زانیم. ئەو دووە پێشەنگ و پێشڕەوی کرێکاران بوون. کرێکارەکانی سەفی پێشەوە، دەستیان تێک بەزاندبوو و بازنەیەکیان بە دەوری ئەو دوو کەسە دا لێدابوو. هەموو پشێوی و ئاژاوەکە، دە بن سەری ئەو دووە دابوو. بەتایبەت ئەوەی بە "پەتیا" بانگیان دەهێشت، ئەو سەری مارەکەیە.

سەرهەنگ نەڕاندی بە سەریدا:

ـ ناو و نازناویان ...

ـ نازانم قوربان... بەڵام دەزانم "پەتیا" لە "باڵاخانی" ئیش دەکا. دەیانگوت هەر ئەوە، بڵاڤۆک و بەیاننامە بڵاو دەکاتەوە.

دەنگی موختاربەگ بوو، بەڵام بە ئاسپا قسەی دەکرد. لە وڵامی ئەو دا پاروشین بە دەنگێکی بەرز وڵامی داوە:

ـ هەر کاتیک بخوازین دەتوانین ڕەپێچەکی بدەین، بەڵام بە دەسبەسەرکردنی تاکێک، بزاڤەکە نافەوتێ. دەبێ سەران و بگێڕانیان بدۆزرێنەوە و یەکجێ دەسبەسەریان بکەین، ئەودەم ڕیشە و ڕەگەزیان وشک دەکرێت.

لە نێوانی موختار و سەرهەنگ دا ماوەیەک سرت و خورت کرا. لەپڕا سەرهەنگ فەرمانی دا:

ـ درێژەی پێ بدە بزانم چ کەسێکی دیکەت لێ ناسین!

ـ قوربان لە نزیک کانگاکانی "شینایۆڤ" دا تاقمێکی دیکەیان تێکەڵ بوو. هەر لەوێش "پەتیا" قسەی بۆ کردن .

ـ چی دەگوت؟!

ـ گەورەم بمبوورە ، بۆ من ناجایزە قسەی ئەو دووپات بکەمەوە... قسەی ئەو بۆنی خوێنی لێ دێت... زمانی من بۆ ئەو قسانە لاڵە ...

ـ گوتم چی دەگوت!

ـ گەورەم ئەوناپاکە پڕ بە گۆڕەپانەکە دەیگوڕاند و دەیگوت... گەورەم لە زمانم نایەتە دەر... جەنابی سەرهەنگ قسەی ناجایزی دەکرد... جوێنی بە تزار و دەزگای حکومەتی دەدا...

ـ دوایە چی!... چی کرا؟ بۆ کوێ چوون؟

ـ پاشان کەسێک خەبەری پێدان پۆلیس دێت. لە چاوترووکانێک دا "پەتیا"یان شاردەوە. هەرچی چاوم گێڕا،

وەک زەوی قوتی دابێت، لە بەرچاوان ون بوو. لە بڵاوەکردنیشان دا "پەتیا" و کوڕە ئازەرییەکەم دیتن بەرەو "سابونچی" هەڵدەکشان... فەرموون ئەمەش ئەو بەیاننامەیە ، کە ئەو کوڕە ئازەرییە لە بەرزایی بورجی نەوەتەوە بەسەر خەڵک دا باراندنی .

لەپڕ ژوورەکە وەک کەسی تێدا نەمابێ، کپ و بێدەنگ مایەوە. وا دەردەکەوت سەرهەنگ خەریکی خوێندنەوەی بەیاننامەکە بێت. ئامینە سەبری لێ بڕابوو. بە نەقورچیک و ئامازەیەکی چاو، بێ تاقەتیی خۆی بە ڤەرا ڕاگەیاند. بەڵام ڤەرا بە سەر کۆگایەک زانیاری داکەوتبوو. دڵی دەیکوتا و مێشکی گەرم داهاتبوو. قەت پێی وانەبوو لەم شایی و زەماوەندە دا بە سەر ئەم زانیارییە بەنرخانە دا بکەوێت، هەربۆیە، بە شینەیی بە ئامینەی گوت:

ـ تۆزێک سەبرت بێ خوشکێ... زۆر جێی سەنجە... کەمێك حەجمینت بێ ئامینە!

هەردووکیان تۆزکاڵێک خۆیان کێشایە تاریکانی و، مەڵاسی دیوار بوون. هەر لەم دەمەدا، لەو ژوورەوە دەنگێکی هەراسان گوتی:

ـ بابە وەرە دەر هەواڵێکی گەلێک سامناکمان پێ گەیشت...

ـ وست بە ئەسڵان!... دەم بینی خەریکی وتووێژم... دەبینی جەنابی "پاروشین..."

ـ بابە هەواڵەکە گەلێک گرینگ و ترسێنەرە... کانگاکانمان ئاگریان تێبەردراوە! هەر ئێستاکە خەبەر هات بابە!... چاوەدێرەکانی کانگە، بگێڕانی سوتمانەکەیان

گرتووه... دەردەکەوێت "ڤەرسکی" دارێژەرەی پیلانەکە بووبێت...

موختاربەگ خەبەری ڕووداوەکەی بۆ "پاروشین" گێرایەوە. پاروشین سەرسووڕماوانە پرسی:

ـ ڤەرسکی!... ڤەرسکی کێیە؟

ـ ڤەرسکی بەڕیوەبەری پێشووی کانگەکانی خۆم بوو. هەر ئەمڕۆ لە کارم لابرد.

ـ منیش هەر ئەمڕۆ فەرمانی دەسبەسەرکردنی "ڤەرسکی" دەردەکەم. بەڵام ئەمە هەر لەناو خۆماندا بمێنێت و کەس پێی نەزانێ... ئێوە دەتوانن تاوانی ئاگر تێبەردانەکە باوێژنە ئەستۆی چەند کرێکارێکی سەربزێو... بڵێن دوای کۆتایی هاتنی میتینگی ئەمڕۆ، ئەم پیلانەیان بەڕێوە بردووە... تێگەیشتن!

ـ بەڵی گەورەی بەڕێزم... بەڵی تێگەیشتم... ئەسڵان هەر ئێستاکە چەند پیاوێک دەگەڵ خۆت هەڵدەگری و دەچیتە "بالاخانی"، منیش بە شوێن توا دا دێم. هەتا زووە و ئاگر تەشەنای نەکردۆتە سەر چاڵاوە چالاکەکانمان، دەبێ ئاگرە دابمرکێتەوە.

ڤەرا و ئامینە هەر بڵێی یەک و دوو لەو شوێنە دەرچوون. سالۆن و تالارەکان شێوابوون. بەشێک لە میوانەکان شێو نەخواردوو زەماوەندیان جێ هێشتبوو. گوڵاراخانم و ئامینە و ڤەرا چارشیوەکانیان بەسەر دادا و بە بێ ئەوەی کەس بە ڕۆیشتنیان بزانێت، لە ماڵی بووک وەدەر کەوتن .

لە درێژەی ڕێگادا، ڤەرا دڵگەش لەو گشتە زانیارییە بەکەڵکەی وەدەستی هێنابوو، بەند بە بەندی وتووێژەکانی

لە مێشکی خۆیدا دووپات دەکردەوە و ناوەکانی چەند جار دەگوتەوە. میرزاقاسم دەبێ کێ بێ؟ دەبێ دەستیار و مەقاشی دەستی موختار بەگ بێ و شوێنی تێکوشەرانیان پێ هەڵدەگرێ. بەڵی"میرزاقاسم" لە نزیکەوە "چۆنیاتۆف"، "مەلیک"و "ئەژدەر"ی بینیوەو دەیان ناسێتەوە. بەڵی فەلەی ڕدێن کۆرپەیی"مەلیک مەلکییانتس"ە، "پەتیا" چۆنیاتۆڤە و کوڕە ئازەرییەکەش "ئەژدەر"ەکەی خۆیەتی.

لە درێژەی ڕێگادا، ئامینە لە زەماوەندو سەما و کۆشک و تەلار دەدوا و "ڤەرا"ش پاروشین و ئەسڵان و میرزاقاسم و موختاربگ و پیلانەکانی بە مێشک دادەگەڕا.

گەیشتنەوە ماڵ. ڤەرا جلکەکانی گۆڕی و زەمبیلەکەی دەست دایە و سپاس و ماڵاوایی لێ کردن. "ماریا واسیلۆڤینا" هەروا دیدە نەخەوتوو، چاو لە ڕیی هاتنەوەی ڤەرا دانیشتبوو. ڤەرا چی دیبووی و چی بیستبووی، بۆ دایکی گێرایەوە. دوای گێڕانەوەی قسە و باس، شەکەت و خەواڵوو، بیری لەوە دەکردەوە کە باوکی هەر زیندووە و سەرجەم چالاکییەکانی ، بەشی باوکیشی تێدایە؛ چەشنی هەموو تێکۆشەرە زیندووەکان، لە بزووتنەوەی شۆڕشگێرانەی کرێکاری دا زیندووە.

****

16

چاپخانەکە، بە درێژایی ڕۆژ و بە بێ وەستان، بە ڕێکوپێکی لە کار دابوو. ئێوەرانی درەنگ وەختیش دەیان خەواند و بەری بەیان لە خەو خەبەریان دەکردەوە. ژووری چاپخانەکە، لە نێوان دوو شەقامان دا هەڵکەوتبوو. باخی "پاراپێت" و گۆڕەپانی"قوبا"، دوو شەقامەکەیان لە هەمێز گرتبوو. هەر دووی شەقامەکان سەنگفەڕش کرابوون و بە درێژایی ڕۆژ، دەنگی سمی ئەسپ و هاش و هووشی چەرخی گاریێ و گالسکە بە سەریانەوە بوو. دەنگ لە دەنگ نەدەکەوت و کەس دەنگی گەڕانی تۆپی مەکینەی چاپخانەی نەدەبیست. بەڵام لە ئێوارەی درەنگ وەختی دا ئەگەری ئەم خەتەرە هەبوو کە لە پشتی دیوارەوە دەنگێک بە گوێیەک بگات و ئاستەنگێک ساز بکات. ئێوارانی لای تاوپەڕان، چاپخانەکە دەگەڵ خەوتنی دەنگی سەر شەقام دەخەوت و بەری بەیانان دەگەڵ دەنگی شەقام دەنگی دەهات .

باوکی "نینا"، واتە "لادۆکەتسخۆلی"، گشت کات و وەختان لەم هۆدە تەنگ و تاریک و نمداردە، لە بەر شۆقی سیسی چرایەکی حەوت نمرەیی دا خەریکی کار بوو. زۆربەی هەوڵی لادۆ، سەرلەنوێ چاپکردەوەی ڕۆژنامەی "ئیسکرا"بوو. ڕۆژنامەی "ئیسکرا"ی لێنینی لە دەرەوەی ڕوسییە چاپ و بڵاو دەکرایەوە. هەناردەکردنی ڕۆژنامەی ئیسکرا لە ئەوروپا بۆ ڕوسییە، کارێکی پڕ مەترسی بوو. هەربۆیە و بە پێی

ڕینموونی ژیرانەی ئیلیچ لێنین، "ماتریس*"ی ئامادەکراو لە دەورە بۆ "نینا" دەناردرا و، لادۆ، لەو ماتریسانە کەڵکی وەردەگرت و ئیسکرای دوو بارە لە چاپ دەداوە. ناردنی ماتریسەکانیش لە "ڤیەنا"ی پێتەختی ئوتریش(نەمسا)وە دەهاتنە تەبرێز و لەوێوە

ماتریس = قالب(گراوەر)ی لاپەڕەی ئامادەی چاپە لە کار و باری چاپ و چاپەمەنی دا.

بۆ شاری باکۆ ڕەوانە دەکران. ناردنی ماتریس بۆ ناوەوەی ڕووسیە کارێکی پڕ مەترسی بوو. هەربۆیە ماتریسەکان لە سندوق و کارتۆنی شتومەکی بازەرگانی دا جێ سازی دەکران و لە مەترسی دەپارێزران.

ناردنی ڕۆژنامەی ئیسکرای بەرهەمی "نینا"ش بۆ شارەکانی باکووری ڕووسیە و بڵاوکردنەوەیان لە مەڵبەندەکانی کرێکارنشین دا ئاستەنگیان لە ڕێگا دا بوو. ئەژدەر و ڤەرا، کە مۆرەی بەکاری ئەم بەشە بوون، لەلایەن "چۆنیاتۆڤ" و "لادۆ"وە ئامۆژگاریی فرە تایبەتیان پێ گەیشتبوو.

لە چاپدانەوە و بڵاوکردنەوەی ئیسکرا لە مەڵبەندە کرێکارییەکان کەمتاکورتێک جێگای خۆی کردبۆوە. ڕۆژنامەکان بە ئادرەسی کەسانێکدا ڕەوانەی شار و دیارە دوورەدەستەکان دەکران، کە هەر "نینا" لێیان ئاگادار بوو. بەرەبەرە، شاری باکۆ بوو بە ناوەندێکی بزاڤی کرێکاری و بڵاوکردنەوەی ئیسکرای لێنینی وەئەستۆ گرت. ئەرکی هەرە گران و هەستیاری ئەم ناوەندەش لە ئەستۆی "نینا" بوو.

لە ناو هەڤاڵانی سەرکردایەتیدا، ئەگەر کەسێک هەواڵێکی"نینا"ی پرسیبایە و گوتبایەی: ئەرێ نینا لە چی دایە و چۆنە؟ وەرامی دەدرایەوە کە "نینا" زۆر ساغ و سەری حاڵە و سەرقاڵی چالاکییە. بەبیری کەس دا نەدەهات، کە "نینا" چاپخانەیەکی نهێنی بێت و بزووتنەوەی کرێکاری ڕێبەری بکات. هەڤاڵ لێنین لە دەرەوەی وڵات بەردەوام خەبەری"نینا"ی دەپرسی و ڕێنوێنی و پێشنیاری بایەخداری بۆ ڕەوانە دەکردەوە .

چۆنیاتۆڤ و لادۆ، دوای بیستنی ڕاپۆرتەکانی ڤەرا سەبارەت بە وتووێژی موختار و پاروشین، گورج دەست بەکار بوون و بۆ دەست پێشخەری، بەیاننامەیەکیان لە چاپ دا و پەردەیان لە سەر پیلانی سەرهەنگ و موختار هەڵگرت. لەو بەیاننامەیەدا، پیلانی سووتمانی کانگەی موختاربەگ، هەروەها بەسەرهاتی ڤەرسکی و بێ تاوانیی کرێکارانی خەباتکاریش بۆ جەماوەران ڕوون کرایەوە. بڵاوبوونەوەی بەیان نامەی تازە، لەلایەک کرێکارانی بە ئاگا هێنایەوە و لەبەرێکی تریشەوە خاوەنکارەکان و هێزی پشتیوانی ئەوانی لەرزاندەوە.

ئیتر ڤەرا پێی نابوویە گۆڕەپانێکی هەراوی ئەوسەر نادیار و تێیدا مەلەوانی دەکرد. لە چەم و خەمی کار و پەچەکرداری دژ بە دوژمن، کەمتاکورتێک ڕاهاتبوو.

وەک جاران دەست و پێ سپیلکە و بێ ئەزموون نەبوو. ئەو زانیارییانەی کە ئەو لە بەزمی زەماوەند دا وەدەستی هێنابوون، بەیاننامەیەکی شۆڕشگێرانەی لە سەر نووسرا؛ کرێکاری پێ ڕوون بۆوە و زۆردارازنی تۆقاند.

ڤەرا کیژێکی ژیر و ریا بوو. لە سایەی لێهاتوویی خۆی و پەروەردەکردن و ڕاهێنانی مامۆستاکانیشدا، دە ئەوەندە لێهاتوویی وەرگرتبوو. تاسان و شڵەژانی جارانی نەمابوو. لە شانۆگەری و دەور گێڕانیش دا شارەزا ببوو. هەندەجارێک لە نەخش و دەوری ژنی جلک شۆر دا بە چەشنێک خۆی دەگۆڕی و دەبوو بە جلک شۆر، کە هیچ نەدیو نەناسێک بۆی لێک نەدەکرایەوە، کە ئەمە "ڤەرا"ی جوان چاک و شۆخ و شەنگە و لەژێر کراسی چین چین و ژاکەتی حەوت ڕەنگیلەی دا دەستەوارێک بەیاننامەی حەشار داوە. گەلێک ڕۆژان، بەرگی ژنە کەدکار و زەحمەتکێشانی دەبەر دەکرد و بە بەهانەی دۆزینەوەی کار، سەری لە کارگە و کانگەکان هەڵدەهێنایەوە و بەرنامەی خۆی بەڕێوە دەبرد و دەڕۆییشت. هەندەجارێک دەبوو بە کچە گوڵفرۆش و بە باوەشی پڕ لە گوڵەوە، سەردانی بنکە خێرەومەندەکانی دەکرد؛ دەگەڵ دەردەدار و نەخۆش و پیر و پەککەوتەکان قسەی دەکرد و دەیلاواندنەوە و لە هەلی بەجێش دا ئەرکی خۆی بەجێ دەگەیاند. بۆ هەر بەرنامەیەک دەچوو، هەر ئەوەندە زانایانە دەور و نەخشی دەگێڕا، زۆر زەحمەت بوو شکی دڕدۆنگێک بەرەو خۆی ڕابکێشێت. لە بیلانی تێکۆشانی مانگانەی دا، هەڵەکاری کەم و کەمتر دەبۆوە و پلەی مەترسیش لاوازتر دەبوو. سەیر ئەمە بوو، کە "ئەژدەر"یش وێنا و نموونەیەک بوو لە چالاکانی زیت و زانای بواری تێکۆشان و دەگەڵ ڤەرا دوو باڵی پەلەوەرێکی تێکۆشەر بوون. ئەژدەر و ڤەرا باڵی هەرە بەکاری نینا بوون و بەشی هەرە زۆری بەرهەمەکانی نینا، لە سەر دەستی ئەوانەوە بڵاو دەکرایەوە. سەرەڕای بڵاوکردنەوەی

بەرهەمەکانی نینا، وەرگرتنی "ماتریس"ەکانیش لە دایەرەی پۆستخانەی باکۆ، هەر لە ئەستۆی ئەواندا بوو. گەلێک جاران ماتریسەکان دەگەڵ وردە پوشاڵ و نەرمەبڕەی دار، بۆ پاراستنی ئاڵبۆمی ڕەنگیی ڕووەک و ژینەوەر، دەکرانە نێوئاخن و لە نێوانی ئاڵبۆم و مجری و کارتۆنەکان دا جێ سازی دەکران. شایانی گوتنە، هەناردەکان هەر کەڕەتێک بە ناونیشانی کەسێک ڕەوانەی ڕوسیە دەکران، بەڵام بە نۆرە، جارێک ئەژدەر و، جارجاریش ڤەرا، وەک وەرگری ئاڵبۆمەکان، پسوولەی پوستییان لە مست دا دابوو.

****

کاربەدەستی ژاندارم چەشنی کێچ هەڵبەزییەوە و گوتی:

ـ ئەمە چییە؟!.... کێ لە چاپی داوە؟ ... لە کوێت دەست کەوتووە؟!

ژاندارمی ژێردەست بە سەرسووڕمانەوە چاوێک لە کاربەدەست و نیگایەک بە سەر ڕۆژنامەکەوە، وڵامی داوە:

ـ من سەرچاوەی لەچاپدانی نازانم گەورەم... بەڵام لەناو کۆمەڵگادا قاوە و دەڵێن کچێک بەناوی "نینا" ئەم بەزمە بەڕێوە دەبات.

کاربەدەست تووڕەتر لە پێشوو، پڕ بە ژوور نەڕاندی:

ـ دیسان "نینا"... نینا... لە دوێنێوە تا ئیمڕۆ، ئەمە جاوی دووەمە ناوی ئەم نینایە دەبیسم... پێم بڵێ بزانم نینا کێیە و بۆچی دەسبەسەرت نەکرد؟

ـ گەورەم لە کوێ بیگرم و دەسبەسەری بکەم؟ ... من دەڵێم ئەم لاپەڕەیەم بە دەستی خەڵکی سەر شەقامانەوە

ئەستاندۆتەوە... خەڵک وەری دەگرن، دەست بە دەست دەگەڕێت... دەخوێندرێتەوە و دواییش دەبێتە دڵۆپە ئاوێک بە زەوی دا ڕۆ دەچێت و تەواو!...

ـ هەستە خێرا برۆ ناوی باوک و نازناوی بنەماڵەیی ئەو نینایەم بۆ بێنە!

کاربەدەستی ژاندارم، "ئیسکرا"کەی لە پاکەت خست و دوای لاک و مۆرکردنی، بۆ ژووری سەرکردەی حەواڵە کرد. هەرکە سەرکردی ژاندەرم، "ئیسکرا"ی بینی، سەرجەم دایرە و بەشەکانی ژاندەرم شڵەژان.

****

دواهەمین ڕۆژی مانگی دەسامبەری ساڵی 1901، تێپەڕ دەبوو. کرێوە و بەفر و باکوتەیەکی سەیر هوروژمی هێنابوو. تەوژمی شیتانەی زریان، دار و دیواری کۆڵان و شەقامەکانی بە بەفر و زوقم و سیخوار لووس کردبوو. بەستەڵەک شوێنێکی ڕەشی بە سەر هەردەوە نەهێشتبوو .

لە جەمسەری دوو شەقامی "مالایاموسکایا" و "سوراخانسکی"، ڕێبوارێک خۆی لە ناو کۆنەپاڵتۆیەکی درێژ خزاندبوو و هێدی هێدی بەرەو دوکانی دارتاشێک دەچوو. ڕێبوار سەیرێکی دەور و بەری کرد و دەرگای دوکانەکەی کردەوە. دوای ئەوەیکە بە کۆنەکڵاوەکەی بەفری سەر شان و شەپیلکی تەکاند، لە وەستای دارتاش نزیک بۆوە.

وەستای دارتاش پیاوێکی دەنێوەچوو بوو. سەر و ڕیشی تەواوێک بۆز بووبوو. وەستا سەری لە سەر کار هەڵگرت و سەیرێکی میوانەکەی کرد. چیوەسان و ڕەندەکەی لە لایەک

دانا. جغارەی لە داردەمنەی نا و بە ئاگری مەنقەڵەکەی دایگیرساند. ئەوسا ڕوو بە موشتەری، چاوەڕانی پرسیاری ئەو ڕاوەستا.

ئەژدەر کڵاوە تەڕ و تلیساوەکەی لە سەر کردەوە و پرسی:

ـ وەستا گیان! بڵێی تەڵاشە دارت لە لا دەست بکەوێت... لێت دەکڕم!... بەڵام دەبێ مایەمان بۆ دابنێی و لە خەڵکان هەرزانترمان بۆ حیساب بکەیت... منداڵەکانمان وردن و لە سەرما کەسیرە بوون.

ـ بەڵی تەڵاشەدارم زۆرە و چەندی بتەوێ دەتدەمێ... بەڵام بە چی دەی بەیتەوە ماڵ؟... گاریت پێیە؟!

ـ نەخێر!... گارێ دراوی گەرەکە و من نیمە... ئەگەر بۆم دە تەلیس بکەیت، خۆم بە کۆڵ هەڵیدەگرم و دەیبەمەوە... بەڵام نەتگوت چەندەم لێ دەستێنی!

ـ براکەم خۆ تەڵاشەدار زێر و زەمبەر نییە... خەم مەخۆ پێک دێین... بە ڕواڵەت گەنجێکی لە سەر دڵان دەنوێنیت و لەوانەیە پارەت هەر لێ نەستێنم و بەلاش پێشکەشتی بکەم.

زۆربەی کار و بەرنامەی ڕۆژانەی ئەژدەر و هاوخەباتانی بە زمانی ڕەمزی کەس نەزان بەڕێوەدەچوون. دوای قسەو باسی دار و تەڵاش و نرخ و بایی، دەگەڵ وەستاکار، ڕوو بە یەکتر دانیشتن و ملیان نایە چاک و چۆنی و گێڕانەوەی باسی ڕۆژ. ئەژدەر گوتی:

ـ گۆیا خورجێنێکی نەخشین و جوانتان بەلاوەیە و من بۆ وەرگرتنی هاتوومە لاتان... ئەمەش بزانە، بۆیە لێت وەردەگرینەوە، پێویستیمانە!

ـ بەڵی خورجێنەکە گەلێک جوانە، بەڵام هەڵگرتن و ڕاگوێزانی بە تاکێک ناکرێت... زۆر قورسە و لەوانەیە تاقەتت پێی نەشکێت.

ـ بەڵی تاقەتم پێی دەشکێ و دەتوانم هەتا جەمسەری دوو شەقامان بە لاشانان هەڵی دەگرم و لەوێوە بە گالسکە ڕایدەگوازم.

ـ تەواو!... بە گالسکە چوارانیش دەتوانی ڕاگوێزیت.

ـ چەلێ یەک خورجێنمان هەیە، نەک چوار!

وەستا بەدەم پێکەنین و قسەگێڕانەوە، مژێکی لە جغارەکەی دا و تاک دەرگایەکی نیوەکاری لە پەنا دیوار لابرد و لە ژێر کۆگایەک تەڵاشەدار، خورجێنەکەی دەرکێشا و بە دوو قۆڵی هەتا نزیک بە مەنقەڵەکەیان هێنا.

ئەژدەر سەیرێکی پەنجەری دوکانەکەی کرد و تاوێک ڕاوەستا. دارتاشەکە لە مەبەستی ئەژدەر تێگەیشت و گوتی:

ـ شووشەی پەنجەرەکە بەفر و سەهۆڵ دایگرتووە و کەس لێمان خەبەردار نییە. ڕۆژێکی ڕەشە و کەم کەس بە دەرەوەیە.

ئەژدەر کێش و سەنگی خورجێنەکەی بەتاقی کردەوە و بەدەم پێکەنینەوە، گوتی:

ـ لە گۆترە دەڵێم، کێشی ئەم خورجێنە بۆرە، چل ـ پەنجا کیلۆیەک دەبێ.

ـ بەڵی دەبێ، بەڵام بۆ گەنجێکی خۆت ئاسایی پەلەپووشێکە و بێتوو تێی ڕۆ بێی، هەتا ئەوسەری شار دەیڕفێنیت .

بە یارمەتیی وەستای دارتاش، خورجێنەکەی خستە سەر شان و هەر وەک پێشوو یەخەی پاڵتۆکەی هەڵکێشا و دوای ماڵاوایی، لە دووکان هاتە دەر. سۆزی سەرما، پشوو کێشانی گران کردبوو. کەڕەسیسەی سەرمابردوو دەگەڵ زریان دەهاتە خوار و تێهەڵدەچوونەوە. لێک نەدەکرایەوە ئاخۆ بەفر لە ئاسمانەوە دێتە خوار، یان لە زەوی بەرەو سەر تێهەلدەچێتەوە. ئەژدەر، لە لایەک دژ بە گژەبا شەڕی بوو و لە بەرێکی ترەوە، بە قورسایی خورجێنەکە داهاتبوو. بەڵام هەرچۆنێک بوو، پێچی شەقامەکەی تێپەڕ کرد و بە پڕتاو خۆی گەیاندە گالسکەیەکی سەر داپۆشراو. لە پێشدا خورجێنەکە و دواییش خۆی سوار بوو. ئەسپەکان لە بەر سۆزی سەرما کڕ بووبون و هەرکە گالسکەچی قامچی لە بان سەری هەڵسووڕاندن، لە باوەش سەرما دەرپەڕین و بە شەقامی"تەلەفونی"دا چوونە خوار. چەندێک ڕۆیشتن، بە ئامازەی ئەژدەر، فایتوونەکە لە بەرامبەر دوکانی پێڵاودروویەک دا ڕاوەستا و لە چاوترووکانێکدا کەسێک لە دوکانەکە هاتە دەر و سوار بوو. مسافری تازە، "وانۆ سترۆڤا" بوو. وانۆ بە دەم چاک و چۆنییەوە، سەیرێکی خورجێنەکەی کرد و گوتی:

ـ وا دیارە بارمان گرانە ئەژدەر!

ئەژدەر بە زەردەی سەرلێوانەوە وڵامەی داوە:

ـ نەکەی لە قورسایی خورجێنەکە بترسێی!... ئەگەر بزانم تاقەتت پێی ناشکێ، هەتا تفلیس دەگەڵتا دێم.

ـ نا .. نا .. باوان گیان من لە ژێری دەردێم و خۆم دەیبەم... بوونی ئەژدەر لە شاری باکۆ سەد جار پێویست ترە... تۆ لێرە بمێنی بۆ ئێمە هەموو شتێکە.

گالسکەکە بە پڕتاو بەرەو وێستگە باڵی گرتبوو. هەرکە ئەسپەکان لە نزیک وێستکە ڕاوستان، ئەژدەر چاوێکی وردی لە دەور و بەر کرد و ئامادەی دابەزین بوو. هەر ئەودەم وانۆ دەستی گوشی و گوتی:

ـ باوان گیان! ئەگەرچی دوو ڕۆژە بینیومی و تازە بووینە ناسیاو، بەڵام هەر دەڵێی ساڵیانی ساڵە هاودەم و هاوڕازی یەکتر بووینە ... خۆشحاڵم دەگەڵ خەباتکار و تێکۆشەرێکی وەک تۆ ئاشنا بووم... هەر وریای خوت بە، دەڵێن پۆلیسی باکۆیی گەلێک حەز بە گۆشتی نێچیری وەک خۆت دەکەن.

ـ دڵنیابە هەڤالی هێژا، ئێمە لەو نێچیرانە نین بە هاسانی بکەوینە داوی سەگساران.

ئەژدەر بە گورجی دابەزی و وانۆ ڕووی کردە گالسکەچی و گوتی:

بەر وێستگە!

فایتونەوان ملێکی بادا و ڕووی قسەی لە ئەژدەر کرد و گوتی:

ـ بۆ کوێ کاکە؟!... ئەدی کرێی ئێمە کێ دەیدات؟

ئەژدەر گوتی:

ـ ئەو ئەربابەی لە گالسکەکەت دا پاڵ کەوتووە، لەو بستێنە. من کارداری ئەوم و خۆت دەزانی جۆرک و باخەڵی کاردار بەتاڵە... کرێی خۆت لەو دەستێنی...

ـ گوێ بگرە برا!... ئێوە کرێی سێ کورستان لە پێدایە.. سێ جارانتان فەرمانی ڕاگرتنتان پێداوم. لە حیسێبی ئێمەی گالسکەچی دا هەر ڕاگرتنێک دەبێتە کورسێک... ئەمە دەزانی؟

ـ من دەڵێم کرێی بار و کرێی کورسی تۆ لە باڵای ئەرباب دایە... لە وێستگەی تفلیس بیگرە و لێی بستێنە!

گالسکەچی بە سەر و سەکوتی زوقم لێنیشتوویەوە سەرێکی بادا و دە ئەسپەکانی ڕاخوڕی و بەرەو وێستگە کەوتە ڕێ. ئەژدەریش لە لا شانی تیرەگی چرای شەقامەکە دا چاوەڕانی هاتنی "قونقا" ڕاوەستا.

ئەژدەر دەوران پشتێکی خۆی ڕوانی و جگە لە خۆی کەسی تری لە وێستگەی قونقا

قونقا = چەشنە شەمەنەفەرێکی بچووک سووک بووە، بە سەر هێڵی ئاسن دا ڕۆیشتووە و بە هێزی ئەسپ ڕاکێشراوە.

دا نەبینی. سەهۆڵبەندان هێڵی ئاسنی قونقاکانی داپۆشیبوو و قونقاکان لە کار کەوتبوون. ڕیبوارەکان دەهاتن و بە پەنای دا تێپەڕ دەبوون و بە چاوێکی سەیرەوە سەیریان دەکرد. دوو کوڕە جحێڵە بە پانای دا تێپەڕین و یەکێک لەوان بە تەوسەوە گوتی:

ـ سوێند خۆره و، سوێندی خواردووه هەتا بەهار نەیە و گوڵ لە ژێر پێی نەڕوێت، ژێر ئەم تیرەگە بەر نەدا.

ئەوی تریان بۆ لای ئەژدەر هات و بە گوێی دا چرپاند:

ـ باوان گیان بۆچ لێره خۆت قەتیس کردووه؛ بۆچ مەگەر نازانی ئەسپەکان مانیان گرتووه و سکالایان بۆ "دۆما" بەرز کردۆتەوه و گوتوویانە هەتا بە تەسەلی پێیان ڕانەگەن و جۆ خۆریان نەکەن، خۆیان نادەنەوه ژێر کەڵەوەی هیچ قونقایەک... بابی من لێره مەویستە سەرما دەت با.

ئەژدەر قسە و لاتاوی لاوەکانی بە هەند نەگرت و هەر ڕاوەستا. کڵاوەکەی هەتا سەر پشتی لووتی داکێشا و کۆنە پاڵتۆکەی دە خۆیەوه پێچا و وەک ئەوەی کە چاوەڕوانی قونقایە ڕاوەستابێ، بە وردی سەیری پێچی شەقامەکەی دەکرد. سەرەنجام لەو بەری شەقامەکەوه سەڵتەیەک پەیدا بوو. ئەژدەر خۆی کۆکردەوه و شەقامی بڕی و بە پیادەڕۆی شەقامەکە دا هەڵکشا. ئەو ئاقارەی کە ئەژده بۆی دەچوو، پشت بە با بوو. تەوژمی با، بە ڕادەیەک بوو، دەهات لە جێ هەڵیگریت. ئەژدەر لە ڕۆیشتن دا زۆر بە وەریایی دەڕۆیشت و شاقەلی پاڵتۆکەی بە دەست ڕاگرتبوو. لەم شەقام بۆ ئەوی تر چوو، سەرەنجام لە نزیک قەراغ دەریا، کۆڵانێکی گرت و لە سەرگەی کۆڵانەکە دا ڕاوەستا. زۆری نەخایاند سەڵتەکە بەرەو کۆڵان هات. سەڵتەکە خانمێکی بالابەرزی خۆش پۆش بوو. پاڵتۆیەکی ماهووتی ڕەشی دەبەر دابوو. خانمی خۆش پۆشی بالابەرز، ڤەرا بوو. ڤەرا بە دەمی زەرده لە سەر نیشتووی گوتی:

ـ ئەوه بۆ باڵت گرتبوو ئەژدەر؟

ـ توند ڕۆیشتنەکەم هی خۆم نەبوو ڤەرا گیان... ڕەشە با دەیڕفاندم.

ـ بەڵێ ڕاستە... تۆفانی ماخولیا کەوتۆتە شەقام و کۆڵانان و هەرچی لە بەردەمی دایە ڕایدەماڵێت.

سۆزی سەرما، سەرگۆنای ڤەرای بە چەشنێک خەملاندبوو، هەر دەتگوت بەرگی گوڵی نەوبەهارە و ئاونگی لەسەر کەوتووە. توێژاڵێک جەغەتەی سەهۆڵ بسک و ئەگریجەکەی داگرتبوو، جووت ئەبرۆی کەوانیشی لەم بەشە بێبەش نەبووبوون و نمایەکی خەیاڵاویان پێدرا بوو.

ئەژدەر بە چاوێکی پڕ لە ڕێز و بە دڵێکی دارماڵ لە ئەڤینەوە سەیری قەد و باڵا و سەر و سیمای لە جوانی خەوتووی "ڤەرا"ی دەکرد. دەمێکی کورت حەیرانی سەیرانی ڤەرا بوو؛ لە پڕ بەبێ ئەوەی خۆی بزانێ بۆچی پێدەکەنێت، پێکەنی. وەک بڵێی لە بەهارێکی بە تاو و ساوی پڕ لە گوڵ دا خەریکی سەیری جوانتری گوڵی گوڵزارە، سەرما و سەقەمی بیر کردبوو. دەروازەی دڵی بە رووی بەهارێک دا کرابۆوە، کە قەت حەزی بە داخستنی ئەو دەرگایە نەدەکرد. دوو دەستیان لە ناو دەستی یەک دا بوو. چاو دە چاو دا، بە قەدرایە هەموو تەمەنی زەمان، ڕازو نیازی دڵیان لە چرکەیەک دا پێک گەیاند. ئەرک و ئەسپاردەکانیان گەلێک گەورە و گران بوون. ڕێ و ڕێبازی داهاتوویان پڕی هیوا و هومێد بوو. لە بەرامبەری دا کیژۆڵەیەک ڕاوەستابوو، کە پاک و بێگەردتر لە ئاونگی بەربەیان، مەزنتر لە هەتاوی ئاسمان، پنجی ئەڤینی لە دڵی ئەو گرێ دابوو. ئەو پێکەنینە، جوابگۆی ئەو بەهارە بێ خەزانە بوو، کە هەر ئێستێ لە بەر دەمی دا

ڕاوەستاوە و گەرمای هەناسەکەی هەست پێدەکات. چ بەهارێک لەمە جوانتر و چ باخێک لەم پارچە بەهەشتە ڕازاوەتر؟ ئاخر چ ژیانێک لەمە گەش و گەرمتر دەبێ کە دەگەڵ دلبەرێکی ژیر و ئاگا و دڵگر، هاوخەبات و هاوپەیمان بی؟ پێی پیاسەی ئەم ڕێبازە پیرۆزە ئەگەر بە گوڵزارێکی بێ چقڵ و دڕک دا تێپەڕ ببێ، چەند خۆش و چەند ئازیزە. بەڵام حەیف کە ئەم بەهارە قەتیسی دەستی زستانیکی دزێو و بەدفەڕە و، هەزاران بەست و بەستەڵەک گوڕەی لێدەکات و دەیترسێنێ. لە هەر بەڕیک دا دەیان مەترسی، لە هەر ڕێیەکدا سەدان کۆسپ و ئاستەنگی شاراوە هەیە و سەدان سوورە گوڵی تازە پشکووتوو هەڵدەپروێنێت. بیری جوانەمرگ بوون و کەوتن و هەڵنەستانەوەی بە بیری ئەژدەر دا تێپەڕی و تەزاندی. بیری جودایی و لێک هەڵبڕان، ئازاری دا و دەستەکانی ڤەرای بۆ لێو برد و پڕ بە هەناوی، تامەزرۆیانە ڕایمووسی و گوتی:

ـ ڤەرا گیان وریای گیانت بە ئازیزەکەی من !... دەترسم...

ـ ئەژدەر بەس کە!... وشەی ترس شیاوی دەم و زاری تۆ نییە... تۆ ئەم وشەیەت لە کوێ هێناوە؟

ـ ڤەرا !... تۆ هەموو دنیاکەی منی و من ئەم دنیایە لە ناو خەرمانەیەکی تاریک دا دەبینم... ڤەرا لێم مەگرە...

گژەبا گێژەوەی بەفری هێنا و بە سەر و دەم و چاوی دا پڕژاندن. ئەژدەر قسەی لە دەمدا بڕا. ڤەرا بە شاڵ گەردنەکەی سەر و دەم و چاوی لە بەفر پاک کردەوە و خۆی کێشایە پەسیوێک و پرسی:

ـ وانۆ ڕۆیشت؟

ـ بەڵی ڕۆیشت و ساغ و خۆشحاڵ بەڕێم کرد... بەڵام ڤەرا نابێ کاتەکەمان زایە بکەین... پێم بڵی بزانم لە کوێ چاوەڕێت ببم؟ ... تەنیا دەچیتە دایەرەی گومرگات؟

ـ بەڵی ڤەلادیمیر زاخارڤیچ منی بە تەنیا بۆ ئەو ڕاسپاردەیە هەڵبژاردووە. جاری پێشوو ئەتۆی هەڵبژارد و ئەمجارەش نۆرەی منە.

ـ بەڵگەی مۆرکراوی خانم دوکتوری ددانسازیشت وەرگرتووە؟

ـ بەڵی وەرمگرتووە و لە لایەن کاربەدەستی دەوڵەتیشەوە واژۆ کراوە... بەڵام ئەژدەر ئەتۆش نابێ زۆر دوور کەویتەوە، چونکە ئەمانەتی ئەمجارەکەمان قورسە و لەوانەیە هەڵگرتنی بۆ من سووک نەبێ... وەکی زاخارڤیچ گوتی، ئەمانەتی ئەمجارەمان سەرەڕای کەلوپەلی کایەکلێی منداڵان، نۆزدە "ماتریس" و چەند فۆڕمی چاپیشی تێدایە. لە دەرەوە ئەم زانیارییانەیان پێداوین... شتەکان زۆرن و تاقەتم پێیان ناشکێت...

ـ من هەر لەم دەور و بەرە چاوڕێت دەبم و هەرکە لە دەرگا هاتیتەدەر، من دەتگەمێ.

ڤەرا خێرا و بە پەلە ڕۆیشت و ئەژدەریش لە پەسیوگەیەک دا ڕاوەستا .

****

17

"نۆگرۆڤکارلوڤیچ یەگۆرۆڤ" ، کارمەندە پیر و دزێوەکەی دایەرەی گومرگات، بە قژی چەور و سمێڵی تەنک و کەم موویەوە، لە پشتی مێزی کار دانیشتبوو. سەری بە سەر دەفتەری ئەستوور و پڕ پەڕی سەر مێزەکەدا، چڕ داگرتبوو. بەبێ ئەوەیکە سەر لە سەر دەفتەر و چاو لە سەر حیسابات هەڵبگرێت، بە دەنگێکی کپ گوتی:

ـ وەرە ژوور!

ڤەرا، بەهێمنی پێی نایە ژوورەکە. هۆدەکە گەرم و پڕ هەڵم و هالاو بوو؛ دەتگوت حەمامە. بەهاتنە ژووری ڤەرا،"یەگرۆڤ" یش لە جێ بزووت، بەڵام بەبێ ئەوەیکە سەیری ئەو بکات و بزانێ کێیە، دوو لقە داری خستە ناو سۆپەکە و نێڵی دا، جا ئەو جار سەری بەرزکردەوە و چاوێکی لە سەر تا بە پای ڤەرا کرد و گوتی:

ـ فەرموو خاتوون!

دەم و لێوی ڤەرا بە سۆزی سەرما سڕ ببوو. شاڵی سەر و گەردەنی کردەوە و بۆ گەرم بوونەوە دەست و پەلی ڕێک کوشین و بە زەردەیەکی زۆرەملیی سەر لێوانەوە گوتی:

ـ بەڕێزم! لە دەرەوەی وڵات هەنارەدەیەک بە ناونیشانی پوورەم هاتووە و من بۆ وەرگرتنەوەی هاتوومە لاتان.

"یەگۆرۆڤ" بۆ تاوێکیش چاوی لە سەر و ڕوخساری ڤەرا هەڵنەدەگرت و بە وردی و تامەزرۆیانە دەیڕوانی. ئەوسا بە

دەم زەردەیەکی ناشیرین، کە سەد جار ناشیرین تری کرد، گوتی:

ـ دە وەرە پێشتر کیژۆڵە نەشمیلانەکە... وەرە با بزانم هەناردەکە لە کوێوە هاتووە و بەناوی کێیە و چی لە باران دایە... وەرە پێشتر با بزانم چ باسە...

ڤەرا لێی نزیکتر بۆوە و بەرگەی مۆرکراوی لە سەر مێزەکەی دانا. "یەگۆرۆڤ" بە نیشانەی ڕێزلێنان لەجێ بەرز بۆوە و بە وردی بەرگەکەی خوێندەوە. سەری بەرز کردەوە و بە دوو چاوی زیتی، وردتر تێی ڕاما و ڕوو بە هۆدەکەی تر دەمی کردەوە و بانگی کرد:

ـ بلینۆڤ!

دەرگای هۆدەکە کرایەوە و کارمەندێک بە جلک و کڵاوی تایبەتی چاوەدێرانی سەرسنووران هاتە ژوور و گوتی:

ـ بەڵی گەورەم فەرمانێکتان هەبوو؟

یەگۆرۆڤ بەر لەوەی وڵامی ئەو بداتەوە، ڕووی دەمی کردە ژوورەکەی تر و هاواری کرد:

ـ کوڕینە دەست لە کارتەکان نەدەن و کەشەی قومارەکەم لێ نەشیوێنن... هەر ئێستاکە دێم!

لەو ژوورەوە دەنگی "گورج بە... زوو کە و..." دەهات. دیار بوو چەندێک لە پشتی مێزی قومار دانیشتوون و خەریکی قوماری پەڕەخاڵانن.

یەگۆرۆڤ بەرگەی مۆر کراوی لە مستی بلینۆڤ نا و گوتی:

ـ هەناردەی ژمارە 147 بدۆزەوە و گورج بیهێنە!

بلینۆڤ ڕۆیشت و یەگۆرۆڤ کورسی دانیشتنی بۆ ڤەرا دانا و لێی پرسی:

ـ پوورەتان پزیشکی ددانسازە؟
ـ بەڵێ بەڕێزم.
ـ دوکتۆری پیشەیەکی گەلێک باشە خاتوونی من!... وا دیارە پوورەتان منداڵی بچووکی زۆرن...
ـ نەخێر گەورەم... پوورم منداڵی هەر نینە!
یەگۆرۆڤ بە نیشانەی سەرسووڕمان، جووتی ئەبرۆکانی تیژ کردن و پرسی:
ـ ئەدی ئامێری کایەکلێی منداڵانی بۆ چییە کە لە دەرەوەی وڵات دەیکڕێت؟!
ڤەرا بە شێنەیی جوابی داوە:
ـ گەورەم! زۆربەی هەرە زۆری موشتەرییەکانی پوورەم، بەچکە دەوڵەمەندانن و ئێوە خۆشتان دەزانن کە منداڵی لاسار، دەبێ بە شتێک دەستەمۆ بکرێن. بەچکەکان دەمیان ناکەنەوە هەتا پوورەم ژێریان نەکات... ئەم وردە کەلوپەلەی بۆ ئەو کارە پێویستە... کەلوپەلەکەش نەک بلێی هەرزان و کەم بەها بن، بەلام چ کەردەن پیشەی پوورەشم بەمجۆرەیە و ناچارە ...
یەگۆرۆڤ قسەی لە دەمی ڤەرا ئەستاندەوە و گوتی:
ـ بەڵی تێگەیشتم و زانیم کە پوورەی ئێوە خاتوونێکی بەختەوەرە.
ڤەڕا بە پێکەنینەوە گوتی:
ـ بەختەوەرە، چونکەئامرازی کایەی منداڵان لە دەرەوەی وڵات دەکرێت؟
ـ نەء... نەخێر، چونکە پوورەت خوارزایەکی وەک تۆ نەشمیلانەی هەیە... کیژە جوانەکە! من سەرگەردی

دیدەمەستانی لەبارم... ئەوەتا ناونیشانی پوورە بەختەوەرەکەرتان دەنووسم با هەر بەلامەوە بمێنێت. سەرم سووک ببێت، سەرێکی لێ هەڵدێنمەوە و سڵاوی تۆش دەگەیەنم...

هەر لەم دەمەدا ڕووداوێک، قسەی لە دەم یەگۆرۆڤ دا بڕی و یەک جێ لە سەر جێی هەڵبەزاندەوە. بلینۆڤ لە حاڵێکدا سندوقێکی گەروە و قورسی بە باوەشەوە بوو، چاوێکیشی بە سەر مێزی قوماری ژووری ترەوە بوو کە نەوەک هاوڕێیان پەڕەخاڵەکانی ئەو دەست تێوەردەن. بلینۆڤ لە هاتنە ژوور دا سەیری بەرپێی خوی نەکرد کە ژێردەرانەی دەرگاکە، باریکە ئاسنێکی بۆ کراوەتە قایمگیر. نووکی پێڵاوی بلینۆڤ لە باریکە ئاسنەکە گیری کرد و بەرەو ڕوو خستی. بلینۆڤ بۆ خۆگرتنەوە، سندووقی قورس و گرانی لە باوەش دەرپەڕی و کەوتە دیوی "یەگۆرۆڤ"ەوە. سندووق لەبەر یەک بڵاو بوو و ئامرازی کایەکلێی منداڵان بە پانتایی ژوورەکە دا بڵاو بوونەوە. بە دەنگی کەوتن و لێک بڵاوبوونی سندووقەکە، کارمەندەکان لە ژوورەکانی دەور و بەریش دەرپەڕین و هەرای لێ ساز بوو. یەگۆرۆڤ، خەریکی بەرزکردنەوەی بلینۆڤ و کۆکردنەوەی کەلوپەلەکان بوو، کە یەکجێ بە بینینی ماتریسەکان چاوەکانی خڕ بوونەوە و یەک بە ژوورەکە هاواری کرد و گوتی: بیگرن! ، بەڵام هەرکە شوێنی دانیشتنی ڤەڕایان بە چۆڵی بینی، بە پەشۆکاوی فەرمانی دەرکرد و گوتی:

ـ نەهێڵن دەربچێت... بیگرن!...

به فەرمانی یەگۆرۆڤ، فەرمانبەرێکی گورج و گۆڵی بەشی پاراستن، چەشنی تیری ترازاو لە کەوان بە شوێن ڤەرا دا فڕی.
یەگۆرۆڤ گوتی:
ـ هەتا هاتنی نوێنەری ژاندارم، هیچ کەس بۆی نییە دەست لەم کەلوپەلە بدات.
ڤەرا بە هەموو تین و توانای خۆیەوە لینگی دەدا و ڕایدەکرد. هەرکە ئەژدەر چاوی بە "ڤەرا"ی پەرێشان کەوت، خێرا بۆی بزووت بە دەم ڕاکردنەوە، پرسی:
ـ ڤەرا چ باسە؟.. چ قەوماوە؟
ڤەرا پاڵی دایە دیوار و ئیستێک ڕاوەستا. دڵ لە سنگی دا بەچەشنێک دەیکوتا، دەتگوت نیازی هەڵفڕینی هەیە. زۆر بە زەحمەت زمانی گەڕا و گوتی:
ـ ئەژدەر چی نەمابوو تێدا بچین... سندووقەکە شکا و ماتریسەکان لە ژوور دا بڵاو بوونەوە...
ـ ئەوە دەڵێی چی ڤەرا؟... ڕاکە ڤەرا... خێرا ببزوو، جێی ڕاوەستان نییە!...
ڤەرا پشوویەکی هێنا بەر خۆی و شاڵەکەی لە سەر و گوێلاک هالاند و خێراتر لە پێشوو ڕایکرد و ئەژدەریش بە شوێنی دا. بە دەم ڕاکردن، ئەژدەر گوتی:
ـ ڤەرا ڕاکردنمان پێکەوە باش نییە. تۆ ڕێگایەک بگرە و من ڕێگایەکی تر. من خەبەری کارەساتەکە بە لادۆ دەگەیەنم... بەڵام "ڤەرا"گیان بە سەری من تۆ وریای خۆت بە...

لە سەرپێچی کۆڵانەکەوە، ڤەرا شانی ڕاستی گرت و "ئەژدەر"یش بە لای ڕاست دا بەرەو سەر ڕۆیشت. فەرمانبەری پاراستن، بۆ کورتە دەمێک تێما؛ شوێنی ڤەرا بگرێت یان بە دوای ئەژدەر دا بڕوا!

ڤەرا بە خێراییەکی چاوەڕوان نەکراو، بەبێ ترس لە خزین و خلیسکان، بە هەڵداوان تینی پێدا بوو. فەرمانبەریش بە شوێنی دا ڕەوتی لێ خۆش کردبوو، بەڵام کڕیوە و باکوتەی بەفر و بەستەڵەک ئاستەنگ بوون و شوێن، بە دژواری هەڵدەگیرا. هەر جار کە قاچیکی خلیسکەیەکی دەکرد، بۆ خۆ گرتنەوە، چەند چرکەیەکی لە کیس دەچوو.

ئەژدەر گەیشتەوە چاپخانە و هەرکە "لادۆ"ی سەرگەرمی کار بینی، بۆی چوو. سەر تا بە پێی ئەندامی لادۆ ئارەقی لێ دەتکایەوە. دەستەواری کاغەزی چاپ کراو، وای نیشان دەدا، کە "لادۆ" چی کردووە و چەندەی کار کردووە!

لادۆ بەبینینی ئەژدەر، لە سەر کورسی دانیشت و سەیرێکی سەر و ڕوخساری ئەژدەری کرد و گوتی :

ـ ئەژدەر چییە؟... چ بووە و چی قەوماوە؟... دەبینم چڕژاوی و دە خۆت دا نەماوی!

ئەژدەر، کورتەیەکی بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕاوە و بێدەنگ ما. لادو گوتی:

ـ ئەژدەر تۆ دڵنیای کەسێکت بە شوێن خۆت دا نەکێشاوەتە ئێرە؟!

ـ نەخێر!... من هەتا خۆم گەیاندۆتە ئێرە، دەیان شوێنم گۆڕیوە و ڕێگای پشت سەریشم بە تاقی کردۆتەوە... لەمە

دڵنیام لادۆ !.. ڤەراش هەر بەم جۆرە خۆی دەرباز کردووە و کەس نەیتوانیوە شوێن پێمان هەڵبگرێتەوە...

لادۆ پشوویەکی خواردەوە و گوتی:

ـ بەڵێ باشە... ئەم ڕووداوە کۆسپێکی چاوەڕوان نەکراو بوو، بەڵام نابێ ببێتە ئاستەنگی تێکۆشانمان... ئێمە بە ڕێیەکی تر دا دەڕۆین و ڕێچکەیەکی تر هەڵدەبژێرین... بەدەم قسەکردنەوە، چاکەتەکەی کردە بەر و دوای ئیستێک بێدەنگی، درێژەی پێدا:

ـ هەرچی نووسراوەی لەچاپ دراوی ناو ئەم هۆدەیە، تەنیا نوسخەی ئافیشی تیاترۆ و ڕاگەیاندنی تجارەتی بمێننەوە و ئەوانی تر ڕادەگوێزین. ئەگەر هاتوو سەریان لێداین، با زەحمەتەکانمان نەبێتە دەسکەوتی ئەوان. باش بوو ئەم گشتە ئافیشە بازرگانییەم لێرەدا کۆ کردۆتەوە... لێبگەڕی با وابزانن ئێرە ئافیشخانەی تەماشاخانە و هونەرکەدە و بازەرگانییە.

پاش تاوێک بێدەنگی پرسی:

ـ "وانۆ"ت بەڕی کرد؟

ـ بەڵی بەڕیم کرد... من هەتا وێستگەی شەمەنەفەر دەگەڵی بووم، لەوێوە لە ئەستۆی ڤەرا دا بوو...

ـ باشە ئەژدەر، هەتا من ئەم گشتە چاپکراوانە لە کارتۆن دەکەم، تۆ دەست و بردێک بکە و گارییەکەم بۆ بدۆزەوە... بەڵام بوێستە ئەژدەر!... پێم بڵی بزنم، هەتا ناردنیان بۆ هەندەران، لە کوێیان وەشیرین... جێگایەکی ئەهوەنت پێشک دێ ئەژدەر!

ـ ژوورەکەی من چۆنە؟

ـ نەء... نا نەخیر ئەژدەر، ماڵەکەی تۆ جێگایەکی ئەهوەن نییە... ماڵی غولامت پێ چۆن جێگایەکە؟... بەڵی ماڵی غوڵام نزیکە و مەترسیشی بەسەرەوە نییە... ئەتۆ برۆ و گارێیەکم بۆ بێنە، بەڵام کەمێک دوورتر لە چاپخانە ڕایگرە... هەوڵ بدە بەرە بەری تاریکبوونی هەوا بیهێنی... باشە ئەتۆ برۆ ئەژدەر!

ئەژدە وەدەر کەوت. کڕیوە و ڕەشەبا، شێت و هارتر لە پێشوو پێچ و خولیان بوو. چاو چاوی نەدەدیت و پشوو بە دژواری دەکێشرا. ئەژدەر ڕێی ماڵی غولامی گرتە بەر و دوای دانیشتن و حەسانەوە، بەسەرهاتەکەی بۆ غولام گێڕایەوە. ئەژدەر سەبری کرد و بە قسەکردن کاتەکەی بردە سەر. هەوا تاریک بووبوو ، لە جێ هەستا و دوای ماڵاوایی لە غوڵام، لە گەڕەکی ئیچەری شاری، گارێیەکی دۆزییەوە و بە سواری داشقە گەڕایەوە نزیک چاپخانە و خۆی بە شوێن لادۆ دا چوو. بە دوو قۆڵی، کارتۆنەکانیان هێنایەدەر و پێشەکی کارتۆنی زل و قەببە و، دواییش وردە کارتۆنەکانیان دابەست. سەرما، هەرد و بوومی هەڵدەگوشی. تەزووی سەرما، بارگینی داشقەکەی مات کردبوو. گاریەوانەکە ڕووی کردە ئەژدەر و گوتی:

ـ دەسەر سەرت گەڕێم کوڕم، ئەگەر دەست و بەردێک نەکەی، لەوانەیە ئەم ئەسپە دارینەیەم سەرما بی ئەنگێوێت و لێم بتۆپێت... ئەمە نان بدەی کۆشێک خێزانە، کوڕی خۆم!

ـ هەر ئێستێ تەواو دەبین باوکەگیان... شتێکی ئەوتۆمان نەماوە...

ـ ئەم کارتۆنانە بوچ ئەوەندە قورسن کوڕم؟... ئەوە بەچی ئاخندراون هەر دەڵێی ئاسنەواڵەیان تێدایە؟

ـ گشتی کتێبن باوکە گیان!

ـ بۆچ مەگەر ئەم مامە ڕیشەیە، نووسەرە؟!

ـ نەخێر کتێبفرۆشە. کتێبفرۆشییەکەی بەرامبەر بە "پاراپێت"ە. دەگەڵ خاوەن ماڵەکەی لێیان بۆتە قڕە و خاوەن ماڵ جوابی کردووە و هەر ئێستێ دەگوێزێتەوە شوێنێکی تر.

گاریەوانەکە پاڵتۆ کەوڵینەکەی داکەند و بە سەر پشتی ئەسپەکەی هەڵکێشا و خۆیشی بە دەست و باسک هەڵماڵین، دەستی بە هاتن و چوون کرد.

باریان لێنا و وەڕێ کەوتن. لە بەر دەرگای ماڵی غوڵام خستیان و دوای ماڵاوایی دەگەڵ داشقەچی، کارتۆنەکانیان بۆ پەستووی ژووری تاریک و نمداری غوڵام ڕاگواست و دوای کۆتایی کار، هاتنە دیوەخانەکەی غولام. ئەکبەر بە گورجی هەستا سەرپێ و دۆشەگەڵەیەکی تەسک و باریکی لە سەر هەرزاڵ هەڵگرت و بۆ"لادۆ"ی دانا. ئەژدەر لە لاشانێک و "غولام"یش لە لاشانی تری لادۆ دا دانیشتن.

لە نێوەڕاستی ژوورەکە دا چرایەکی نەوتی ڕۆندرابوو. سیسە شۆقی چراکە، هەر ئەوەندە بوو کە ژێر پێی و دەور و بەری خۆی ڕووناک بکات. لە ناو سۆپەکە دا وشکەڵە دار بە قرچە قرچ دەسووتا و تەشقی سەرمای هۆدەکەی دەشکاند. ئەکبەر لە پەنای باوکی، لە سەر چۆک دانیشتبوو و چاوی لە جەستەی درشت هەڵکەوتەی لادۆ ڕانەدەگواست. پوورەنیسا لەو دیوی ترەوە جار جار ئەکبەری بانگ دەهێشت و چایی بۆ میوانان دەنارد.

غولّام لە جاران لاوازتر و شکاوەوەتر دەهاتە بەر چاو. نەرمە کۆکەی، پەسا پەسا دەهات و دەستبەرداری نەدەبوو. بەڵام بە هەموو ناسازی و هەناسەسواریشییەوە، هەوڵی دەدا ئارام و هێدی بنوێنێت. کۆڕەکەیان، ئەگەرچی لە ڕوانگەی بێخەیاڵانەوە، شیوەی شەونشینیی شەوبێدارانی دەدا، بەڵام لە ڕاستیدا دانیشتنێکی کپ و کەمدەنگ بوو. دانیشتنێک بوو، باسی چارەسەرکردن و توانەوەی کێشە و گرفتی تێدا دەکرا.

لادۆ، ئەگەرچی بە جەستە لە ناو کۆڕەکەیان دابوو، بەڵام نیوەی هەست و بیر و ڕامانەکەی لە دەور و بەری شاری "تفلیس" و خەباتگێرانی هاوڕەزمی "باکۆ" دا دەگەڕا. بیری لە کۆمەڵە مارکسیەکان دەکردەوە کە "سوسو" بەڕیوەی دەبردن. تەڤگەڕی نهێنیی شاری تفلیس، پشتیوان و چاوسووری شۆڕشگەرانی شاری باکۆ بوو.

خەڵەسینی ئەدەبییاتی نهێنی و پاراستنیان لە ڕووداوی پڕ مەترسیی ئەمڕۆ دا، "ئەژدەر"ی گەشاندبۆوە. بەڵام شەشدانگی بیر و فکری هەر بەلای "ڤەڕا"وە بوو. بەردەوام بە مێشکی دادەهات کە هەیاران بڵێی ڤەڕا خۆی لە قەیران دەباز کردبێ؟ ... دەبێ هەر ئێستاکە لە کوێ بێ و چی بکات؟ لە دەمی ڕاکردن و جیا کردنەوەی ڕیی دەربازبوون دا، ڕوانینەکەی "ڤەڕا"ی لە بەر چاو بوو. ڕوانینی چاوی نیگەرانی "ڤەڕا"، چەشنی چاوگەلی کارمامزی سرک و سڵ، ترووسکەی ترس و تاسانی تێدا دەگەڕا. بیر و هەست و ئارەزووکانی ئەژدەر، بە شوێن "ڤەڕا" دا خولی دەخواردەوە و نەدەپسایەوە...

"غولام"یش، بیری لە داهاتووی نادیاری ئەکبەر دەکردەوە کە ئاخۆ بڵێی مەرگ مەودا بدات هەتا گەورەبوون و لە خەم خەڵەسینی تاقانە کوڕەکەی، زیندوو بمێنێت؟ ئەرێ بڵێی ڕۆژێک دابێت و کرێکاری ڕەنجەڕۆ، بە ژیانێک شاد بێ کە تێیدا لەش بەباری و بێ ئەنوایی بۆ هەتا هەتایە گۆڕ کرابێت؟ ئاخر خۆ ئازار و لادەسی و پەژارەی چینی کرێکار، کراسێک نییە بە بەژنی ئەو چینە چەوساوەیە بڕابێت... کەی؟.. هەتا کەنگێ؟...

لادۆ بە وردی سەیری غولامی دەکرد و هەر وەک قووڵایی بیر و خەمی ئەوی

سوسو= ناوی نهێنیی ژۆزەف ستالین بوو لە ڕێکخراوەی حیزبیدا.

خوێندبێتەوە، دەستێکی خستە سار شانی و گوتی:

ـ هیچ بیری لێ مەکەرەوە هاوڕێ!.. خۆر هەتا سەر لە ژێر هەور دا نامێنێت و سەرەنجام تیشکی دەردەکەوێت و ئێمەش دەبووژێنێتەوە... بەڵی ڕێگای دوورمان بڕێوە و لە بووکی ئاوات نزیک کەوتووینەتەوە... بە خەم و مەراقان بڵێ بەولاوە!... ڕۆژی خاشەبڕکردنی چینی ستەمگەر نزیکە و ڕۆژی گەشمان لە پێش دایە... ـ دەستێکی بە سەر سەری ئەکبەر داهێنا و درێژەی پێدا:

ـ ئەکبەر و هەموو زار و زیچی کرێکار، ڕێچکەی ئەم تەڤگەرە دەگرنە بەر و بە ئاکام دەگەن. ئەوان دامەزرێنەرانی سۆسیالیزمن غولام!

ـ خۆزگەی من، بەرەو ئەو ئاقارەم دەکێشێت، کە ڕێگەیەک بدۆزینەوە و زووتر بە ئاکام و ئەنجامی سەرکەوتن شاد ببین هاوڕێ لادۆ؟

لە بری وڵامدانەوە، لادۆ ژمارەی دووەم و سێیەمی "بردزولا"ی لە باخەل دەرهێنا و گوتی: وەرامی پرسیاری غولام لە ئامۆژگارییەکانی مارکس و ئینگەڵس دا دەست دەکەون. پێشەوایانی مەزنی ئێمە دەڵێن، کە سەربەستی و کامیاریی چینی کرێکار، هەر بە دەست و مستی خۆی دەستێندرێت...

ئەژدەر بە خرۆشەوە گوتی: وتەی ژیرانە بە ئەمە دەڵێن... ئەمەیە ڕێبازی ئێمە...

لادۆ درێژەی پێدا: ... ڕزگاربوون لە زەنجیری دیلی و ژێردەستەیی و سەرکەوتن بەسەر مەزنیخوازان و لایەنگرانی نیشتمانی یەکدەست، تەنیا بە یەکگرتوویی هێزی کرێکار دەستەبەر دەکرێت. تەنیا خەباتی یەکدەنگ و یەکڕەنگی کرێکارە پشتی هەژاری و بێ بەشیمان تێک دەشکێنێت...

شەبەقی گڕە سوورەی ناو سۆپەکە، جارجار تروسکەیەکی دەخستە سەر سیمای لادۆ. سەر و سیمای لادۆ بە دەم خوێندنەوە وانەی پەروەردەکردنی کرێکار، دەگەڵ شەبەقی گڕە سوورە تێکەڵ دەبوو.

هەتا درەنگ وەختانێک دانیشتن و خوێندیانەوە و باسیان لەسەر کرد. لە دەرەوە، نووزەی با سرەوتبۆوە و هیچ دەنگێک نەدەبیسترا. بە هەستانی لادۆ، ئەوانیش هەستان و لە ژوور دەرکەوتن. با و باهۆز خەوتبووە. تریفەی مانگەشەو، لە

باخەڵ هەورەوە، دەمێک خۆی دەنواند و جارێکیش نەدیو دەبۆوە.

غولام گوتی: جلکی بەری هەواڵ لادۆ زۆر تەنکە و لەوانەیە سەرما کاری تێبکات؛ وا باشە بەلای ئێمە بمێنێتەوە. بەیانی زوو خەبەرت دەکەمەوە.

لادۆ گوتی:

ـ سپاس هاوڕێ، من دەبێ لە کیس چوونی "ماتریس"ەکان بە هەڤاڵ لنین و سوسو ڕابگەیەنم. دەبێ چەند نامەیەک بۆ هاوڕێیان بنووسم و ڕێچارەیان لێ بخوازم. خۆتان دەزانن کە لەمەوە دوا، پۆلیس هار و یانیگرتر لە جاران دێتە جەستەمان. لەوانەیە پشکنینیماڵەکانمان دەست پێ بکەنەوە و ڕاوەدونانی کرێکاریش نوێ بێتەوە. بەڵام ئەتۆ ئەژدەر! تۆ بە هەر چۆنێکی بۆت دەگونجێت، خەبەر بۆ ڤەڕا بنێرە، کە هەتا ماوەیەک بۆلای چاپخانە نەیەت... ئەو پاوانە خۆیشت دەگرێتەوە ئەژدەر!... تۆیش چاوەڕانی پەیامی ئێمە دەبی بۆ گەڕانەوەت... بەدەم قسەکردن، لەبەر شۆقی مانگەشەو دا سەیرێکی کاتژمێرکەی کرد و گوتی:

ـ هەڤاڵان! کاژێرەکەم بێ کەم و زیاد 12ی شەو دەنوێنێت؛ ئیتر هەر ئێستاکێ ساڵی کۆنمان جێ هێشت و پێمان نایە ساڵی 1902ی زایینی. ساڵی نوێتان ساڵێکی پڕ دەسکەوت بێ و لە ئەرک و کردەوەکانتان دا سەرکەوتوو بن. هەر بژین بە شادی و سەرفرازی... شەوتان شاد!

کووچە و کۆڵانەکانی "ئیچەری شاری" چۆڵ و کپ و بێ هاتوچۆکەر بوو. نیشتەجێیانی مەڵبەندی هەژارانی شاری باکۆ، واتە ئیچەری شاری، ساڵی ڕابوردوو چلۆن بوون، ئەم

ساڵ و ساڵانی تریش هەر بەمجۆرە دەژین. ساڵی پێشین، باری ژیانی هەژارنشینانی شاری باکۆ چلۆن بوو، ئەمساڵیش هەر وەلۆیە؛ ئەی کەوایە تێپەڕ بوونی ساڵی کۆن و داهاتنی ساڵی تازە، چ جیاوازییەکی هەیە بۆیان؟!

دار و دیوار، سەربان و حەوش و حەساری گەڕەکی "ئیچەری شاری" بۆنی کەساسی و هەژاری لێوە دێت. دانیشتوانی گەڕەک خڕی خەوتبوون و کەس لە دەر دیار نەبوو کە بە شادیمانیی ساڵی تازە، مۆمێک داگیرسێنێ و تۆقتۆقەیەک بتەقێنێت. کەس بە دەرەوە نەبوو و سەرپاکیان لە ژێر پێخەفەکانیانەوە ساڵی کۆنیان بەڕێ دەکرد.

نۆ پارچە "ماتریس"ی ڕۆژنامەی "ئیسکرا"ی ژێر چنگی پۆلیس ، ئەو ڕۆژنامانەی دەخستە ژێر دەزگای چاپ، کە دەبوایە لە سێ مانگی ئۆکتۆبەر، نۆڤەمبەر و دەسامبەر دا بڵاو بکرێنەوە. ئەم خەسارە مەزنە، تەمی خەفەتی بە سەر ئەندامانی کۆمیتەی باکۆ دا باراند. ڤلادیمیر ئیلیچ لێنین، لە دەرەوەی وڵات، هومێدێکی مەزنی بە تێکۆشانی ئەندامانی باکۆ و چاپخانەی"نینا" و بڵاڤۆکی ئیسکرا بەستبوو. ئەوەندەی بۆی کرابایە، بە نامە و پەیام، ئامۆژیاری بۆ دەناردن و بەرهەمی زەحمەتەکانیانی پەسن دەکرد. لە نامەیەکی سەرتای مانگی ئووت دا نووسیبووی: " ئاخۆ چاپەوان و پیتچێن و پسپۆڕێکی شارەزاتان بۆ دۆزراوەتەوە کە هەم "ماتریس"ەکان بە پوخت و پاراوی ڕەنێو بێنێت و هەمیش ئەرکی سەرشانی ئێوە سووکتر بکاتەوە؟ ئەگەر بکرێ کەشم و مارک و مۆدێلی دەزگای چاپخانەکەتانم بۆ بنێرن، لەوانەیە من لێرەوە بتوانم بەشێک لە زەحمەتەکانتان سووک

بکەمەوە. من ڕۆژنامەکانی ئێوەم نەبینیوە و نازانم دەگەڵ بڵاڤۆکی ئێرە جیاوازیان هەیە یان چەشنی یەکن. زۆر باش دەبێ ئەگەر تەک ژمارەیکی ئیسکرای خۆتانم بۆ بنێرن، تا بزانم کامیان پەسندترن.

ئەندامانی تێکۆشەری کۆمیتەی باکۆ، دەستیان نەخستە سەر دەست و بە خەم دا نەچوونە خوار؛ زۆری نەخایاند پیتچێن و چاپەوانی شارەزایان بۆ دۆزرایەوە و چاپی ئیسکرایان دەست پێکردەوە. هەر دەگەڵ چاپی ئیسکرا، گەلێک ئاگاداری و بەیان و بڵاڤۆکی تریشیان لە چاپ دا و لە نێو کۆمەڵگای کرێکاری دا بڵاویان کردەوە. سەرەڕای ئەمانە،"نینا"، زۆربەی پەڕتووک و نامیلکەکانی مارکس، ئەنگەڵس و لێنینی لە چاپ دایەوە و بڵاوی کردنەوە.

هەتاکەی؟... ئاخر هەتا کەنگێ ئەم ئاوە هەر بەو جۆیە دا ڕاببرێت و هەر زۆردار لە سەر بێ و چەوساوە نوقمی چارەڕەشی بێت؟ نەخێر!... ئیتر کاتی ئەمەش هاتووە کە، شەونخوونانێکی کەوا لەش و گیان بۆ بەئاگاهێنانەوەی ڕەنجبەران دەتاوێننەوە، ئەوانەی کەوا پشتیان دە هەموو خێر و خۆشی و حەسانەوەیەک کردووە و خۆیان دەبەر چینی چەوساوە مراندووە، دەسکەوتێکیان هەبێ و بەر و بەرهەمێک لە ڕەنجی خۆیان بە چاو ببینن. "نینا" و بەرهەمەکانی نینا، هەر ئەو بەر و بارە گرانبارەیە کە تێکۆشەرانی شەونوخونکێش، دەستیان کەوتووە و هەر بە چەشنی بیلبیلەی چاو دەیپارێزن.

شەو لە نیوە تێپەڕیبوو. ژوورەکە سارد و سڕ و بێدەنگ بوو، بەڵام چۆنیاتۆڤ و لادۆ و کەنۆنیانتس بی دەربەس بە

ساردی و سەقەمی و تەزووی سەرما، دانیشتبوون و خەریکی لێکدانەوە و شیکاریی ئەو هەلومەرجە بوون، کە بە تازەگی لە کۆمەڵگای شاری باکۆی سەری هەڵدابوو. ئەوان لە ناو ئەو جەلە داوانەی کە سیستەمی پۆلیسی لە شاری باکۆ دا چنیبووی، خەریکی داودۆزینەوە و پلان داڕشتن بوون. دەبوایە بە یەک تیر چەند ئامانجان بپێکن و دەزگای پاراستنی ڕژێم لە ناو جەلە داوەکانی خۆیاندا دە داو بخەن. شێوەکاری نوێ و پڕۆژەی تازەیان بۆ مەڵبەندەکانی "بالآخانی" ، "بی بی هەیبەت"، "قاراشار" ، "ئاخ شار" و گەلێک تاخ و گەڕەکەکانی کرێکاری دا دڕشت. کاتێک کە یەکەم کازیوەی بەربەیان ئەنگووت و لە درزی پەنجەرەوە پەیامی کۆتایی شەوی ڕاگەیاند، ئەوانیش هۆدە تاریک و ساردەکەیان جێ هێشت و ڕۆیشتن.

****

بەڕاستی ژیانی مرۆڤ بەستە بە تاڵەموویەکەوەیە. هەر هەنووکە لە سەر پێیانی و سەربەست و ئازاد خەریکی گوتن و بیستن و کەنین و گریانی، بەڵام تاوێکی تر، ساتێکی تر و مانگێکی تر نازانی چیت بەسەر دێت. هەر دوو ڕۆژ بەر لەمە، "یەگۆرۆف"ی کاربەدەستی دایەرەی گومرگات، خۆی بە سەرتۆپی هەموو بەختیارانی سەر ئەم جیهانە نەدەگۆرییەوە، بەڵام لەپڕ لێی قەوما و قلّپ بۆوە.

"یەگۆرۆف"، کاربەدەستێکی پایەبەرزی بەختیار بوو، کە ئەوەندەی ئارەزووی دەکرد، داهاتی نەغدینە و ڕێگای گوێبڕی و گەندەڵکاریی لە بەر دەست دابوو. سەندووقیماڵی و پارەی

حکومەت لە ژێر چۆکی خۆی دابوو. پیاوانی پلەی بەرز و دەسەڵاتدارانی باڵادستی خۆیشی، بە بەرتل و سمێڵ چەورکردن دەستەمۆ کردبوو. ئیتر هیچ لەمپەر و ئاستەنگ و چقڵ و چەپەرێکی لە بەر پێ دا نەبوو، کە سڵەی لێبکات و لێی بترسێ. بەڵام داخ بە جەرگی، کە ژیانەکەی بە بایەک بەند بوو. لەپڕ بای بیبەختی هەڵی کردێ و لێیدا و، "یەگۆرۆڤ" خزی و خۆی نەگرتەوە. هاتبا و ئەو کچەیان لە ژوورەکەدا بگرتبایە، ئەوەندەی بەختەوەر بوو، دەیان دەرگای بەختیاری تری بە ڕوو دا دەکرایەوە. بەڵام ئەو کیژە چاوجوانە، چەشنی بەرزەکی بانان بۆی دەرچوو؛ چەشنی دڵۆپێ ئاو نوقمی زەوی بوو... لەگوێن پارووی دەستی پیاوێکی برسی، بە ئەوک دا ڕۆچوو.

کاربەدەستێکی لەڕ و لاوازی تووڕە، لە پشتی مێزەکەی خەریکی نووسین بوو. "یەگۆرۆڤ" چەشنی وشکەڵە داری سەر بستوو، لە بەر دەرگا ڕاوەستابوو. چەند جاران دەخۆی نووسا و ویستی لێی نزیک ببێتەوە و خۆی پێ بناسێنێت، بەڵام نموودی کاربەدەستی پشتی مێز هەر هێندە تووڕە و تۆسن دەهاتە بەر چاو، کە "یەگۆرۆڤ" یارای جووڵەی نەبوو. بەلای خۆیەوە گوتی، لێبگەڕی بۆخۆی بێتە دەنگ، نەوەک بەگژم دابێتەوە. لەپڕ دەنگی زیڕژنی زەنگی سەرمێزەکە بێدەنگیی ژوورەکەی هەڵوەژارد و کاربەدەستی دزێو، هەستا سەر پێ. ڕاوەستان و جووڵەی ئەندامیشی توندی و تیژی لێدەباری. لە پشتی مێز هاتە دەر و بە ئاماژەی سەر بە شوین خۆیدا بردی.

"خودایە!... خوداوەندا خۆت بگەی بە هاوارم!... ئەی هاوار ئەم میرغەزەبە بۆ کوێم دەبا؟" بە لنگەلەرزە و دڵە

تەپە، بە شوێنی دا چوو. ژوورێکی گەورە، کە وێنەیەکی گەورەکراوەوەی تەواو بەژنی تزاری بە دیوارەوە هەڵواسراوبوو، سەد ئەوەندە بەسامتر لە کاربەدەستە گرژ و مۆنەکە بوو. هەرکە "یەگۆرۆڤ" چاوی بە تابلۆی سەر دیوار کەوت، کڵاوکەی داگرت و تەواو بەژن، بە کڕنۆش داهاتەوە. لەپڕ یەکێک گرماندی:

ـ وەرە پێش بزانم!

"یەگۆرۆڤ" جەرگ و هەناوی پێکەوە بەربۆونەوە. کڕنۆشی لەبیر کرد و قیت ڕاوەستا و سەیری دەعبای بەرامبەری کرد.

سەرهەنگ "پاروشین" لە پشتی مێزێکی گەورە، لە سەر کورسییەکی عەنتیکە پاڵی دابۆوە. دیتنی سەرهەنگ پاروشین بەو هەموو قۆپچە زەردانەی یەخە و بەرۆکی و بەو گشتە ڕایەڵ دایەڵەی سەرشان و لاباڵی چاکەتەکەی، هەر بە جارێک "یەگۆرۆڤ"ی تێک شکاند. "یەگۆرۆڤ" دەیزانی کە ئەو سەرهەنگە چەندی بێڕەزا و سەیانییە. هەر چۆنێک بوو چەند هەنگاو نزیک کەوتەوە و ڕاوەستا. سەرهەنگ "پاروشین"، لە پشتی مێز هاتە دەر و دەست لە ناو گیرفان ، چەند جاران لە ژوور دا هات و چوو. ئەوسا هات و لە بەرامبەر "یەگۆڕۆڤ" دا ڕاوەستا و بە هێمنی گوتی:

ـ ئەو کەنیشکەی کە بۆ وەرگرتنەوەی "ماتریس"ەکان هاتە دایەرەکەی تۆ، کوا؟!

"یەگۆرۆڤ" گیانی لە جەستە دا وشک هەڵات. ئەوەی کە هێز و وزە بێ ، لە سێبەندە و چۆکی دا نەما. دەمی وشکی تامی تاڵی پێدا گەڕا. کەمێک دەمێ پێکدا تەپاند و نووزەیەکی لێهات و گوتی:

ـ ڕایکرد گەورەم!... دەمبووری گەورەی هێژام... بە شوێنی دا چووین، بەڵام گەورەم...
ـ بێدەنگ بە گەوجەی خوێڕی!... لاڵ بە!
بە دەنگی شریخەی سەرهەنگ، "یەگۆڕۆڤ" دەهات بەلا دا بکەوێت. دەمی کردەوە قسە بکات، بەڵام لەبڕی قسە، پڵتە پڵتێکی کرد و دەمی تێک تەپی. سەرە خولە دایگرت و هەموو دار و دیواری ژوورەکەی بە دەوران دەوەی دا سووڕا.
سەرهەنگ، ورد سەیرێکی سەر و سیمای "یەگۆرۆڤ"ی کرد و لێی کشایەوە لە پشتی مێزەکەی دانیشتەوە.
"یەگۆرۆڤ" چەشنی پەیکەرە بەردینەیەک، لەسەر جێ چەقیبوو. ئەوەی کە نیشانەی زیندوو بوون بێت، بە ڕوویەوە نەمابوو. سەرهەنگ بە سەری پەنجە، زەنگی زێوینی بەردەمی داگرت. بڵێی یەک و دوو، پاسەوانێک هاتە ژوور. سەرهەنگ بە ئاماژەی پەنجە، "یەگۆرۆڤ"ی نیشان دا و گوتی:
ـ ئەمە بخەنە کادێنەوە و هەتا کەنیشکەکە نەدۆزرێتەوە، دەرگای بۆ مەکەنەوە.
بامجۆرە، هەسێرەی بەختی کاربەدەستی پایەبەرزی دایەرەی گومرگات، واتە "یەگۆرۆڤ"ی داماو، بەرەو نەهامەتێکی تاریکی ئەنگوستەچاو داکشاو هەرگیز تریفەی دروەشانەوەیەکی تری بە خۆیەوە نەدیت.
دوای ڕەکێش کردنی"یەگۆرۆڤ" بۆ زیندان، سەرهەنگ پاروشین لە درێژەی ژوورەکەدا هات و چوو. لە هەژمەتان دەستەکانی ڕێک دەگوشین و لە ژێر لێوانەوە خۆی دەدواند: چی بکەم و ڕوو دە کوێ کەم؟ ئەم سەربزێوییەی کە لە شاری

باکۆ دا سەری هەڵداوە، بێشک لەم شارە دا ڕێبەری ناکرێت... بەڵی مێشکی بەڕێوەبەریی ئەم تەڤگەڕي، دەبێ لە شوێنێکی تر دا خۆیان مەڵاس دابێ، بەڵام سازمانکارانی بەرنامەی گێرەشێوێنی و ئاژاوەنانەوەیان، لێرە لە باکۆ نیشتەجێن... من دەزانم ئەو چاپخانەیە لە شاری باکۆ دایە، بەڵام لە شاری "تفلیس"ەوە فەرمان وەردەگرێ. هەر ئەو ڕاپۆرتانەی کەوا لە بەر دەستی ئێمە دان، ئەمە پشت ڕاست دەکەنەوە... بەڵی کە تفلیس ئاگری ژێر کایە و، لە گۆڕی ئەوەوە ئاگر دە ئێمە بەر دەدرێت... چاپخانە!... چاپخانە... ئەم چاپخانەیە دەبێ لە کام گەڕەکی شاری باکۆ دا خۆی حەشار دابێت؟... ئەو خانم دوکتۆرەی کەوا سندووقی ماتریسەکان بە ناو نیشانی ئەو دا هاتبوون، هەر ئێستا لە بەندیخانە دایە، بەڵام هەر لە یەکەم سەرخوێندنەوەی دا دەرکەوت کە ئەو، لەم هێل و خەتە دا نییە و لێی بێخەبەرە... یاڕەب دەبێ ئەو کیژە کێ بێ و چکارە بێ؟... ورد ورد بیری لێکردەوە و ماڵ بە ماڵی شاری باکۆی هێنایە بەرچاو و پشکنینی، بەڵام چی دەست نەکەوە و گەڕایەوە ناو ژووری کارەکەی خۆی. هەر لەودەمە دا ئەمربەرێک هاتە ژوور و گوتی کە ژەنەڕال فەرماندار پەیامی ڕاگەیاندووە کە لە سالۆنی کۆڕی کۆمەڵایەتی دا چاوەڕوانتانە و دەبێ بچینە دیداریان. سەرهەنگ پاروشین بە بیستنی ئەم پەیامە، لە چەقی ژوورەکەی دا وشک هەڵات. "یەگۆرۆڤ" لە ژێردەستی دا چلۆن وشک هەڵات، ئەو خۆی بەم پەیامە سەد جار پتر لەو تاسا. ئەوەندە ترسا، کە ئەمربەرەکە دەمێک بوو ڕۆیشتبوو، بەڵام ئەو هەر لەو شوێنەی لێی چەقیبوو، جووڵەی لێ بڕابوو.

تۆزکاڵێک وەخۆ هاتەوە و بە لێوە لەرزە بەخۆی گوت:... بەگوێی گەیشتۆتەوە... بەڵی دەبێ داستانی ماتریس و کچ و ڕاکردن و دەستەوەستانی ئەویش بە گوێی ژەنەڕاڵ فەرماندار گەیشتبێتەوە... چەندە زووی پێ گەیشتەوە... جەماعەت چەشنی گورگن، هەر ئەو بۆ ئەم تێدەچێنێت و هەر ئەم سەری ئەو دەخوات. بێ و نەبێ کار، کاری "لی لی یۆڤ"ی جێگری فەرماندارە. هەر ئەوە، بەدایم چەشنی گەماڵی برسی، خەریکی ملۆمۆیە و بۆ ئەم و ئەو لێدەدات... ئەدی سەرۆکی پۆلیسی شارەکەمان بۆ ناڵێی؟ ئاخر ئەویش بەردەوام دەستی لەم کەلەک و کولەکانە دا دەگەڕێت!... باشە ئەدی منی گەمژەی چڵمن چکارەم... بۆچی من خۆم ئەم خەبەرەم بۆ جەنابی ژەنەڕاڵ فەرماندار نەبرد؟... گەوجێتی خۆم بوو... بەڵی نەفامی و گەمژەلێی خۆم بوو...

سەرهەنگ پاروشین لە ژوورەکەی دا هەرچی جوێن و تووک و نەفرین بو بە خۆی گەیاند و دوای گاڵەدانی چەگمەجەی مێزی کارەکەی، بە هەڕەمە وەدەر کەوت. لە دالان و ڕێڕەوەکانی تالارەکەیدا، بەبێ دەربەست بە کڕنۆش و قوربان قوربان گوتنی کەسانی چاوەڕوانی نۆرەی زیارەت، بە گورجی بەرەو گالسکە تایبەتییەکەی خۆی لینگی دا و هاودەم دەگەڵ لوور بوونی ژوورۆچکەکە، بە تووڕەیی گوتی:

ـ لێخوڕە بەرەو هۆڵی کۆڕ و کۆبوونەوەی کۆمەڵایەتی.

"یەگۆرۆڤ"ی ماڵ کاول چلۆن بە لەرزە لەرزی سەو و دەست و قاچی، پێی دە هۆڵی سەرهەنگ پارووشین نا، ئەو خۆیشی هەر بەم چەشنە بوو. سەرهەنگ پاروشین بە ئەسپایی وەژوور کەوت. ژەنەڕال فەرماندار "ئۆدینتسۆڤ" لە

تالاری ئاوێنەبەند، لە بەر پەنجەرەوە سەیری دیمەنی دەرەوەی دەکرد. سەرهەنگ لە بەردەرگا و ژەنەراڵ " ئۆدینتسۆڤ" لە بەر پەنجەرە، ماوەیەک مانەوە. ژەنەڕال هەر لەبەر پەنجەرە و پشت بە سەرهەنگ، شانێکی هەڵتەکاند و تیژ و تووڕە، بەڵام لە ژێر لێوانەوە گوتی:

ـ زۆر دەمێکە هەرای شار و هەنگامەی کۆمەڵگام لێ دەشاریتەوە سەرهەنگ!!

سەرهەنگ پاروشین ئاوی ئەژنۆی چوو. چلۆن "یەگۆرۆڤ"ی داماو لە بەر دەمی ئەو دا دەهات دەبوورەوە بچێت، ئەویش دەهات پێ ڕابێت و بە دەم دا بکەوێت. بەڵام دەخۆی نووسا و بە ئەسپایی گوتی:

ـ من دەمێکە خەریکی تۆکمەکردنی ڕاپۆڕتێکی شیاوی پێشکەش کردنتانم ، بەڵام سەرقاڵی و گیروگرفت ڕێی پێ نەداوم لە کاتی بەجێ دا پێشکەشی بەڕیزتانی بکەم و...

ژەنەرال بۆلای هات و سنگ بە سنگ، ڕووبەڕووی ڕاوەستا و بە هەوادەنگێکی ئاماڵ سەرسووڕماوانە لێی پرسی: ڕاپۆرت؟!... کەوایە لەمێژە دەستی ڕاپۆرت و نامە نووسینیشتان چالاک کردۆتەوە!

پاروشین دەیەویست خۆی بداتە لانی بێخەبەری و بەرگری لەخۆی بکات، بەڵام ژەنەرال بە چەشنێک وشەی "نامە"ی لە ناو دەمدا جووت، "پاروشین"ی خستە گومانەوە، کە هەیاران لەوانەیە ژەنەرال لە ناردنی نامەی نهێنی بۆ "پترزبۆرگ" خەبەردار بووبێت. ویستی دەم بکاتەوە و قسەیەک بکات، بەڵام ژەنەراڵ چاوی دە چاوی بڕی و درێژەی پێدا:

ـ ئەوان شەونامە بڵاودەکەنەوە... ڕۆژنامە لە چاپ دەدەن... هەر لە ژێر چەتری دەسەڵاتی تۆ دا "ئیسکرا" لە چاپ دەدەن... دروشمی دژی تزار و حکومەتەکەیان خستۆتە سەر دەم و زاری خەڵک ـ بە دەم قسەکردن، سەری بەرەو تابلۆی تەواو بەژنی تزار وەرچەرخاندەوە و بە چەشنی سەنەم پەرەستێک، بۆی داهاتەوە و سەرهەنگیش بە لاسایی لە فەرماندار وەرچەرخایەوە و کڕنۆشی برد. ژەنەڕاڵ تووڕەتر لە پێشوو گرماندی بە سەریدا و گوتی:

ـ تۆی سەرهەنگ، ئەوەندت مشوور نییە گومرگات و پۆستخانەی شارەکەت، بە وردی لە ژێر چاو دا ڕابگری. کچۆڵەیەک پڕی سندووقێک"ماتریس" لە دەرەوەی وڵاتەوە بە ژێڕ سمێڵانت دا ڕەکێشی وڵات دەکات و جەنابت لێێ بێخەبەری!... سەرهەنگ دەزانی ئەم شانۆیە، کرمی دڕدۆنگی و گومانی خستۆتە ناو مێشکمەوە؟!... گومانم لە تۆیە... گومانم لە دار و دیوارە سەرهەنگ!... ـ کەمێکی تریشی لێ نزیک بۆوە و چاوە پڕخوێنەکانی دە چاوی سەرهەنگ بڕی و لە ئەو پەڕی غەزریوی دا گوتی:

ـ من بۆنت لێدەکەم سەرهەنگ!... بۆنی ئەوەت لێدەکام دەستی تۆیش لە ناو ئەم قەیران و ئاڵۆزییە دا بگەڕێت...

سەرهەنگ بە بیستنی ئەم هەڕەشەیە، خوێن لە دەمارانی دا هێرشی بۆ مێشکی برد. بۆ بەرگری لە خۆی، سەری بەرز کردەوە، بەڵام هەرکە دوو پیاڵەی پڕ لە خوێنی دوو چاوی ژەنەڕاڵی بینی، بە یەکجاری ئاوی ئەژنۆی چوو. فەرماندار دیسان دووپاتی کردەوە و گوتی:

ـ گومانم لێتە و، پێم وایە تۆیش یەکێک لەوانی... من بڕوا ناکەم ئەوندە گێژ و گەمژە و ماڵوێران بی، کە شارێکی وەک "باکۆ"ت پێ بەڕێوە نەچێت؛ بۆیە پێم وایە، یان یەکێک لەوانی، یان ئەم پلە و پایە بەرزە بۆ کەسێکی چلمن نابێ و، دەبێ ڕێچارەیەکی بۆ بدۆزرێتەوە... تێگەیشتی جەنابی سەرهەنگ؟!

ژەنەڕاڵ دوای ئەم سووکایەتییە، پشتی تێکرد و لە درێژایی هۆڵەکەدا هات و چوو. ژەنەڕاڵ بەپێی عادەت، لە هەر شوێنێک ئاوێنەیەکی دیبایە، لەبەرامبەری دا ڕادەوستا و بە وردی، بە بەژن و باڵا و قەڵافەتی بە شان و شەوکەتی خۆی دا دەهات و تێی ڕادەما و هەڵی دەسەنگاند. لە هۆڵی مەزن دا، ئەگەرچی چەندین ئاوێنەی باڵانوێنی تێدا جێدرابوو، بەڵام لە هەژمەتان و لە چنگ پاروشین، وازی سەیری ئاوێنە و بینینی قەد و گیپاڵی خۆی نەبوو. بەدەم هاتن و چوونەوە، جگەرەیەکی لە قوتیلەی زێڕئاژنی سەر مێزەکە هەڵگرت، بەڵام بەبێ داگیران، لە ناو سووتەکدانەکەدا وردی کرد. لەپڕ ڕێگای کل کرد و دیسان لەبەرامبەر سەرهەنگ دا چەقی. بەهێمنی لێی پرسی:

ـ داخوا "لاورۆڤ" هاتووە؟

پاروشین، وەک خەوتوویەکی باوەشی خەستەخەوێکی قورس، بەم دەنگە ڕاچڵەکی. خۆیەکی ڕەپ و ڕاست کرد و گوتی:

ـ نەخێر هێشتا نەهاتووە گەورەی بەڕێز... دەبێ هەر ئەم سەروبەندە وەدیار کەوێ.

ـ هاتنی "لاورۆف"یش دەستەوەستانی ئێوە دەگەیەنێت... خۆ ئەگەر ئێوە کاری بوانایە و بڕشتی کارتان هەبوایە، ئەرێ بڵێی پێویست بوایە لە هەندەرانەوە کارزان و پسپۆڕی وەک "لاورۆف"مان دەسەر بکەن؟!... نەخێر ئەمە کەمدەستی ئێوە دەگەیەنێت، بۆیە دەبێ پسپۆڕی چەشنی"شێرلۆک هۆلمێز"تان بەدیاری بۆ بێنن.

پاروشین زۆر بە سەخڵەتی دەمی کردەوە و گوتی:

ـ گەورەم!... ئێمە ڕاوکەری زۆر شارەزامان هەیە... هەر ئەم "لاورۆف"ە لە شاری تفلیس دا نێوبانگی دەرچووە...

ژەنەڕال فەرماندار هەرکە ناوی "تفلیس"ی بە گوێ گەیشت، چەشنی تۆپی سەحرایی تەقی و چەند هەنگاوێک لە سەرهەنگ دوور کەوتەوە. دوو دەستی لە پشت سێبەندەیەوە قایم کرد و بە هەموو توانایەوە گرماندی:

ـ تۆ چلۆن بەلای منەوە باسی تفلیس دەکەیت... تفلیس، بۆتە کۆگایەکی یەکجار

مەزنی تەقەمەنی و هاکا تەقێنرایەوە... نەکا لە مانگرتنی کارگەی پێڵاودروونی

"عادلخانۆف"... هەڵچوونی کرێکارانی ڕێگەی ئاسن بێ ئاگابی سەرهەنگ!... مانگی پێشتریش لە شاری "باتۆم"، پتر لە شەش هەزار کەس ڕژانە شەقامەکان و هەرای لەسە ساز بوو... بەندیخانە نەماوە کرێکاری تێ نەخزێنن، دایەرەی پۆلیس نییە کرێکاری لێ دارکاری نەکرێ، بەڵام کۆت و بەند و ئازار و ئەزییەت بەرگە ناگرێت و

هەر لە زێدەمەیی دایە... تۆپ و تفەنگ و شێر و تیریش باشاری ئەمانە ناکا سەرهەنگ!... ژەنەڕاڵ پشوویەکی خواردەوە و بە گاڵتەجاڕی پێی گوت:
- بە خوای هاتنی هەزاران "لاورۆف" بۆ شاری باکۆ، توانای ڕاگرتنی ئەم تۆفانەی

شێرلۆک هۆلمێز = کتێبی داستانی خەیاڵیی پۆلیسییە، کە تێیاندا پۆلیس شارەزا و هەستیارە و قەت قەت تاوانبار لە دەستی دەرناچێت. تێیاندا پۆلیس هەمیشە سەرکەوتووە و هەرگیز هەڵە ناکات.

نییە جەنابی سەرهەنگ!

پاروشین مرتەقی لێوە نەهات. ئەو دەیزانی لەم هەل و کاتانەدا بێدەنگ مانەوە گەلێک باشترە و وردە شتان دادەپۆشێت. هەمیسان ئەو دەیزانی جوابەجەنگی و دەم بە دمە دەگەڵ ئەودا، دەبێتە تۆماری تاوان و بەبێ هیچ ئای و ئۆیەک، لە ئەستۆی ئەوی دەکات. هەر بۆیە لە ماوەی هەڵچوونی فەرماندار دا، کش و بێدەنگ مایەوە.

فەرماندار دیسان دەستی بە هاتن و چوون کردەوە و دوای چەند خولەکێک، هات و لە بەر دەمی سەرهەنگ دا ڕاوەستا.

-جەنابی پاروشین! چاکەتەکەت داکەنە و سەیرێکی پشتی خۆت بکە، نەبا نەتزانیبێتت لەدەمی هاتنت دا "شۆڕشگێرەکان" شەونامەیەکیان بۆ پێوە دابیت!

پاروشین هەر وەک بای بێ، گوێی نەدایە و چاوەڕانی دوایین قسەی فەرماندار ڕاوەستا.

ــ دەبێژە بزانم جەنابی پاروشین، ئەو خانم دوکتۆرەی کەوا سندووقی ماتریسەکان بە ناو نیشان ئەوەوە هاتبوون، چی لێ بەسەرهات؟

ـ دەستبەسەرە جەنابی ژەنەڕاڵ، بەڵام وەئەستۆی ناگرێ و دەڵێ من لێی بێخەبەرم!

ـ ئەدی ئەو کیژۆڵەیە کە گۆیا خوارزای خانم دوکتۆرە و بۆ وەرگرتنەوەی هاوردەکە هاتبوو، ئەو چی لێهات؟

ـ گەورەم! بە شوێنی دا چوو بوون، بەڵام لە ناو گێژەوەی بەفر و بۆران دا لێیان گوم بووبوو.

ــ ئای سەرهەنگ!... وەی لە تۆ!... ماوەی ساڵێکە... بەڵێ ماوی ساڵێکە ئەو کیژە لە شارەکەی تۆ دا دەژی. دەگەڵ "جۆگا شڤیلی" پەیوەندیی ڕاستەوخۆی هەیە. لە شاری باکۆدا سۆسیال دیموکڕاتەکان ڕێکخراوەیان هەیە و لە کۆبوونەوەی بەردەوام دان و لە هەر کۆبوونەوەیەکیش دا بڕیاری بەجێ بۆ چالاکی و تێکۆشانی خۆیان دەگرن. "دەدۆشکا" کێیە؟ "کنونیانتس" لە کوێنە ئیش دەکات؟... "لادۆکەتسخۆلی" و "مونتاین" بە چ لابارەناوێک خەریکی تێکۆشانن؟... مێشکی خۆت بۆ وڵامی ئەم پرسیارانە مەشەمزێنە سەرهەنگ، کە دڵنیام لە وەڵامدانەوەیان دا تووشی وڕێنە دەبی!... بەڵام هەر ئەم کەسانەی ناوم بردن و ئەوانی تر و چالاکیی شێلگیرانەیان، سەرەنجام سێدارەمان بۆ دەچەقێنن و پەتەکەی دەبێ خۆمان لە ئەستۆی خۆمانی بکەین جەناب!... تێدەگەی سەرهەنگ؟!

قسەی ژەنەراڵ فەرماندار بۆ پاروشین با بوو، دەهات و ڕادەبورد. هەروا بێدەنگ و بێ جووڵە لە سەر جێ چەقیبوو. بەڵام دڵەڕاوکێی ئەمەش بوو، کە نەوەک هەواڵی

جۆگا شقیلی= ژۆزەف جۆگاشقیلی ستالین

سووتمانەکەی "باڵاخانی" بە گوێ گەیشتبێت و سەرهەڵدانی کرێکاران و وتاردانی "لادۆ" یشیان پێ گوتبێت؛ ئەگەر ئەوانەی بیستبیتەوە، ئیتر کار تەواوە. بەڵام بەخت هات و، بە هاتنی ئەمربەرێک، لە چنگ فرماندار ڕزگای هات. ئەمربەرێکی گەنجی لاوچاک دەرگای کردەوە و لەبەرامبەر ژەنەراڵ دا بەژنی چەماندەوە و هێدیانە گوتی:

ـ گەورەی بەڕێز، سەما دەستی پێکردووە و یەکەمین بەرنامە، سەمای "والْس"ە. ئێوە بەڵێنیتان بە خاتوونی هێژاتان دابوو کە لە گەڕی یەکەم دا، پێکەوە شەرەف و شانازی بە کۆڕی سەماکارانی ناو هۆڵی مەزن ببەخشن.

"ئۆدینتسۆڤ" تەنیا بە بیستنی ئەم پەیامە تۆزکاڵێک کرایەوە و لە بەرامبەر ئاوێنە باڵانوێن دا دەستێکی بە قژی داهێنا. هات و ڕویی دەمی دە پاروشین کرد و گوتی:

ـ خاتوونی ئێوەش "نینا"خانم، لە گێژەوە بەفر و باران دا ونە... بڕۆ بیدۆزەوە و لە سەماگەی خۆتان دا گەڕێکی هەڵسووڕێنە.

پاروشین دوو لاقەبرغەی جزمەکانی تێک کوتان و بە سڵاوێکی نیزامی و بەژن چەماندەوەیک، پاشەوپاش کشایەوە و لە ژوور دەرکەوت.

****

18

بەرەبەیانی ڕۆژی دواتر، لە شاری باکۆ دا ڕاونان و بگر بگر دەستی پێکرد. هەر کەسێکی دەکەوتە دەستیان و دەخرایە بەندیخانە، سەرهەنگ پاروشین پلەیەک بە پەیژەی سەرکەوتن دا سەردەکەوت .

ئەدی دایەرەی ژاندەرم ئەگەر هەڵمەت نەبا و نەگرێ و نەکووژێت، بە کەڵکی چی دێت؟

ئەو ڕۆژە، پاروشین خۆی ساخ کردەوە کە تۆڵەی هەموو سوکایەتییەکانی کە لە لایەن ژەنەڕاڵ فەرماندارەوە پێی کرابوو، لە خەڵکی بستێنێتەوە. هەربۆیە و بەپێی فەرمانێکی کە لە ئۆرگانی باڵای ژاندەرمەوە بە پەل و مەفرەزە ژاندارمەکان گەیشتبوو، بەبێ هیچ بەڵگەیەک، ئەوەی بۆنی سەربزێوی لێهاتبایە، تێکەوە پێچرا و ڕادەستی بەندیخانەکانیان دەکردن. بەندیخانەکان جمەیان دەهات و جێ نەمابوو کەسی تری تێ بکەن. کەسایەتیی سەرهەنگ پاروشین هەر هێندە ورد و خاش کرابوو، کە تەنانەت خودی خۆی بەندکراوەکانی دەخستە ژێر پرسیارەوە. هەر خۆدی سەرهەنگ، بە بێ بوونی دادوەر، سووچ و تاوانەکانی سەنگ و کێش دەکردن و بە پێی تەرازووی کین و بوغزی دەروونی خۆی، پسوولەی زیندانی بۆ دەنووسین. هەر بە فەرمانی ئەو، بەندکراو دەکەوتنە ژێر ئازاری زیندانەوانانی دڵڕەشی بێ

بەزەیی و زمانی گوتنی زۆرەملییان پێ دەکردنەوە. هەرا و هاواری ئەشکەنجەکراوەکان، دیواری بەندیخانەی دەلەرزاندەوە. نێو زیندان و دالانی زیندان بۆنی خوێنی لێوە دەهات. سەر و گوێ شکاو، سنگ ڕووشاو و پشت دامالدراو، لە گۆشە و کەناران کەوتبوون و لە چنگ ئەم حاڵ و گوزەرانە دەیان نالاند.

لە سەرەتا دا، پاروشین پێی وابوو بەم ستەمکاری و لێدان و ئەزییەت و ئازارە، برینەکانی ڕوحی نائارامی سارێژ دەبن و سوکنایی پێ دێت، کەچی دوای تێپەڕ بوونی چەند ڕۆژێک، هەرکە بینی ڕادە و ڕێژەی شەونامە و بلاڤۆکی کرێکاری لە زێدە بوون دایە و ڕۆژ نییە ئەمربەرانی ژێر فەرمانی ئەو، دەیان لاپەڕە لە دیواران دانەدڕن و پێشکەشی خزمەتی نەکەن، ئیتر گرتن و لێدان و ڕاگرتنی بێسوود بینی. هەستی پێ دەکرد، کە ژێرخانی ئەم دەزگایە هەڵۆڵ و ڕووخەکە و هاکا تێک تەپی. ئۆقرە و ئارامی لێ هەڵگیرابوو. خەو و خۆراکی لێ تێکچووبوو. نەخشەی تەواو مەڵبەندەکانی شاری باکۆی لە سەر مێزی کاری هۆدەکەی پان ڕاخستبوو. ئەو پەڕ و شەونامە و بلاڤۆکانەی کە بۆیان هێنابوو، لە کوێ دۆزرابوونەوە و لە لادیواری کێهە کۆلان و کامە مەڵبەند دەست کەوتبوون، لە سەر نەخشەی شاری باکۆ دەستنیشانی دەکردن. بەپێی خاڵە دەسنیشانکراوەکانی سەر نەخشەی شار، زۆرایەتیی هەرە زۆری بلاڤۆک، لەو کۆلان و شوێنانە دۆزرابوونەوە، کە جێی حەوانەوە کرێکار، یان شوێنی کارەکەیانە. پاروشین، بۆ گەمارۆدان و قرخەبڕکردنە سەرچاوی بلاڤۆکی کرێکاری، کاراترین هێزی خۆشبەزی

نهێنی لەو مەڵبەندانە دا جێگیر کردن. کێ و چ کەسێک لاپەڕە ڕۆژنامەیەکی لێ گیرابایە، دەخرایە ژووری تایبەتی زیندان و بە وردی سەریان دەخوێندەوە، بەڵام شەونامە و بڵاڤۆکی کرێکاری بە دوو قات و سێ قات زیاتر بڵاو دەکرایەوە. سەرهەنگ پاروشین لێی یەقین بوو کە "نینا" ، هەر ئەو کیژەیە لە کارەساتی دایەرەی گومرگات دا دەربازی ببوو. لە دانیشتن و ڕۆیشتن و ڕازانیش دا بیری لێدەکردەوە و بەلای خۆیەوە دەیگوت: ئەم "نینا"یە دەبێ کچی چ باوکێک بێت و باوکی دەبێ کێ بێ؟ بەڵام بەچی دیارە ئەم ناوە، لابارەناو نەبێت و بۆ شوێنەونکە نەخرابێتە سەر دەم و زاران!... کێیە و چ کەسێکە، بێشک دەبێ بەرپرس و بگێڕ و موتوڕی هەڵسوورانەکە بێت... بەڵام "تفلیس"!... بەپێی ڕاپۆرتگەلێک کە لە لایەن دایەرەی پۆلیس و ژاندارمەی شاری"تفلیس"ەوە بە دەستی دەگەیشتن، نیشانیان دەدا ، کە ڕۆژنامەی "بردزۆلا" لە شاری باکۆ لە چاپ دەدرێت و لە شاری تفلیس بڵاو دەکرێتەوە .

شەشدانگی هەوڵ و هەڵسووڕانی دەزگای پۆلیس و ژاندارمی شاری تفلیس، بەشوێن ناسینی و دۆزینەوەی" کەتسخوڤلی " دا دەگەڕان. لە بەشی نهێنیی ئەواندا هاتبوو، کە "کەتسخوڤلی" بە لابارە ناوی"لادۆ" لە ناو کرێکاران دا دەناسرێت. بەگوێرەی زانیاریی پۆلیسی شاری تفلیس، ئەو کەسە، وەک دەستی ڕاستی"ستالین"ە و لە شاری باکۆ دا خەریکی سازمانکاری و تیژکردنەوەی کرێکارە. تەنانەت لە مانگرتنی کرێکارانی "باڵاخانی"ش دا، ئەوە هەر ئەو کەسە سازمانکار بووە. ئەم ڕاپۆرتە لە تفلیسەوە بۆ ئەو هاتبوو،

بەڵام ئەگەر ژەنەڕاڵ فەرماندار لەم ڕاپۆڕتە بە ئاگا بوایە، بێشک کای دە پێستی سەری دەئاخنی.

سەرهەنگ، دوای وردبوونەوە و گرد کردنەوەی شوێن پێی بڵاڤۆکەکان، پێی وابوو مەکۆی چاپخانەکەی دۆزیوەتەوە و دەبێ بە وردی بۆی بچێت. بەهەموو تواناوە تێ دەکۆشا و هەرچی زانستی کۆی دەکردنەوە، لە پلانی هەڵمەت بردن دا، لەبەر چاوی دەگرتن.

نەخشەی سەر مێزەکەی ڕۆژ دەگەڵ ڕۆژ چڕتر و پڕتر دەبوو. هەر لاپەڕییەک لە هەر شوێنێک دەدۆزرایەوە، لە سەر نەخشەی شار دا خاڵێکی شینی بۆ دادەنا. خاڵەکان چەشنی پەتای جەستەی تێداری ئەو، بەردەوام تەشەنایان دەکرد و مەڵبەندەکانیا داگیر دەکرد. لەم ماوەیەدا، هەر شوێنێک خاڵی شینی زیاتری بەرکەوتبایە، سەرهەنگ بۆخۆی و چەند کەسی پسپۆڕ بەو شوێنانە دا دەهاتن و هەستیان ڕادەگرت. لە "بالاخانی" ، "سورەخانی"، "بی بی هەیبەیت"، "ئاخ شار" و "قاراشار" دا دەیان و سەدان لاپەڕە شەونامە و ڕۆژنامەیان لێ گیرابوو، بەڵام لە ناوەندی شاری باکۆ دا، زۆرکەم و بە دەگمەن شتی وای تێدا دۆزرابۆوە. سەرهەنگ پاروشین بە لێکدانەوەیەکی تێکڕایی، بۆی دەرکەوت کە "نینا" بەرهەمی خۆی لە بەر دەرگای خۆی دا بڵاو ناکاتەوە؛ کەواتە چاپخانەی نینا دەبێ لە ناوەندی شار دابێت .

سەرهەنگ پاروشین لە پلانی تازەی دا، مەڵبەندێکی خستە ژێر چاوەدێری، کە لە مەڵبەندی هەژاران و تاخی کرێکاران بەدوور بوو. لە وێستگەی شەمەندۆفێرەوە بیگرە هەتا گەڕەکی"داغلی" و کەنارەی ئاوی دەریای خەزەر و

سەرتانسەری جادەی "شەماخی" ، لەم پلانەکەی پاروشین دا گونجابوون. هەر لەو هەرێمە پان و بەرینەدا، دەیان و سەدان ئەمربەر و یەساوڵ و بەکرێگیراوی جێگیر کرد. گەلێ کەس، لە سەرگەی کۆڵان و جەمسەری شەقام و ڕاگوزەرگەی ئەو هەرێمەدا دەهاتن و ڕادەوستان و دەڕۆیشتن و دەگەڕانەوە. زۆر کەسی ئاسایی بە توو ترووکاندن، شەڕەچەقە دەگەڵ ئەم و ئەو، ساتوسەوداکردن، وردەواڵە فرۆشتن، بەکرێگیراوی پاروشین بوون و هەستیان ڕادەگرت. چاوێکیان دەکردە چوار چاو و بە وردی خەڵکیان لەبەر چاو دا ڕادەگرت. کەسانی گەڕۆک و لاپرسەن، خۆیان بە کار و کرگاری چرووک و بوودەڵە دەخافلاند، بەڵام هەستیار و چاو زیندوو بوون. ڕەوەی جێگیرکراوی پاروشین، هەر هێندە زۆر بوون، کە زۆرجاران دەکەوتنە بەر شکی پۆلیس و بە کۆگا ڕەپێچەک دەدران ، بەڵام دوای سەرخوێندنەوەیەکی ساکار، ڕەوانەی گۆڕەپان دەکرانەوە .

ڕاستی، کە ژیانی مرۆڤ جار جارە بە تاڵەموویەکەوە بەندە؛ ئیمرۆکە لە سووچی گرتووخانەیەک دا پێ لەبەندی و بۆ تاوێکی تر نازانی چیت بەسەر دێت؛ ئەڕی دەچیتە ژێر پەتی سێدارە، یان دەرگای ڕزگاربوونت بە ڕوو دا دەکرێتەوە!... کەس نازانێ.

سەرهەنگ پاروشین لە پشتی مێزی ژووری کار دانیشتووە. خۆی لە پشتی مێزی کار بوو، بەڵام بیر و فیکری، چەشنی بەلەمێکی سەر دەریایەکی تۆفانی، گیرۆدەی شەپۆلی ورد و درشتی تۆڤان بوو. بیری لەم قەرقەشە و بیری لە داهاتووی تاریکی خۆی دەکردەوە... نینا!... نینا! ... لەپڕ

و ناکاوێک لە سەر جێ هەڵبەزی و دوو دەستی خستە سەر مێزەکەی و تاوێ ڕاما... بەڵی نینا!... کێ ئەم "نینا"یەی بە چاو بینوە، یەگۆرۆڤ... بەڵی هەر ئەو "یەگۆرۆڤ"ەی کە سەردەمێک کاربەدەستی پایەبەرزی ئیدارەی گۆمرکات بوو... بەڵی تەنیا کەسێکی کە تۆقی دەگەڵ "نینا" کردووە، هەر ئەوە لەم هەلە دا بە کاری دۆزینەوەی دێ. بەڵام یەگۆرۆڤ لە کوێیە و چلۆنی بدۆزێتەوە؟ کەمێکی بیر لێکردەوە و گورج هاتەوە بیری کە یەگۆرۆڤ هەر لەو ژوورە دا، چەشنی شلەهەویر دەهات بە سەر یەکدا بتەپێت و گیانی دەربچێت... بەندیخانە!... بەڵی یەگۆرۆڤ لە گرتووخانە دایە، بەڵام بۆچی و لەسەرچی بەند کراوە؟... هەرچی بیری لێکردەوە، بە چ وەڵامیک نەگەیشت. گوتی، شتی وا ڕوو دەدات! خۆ ئەم گشتە حەشیمەتەی دەکەوێتە بەندیخانە، سەرپاکی تاوانبار نین ...!

پاروشین بە گورجی ئەمربەرێکی بە شوێن یەگۆرۆڤ دا ڕەوانەی زیندان کرد و بەبێ ئەویکە لاپەڕەیەک لە نامەی کرداری بخوێندرێتەوە، لە بەند ئازاد کرا و پێی سپێردرا هیچ دەرخەمی سووان و پوانی پێڵاوانی نەبێت. سەر و خواری شەقام و کوچە و کۆڵانی شاری باکۆ بگەڕێت و نینا بدۆزێتەوە.

بەمجۆرە، "یەگۆرۆڤ"، ئەو کاربەدەستە پلەبەرزەی دایەرەی گومرگات، لە بەند ئازاد کرا و وەک سیخوڕی گەڕۆک، ڕەوانەی دنیای ئازاد کرا.

****

19

بەگوێرەی ڕاسپاردەی کۆمیتەی شاری باکۆ و ئاگاکردنەوەی "لادۆ"، ئیتر "لادۆ"ش وریاکاری و نهێنیکاریی زیاتری ڕەچاو کرد. زۆربەی کاتی شەو و ڕۆژانی لە چاپخانە دا تێپەڕ دەکرد و سەرگەرمی کار بوو. "لادۆ"، دەیزانی خەتەری قەستەسەری "نینا" لە گۆڕێ دایە و ئەگەری نەمان لە بەردەمدایە. هەربۆیە لە دەمی کار و چالاکیش دا لە سیلەی چەترێکی ژنانەی، کەوا لە بەر بێڵای بە پەنجەرەی ژووری کار داندرابوو، ڕێبوارانێکی دەبینی کە هەستیارانە، لێرە و لەوێ دەخەفتێن و ورد ورد خەڵک دەخەنە بەر چاو. لە هاوڕێیانی کۆمیتەی شاری باکۆ، تەنیا دوو پیتچێن بۆیان هەبوو هاموشۆی چاپخانە بکەن. ئەژدەر و ڤەڕا هەر ببڕای ببڕا بۆیان نەبوو بەو گاز و گوزەرە دا تێپەڕ ببن. دوو پیتچێنەکانیش جار ناجار بە ماوەی دوو هەفتە بە شوێن کاری تایبەت دا ڕەوانەی دەرەوەی شار دەکران و تەنێ "لادۆ" دەمایەوە و کاری چاپخانە. "پیوتر چونیاتۆڤ" پێداویستییەکانی ڕۆژانەی "لادۆ"ی دابین دەکرد.

بیرەوەریی یەکێک لە ڕۆژەکانی مانگی فیڤریەی ساڵی 1903 ، بۆ ئەژدەر هەرمانە و هەمیشە خەمبارانەیە.

[ئەو ڕۆژە، ئەژدەر کۆنە باڵتۆیەکی پینەکراوی لەبەر کرد و لە ماڵ هاتە دەر. لە سەربەرەژووی شەقامەکە وەسەرکەوت و گەیشتە گەڕەکی داردانیل. لێرە، ساردە بایەکی پیاوتەزێن لە مێشکی مرۆڤ کاری دەکرد. بە هەر چەرمەسەری و دەست و پەل هەڵگوشینێک بوو، ئەژدەر لە لێژایی تەپۆڵکەکە بەرەو شەقامێکی ناوەندی شار داکشا و هانای بردە کۆڵانێک و لە پەنایەکی باپەسیو دا ڕاوەستا. ئەوەندەی سەرما و سەقەم ئازاری دەدا، برسیایەتی دە ئەوەندەی لەپێ خستبوو. ئەوە سێ ڕۆژ بوو ئەژدەر، جگە لە ئاو، چێژی لە هیچ خواردنێک نەکردبوو. نەیدەزانی بۆ کوێ بچێت و ڕوو لە کوێ بکات. "غولام" لە شوێنێکی دوورەدەست کارێکی دەست کەوتبوو. ماڵی غولام دوور نەبوو، بەڵام پوورە"نیسا"ی خێزانی غولام خانمێکی ژیری دڵ و دەروون کراوەوە بوو. لە یەکەم دیدار دا دەیزانی میوانەکەیان برسییە و دەبێ شتێک هەبێ لە بەر دەمی دابنێ. "ڤەرا"ش بۆ ئەنجامی کارێک ڕەوانەی شوێنێک کرابوو ؛ ئەدی چی بکات و چلۆن دەربەرێ؟ بە هەناوی خورێن ناکرێ بەرگەی ئەم سەرمایەش بگرێ. "مەلیک مەلیکیانتس"یش لە کارگەی کارەبای"بائیل"دا ئیشێکی کاتی و بە مزەی ڕۆژانە وەرگیرا بوو، بەڵام ئەژدەر نەیدەزانی ئاخۆ دەستی بەکار کردووە یان نا؛ ئەگەر دەستی بەکار کردبێ، هیچ نەبێ ئێوارە بە کاتی تەواوبوونی ئیش، چەند "کۆپێک"ێک مزە وەدەگرێت و دەکرێ هۆمێدی پارۆ نانێکی لێ بکرێ. بەدەم بیرکردنەوە و خۆدواندن، لە شەقامی"نیکۆلایۆڤیسکی" بەرەو "سادۆ" چوو. لێرەوە، دەبوایە بە لێواری دەریا دا بڕوات. لە ڕۆخی زرێ دا،

سۆزی سەرما دەماری دەتەزاند و چەشنی شەوە گیانداری هەڵدەگوشی. ئەژدەر بە هەر چەرمەسەرەیەک بوو، خۆی گەیاندە کارگەی کارەبا و بە هەڕەمە خۆی پێداکرد. هەرکە وەژوور کەوت، تینی سۆپەی نێوەڕاستی ژوورەکە گیانێکی تازەی پێدا و بە گورجی بۆ سۆپەکە چوو. کرێکارێکی دیوناس، لە پەنا سۆپەکە، لە سەر کورسیلەیەک خەریکی چایی خواردنەوە بوو. هەرکە چاوی بە ئەژدەر کەوت، بانگی کرد:

ـ وەرە دانیشە هاوڕێ، وا دیارە سەرما کەسیرەی کردووی... ورە دانیشە بزانم!

ئەژدەر توانای وڵامدانەوە نەبوو. دەم و لێوی جووڵەیان لێ بڕابوو. پڕ بە باوەش، لوولە سۆپەکەی دە هەمێز گرت و سنگ و بەرۆکی بۆ گەرما کردەوە. هەوای گەرمی بە لووت دا هەڵمژی و بە دەم دا دەری دایەوە. وردە وردە گەرم بۆوە و گیانێکی هاتەوە بەر. ڕووی دەمی دە هاوڕێی کرد و گوتی:

ـ خوێن لە ڕەگۆڵانم دا جەمام ببوو... چی نەمابوو پێ ڕابێم.

کرێکارەکە چاییەکی لە بەردەمی دا نا و گوتی:

ـ بگرە ئەم چاییە پێداکە با هەناویشت گەرم بێتەوە.

چایی داغ و تینی سۆپەکە لەشی ماندوویان حەساندەوە. گڵێنەکەی داوە و گوتی:

ڕاوەستاو بی هاوڕێ، بەڕاستی تام و بۆنی چایی و گەرمای سۆپەکەت تەواوێک بووژاندیانمەوە.

ـ ڕاوەستە با گڵێنەیەکی تریشت بۆ تێکەم !

ـ خۆش بی برا گیان، بەسمە... دەمت شیرین بێ!

ئەژدەر بەلای خۆیەوە گوتی: " پیاوی برسی کوا بە ئاو تێر دەبێ!". ڕوی کردە هاوڕێی و لێی پرسی:
ـ چلۆن دەکرێ "دەدۆشکا" ببینم ؟
هەرکە کرێکارەکە ناوی"دەدۆشکا"ی لە دەمی ئەژدەر بیست، شێوەی گوتنی گۆڕدرا و سەرسووڕماوانە پرسی:
ـ ئەو کێیە؟... لێرە من کەسێک بەناوی"دەدۆشکا" ناناسم...
ـ بەڵێ لێرەیە!
ـ وا دیارە سەرما و سۆڵە کاریان لێکردووی!... بڵێی کەسێک لێرە ئیش بکات و من نەیناسم؟... من نەزانم کێ لێرە ئیش دەکات و تۆ بیزانی!! ئەمە سەیر نییە؟!
ـ بۆچ پێت سەیرە کاکە؟ بڵێی من نەزانم باوە گەورەی من لە کوێ ئیش دەکات؟
ـ چی؟!.. واتە تۆ کوڕەزای ئەوێ؟!... بەڵی ئەمجار قسەکەت دە جێدایە... بەڵی لێرەیە کاکە ـ بە دەم زەردەی سەرلێوان و ئامارژەی پەنجە، بە ئەسپایی پێی گوت:
ـ هەرکە لەم ژووره چوویتە حەوشەی کارگە، لای ڕاست بگرە و دەرگای بەرامبەرت بکەیتەوە، باوەگەروەی خۆت لەوێ دا دەبینی.
ئەژدەر بە سپاسەوە هەستا و دوای ماڵاوایی کردن، هەر ئەو ڕێگایەی گرتە بەر کە ئەو گوتبووی. سەرما و سۆڵە تۆزکاڵێک ئەهوەن ببۆوە و دیار بوو هەوای بەفر بارینە. کڵاوکەی داکێشا و کۆنە باڵتۆکەی بە خۆیەوە گوشی و ڕێک بەرەو دەرگای بەرامبەری چوو. کورتەدیواری هۆدەکە، نیوە بەرد و نیوە دار و پەردوو بوو. دەرگای هۆدەکە هەر هێندەی سەهۆڵ گرتبوو، دەسگرە و بەری لاولاوەی دیار نەبوو. بە

سەری پەنجە چەند جارانی کوتایە دەرگاکە و، ڕاوەستا. پاش ئیستێک ڕاوەستان، دەرگای بەڕوو دا کرایەوە و بالآبەرزێکی ڕیش پان لە بەر دەرگاکەوە گوتی:

ـ کێتان گەرەکە باوکەکەم؟

ژوورەکە تاریک و پشتی دەرگاکەش ئەوەندە ڕووناک نەبوو، کە ڕوخساری کابرا ببینێت، بەڵام دەنگی کابرای ڕێش پان بە گوێی ئەژدەر ئاشنا بوو. ئەژدەر یەخەی باڵتۆکەی داکێشا و کڵاوەکەیشی کەمێک لادا و لە دەرگاکە نزیک بۆوە. کابرای پشتی دەرگا، دەستی کێشا و شانی ئەژدەری گرت و بەرەو خۆی کێشای و گوتی:

ـ ئەژدەر ئەوە تۆی؟... وەرە بزانم... وردە ژوور!

ـ هەڤاڵ کنونیانتس بمبوورە بەم سەر و ڕیشەتەوە تۆم نەناسیەوە.

دەرگاکەیان گاڵە دایەوە و چوونە ژوور. ژوورەکە نیوەتاریک و سارد بوو. لە پەنا مێزێکی بچووکی نێوەڕاسی ژوورەکە دا دوو کەس دانیشتبوون، یەکیان"مەلیکیانتس" و ئەوی تریان "لادۆ کەتسخۆلی" بوو. هەرکە ئەژدەر نزیکتر بۆوە، "لادۆ" لە سەر جێگا ڕابوو و وەک برایەکی ئازیز، "ئەژدەر"ی دەباوەش گرت و بە وردی تێی ڕاما.

ـ ئەژدەر!... دەستەبرای باشی من، زۆر لەمێژە لێک دوورین. تەواو تاسەتم کردبوو. ئەدی پێم ناڵێی بۆچ ئەوەندە کز و لەڕ و لاواز بوویت؟

ـ بەڕیز هەڤاڵ لادۆ، منیش بە ئارەزووی دیدارت بووم، بەڵام ئەدی بۆچ پێم ناڵێی هۆی لاوازی تۆ چییە؟ هەر نەک من و تۆ، ئەوەتا هەڤاڵ"بوگدان"یش وەک جاران نەماوە.

به زەردەی پێکەنینەوە،"لادۆ" دەستی ئەژدەری گرت و لە پەنا خۆیدا کورسی بۆ دانا و دانیشتن.

ـ باس کردن لە کزی و لەڕ و لاوازی بێسوودە و دیارە هۆی چییە، بەڵام ئەوەی کە ڕوون و گەش و هیوابەخشە، ڕۆژی سەرکەوتن و بە ئاوات گەیشتنمانە، کە بەرە بەرە لێیَ نزیک دەبینەوە. بەڵام گوێ بگرە ئەژدەر، بزانە لەم ماوەیەدا ئێمە چیمان کردووە و بەرهەمی چالاکیمان چییە ـ چاوێکی لە هاوڕییان کرد و دوای پشکنینی گیرفانەکانی، لەباخەڵی بەرەوەی چاکەتەکەیەوە ڕۆژنامەیەکی دەرهێنا. ڕۆژنامەکە ، ژمارەی نوێی ئیسکڕا بوو. دوای چاوپێداخشاندنێکی تێکڕایی، "لادۆ" بە شادمانییەوە گوتی:

ـ ئەوا "نینا" بەرە بەرە، بە تەمەن پێ هەڵدەچێت و لە خاوی و کاڵ و کرچێتی دێتە دەر. بەرهەم و بڵاقۆکی "نینا"کەمان یەک و دوو نین؛ "ئیسکڕا" لە چاپ دەدا و بردزۆلا، پەرتووک، نامیلکە، ئاگاداری و شەونامەش دەردەکات... ئێوە لە "ئیسکڕا" بروانن و سەیری کەن و بزانن چەندە بەرێوجێ چاپ کراوە!... چاپخانەکەمان گەلێک ڕند و بەرهەمبەخشە. بەڵام تەنیا گرفتێکی کە هەیبێت، کەرەسەی خاومان درەنگ دەگاتە دەست. "ماتریس"ەکانیش بە کاتی بەجێ ناگەنە دەستمان. گەلێک جاران بەهۆی درەنگ مانەوەی ماتریس و دەست نەکەوینی کەلوپەلێ پێویست، "نینا" ناچار دەبێ کتێبی وانەی خوێندنگەکان لە چاپ بداتەوە.

"زاخارڤیچ" دەستێکی خستە سەر شانی ئەژدەر و خۆشەویستانی لێی پرسی:

ـ لەوانەیە بۆ "نینا" زۆر کەیل و خەمناک بی هاوڕێ؟
ـ کەیل و خەمناک و دڵ بەپەرۆشم بۆی، بەڵام ئەم پاوانکردنەش دوایی دێت و دەزانم زۆر ناخایەنێت و پێی شاد دەبمەوە... بەڵی جار جارەش دڵم بۆی دەکورکێنێت و حەز دەکەم بیبینم، بەڵام دەزانم ئەم پاوانکردنەش پاراستنی "نینا" دەستەبەر دەکات و نابێ پەیمان بشکێنم.
لادۆ لێبڕاوانە گوتی:
ـ ڕاستە ئەژدەر!... منیش ڕادەی ئۆگری و ئەڤیداریت دەزانم و تێدەگەم حەز و خۆزیای تۆ بۆ "نینا" چۆنە و چەندە. بەڵام ڕێک و تەباجووڵانەوە، یاسای ئێمەیە و دەبێ ڕەچاوی بکەین. بەڵێ "نینا" چەشنی نەقیمی هەنگوستیلە، دە گەمارۆی نەیاران کەوتووە. پاروشین سەدان چنگ بەخوێنی بۆ وەگەڕ خستووین. دەیان دز و چەتە و ساختەچی و پۆخڵەپیاوی بەکرێ گرتووە و بەنیازە، گورزی گورچک بڕمان لێ بوەشێتنت و سەرچاوی بەیان و بڵاڤۆکەکانمان لێ بستێنێت. بەڵێ" نینا" گەلێک مەترسی بەسەرەوەیە و ئێمەیش دەبێ بیپارێزین.
نووزەی با لە کەلێن دەگاکەوە بە گوێ دەگەیشت. ژوورەکە ئەوەندە سارد بوو، کە دەست قەڵەمی نەدەگرت. "لادۆ" لەبەر چۆقی سەرما هەڵکروژمابوو. دەست و باڵی هەڵدەگلۆفی و شان و ملی با دەدا. "لادۆ" ڕووی کردە ئەژدەر و لێی پرسی:
ـ "ڤەرا" چۆنە و لە چ حالدایە ئەژدەر؟ ئاگاتان لێی بێ. زستانەکە ساردە و ڤەرا زۆر بێ گۆشت و گیانە؛ ڕاسپێربن بۆ شوێنی دوور نەچێت و ئاگای لە خۆی بێ.

ئەژدەر بێدەنگ و مات چاوی لە دەمی "لادۆ" بڕیبوو. بە بێدەنگ مانەوەی ئەژدەر، زەردەی کەوتە سەر لێوی "لادۆ" و درێژەی بە قسە دا:

ـ ئەژدەر با مزگێنی ئەمەشت بدەمێ کە ئەتۆ و ڤەرا، بەم زووانە دەگەڕینەوە چاپخانە و دەس بە کار دەبنەوە. شەقامەکانی دەور و بەری چاپخانەکەمان بەرە بەرە چۆڵ دەبن و، وا دیارە پاروشین هێزەکەی بۆ شوێنێکی تر حەواڵە کردبێت. بۆ گەڕانەوەتان، هاوڕێ "چۆنیاتۆڤ" ئاگادارتان دەکاتەوە.

دوای ئەم گوتوبێژە، ئەژدەر بەنیازی ڕۆیشتن بەرز بۆوە، بەڵام "لادۆ" ژێر باڵی گرت و لە سەر جێی خۆی داناوە و وتی:

ـ دانیشە هاوڕێ دانیشە! تۆ هیچ هێز و توانایەکت نییە بۆ ڕۆیشتن... بۆ کوێ دەچی؟ من لە ڕوخسارتەوە تێدەگەم برسی و بێ ڕەجڵی.

ئەژدەر بە شەرمەوە گوتی:

ـ نەء!... نەخێر برسی نیم و ناخۆم!

"لادۆ" بەبێ ئەوەی کە گوێ بۆ قسەی ئەژدەر شل بکات، چەکمەجەی مێزەکەی کردەوە و چەند تیکەنان و کەموسکە پەنیرێکی دەرهێنا و لە بەردەمی ئەژدەری دانا و گوتی:

ـ فەرموو هاوڕێ... فەرموو! پیاوی برسی لە چاوی ئاڵۆز و کەم سۆیەوە دەناسرێتەوە. لەوەتی چاوم بەم ژیانەدا کردۆتەوە، لە هەموو قۆناخەکانی ژیانم دا هەر هاونشین و یار و هاوڕێی مرۆڤی برسی بووم و، من خۆیشم یەکێک لەوان بووم و هەم. ڕێگامان دیارە و دەبێ کۆتایی بەم دەقە بێ ڕەونەقەی داهاتووی خۆمان بێنین. دەبێ داهاتوویەکی تێر و

تەسەل و ساخ و بێ وەی بۆ چینی ژێرستەم دەستەبەر بکەین هاورێ... بخۆ و شەرم مەکە... بەشی خۆتە و هی هیچ کەس نییە.

دەست گێرانەوە بێسوود بوو. ئەژدەر بەشی خۆی پێجایەوە و لە گیرفانی باخەڵی پاڵتۆکەی خست و گوتی:

ـ بۆم خۆش بی "ڤلادیمیر"! ئەمەش بەشی ئەمشەوم دەکات... ئەگەر ڕەزاتان لە سەر بێ، دەمەوێ بڕۆم.

ـ مەلیک لە سەر جێگا بەرز بۆوە و بە ئەسپایی بە گویچکەی دا سریواندی:

ـ سبەی بەیانی وەرە سەردانم بکە. هەوڵ دەدەم ئیشێکی کاتیت بە مزەی ڕۆژانە بۆ وەربگرم... هەر باشە هەتا بزانین سبەی چۆن دەبێ... سبەی وەرە!

ئەژدەر ڕۆژگارانێکی زۆری بە برسیایەتی بە ئێوارە گەیاند بوو، بەڵام قەت بەم چەشنە ناشکوایی و بێ ئەنوایی نەبینی بوو. هەر بۆیە ئەم چەل و هەلە نالەبارە لە دەفتەری ژیانی دا جێگایەکی زۆر خەمبارانە پڕ کردبۆوە کە هەرگیز لە یادی دەرنەدەچوو].

****

20

بەم چەشنە، مانگی ژانڤییە و فیڤرییەی ساڵ 1902 تێپەڕین و ڕەشتری ڕۆژگاریان تێپەڕ کرد. ڕاونان، بگربگر، ڕەشەکوژی، سەرما و سەخڵەت، ئاتاجی و برسیایەتی و سەدان ژان و برک و قۆرتی لابەلای تر، چەشنی شەوە، کرێکار و ڕەنجبەران هەڵگوشی. لەوناوە دا، حاڵ و گوزەرانی ڤەرا گەلێک کۆڵەوارتر بوو. ڕۆژانە، هەتا ئێوارێ و بە ناچاری لە ماڵ دەمایەوە و گەلێک شەوانیش، هەر شەوێک بە پەساوێک لە ماڵی میرزاحسێن ، بەلای ئامینە دەمایەوە و شەوی بە ڕۆژ دەگەیاند. بۆ شوێنە ونکە، زۆرجاران جلک و بەرگی ئاڵوگۆڕ دەکرد و هەر دەم قژ و بسکەکەی بە جۆرێک دادێنا. بە کورتی، کەمتر هەتا ئێوارە لە سەر یەک ڕەنگ و دیمەن دەمایەوە.

مانگی مارس داهات و لەپڕ و ناکاو شەپۆلە گەرمایەکی سەیر بە وڵات دا گەڕا، کە جلکی گەرم و پاڵتۆی زستانی وەلا نرا.

هاموشۆی ڕۆژانەی ئەژدەر بۆ چاپخانە ڕۆژبوێری تێنەدەکەوت و بەردەوام سەرقاڵ و سەرگەرمی کار بوو. ڕەوتی بزووتنەوەی کرێکاری لە هەڵکشان دابوو. ئەژدەر ئەمەی لە هەڵس و کەوتی "لادۆ" دا دەخوێندەوە. ڕۆژێک بە ئەوپەڕی خۆشی و شادمانییەوە بە "ئەژدەر"ی گوت:

ـ ئەژدەر! هەڤالان لە شاری "باتووم"ەوە گەلێک خەبەری خۆشیان پێداوین. لە وێندەرێ بۆیان نووسیووین کە خۆپیشاندانێکی مەزنیان وەڕێ خستووە و دروشمگەلێ گونجاویان بەرز کردۆتەوە. هەر لەم دەمۆستراسیۆنەدا، بگربگر ساز بووە و زلە خاوەن سامانەکان خمیان لێ شیواوە. ئێمەیش سەبارەت بەم چالاکییە مەزنەی شاری باتووم، ئاگادارییەکی تایبەتمان لە چاپ داوە... ئەوەتا، بڕوانە! ئەم لاپەڕەیە هەر دەبێ ئیمڕۆکە بکەوێتە بەردەستی کرێکارانی باکۆیی. کۆمیتەی شاری باکۆ سوورە لە

باتووم = یەکێک لە شارەکانی ئازەربایەجانی باکوورە.

سەر بڵاوکردنەوەی و پێداگرە دەبێ بەشی هەرە زۆری کرێکار لەم چالاکییە ئاگادار بکرێنەوە.

ئەژدەر ئاگادارییە تازەچاپکراوەکەی لە دەست "لادۆ" وەرگرت، بەڵام دەرفەتی خوێندنەوەی نەکرد، کە لادۆ لاپەڕەیەکی تری بۆ ڕاداشت و گوتی:

ـ ئەمەشیان تازەیە و بۆ ڕۆژی یەکەمی مانگی ئەیار بە چەند زمانان نووسراوە. بڕیارە لەو ڕۆژە پیرۆزەدا، خۆپیشاندانێکی مەزن ڕێکبخەین و ئەم نامەیە بە هەموو کرێکارێک بگات ـ لادۆ بە دەم قسانەوە لە سووچێکی هۆدەکەدا خورجێنێکی خۆش ڕەنگ و خنجیلانەی دەست دایە و بە لاشانی ئەژدەری داکرد و کڵاوە کەوڵینەیەکی لادێیانەی لە سەری کرد و بە ئاماژەی پەنجە، ڕێگای دەرەوەی نیشان دا و گوتی:

ـ ڕێکەوە بەرەو کانگا و کارگەکان و هێزی کرێکار ببزوێنە هەڤاڵ!... بەڵام یەکجار زۆر وریا و زیت و داودۆزانە بڕۆ!

هەر ئەو ڕۆژە، ئەژدەر و ڤەرا پێکەوە لە وێستگەی "کۆکۆشکا" دا قەراری یەکتر بینینان هەبوو. ئەژدەر زۆر چاوەڕان نەمایەوە و دەگەڵ"ڤەرا"ی یەکتریان بینی و ئەرک و ڕاسپاردەکانیان پێکەوە بەجێ گەیاند.

لە ماوەی نیوەی مانگی مارس دا، هەر ئەوەندەیان ئەرک و فەرمان پێ ئەسپێردرا، کە تەنانەت دەرفەتی دانیشتن و پشوودانێکی کورتیشیان دەست نەدەکەوت. سازدان و سازمانکاریی خۆپیشاندان، مانگرتن، وتاردان، ئامۆژگاری و هەڵخڕاندنی بەشمەینەتان بۆ وەرگرتنەوەی مافی پێشێلکراو، هەموو ڕۆژەکانی نیوەی مانگی مارسی پڕ کردنەوە. هەر پۆلە هاوڕێیەکی کۆمیتەی شاری باکۆ، بە شوێن ئەرک و ڕاسپادەیەک بەرەو هەندەرانیک ناردران و ئەرکی پێویستان پێ سپێردرا.

ئەو ڕۆژە، ئەژدەر و لادۆ لە چاپخانە بوون، کە لەپڕ لە دەگایان دا. "ڤلادیمیر زاخارڤیچ" بە هێمنی بەرەو دەرگا چوو. تاوێک ڕاوەستا و هێدیانە گوتی:

ـ کێی؟

دەنگی ڤەڕا بوو:

ـ براگیان بیکەرەوە منم... خوشکت... هاتووم بتبینم!

لادۆ دەرگای کردەوە و ڤەرا گورجێک خۆی بە ژوور داکرد. "ڤەڕا" دەست و پەلی دەلەرزین و گەلێک پەشۆکاو دەهاتە بەرچاو. هەرکە لادۆ ئەم بار و دۆخەی بینی، دەستی "ڤەرا"ی گرت و بە میهرەبانی لە سەر کورسی دانا و گوتی:

ـ ئەهوەن بە کچی خۆم... هێدی بە و بڵی بزانم چییە و چ باسە؟

ڤەڕا هەرچۆنێک بوو، بەخۆی داهات و پەشۆکاوی و خەجاڵەکەی کەمتر کردەوە وگوتی:

ـ لە دوێنێ شەوەوە بگربگر دەستی پێکردووە و کرێکارە ناسراوەکان ڕەپێچەک دەدەن... هەتا ئێستا، نزیک بە بیست و پێنج کەسیان دەسبەسەر کردووە وهێستایش هەر بەردەوامە. پۆلیس مەڵبەندە کرێکارنشینەکانی گەمارۆ داوە... ماڵان دەپشکنن... لە تەرکی ژووری دانیشتنەوە، هەتا قەڵشی دیوار و ژێر میچ و ڕفە و تاقەی ماڵانیان هەڵتەکاندووە... هەرکەس دەگرن، یەکەم پرسیار سۆراغی تۆ دەگرن و شوێنی تۆیان لێ دەوێن...

لادۆ تووڕە بوو. دەستەکانی ڕادەماڵین و پەساپەسا دەهات و دەچوو. تاوێک ڕاوەستا و گوتی:

ـ کەوایە هێرشیان دەست پێکردووە... بەڵام هیچ قەیدی نییە و ئێمەیش خۆمان بۆ هوروژم تەیار دەکەین... بەڵام ڤەرا بکی بزانم لە"بوگدان" و "پیوتر" چ خەبەر؟ سەبارەت بەوان هیچ هەواڵێکت وەرگرتووە؟

ـ نەخێر ئەوان لەم پەلامارە بەدوورن، بەڵام هەر دەسبەسەرکراوێکی کە لێپرسینەوەی دەگەڵدا کراوە، هەواڵی تۆ و "بوگدان" و "چوانیاتۆڤ" دەپرسن. تەنانەت دەگەڵ سەرخوێندنەوەیان، ئەم پێش شەرتەشیان بۆ دادەنێن کە ئەگەر ئەم سێ کەسە بناسیت و شوێنەکانیان بڵێن، دەرگای ئازادبوونیان بۆ دەکرێتەوە...

لادۆ بە پەلە گوتی:

ـ ئاکامەکەی چی بووە؟... وەکی بزانی کەسیان بۆ هەڵخەڵەتاوە؟

ـ نەخێر! کەس دەمی بۆ ئەم شەرمەزارییە نەکراوەتەوە. بڕوا ناکەم کەس ئەوەندە خۆی نزم و نەوی بکات، کە بۆ دەرگاکردنەوەیەکی کاتی خۆی ڕووڕەش بکات...

ـ ساکار و خۆش باوەڕ مەبن! لە ڕێزەی کرێکاران دا زۆرکەس هەن کە بە وادە و بەڵێنە بریقەدارەکانی" ئێکۆنۆمیستەکان" هەڵخەڵەتاون. ئەوان گەلێک لە خۆیان مەمنوونن کە وەک مارکسیستی ئازاد و ئاشکرا، لە حکومەتی تزاری دا، خزمەتگوزاری دیکتاتوڕ و سەرمایەداران بکەن. نۆکەرانی ئەڵقە لەگوێی"داشناگەکان"، "پان تورکیستەکان" و "پان ئیسلامیستەکان"یش کەم نین و سەرپاکیان دژان و دوژمنانی تێکۆشەرانی ڕاستینی چینی کرێکارن ـ لادۆ بەدەم قسەکردنەوە بۆ ڕووی کردە ژووری چاپخانەی و وەک هیچ تەنگژەیەک ڕووی نەدابێ، چەند جاران تۆپی لاشانی دەزگای چاپخانەکەی هەڵسووڕاند و چەند لاپاڕەی تازەی چاپ کراوی لە سەر مێزەکەی دانان و گوتی:

ـ خۆشباوەڕی و ساکاربوون، لێژاییەکی لووسە و بەرەو هەڵدێرمان دەخلیسکێنێت. دەبێ وریا و چاوکراوە بین و گورک و مەڕ لێک بکەینەوە. ڤەڕا ئەتۆش هەتا ماوەیەکی دیاریکراو بەم دەوەر و بەرە دا ڕامەبرە و خۆت لە چاپخانە دوور ڕابگرە.

نیوەی دوورمی مانگی مارس و سەرەتای ئەپریل بەم چەشنە تێپەڕی. هەرکەس دەکەوتە بەردەستی پۆلیس، ڕەوانەی بەندیخانە دەکرا. ڕاوەدوونان و گرتن و بردن هەر

نەک لە مەڵبەندە کرێکارییەکان، بگرە لە ناوەندی شار و لە دەرەوەی شاریش بەبرەو بوو. هەرچی توندی و تیژی بوو، پۆلیس نواندی و دەستی لێدانی سووک نەکرد.

داشناگ = ڕێکخراوی سیاسیی ڕەگەزپەرستانی ئەرمەنەکان.

دەگەڵ زەبر و زەنگی پۆلیسیش، گردبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیی شاری باکۆ و دەرکردنی بڕیاراتی پڕ بە قالبی ڕۆژ، لە بەردەوامی دابوو. لە بەرامبەر هەر فێڵ و تەڵەکەیەکی پۆلیس ، بەیان نامە و شەونامەی شیاو بڵاو دەکرایەوە. ئەم کێبەرکێ و جوابەجەنگییەی کە کۆمیتەی شاری باکۆ دەیکرد، دەزگای پۆلیسی دەستەوەستان کردبوو.

لە یەکێک لە ڕۆژەکانی سەرەتای مانگی ئەپریل دا، پەیام بە ئەژدەر گەیشت کە سەردانی چاپخانە بکات. هەرکە ئەژدەر پێی نایە ژووری چاپخانە، هاوڕێیانی مات بێدەنگ بینی، بەتایبەت لادۆ ، کە بە پێچەوانەی هەمووکاتانی تر، لە ئەوپەڕی تووڕەیی دابوو. ئەژدەر نزیک کەوتەوە و بێدەنگ ڕاوەستا. لادۆ سەیرێکی ئەژدەری کرد و گوتی:

ـ ئەژدەر ئەمڕۆ لەلایەن "نادژانا کرۆپۆسکایا"وە نامەیەکمان پێ گەیشتووە کە تێیدا هاتووە هەڤاڵ لێنین ڕای ئەسپاردووە مەکینە و دەزگای چاپخانەکەمان بەرەو شارێکی ناوەندی ڕوسیا ڕاگوازین... ئەوا دەبینی بە یاریکاریی هەوالانمان کەلوپەلمان کۆکردۆتەوە و بڕیارمان داوە

"ڤلادیمیر زاخارڤیچ" دەگەڵ بارگە و بنەر ڕەوانەی وێندەرێ بکەین.

ئەژدەر سەیری دەواندەوری ژوورەکەی کرد. وڵات بە تەواوی هەڵوەژێردرا بوو. قوتیلەی بەتاڵی پیتی چاپ دەیگوت کە چاپخانەکەیان دەبێ بۆ ماوەیەکی نادیار لە چالاکی بکەوێت.

لادۆ سەری سندووقێکی گەورەی کردەوە و گوتی:

ـ ئێوە بۆ هەڵوەشاندنی مەکینەکە، دەستێکم بدەنی با زووتر ڕایپەڕێنین.

بەتێکڕا دەستیان کرد بە هەڵوەشاندن و جیاکردنەوەی وردەئەجزای مەکینەکە. هەر بەشێکیان کە لە مەکینەکە جیا دەکردەوە، لە جێیەکی نەرمی ناو سندووقەکەیان دا ڕادەخست و پووشاڵ و ورتکە کاغەزیان لە پاڵ دەخزاندن. لادۆ گوتی:

ـ پیتەچاپییەکانمان لە نۆ بەستە دا بەستەبەندی کردوون، کە بە نیازیز چواربەستەیان بۆ ماڵی"باکرادازە"ی جێگری مەکینەوانی شەمەندۆفێریان بنێرین و پێنج بەستەی تریان بە ناونیشانی کەسێکی تر دا ڕەوانە بکەین. وا بڕیارە دراوە کە هەموو بەستەکان لە یەک ڕۆژ دا بەرەو "هەشتەرخان" بچن.

لادۆ بەدەم شرێت پێچ کردنی سندووقەکانەوە دەیگوت:

ـ باکۆ کەوتۆتە ژێر چاوەدێریی توند و تیژی دەزگای سەرکوتکەر و چاپخانەکەمان لە ژێر ئەگەری پڕ خەتەر دایە. ڕۆژنییە دەیان سیخوڕی بەدفەڕ بەم گاز و گوزەرە دا ڕانەبرن

و ملەقوتە و ملۆمۆی دۆزینەوەمان لێ نەکەن. ئیتر چاپخانەکەمان دەبێ دەگەڵ شاری باکۆ ماڵاوایی بکات.

نادژانا کۆنستانیتنونا کروپۆسکایا= هاوسەر و هاوخەباتی لێنین.

هەر ئەو ڕۆژە، ئەژدەر بارگە و بنەی چاپخانەکەی بەرەو شارەدەریای کاوکازیا ـ مێرکۆری برد و بەناوی کەلوپەلی ماڵی کۆچەرێک، تەسلیمی ژووری یەساوڵی شەریکەی گەمێوانیی کرد.

سبەی بەیانی ڕۆژی داهاتوو، ئەژدەر و ڤەرا لە یەکێک لە وێستگەکانی پەنای شاری باکۆ، "لادۆ"یان بەڕێ کرد. لادۆ سەر و ڕووی خۆی بە چەشنێک گوڕیبوو، کە ئەگەر تەنانەت ئەژدە و "ڤەرا"ش، ئەگەر پێشەکی قەراری یەکتر دێتنیان دەگەڵی نەبوایە، لەوانە بوو نەیناسنەوە. بەم تەرتیبە، لادۆ دەزگای مەکینەی چاپی بەرەو شارێکی ناوەندی ڕوسیا برد.

****

21

ڕۆژی جەژنی یەکەمی ئەیاری ساڵی 1902، بەرەبەیانی زوو، کرێکارانی کانگە و کارگەکان لە باخی "پاراپێت"، کە جەمسەری هەشت ڕاستە شەقامانی دەگرتەوە، گرد بوونەوە. باخی پاراپێت بە هۆی هەڵکەوتەی نێوان زۆربەی کارگە و کانگاکان، بۆ پێک گەیشتن و تێک لکانیان هاسانتر بوو.

هەر ئەو ڕۆژەش، هێزەکانی پۆلیس و ژاندارمی مەڵبەندەکانی "باڵاخانی"، سوراخانی" ، "بائیل" و تەنانەت ژاندارمی دێهاتی دەور و بەری کوێستانی "ڕازین"یش ، لە دەور و بەری باغی پاراپێت دا مۆڵگەیان تەنیبوو. ئەوەی ڕاستی بێ، دەزگای ئەولەکاری و سیستەمی سەرکوتکەری ڕژێم، قەت پێیان وانەبوو لە ڕۆژی جەژنی کرێکار دا ئەو گشتە کرێکارە لە ناوەندی شار دا کۆ ببنەوە.

ئاپۆڕای کرێکاران لە باغی پاراپێت دا دەزگای ئەمنییەتی ڕژێمی سەرسام کرد، هەر بۆیە، جگە لە هێزی ژاندارم و پۆلیس، دەیان ڕەوە مرۆڤی شڕ و دڕی چۆماخ بەدەستیشیان کێشابوویە گۆڕەپانی باخی پاراپێت.

هێشتا ئەژدەر نەگەیشتبوویە شوێنی کۆبوونەوەکە، کە لە ڕێگوزەرگەکانی پشتی باخی پاراپێت دا دەیان سیخوڕ و بەکرێگیراوی چاو پێکەوت. بەڵام هەرکە گەیشتە ناو باخ،

سەیری کرد و ڕوانی، سەری سووڕ ما. باخی پاراپێت لە حەشیمەت ژاوەی دەهات. دەرزیت هەڵاویشتبایە، نەدەکەوتە سەر زەوی. کرێکاری هەر مەڵبەندێک لە شوێنێکدا جێگای گرتبوو. کرێکارەکان بەجلگی خاوێن و نەزم و زاکوونێکی فرەتایبەت، چاوەڕوانی پیرۆزکردنی جەژن ڕاوەستابوون.

ئەژدەر، بە بەر پۆلی کرێکاران دا دەهات و بە وردی سەیری هەموو لایەوکی دەکرد. لە ناو پۆلێک دا، چاوی بە "حەمەیارق" کەوت. حەمەیارۆڤ بە بالای بەرز و شان و باهۆی ڕەختە و سمێڵی بادراو و کڵاوی لاتیلاکی سەری، سەر و گەردنێک بەرزتر لە هاوڕێیانی هەڵکشابوو. حەمەیارۆڤ و هاوڕێیەکی خەریکی گوتوبێژ بوون، بەڵام لەبەر جەستەی درشت هەڵکەوتەی حەمەیارۆڤ، هاوڕێی هاودەمی دیار نەبوو کێیە و چ کەسێکە. ئەژدەر بەرە حەمەیارۆڤ چوو. هەرکە لێیان نزیک کەوتەوە، "وانیا فیۆلتۆڤ"، "شەلگۆنۆڤ"، "میربەشیر قاسمۆڤ"و چەند هاوڕێی تری بینی، کە بە دەوری "حەمەیارق"ەوە ڕاوەستابوون. لە درێژەی ڕێگا دا، هەتا گەیشتە لای "حەمەیارۆڤ"و هاوڕێیانی، هەر کەس چاوی بە ئەژدەر دەکەوت، دە ئامێزی دەگرت و بەگەرمی چاکوچۆنی دەگەڵ دەکردو ئەملا و ئەولایان ماچ کرد. لەم کورتە ڕێگایە دا، چەندها جار، ڕایانگرت و بە پۆل بۆی هاتن. ئەژدەر بەم قەدر و قوتبەی کە بەلای هاوڕێیانەوە هەیبوو، لە ڕادە بەدەر هەستی بە سەربەرزی دەکرد و لە دەروون دا پێی دەگەشایەوە. ئەم ڕێز و حورمەتەی هاوڕێیانی، لە سای خزمەت و تێکۆشانێک بوو کە ئەژدەر لە هەموو بوارێکەوە بە هاوکارانی دەکرد. بەڵام ئەو کەسەی کە ئەژدەر لێی دەگەڕا

و بە دڵنیگەرانی چاوە چاوی بوو بۆی، هاوڕێ غولام بوو. بیری نەساخی و ئەگەری گیران و دەسبەسەرکردنی غولام، دوو شت بوون کە دڵی ئەژدەریان وە کەلکەلە خستبوو. پۆلی حەمەیارۆڤ و هاوڕێیانی باوەشیان بۆ ئەژدەر کردبۆوە و چاوەڕانی هاتنی ڕاوەستابوون. ئەژدەر دوای ڕۆژباش و دەس لەملان کردنێک، بۆ ئەوەی نەبێتە ئاستەنگی قسە و گوفتوگۆیان، کەمێک ئەوەلاتر ڕاوەستا، بەڵام حەمەیارۆڤ قۆڵی گرت و دەستەوملانی بوو و ڕوو بە"فیۆلتۆڤ" گوتی:

ـ وەرە "وانیا" دەگەڵ ئەژدەر ئاشنا بە... ئەژدەر هاوڕێی بوێر و گیانبەختکەری ڕێبازی پیرۆزمانە... وەرە خۆتی پێ بناسێنە!

"فیۆلتۆڤ" ئەژدەری گرتە هامێز و گوتی:

ـ من و گەلێک لە لاوانی تازەکاری ئەم ڕێبازە چاوەڕانی ناسینی ئەژدەر بووین.

حەمەیارۆڤ دەستی خستە سەرشانی ئەژدەر و بەدەم پێکەنیەوە گوتی:

ـ جاری جاران دوو برالە بوون، کە یەکیان لە ئاو دەترسا و ئەوی تریان لە ئاگر... بەڵام هەنووکە هیچکامیان نە لە ئاو دەترسێن و نە لە ئاگر...

"فیولتۆڤ" دەستێکی لە پشتی حەمەیارۆڤ گوتا و وتی:

ـ دەی حەمەیارۆڤ باسی یەکەمی ئەیاری دوو ساڵ لەمەوبەرت بۆ دەکرین!... درێژەی پێ بدە حەمە!

حەمەیارۆڤ چاوێکی لە ئەژدەر کرد و بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ ئەژدەر! بەر لە هاتنی تۆ، خەریک بووم باسی کۆبوونەوەی یەکی ئەیاری ساڵی 1900م بۆ هاوڕێیان

دەگێڕایەوە. ئەوسەردەمە، تۆ لە شاری باکۆ نەبووی. ئەودەم، من و چەند هاوڕێی ڕێزدارم، لە داوێنی کێوی "ڕازین" یەکترمان گرتەوە. بۆ شوێنە ونکە و خاپاندنی چاوی سیخوڕ و بەدکاران، کەمووسکەیەک خواردەمەنی و شووشە ئارەقێکمان لە ناو خۆمان دا پان کردەوە. ئێمە گەرمی ژماردنی ڕادە و ڕێژەی ستەمی ستەمکاران بووین و بۆ دۆزینەوەی ڕێگای دەربازبوون، خەریکی دانان و دامەزراندی پلاتفۆرمێکی کاری نهێنی بووین. بەڵام ئێمەی سێ کەسی، لەم بوارەدا کاڵ و کرچ بووین و زانستی سیاسیمان نزم و هەژار بوو. هەر ئەو ڕۆژە و بە هەڵکەوت، هاوڕێ "لادۆ کەتسخۆلی" هات و بوو بە میوانی کۆڕەکەمان. ناسینی لادۆ و حەز و خۆزیای خۆمان، بۆمان بوو بە ماڵ. زۆری نەخایاند شانەیەکی سیاسی بچکۆلانەمان ساز کرد و خەریکی سەرەتایی ترین کاری سیاسی بووین. هاوڕێ لادۆ، وەک ئامۆژیارێکی تێکۆشەری سیاسی، پشتی گرتین و پەروەردەی کرین. لە یەکەمی ئەیاری ساڵی 1901 دا ژمارەی بەشداریکەرانمان گەیشتە سەد و سی کەس، بەڵام لە کۆبوونەوەی ئەمساڵمان بڕوانە... سەیرێکی ئەم دەریا خرۆشانە بکەن و ببینن ئێستا چەندین!...

ئەژدەر ڕووی کردە حەمەیارۆڤ و هاوڕێیانی و گوتی، دەبێ دەست پێ بکەین!

حەمەیارۆڤ ڕووی کردە "فیولۆڤ" و لێی پرسی:

ـ "وانیا" کاتژمێرەکەت چەندە؟

ـ بۆ دوانزدە پێنج خولەکی دەوێ!

ـ دەی کەوایە تۆ برِۆ و ڕێک لە سەر کاتژمێری دوازدە، موشەکە شیتەیەک ئاگر بدە، با بە ڕاخوشینی موشەکە شیتە، هەموو هاوڕێیانی ئەم گۆڕەپانە ئاگاداری دەسپێکردنی بەرنامەکەیان ببن. هەرکە ڕاخوشینی موشکمان بینی، لە ڕێگای شەقامی "نیکۆلایوڤسکی"یەوە، بۆ سەر، بەرەو "دۆما"ی دەوڵەتی هەڵدەکشێین..

فیولتۆڤ گورج لە ناو حەشیمەتەکە دا لە بەر چاو ون بوو. حەمەیارۆڤ و ئەژدەر بەرەو شەقامی "ئەلگینسکی" وەڕی کەوتن.

لە شەقامی "ئەلگینسکی" دا حەشیمەتێکی زۆر پۆنگی خواردبۆوە. لە بەشی هەرە سەرووی جەماوەرەکە دا "چونیاتۆڤ" و "شەلکۆنۆڤ" و میربشیر قاسمۆڤ و "کنونیانتس و پۆلێک هاوڕی ڕاوەستا بوون. ئەژدەر بە ئامازەی سەر، دەگەڵ حەمەیارۆڤ بۆلایان چوون. هەرکە قاسمۆڤ چاوی بە حەمەیارۆڤ کەوت، لێی پرسی:

ـ حەمە یارۆڤ پێ هەڵێنەوە و گورج ئالاکە بێنە، کە وەختی هەڵدانی ئالاکەمان هاتووە... دەی گورج بە !

حەمەیارۆڤ بە شوێن ئالا دا چوو. چونیاتۆڤ بە ئەسپایی بە گوێی ئەژدەر دا خوێندی:

ـ لە سەر بڕیاری کۆمیتەی باکۆ، ئەژدەر ئالاهەڵگرە و لە بەرەوەی جەماوەری هەزارانی دا بەرەو پێش دەڕوا... سەری سەعاتی دوازدە، "فیولتۆڤ" فەرمانی ئاگردانی موشەکە شێتە دەردەگات و هەرکە ڕاخوشینی موشەکمان بە ئاسمانەوە بینی، تۆی پێشەنگ وەپێش دەکەوی و ئێمەیش بە شوێن تۆ دا دێین.

به بیستنی ئەم بڕیارە شکۆدارە، خانەی دڵی ئەژدەر هەژینێکی سەیری تێگەڕا. زەردەی سەرلێوان و چاوی پڕ لە ئەسرینی، داستانێک بوو کە لە دڵی پڕخرۆشی سەرچاوەی گرتبوو. زۆری نەخایاند، حەمەیارۆڤ داردەستێکی درێژ بەدەستەوە، هات سوێیان. چەڵەکە دارەکە، کۆنە کوتاڵ و پەتێکی پێوە بەسترا بوو. حەمەیارۆڤ ڕووی کردە ئەژدەر و گوتی:

ـ سەیرکە ئەژدەر!... هەرکە ویستت ئاڵاکە هەڵبدەی و بکەویتە بەرەوەی جەماوەر، پێشەکی و بەر لە ڕۆیشتن، پێویستە ئەم هەودا بەنە بکێشی و ئاڵاکە لە ناو دڵی ئەم کۆنە کووتاڵە ئازاد بکەی. بەڵام ئەژدەر لە کاتی کێشانی ئەم پەتە، دەبێ وریابی پەتەکە لە قەدی دارەکە نەهاڵێت یان گرێی تێنەکەوێت ـ لەم قسانەدابوون کە هەرا لە ناو حەشیمەتەکە هەستا:

ـ سەیری کەن!... سەیری موشەکە شیتە بکەن چلۆن بە ئاسمان دا دەخوشێت!... سەیری ئاگرە سووری کلکی بکەن چەندە جوانە!

ئەژدەر سەیرێکی ئاسمانی کرد و هەرکە هێڵی ئاگرینی موشەکەشێتەی بینی، وریا و تەڕدەست پەتەکەی کێشا. کۆنە کوتاڵەکە لە چەڵەکەدارەکە داکەوت و لە باوەشی ئەودا ئاڵای سوور بەدەم شنە باوە شەکایەوە. حەمەیارۆڤ لە بەرەوەی حەشیمەت ڕاوەستا و بە هەموو توانایەوە گرماندی:

ـ بژی یەکی ئەیار!... بمرێ سەرمایەدار!... خاشەبڕ بێ ڕژێمی دیکتاتۆڕی تزاری!

دوابەدوای دروشمی حەمەیارۆڤ، یەکدەنگ و یەک هاوار، گۆڕەپانی باخی پاراپێت پڕ بوو لە دەنگ: .... بژی!... بمرێ!... بڕوخێت!...

ئەژدەر لە بەرەوەی حەشیمەتی خرۆشان، ئاڵای سوور لە ناو دەست و مەچەکی بەهێزی دا، ئارام ئارام هەنگاوی دەنا و کۆمەڵی کرێکاران بەشوێن ئاڵا و ئاڵاوان دا دەڕۆیشتن. لەناو ئاپۆڕاکە دا، کەسێک سەربەندی سروودێکی شۆڕشگێڕانەی دەخوێند و ئاپۆڕاکە بۆیان دەگوتەوە؛ سروودەکە بانگەوازی خەباتی ڕزگاریخوازیی چینی کرێکاری بە هەموو سوێ و سوقاقێک دەگەیاند.

ئەژدەر ئاڵای سووری لە بان سەری کرێکارانەوە دەشەکاندەوە و هێزی کرێکاریش چەشنی شۆرەیەکی پۆڵایین، بە شوێن سەری ئاڵاوان دا دەڕۆیشتن. هێزی کرێکاری باکۆیی، بەمجۆرە، دوو شەقامی"ئولگینسکی" و "نیکۆلایۆڤسکی"یان تێپەڕ کرد. سەیرکەرانی دوو بەری شەقامەکان، بەبینینی هێزی یەکگرتووی کرێکار، ورەیان بەرز ببۆوە و بەرەبەرە تێکەڵ بە ڕێپێوانەکە دەبوون. خاوەن کانگا و کارگەکان و ژن و ژاڵ و بەچکەی زۆرداران، یارای بینین و سەیرکردنیان نەبوو.

پۆلیس و کازاکە سوارکارەکان لە سەرگەی کۆڵان و پشتی ماڵان دا سەیرکەرێکی ترساو و تاساوی ئەم سەرهەڵدانە بوون و ورەی نزیک بوونەوەیان نەبوو، بەڵام لە کەنار پیادەڕێی شەقامەکانەوە، تەماشاکەرانیان بە شەلاغ و قۆنداخی تفەنگ دەکوتا و بڵاوەیان پێدەکردن.

ئەگەرچی شەقامەکان لە گەمارۆی هێزی سەرکوتکەری ڕژێم دابوون، بەڵام سەرەی دوور و درێژی هێزی ڕەنجبەر، بە گوتنەوەی دروشمگەلی وەک : بمرێ و نەمێنێت دیکتاتۆرییەتی تزاری... بەرز و بەڕیز بێ ئاڵای سووری کرێکاری... سەقامگیر بێ سۆسیالیزم، بەرەو کۆشکی سەرانی دەسەڵاتدار بەڕێوە بوون. بە دوای دروشم، ئەمجار سروودی شۆڕشگێرانە و هەڵبەست و پەخشانی بزوێن دەستی پێکرد. لێرەوە، کازاکە سوارکارەکان خۆیان بە ناو حەشیمەت دا کێشا و کرێکارەکانیش بە تاکتیکی پاشەکشە، بەرەو باخی فەرمانداری داکشان و لەوێوە یەکتریان گرتەوە و سروود و دروشمی توند و هەڵمەتبەریان خوێندەوە. لێرەشەوە، ئەژدەر ئاڵابەدەست، لە بەرەوە و "بۆگدان" و چۆنیاتۆڤ لە دوو بەری ئاڵاوان دەڕۆیشتن. بۆگدان ڕووی کردە چۆنیاتۆڤ و پێی گوت:

ـ"پەتیا" ئەمجارە نۆرەی تۆیە و ئەتۆ میتینگەکە بەڕێوە بەری. پێویستە بەرنامەی دیاریکراومان خاڵ بە خاڵ بەڕێوە بەرین و لە هیچ بەندێکی لانەدەین. دوای تۆ، ئەمن و دوای منیش، غولام و دوای غولام نۆرەی ئەژدەر دەگاتێ ـ لەپڕ چۆنیاتۆڤ ئیستێک ڕاوەستا و دوای چاو چاوێکی دەور و بەر، گوتی: ئەدی غولام لە کوێیە؟... بۆچ دیار نییە... لەکوێیە؟

بوگدان وتی:

ـ غوالام یەکجار زۆر ناسازە... یاوتێیەکی زێدە بەرزی هەیە... نۆبەتێی ماڵکاول لە زمانی خستووە و هەناسەی نایە... لە ماڵ بە جێ و سەرین کەوتووە...

کنونیانتس بە پەژارەیەکی زۆرەوە ڕووی کردە ئەژدەر و گوتی:
ـ ئەژدەر خۆت ئامادە بکە... دوای من ، نۆرەی تۆ دەگاتێ.
ـ بەڵی بۆ ئامادەبوونم ، ئامادەم، بەڵام...
کنونیانتس پرسیاری تێگرت:
ـ چییە ئەژدەر؟!.. دەتهەویست چی بڵێی؟
ـ ئاخر من... من تا ئێستا لە بەرامبە جەماوەری ئەوتۆیی دا قسەم نەکردووە ... دەترسم...
ـ ئەژدەر ئەوەی لەم گۆڕیپانە دا دەی بینی ، هاوڕێ و هاوکاری خۆتن و سەدجار قسەت بۆ کردوون... شەرمی چی و ترسی چی ئەژدەر!
دڵ لەناو سنگی ئەژدەر دا بە چەشنێک دەیکوتا، هەر دەتگوت پەلەوەری سەرهەڵپساوە و خەریکی ئاخر باڵەتەپەیەتی. ئەژدەر داستانی هەژاری و بێ ئەنوایی خۆی و هاوکارانی دەزانی؛ شێوەی خەبات و وردەکاریی سیاسەتیش فێڕ بووبوو، بەڵام لە بەرامبەر هەزاران جووتە چاوی بەرامبەری دا...
ئیرە ئەژدەر ماوە و مەیدانی بیرکردنەوەی بۆ نەما. کنونیانتس نەقورچێکی تێکوتا و گوتی:
ــ سەیرکە ئەژدەر... سەیری پیوتر بکە... ئەوا خەریکە لە دیواری باخ وەسەر دەکەوێت... وەرە با بڕوین!
پیوتر چونیاتۆڤ لە سەربانەکەی باخی فەرماندارییەوە بێدەنگ بە سەر حەشیمەت دا دەینواری. وەک بڵێی چۆنیاتۆڤ لە ڕێگای چاوانەوە خەڵکی بزواندبێت، لە هەموو لایەکەوە هاوار هەستا: چۆنیاتۆڤ!... چۆنیاتۆڤ!

کاتێک دەنگی تێکڕای ئاپۆڕاکە نزم و نزمتر بۆوە، ئەمجار چۆنیاتۆڤ بە دەنگی دلێری گرماندی:

ـ هاوڕێیان!... پرۆلیتاریای شۆڕشگێری شاری باکۆ! جەژنی یەکەمی مانگی ئەیارتان پیرۆز!... ئەمڕۆ، ڕۆژی یەکێتیمانە و یەکێتیی ئێمە خوازیاری وەرگرتنەوەی مافی پێشێلکراومانە... ڕۆژی ناسینی یەکتر و کاتی دەست لە ناو دەستانمانە. یەکدەستی و یەک بڕوایی و هاوهەنگاویی ئێمە، ئەو زەندۆڵە قووڵەی نێوانی ئێمە و سەرمایەداران پڕ دەکاتەوە و بەرەو سەرکەوتنمان دەبات.

هاوڕێیان! ئیتر لە کردەوەی نەیارانمان دەرکەوتووە کە لە ئاستی دەنگ و هاواری ئێمەوە، لۆکەی نەبیستنیان لە گوێچکە ئاخنیوە و گوێ بیستی هاواری ئێمە نابن... چ کەردەن هاوڕێیان؟!... ئەرێ ئێمەی ڕەنجبەر، دەست لە سەر دەست دابنێین و بە چاوی خۆمان ژیانی نابەسامانی خۆمان و زار و زیچی خۆمان ببینین، یان دەگژ زۆرداران ڕۆبێین و بە دەستی زۆر مافی خۆمانیان بستێنین؟... ڕاپەڕین و هەڵمەت بردن و بەرەنگار بوونەوە، تەنیا ڕێگای ڕزگاریی ئێمەیە ئەی یاران!... دەسا با دەست لە ناو دەست بنێین و نیری یەخسیری و کۆیلایەتییمان لە گۆڕەپانی خەبات دا بپسێنین. دەبا زۆردارانی لەخۆبایی، گوێچکەکانیان بکەنەوە و بەئاگا بێنەوە کە ئێمە سوورین لە سەر تێکدانی ئەم ڕژێمە بۆگەنە... بمرێ دیکتاتۆر... بمرێ تزار... سەقامگیر بێ سەربەستی و سۆسیالیزم!...

وتەی سەر زار و زمانی چۆنیاتۆڤ، چەشنی کانگایەکی مەزنی مگناتیسی، هەرچی هەست و مشووری جەماوەر بوو

بەرەو خۆی ڕاکێشابوو. ئەژدەر بە وردی گوێی دابوویە گوتاری هاوڕێی و وانە بە وانە لێی هەڵدەگرتەوە و خۆی پێ ڕادێنا. بەڵام دەنگی ئاپۆڕاکە لە دەنگ نەدەکەوت و بەردەوام هاواری: هەر بژی... بمرێ... سەقامگیر بێ... گۆڕەپانی پڕ لە جەماوەری هەژاندبوو. لەولاشەوە سوارەنیزامی کازاک و پۆلیس و ژاندارم، لە گۆشە و کەنارەن یەکتریان دەگرتەوە و باخی فەرمانداریيان گمارۆ دەدا.

کرێکارەکان ئەوندە تیژ کرابوونەوە، کە نە پەکیان بە ژاندارمی پڕ چەک دەکەوت و نە هەوهەوی سوارکارانی کازاک دەیترساندن. هەرکە چۆنیاتۆڤ لە کۆتایی وتاری دا ڕوو بە جەماوەر ڕایگەیاند کە هەواڵێکیان دەیەوێت دەگەڵیان بدوێ، کرێکاران تامەزرۆیانە چاوەڕان ڕاوەستان.

کاتێک کە ئەژدەر لەسەر بانیژەکەوە ، ڕوو بە جەماوەر ڕاوەستا، دەهات دەست و پێی لێ تێکەڵ بێت و، خەجڵان و شەرم و ترس و دڵەتەپە ڕێی گوتن و گوتاری بگرێ، بەڵام دەنگی بژی... بژی و چەپڵەی تێکڕایی کرێکاران گیانێکی نەبەزی لە جەستەی دا ژیاندەوە. ئەژدەر لە سەرەتا دا بە دەنگێکی ئارام بە پیرۆزبایی جەژن دا هات و لەپڕ، بە هەموو تواناوە دەستی پێکرد و گرماندی:

ـ هاوڕێیان! سەربەستی و حەسانەوەی چینی کرێکار لە ناو دەست و مستی خودی ڕەنجبەر دایە. کرێکار، ڕووس بێ یان ئازەری، فەلە بێ یان جوو یان گورجی و تاتار، هەر کرێکارە و ئاسمانی بان سەریان هەر لە یەک ڕەنگە. هەر یەکەیان لە لایەن بورژوازی خۆماڵی دەڕووتێتەوە و چەشنی یەکتر دەچەوسێنەوە. کەوایە کرێکارانی گشت نەتەوەکانی

سەر ئەم جیهانە، کوژراوی دەستی زۆردارانێکن و دەبێ دەرمانی دەردیشیان یەک دەرمان بێ. ڕێبازی پیرۆزی چینی کرێکار لە تێکۆشانی شۆڕشگێرانەی دا، دەبێ بە یەک ڕێڕەو دا تێپەڕ ببێت...

ئەژدەر لەپڕ هەستی کرد شتێکی قورس و گرانی لە لاسەر درا. توانایی وتنی لێ بڕا. لە ڕێگای چاوەکانییەوە دیتی کە هێزی نیزامی بەتێکڕا کەوتوونەتە ناو گۆڕەپانەکە و تەنانەت کەوتنی هاوکارانیشی دەبینی. دیمەنی بەرچاوەکانی لێڵ و لێڵتر بوون و ڕەشایی هاتە بەر دیدەکانی و بەلا داهات. هەر لەو حاڵەدا هەستی کرد کەسێک تێی ڕۆهاتووە و خەریکە ڕەکێش ڕەکێش دەیبات؛ نەیزانی کێیە و بۆ کوێی دەبات. زۆری هەوڵ دا خۆی بخاتە سەر پێیان و خۆی و بە پێی خۆی بە ڕێ دا بڕوات، بەڵام نەیتوانی و لە هۆش چوو. ماوەیەک پێچوو، زۆر بە زەحمەت توانی چاوەکانی هەڵبێنێت و دەور بەری خۆی تەماشا بکات. لە یەکەمین نیگا دا لک و پۆی دارێکی بینی کە سێبەری بەسەر دا ڕشتبوو. وردتر سەیری کرد، جوتێک چاوی سەوزی بینی کە خۆشەویستانە سەیری دەکرد. ئەژدەر زۆر بە کزی بانگی کرد:

ـ ڤەرا من لە کوێم؟

ـ ئەژدەر ئەهوەن بە!... بە هەزار چەرمەسەری هەتا ئێرەمان هێناوی... ئێرە ناو دارستانی خوار باخی فەرمانداریيە. زامەکانت چۆنن؟ ژانت زۆرە؟

ـ زامەکانم؟!

لاسەری ژانی هەبوو. دەستی بەرەو ئەو جێگایە برد، کە چڵ و تەزووی ژانی پێدا دەگەڕا، بەڵام دیار بوو لاسەری بە

پەڕۆ بەسترابوو. دەستێکی بەژێر پەڕۆی لاسەری داگەڕاند، دەستی هەستی کرد لیچقایەک بە ژێڕ پەڕۆی لاسەری دا دێتە دەر.

ـ ڤەرا من چلۆن و بەچی زامدار بوومە؟

هەموو هەوڵی "ڤەڕا" ئەمە بوو کە پەژارە و خەمی خۆی لە ئەژدەر بشارێتەوە، بە ئەسپایی وەرامی داوە:

ـ یەکەم کەس ئەتۆیان ئەنگاوت... کازاکە سوارکارەکان تەقەیان لێ کردی. دوو فیشک، یەکیان لاسەری گرتووی و ئەوی تریان سنگت... چۆنی ئەژدەر؟ ژانت زۆرە؟...

ئەژدەر بە زەردەیەکی کزی سەرلێوانەوە، گوتی:

ـ ڤەرا دەستێکم بدەیە با هەستم... من نەساخ نیم... چ نییە ڤەرا ! بە پەرۆش مەبە گیانە... من دەتوانم هەستم و دانیشم ـ بە دەم قسانەوە، بێ ئەوەی دەرخەمی ژانی سەرسنگ و لاچاوی بێت، پشتی بەرز کردەوە و پاڵی وە دارەکەی پشت سەری دا و دانیشت. سەیرێکی ڕوخساری خەمناکانەی ڤەرای کرد و لێی پرسی:

ـ پێم بڵی ڤەرا چلۆن توانیت هەتا ئێرەم ڕەکێش بکەیت؟

ـ ئەژدەر من تەنیا نەبووم؛ من و بۆگدان هەتا ئێرەمان هێناوی؛ بوگدان بەشوێن هێنانی دروشکە دا چووە. تۆ نازانی ئەژدەر... نازانی کە ئەم جانەوەراتە چەندە بێ بەزەییانە هێرشیان بۆ هێنایـن. کۆمیتەی باکۆ بڕیاری داوە کۆبوونەوەیەکی بەپەلە لە ماڵی غولام پێک بێنێت و منیش ڕاسپێردراوم پەیامی ئەم کۆبوونەوەیە بە هەڤالان بگەیەنم. خۆزگە بوگدان دروشکەیەکی دەست کەوتبایە و زووترمان گەیاندبایە ماڵی خۆمان؛ دایکم دەتوانێ بە دیارتەوە

دانیشێت و برینەکانت دەرمان بکات... تۆ ڕاکشێ گیانەکەی من... ڕاکشێ!

ـ نەخێر ڤەرا من ناچمەوە ماڵ و لە کۆبوونەوەکە دا بەشداری دەکەم... منیش دەبێ بێم، لەوانەیە کارێکم لەدەست بێ ...ـ قسەی لە دەم بڕا و چەشنی دارێکی ڕیشە هەڵقرتاو، بەلاداهات و لە هۆش چوو.

ڤەڕا سەری ئەژدەری بەرز کردەوە و بە چاوی پڕ تەمەننا و هۆمێدەوە، دەوران پشتی خۆی ڕوانی و لە ژێرلێوانەوە گوتی:

ـ ئەی هاوار ئەدی بوگدان چی لێهات؟!... بڵێی ئەویش تووشی کارەساتێک نەهاتبێت؟... ترسی پۆلیس و ژاندارمیش لە گۆڕی دایە و بگەنە سەرمان، دەبێ چیمان بەسەر بێت؟

چرکە و خۆلەک وەک ساڵ بە هێمنی دەڕۆیشتن و "ڤەرا"ی نیگەران و پەشۆکاو، بە هیوای گەیشتنی گالسکە و راگواستنی ئەژدەر، یەک و دووی بوو. سەرەنجام لە شەقامە باریکەکەی باخی فەمانداری، فایتوونێک بەرەو ڕووی هات و لە نزیک ئەوانەوە ڕاوەستا. بوگدانی لێ دابەزی و ڕووی کردە ڤەرا و گوتی:

ـ گورج بە کچی خۆم... دەست و بەردت بێ با زووتر لێرە ڕایگوازین. ئەژدەر زۆر ساز نییە و دەبێ خێرا دوکتۆری بێتە سەری.

پێکەوە "ئەژدەر"یان لە سەر دەستان دانا و لە ناو دروشکەکە دا ڕایان کێشا. ڤەرا لە ژوور سەری دانیشت و دوای سەیر کردنێکی دەوران پشت، بوگدان بە ئاماژەی سەر، فایتوونەوانەکەی تێگەیاند کە بی ئاژوێنێت و وڕی کەوتن.

فایتوونەکە چەندین شەقامی تێپەڕ کرد و بە گەلێک کۆلانان دا ڕابرد. شەقام و کۆلانەکان چۆڵ و بێ هاموشۆکەر بوون. لە ڕۆژی ڕەش دا، مانەوە لە گۆشەی ماڵدا بێ وەی ترە. شەقام و کۆلان پڕی چەک بەدستی بێ ویژدانن.

****

22

لە مەودا ڕێی نێوان باخی فەرمانداری هەتا گەیشتنەوە بەردەرگای ماڵ، ڤەرا زۆر جاران ناچار دەبوو داوای ئیستێک ڕاگرتنی گالسکەکە بکات. زامەکانی سەرسنگ و لاسەری ئەژدەر، دەمیان کردبۆوە و خوێنیان لێ دەچۆڕایەوە ؛ کراسەکەی دە خوێن دا خووسا بوو. دەسرۆکەی لاسەری شەتڵانی خوێن ، ڕەنگی روخساریشی زەرد هەڵگەرابوو. هەموو کەڕەتێکیش کە ڤەرا داوای ڕاگرتنی فایتوونەکەی دەکرد، فایتونەوانی خڕنوکی ڕووگرژ، بەبێ ئەوەیکە هۆکاری ڕاگرتن بزانێت، زۆر بە لاسەرسەنگی فایتوونەکەی ڕادەگرت. هێشتا چەندێکی مابوو بگەنەوە کۆڵانی ماڵی خۆیان. ئەژدەر زۆر بەبێ حاڵی بینی؛ خوێن سەری کردبوو. ڤەرا دەسرۆکەی سەر برینی لاسەری داماڵی و هەرچۆنێک بوو تیتۆڵێکی لە خوار کراسەکەی ئەژدەر دادڕی و دیسان برینەکەی بۆ بەستەوە. بەدەم ڕاتڵەکانی گالسکەکە، زامەکەی سەرسنگی زارکی کردبۆوە و خوێنی لێ دەهات. ڤەرا سەری بەسەر ئەژدەر دا لار کردەوە و چەند جارانی بانگ کرد، بەڵام ئەژدەر بێ هەست و خۆست بوو. خوێن ڕانەدەوستا و بەرەبەرە، هەموو کراسەکەی لە خوێن دا دەخووسا. ڤەرا دیسان داوای ڕاگرتنی گالسکەکەی کرد. ئیتر ئەمجارە گالسکەوانەکە بە تووڕەەیی دابەزی و لەو بەری کۆڵان لە پاڵ دیوارێک دا بێدەنگ ڕاوستا. ڤەرا لە هەوڵی دادرینی کراسی

ئەژدەر دا بوو، بەڵام دیار بوو کراسە خوێناوییەکەی لە دوو لایانەوە، بە لاقەبرغەکانیەوە نووساون و داکەندنی کراسەکەی، ئەگەری کولانەوەی زامی سەرسنگی زیاتر دەکات؛ هەربۆیە وازی لێهێنا و بە تووڕەیی بانگی گالسکەوانەکەی کرد:

ـ وەرە گورج بە با بڕۆین... مەگەر نابینی ئەم گەنجە لە چ بار دۆخێکی دژوار دایە؟ بۆچ ئەوەندە خەمساردی ئەتۆ؟...

ـ دەنگت بەرز مەکەوە خاتوون!... مەگەر نازانی کۆڵانەکە ڕێبواری پێدا تێپەڕ دەبێ و ئەگەر دەنگت بە گوێیەک ڕابگات، لەوانەیە بە پۆلیس ڕابگات و ئیتر ئەودەم گێچەڵ بە هەزاراە بۆ تۆ؟

ـ باشە وەرە با بڕۆین و چیتری لەسەر مەڕۆ!

فایتونچی، بە بێ ئەوەیکە شان لە دیوار جیا بکاتەوە، لە ژێرلێوانەوە بڵماندی:

ـ فەرمانی ڕۆیشتنم پێ مەدوە خاتوون، مەگەر نابینی بارگینەکانم وازی ڕۆیشتنیان نییە... ئەوەندی فەرمانی ڕاگرتنت پێداوم، ڕاوەستاوم. ڕاوەستان و دیسان وەڕی کەوتنەوەی فایتوون، دەبێتە دوو کورس و هەر کورسێک نرخ و باجێکی هەیە؛ هەتا ئێستا چەندین باج کەوتۆتە سەرت و هەتا باجەکانت لێ نەستێنم، بارگینەکانم پێ دەچەقێنن و جوابم نادەنەوە... ئەمە تاوانی من نییە...

ڤەرا دەستی لە باخەڵ نا و پارەیەکی یەک مەناتی و مستێک وردە پوڵی بۆ ڕاگرت و گوتی:

ـ فەرمووو ئەمە هەمووو دارایی منە و با بۆ تۆ بێت... بەڵام خێڕا وەڕی کەوە!

گالسکەچی پارەی لە دەست ڤەرا وەرگرت و گورج کەوتە سەر کورسی و قامچی لە بان سەری بارگینەکانی هەڵسووڕاند. بە جووڵەی توندی فایتوون و بە هۆی بەردەڵان بوونی کۆڵانەکە، زامی سەرسنگی "ئەژدەر" بە تەواوی دەمی کردەوە و خوێنی لێهات. تەنانەت بە هەر ڕاتڵەکانێکیش، ناڵەیەکی نەرم بە دەمی ئەژدەر دا دەهات. ڤەرا، بە هەر دوو لەپی دەستەکانی، ژێرسەری "ئەژدەر" توند ڕاگرتبوو؛ چۆڕاوگەی خوێن لە ژێر پەنجەکانی "ڤەڕا"ش دا دەتکایەوە.

ئەم بەسەرهاتەی ئەژدەر، لەم کاتەدا، کوتومت یادی "ئیڤان"ی بۆ ڤەرا زیندوو کردبۆوە. "ئیڤان"ی باوکیشی هەر بەم چەشنە ڕادەستی ماڵ کرایەوە. ئەویش شەڵاڵی خوێن و بێ سەر و زمان هاتەوە ماڵ و، کەس دەنگی لێوە نەبیست. شینگێڕیی ئەو ڕۆژەیشی بیر هاتەوە کە چەندە بەژان بوو. لەپڕ موچوڕکێک بە لەشی داهات و بە خورپەی خەمەوە ڕاچڵەکی. ئاخۆ کتێبی چارەنووسەکەی ئەو، هەر دەبێ بەخوێن بنووسرێت؟ بۆچ دەبێ ئەڤینداران و ئۆگرانی ئەو، بەم چەشنە دەستەچێن بکرێن و لە خوێن بگەوزێن؟ گرێی خەم دڵی گوشی و ئەسرین بەچاوەکانی دا تکانەوە. کوڵی گریانی تینی بۆ هێنا و نەرمە گریان بوو بە گەرمە شێن.

فایتوونەکە لە بەر دەرگا ڕایگرت و فایتوونەوان لە حاڵیک دا بەخوێناوی بوونی فایتوونەکەی بۆڵەبۆڵی دەست پێکرد، بەڵام بۆ زووتر ڕزگاربوون لەم خەتەری قەستی سەرە، زەحمەتی هێنانەدەری ئەژدەری وەخۆ گرت و هەتا

بەردەرگای حەوشەکەی هێنا و لەبەر دەرگا داینا. بەمجۆرە، لەبەر دەگا و لە کۆڵاندا ڤەرا لە پاڵ سەری ئەژدەر دا بە تەنیا مایەوە. چ بکا و داد بۆ کێ بەرێ؟! ئەژدەر بە تەنیایی جێ بهێڵێت و بە شوێن پزیشک دابچێت؟... ئەدی ئەرکی ڕاگەیاندنی پەیامی کۆبوونەوە هاوڕێیانی چی لێ بکات؟ ئەژدەر بێ سەر و زمانە و پزیشکی پێویستە... خۆی تەنیایە و چی لە دەست نایە... چ کەردەن؟ لەپڕ بیری کەوتە سەر ئامینە و میرزاحسێن و گوڵاراخانمی جیرانیان. ئەوان تەنیا یار و یاوەری ڕۆژی تەنگانەیانن... هانا بۆ ئەوان بەرێت باشترین کارە. هەر بڵێی یەک و دوو، چارشێوی کردە سەر و لە ماڵ دەرکەوت. بە هەلینگدان خۆی گەیاندە بەردەرگای ماڵی ئامینە و بەبێ ساوساو لە دەرگای دا.

ئەگەرچی دەرگا کردنەوەیان چەند چرکەیەکی زیاتر نەخایاند، بەڵام دڵی ڤەرا بە لای ئەژدەر دا لێی دەدا و ئەم کورتە دەمەی لێ بووبوو بە ساڵ.

دەرگا کرایەوە و ئامینەی لێ وەردەر کەوت. ئامینە وەک جاران بە پێکەنینەوە هەمێزی بۆ ڤەرا کردەوە و ئامبازی بوو و دە باوەشی گرت. بەڵام هەرکە بە وردی سەیری ڤەرای کرد، دەست و دەمی سارد بوونەوە و بە سەرسووڕماوی سەیرێکی کرد و پرسی:

ـ ڤەرا چییە؟... چی قەوماوە ڤەرا؟!

ڤەرا بە دەنگێکی نیوە نووزە گوتی:

ـ ئامینە باوکت لە ماڵەوەیە؟

ـ ئا ... ئا ... بەڵێ لەماڵەوەیە، بەڵام زوو پێم بڵێ چی ڕووی داوە؟... ئەم خوێن و خوڕە چییە بە دەست و باسک و داوێنتەوە ... چییە ... زامدار بووی؟

ـ نەء ئامینە... نەخێر من چیم نییە!... ئەژدەر!... ئەژدەر زامدارە و حاڵی گەلێک پەرێشانە... ئەوە لە بەر دەرگایە و تەنیایە... تۆ بڵێ بە میرزا حسێن، بەشکەم ئەو بگاتە فریام و ڕێگامان پێ بدات بۆ چەند کاتژمێرێک ڕایگوازمە ماڵی ئێوە ئامینە!

ـ ئەژدەر؟!... ئەژدەر کێیە ؟... ـ لەپڕ کەوتەوە بیری ـ ئا ... ئا ... ئەو کوڕە گەنجە ئازەرییەکەی ئەو ڕۆژە؟!... هەر ئێستێکە ڤەرا ...

ئامینە بە پەلەپڕووزە و هەلینگدان لە پلیکانەکان وەسەر کەوت و ڤەراش بە هەڕەمە گەڕایەوە سەر باڵینی ئەژدەر. ئەژدەر بێ حاڵ و بێدەنگ مابۆوە. ڕەنگی ڕوخساری زەردێکی کاڵی کەمڕەنگی دەنواند. ڤەرا لەم بێزمانی و ڕەنگە زەردەی ئەژدەر ترسا. سەری خستە سەر ڕانی و گوێی بە هەناسەیەوە نا. هەناسەکانی ئەژدەر یەکجار زۆر کز و هێواش دەهاتنە دەر.

ـ ئەمە کارە کردووتە کچم؟!... مرۆڤی زامدار لە خاک و خۆڵ دا دەخەوێنی؟

ڤەرا سەری بەرز کردەوە و هەرکە چاوی بە میرزاحسێن کەوت، هومێد بە دڵی دا گەڕایەوە و هەستی بە پشت ئەستووری کرد. لە جێ هەستا و گوتی:

ـ دایکم لە ماڵ نییە و هیچ ڕیگا و بەر دەرگایەکم شک نەدەبرد هانای بۆ بەرم بۆیە هاوارم بۆ ئێوە هێنا میرزاحسێن...

میرزاحسێن بە خەم و حەسرەتێکی زۆرەوە سەیرێکی ئەژدەر کرد و لە ژێر لێوانەوە گوتی:

ـ بە دەست و باوەش هەڵگرتنی سەختە و بۆ ئەویش زیانبارە... برینەکانی دەکولێنەوە و حاڵی پەرێشانتر دەکا... دەبێ بخرێتە سەر تەختە... ـ ڕوی کردە ئامینە و گوتی : خێراکە ئامینە... لە حەوشەی پشتەوەمان لادەرگایەک هەیە با بچین و بیهێنین .

باوک و کچ ڕۆیشتن و ڤەرا بە چاوی ڕێز و سپاسەوە بەڕێی کردن. هەناسەکانی ئەژدەر کز و هێدی دەهاتن و دەچوون و سنگی بە ئارامی ئاهەنگی هەستان و خەوتنەوەی هەبوو. چۆڕاوگەی خوێن وەستابۆوە و دەوری زامەکانی قەتماخەی بەستبوو. زۆری نەخایاند، ئامینە و میرزاحسێن، تاکی دەرگایەکی پانیان لە سەر دەستان هێنا و ئامینە پەشتەماڵێکی لە سەر تەختەکە پان ڕاخست و سەرینێکی بچووکیشی دانا. ئەوان گەرمی کار بوون و کەم کەمە ڕێبواریشیان لە دەور و بەر دا کۆ دەبۆوە. دوو ژنی چارشێو بەسەر پێکەوە دەدوان. یەکیان دەیگوت: ... نەء باوان گیان وانییە... دەڵێن پۆلیس و کازاک و ژاندەرم لە باخی فەرمانداری تەقەیان لە خەڵک کردووە و گۆمی خوێنیان جارێ کردووە... ئەمەش هەر لەوێ پێکاوە...

بە هاتنی ڕێبوار و کۆمبوونی ژن و ژاڵ، دڵەڕاوکەی "ڤەرا"ش زێتر و زیاتر دەبوو. بەلای خۆیەوە، نیگەرانی ئەمە

بوو خەبەر بە پۆلیس بگات و بێن و ئەژدەر بەرن. ئەژدەر، بەم حاڵە بێحاڵەی لە چنگ پۆلیس بکەوێت، بەرگەی بێنە و بەرە ناگرێت و لە ڕێگا دا گیان دەدات. ئەژدەریش بکەوێتە دەستی پۆلیس، خۆیشی ڕەپێچەک دەدەن، ئەی ئەودەم کێ خەبەر بۆ هاوڕێیان بەرێت و کات و شوێنی کۆبوونەوەکەیان پێ ڕابگەیەنێت؟ گیرۆدەی ئەم بیرە تاڵانە و، ئامینەش وەک بڵێی لە دیوەخانی ماڵی خۆیان دا خەریکی کاری ماڵ بێ، نەرم نەرم بەتانەی لە باڵای ئەژدەر هەڵدەکێشا و سەرینی ژێر سەری ڕاستە و پاستە دەکرد، کە ڤەرا گوتی:

ـ ئامینە دەستوبردت بێ... زوو بە!

میرزا حسێن، کە لە هاتن و ڕاوەستانی ڕێبوارانی، نیشانەی ترسی بە ڕوویەوە دیار بوو، ڕووی کردە ڤەرا و گوتی:

ـ ئەتۆ سەری ئەژدەر بە هەر دوو دەستانت بەرزبکەوە با من و ئامینەش تەختەکەی لە ژێر سەرەوە بخزێنینە ژێر جەستەیەوە.

سێ کەسە، تەختەکەیان خستە ژێر جەستەی ئەژدەر، بەڵام هەڵگرتن و ڕاگوێزانی لە توانای دوو کچ و پیرەپیاوێک دا نەبوو. میرزاحسێن ڕووی یاریکاریی کردە دوو کوڕە گەنجەکان و گوتی:

ـ کەرەم بکەن و دەستێکمان دەگەڵ بدەنێ با ئەم نەخۆشە کەلەلایە لە دەست نەچێت.

مرۆڤی خاوەن هەست، قەت دەست بەرناداتەوە و لە یاریکاری پشت ناکاتەوە؛ نەخوازا لەم هەل و کاتە ناسکانەدا. دوو کوڕە گەنجەکان، هەر یەک لە بەرێکدا تێی

ڕۆهاتن و تەخت و نەخۆشیان هەتا ژوورەکەی میرزاحسێن ڕانەگرت. کوڕە گەنجەکان، تەخت و نەخۆشیان دانا و دوای ماڵاوایی کردن ڕۆیشتن. ڤەرا و ئامینە، جێگا و بانیان بۆ ڕاخست و خەواندین. میرزاحسێن ترپەی دڵ و نەزمی دەستی "ئەژدەر"ی گرت. دوای تاوێک بێدەنگی، گوتی:

- خوێنێکی زۆری لەبەر چووە و پێویستە پزیشک بیبینێت. ئێوە بە لۆکە و ئاوی گەرم خوێنی ڕەق هەڵاتووی دەوری زامەکانی خاوێن بکەنەوە با منیش بە شوێن پزیشک دا بچم.

ڤەرا، بێچارە مابۆوە. نەیدەزانی چی بکا و چلۆن دەرد و خەم و ئەرک و بەرنامەی کاری خۆی باس بکات. لەلایەک ڕاسپاردەی بوگدان بۆ هاوڕێیان و لە بەرێک هێنانی ئەژدەر بۆ ماڵی میرزاحسێن و لە هەمووی ناخۆشتر، لەسەرکار دانانی ئەوان، تووشی شەرم و ترس و نیگەرانی کردبوو. دەکرا ئەژدەر بە ئامینە بسپێرێت و خۆی بە شوێن بەرنامەی خۆی دا بڕوات، بەڵام بە لای میرزا حسێن، چلۆن سەر هەڵبێنێت و بە چ ڕوویەکەوە سپاسی لێ بکات. چی بڵێ و چلۆن دەربەرێ؟ بەڵام هەر ئەودەمەی کە میرزاحسێن بۆ هێنانی پزیشک ئاهەنگی چوونە دەری بوو، ڤەرا لێی نزیک بۆوە و گوتی:

- میرزاحسێن داوای لێبوردنتان لێدەکەم... من... من بەم کارەمەوە ئێوە و بنەماڵەی ئێوەم تووشی ئازار و ئەزییەت کردووە و لە مەترسیم هاویشتوون. نازانم... نازانم...

میرزاحسێن گوتی

- گوتت مەترسی؟!... کێهە مەترسی ؟

ڤەرا بە دەنگ و هەوایەک، وەک بڵێی لە دار و دیواریش سڵە بکات، وتی:

ـ ئاخر ئەژدەر لە دەمۆستراسیۆنێکی دژی ڕژێم بە گوللەی کازاکەکان زامدار کراوە.

میرزاحسێن بە زەردەیەکی کاڵی سەرلێوانەوە، لە حاڵێکدا پێڵاوەکانی دەپێ دەکرد، گوتی:

ـ ئەگەر ئەژدەر لە شەڕی لات و لووت، یان لە ڕۆژی "عاشوڕا" دا زامدار کرابا و تۆ داوای یاریکاریت لێکردبایەم، بێشک من دەستی هاریکاریم نەدەدایەی کچی خۆم. بەڵام دەرگای من بە ڕووی کەسانی وەک تۆ دا، هەمیشە ئاواڵەیە...

ـ بەڕیزم من قسەیەکی تریشم ماوە پێتی بڵێم...

ـ کچی خۆم لێمگەڕێ با خۆم بگەیەنمە پزیشک و زووتر ئەو گەنجە چالاکە لە دەستی مەرگ بستێنمەوە... با کات بەفێرۆ نەدەین...

ڤەرا لە بەرامبەر دەرگا دا چەقی و بە هەر دوو دەستانی، باسکی میرزا حسێنی گرت:

ـ من دەزانم ئەژدەر پزیشکی پێویستە... ئێوە بە تەواو ماناوە گەورەییتان نواندووە، بەڵام من دەبێ هەر ئێستا بڕۆم... کارێکی یەکجار زۆر گرنگم بەدەستەوەیە و دەبێ پێێ ڕابگەم... کارەکەم نابێ بخەمە پشت گوێم...

میرزاحسێن چەند چرکەیەک ڕاوەستا و ئەوسا گوتی:

ـ تۆ بڕۆ کچی خۆم. بەڕاستی من دەگەشیمەوە کە دەتبینم چەندە بەرزی و چەندە بەڕێزی... تۆ هیچ خەمێکت نەبی کچم... ئامینە چاوەدێرێکی دڵسۆزەیە ... گوڵارای دایکیشی

دێتەوە و پێکەوە دەوری چۆڵ ناکەن... بێ خەم بە و بڕۆ!... من دەبێ پزیشک بێنم... پزیشک!...

میرزاحسێن وەردەکەوت و ڕۆییشت. ڤەرا کراسە خوێناوییەکەی داکەند و کراسێکی ئامینەی کردە بەر. دوای دەست و ڕوو شوردنێک، شاڵێکی دە سەر و گوێلاکییەوە پێچا و بە ئەسپایی بو ئامینەی گوت:

ـ ئامینە بیرت نەچی کچی، ئەو شەنگە لاوەی لە ماڵی تۆ دا خەوتووە، دڵ و جەرگ و هەناوی زامداری منە... دڵەکەم بە لای تۆوە ئامانەتە و باشی پێ ڕابگە ئامینە!

بەم وتەیە سوور هەڵگەڕا و گوڵی کەوتە سەر گۆنای. دوای ماڵاوایی، چالاک و لە سەر بڕوا بەرەو ئەرک و ئەسپاردەکانی ڕۆیشت.

****

23

دوکتۆر "ئۆسیپ ئۆف"، پیاوێکی بە سەر و سیمای سارد و گەرم چەشتووی ڕۆژگاردیدە بوو. ئەو کەسانەی کە ئاشنای بوون و دەیان ناسی، دەیانگوت کە پێ و قەدەمی ئەو دوکتۆرە ودمی پیرۆزیی پێوەیە و ڕوو بکاتەماڵی هەر نەخۆش و دەردەدارێک، بەبێ داو و دەرمان چاری دەردی دێت. لە دەمی زۆر کەسانیشەوە بیسترا بوو، کە دەرگای هەر ماڵێک بکاتەوە، شین و شەپۆڕی ژوور سەرینی نەخۆشی کەلەلا، دەبێتە بزەی لێو. هۆکاری ئەم باوەڕەش لەمە دا خۆی دەدیتەوە، کە دوکتۆر "ئۆسیپ ئۆف"، خاتری ماڵی هەژاران دەگرت و تەنانەت دەرمانی پێویستیشیان لە گیرفانی خۆی دابین دەکرد. هەربۆیە لە ناو هەژاران و بێ ئەنوایان دا، جێی پرس و ڕا بوو. ئامۆژگارییەکانی ئەو چەشنی دەرمان دەکار دەکران.

ئەوا ئەمجارەکەش، دلۆڤانییەکانی "ئۆسیپ ئۆف"، کەوتە سەر لەش و لاری ئەژدەر و زامەکانی لاسەر و سەرسنگی دەرمان کرد. کاتی ماڵاوایی و ئاماژە بە هەندە زانیارییەکی پێویست، دەستی گیرفانی میرزاحسێنی ڕەد کردەوە و پارەی لێ نەویست. هەر دوای ڕۆیشتنی دوکتۆر، ئەژدەر چاوەکانی کردنەوە و چاوی بە دەور و بەر داگێڕا. هەستی کرد، لاسەری و سەرسنگی ژانیان هەیە، بەلام هۆی

ئەم ژانەی نەدەزانی. دوو دەستی کردە قایمگیر و ویستی پشت لە جێگا و بان بکاتەوە، بەڵام دوو دەستەکانی ئەوەندەیان هێز تێدا نەمابوو کە فەرمانی مێشکی بەڕێوە بەرن؛ نەیتوانی و چەشنی دوو کۆلکەدار لە سەر جێگاوبان، بێ جووڵە مانەوە. فکری لێکردەوە و کەوتە ناو بیر، من چیمە؟... بۆچ ناتوانم پشتم ڕاست بکەمەوە؟ دیسان چاوێکی هەڵێنا و سەیری دەور و بەری کردەوە و لە یەک جێگا دا، چاوەکانی کەوتنە سەر دوو چاوی ڕەشی ئامینە و لەوێ جێمان. هەرکە ئامینە بە ئاگاهاتنەوەی ئەژدەری بینی، بەپڕتاو بە شوێن باوکی دا هەلینگی دا. ئەژدەر دەمی کردەوە ئامینە بانگ بکات، بەڵام نووزەی، لە لێوی هەورازتر نەچوو .

چی نەخایاند، ئامینە و باوکی هاتنە بان سەری ئەژدەر. ئەژدەر بە وردی تێیان ڕاما، بەڵام هیچکامیان بە ئاشنا دەرنەچوون. بە ئەوپەڕی بێ هێزییەوە، گوتی:

ـ ئێوە کوێیە؟... من لە کوێم؟

میرزاحسێن بە دەمی زەردە لە سەر نیشتوویەوە، وەرامی دایەوە:

ـ لە ماڵی دۆستانی خۆتی کوڕم...

ـ دەکرێ پێم بڵێن گوللە کوێمی بڕیوە؟!... زامەکانم قووڵن؟!

ـ کوڕم چەلێ تۆ نابێ خۆت شلوێ بکەی... خوێنێکی زۆرت لە بەر ڕۆیشتووە و گەلێک بێ هێزی... برینەکانت جێی مەترسی نین. گوللەیەک بە لاچاوت دا خشاوە و ئەوی تریان ژێر پیلی گرتووی. پزیشک، زامەکانی دەرمان کردووی و بەستوونی. خوێنەکەت ڕاوەستاوە و جێگای مەترسی نییە. دوکتور پێی وایە زۆر ناخایەنێ و برینەکانت سارێژ

دەبنەوە... دڵنیابە جێگاکەت بێ وەیە و هەتا ساغ دەبیتەوە بەلای ئێمە دەبی.

ئەژدەر بە وردی و سەرنجەوە چاوی دە میرزاحسێن بڕیبوو. هەوڵی ناسینەوەی بۆ دەدا، بەڵام بۆی نەناسرایەوە. بەرەبەرە چاوەکانی قورس و قورستر بوون و دیسان بوورایەوە. میرزاحسێن، زانی ئەژدەر تووشی لاوازیی جەستەیی بووە و پێویستی بە خواردن و خواردنەوە هەیە. ڕوی کردە ئامینە و گوتی:

ـ ئامینە تۆ بڕۆ چایی بۆ ساز بکە و منیش بە شوێن دەرمان دا دەچم. یاوتێیەتی و نیازی بە خواردن و خواردنەوە هەیە. ئەگەر چاوی کردەوە و داوای ئاوی کرد، تۆ بە کەوچک، چایی شیرینی بە دەم دا بکە...

ـ بەسەر چاو باوکە!

میرزاحسێن لە ڕۆیشتن دابوو، کە دەنگی گوڵارا خانمی گوێ لێ بوو .

لە بنەماڵەی میرزاحسێن دا، یاریکاری و پێڕاگەیشنی یارمەتیخوازان وەک باو و نەریتی لێهاتبوو. بەپێی نەریت، پێشەکی باری لاریان ڕاست دەکردەوە و ئەمجار هۆی لار بوونی بارەکەیان پرسیار دەکرد .

گوڵاراخانم هەرکە هاتە ژوور و نوسخەی دەرمانی لە مستی شووەکەی دا بینی و تازەلاوێکی سەر و گوێ بەستراوی لە ناو جێگاوبان دا دیت، ڕووی کردە میرزاحسێن و بە گلە و گازەنەوە گوتی:

ـ میرزاحسێن خۆ ئەتۆ دەتزانی من لە کوێم، دەکرا بە شوێنم دابنێری... کار، بە دەستی چەند کەسان بکرێت باشتر بەڕێوەدەچێت...

ـ هەتا ئێستا من و ئامینە کردوومانە و ئەمجار نۆرەی تۆیە... زۆر بە کاتێکی بەجێ هاتیتەوە گولارا... ئامینە چایی ساز کردووە و هەر کە ئەژدەر هاتەوە هۆش، بە کەوچک چایی شیرین و ئاوی لیمۆی بە دەمی دابکە... تەنیا جێی مەهێڵن.. من زۆرم پێ ناچێت و زوو دەگەڕێمەوە.

دەگەڵ ڕۆیشتنی میرزاحسێن، هەرچی ڕووی دابوو، ئامینە بۆ دایکی گێڕایەوە. گولاراخانم، لە بەرێک، بۆ ئەژدەر جەرگی تەزی و خەم دایگرت؛ لەبەرێکی تریشەوە ترس هەڵی گرت. زامداری و بێ حاڵیی ئەژدەر، تەمی بەسەر داباراند و ترس لە ستەمگەرانی ڕژێمیش، وەک شەوە هەڵی کوشی. بەتایبەت هەر ئەم سەروبەندە، لە هەموو لایەکەوە میرزا حسێن کەوتۆتە بەر شالاوی کاربەدەستانی حکومەت و دەستیان لە کار و پێشەی مامۆستایەتی بڕیوە .

ئەو فێرگە و قوتابخانانەی کە میرزاحسێن کاری لێدەکردن، دەرگایان بە ڕووی دا داخستبوو. تەنیا پیشەیەکی کە بۆی مابۆوە، دەرس گوتنەوە لە چەند ماڵێکی هەژار و نەداری گەڕەکی کرێکارانی باکۆ بوو، کە ئەویش خۆبەخشانە و بەبێ هیچ مزە و مافێک وەئەستۆی گرتبوون. بێتوو ئەم ڕووداوە و ئەم داڵدەدانەش بەگوێی دەزگای سەرکوتکەر بگاتەوە، واوەیلایە...

گۆلاراخانم لە سەر کەنەپەیەک دانیشتبوو. بیر و خەیالاتی ڕەش و دزێو بە بیردانی دا تێدەپەڕین و ئارەقیان

پێدەڕشت. جارجارەش خۆی دڵداری دەدایەوە و دەیگوت:"... نەخێر! ئەم دامو دەزگایەش ئەوەندە خەشیمێکی خاو نینە، هاتبا و خەبەرداری هاتنی ئەژدەر و دەرمان و دوکتۆرکردنی ئەو بوانایە، زۆر لەمێژ بوو دەیان خستنە سەر ساجی عەلی و ماڵیان بەبا دەدان... لەوانەشە زانیبیتیان، بەڵام دەستیان ڕاگرتبێ و لە ژێر چاوەدێری دا ڕایان گرتبن...

میرزاحسێن زۆرجاران باسی دامودەزگای داپلۆسێنەری بۆ کردبوو. باسی خەبات، بەسی شۆڕش و باسی سەرهەڵدانی بۆ کردبوو. گوڵاراخانم، لە ژێر کارکردی دەنگی نەرم و دڵگری میرزاحسێن دا، دەروازەی دڵی بە ڕووی شۆڕش دا کرابۆوە، بەڵام لە بێ بەزەیی و بێ ویژدانیی کاربەدەستان و سیخوڕانی ڕژیمیش دەترسا. دنیای گوڵاراخانم ، میرزا حسێن و ئامینە بوون؛ ئەوان تووشی بەڵایەک بوانایە، ئەو نەدەما و دەمرد. گوڵاراخانم ئاواتەخواز بوو، کە شۆڕش و سەرهەڵدان، لە یەک زەمان و لە چاو ترووکانێک دا بە سەرکەوتن گەیشتبایە و ئیتر کوشتن و بەندیخانە و ئازار و ئەشکەنجە لە گۆڕێ دا نەبوایە. زۆرجاران میرزا حسێن پێی گوتبوو: گوڵارا! ژیانی دیلی و ژێرستەمی پووشێک ناهێنێت.

گوڵاراخانم دەستەیەخەی بیری جۆراوجۆر، ئەوەندەی لە توانای دابووی، بەبێ وەستان و ماندوو بوون، بۆ ئەژدەر و بۆ شۆڕشی دەکار کرد. دەوا و دەرمانەکانی لە کاتی بەجێدا لێ کرد. خواردن و خواردنەوەکانیشی ڕێکوپێک پێدا. دوای دوو ڕۆژان، ڕادەی پەتاکەی لە 40/5 پلەوە هاتە سەر 39/5 پلە و، دیاربوو ئەژدەر لە ژێر چاوەدێریی سێ ئەندامی

بنەماڵەیەکی ئازەری دا، بۆ شۆڕش دەکەوێتەوە سەر پێ و فیشەکی دوژمن بە فیڕۆ دەچێ.

****

24

خۆپیشاندانی یەکی ئەیار و، بەشوێن ئەو ڕۆژەدا بگر بگر و ڕەشبگیری، شاری باکۆیان هەژاند. لەو بازاڕە ئالۆزەش دا لات و لووتی چۆماخ بەدەستی شاری باکۆ دەوری خۆیان باش گێڕا و لە ڕاونان و بەردەست کردنی تێکۆشەراندا یاریکارێکی چالاکی پۆلیس بوون. جیرەخۆرانی ژێر دەمامک و پۆشتەکراو بە جلک و بەرگی ئاسایی خەڵکی شار، مەڵبەند بە مەڵبەند دەگەڕان بە پاساوی پشکنین، خەڵکیان دەڕووتاندەوە.

"یەگۆرۆف"، کاربەدەستەکەی دایەرەی گومرگات، کە بە دوای ئاشکرابوونی "ماتریس"ەکان و ڕاکردنی ڤەرا، ماوەی مانگێک، بەبێ سەرخوێندنەوە لە سووچی زیندان دا دەسبەسەر کرابوو، کەوتە نێو جیرەخۆرانی پاپەتی و، بە جلک و بەرگی شەخسی بە نێو خەڵک دا دەگەڕا. لە سەرەتای مانگی ژانڤییەوە، بە درێژایی ڕۆژ و بەبێ وەستان، هەر کچۆڵەیەکی کە تووشی دەهات، شوێنی هەڵدەگرت و بە وردی سەیری دەکرد. بەژن و باڵا و ڕەنگ و ڕواڵەتی کچەکانی، دەگەڵ ئەو بەژن و باڵا و ڕەنگ و نیگارە هەڵدەسەنگاند، کە لە ژووری کارەکەی دا بینی بووی. سەر و سیما و نەخش و نیگاری "ڤەرا"ی لەبەر چاو مابۆوە و لە هەڵسەنگاندن دەگەڵ کچانی ڕێگوزار دا ، هیچ خاڵێکی هاوبەشی تێدا بەدی نەدەکردن. هەموو ڕۆژێک بە کۆڵان و بە شەقامان دا

دەڕۆیشت و سەیری دەکرد و، ئێوارانیش یەکسەر بۆ بنکەی ژاندارم و دیداری "لاورۆڤ" دەچوو. هیچ ئێوارەیەکیش نەبوو هەزار و یەک جوێن و سووکایەتی وەرنەگرێت. "لاورۆڤ" ، هەڕەشەی لێدەکرد و پرێسکەی خەیانەتی بۆ هەڵدەبەست و دەگەڵ سەربزێوانی کرێکاری، بە هاودەستی دەزانی. زۆرجاران خەت و نیشانی بح دەنگاوت، کە ئەگەر "نینا" نەدۆزێتەوە بۆ وڵاتی سیبریای هەڵدەدێرێت.

"یەگۆرۆڤ" لە دەستی ژن و کچانی شاری باکۆ، خەریک بوو وەرهەم هەڵێنێت و بتەقێت. ژن و کچ، بە گۆڕینی مۆدەی سەر و، بە ئاڵوگۆڕێکی هاکەزایی پێڵاو و جلک و لیباس، سەریان لە هەزاران زانا دەشێواند. شوێن هەڵگرتنی ژن و کچ و سەیری بەژن و باڵا و تێبڕەانینی وردی خەت و خاڵیان، بەرە بەرە بۆ "یەگۆرۆڤ" وەک کەسری شان و سووکایەتی لێهاتبوو. گەلێک جاران ژن و کچ بۆی دەگەڕانەوە و جوێنیان پێ دەدا و تفیان لێ دەکرد. زۆرجاران لە ناخی دڵەوە خۆزگەی دەخواست، کە سەد بریا بە شوێن پیاوان دا وێکیان کردبایە؛ ئەگەر گومبووەکەی پیاو بوایە، ناسینەوەی پیاو، ئاو خواردنەوەیە.

لە ڕابوردوو دا، شێت و شەیدای دیدە مەستان و چاو خوماران بوو. بەڵام ئەمڕۆ ئەو تام و چێژەی نەماوە و وەک سۆغرەکاری و بە ملی داهاتووە. جاری جاران، واتە ئەودەم کە باخەڵ پڕ و ملهوڕ بوو، زۆر جار لە مەیکەدە و سەماگە تایبەتییاکاندا دادەنیشت و، بەژن بەرز و کەمەر تەنگ و لەبارەکان خۆیان دەهاتن و بە بەر دەمی دا ڕادەبوردن. بەڵام ئێستاکێ وا نییە؛ دەبێ هەر ڕۆژەی چەشنێک دەبەر کات و

قژی سەری بۆ لایەک شانە بکات و لە شوێنێکی شارد دا سیپە بنێتەوە و بۆسەگیر ڕابوەستێت.

ئەو ڕۆژەش، وەکی ڕۆژانی تر، بە شەقامێک دا دەهاتە خوار. جیرەخۆرانی هاوکاری، زووتر دەست بە کار بوو بوون و گەلێکیان نێچیر لە تۆڕ دابوو، بەڵام ئەو خۆی چی بە چی نەکردبوو. بەرنامەی کاری ئەو ڕۆژەی ئەمە بوو، کە سەر و خواری شەقام، بە شوێن کچۆڵەیەکی زەمبیل بە دەست دا بتەقێنێتەوە. بەڵام لە بەختی نەگبەتی، هەر کچێکی کە تووشی هات، یان کرێکارێکی تۆزاوی بوو، یان ژنێکی خورجێن لە کۆڵی پاشماڵەی ماڵان. کچۆڵەیەکی ناسکی زەمبیل بە شان، لە شەقامەکەی ئەو دا، قات بوو.

لە شەقامە دوور و درێژەکان دا هیچ دەسکەوتێکی نەبوو. بە ڕاستەشەقامێک دا هاتە خوار و گەیشتە دەروازەی"قوشەقەڵا". لێرەوە، هەرچی لادیوار و دەرگا و شوێنی بەتاڵ بوو، بە هەمە جۆرە بەیان و ئافیش و تراکتی بازەرگانی خەملا بوون. "یەگۆرۆڤ"ی ماندوو، بە بێ وازی سەیری ئەو گشتە ڕاگەیاندن و بانگاشە ڕەنگاوڕەنگەانەی دەکرد و سەر بەرە ژێر، بەرەو گەڕەکی "ئیچەری شاری" دادەگەڕا. هەستی دەکرد بێهێزە و چۆکی دەلەرزێت. سەرلە بەیانەوە، جگە دوو پیاڵەی بچووکی ئارەق، هیچ شتێکی تری بە ئەوک دا ڕۆنەچوو بوو. سەری ژانی دەکرد. ئەگەر گیرفانەکانی یاریکار بوانایە، حەزی دەکرد یەک دوو پیاڵەی تر پێداکات، بەڵام جۆرک و گیرفانەکانی لە ورگی بەتاڵی پووچ تر بوون.

سەری لە سەر ملی قورسایی دەکرد، بەڵام پێی سپێردرابوو دەبێ چاو بگێڕیت و ئەو کەنیشکە بدۆزێتەوە. بە شەقامێکی تەنگەبەر دا هات و گەیشتە چوار ڕێیانێک. لە جەمسەری چوارڕێیانەکە دا لە کیژۆڵەیەک هەڵەنگوت، کە بە هەموو توانای پێیەوە بە هەڕەمە دەڕۆییشت. ورد تێی ڕاما و بۆنی ئاشنایی لێکرد. گورج بەرەو پیادەڕێی ئەوبەری شەقام چوو. لەوێوە بە وردی هەڵی سەنگاند و دەگەڵ ئەو کیژە کاڵەی بارەگای مێشکی، هەڵی سەنگاند. دڵنیاییەوە گوتی : خۆیەتی. نابی لە کیسی بدەم، تەنانەت ئەگەر ئاویلکەی مردنیشم بگاتێ، چاوی لێ نانووقێنم. ورد سەیری کرد و هەڵسوکەوتەکەی هەڵسەنگاند. گوتی خۆیەتی، بەڵام بۆچ وا بە پەلە دەڕوات؟ دەبێ چی لە ژێر سەر دابێت؟

قەرا زۆر بەپەلە بەرەو ماڵی غولام دەڕۆیی. پەیامەکەی هەڤاڵ "بۆگدان"ی بە زۆربەی هاوڕێیان گەیاندبوو. بۆ گەیشتن و خەبەردان بە هەڤاڵ بۆگدان، پەلەی بوو. لە درێژەی ڕێگا دا، بە سیلەی چاوەکانی، سەیری دەور و بەری دەکرد و ڕێبوارانی دەرزی ئاژن دەکرد. کێ سەیری دەکا و کێ شان بەشانی دەڕوا و کێ شوێنی هەڵدەگرێت. لە چوا ڕێیانەکەی "ئیچەری شاری"یەوە زڕتەبۆرێکی چاکەت درێژی زەڕنەقوتەی بەگۆشەی چاو بینی کە زۆر کڕیارانە سەیری دەکات، بەڵام پێی وابوو پیاوێکی چاوبرسییە و بۆ ڕاوە ژن دەگەڕێ. کاتێک گەیشتە بەرامبەر ماڵی غولام، ئیستێکی گرت و سەیرێکی دەوران پشتی کرد و بە ئەرخەیانی وەژوور کەوت.

"یەگۆرۆڤ" بۆ کورتە دەمێک بە حەپەساوی ڕاوەستا. چ بکات؟ هەر لەبەر ئەم دەرگایە بوەستێت و چاوەڕانی بێ، یان بۆ هیمداد وەرگرتن بگەڕێتەوە چوار ڕێیانەکە؟ پاش تاوێک ئەم دەست ئەودەست، خۆی ساغ کردەوە و بۆ هێنانی هێزی سەرکوتکەر، یەکسەر بەرەو بنکەی ژاندەرم تێی تەقاند.

پووره نیسا، هەرکە "ڤەرا"ی بینی، بەپیلیەوە چوو. ڤەرا بە دلۆڤانی پورەنیسای گرتە هەمێز و یەکتریان ڕامووسی. پووره نیسا خەرمانەی ماتەمینی بە ڕوویەوە دیار بوو. شکاوەوە و داکەوتەیی لێ وەدەر کەوتبوو. چاوەکانی چەشنی گۆمە خوێن سوور هەڵگەڕابوون. دوای چاک و چۆنی، ڤەڕا لێی پرسی:

ـ پووره نیسا گیان، هاوڕێ غولام لە چ حاڵ دایە، چۆنە؟

ـ تێدار و تەنگە نەفەسە و بێ ئیشتیهایە. چەند ڕۆژە، جگە لە ئاو هیچی تری بە ئەوک دا نەچۆتە خوار .

ڤەرا وەژوور کەوت و لە یەکەم نیگا دا چاوی بە ئەکبەر کەوت، کە لە قوژبنێکی ژوورەکەیان دا هەڵکوروژما بوو. لە بەرێکی ترەوە، جێگا و بانی غولام و سیمای زەرد و بێڕەنگی غولامی بینی .

غولام بانگی کرد:

ـ نیسا قومێکم ئاو بدەرێ!

ڕوومەتی غولام بە تەواوی ڕۆچووبوون و چاوەکانی لە سۆ کەوتبوون. ئەگەر هاژینی پشووی سواریەکەی نەبوایە، دەگەڵ تەرمی بێ گیان لێک نەدەکرایەوە.

پوورنیسا ئاوی هێنا و قورتمێکی بە دەمی دا کرد. غولام دوو ئانیشکی کردە قایمگیر و جەستەی لە جێگا و بان ئەستاندەوە و دانیشت. ئەودەم کە دانیشت، "ڤەرا"ی بە چاو بینی و زەردەیەکی کزی کەوتە سەر لێوان و بە دەنگێکی کپ گوتی:

ـ ڕۆژی یەکی ئەیارتان چلۆن پیرۆز کرد؟... بەشداری کرێکار چلۆن بوو؟

ـ یەکجار زۆر بەڕیوجێ و بەرنامەداڕێژراو بەرپا کرا. جەماوەرێکی باش هاتبوون، بەڵام هێزی کازاکی سوارکار و پۆلیس و ژاندارم بەسەر خەڵک داڕژان و تەقەیان کرد. ژمارەیەکی زۆر گیران و برینداریشمان هەیە. سەرکردایەتی بڕیاری دا کۆبوونەوەیەکی ئاوارتە لە ماڵی ئێوە بەڕێوە بچێت. من بە هەڤاڵانم ڕاگەیاندووە و قەرارە لێرە یەکتر بگرنەوە.

غولام سەیرێکی پوورە نیسای کرد و لێێ پرسی:

ـ چ شتێکمان هەیە لە بەر دەمی میوانانی دابنێینیت؟

پوورەنیسا تەنیا سەرێکی بۆ لەقاند و بێدەنگ مایەوە. بەم پرسیارە و بەم چەشنە وڵامدانەوەیە، جەرگی ڤەرا هاتە ژان. ڤەرا بە دەنگێکی خنکاو لە خەم و پەژار، گوتی:

ـ هاوڕێ غولام ئەوانەی دێنە سوێت، غەریبە نینە... هەموویان هاوخەبات و هاوڕیی خۆتن. ئەوانەی دێنە ئێرە، میوان نین ، هاوڕییانی خۆتن!

غولام، دوای چەند نەرمە کۆخەیەکی بە قرخە و لرخە، پشوویەکی تازە کردەوە و بە ئەو پەڕی هەناسەسواری گوتی:

ـ چارەی ڕەشیماڵباتی کرێکار، هەتا سەر بەم چەشنە نابێت و دەور لە گۆڕان دایە. بەڵام چەلێ بەمجۆرەین و دەبێ تێپەڕی بکەین... نیسا ئەگەر دەکرێ ئەکبەر بنێریتە لای دوکاندارەکەی سەرگەی کۆڵان، بەشکوو هەندە قەند و چاییەکمان دەست بگرێت... ئەگەر بوومان، بۆی دەنێرینەوە... هیچ نەبێ چاییەکمان لە بەر دەم دابنرێت...

بینینی ئەم بار و دۆخە خەمبارە، چەشنی قورسەکێکی زێدە گران کەوتە سەر دڵی ڤەرا. لە ڕووی ناچاری و بۆ دڵدانەوەی غولام وتی:

ـ هاوڕێ غولام خۆت هێندە ئازار مەدە! هاوڕییانت بۆ گەپ و گەمە و بۆ سەرخۆشی نایەنە سەردانت. ئەوان، بۆ کردنەوەی دەرگای بەختیاریی کرێکار لێرە کۆدەبنەوە. دەس تەنگی و بێ ئەنوایی خانەنشینی ماڵی هەمووی ئێمەیە... هەر تەنێ تۆ نیت هاوڕێ!

ئەگەرچی ڤەرا زۆری پێداگرت، کە واز لە چایی بێنن، بەڵام پوورەنیسا ئەکبەری بە شوێن چایی دا نارد. ڤەرا باسی ڕۆژی یەکی ئەیار و دروشمدان و خۆپیشاندان و هێرشی هێزی حکومەتی، بۆ غولام گێڕایەوە. بەڵام برینداربوونی ئەژدەر و ڕاگوێزانی ئەوەی شاراوە هێشتەوە.

دەگەڵ دەنگی ئاهەنگینی ڤەرا، پیلووی چاوە شەکەتەکانی غولامیش هێدی هێدی کەوتنە سەر یەک و خەو بردییەوە. پوورە نیسا و ڤەرا، ژووری میوانیان خاوێن کردەوە و دەستێکیشیان بە ژوورەکەی "غولام"یش داهێنا. هێشتا بە تەواوی لە کاری تەواو نەبووبوون، کە ئەکبەر بە دەسبەتاڵی گەڕایەوە. پوورە نیسا لێی پرسی:

ـ ئەکبەر چی بوو؟... نەیدایتیٚ؟!
ئەکبەر پەشۆکاو دەهاتە بەر چاو. بەڵام بە ئارامی گوتی:
ـ نەخێر دایە گیان من لە نیوەی ڕێگاوە گەڕامەوە...
ـ ئاخر بۆچی کوڕم؟... چییە؟... چی قەوماوە؟
ـ دایە من مرۆڤگەلی قوتی نەناسراوم لە دەور و بەری ماڵی خۆمان دا دیت... دەهاتن و دەچوون و پێکەوە سرت و خورتیان بوو... لەولاتریشەوە، سوارکارە کەزاک و چەند پۆلیسێکیشم چاو پێکەوتن... لە هاتنەوم دا، پێشیان گرتم و نەیان هێشت بێمەوە. منیش بە کۆڵانەکەی پشتەوە دا هاتم و بە دیوار دا هەڵچووم و خۆم گەیاندەوە لای ئێوە... زۆرن دایە! دەرگاکەم داخستەوە...
غولام چاوی هەڵێنا و یەکجێ لە سەر جێگا، هەستا و دانیشت. سەیرێکی پوورە نیسای کرد و وتی:
ـ نیسا!... خێرا پەیژەکە بەرە دەر... ڤەرا بە ماڵی دراوسێ دا ڕەوانەی ئەو دیوی کۆڵان بکە... دەی دەی.. گورج ! دراوسێکەمان پیاوێکی خاسە و باسمان ناکات.
ئەوسا ڕووی کردە ڤەرا و گوتی:
ـ ئەوەندەی پێت دەکرێ ، هەرچی زووتر بە هەواڵان ڕابگەیەنە، کە بەم گاز و گوزەرە دا ڕانەبرن... لە شوێنێکی تر یەکتر ببینن و دواییش من ئاگادار بکەنەوە... دەی زووبە ڤەڕا!
هەر بڵێی یەک و دوو، ڤەرا لە ژوور دەرپەڕی و بە پەیژەکە دا وەسەربان کەوت. تازە پوورەنیسا نەردیوانەکەی کێشابوویە ناو ژوور، کە دەرگای حەوشیکەیان کەوتە بەر

پێلاقی و، چی نەما لەبەر یەکی هەڵتەکێنن. پوورە نیسا بە هەڕەمە بە فریای دەرگاکەیان گەییشت و گوتیّ:
ـ کێیە! ... بوێستن با دەرگاکە بکەمەوە! ـ دەرگاکەی کردەوە.

هەرکە دەرگا کرایەوە، چەند پۆلیسێک و پیاوێکی ڕەزاتاڵی بەدگووز، ڕژانە حەوشە و یەکێک لە پۆلیسەکانی بە تووڕییی گوتی:
ـ خێرابە پیرەژن!... ئەو کەنیشکەمان بۆ قاو بکە با بێتە دەر!
ـ کێهە کەنیشک؟!... ئێمە تەنیا کوڕیکمان هەیە... کچمان نییە...

پۆلیسەکە پڕ بە حەوشەکە بە سەری دا شریخاند و گوتی:
ـ درۆ دەکەیت پیرە کەمتیار... بانگ بکە با بێتە دەر... دەی... زوو!
ـ نییە... نیمانە... کچمان نییە!
پۆلیس گرماندی :
ـ دەر و ژوور بپشکنن. کێ ماڵ دایە بیخەنە حەوشە!
لە حەوشەوە دەستیان پێکرد. ژوورە تاریکەکانیان پشکنی. ژێر هەرزاڵ و دۆلاپچە و ناو دەستەنوێن و ژێر ڕاخەر و پێخەفەکانیان هەڵتەکاند. بە چەشنێک وڵاتیان سەنگ و سووژن کرد، هەر وەک بڵێیّ دەرزی درومانیان لیّ گوم بووە.

دەرگای ژووریان واڵا هێشتبۆوە و سڕەبای ساردی مانگی ئەیار بە ژوورەکان دا دەگەڕا .

لە کۆڵانەوە پڕمە و حیلەی ئەسپی سوارکارە کازاکەکان و لەو دیوەی حەوشەی دراوسێ چەقولووری سەگێک بە وڵات دا دەگەڕا.

غولام بە تای کراس و دەرپێیەکی تەنک و پواوەوە، بێ دەربەست بە کژەبای ساردی خەزەری، لە حەوشە دا ڕاوەستابوو. بیری غولام بە شوێن دوو گریمانەی تاڵ دا خولی دەخواردەوە؛ دەربازبوونی قەرا و نەدیوبوونی ئەو مجریلکەیەی کەوا چەند لاپەڕە بەیان و شەونامەی تێدایە. ئەو چەند لاپەڕە بەیان و شەونامانەی کە یادگاری شەوی ڕاگوێزانی چاپخانە و کەرەسەی چاپی بوون، بەلای خۆی هێشتنوونیەوە. غولام، سەبارەت بەم دوو ئەگەرە پڕ لە نیگەرانییە، تەواو تێکچوو بوو .

پۆلیسەکان چەشنی تاژی و تولەی ڕاوی خەوانینان، ورد ورد هەموو لایەکیان پشکنی. دەرخەمی وێرانی و خاپوور بوون دا نەبوون. هەر شوێنێک بۆی دەچوون، بست بە بستیان دەپشکنی. دەستەنوێنیان بە وڵات دا بڵاو دەکردەوە و مجریلکەیان لە توێی نوێن و بان دا دەردەکێشا و بە زەبری قونداخە تفەنگان پارچە پارچەیان دەکردن. پرێسکە و خرت و پرتی ژنانیان تێدا دەدۆزییەوە و تووڕیان هەڵدەدان. لە ژێر تەرکی مجرییەکە دا بەستە ڕۆژنامەیەکیان تێدا دیتەوە. پۆلیسێک قاوی کرد:

ـ گەورەم بەستەیەکمان شەونامە کەشف کرد ...

سەردەستەی پۆلیسەکان هاواری کردنێ:

ـ بەنرخە!... ئێمەیش بە شوێن ئەمانە دا دەگەڕێین.

هەرکە باسی شەونامە کرا، ئیتر غولام ڕاوەستانی حەوشەی بەپێویست نەزانی و یەکسەر چوو لە سەر جێگا و بانەکەی ڕاکشا. ئەکبەر بە چاوی پڕ لە ترس و توورەیی، سەیری ئاکاری پۆلیسی دەکرد، باوکی بانگی کرد و گوتی:

ـ کوڕی خۆم وەرە لێفەکەم بە سەر هەڵبکێشەوە، خەریکە ڕەق دەبمەوە!

ئەودەمەی کە ئەکبەر خەریک بوو لێفەی بە سەر باوکی دا هەڵکێشیتەوە، غولام باسکی گرت و پێی گوت:

ـ کوڕی خۆم نەکەی ترس هەڵت بگرێت و بشەمزێیت!

ئەکبەر سەیرێکی ڕوخساری شکاوی باوکی کرد و چەند دڵۆپ فرمێسکی زولاڵی هەڵوەراند. کورسیلەیەکی کێشا پێش و لە پەنای باوکی دانیشت. گوتی:

ـ باوکە گیان ناترسم!... دڵنیابە باوکە، قەت لەم جانەوەراتە ناترسم... ناترسم بابە!

غولام بەنیازی دڵدانەوە ئەکبەر بوو، کە بە نەعرەتەی سامناکی پۆلیس قسەی لە دەم دا وشک بوو.

ـ ئەمانە چین؟!

ـ بەیاننامەی شۆڕشگێرانەن.

سەرۆکی دەستە لاپەڕەیەکی بۆ ڕاداشت و گوتی:

ـ بگرە!... ئەمە بە زمانی ئازەری نووسراوە، بیخوێنەوە بزانم چییە!

غولام هەر وەک لە هەڕەتی تافی لاوێنی دا بێ، گوڕاندی:

ـ بڕوخێ دیکتاتۆڕییەتی تزاری. سەرکەوتوو بێ شۆڕش بۆ یەکسانی!

پۆلیسەکە لاپەڕییەکی تری نیشان دا:

ـ ئەدی ئەمە!
غولام تاوێک بێدەنگەی لێکرد. دوایە وەک ئەوەی بێزرابێت، ڕوو کرد ئەولا و گوتی:
ـ سەرپاکی لاپەڕەکان باسی نەمان و فەوتانی ئێوە دەکات و بانگی هێزی کرێکار دەکات بۆ هاوخەباتی و بەربەرەکانی. ـ ئیتر ئەمە ئاخرین پەیامی منە و لەمەوەبەر هیچ پرسیارێکم لێ نابیسن. ئیتر دوو لێوەکانم قفڵ و قەپاتن و هیچیان لێ نایەتە دەر. دوای ئەم وتەیە، وەرسووڕایەوە و ئەکبەری لە هەمێز گرت:
ـ کوڕی شیرینم... بەرخەکەی من!... مەرگ بانگم دەکا و بە باوەشی ئاواڵەوە بۆی دەچم... لە پاش من تۆ جێگای باوکی خۆت دەگریتەوە...
لە پاشان بەرەو پوورەنیسا وەرسووڕایەوە. پوورەنیسا دوو چاوەکانی گۆمی خوێن بوون.
ـ ماڵاوا نیسا گیان!
ویستی لە سەر جێگا ڕابکشیتەوە، بەڵام نەیان هێشت. جلکەکانیان دەبەر کردەوە و بە ڕەکێش ڕەکێش بەرەو دەرگایان برد.
شین و شەپۆڕی ئەکبەر و سنگ و بەرۆک داڕنینی پوورەنیسا... بابە بابەی ئەکبەر و غولام غولامی پوورەنیسا، جەرگی خاوەن جەرگانی دەبرژاند.
"غولام"یان بەرەو بەندیخانە برد. غولام لە سەر وادە و بەڵێنەکەی خۆی ڕاوەستا. ئەوان هەرچی بە دمیان دا هات پێیان گوت و چی لە دەست و کوتەکیان هەڵوەری دەگەڵیان کرد، بەڵام دوو لێوەکانی غولام تەنانەت یەک وشەیشی پێدا

نەهات. زۆریان ئازار دا، بەڵام غولام بەرگەی ئازاری لەڕادەبەدەری نەگرت و لە بەندیخانەی "بائیل"دا گیان دا و مرد.

****

25

بەرەبەری تاوپەڕانانە. مژ و دومانێکی تاریک و خەمبارانە ئاسمانی شاری باکۆی داپۆشیوە. ڤەرا شەکەت و شیواوەحاڵ گەیشتۆتەوە ماڵی میرزاحسێن. ئامینە و گوڵارا خانمی دایکی بە دەوری ئەژدەر دا هاتووچۆیانە. بە هاتنەوەی ڤەرا، دایک و کچ دڵیان دەکرێتەوە و زەردەی پێکەنینیان دەکەوتە سەر لێوان؛ ئەوان لە دڵی دارماڵ لە خەمی ڤەرا و کارەساتی ماڵی غولام بێخەبەرن.

چاکوچۆنی و سپاسی بێ پایانی ڤەرا لە مێرزاحسێن و بنەماڵەکەی نەدەبڕایەوە و بەردەوام باسی گەورەیی و مرۆڤدۆستی ئەوان بە زمان دا دەهات. چاوە پڕ لە خەم و خەواڵوەکانی ڤەرا، حەکایەتێکی خەمبارانەیان لێدەخوێندرایەوە. ئەو خەم و خەسارە گیان تاوێنەی کە لە ماڵی غولام دا دیتبووی، بەشی هەتا ئاخر تەمەنی دەکا. چەندە هەژار، چەند بێ ئەنوا، چەندە گەورە و چەندە شۆڕشگێرن ئەو بنەماڵەیە. "ئەکبەر"ی چاوگەش، پوورەنیسای دلۆڤان و "غولام"ی قارەمان؛ لە بەر دیدەی خەیاڵی "ڤەڕا"دا، ئەکتەری چالاکی شانۆیەکی هەتا سەر زیندوون و سەرتانسەری دیرۆکی مرۆڤ بە جەوەهەری ئەو ئەو کتێبە دەنووسرێتەوە. هوروژمی پۆلیس، بێ حورمەتی بە ژن و منداڵ، کرداری ناشیرینی ئەوان لە ماڵێکی تەنگ و تاریکی، ڕەش و ڕووت دا، چ مانایەک دەبەخشێت؟... دەبێ غولام چی بەسەر هاتبێت؟... بێخەبەر بوون لە ئاکامی هێرش

و پەلاماری کاربەدەستانی حکومەت، دەردی سەرباری هەموو دەردانی "ڤەڕا"یە.

ئەودەم کە پوورەنیسا، نەردیوانەکەی بە سنگی دیوارەوە نا، "ڤەڕا"چەشنی پەرکوورێک پێی هەڵچوو. بە سەر بانیژەکەدا خۆی خستە حەوشەی دراوسێ. هێستا قاچی نەگەیشتبوویە ناو حەوشەکە، کە سەگێکی مل ئەستووری تیسکن شاڵاوی بۆ هێنا. بە چنگە پڕژە و لاواندنەوە و ئەملا و ئەولا کردن، لە دەرگای حەوشەکە نزیک بۆوە. بەڵام سەگەکە پێشەبڕەی لێ دەداوە و بەردەرگای لێ دەگرت. جووت دەستی وەک ئەستوندەک، ڕەپ ڕاگرتبوو و کەڵپ و ددانی نیشان دەدا و دەی مڕاند.

ڤەرا، ئەوەندە لە چەق و لووری گەماڵەکە نەدەترسا، ترسی گەورەی ئەمە بوو، کە نەوەک حەپە حەپی سەگی تووڕە، هەستی پۆلیس ببزوێنێت و سەرەی ژاندارم بکێشێتە ئەم دیوەش. بەڵام بەخت یاریکاری کرد و، ژنێکی بەساڵاچوو لە ژوور هاتە دەر . سەگەکە بە دیتنی خاوەنەکەی بێدەنگ بوو. ژنەکە پرسی:

ـ چییە... چ باسە... لێرە چیدەکەی؟

ڤەرا بە زمانی ڕووسی گوتی:

ـ ڕێگام لێگۆڕاوە دایە گیان... دەکرێ بە یارمەتی خۆتان دەرگاکەم بۆ بکەیتەوە؟!

پیرەژنەکە هیچ سەرو دەرێکی لە گوتەکانی ڤەرا نەکرد. بەڵام بە هێوری چوارپێیەکەی بانگ کردەوە و هەرکە ڕێگای دەربازبوون بۆ ڤەرا کرایەوە، چەشنی ماسی بە بەستێنی ڕیگای کۆڵان دا خزی و هەناسەیەکی هاتەوە بەر .

کۆڵانێکی تەنگەبەری چۆڵ و بێ هامووشۆکەر بوو. ڤەرا چوست و چالاک، بەڵام بە وریایی، ڕێگای کۆڵانەکەی گرت و پێیدا هاتە خوار. کۆڵانەکە، بۆ ڤەرا تەواو ناناسراو بوو، بەڵام ڕاست و بێ گرێ هاتە خاور و گەیشتە قەراخ ئاوەکانی گەڕەکی "ئیچەری شاری". هەر لەوێوە، تێکەڵ بە حەشیمەتێکی قەرەبالخ بوو و لە ڕاستە شەقامی "نابراژنی" بەرە و خوار داگەڕا.

چاوەکانی بە سەر ئەژدەرەوە بوو، بەڵام بیری لە شوێنێکی ترەوە خەریکی فڕین بوو. بەدەم بیری ئالۆزی، هەر بەمە دڵی دەکرایەوە، کە توانیبووی لەم قەرقەشە خۆی دەرباز بکا. چارەنووسی غولام و ئاخری کارەکەی دەبێ چۆن بێت، نەیدەزانی.

دوای ڕزگاربوون لە حەوشەکە، بەهەموو توانای پێ و پەلانی بە شوێن هەڤالانێک، کە بڕیار بوو لە ماڵی غولام دا کۆببنەوە، لە هاتن و چوون و دۆزینەوەیان دابوو. باش بوو لە بەختی خۆی بە چۆنیاتۆڤ گەیشت و لە چەند ڕستەی پوخت و پاراو دا بەسەرهاتە تاڵەکەی بۆ گێڕایەوە.

"چۆنیاتۆڤ"یش، کە دوای هێرش و گەمارۆی خۆپیشاندەرانی باخی فەرمانداری، بە سەد دەردیسەر لە چنگ پۆلیس و سیخوڕە چاوتیژەکان دەرباز بووبوو، بە هەموو ماندووبوون و مەترسی گیانیشی، خۆی بۆ چوونی ماڵی غولام تەیار کردبوو. چۆنیاتۆڤ، دەهات بەرەو ماڵی غولام وەڕی بکەوێ، کە هاتنی ڤەرا و خەبەری کارەساتەکە، بە تەواوی ساردی کردەوە. چۆنیاتۆڤ بە گورجی کەسێکی ڕەوانەی دەروازەی"قوشەلا - ئیچەری شاری" کرد، کە خەبەر

کارەساتەکە بە سەرجەم هاوڕێیان بگەیەنێت و پەیامی ڕاگرتنی کۆبوونەوەکەشیان پێ بدات. دواییش، "ڤەرا"ی کردە تەتەر بۆ خەبەر پێدانی هاوڕێیانی سەرکردایەتیی کۆمیتەی باکۆ.

ئەو ڕۆژە، شاری باکۆ چەشنی زریێی تووڕە شڵەقا بوو. لە هەر گاز و ڕێبازێکدا، بە دە و بیست چاوەدێر خەریکی چاو لەوەڕاندن بوون. مەترسیی ئەو ڕۆژە بە دە قات باڵاتری ڕۆژانی تر بوو. بەتایبەت بۆ ڤەرا، کە تازە لە چەنگوڕکی داڵ دەرچوو بوو. ڤەرا چەشنی تەتەرێکی زیت و زانا، خەبەری بۆ هەر هاوڕێیەکی سەرکردایەتی دەبرد، بۆ گەیشتن بە هەڤاڵی تر، ڕێگاکەی دەگۆڕی. هەر بە چەشنی کەروێشکی ڕەتاوی دەستی ڕاوچی، چلۆن لە ناو بەفری نەشکاو دا هەزارە دەکات و دەیان شوێن پەنجە جێ دەهێڵێ، ئەویش چۆڵەپێچەی بە ڕێگا دا دەهات و، سەری لە شوێن هەڵگر دەشێواند. سەرەنجام، دەمی ئێوارەیەکی درەنگ وەختی گەیشتەوە شەقامەکەی نزیک بە ماڵی خۆیان. پێڵاوەکانی بە چەشنی زارە ماسی لغاوەیان داقلێشابوو. سەر و سەکوت و تەشک و داوێنی تۆزیان لێ دەتەکا. ڤەرا، بە هەموو پەژارە و شەکەتی و دڵەڕاوکێشەوە، ئەژدەری لە بەر دیدەی خەیاڵ لانەدەچوو. هەر ئێستاکەش، شەکەت و تۆزاوی، باوی هەنگاوی بۆ بینینی ئەژدەر، خێڕاتر کردبوو. بەڵام بە قژی ئاڵۆزکاوی تۆزاوی و بەم جلک و پێلاوە خۆڵاوی و دژوێنەی، وا باشە بچتەوە ماڵ و دەستێک بە خۆی دا بێنێت؛ ڕێگای ماڵی گرتەبەر و هەرکە دەرگای ماڵی کردەوە و چاوی بە دایکی کەوت، بۆ یەکەمجار

زمانی لۆمەی ڕوو بە دایک کردەوە، کە بۆچی بەکاتی هێنانەوەی ئەژدەر، لە ماڵەوە نەبووە.

"ماریا واسیلیوڤینا" بەبینینی حاڵی پەرێشانی ڤەرا، هیچ دەنگی نەکرد، بەڵام زۆر بە گورجی شێوی بۆ ساز کرد و جلکی خاوێنی بۆ دانا. ڤەرا دوای نان خوردن، دەستێکی بە خۆی داهێنا و جلک و پێڵاوی گۆڕین. ئەمجار دەگەڵ دایکی بۆ دیتنی ئەژدەر بەرەو ماڵی میرزاحسێن وەڕی کەوتن.

لە نێوانی ڕێگای ماڵ هەتا بەر دەرگای ماڵی ئامینە، دڵ لە سنگی ڤەرا دا چەشنی مەلی ناو پەنجەی باز، باڵەتەپەی بوو. جێگای پرسیار بوو، ئاخۆ بە درێژایی ئەو ڕۆژە پڕ کارەساتە، چلۆن توانیبووی بەرگەی دوور بوون لە ئەژدەر بگرێت؟

میرزاحسێن هەر لەو ژوورەی، کە ئەژدەر تێیدا خەوتبوو، لەسەر کاناپەیەکی نەرمی ئانیشکدار، کتێبێک بەدەستەوە، دانیشتبوو. چاوی بە سەر کتێبەکەوە بوو، بەڵام نە وشەیەکی لێدەخوێندەوە و نە پەڕێکیشی لێ هەڵدەدایەوە. مامۆستای بەساڵاچووی فێرگەی مندالان، هەر ئێستێکە خەیاڵ هەڵی گرتووە و لە باوەش ترسێکی نادیار دا دێت و دەچێت. تۆ بڵێی دوای ئەم ڕووداوە، دەستی لێ هەڵبگرن؟... ئاخر ئەژدەر لە گۆڕەپانی خەباتی دژ بە ڕژێم و بە گوللەتفەنگی هێزی دەوڵەت بریندار بووە و بەڕۆژی ڕووناک ڕاگوێزراوەتە ئەم دیوەخانە و دەرمان کراوە!... تۆ بڵێی لەو گشتە چاوەی، کە بەشداری هێنان و بردنی ئەژدەر بوون، خاوەنی جووتە چاوێک خەبەر بۆ نەیار نەباتەوە؟ ئاخر، سەردەمەکە، بازگەی هەلپەرستانە. هەلپەرست و کۆنەپەرست، دوژمنی

قەستی سەری تێکۆشەرانن و لە هەر شوێنێک دا بروسکەی ڕزگاری تریشقەی بێت، ملۆمۆکەرانی بارەگای تزاری دەگەنە سەری و خامۆشی دەکەن. ئەوانەی باشن، ڕێگای ڕزگاری بەر نادەن؛ ئاخر ئەو خۆیشی یەکێک لەو باشانەیە، بۆیە شانی داوەتە بەر تەختەی زامدارێکی گۆڕەپانی شۆڕش. ماوەیەکە، ئەویش ناوی کەوتۆتە ناو لیستەی مرۆڤی سەربزێو و هەر دەم بە پەساوێکەوە بانگی دەکەن و سەری دەخوێننەوە.

"مەجیدئۆڤ"ی بەرپرسی وەزارەتی ڕاهێنان و پەروەردەی ڕژێم، هاودەستی پاراستنە و بە دایم خەریکی ملۆمۆیە. سمێڵەکانی قەف قەف بادەدات و شوێنی ئەو کەسانەی ئازادیخوازن. لە ژێر سمێڵەکانییەوە بە گوێچکەی پۆلیس ڕادەگەیەنێت.

میرزاحسێن لە دەمی دەرس گوتنەوەی دا، بە ئارەزووی دڵ باسی نووسەران و وێژەوانانی مەزنی ڕووس و نەتەوەکانی تری دەکرد. بۆ پشت ڕاستکردنەوەی گەلێ بابەتی کۆمەڵایەتی، لە هەڵبەستەکانی "پوشکین" وێنە دێنێتەوە و نووسراوەکانی "لۆرمانتۆڤ" ، "گۆگۆڵ" ، "شەچدەرین" و "تۆڵستۆی" بۆ خوێندکاران دەخوێنێتەوە. بەرهەمەکانیان دەخوێنێتەوە، ژیانی شیواوی ئەوان و خەباتی بێ پسانەوەیان بۆ قوتابییان دەڵێتەوە.

ڕۆژێک گەرمی خوێندنەوەی چەند کۆپلە لە نووسراوەکانی "تۆلستۆی" بوو، کە "مەجیدئۆڤ"، بەبێ ئاگادارکردنەوە، یەکجێ وەژوور کەوت. بەپێی کۆنەنەریتی ماستاوکەرانی سەر بە ڕژێم، هەرکە "مەجیدئۆڤ" لە پۆلێک وەژوور کەوتبایە، دەبوایە مامۆستای پۆلەکە، بەژنی

چەماندبایەوە و خوێندکارەکان یەک پێ لەبەری هەستن و تەنانەت سروود بخوێننەوە و ئاهەنگ بگێڕن. بەڵام میرزاحسێن ئەم بەزمەی بە شوورەیی دەزانی و گوێی نەدەدایە .

مەجیدئۆف، تاوێک بوو لە ژوورەکە دا ڕاوەستابوو، بەڵام میرزاحسێن بەبێ ڕاوەستان، پەخشانەکەی بۆ خوێندکارەکان شی دەکردەوە. پەخشانەکە باسی ستەمی ستەمکارانی دەکردو لە هەمان کاتدا، باسی بازنەی لاوازی ستەمکارانیشی دەکرد، کە شکانیان هاسانە و دەکرێ بشکێندرێن. مەجیدئۆف، کە دەروێش و ئەڤینداریێکی تۆخی بارەگای تزاری بوو، بەرگەی ئەم بانگەوازەی نەگرت و سووک وەدەر کەوت. مەجیدئۆف، لە پۆلەکە وەدەرکەوت و هاواری شکایەتی بۆ پاراستن برد. مەجید ئۆڤ، هەتا توانی، لە کن سەرۆکی پاراستن، بۆ میرزاحسێنی تێ چاند و هەرچی بۆ گوتن بوو، گوتی. بەڵام دوای پرس و گوفتگۆیەکی نهێنی دەگەڵ خوێندکارانی پۆلەکە، دەرکەوت کە ڕاپۆرتی مەجیدئۆڤ هەڵبەستەیە و بێ بناغە.

ڕۆژ هات و ڕۆژ چوو، مەجید ئۆڤ هەدادانی لێ هەڵگیرابوو. بەڵام ئاخرسەر توانی جومگەی میرزاحسێن لە هەڵەیەکی مەزن دا بگرێت و هەڵای لەسەر ساز بکات.

سارده ڕۆژێکی بە بارانی بوو. میرزاحسێن لە فێرگەی تێکەڵاوی دوو نەتەوەی ڕوس ـ تاتار، وەک مامۆستا کاری دەکرد. لە ژووری مامۆستایاندا چاوەڕوانی زەنگی سەرکلاس، دانیشتبوو. لەپڕ دەرگا کرایەوە و مەجیدئۆڤ وەژوور کەوت. میرزاحسێن هەستی کرد کەسێک هاتۆتە ژووری مامۆستایان،

بەڵام نەیزانی کێیە و چ کەسێکە ئاوا بەبێ هەستی خۆی بە ژووری مامۆستایان دا کرد. لەپڕ بە دەنگێکی تووڕە بەئاگا هاتەوە و سەری وەرچەرخاند بزانێ کێیە. مەجید ئۆف بوو، کە بە ئەوپەڕی تووڕەیی نەڕاندی:

ـ بەرزەوە بە بێ نەزاکەت!

میرزاحسێن وەک هەمیشە، زۆر بە هێمنی، سەرێکی بۆ بادا و وەرد چاوی تێ برێ. لە نیگای چاوی میرزاحسێن دا، وڵامی مەجیدئۆف دەخوێندرایەوە کە: "تۆ چ هەژگەڵیکی، من لە بەر پێت ڕابم"!

ـ کڵاوەکەت داگرە گێژی گەمژە!

میرزاحسێن لێی وەدەنگ هات:

ـ کڵاوم داگرم؟!... ئاخر کڵاو بۆیە ساز نەکراوە بیکەیتەسەر؟!

مەجیدئۆف وەک خاڵێکی ڕەشی سووکایەتی لێ دۆزیبێتەوە ، بە سەری پەنجە، ئاماژەی بە تابڵۆی سەردیوار کرد و بەژنی خۆی لەبەرامبەر تابڵۆی تزار دا چەماندەوە. لە بەژن ڕاست کردنەوەی دا، ئاگر لە دوو چاوە بلبۆقەکانی داباری. دیسانیش ئاماژەی بە تابڵۆی سەر دیوار کرد. میرزاحسێن بە ئەوپەڕی هێوری و مەتانەتەوە، سەیری شانۆگێڕانی مەجیدئۆڤی کرد و هیچ پەچەکردارێکی لە خۆی نیشان نەدا. مەجید ئۆف، لە ئاست ئەو بێدەنگی و ئەهوەنییەی میرزاحسێن دا، دەهات بتەقێت. چاوەکانی بز داپچڕین و هەر بەچەشنی سەربازی سەربازخانێ، یەک دەور بە دەوری خۆی دا سووڕا و یەکسەر بەرەو دەرەگا چوو. دەرگا کردنەوەی و دەرگا پێکدادانی بە یەک زەرب بوو .

هەر ئەو ڕۆژە، هێشتا زەنگی ئاخری فێرگە لێنەدرابوو، کە چارەنووسی میرزاحسێن سووڕا. لە مامۆستایەتی کەوت و دەفتەر و کتێبیان لە ژێر باڵی نا و ناویان کووژاندەوە .

ـ ماڵاوا فێرگەی ڕاهێنان و پەروەردەکردن!.. ماڵاوا هاوکارەکانم!... ماڵاوا خوێندکارە هێژاکانم!

کاتێک کە میرزاحسێن، چەند کۆنە دەفتەری قوتابییەکان و کتێبەکەی خۆی خستە ژێر باخەڵ و، ئاخر ماڵاوایی لە منداڵەکان کرد، خوێندکارەکان بە تێکڕا دایانە ژێر قوڵپی گریان و چاو بە فرمێسکەوە، هەتا بەر دەرگای فێرگە، مامۆستای دلۆڤانیان بەڕێ کرد.

ئیتر، میرزاحسێن ناوی لە دەفتەری دەوڵەت سڕایەوە و بێ مزە و ماف، خانەنشین کرا. بۆ دەرهێنانی بژیوی ژیانی خۆی و ماڵباتی، لە چەند بنەماڵەی دارا و دەست ڕۆیشتوو دا بە گوتنەوەی وانە و ڕاهێنانی منداڵەکانیان ڕۆژگاری بەسەر دەبرد. لە زۆر بار و بابەتانیشەوە، خۆی و خێزانەکەی، وازیان لە هەندە ویست و ئارەزوویەک هێنا و جوابی ویستی دڵیان نەدایەوە؛ بۆ وێنە، لە چەند ژووری ماڵەکەیان دا، تەنیا دوو ژووریان ئاوەدان کردەوە و ژوورەکانی تریان داخستن. لە جلک و کۆتاڵ و خشڵ و کتێبی کتێبخانەش، بەشێکیان فرۆشت. بە کورتی لە درێژاییان دەرهێنا و لە پانابیش کورتیان کردەوە .

ئەوا بە هەموو مەترسی و خەتەرەی بان سەریشیانەوە، بوونی ئەژدەر و دەرمانکردن و لە ماڵ ڕاگرتنیشی، بۆخۆی ئەگەری خەتەرێکی ترە. ئەڵبەت ڕێگاکە ئەستەم و پڕ خەتەرە، بەڵام بە هەموو خەتەرە و ترسان و

تۆقانیشییەوە، شتێکی تێدایە کە هەموو دنیا دێنێت؛ ژیانێکی شێرانە و دوور بوون لە چەوتی و چەپەڵی، ئەمە ژیانی خۆش ئاژۆیە و ئەوانی تر، پووچ و بێ مایەن. ئاخر ، خۆ ئەم ژیانە ناهێنێ کە دەستی تێکۆشان بۆ چەند پووڵ و پارەیەکی چرووک بخەینتە ژێر باخەڵ و خۆت لە قەرەی هەڵوێست دوور بخەیتەوە. ئەدی تۆ دەگەڵ "مەجیدئۆف"ەکان چ جیاوازییەکت دەبێ، ئەگەر سەر دابخەیت و بخۆیت و بخەویت؟... نەخێر! ڕاگرتنی ئەژدەر و دەرمانکردنی ئەو، دەگەڵ بەرزکردنەوەی ئالآی سووری خەبات بۆ ڕزگاری، یەکانگیرە و، خزم و پشت و پەنای بزووتنەوەن. لەمە ڕێگەیەدا ئەگەر نەشمێنم، سەربەرز و ئاسوودەخاترم. بەمە دەگەشیمەوە و پێی سەرفەرازم.

میرزاحسێن، بەدەم هەڵچوونی دەروونەوە، دڵسۆزانە و خۆشەویستانە، چەشنی باوکێکی جگەرسۆزە سەیری ئەژدەر و ڤەرای دەکرد. میرزاحسێن دەیزانی کە هەر ئیمڕۆکە، ڤەرا چەندە تێکۆشاوە و چیهای کاری گران ڕاپەڕاندووە. دەیزانی ڤەرا لە دەروون دا هەست بە سەربەرزی دەکات... دەیزانی لەش و لاری ڤەرا، ژان و دەرد و شەکەتی لێدەبارێ، بەڵام دڵی خۆشە و ویژدانی ئاسوودەیە؛ ئەی چەندە خۆشە ئەم جیهانە، کە تێیدا مرۆڤایەتی وەجاخی کوێر نییە... جیهانی بەرەی ئێمە، پڕی گەنج و لاوی خەباتکارە و، ئازادی و سەربەستی و ڕزگاری، لە دوورەوە دەنگیان دێت.

****

26

سێ ڕۆژان، بە نۆرە لە ژوور سەری ئەژدەر دا چاوەدێر دانیشتن. لەم سێ ڕۆژەدا، ئەژدەر بێ سەر و زمانی لە حاڵی خۆیدا بوو. بەدەگمەن چاوەکانی دەکردنەوە، هەر جارێکیش کە چاوی هەڵدەهێنا، سەیرێکی کزی دەور و بەری دەکرد و دیسان بەبێ حاڵی دەخەوتەوە. جارجارە وڕێنەی دەکرد و لە ژێر لێوانەوە شتگەلێکی دەگوت و دەبڕایەوە. هیچ هومێدێکی زیندوو بوونەوەی لێنەدەکرا. ڤەرا بە دەسرۆکەی تەڕ، پەسا تەوێڵی سارد دەکردەوە و یاو و تێی لەشی ئەهوەن دەکردەوە. دەستەکانی لەناو پەنجەدا دەگوشین و بە سرتەی بن لێو، شتێکی بەگوێی دا دەگوت و هۆمێدی هەستانی پێدەدایەوە.

لەش و لار و جەستەی ئەژدەر، وەک گۆڕەپان و شەڕگەیەکی شەڕی لێهاتبوو، کە مان و نەمان تێیدا گەرمە شەڕیان بوو. داو و دەرمان و پزیشک و مێهرەبانییەکانی ماڵباتی میرزاحسێن لەلایەک و، لەبەرێکی ترەوە داڕشتەی بەهێز و پتەو بوونی ئەندامەکانی و، لە سەرووی ئەوانیشەوە، هومێدی سەرکەوتن و ئاواتی بە هیواگەیشتن، لەم شەڕگەیە دا فریاڕەسی ئەژدەر بوون. لە بەرامبەری ئەو گشتە فریاڕەسانەی باس کران ، لانی مردن لە شەڕگەکە دا شکستی هێنا و لەئاکامدا ئەژدەر بۆ ڕۆژی چوارەم چاوەکانی کردەوە.

بەرەبەیانێکی زوو بوو کە ئەژدەر چاوەکانی کردەوە و سەیرێکی وردی دەور و بەری کرد. لە یەکەم چاو دا "ماریا واسیلۆڤینا"ی بینی، کە لە سەر کورسییەکی سەروگوێلاک هەڵوەشاو، بە دانیشتنەوە خەو بردبوویەوە. بانگی کرد، بەڵام دەنگی بانگەکەی ئەوەندە بەهێز نەبوو بگاتە گوێی خەوتووی "ماریا". ئەژدەر ئیستێکی گرت و ئەوەندەی لە توانای دابوو، دیسان بانگی کرد. ئەژدەر لەو هەموو بێهێزیەی خۆی پێکەنین گرتی.

بە چرپەی ئەژدەر، ماریا واسیلۆڤینا لە خەو ڕاپەڕی و بە گورجی بۆ ئەژدەر بزووت.

ـ ئەژدەر!... کوڕی ئازیزم ئەوە هاتوویتەوە جێ؟

دەنگی لاوێنەری پڕ لە خۆشەویستیی ماریا، هەتوانێک بوو تین و توانای بە لەشی ئەژدەر دا گەڕاندەوە. هێدی وەڵامی داوە:

ـ بەڵی پوورە ماریا من باشترم... هەست دەکەم زامەکانم ژانیان کەمترە، بەڵام کەمێک بێ هێزم پوورە گیان.

ماریا واسیلۆڤینا چرای خەوەکەی کوژاندەوە و پەنجەرەی هۆدەکەی والا کرد. دەگەڵ کرانەوەی پەنجەرە، ڕوناکیی یەکەم کازیوەی بەر بەیان بە ژوور دا گەڕا.

ئەژدەر پرسی:

ـ پوورە ماریا ئەمڕۆ چەندی مانگە؟... چەند ڕۆژە من لێرە خەوتووم؟

ـ چوارەمی مانگی ئەیارە و، چوار ڕۆژ لە زامداربوونت تێدەپەڕێت... ئێمەت زۆر ترساند ئەژدەر، بەڵام سپاس بۆ خودا بۆمان گەڕایتەوە. بەڵام بزانە ئەگەر میرزا حسێن و

ماڵباتەکەی فریاڕەسمان نەبوانایە، گەلێک خراپمان لێ دەبووری... لە دەست و مستی من و ڤەرا بە دوور بوو ئەم گشتە پێڕاگەیشتنەت.

ئەژدەر بە ئانیشکی ڕاستی تۆزکاڵێک سەی خۆی بەرز کردەوە و پرسی:

ـ ئەدی ڤەرا لە کوێیە پوورە گیان؟!

ماریا سەرینێکی خستە ژێر سەری و وەڵامی داوە:

ـ سەرتانسەری ڕۆژی دوێنێ هەتا درەنگانێک، هەر لە ژوور سەرت بووە. بەرەبەری بوولێڵان بە تۆبزی خەواندوومە... خەوتووە.:

ـ پوورە ماریا! من دایکی خۆم زۆر بە زەحمەت دێتەوە یاد. دەکرێ بڵێم بە هەتیوباری گەورە کراوم. تام و بۆنی گیان بلاوێنی دایکانەم لە دەستی تۆ چێژ کردووە ... تۆ دایکی منی...

سەر و سیمای ئەژدەر بەچەشنی گەڵای زەردی خەزەڵوەران، زەرد و کاڵ و بێڕەنگ بوو. سەرگۆنا و لێوەکانی، لە بەر بێ خوێنی، ڕەنگێکی کاڵی خۆڵەمێشییان لە سەر کەوتبوو. ماریا بۆ ئارامکردنەوەی ئەژدەر، دەستی لاواندنەوەی بە سەر داهێنا. ئەژدەر دەستەکانی ماریای گرت و ڕایمووسین. ماریا زەرەیەکی کەوتە سەر لێوانی و وەڵامی داوە:

ـ وەیش ئەژدەر گیان! دایکی کوڕێکی خۆت ئاسایی چەندە بەختەوەرە، گیانە!

دەرگا کرایەوە و گوڵاراخانم بەهێمنی و بە سەری پەنجەی پێ هاتە ژوور. هەرکە دیتی ئەژدەر چاوەکانی کردۆتەوە و

گەرمی وتوبێژە، بە سەرسووڕماوی ڕووی کردە ماریا و گوتی :

ـ ماریا!... ئەوە ئەژدەر چاوەکانی بۆ کردووینەتەوە؟!

ـ کار و کرداری گەنج و لاوی ئەم سەردەمە سەرسووڕهێنەرە. چوار ڕۆژە هەموومانی تاساندووە، کەچی هێستاکێ وەک هیچ ئازارێک نەیگەزتبێ، گەرم و گوڕ دەگەڵم دەدوێت.

گوڵاراخانم بێدەنگەی لێکرد و بۆ مزگێنی پێدان لە ژوور وەدەرکەوت. چوونەدەری گوڵاراخانم ئەوەندەی نەخایاند، کە ئامینە سەری بە ژوورەکە داکرد و سەیرێکی ئەژدەری کرد؛ کە ئەژدەری بە دانیشتنەوە بینی، سەری سووڕما. لە ژێرلێوانەوە گوتی:" وەی وەی!... ڤەرا لەکوێیی کە دڵدارەکەت چاو لە ڕێی تۆ دا دانیشتووە... دەسا با بچم و مزگێنی بۆ بەرم!"

بەئاگاهاتنەوەی ئەژدەر ، ماڵەکەی هەژاند. دیسانەکە قاسپەی قاقای ئامینە بە وڵات دا گەڕا. ئامینە بە ژوورەکان دا دەگەڕا و دیگوت: نازانم ئەم سەرەسۆدرەیە خۆی لە کوێدا حەشار داوە!... لە کوێیی ڤەرا؟! چاوی ئەژدەر بە شوێنت دا وێڵە و ئەگەر نەیەی، لێت دەڕەنجێ!

"ماریا واسیلۆڤینا" لە نەهاتنی ڤەرا سەری سەتحی مابوو. بەناچار لەجێ هەستا و بە شوێنی دا چوو. زۆری نەخایاند ماریا پەڕە کاغەزێک بەدەستەوە، گەڕاوە لای ئەژدەر. کاغەزەکەی لە بەر چاوی ئەژدەر ڕاگرت، کە لە سەری نووسرابوو: " دایە گیان بمبوورە بێخەبەر لە ماڵ وەدەر کەوتووم؛ پێویست بوو بەیانی زوو خۆم بگەیەنمە

بازاڕی میوەفرۆشانی گوندی ئەم دەوەرە و هەندێک میوە بۆ فرۆشتن بکڕم؛ هەرکە لە فرۆشتنی میوە ببمەوە، گورج دەگەڕێمەوە لاتان. نیگەرانی من مەبە! لە جیاتی منیش ئاگایەکت لە ئەژدەر ببێ و ئەگەر بەئاگا هاتەوە، ڕۆژباشی منی پێ بگەیەنە. ئیتر ئێوەم بۆ خۆش بن" ڤەرا.

نامەی ڤەرا دەست بە دەست گەڕا، بەڵام ئەوەی جێگای سەرسووڕمانی گشتی بوو، چوونی ڤەرا بۆ گوند و کڕینی میوە و فرۆشتنەکەی بوو. بڵێی کێهە گوند بێ، کە ڤەرا میوەی لێدەکرێت؟... کەی و کەنگێ ڤەرا ڕووی کردۆتە پیشەی میوەفرۆشتن؟

چاوی پڕ لە پرسیاری دەور و بەر، پەژارەیەک بوو بۆ دڵی دایکێک. ئەوە یەکەمین جار بوو ڤەرا بە نامە، دایکی دەدواند. دڵی ماریا لێوان لێوی مەراق بوو. ئەژدەر لێێ سوور بوو کە ڤەرا بە شوێن ڕاسپاردەیەکی حیزبی دا چووە، بەڵام شوێن و مەکۆی چوونەکەی نادیار بوو. ئەژدەر لە ڤەرا دڵنیا بوو، بەڵام ئەم ڕۆژانەی کە شاری باکۆ تێی کەوتووە، وەک جاران نییە. ئەگەر جاران یەک مەترسی لە ڕێگا دابوو، ئێستێکە بە دەیانە و سەدانە. لەوانەیە ڤەرا نەتوانێ لە خانی خەتەر سەر بە سڵامەت بەرێتە دەر؛ ئەژدەر تووشی دڵەڕاوکێ هات.

چوار ڕۆژ بێ سەر وزمانی و خوێن لەبەرچوونێکی زۆر، ئەو هێز و توانایەی جارانی بە ئەژدەر نەهێشتبوو. خەمی ڤەرا لەم دەمە دا ورەی کزی کزتر کرد و ئارەقەی ساردی کەمهێزی بە سەر سنگ و نێوشانی دا تکانەوە. هەستی کرد زامەکانی ورتەی ژانیان پێدادەگەڕێت و دەسووتێنەوە. ژانی

لەش و، ئازاری دەروون، ڕێگای لەهۆش چوونیان بۆ کردەوە و دیسان دە بوورەوە چوو. بەرەبەری چێشەنگاوێکی درەنگ، بە دەنگی خشپەی هەنگاوی میرزاحسێن بەئاگا هاتەوە و چاوەکانی هەڵێنان. میرزاحسێن بە دەم زەردەیەکی کزی خەمناکانەوە تێیَ ڕاما و پرسی:

ـ چۆنی کوڕم؟!

ـ هەست بە کەم هێزی دەکەم میرزاحسێن... سەیری من کەن، چلۆن بنەماڵەیەکی تازە ئاشنا، مەراقی دەردی منیان هەڵگرتووە و ئارامیان لە خۆیان بڕیوە!

میرزاحسێن بە سەرسوورماوی لێی پرسی:

ـ گوتت بنەماڵەیەکی تازەئاشنا؟!... تازە ئاشنای چی ئەژدەر!... ڕاستە ئێمە دیوناست نەبووین و ئەمە یەکەم بناغەی ئاشناییمانە دامان مەزراندووە، بەڵام ڕەوشت و کرداری لاوانی گیانفیدای خۆت ئاسایی، کۆنە ئاشنای لەمێژینەی منن. تەنانەت ئەو کۆڕ و کۆمەڵانەی کە لاوی وەک خۆت پەروەردە دەکەن ...

هاتنی ئامینە، گوتنی باوکی ڕاگرت. ئامینە ژەمەخۆراکی بۆ ئەژدەر هێنا و لە بەر دەمی دانا. بەڵام تام و مزەی ناو دەمی ئەژدەر ئەوەندە وشک و تفت و تاڵ بوو، کە هیچ مەیلی بە خواردن نەدەکرد؛ ئیشتیهای کوێر ببۆوە و کەمتری دەخوارد. میرزاحسێن بە تۆپزی چەنە کەوچکێکی دەرخوارد دا، بەڵام دیسان بێخودی بەسەر داهاتەوە و لە خۆ چوو. چەند ماوەیەک هەر لەو حاڵەدا مایەوە و کاتێک چاوەکانی کردنەوە، سەیری کرد میرزاحسێن لە ژوور سەری دانیشتووە. میرزاحسێن ڕووی تێکرد و وتی:

ـ کوڕی خۆم! نەکەی لە ماڵی من دا نامۆیی بکەیت، دەرگای ماڵی من بە ڕووی مرۆڤی تێکۆشەر دا هەمیشە کراوەیە و بوون و مانی تۆ، بۆ ئێمە جێگای هیوایە. تۆ لەم ماڵەدا خاوەن بەشی و وەبزانە گوڵارا دایکی خۆتە و ئامینەش خوشکت. من، خاو و خێزانەکەی خۆم بە ڕەسم و یاسای کرمەڕێزکراوی ئاییندارانی دەمار وشک ڕانەهێناوە. من ئەڤینداری بیری "تۆڵستۆی" و "چرنیشفیسکی" و "دۆبرەلیۆڤ"م . بیر و بۆچوونی ئەوان ڕێگای تاریکی منیان نوور باران کردووە. ـ میرزاحسێن بە سەری پەنجە، ئامارەی کردە تابلۆی بەرامبەریان. پیرەپیاوێکی ڕێش چەرموو، بە کراسێکی بەژندرێژ و، بە پای پەتی، دەست بە کەلەکە ڕاوەستا بوو.

ئەژدەر پرسی:

ـ تۆلستۆی زیندووە؟!

ـ بەڵێ زیندووە کوڕم!... ئەو لە "یاسنایاپۆلیانا"وە ڕەنجبەرانی جیهان لە دژی چەوسێنەران هان دەدات. کتێبەکانی "شەڕ و ئاشتی"، "ئاناکانینا" و "ژینەوە"، هەر یەک جیهانێکن لە تێکۆشان. لە نەخۆشی هەستیتەوە، پێویستە بیخوێنیتەوە. کتێبی "چ کەردەنی"ی "چرنیشفیسکی"ش بخوێنەوە. کتێبی ئەو نووسەرانەیە، جیهانی ئەم سەردەمەیان هەژاندووە. بانگەوازەکەیان کڵی گڕکانی تێکۆشانی ئێوەیش خۆش دەکەن، کوڕێ خۆم!

وتەکانی میرزاحسێن، پەیامێکی تەواو تازە بوون و نۆبەرەی بەتام و خۆش چێژی جیهانێکی نوێیان تێدا بوو. ئەژدەر گوێی بۆ گوتنی میرزاحسێن کردبۆوە و لە یەک کات

و زەمان دا دوو دنیای بە مێشکی ماندووی دا دەهێنا. لەم چرکەیە دا، لە لایەکەوە بە قسەکانی میرزاحسێن دەگەشایەوە، کە هانی خوێندنەوەی کتێبە نایابەکانی دەدا، بەڵام لە بەرێکی ترەوە خەم دایدەگرت کە میرزاحسێن لە ڕابوردی سەردەمی منداڵی و نەوجوانییەکەی خەبەردار نەبوو و نەیدەزانی، کە چەندە بە ناکامی تێپەڕیوە. بێچارەگی و نەهامەتییەکانی بنەماڵەکەی ئەوەندە قورس و ماڵوێرانکەرە بوون، کە ڕێی چوونی فێرگە و خوێندنی بە ڕوو دا قەپات کردبوو؛ بە چەشنێک، کە هەتا پێی نەنایە ناو بنەماڵەی "ئیڤان"ەوە، ڕەشی لە سپی جیا نەدەکردەوە.

میرزاحسێن هەستی کرد ئەژدەر شەکەتە و نیازی بە حەسانەوە و پشوودان هەیە، بۆیە بە ئەسپایی وەدەرکەوت. ڕۆیشتنی میرزاحسێن، نەیتوانی هەودایەک لە بیری ئاڵۆزی ئەژدەر ڕەها بکات. بیری ڤەرا و ئارەزووی دیداری ئەو گرێیەکی قورس بوو بە سەر دڵیەوە. ئەگەر ڤەرا لە کنی بوایە و بەلایەوە بوایە، هیچ نەبا کەمێک لە دەردی هەژاری و نەخوێندەوارییەکی بۆ باس دەکرد؛ ئاخ کە ڤەرا لە کوێی؟!... ئەو دەمانەی کە ڤەرا لە ئەژدەر دوورە، دنیا چۆلە و بیانانێکی بێ ژین و بێ ژینەوەرە!

ئەژدەر نەک بە زمان، بەڵکە لە توێی دەروونی دا بە زمانی دڵ هاواری دەکرد: ڤەرا!... ڤەرا لە کوێی بۆچ ناتبینم!

هەر لەو دەمەدا، ڤەرا، لە شاری باکۆ گەلێک دوور کەوتبۆوە. پێی سپێردرا بوو شەوەکی لە شار وەدەر کەوێت، بەڵام سەری شەو دڵی نەهات ئەمە بە لای دایکییەوە بدرکێنێت. لێی دڵنیا نەبوو؛ دەیزانی باسی سەفەر و

ڕاسپاردەکەی بکات، هەرهێندەی لێدەکۆڵێتەوە و ئەگەر مەگەری وەهای بۆ دادەتاشێت، کە خورپەی دڵی زیاتر دەکات و زیاتری دەڕەنجێنێت؛ هەر بۆیە، هەتا شەو شەق بوو، بەلای ئەژدەرەوە دانیشت و، بەبێ ئەوەیکە چاو لە سەر یەک دابنێت، نەخەوت. شەوکی هەستا و دوای ڕامووسینی چەند جارانی ئەولا و لای ئەژدەر، دایکی خەبەر کردەوە و خۆی بە بیانووی خەوتن بەرەو ژووری تر چوو، بەڵام لەبری خەوتن، زۆر بەنهێنی و بە هێمنی جانتاکەی پێچایەوە و نامەیەکی بۆ دایکی نووسی و لە ماڵ وەدەر کەوت.

لەم کاروانە سەفەرەدا، ڤەرا دەبوایە بە دەیان قات زیاتر لەجاران وریا و بەپارێز بێت. چونکە ئەمەی دەزانی کە هەفتەی پێشتر، دوو تێکۆشەر لە دەمی ڕاگوێزانی ئەدەبییاتی شۆڕشگێرانە بۆ "نینا"، کەوتبوونە داوی هێزی پاراستن . ئەو ڕێگایەی کە دوو هاوڕێ و بار و بنەکەیان لێ گیرابوو، دەیان خەفێ و پیاوی پاراستنی تێ خزابوو. کوێربوونەوەی ڕێگای ڕاگوێزانی گرانبار بۆ "نینا"، کارکردێکی نالەباری پێکهانی و "نینا"ی لە کار خست. دەرچوونی ژمارەی نوێی ئیسکرا وەدرەنگی کەوتبوو. هێنان و ڕاگوێزانی ڕۆژنامە و چاپەمەنیی تری ژێرزەمینی لە ڕێگای"ڤییەنا ـ تەبرێز"ەوە هەیهاتی گەرەک بوو. پۆلیسی نهێنی و چاو و گوێیانی حکومەتی، لە هیچ کارێکی چەوت و چەپەڵ و شەرمن، دەستیان نەدەگێڕایەوە و تەنانەت ژێرکراسی ژنانیشیان دەپشکنی. لەم هەلە ناسکە دا، ژیری و وریاییەکی لە ڕادەبەدەری پێویست بوو، کە ئەم ئەرکە گرنگە ڕاپەڕێنێت. "ڤەڕا" بۆ ئەم ئەرکە گرنگە هەڵبژێردرا.

پیوتر چۆنیاتۆڤ پێی ئەسپاردبوو کە هەموو زیتی و زانایی و کارامەییەکانی خۆی دەکار بێنێت و ئەم گەمارۆ ئاسنینەی حکومەت بشکێنێت. پێی گوتبوو کە سەری سەرجەم، سۆرە و تۆرەکانی دەزگای بلەوەزی تزاری کاس و گێژ بکات و ڕۆژنامەی ئیسکرا بە شاری باکۆ بگەیەنێت.

ڤەرا بە جلک و بەرگی کیژە لادێییانەوە هەتا ئێوارەیەکی درەنگ وەختی دەگەڵ کاروانی گاریەوان و داشەچییەکانی گوندی هاوسەرفەر بوو. لە وێستگەیەکی زۆر دوورە دەستەوە، بە شەمەنەفەری باکۆ ـ تفلیس، ڕێگای سەفەری گرتە بەر. لە سوار بوونی شەمەندۆفێریش دا، هەرزانترین واگنی بەکرێ گرت و لە ژوورێکی نیوە تاریکی چووک دا، خۆی خزاندە نێو جەماوەری ڕەشوو ڕووتی کۆچەر. ڤەرا، شەکەت و خەواڵو بە شوێن جێ خەو دا گەڕا، بەڵام زۆر زوو زانی ئەمە هەیهاتی گەرەکە و جێ خەو نادۆزرێتەوە.

هەرکە شەمەندۆفێر کەوتە ڕێ، تەقوتۆق و جیرە جیڕ، گوێی سەفەرکەرانی زرینگاندەوە و چەشنی کاڵەک و شووتی بە سەریەکی دا خستن. ڤەرا و گەلێک لە سەفەرکەران لە سەرپێ مابوونەوە و تەنانەت جێگای دانانی جانتاشیان دەست نەدەکەوت.

ماوەیەک پێ چوو، لەپڕ ڕاتڵەکانێکی توند بە ئاگای هێنانەوە. دیار بوو لە وێستگەیەکدا وەستاوە و سەفەرکەرانی تر سوار دەکا. دەنگی هاواری یەساوڵی بەر وێستگەکە دەهات، کە دەیگوت: ئەم واگۆنانە پڕی خەڵکە و جێگای دەرزی هەڵاویشتنیان نەماوە... تکایە بچنە پێش!

حەشیمەتی ماڵ بەکۆڵەوە دەپاڕانەوە و بە مرخێش خۆیان تێڕادەکرد. ئەوەندەی تێخزا، کە پشووکێشان دژوار بوو. شەمەنەفەر وەڕێ کەوت، بەڵام چەندێک خۆیان تێکێشا و بارگنەیان بە شوێن خۆیاندا ڕەکێش کرد. یەساوڵ دەپاڕایەوە و خەڵک دەکڕووزایەوە. کەسێک هاواری کرد: کاکە من بلێتی دەرەجە یەکم کڕیوە چلۆن لێرە جێگام نادەنێ؟ چاوەدێڕی ناو کۆپەکە بەڕێزەوە ڕێگای بۆ چۆڵ کرد و بە فەرموو فەرموو جێگای بۆ کردەوە. هەرکە کابرای بیتاقە بەدەست هاتە ژوور، ڤەرا بە سیلەی چاو تێی ڕاما و ناسییەوە. "جەباربەگ"ی ژن برای"موختاربەگ" بوو، کە لە زەماوەندەکەی ماڵی موختار دا، ڤەرا بینی بووی.

"جەباربەگ" ئاماڵ مەست بوو. شووشەی کۆنیاک و کاغەزی شوکلات سەریان لە گیرفانی دەرخستبوو. بە سەر خەڵک دا نەڕاندی:

ـ ئەمە چ حاڵێکە!... ئەم گشتە مەڕ و ماڵاتە بۆچ لێرە خزاون؟... یاڵڵا بۆ دەرەوە... دەی یاڵڵا... گورج بن!

چاوەدێر بە لایەنگری لەو، توندتر بە سەر خەڵکەکە دا قیڕاندی:

ـ یاڵڵا بۆ دەرەوە!... ڕاوەستان لێرە قەدەخەیە... ئێرە جێگای ڕاوەستان نییە!... دەی زوو بن!

گوندییەکان بە پاڵەپەستۆ بە شوێن یەکتر دا کۆپەکەیان چۆڵ کرد. ڤەرا بە تەنێ لە کۆپەکە دا مابۆوە. جەباربەگ، بە وردی چاوی تێ بڕی و سەری لێ نزیک کردەوە و گوتی:

کیژەگیان ئەدی تۆ بۆچ نەچوویتەدەر؟ مەگەر قیڕەی یەساوڵەکەتان بە گوێ نەگەییشت؟ لەوانەشە فەرمانەکە

ئەتۆی نەگرتبێتەوە، چونکە خۆت پێت خۆشە هەر لێرە بمێنیتەوە؟!

ڤەرا سەری بەرز کردەوە و گوتی:

ـ بەڵی گوێم لێبوو، بەڵام ئەم خەڵکەی لێرە و، لە سەرپێ ڕاوەستا بوون، گشتیان بیتاقەیان سەند بوو. من و ئەوانی دی ناچار بووین لە سەر پێ بمێنینەوە. ئەم خەڵکە بۆیە لە سەرپێ ڕاوەستانیش قەبووڵ دەکەن، هەر بۆ ئەوە جێ نەمێنن. دەرکردنی ئەم خەڵکە کارێکی بەجێ نییە... خەڵک بیتاقەی سەندووە و بۆی هەیە وەک من و تۆ جێگای دانیشتن و خەوتن و پشوودانیان هەبێ. جێگایان نییە، با بیتاقەش نەفرۆشن. ئەم خەڵکەش پارەیان داوە و بۆیان هەیە، هیچ نەبێ لە سەرپێ سەفەر بکەن...

جەباربەگ زۆرتر خۆی بەسەر دا کووڕ کردەوە و بە چاوە مەستە هەڵزراوەکانی ورد ورد سەیری کرد و مەستانە گوتی:

ـ دیمانەت بەخێر"ڤەلەنتینا خان!"

ڤەرا وەک کوتووپڕ لە خەستەخەوێکی قورس و گران ڕایان تلەکاندبێ، لە بیستنی ناوی "ڤالانینا" ڕاچەنی. قەت پێی وانەبوو ئەم "جەبار بەگ"ە لابارە ناوەکەی شەوی زەماوەندی ماڵی موختاربەگی لە یاد دا مابێت. بەڵام ئیتر کارێکە و هاتۆتە پێش. دەبێ بە جۆرێک لەم خەتەرە دەرباز ببێت. هەر تەڵە و داوێک، ڕێگایەکی دەربازبوونی هەیە و دەبێ ڕێگاکە بدۆزێتەوە. هێدیانە وەڵامی داوە:

ـ گەورەم لە پلەی بەرزی ئێوە بە دوورە دەگژ کچۆڵەیەکی تەنیا ڕۆبێن و خۆتان تووشی هەرا بکەن. من نە ئێوە دەناسم

و نە "ڤەلەنتینا"ش... تکایە دەست لە من هەڵگرە و شوێن کاری خۆت کەوە!

یەساوڵی شەمەنەفەر گوێی بۆ وتووێژی ئەوان ڕاگرتبوو. جەباربەگ سەیرێکی یەساوڵ و چاوێک لە ڤەرا، بە قاقای بەرزی مەستانەیەوە گوتی:

ـ خەریکی گاڵتەم پێ بکەی خانمی خانمان؟... شەوی زەماوەندەکە بە سەعات چاوم بەسەرتەوە بوو... ئاخر من شێت و شەیداو کڕیاری عەنتیکە شتانم. تۆ پێت وایە دەگەڵ کێ قسە دەکەیت... تۆ هەر ئەو کیژەی کەوا شەوی زەماوەندەکە، بە چاوی کڕیارەوە سەیرم دەکردی. بەڵام پێم بڵێ بزانم هۆی چیە جلکی کیژە لادێیانت پۆشیوە؟ ... دە پێم بڵێ بزانم دەی!!... بو کوێ دەچی؟... وەرە دەگەڵم کەوە با بتبەمە "قەرەباخ" ... ئەم واگۆنە شەق و شڕە پڕ زبڵ و زاڵە جێگای تۆ نییە... دەستم بدەیە با بتبەمە واگۆنی خەوانینان.

شەڕە چەقە و بگرە و بەردەی ڤەرا و جەباربەگ ماوەیەکی خایاند. هەرکە هەرای دابەزین لە وێستگەی "یۆلاخ" دەنگی هات، جەباربەگ بەبێ ماڵاوایی و بە هەڕەمە دابەزی. بە ڕۆیشتنی ئەو و هاتنی سەفەرکەری نوێ، ڤەرا پشوویەکی هاتەوە بەر و خۆی بۆ دابەزینی ئاخر وێستگە ئامادە کرد.

ڕۆژ بە کاتی ئێوارەیەکی درەنگ وەختی، لە وێستگەیەکی نزیک بە شاری تفلیس لە شەمەنەفەر دابەزی. وڵات لە بوومەلێڵێکی بە هەور و هێڵ دا تاریکتری دەنواند. نم نمی خوناوکەباران بە سەر زەوی دا دەباری. دەور بەر چۆڵ و بێ هاموشۆکەر بوو. ڤەرا بە جلکی ساکاری لادێیانی

و سەروگوێلاکی داپێچراوی، لە پەنا چەمەدانە ڕەشە بەتاڵەکەیدا چاوەڕوانی هاتنی گارێی ڕاوەستا بوو. بۆ ئەوەی "جەبار"ێکی تر بەربینگی پێ نەگرێ، سەر و دەمووچاویشی بە شاڵگردنەکەی داپێچا.

زۆری نەبرد، باران کەوت و بای کوێستانان هەڵی کردێ. ساردبای پاش بارانان تەزوویەکی ساردی پێوە بوو. سەرما لە لایەک و شەکەتی و خەواڵوویش لە بەرێکی ترەوە ، بۆ ڕازان و خەوتنێکی قورس بانگیان دەکرد.

وێستگە و دەور و بەری پەپووی تێدا دەخوێند. شۆقی سیس و کەم سۆی چرای ژووری یەساوڵی وێستگە، لە زارکی پەنجەرۆکەیەوە، بۆرە ڕوناکاییەکی دەخستە سەر هێڵە ئاسنەکان. لە ئەوکی تاریکانی سەری شەو دا، هەر بەس هێڵە ئاسنە باران دیدەکان بوون تروسکەیەکی کەمیان پێوە دیار بوو.

دارچرای بەر هەیوانی وێستگەکەش چرایەکی لە بەژنی درابوو، کە بە دەم نەرمە بای سەری شەو دا نەرمە سەمای بوو. ژێر هەیوانی وێستگەکە، باپەسیوتر بوو. ڤەرا چەمەدانەکەی دەست دایە و بۆ گەرم بوونەوەی کاتی، خۆی دایە پەنای هەیوانەکەوە. زۆری نەخایاند لە بەری کوێرە ڕێی شانی وێستگەکەوە، دەنگی زەنگوڵەی بەر ملی گاجووتان و ترپەی ڕۆینی گارێ هات. گارێ کەوتە ڕوناکایی بەر وێستگەکە و هەر لەوێ ڕایگرت. گارێوان نەردیوانەی خستە ژێر ئامووری گارێ و داردەستەکەی دانا و بۆ لای وێستگە هات. سەیرێکی دەوران پشتی کرد و هەرکە ڤەرای بینی. لێی نزیک بۆوە و گوتی:

ـ من لـه لای "ئیڤان فیودرۆڤیچ"ەوە هاتووم؛ دەبێ ئـەتۆیش خوارزاکەی ئـەو بی!
ـ بەڵـی ڕاستـه منم. کەواتـه ئـەم گارێیـه لـەبۆ من هاتووه!
ـ بزانـه و گوێت لێ بێ. نـەخێر ئـەم گارێیـه خۆی ڕێگای دانـەگرتووه و من هێناومـه. دووهـەمیش من نـازانم بۆ تۆ هاتووه یان کـەسێکی تر، هـەر ئـەوەنده دەزانـم "ئیڤان فیودرۆڤیچ" ناردوویەتی بۆ خوشکـەزاکەی و دەبێ ئـەو سواری بێ.
ـ دەسا ئـەو کـەسەی تۆ لێی دەگـەڕێی، ئـەوه خۆمم!
ـ باشه هـەرکه ئـەتۆ خۆتی، دەپێم بڵـێ بزانم ناوت چییـه؟!
ـ خاڵۆم هـەر بـه "وردیلانێ"م بانگ دێڵـێ و تۆیش دەتوانی هـەر بـەم ناوه بانگم بکـەیت.
ـ دەی باشه ئـەگـەر وردیلانێی و خوارزای هاوڕێمانی، پێلاوت لـه بان دوو چاومانـه. فـەرموو با وەڕی بکـەوین.
گارێوانـەکه دەستـەپیاوێکی خۆش هـەڵکـەوتـەی خۆش سوحبـەت بوو. بـه ڕەچـەڵـەک ڕووس بوو. خێرا دەسگرەی چـەمـەدانـەکای گرت و بـه خـەیاڵـی پڕی شتومـەکه، ویستی بـەرزی بکاتـەوه، کـەچی لـەبـەر سووکی و پووکیی چـەمـەدان، چی نـەمابوو لـه دەستی بفڕێت.
ـ کچی خۆم خۆ چـەمـەدانـەکـەی پڕه لـه هیچ!... هـەگبـەی بـەتاڵ بۆ خاڵۆی خۆت دەبـەیت؟!
ـ ئاخر من چیم هـەیـه بۆی بـەرم مامـه گیان؟! هـەرچی بوومان فرۆشتمان و خواردمان و بڕایـەوه.
لـه سواربووندا ژێرپیلی گرت و پێکـەوه شان بـه شانی یـەکتر دانیشتن. قامچی هـەڵسووڕاند و دەنگی جووتـەی گایانی دا:
ـ وەڕی کـەون پاڵـەوانـەکانی من... دەی دەی!

سەری گایانی بەرەو ڕێگای دێ وەرسووڕاندەوە و ڕووی دەمی کردە ڤەرا و گوتی:

ـ پێت وانەبێ ئەمە گارێیە... لۆکۆمۆتیڤە وردیلانێ! دوو کاتژمێران ناگرێ لە بەر دەرگای ماڵی خاڵۆت دادەبەزیت.

گارێ نەرم نەرم دەڕۆیشت. دەنگی خرمەی تۆپی گارێ و ڕاژانی نەرم و زەنگوڵەی بەر ملی گاجووتەکان، چەشنی بێشکەی سەردەمی منداڵی، چاوەکانی "ڤەرا"یان قورس کرد و لە سەر وشکەگیای گارێ خەو بردییەوە. گارێ بەڕێوە و ڤەرا لە خەو دا ڕۆیشتن و هەتا چەق و لووری سەگی دێ نەهات، خەو بەری نەدا. چاوەکانی هەڵێنان. جادەی نێودارستانی لاشانی دێ و دوو سەگی مل ئەستوور، یەکەم شاباشی گەیشتنیان پێ ڕاگەیاند. سەگەکان زۆر تووڕە، شاڵاویان دهێنا و هەڵبەز دابەزیان بوو. چەند سەد مەترێک ئەولاتر، ڕەشایی ماڵێک دەبیندرا. لە پشتی شووسەی پەنجەرەکانییەوە زمانەی تیشکی چرا، لە تاریکایی هەڵچەقیبوون. کەمێک ڕۆیشتن و گارێوان بەرز بۆوە و گازی کرد:

ـ ئیڤان وەردە دەر... وەرە دیاریم بۆ هێناوی!

کەسێک لە ماڵەکە هاتە دەر و چەمەدانی ڤەرای هەڵگرت و گوتی:

ـ بە شوێنم دا وەرە وردیلانێ!

ڤەرا بە شوێنی دا ڕۆیشت و هەرکە دەرگای ژوورەکەی بە ڕوو دا کرایەوە، لە بەر شۆقی چرا، بۆ یەکمجار چاوی بە خاڵۆی کەوت. "ئیڤان فیودرۆڤیچ"، پیاوێکی بە بەژن و باڵا کەڵەگەت و باریک و داڵگۆشت بوو. ڤەرا ڕوو بە ئیڤان

ڕاوەستا و بۆ دەمێک چاو دە چاو دا مانەوە. ئیڤان بە ڕوویەکی گەش و خۆش، هەمێزی بۆ کردەوە و گوتی:

ـ بەخێر هاتی کچی خۆم !... ناوەکەت پڕ بە پێستە و وردیلانێیەکی خورت و ژیری. بەم تەمەنە کەم و بەم ناسکی و جوانی و جحێلییەوە، ئاوا تێکۆشەر بی، جێگای ڕێزی. تۆ نەمامی سەختەداری لێڕەواری و جێ هومێدی... ورە دانیشە کچی خۆم.

ڤەرا دانیشت. ئیڤان، خانمی خێزان و شەش کچەکانی بانگ کرد و یەک بە یەکی ناساندن.

دایکی منداڵەکانی ئیڤان، خانمێکی ژیر و هێدی شیرین و خوێن گەرم بوو. لە ماوەیەکی کەم دا، وەک ساڵانێک پێکەوە لە ژێر میچی ماڵێک دا ژیانیان بردبێتە سەر، ئۆگری یەکتر بوون. کچەکان سەروپێچکە و یەک لە ئەمی تریان بچووکتر بوو. نە دایک، نە منداڵ، هیچکامیان هۆی هاتن و ئەرک و ئەسپاردەکانی "ڤەڕا"یان نەکرد.

ڤەرا پێی وابوو هەر بۆ سبەی بەیانی ئەسپاردەکانی ڕادەگەیەنێت و بۆ نیوڕۆ بەرەو ماڵ دەبێتەوە. کەچی هەموو ڕۆژێک ئیڤان، شەوەکی دەڕۆیشت و بەیانی دەست بەتاڵ دەگەڕایەوە. هەموو جارێکیش لە یەک ڕستە دا دەیگوت: "دەبێ چاوەڕێ بین!"

گوندەکە لە داوێنی نشیوێکی زنوێری خۆش دیمەن ساز کرابوو. مێرگەجاڕێکی سەر سەوز لە بەر چاو دا بوو. ڤەرا، وەڕەزیی خۆی بە گەڕان و سەیری گوڵ و کژو گیا دەشکاند و چاوەڕێی خەبەری خۆشی گەڕانەوەیشی دەکرد. ماڵباتی ئیڤان، بەرەبەرە بە چەشنێک هۆگری ڤەرا بووبوون، کە بە

دڵ پێیان خۆش بوو واز لە شار بێنێت و لە گوندەکەیان دا بمێنێتەوە. لەکاری ماڵ و مەزرادا یاریکاری گەورەکان و لە کایە و وازی دا هاودەمی بچکۆڵەکان بوو. ئەگەرچی لە ڕۆژدا، قەت یەکدەم نەدەسرەوت و بەردەوام لە کار دابوو، بەڵام مەلی خەیاڵی زوو بە زوو باڵی دەگرت و بەرەو باکۆ، بۆلای "ئەژدەر"ی ئازیزی دەفڕی.

هەفتەیەک لە مانەوەی ڕابووری و ئاخری هەفتە بەناچاری داوای پەلەکردنی لە ئیڤان کرد.

ئیڤان گوتی:

ـ من لە تۆ بە تاڵووکەترم کچی خۆم، بەڵام چ کەردەن کە بارو دۆخەکە ئاڵۆزە. تۆ نازانی لە دوو شاری"باتۆم" و "تفلیس" دا چ هەنگامەیەکە! نازانی هەر ئێستا لە شەقام و کۆڵانەکانی ئەو دوو شارە چ ڕادەبرێت. مانگرتن و خۆپیشاندانەکان شاریان هەژاندووە و پۆلیس و ژاندارم چەشنی سەگی یانیگر بۆ هەموو لایاک شاڵاو دەبەن. ڕۆژ بە دوای ڕۆژ، ڕژێم هارتر دەبێ. سەرهەڵدانی کرێکاران خمی لێ شیواندوون و بەکرێگیراوانی بارەگای تزاری کەوتوونەتە چنگەپرچە و بۆ نەجاتی خۆیان پەنا بۆ هەموو هەژگەڵ و پووشاڵیک دەبەن. گەلەکۆمەیەکی سەیریان کردووە و هەرچی شڕ و دڕی پیاوگوژە، بەکرێیان گرتوون. هەڤاڵانی ئێمە، خۆیان دەزانن کەی و کەنگێ چاپەمەنی ڕاگوازن و بۆ ئێمەی بنێرن... پەلەت نەبێ کچی خۆم... پەلە مەکە؛ باکۆی ئێوە نە دار و درەختی لێدەڕوێت و نە شینکە و مێرگەزاری لێیە. ئەتۆ سەیری ئەم بەهەشتەی ئێمە بکە بزانە چەندە ڕەنگین و چەندە شیرینە!

ڤەرا دڵنیابوو هەڤاڵان لە هەلێکی ئەهوەن دەگەڕێن و هەرکە ئەو هەلە بڕەخسێت، گرانباری بەشی "باکۆ"ش دەگاتە جێ. سەبری گرت و دەگەڵ کچان و خانمی خێزانی ئیڤان ڕۆژیان بردە سەر. هەردەمێکیش کە هەستی بە دڵتەنگی دەکرد، ڕووی دەکردە مەزرای ڕەنگین و دەگەڵ ئەژدەر، ڕاز و نیازی دەکرد.

****

27

کاتێک جەباربەگ لە وێستگەی "یۆلاخ" دابەزی، کازیوی بەربەیان لە ئاسۆی ڕۆژهەڵاتەوە سەری هەڵ دابوو. شەو دەهات بەڕۆژ بگات. ئاونگ بە سەر گەڵا و چلووکی دار و درەختانەوە دەتگوت قەتارەی زێوینی ژێر گەردەنی کچۆڵانە و ترووسکەی دەدا.

لە گوندی "قەرەقۆیەنلۆ"وە، کوێخا گوندەکەیان بەرەوپیلی هاتبوو. هەرکە "جەبار بەگ"ی سەرخۆش لە شەمەنەفەر دابەزی، کوێخا تەڕدەستانە بە کەرنۆش بردن بۆی هات و چەمەدانەکانی لە دەست ئاغا وەرگرت.

جەباربەک لە درێژەی سەفەردا، بە کۆنیاک خۆی حەواندبۆوە. چاوەکانی لە بەر هێندە سەرخۆشی و مەست بوونی دەرشانەوە. سەیرێکی کوێخای کرد و گوتی:

ـ هۆی کوێخا خێرە؟!... تۆ چی و وێستگەی شەمەنەفەر چی؟ کێ خەبەری پێدای ئیمڕۆ تەشریفمان دەگاتەوە جێ؟

ـ گەورەم! ئەوا هەفتەیەک دەبێ گشت ڕۆژێک لە چاوەڕانیتان داین. ئاغاژنەکان خەبەری گەڕانەوەی ئیمڕۆیان پێداوم و منیش شەوەکی خۆم گەیاندۆتە وێستگە و چاوڕێی تەشریف هێنانەوەتم.

جەباربەگ لە بەرەوە و کوێخای هەگبە لە شانیش لە دواوە، خۆیان بە ژووری وێستگە داکرد. هۆڵی وێستگە،

چەشنی مۆڵگەی پاتاڵ، پڕی زبڵ و زاڵ بوو. مێش و مەگەسێکی زۆر بە دەوری سەر و دەمووچاوی سەفەربەران دا هازە و ڤیزەیان بوو. خێڵی سەفەربەرانی چاوەڕێ شەمەندۆفێر، لە چوار بەری سالۆنەکە دا، بە دانیشتن و تخێڵ بوونەوە خەو بردبوونییەوە و میوانداریەتیی مێش و مەگەسانیان دەکرد. جەباربەگ لە هوروژمی مێش و مێشەکوێرە، ئۆقرەی لێ بڕابوو. بە دەست و دەسرۆکە و باڵ و شان، خۆی لە هێرشی بێ ئامان دەپاراست و لە ژێر لێوانەوە جوێن و نەفرینی دەنارد. بە دەستی بەتاڵ، لە سەرپێ ڕاوەستانی بۆ نەدەکرا، بەڵام کوێخا لە ژێڕ باری قورسدا، بە نۆرە لە سەر ئەم پێ و لە سەر ئەوی تریان نەرمە سەمای دەکرد و متەقی لێوە نەدەهات. جەباربەگ دە کوێخا ڕاخوڕی:

ـ کوێخا کوا لە کوێیە گالسکەکە... بۆچ نەهات؟! دەست و بردت بێ ئەگینا مێش و مەگەس دەمخۆن...

ـ گەورەم ئەوا گالسکەکەتان لەو بەری وێستگە چاوەڕێتانە.

کوێخای دێ ئەگەرچی دوای ئاغا، نیمچە سوڵتانێک بوو، بەڵام لە بەر دەستی ئاغا و ئاغاژنان دا لە نۆکەر ژێڕاتر بوو. کوێخای جەباربەگ بەچەشنێک بە نۆکەری ڕاهاتبوو، کە هیچ نۆکەرێک بەو چەشنە لە ژێردەستی بەگ و ژنە بەگان دا زەلیل نەبوو.

درێژ ماوەیەک بوو بەفر و تەڕی و تووشیی زستان لە مەڵبەندی"یۆلاخ" دا کۆتایی هاتبوو. ئەگەرچی وەرزی پەڵەباران بوو، بەڵام دڵۆپە بارانێک بە سەر زەوی و زاری تینوو دا نەڕژا بوو. هەر تەنێ لە ئاودڕگە و قوڵکە و شوێن

پێخوستی پاتاڵ و جی تەگەری دروشکە دا قوڕو لیتەی کۆن مابۆوە. قوڵکە و ئاودڕگەی پڕ لە زەلی دەور و بەر، مەکۆی مێشەکوێرە و تەپۆی ئەو دەوەرە بوون و بەرەو هەموو لایەک هوروژمیان دەبرد.

جەباربەگ بێ دەربەست بە قوڕ و لیتەی بەر ساڵۆنی وێستگەکە، بە پڕتاو لە دەرگای وێستگە دەرپەڕی و بە هەڵەداوان خۆی گەیاندە گالسکە و سوار بوو. هەرکە دانیشت، بانگی کوێخای کرد:

ـ کوێخا زووبە جانتاکان تاقەت کە... ئەگینا مێشەکوێرە لە چاو و دەممان دا گەرا دادەنێن... دەست و برێک بکە با لەم کاول بووە نەجاتیمان بێ...

فایتوونچی لە چێ هەستا و دەگەڵ کوێخا چەمەدانەکانیان لە پاشکۆی فایتوونەکە دابەست و سوار بوون. جەبار شێڕاندی بەسەریان دا:

ـ چ بوو؟!... تەواو نەبوون؟... دە لێخوڕە بزانم دەی!

فایتونەوان قامچی لە بان سەری ئەسپان هەڵسووڕاند و دەنگی دان. جووتەی ئەسپان بە یەک تەکان، گالسکەیان تین پێدا و بە ترەختەن ڕێگای گوندیان گرتە بەر. زۆری نەخایاند "یۆلاخ"یان جێهێشت و کەوتنە سەر جارەی "بەردەعە" . لێرەوە، خۆرەتاو دەشتاودەشتی پڕ کردبوو. شنەیەکی فێنک، دەگەڵ ساردە مژی کوێستانان بە سەر مەزرا دا ڕادەبرد و بەرەبەرە تەپ و تۆز و مێش و تەپۆ کەم و کەمتر دەبوونەوە.

چەند پێچێکیان لە جادە تێپەڕ کرد و شیو و پێدەشتێکی زنوێری پڕ لە گوڵ و شینکەیان لێ وەدەر کەوت. هەوای بێگەرد، شەکەتی لە جەستەی پیاوی شەکەت دەتاراند.

جەباربەگ، لە جێگەی نەرمانی فایتونەکەی دا لەسەر لاسمتێک لێی تخێڵ بووبوو. بیر هەڵی گرتبوو. قەرار بوو هەر تەنی هەفتەیەک لەشاری باکۆ بمێنێتەوە، کەچی پانزدە ڕۆژی پێ چووبوو. بۆ جەباربەگ، کە لە ژیانی دا هەر بەس بۆ زگ و خوار زگ ژیابوو، پانزدە ڕۆژ نا، بەڵکە پانزدە مانگیش کەم بوو. بەڵام لە بێبەختی خۆیەوە، ماوەیەکە چی چاکی بۆ نایە و هەرچی نەهامەتییە بەلێشاو بەسەری دادەبارێت. کەوگیری نەداری بە تەرکی مەنجەڵی دا دەخشێت و دێ لە دەست و بوو بکەوێت.

ساڵی پار، دوو گوند لە پانزدە گوندەکانی کەوتنە ژێر بارمتەی قەرز و، چونکە بە کاتی دیاریکراو قەرزی نەدایەوە، لە دەستی چوون. جەباربەگ لەوە دەترسا ژمارەی 13 بەدفەڕ بێ و سێزدە گوندەی تریشی بە مرەدی سێزدەی بەدفەڕ بچێت. بۆ ڕاگرتنی دەسەڵات و خودایی کردن بەسەر لادێیانی هەژار دا، هەرجێگایەک بۆنی پارە و دراوی لێهاتبایە، بە ملۆمۆ بۆی دەچوو. نزیکترین خزمی دەوڵەمەندی جەبار، موختاربەگی زاوای بوو، کە دەیانگوت لەسەر پارە دەخەوێت. بەڵام لەماوەی پانزدەڕۆژ دا هەرچی لەلای خوشکی کرۆزایەوە و داوێنی مەختاربەگی بادا، لە پێنج هەزار مانەت زیاتری نەدرایە. پێنج هەزار مەنات بە هیچ لایەکی ڕانەدەگەیشت و چارەی دەردی پێ نەدەهات. هەرتەنێ بیست هەزار مەنات لە ژێر باری "عەولابەگی"ی کوتاڵفرۆش دابوو. بەڵام جەبار بۆچی وای لێ بەسەرهات؟ هۆی چی بوو کانگای داهاتی تەڕایی لێ بڕا و زەلکاوی نەداری بەسەری کشا؟ جەباربەگ ڕانەهاتبوو بیر لەقەیران

بکاتەوە و هۆکاری کەوتن بدۆزێتەو. لەوەتەی بیری بڕ دەکات، هەر بەسەری داڕژاوە و ئەویش هەر بەبای داوە.

پانزدەساڵ لەمەوبەر، دەگەڵ خانمێکی هاوتای خۆی هاوسەرگیری کردو لە دڵگرترین شوێنی شاری"شووشا"دا کۆشک و سەرسەرایەکی بەرز و دڵگری بۆ ساز کرد. بە ماوەی دوو ساڵان، دوو منداڵیان بوو. تازە ساڵی سێیەم تێ وەرسووڕا بۆوە، کە ژنێکی تری خواست و دایکی منداڵانی هەوێسار کرد. ئیتر ماڵەکەی وەک شەڕگەیەکی دوو هەوێ و چەند منداڵی دوو بەرە دایکانی لێهات. دوو ژنی ماڵێ ، یەک لە داخی ئەوی تر، بە تەخشان پەخشان کردن و زایەکردنی کەلوپەل و شەڕەدەندووکەی یەکتر بوغزێن، ماڵی کردە دۆژەخێک کە "جەبباربەگ"ی ناچار کرد بۆ ژنی تازەی ماڵێکی تر ساز بکات. بەخێوکردنی دوو ماڵبات لە لایەک ڕاوەستێ و، خەرجی بێ سنووری خۆی لە قومارگە و سەماگە و مەیکەدەکانیش لە بەرێکی ترەوە، زارکی هەگبەیان بە چەشنێک پێ کردبۆوە، کە زۆری نەخایاند سەرچاوەی دارایی و سامانەکەی وشکاوی هات. ئەمانە لە بەرێک و لە لایەکی ترەوە، وشکەساڵی و هێرشی کوولە و سەربزێوی لادێیەکان و کەمبوونەوەی دەغڵ و داهات، هەر یەک گورزێکی دەمارتەزێن بوون کە جەبباربەگ بۆ خەڵەسین لە چنگی تەنگانە، چاو لە دەستی "عەولابەگ"ی کوتاڵ فرۆش و دەست بە داوێنی "ئەبولحسێن"ی سەلەمخۆر بێ.

هەر ئەو سەر و بەندە، ڕۆژ نەبوو خەبەرێکی دڵتەزێنی پێ نەگات. دەمێک خەبەر دەهات کە فڵان گوند تووشی قاتی و قڕی هاتووە و ئەوی تریان وەبەر هوروژمی کووللە سەحرایی

کەوتووە و دەغل و دانی بە با چووە... لە فلان ئاوایی دا، گەرما و بێ ئاوی وڵاتی هەڵپروکاندووە و حاسلات لە ریشە دا فەوتاوە... لادێیەکانی فلانە گوند ڕاپەڕیون و دە و دووی ئاغایان نەداوە... خەواندنەوەی سەربزێوی لادێیەکان هاسان بوو، بەڵام زەختی ژاندارمی پێویست بوو. ژاندارمیش ئەگەرچی دوژمنی بابە کوشتەی ڕەنجبەری دێ نشین بوون، بەڵام بەبێ دەستخۆشانە، چەکیان دە شان نەدەکرد. ڕاگرتنی ئەسپ و گالسکە و تاژی و تووڵەی ڕاویش، مەیتەر و سەگەوان و غولام و کارداری دەویست؛ گشتی ئەمانەش بە پارە چار دەکران.

لە پێنج هەزارمەنات دەست قەرزی موختاربەگ، دوو هەزاری هەر لەو کورتە سەفەرەدا شین خۆر کردبوو. هاتبایە و زوو نەگەڕابایەوە، ئاخر مەناتی پێ نەدەما و مافنگی دەهاتە دەر.

بەر لەوەی سەفەری باکۆ بکات، پێی وابوو، لە قەناوەکانی شاری باکۆ دا لە جێی ئاو، پارە بە لێشاو دێتە خوار. بەخەیاڵ دەیگوت: لە باکۆ دا، لە جێی باران، پارە دەبارێت و زەحمەتەکەی هەر ئەوەندەیە چۆک دابدەیت و پارە کۆ بکەیتەوە. بەلای ئەوەوە، موختاربەگی زاوای، لە سەر نوێنی خشڵ و لیرە دەخەوێ و لە تیانی حەوز شامپاین دا مەلە دەکات. لە زیندەخەوەکانی دا، موختاربەگی لە کوشک و تەلارێک دا دەبینی، کە باڵەخانەکەی خشتێک لە زێڕ و ئەوەی تری لە گەوهەر هەڵچندراوە و موختاربەگی لەبەر هەیوان دا، خەرمانە دراوان بە با دەکات. دەیگوت: موختاربەگی زاوام، هەزار و سەت هەزاران هەر بە پارە

دانانێت و هەرکە پارەی لێ بخوازم، هەگبەکانم پڕی دراو دەکات. بەڵام هەرکە گەیشتە شاری باکۆ و دەگەڵکوو دەرگای ماڵی زاواکەی کردەوە، خەونە زێڕینەکانی چەشنی نەخشی سەر ئاو، بە ئاو دا چوون. زۆر زوو بۆی دەرکەوت کە شار لە گوند شڵەقاوترە و ساماندار لە خودی خۆی وێرانە ماڵ ترە. کرێکار، ئەو کرێکارەی کە هەتا دوێنێ بۆ نانی شەو کڕنۆشی دەبردە بەر خاوەن کار. ئەمڕۆ یەکانگیری یەک بوونە و لە سەشەقام و گۆڕەپانانەکان دا بە ئاشکرا دژ بە ڕژێم خەبەر بڵاو دەکەنەوە. ئەو شەوە، هەر ئەو شەوەی کە زەماوەندی خوشکەزاکەی بوو،موختاربەگی بەرزەدەماغ، هەر بە چەشنی ئازیز مردە، پرسەدارانە دەهات و دەچوو. هەواڵی سووتمانی کانگاکەی هەر ئەو شەوە پێگەیشت و بێ دەربەست بە میوان و میوانداری، چەشنی تیری ترازاو لە سەختە کەون بۆی دەرچوو. هەر ئەو شەوە، هەتا نیوەی شەو، بە دیار کانگای سووتاوی دا خولایەوە و بە دوو چاوی سەری، سووتنی سەدان هەزار مەنات سامانی خۆی بینی و، بۆ سبەینێ تەنانەت یەک کرێکاریشیان بە تاوانی سووتمانی کانگەی مەختاربەگ نەخستە بەندیخانێ. سەیر و سەرسووڕمان هەر لەمە دابوو کە وتووێژێکی خۆماڵی و نهێنی لە چواردیواری دەرگا داخراوی ماڵی موختاربەگ، کە دەگەڵ سەرهەنگ پاروشین بەڕێوە چوو بوو، بۆ سبەی بەیانی کەوتە توێی لاپەڕەیەکی چاپکراو و هەرچی گوترابوو، تێیدا هاتبوو. ئەو شەوە، موختاربەگ و سەرهەنگ پاروشین و کەسێک بەناوی میرزاقاسم لە ژوورێک دا هەرچی گوتبوویان، لەلایەن کۆمێتەی کرێکارانی شاری باکۆوە، بە هەموو کەس ڕاگەیشت.

ئەو، خودی خۆی ئەمانەی لە دەمی موختاربەگەوە بیستبوو، بەڵام هەر سبەی دەمی قاوەڵتوونان بە چاپکراوی کەوتە بەر دەستی خەڵک. یارەب دەبێ ئەم ڕازە لە ژێر سەرپۆشە، لە چ قەناتێکەوە بە کۆمیتە ڕاگەیشتبێتەوە؟... چ کەسانێکن کۆمیتەی کرێکاری هەڵدەسووڕێنن؟... چ کەسانێک دەبێ بگێڕی ئەم بەزم و هەرایە بن و سەر بە کوێن؟... هەرچی زمانی لە دەم دا دەگەڕێت، باسی"نینا" دەکات و گۆیا هەر ئەو "نینا"یەیە دەستی لە چاپ دا دەگەڕێت و سەری کاربەدەستانی ڕژێمی گێژ کردووە... ئەم "نینا" ئەفسوونکارە دەبێ چەندە خاوەن دەست و بەدەسەڵات بێ، کە لە ژووری دەرگا داخراویشدا خەبەر دەردێنێت؟... شار وەلۆیە و دێهاتیش بەمجۆرەیە، بەڵام لادێ بێ خەم و خەیاڵترە. ئاژاوە و سەربزێویی لادێ و گوندەکان ئەرەجی دێت و دەکرێ بە بارێک دەگەڵیان بچارێین. بەس نییە ئەم "نینا" و بەزم و هەرایە لێرە بێ ناوە و کەس لێیان خەبەردار نییە!

جەباربەگ ماوەیەک بە دەم ئەم خەیاڵاتەوە سەری گەرم بوو. هێدی هێدی کەوتە وەنەوزدان و ڕاژە ڕاژی گالسکەکەش چەشنی بێشکە خەوی بە سەر دا سەپاند. گالسکە بە جادە دا دەڕۆیشت و ئاغا خەو بردبوویەوە، لەپڕ بە دەنگی: ئاغا!... ئاغا لە خەو ڕاپەڕی. چاوی کردەوە و لە کەنار جادە دا کوێخا دێ و دوو ژاندەرم و کەسێکی تری بینی. بە سەرسووڕانەوە هاواری کرد:

ـ چییە... چ باسە؟... بۆ لە خەو خەبەرتان کردمەوە؟ .. ئەمانی کێن؟

ئەو کەسەی لە نێوان دوو ژاندارمەکان دابوو، بە ترس و تاسانەوە لە بەگ هاتە پێش، بەڵام جەباربەگ تێیَ ڕاخوڕی:

ـ کوڕە تۆ زەمیندارەکەی گوندی"قەرەقوینلۆ" نیت؟!... چییە، ئەتۆچی و ئێرەت چی؟!.. ئەم ژاندەرمانەت بۆ دەگەڵن؟

زەمیندار بەژنی بۆ کووڕ کردەوە و بە ملە لەقە و سەرەلەرزەوە نووزەیەکی کرد و گوتی:

ـ بەڵی من ڕەعییەتەکەی خۆتم و "قەرەقۆینلۆ"ییم... بەڵی گەورەم باشتان ناسیمەوە...

جەباربەگ بەسەری داشریخاند:

ـ بەسە!... زۆربلێی مەکە بڵی بزانم چ باسە؟

زەمیندار دەست بە سنگەوە و بە لەرزە لەرز گوتی:

ـ گەورەم من چووم بە شوێن ئەم دوو ژاندەرمە و من هاوردوومن... گوندەکەمان شێواوە و دار و بەرد لێک دراوە... خۆت... خۆت دەزانی کە "قەرەقۆینلۆ"یی هەر لە باب و

زەمیندار= خاوەن مووچە و مەزرا= بە کەسانێک گوتراوە کە چەند مووچێ و مەزرایان لە ئاغادێ کڕینبێت. زەمیندار سەربەست تر لە گوندییەکان بوون.

بابەوە شەڕانی و تێکدەر و هەرچی و پەرچی بوونە... من ... من بە زمانی لووسی ئەوان هەڵخەڵەتام و مەزرام لێ کڕین... من ... من نەمزانی...

جەباربەگ بە غەزریوی لە فایتوون دەرپەڕی و لە بەرامبەر زەمیندار دا ڕاوەستا و شریخاندی بە سەریاندا و ڕوو بە ژاندارمەکان گوتی:

ـ هەرچی خەڵکی "قەرەقۆینلۆ"یە گشتی شێت و خوودارن... ئەم سەر لەرزەش یەکێک لەوانە. ئێوە بڵێن چی بووە و چ باسە!
ژاندارمەکان سەری ئەسپەکانیان وەرسووڕاند و لە جەباربەگ چوونە پێش. یەکێک لە ژاندەرمەکان چەکی لاشانی ئەو شان ئەو شان کرد و وەڵامی داوە:
ـ بەڵی گوندی قەرەقۆینلۆ بە تەواوی شێواوە. گوندییەکان دەنگیان کردۆتە یەک و دەڵێن باجیساڵیانە نادەن. کوێخای دێ بۆ خەبەر پێدانتان هاتبوە "یۆلاخ" و برای کوێخا بۆ ئەهوەن کردنەوەی خەڵک دێتە دەر، بەڵام خەڵکی تووڕە بیرازی دەکەن و لە زمانی دەخەن. گوندییەکان بەمەش ناسەکنێن و دەغڵی دەغلدانەکەت بە تاڵان دەبەن و بە سەر خۆیاندا دابەشی دەکەن...
جەباربەگ دوو چاوە زیتەکانی لە قوڵکی چاو دەرپەڕین و بە هەموو هێزەوە بەسەر زەمیندار دا قیڕاندی:
ـ کەواتە دەغڵی منیان بە تاڵان بردووە؟!... دەغڵی من!
زەمیندار بە ملە لەقە و سەرەلەرزە گوتی:
ـ گەورەم من خەڵکی "ئاران"م و قەرەقۆینلۆیی نیم... من نازانم فریوی کێهە شەیتان و شۆڤارێکم خوارد کە ئەم زەوی و زارەم کڕی و...
ـ هەتیوکە من دەڵیم دەغڵی منیان بە تاڵان برد؟... پێم بڵی بزانم ڕاستە؟!... دە لەبری ئەم سەرەلەرزەت، زمانت بگەڕێنە بزانم... دەی!
زەمیندار زۆر بە زەحمەت زمانی گەڕا و گوتی:

ـ بەڵێ... بەڵی گەورەم بردیان... ساف لە ساف تالآنیان کرد و بردیان... تەنانەت بنەتۆمیشیان بۆ نەهێشتوویتەتەوە ... بردیان...

جەباربەگ چلۆن لە فایتوونەکەی دەرپەڕیبوو، هەر ئەو جۆرەش خۆی خستەوە ناو گالسکە و قیڕاندی:

ـ گورج بەرەو قەرەقۆینلۆ... خێرا... پێشدا بۆ بنکەی ژاندەرم با سەرپەلی ژاندەرم دەگەڵ خۆمان بەرین... لێخوڕە!

بە ئاماژەی دەست، ژاندەرمەکانیشی بە شوێن خۆیدا برد. زەمیندار دەست بە سینە، سەری لەم هەیت و هووتە سووڕ مابوو. چەندێک بە شوێن فایتوون دا بە غار ڕۆیشت و هاواری کرد:

ـ ئۆهۆی بەگ!... بەگ من جێمام... ڕایگرە من جێماوم.

دەنگی هاواری زەمیندار دەگەڵ خرمەی ئەسپ و تەق و تۆقی فایتوون تێکەڵ بوو و بە گوێی کەس نەگەیی.

قەرەقۆینلۆ گوندێکی بناری گرد و تەپۆڵکەکانی ڕێزەچیای بچووکی"قەفقاز"، گوندێکی بەپیت و بەرەکەت بوو. قەرەقۆینلۆ، بە گەورە دێی ئەو هەرێمە دەناسرا. مەزرا و زەوی و زارەکانی خۆش خاک، بەڵام کەم ئاو بوو. هەربۆیە، زۆربەی مەزراکانی بە دێمەکاری ڕەنێو دەهاتن. بەختەبارانەکان جێگای مەتمانە نەبوو و گەلێک ساڵان بەهۆی کەم بارژنی، حاسڵات ئەوەندە دەست نەدەکەوت ، کە تەنانەت بنەتووی داچیندراویش بداتەوە. سەرەڕای کەم ئاوی، دەیان جۆرە ئافاتی ڕووەک خۆریش سەرباری بێچارەگیی لادێیان بوون. زۆرجارانیش لە دەمی خەرمان

سووربوونیشیان دا، دەیان میوانی لاوەکی، وەک ئەمربەرە مفتەخۆرەکانی ڕژێم ، مەلا، سەید، کوێر، شەل و شتی تریان بەسەریان وەردبوون و بەشی هەرە زۆری خەرمان بەوان دەبڕا و بۆ ڕەنجبەر چەند کەویژێک زیاتر نەدەمایەوە. لە جەنگەی هەڵگرتنەوەی حاسڵات دا، ئەمربەرانی ڕژێم لە بری باج، دەغڵیان دەبرد. جەباربەگ سەرەڕای دە و دووی بەگڵەرانەی خۆی، بەپێی ژمارەی ئەندامانی بنەماڵەی جووتبەندەکان، سەرانەشی لێ دەستاندن. قانوونی سەیر ئەمە بوو، کە جوتبەندە لە سەری فەرز کرابوو هەر چەند هکتارێکی کە کێڵابای، لەپێشدا دیاری کرابوو مەزرای کێڵدراو ئەوەندە کیلۆ حاسڵ دەدات؛ جا حاسڵات دەنکێک بوایە یان سەت تەغار، وەرزێر دەبوایە بە قەدرایە بایی دیاریکراو، دە دەستی گزیری بەگ بکات، ئەگینا دەکەوتە ژێر قەرز و بۆ ساڵێ تر، تەواو بەرهەمی لێ دەستێندرا. ڕەنجبەری گوندی هاواری بە هیچ لایەک ڕانەدەگەییشت، چونکە یاسای ئاسمان و زەوی لاگر و چاوسۆری بەگ بوون و ڕەنجبەر بەتاوانکار دەناسرا. گەلێک جاران گوندییەکان هێشتا لە چنگی بەگ ڕزگاری نەهاتبوو، کە ڕەوەدەی مەلا و سەید و شێخ و ورتکە نۆکەری ڕژێمی بە سەر وەردەبوو. بازەرگان و دوکاندارەکانی شارنشینیش بە شوێن وەرگرتنەوەی قەرزی خۆیان دا میوانی وەرزێری هەناسەسارد دەبوون و بەشێک لە دەسڕەنجیان بەتاڵان دەبردن. لە دەمی خەرمان هەڵگرتنەوە دا، زۆرجاران شەڕ و لێدان دەستی پێدەکرد و ژاندەرم بۆ خەواندنەوەی شەڕ، گوندییانی ڕەکێشی بنکە دەکرد و بۆ تۆقاندنی خەڵکی ئاوایی، بەبێ

هیچ سووچ و تاوانێک، ڕەهەندەی وڵاتی ساردی "سیبریا"یان دەکردن.

ساڵی ڕابوردوو، لە جەنگەی پەڵەبارانان دا، هەوری بان سەری مەزراکانی گوندی قەرەقۆینلۆ نەزۆک مانەوە و دڵۆپێکیان باران بە سەر زەوی دا نەباراند. شینکە و ڕەپستەی بەهارەکێڵان، بە تینی هەتاو هەڵقرچان و هەرچی جووتبەندەی قەرەقۆینلۆ بوو، بۆ کۆکردنەوەی بنەتۆوی وەرزی داهاتوو، هەڵوەدای شار و گوندەکانی دەور و بەر بوون و دەرگا بە دەرگا گەڕان.

جەباربەگ، خاوەنی شەشدانگی قەرەقۆینلۆ نەبوو. چەند زەمینداری تریش وەک ورتکە خاوەنداری بەشێکی ئەو گوندە دەناسران. پاییزی ئەوساڵە، تەنیا جەباربەگ و زەمیندارە دەوڵەمەندەکان توانیبوویان پاییزەگێڵگەکان بکێڵن و توویان پێوەر بکەن. لادێییە دەس کورتەکان بەهۆی نەدارییی، لە چلەی زستان دا ڕەهەندەی هەندەران بوون و هەر بنەماڵەیەک ڕێگای شوێنێکیان گرتە بەر. ئەم کۆچ و ڕەوە ناچارییەی خەڵکی هەژار، لە زار و زمانی بەگلەر و بازارییەکانی شار دا دەگوترا: "قەرەقۆینلۆیی"چەنەسووک و دەمهەراش و سواڵکەر و ڕووداماڵاون، بۆیە ساڵ نییە لێیان نەشێوێت.

بەهاری ساڵی پار، بار و دۆخی خەڵکی هەژاری قەرەقۆینلۆ ژێڕاتر لە هەژاری و خاکەساری بوو. ئەوان ئەگەرچی گاجووتیان نەبوو، بەڵام خۆیان لە جێی گاجووتان ملیان خستە ژێر چەڵەمەی نیرو ئاموران و شێوەردیان بڕی. زەوی و زاریان بە هێزی شان و باهۆیان کێڵا، بەڵام بنەتۆمیان نەبوو

بە کێڵگەکانی وەربکەن و کەسیش دەستی نەگرتن. بەهاری پارەکە، ڕەنجبەری برسی، ڕوویان کردە شاخ و کەژان و بە گژ و گیای بەندەنان زگی برسییان تێر کرد.

***

"حەمەعەلی"، دوای دەربازبوون لە چنگی پۆلیس و پاش تۆقە و وتووێژ دەگەڵ ئەژدەر، باکۆی جێ هێشت و بەرەو قەرەقۆینلۆ گەڕایەوە و هانای بردە بەر ماڵی "حەمەجەعفەر"ی برای.

"حەمەجەعفەر" پێنج ساڵێک لە "حەمەعەلی" گەورەتر بوو. پیاوێکی بەخۆوەی باڵابەرزی بەشان و باهۆ بوو. حەمەجەعفەر، بەشی هەرە زۆری تەمەنی لە ژێر کاری لەش تاوێن دا خەرج کردبوو، بۆیە سەر و سیماکەی شکاوەتر لە تەمەنی دیار بوو. بەڵام لەش و لاری درشت هەڵکەوتەی خاوەنی هێز و توانایەکی زۆر و لە کار و هەڵسووڕان دا گەلێک چوست و چالاک بوو. حەمەجەعفەریش هاوشێوەی گوندیانی قەرەقۆینلۆ، بە مل و شان زەوی کێڵا بوو. بارە داری لێڕەواری بە پشت و شان کێشا بوو. ئەویش وەک هاودێیەکانی، لە خواردن دا هەمیشە کەمی هێنابوو. حەمەجەعفەر تووشی هەزاران نەهامەتی هاتبوو، بەڵام لە سای کەڕامەت و دڵ و دەروون خاوێنی و ئازایەتییەوە، خۆی نەدۆڕاندبوو. تێدەکۆشا بە سەربەرزی ژیان بەسەر بەرێت و خۆی نزم نەکات. بەهەموو کەم و کوڕییەکانی باری گوزەرانی، توانیبووی فێری خوێندنەوە و نووسین ببێت و ڕەش لە سپی جیا بکاتەوە.

حەمەجەعفەر لەبەر پیاوچاکی و لە سای خزمەت بە خەڵکی ئاوایی، هەر نەک لە گوندی قەرەقۆینلۆ، بگرە لە دێهاتی دەور و بەریش خۆشەویست و جێی ڕێزی ڕەنجبەران بوو.

لەوەتی حەمەعەلی هاتبۆوە ماڵی کاکی، دوو برا پێکەوە بەیانان زوو دەچوونە لێڕەوار و کۆلکەداری سۆپە و تەندوریان دەبڕێ و بە کۆڵ دەیان هێناوە دێ. ئەوان بەنیاز بوون باری چەند گاڕێ وشکەڵ داگرن و لە فرۆشتنی دارەکان پارەیەک بۆ گەڕانەوە حەمەعەلی کۆبکەنەوە. چەند ڕۆژێک لە مێشەڵانی پڕ دار و دەوەنی دووەرەدەست دا، وشکەڵە داریان کۆ کردەوە و بۆ فرۆشتن، بە گوندەکانی مەڵبەندی"ئاران" دا گێڕایان. لە فرۆشنی دوو گارێ وشکەڵە دار، پارەیەکیان دەست کەوت و بەرەو قەرەقۆینلۆ داگەڕانەوە.

دەنگی جیرەی پێچک و تەختەبەندی گارێ، تەنیا دەنگێک بوو دەهات. دوو برا لە ڕێگا دا کەمتر قسەیان کرد. چونکە ئەوەی بۆ گوتن بوایە، لە ماوەی ئەو چەند ڕۆژەدا گوتبوویان. جووتە گای گوشتنی تەپلۆس و تەوەزەلی گارێیەکان، لە سەر یەک هەوا پێیان هەڵدهێنایەوە و مەیلی گۆڕینی ڕەوت و ڕۆیان نەبوو. نزیک بە قەرەقۆینلۆ، حەمەعەلی گوتی:

ـ پێت وایە ئەمرۆ بکەومە ڕێ کاکە؟

حەمەجەعفەر وەک لە هەمێزی بیرێکی قووڵ دا بووبێ، دوای ئیستێک وەڵامی داوە:

ـ بەڵی... بەڵی هەتا زووتر بگەڕێیتەوە باکۆ، باشترە... زوو بڕۆ و ئەوەندەی بۆت دەکرێ زووترمان خەبەر بۆ بێنەوە...

ـ دڵنیابە کاکە ،چوون و گەڕانەوەم مانگێک ناکێشێت.

حەمەجەعفەر ورد ورد دە حەمەعەلی ڕامابوو. زەردەیەکی هاتە سەرلێوان و گوتی:

ـ حەمەعەلی... براگیان! نە من و نە تۆ، هیچمان نازانین هەفتەیەک... مانگێک و چەندێک دەخایەنێت.

جێرەی وشک و مێشک ڕووشێنی تۆپ و تەگەرەکانی گارییەکە، تەواوێک جاڕسی کردبوون. بەجووتە لە گارێ دابەزین و بە شوێن هەنگاوی تەپی گاجووتەکان دا هاتن.

ـ حەمەعەلی هیچ پەلەت نەبێ... لێرە لەم دێیە، ئێمە دەستمان کورتە و دەنگمان بە هیچ لایەک ڕاناگا. تۆ کە بەرەو دێ هاتیتەوە، پێت وابوو گشت خێر و خۆشی و تەسەلی میوانمانە. بەڵام خۆت بار و دۆخی ئەم خەڵکە بەلەنگازەت بەچاوی سەر بینی. تۆ ئیتر دەزانی دەردمان چییە و دەرمانەکەی چییە. خۆت بینیت کە لادێیی هەر ئەودەمە دێ گێانی دەربچێت، دەست دەداتە پەیاخ و لە بەگی دێ و لە ژاندەرم ڕادەسێت. هەموو تۆڵەسەندنەوەکەمان تالانی ماڵی بەگ، یان گوژتنی ژاندەرمێکە و ئاوێ بێنە و دەستان بشۆ. بەڵام کرێکار، گەلێک گەلێک لە ئێمە وریاتر و شارەزاتر و ڕیزانترە براگیان!... تۆ دەتوت... دەتگوت... ئەرێ ناوی چی بوو؟...ئەو کورە گەنجەی گوتت ناوی چی بوو؟!

ـ ئەژدەر... ئەژدەر بوو کاکە!

ـ بەڵێ ئەژدەر ... هەر ئەو ئەژدەری کە لە کار و کردەوەکانی تۆ ناڕازی بووە، ئەو ڕاستە. ئەتۆ خۆت لە حیسابڕەسێکی

کارگە چەپ و چیڕ دەکەی و دەستی لێ دەوەشێنی و ئەژدەر کردەوەکەت بە هەڵە حیساب دەکات؛ ئەو ڕاستە حەمەعەلی! ئەویش کرێکارە و هاوکاری خۆتە، بەڵام ئەتۆ بە ڕەوشی لادێیان جووڵاویتەوە بابم! بەهێزی باسک و باهۆت بایی بووی و دەستت وەشاندووە و پۆلیس ڕاوی ناوی، هەتبا و گرتبایانی بۆ ماوەیەک دە کونە ڕەشیان دەپەستاوتی و تێکۆشانت دەهاتە سەر سیفر. ژاندەرم، جارانی جار بەربینگیان گرتووین و لێیان داوین و تێیان هەڵداوین. دوای لێدانیش، پێیان گوتووین کە هەر کەس دەستێک لە ژاندەرمێک هەڵببڕێت، ئێمە بە پێی قانوون دەسبەسەری دەکەین... تێدەگەی دەڵێم چی براگیان؟!

حەمەعەلی ورد ورد گوێی بۆ کاکی ڕاگرتبوو. حەمەجەعفەر بە هەوا دەنگێکی خەمناکانە درێژەی پێدا:

ـ سەردەمی گەنجێتیم من لە دەستی ستەمی ئاغا و هێرشی ژاندارم لەم گوندە ڕام کرد و پەنام بردە گوندێکی دەوەری شاری تفلیس. ئەودەم باوکمان چەند مانگێک بوو کۆچی ئاخرینی کردبوو. دایکمان لە شارۆچکەی "شوشا" خزمەتی ماڵباتانی دەکرد و نانێکی پەیدا دەکرد؛ ئەتۆش بەلای دایکمانەوە بووی. من لەو گوندە دا سەپانی و کارداری ماڵانم دەکرد. بەختەکەم یار بوو، کە سەربازێکی ڕوس هەر لەو گوندە دا خزمەتی سەربازی دەکرد. سەربازەکە هۆزانێکی بلیمەت بوو. ڕۆژانە، دوای تەواوبوونی خزمەت، کتێبی دەگرتە دەست و لە باخچۆڵەی گوندەکە دا شوێنێکی ئەهوەنی دۆزیبۆوە و هەتا درەنگانێک کتێبی دەخوێندەوە. من سەرەتا، بە ئاماژەی سەر و دەست مەبەستی خۆم حاڵی دەکرد. سەیر

ئەوە بوو، ئەو زۆری نەخایاند زمانی ئازەری فێر بوو. ئیتر من و ئەو بووینە برادەرێکی زۆر گەرم و گوڕ و بە یەکتر دەگەشاینەوە. یەکەمجار لە زمانی ئەوەوە باسی کرێکار و ڕادەی شۆڕشگێریی چینی کرێکارم بە گوێ گەییشت. ئەو دەیگوت ، هەر ئەو جۆرەی کە لە دێهاتی ئێوە دا باوە منداڵ بە شوێن باوکیان دا دەڕۆن، هەر ئەو جۆرەش ڕەنجبەری گوندەکان دەبێ پێ بە پێی کرێکار هەنگاو هەڵبگرن و بە شوێن کرێکار دا بڕۆن. ئەو دۆستە ئازیزە بوو کە چاوی منی بە دنیای ڕاستەقینە دا کردەوە و خوێندن و نووسینی فێر کردم.

حەمەجەعفەر چاوێکی بە مەزرای دەور و بەر دا خشاند. کەس بە جادەوە نەبوو. ئەوان، تەنیا دوو کەس بوون کە بە جادەی پڕ لە کەند و قوڵکە دا دەڕۆیشتن؛ خۆی و براکەی. دەستی بۆ باخەڵ برد و پەڕە کاغەزێکی شەمزاوی دەرهێنا و گوتی:

ـ ئەمە هەر ئەو بەیان نامەیە کە تۆ لە سەر دیواری کارگەکە داتماڵیوە. سەیریکە براگیان! ئەم لاپەڕەیە کاری هەزاران مست و پێلاقەی تۆ دەکات. لێدان و کوتانی تۆ، تەنیا کەسێک دەخات، بەڵام ئەم لاپەڕەیە ڕژێمی پێ لەڕ دەبێت... ڕژێم بەمە دەمرێ، نەک بە مست و پێلاقەی حەمەعەلی... تێدەگەی براگیان!... بچۆوە باکۆ... ـ بە تەواوی لە حەمەعەلی نزیک بۆوە و بە گوێچکەی دا چرپاند:

ـ باکۆ، کولەکەی گیانی ئێمەیە... بڵێ بە هاوکارانی کرێکارت، کە ئەگەر تۆزکاڵە ئاورێکمان لێ بدەنەوە، ئێمە لێرە تاڵە سێو دەخەوی بەگلەران دێنین... بچۆوە باکۆ و بەر

لە هەرشتێک ئەو خوشکە "نینا"یە بدۆزەوەو ڕەوشی خەمناکانەی ئێمەی پێ ڕابگەیەنە با حاڵی بەلەنگازی ئێمەش دە لاپەڕەی خۆیدا بنووسێت و خەڵکانمان لێ ئاگادار بکات... برۆ بە باوەشی پڕی چاپەمەنیی "نینا"وە بۆلامان وەرەوە.

براکەم! ئەژدەر بدۆزەوە و سەلامی منی پێ بگەیەنە. پێی بڵێ یەکگرتوویی و هەژاندنی سەرپاکی گوندییانی مەڵبەندی"قەرەباخ" لە ئەستۆی من... پێی بڵێ هاواری ئێمە بەگوێی هاوخەباتانی ڕووس و گورجی و ئەرمەنی ڕابگەیەنێت، با ئەوانیش لە دەردی ئێمە خەبەردار بن. بڵێ بە ئەژدەر و یارانی، کە تەنیا ڕێگای ڕزگاریی ئێمە، خەباتی چەکدارییە. چەکوچۆڵمان بۆ بنێرن، ئێمە چیاکانی قەرەباخ دەهەژێنین...

لە گوند نزیک ببوونەوە. پەڵک و سپیدارەکانی دێبەرانیان لێ وەدەرکەوتبوو. لە ژێر سێبەری ڕیزە سپیداری دوو کانییەکانی خوار دێ دا حەشامەتێک کۆببوونەوە و خەریکی گوتو بێژ بوون. حەمەجەعفەر دوایی بە قسە هێنا و دەستێکی کردە سایەبانی چاوانی و ورد حەشیمەتەکەی ڕوانی. بە سەرسوڕماوی گوتی:

ـ حەمەعەلی دەبێ چ باس بێ؟!... ئەم گشتە حەشامەتە لە چی کۆبوونەتەوە؟... خەبەر چییە؟

گارییەکەیان ڕاگرت و کەوتنە سەر کەندێک و بە وردی سەیری ئاپۆڕاکەیان کرد. هەستیان کرد، کە خەڵکەکەش ئەوانیان بینیوە، چونکە جووڵەیان تێکەوت و سەریان بەرەو ئەوان وەرچەرخانەوە. دەستیان ڕاتڵەکاند و هاواریان کرد:

ـ حەمەجەعفەر!... حەمەجەعفەر!...

جوتەی برایان سواری گاریّ بوون و بە نێو پەرێزێکی تازەکێڵدراو دا ڕێگایان بڕ دا و بۆیان چوون. هەرا و زەنازەنای خەڵک نەدەسرەوت و بەردەوام باسی ڕووداوێکیان دەکرد. گاریّ لە حەشیمەت نزیک بۆوە و حەمەجەعفەر گازی کرد:

ـ خەڵکینە چ باسە؟... چیّ ڕووی داوە؟

وەڵامی گشتیان تەنیا یەک شت بوو:

ـ جەباربەگ!...

ـ جەباربەگ دەگەڵ ژاندەرمان هاتوونە سەریان و ...

ـ زەمیندار هۆکارە و...

حەمەجەعفەر دەستی بەرز کردەوە و هاواری کرد:

ـ ڕاوەستن برادەرینە... من لە هات و هاوارتان تێناگەم... تکایە کەسێک لە جیاتی حەشیمەت بەسەرهاتەکە بگێڕێتەوە...من دوو گوێچکەم هەیە و ئێویش دەیان هاوار... وەرزێرێکی بەسالاچوو بە شێنەیی گوتی:

ـ گویّ بگرە حەمەجەعفەر! ئێوە بۆ دارفرۆشتن ڕۆیشتبوون و لە دیّ دا نەبوون، کە ببینن چیمان بەسەرهاتووە. شەوی دینیّ، کەسێک دەرگای دەغڵدانیماڵی ئاغای شکاندووە و بنەتووی دزیوە. زەمینداری جیرانی ئێمە و چاو و گوێی جەباربەگ، هاواری بۆ بنکەی ژاندارم و جەباربەگ بردووە و بۆی تێچاندووین. "جەباربەگ"ی بە چەشنێک لیّ تیژ کردووینەتەوە، کە راوەستانی نەبوو. بەگژ هەموو لایەک دادەهات و کەسی نەدەپاراست. چەند کەسێکیان لیّ دەسبەسەر کردووین و لە بەگ نشین دا ڕایان

گرتوون. خاو وخێزانی گیراوەکان خەریکی قورپێوانن... ئەتۆ بۆ خۆت شارەزای کە بێڕەزایی بەگی و دەزانی چ مەلعونێکە. هەتا ئێستا کەس لەژێر دەستی ئەو نابەکارە بە ساغی نەهاتۆتەدەر... ئێستا ئێمە چی بێ چارەمان حەمەجەعفەر؟

حەمەجەعفەر گوتی:

ـ برادەرینە! ئێمەی لادێیی لەمێژە گورزی ئەو بەگانە دەخۆین و دوای چەند ڕۆژێک لەبیری دەکەین. هەر بۆیەشە، ئەو هەر ئاغایە و ئێمەش هەر بەندەوارین و ژێرستەم. کێ بێ و نەزانێ، ئەگەر برسی و هەژارین و نەدار، برسی و هەژار و نەداری دەستی بەگلەرانین. یەکایەکی ئێمەی گوندی لە بەر چاوی جیرانەکەمان دا لێیان داوین و سووکایەتییان پێ کردووین، بەڵام دراوسێکەمان چاوی لە لێدانمان نووقاندەوە و گوێچکە لە بیستنی هاوارمان قەپات کردووە. بەگڵەرەکان دەزانن ئێمە یەکدەست و یەک ڕا نین، هەر بۆیە بەبێ ترس و دڵە ڕاوکێ بیرازمان دەکەن، دەمان ڕووتێننەوە و لە سەر ساجی عەلیمان دادەنێن. دەوەرن هەر ئێستاکێ با پێکەوە و شان بە شانی یەکتر بڕۆین و بەرسنگە لە ئاغا بستێنین و دەسبەسەرکراوەکانمان ڕزگار بکەین. دەی بوێر بن و دەست بدەنە دەستی من!

حەمەجەعفەر نەیکردە سێ و دوو، هەر دوای کۆتایی فەرمانەکەی، خۆی لە بەرەوە و حەشامەتیش سەر بە شوێنی دا ڕۆیشتن.

ئاوی جوت کانییەکان بەسەر کەند و لەندی ڕێڕەوی ژێرووەدا قەڵبەزەی هەستان و هەڵچوونی بوو. کەمێک ژێڕاتر، بە لووزەوە دەڕژایە ناو کۆرەگەی ئاشی ژێروو. گرمە و هاڕیی

ئاوی ناو کۆرەگەی ئاش، لە دۆڵ دا دەنگی دەدایەوە. حەشیمەت بە بێدەنگی دەڕۆیشتن و لە خوڕەی ئاو دوور دەکەوتنەوە. بەرەبەرە دەنگی ئاوی تووڕە، هەوا دەنگی دەستەژنێکی ئازیزمردەی گرتبوو، کە بە دەوری تەرمی ئازیز دا گەرمەشین بگێڕن.

ئاسمانی گوند هەور و ساو، دەم دەمێک پڕشنگی زێڕینی خۆرەتاو بەسەر دەشتاودەشتی دەور و بەر دا دەکشا و جارجاریش چەشنی کیژۆڵەیەکی شەرمن، ڕوی و ڕوخساری لە ژێر پەچەی هەور دا حەشار دەدا. سێبەری هەورەکان بە سەر زەوی دا بە چەشنی دەسرۆکەی گەردەی شین و ڕەش، جێگۆڕکییان بوو؛ دەمێک ڕەنگی کەوەیی و، تاوێک ڕەنگی کاڵی کەمڕەنگ.

بەرەبەرە لە کۆشک و دیوەخانی ئاغا نزیک دەبوونەوە. دەنگی هەرا و هاواری بەگ بەگوێیان دەگەیی. دیاربوو بەگ هەر ئەوەندە تووڕەیە، کە هەوساری فامی لە دەست داوە و هەرچی دەیبیژێت، دووپاتی ناکاتەوە. لە جوێن و تووک و نزاوە بیگرە هەتا دەگاتە سووکایەتی بە ئاب و ئەجدادیش ڕاناوەستێت. چەشنی شێت و هار و ماخولیا، خول دەخواتەوە و دەنگی بە هەر چوارلا دا ڕادەگا. لە سووچێکی حەوشەی ماڵی بەگ دا، چەند ژنی تاساو، دەست بە سینە ڕاوەستاون و چاوەڕانی فەرمانی بەگن لە ڕێی ڕزگاریی گیراوەکانیان.

حەمەجەعفەر لە پێشەوەی جەماور دا دەرگای ماڵی جەباربەگی کردەوە و بەبێ ترس و تەقێ وەژوور کەوت. حەمەجەعفەر سەیرێکی گوندییانی کرد و بە ئاماژەی سەر بانگی کردن. جەباربەگ قۆڵی لێ هەڵماڵیبوون و قامچی

قەف قەف بادراوی لە بانی سەر هەڵدەسووڕاند. لە نێوەڕاستی حەوشەکەدا، پێنج لادێی لە نێوانی دوو ژاندەرم و سەرکردەکەیان دا ڕاگیرابوون. جەباربەگ قامچی هەڵدەسووڕاند و یەک بە حەوشە دەیشریخاند بە سەریاندا:

ـ ... ئەوە هیچ پەیوەندییەکی بەمنەوە نییە کە کێ دەرگای دەغڵدانی شکاندووم و کێ دەغڵی بەتاڵان بردووم؛ ئەگەر هەتا دەنکی ئاخری دەغڵی دزراوم پێ نەگاتەوە، من ئێوە دەگوژم... دەتانگوژم و...

جەباربەگ هەرکە حەمەجەعفەر و حەشامەتی پشت سەری حەمەجەعفەری بینی، دەست و شەلاقی سارد بۆوە و ڕوو بە میوانانی بانهێشت نەکراو ڕاوەستا. حەمەجەعفەر چەند جارێک ئامبازی جەباربەگ بووبوو وئەمجارەش بەبێ ترس و تەقێ، بانگی کرد:

ـ بەگ تۆیش جارێک گوێچکەیەک بۆ ئێمە ڕادێرە...

بەگ بە بینینی حەشامەتی گوندی لە ناو حەوشەکەی خۆی دا، چەشنی ورچی بریندار نەڕاندی:

ـ کێ ڕێی بە ئێوە داوە دەرگای من بقەڵەشنەوە و پێ لە حەوشەی من بنێن؟!

حەمەجەعفەر بە پێچەوانەی جەباربەگ، زۆر بە شێنەیی وەڵامی داوە:

ـ ئێمە سەربەخۆ و بەبێ ئیزن و ئیجازە لوور بوونی ماڵی خەڵک لە تۆ فێر بووین جەبار!

وەڵامی حەمەجەعفەر وەک تەزووی کارەبا، بۆ کورتەماوەیەک جەباربەگی گرت. بەڵام زۆر زوو وەخۆ هاتەوە و شەلاقی هەڵسوڕاند و بەرەو حەمەجەعفەر چوو.

حەمەجەعفەر چاو دە چاوی بەگ، بەچەشنی داربەڕووی کۆنەساڵی لێڕەواری لە بەرامبەری دا وەستا. سەیرێکی دەسبەسەرکراوەکانی کرد و گوتی:

ـ دەڵێن: هەر گیاندارێک دەگەڵ ئەجەلی خۆی دەمرێ. تۆیش کە ڕاوێژی دەم و کەلامی زمانت دەگوزژم دەبڕمە، لام وایە پێمردەی ئەم خەڵکە بی و بۆ مراندن و گوزتنیان سازکرابی... لە گوتار و لە ئاکارت دەردەکەوێت کە پێمردەی ئەم خەڵکەی و خەریکی گیان کێشانی خەڵکی... وەلۆیە جەباربەگ؟!

جەباربەگ بە غەزریوی وەڵامی داوە:

ـ بەڵی من پێمردەی ئێوەم و گیانی ئێوە لە دەست و مستی من دایە ـ شاڵاوی بۆ حەمەجەعفەر برد و دەستی ئەستوور و قورسی بۆ داپڵۆسینی جەعفەر بەرز کردەوە، کەچی، حەمەعەلی لە بری کاکی، مەچەکی جەباری گرت و بەرەو خۆی کێشای . جەباربەگ چەشنی گەندەڵەدار داهات و بە ڕوو دا کەوت و شەپقەی لاسەی گلۆری ناو قوڕ و چڵپاو بوو.

ئەم ڕووداوە لە چاوترووکانێک دا قەوما. جەباربەگ بەم داکەوتنە بە تەواوی تێکچوو. هەستا سەر پێ و بە چوار بەری حەوشەکە دا هەڵسووڕا و بەسەر ژاندەرم و سەرۆک دا شریخاندی:

ـ بۆچی ڕاوەستاون؟... بۆچ واقتان وڕماوە... تەقەیان لێبکەن!... مەگەر نابینن ئەم سەگانە چلۆن هار بوونە کە تەنانەت دەست لە منی بەگیش هەڵدێننەوە!... ئەدەی ئێوە

ئەم کۆڵەوەژانەتان بۆ چ ڕۆژێک کردۆتە شان... تەقەیان لێبکەن دەی!...

سەرۆکی ژاندەرمەکان دەستی بۆ دەمانچەی لاکەلەکێ برد و ژاندەرمەکان چەکیان لە شان خستە سەردەستان، بەڵام هەر لەو حاڵەدا مانەوە و جووڵەیان نەکرد، چونکە جگە لە خۆیان، کەس لە حەوشە دا نەما.

تاریکە هەورێکی ڕەش، ئاسمانی گوندی قەرەقۆینلۆی داگرت. هەتاو لەژێر جەندەکی ڕەشی هەور دا نوقم و نەدیو بوو. شلکە گەڵا و چڵو پۆپی نەمامی دێبەران بە دەم شنەی کوتوپڕ، وەسەما کەوتن. وەک ناخۆش خەوەرێکی سروشتی ڕووی کردبێتە گوندی قەرەقۆینلۆوە، سەگی بەر دەرگایان چەق و لوورێکی نادیاریان دەست پێکرد. جەباربەگ لە ژێر سایەی دەست و تفەنگی ژاندەرمان دا بە ماڵان دا گەڕا و لە جیاتی گەنمی بەتاڵانچووی، سڕوسیپاڵ، ڕاخەر و پێخەف، بوخچەڵە و پرێسکەی ژنانی ئاواییان لە ماڵان دەرکێشا. لە بەر دەرگای چۆڵکراوی ماڵانیش دا، یەک بە چۆڵ و چیا دەیگرماند:

ـ جووتەی برایانم بۆ بەردەست نەکەن و هەتا ئەم ئێوارەیە ڕادستم نەکەن، سەرپاکی ماڵی ئاوایی دەسووتێنم... من گوتم و ئێوەیش بیستتان!

لە سەرتانسەری تەمەنی ئەم گوندەدا، قەت ڕووی نەدابوو کەسێک لەناو حەشیمەت دا دەست لە بەگ بەرز بکاتەوە. هەر بۆیە ئەگەر تەرمی بێگیانی دوو برایانشیان ڕەکێشی ماڵی بەگ بکردایە، هێشتا مێشکی گڕگرتووی بەگی توورە، فێنک نەدەبۆوە.

لە کۆڵانی بەر ماڵی حەمەجەعفەر دا ڕاوەستا و فەرمانی تالانی ماڵی جەعفەری ڕاگەیاند. تەنانەت بۆ بینینی گریان و کڕووزانەوەی ژن و منداڵی جەعفەر ، هات لە بەر دەرگاکەیاندا چەقی.

خێزانی حەمەجەعفەر، ژنێکی بالابەرزی گورج و چالاک بوو. هاتنی جەباربەگ و فەرمانی تالانی ماڵەکەیان بە هەند نەگرت و لەبەر بێلا ڕاوەستا. جەباربەگ بە دەم فەرمانی جار بەجاری، لە هەوڵی دامرکاندنەوەی ئاگرێک بوو کە حەمەعەلی لەبەر چاوی حەشیمەت تێی بەردابوو. بەلام ژنەکەی حەمەجەعفەر، لە درزی پەچە و ڕووبەندەوە چەشنی تەوارێکی بەرزەفڕ، چاوێکی لە جەباربەگ کرد و ڕۆیشت. خانمی حەمەجەعفەر ڕۆیشت و کوێخای گوند هاتە بن گوێی بەگ و بە ئەسپا پێی گوت:

ـ گەورەم نێوماڵی حەمەجەعفەر تەنانەت لەتکە جلووکێکیشی تێدا نەماوە؛ ماڵیان ڕاگواستووە.

بەگ لەم خەبەرە دەرهەڵبوو. چلۆنیان ڕاگواستووە؟... کێ بۆی ڕاگواستوون؟ ئەدی مندالەکانیان؟! گوندی قەرەقۆینلۆش شاردەییەکە و دۆزینەوەی کەلوپەل و منداڵی حەمەجەعفەر لەم هەزار بە هەزارەش دا ئەوەندە سانی نییە و کاتێکی زۆر هەڵدەگرێت. فەرمانی دەرکرد کە ماڵ بە ماڵی گوند بگەڕێن و هەر ماڵێک زارۆکی جەعفەری ڕی دابێت، ماڵ و حاڵی لێ داگیر بکەن. ماڵ بە ماڵ گەڕان و سەربان و ژێربانیان پشکنی، بەلام دەست بەتاڵ گەڕانەوە. جەبار لە داخان، فەرمانی خاپوور کردنی ماڵی حەمەجەعفەری دەرکرد. ماڵی کاولیان تێک تەپاند و دەگەڵ

خاک یەکسانیان کرد. پاش کاولکردنی ماڵی جەعفەر، جەباربەگ دۆزینەوە و دەسبەسەرکردنی دە ئەستۆی ژاندەرمەکان پەستاوت و خۆی لە ترسی گوندییەکان، ڕێگای قەڵای "شووشا"ی گرتە بەر و ڕۆیی.

گالسکەی جەباربەگ هێستا بەتەواوی لە جادەی قەرەقۆینلۆ ئاوا نەبووبوو، کە ڕەشایی دوو کەس لە ژێر مێشەڵانی پەڵک و سپیدارەکانی دێبەران دا خزینە سەر جادە و بەرەو دێ ڕۆیشتن؛ حەمەجەعفەر و حەمەعەلی بوون. لە سەر جادە، حەمەجەعفەر براکەی لە هەمێز گرت و دوای ڕاموسان و بەخێرهێنان، حەمەعەلی بۆ ماڵاوایی دەستی براگەورەکەی گوشی و حەمەجەعفەر گوتی:

ـ لە باکۆ هەڤاڵانی شورشگێرمان ببینە، ئەو هەڤاڵانەی کە جیهانێکیان ئەزموون و زانست لە باخەڵ دایە...بڕۆ لایان و بە وردی لە فێرگەی ئەوان دا، وانەی شۆڕشگەری وەربگرە و ئەو کاتەی کە چەشنی ئەوان زانا و بەئەزموون بووی، ئەوکات بگەڕیەوە لامان. جەباربەگ دە خۆڵ گەوزاندنی ئێمرۆی تۆ، کارەساتی تاڵ و خەفەتباری دواییني بە شوێن دادێت و گوندییەکان چارەڕەشتر دەکات... بڕۆ مێشکت پەروەردە بکە!... بڕو ڕەفیق! کاتێ کە گەڕایەوە، جەماوەرێکی یەکڕەنگی یەکگرتووم دەگەڵ دەبینی.

حەمەعەلی لێبڕاوانە وەڵامی داوە:

ـ هەرچی تۆ دەیبێژی، سەربەسەر ڕاستە کاکە! من ئەمرۆکەش دەستم کەوتە پێش ئەقڵ و ڕامانم. پێی لێدەنێم کە بیرازکردنی میرزاقاسمی حساب ڕەس و دەخاک

گەوزاندنی بەگەکان دەرمانی دەردمان نییە. دەبێ ئەم نەزم و میزانە لە ڕەگ و ڕیشەوە وشک بکرێت... تۆ ڕاستی کاکە!

حەمەجەعفەر لەم دان پێداهێنانەی براکەی زەردەی خۆشی و خۆشەویستی کەوتە سەرلێوانی و گوتی:

ـ ئەگەر سەرمان لەم بەڵایە بە سڵامەت دەربچێت... لە وێندەرێ... لە باکۆ بە هەڤاڵانت ڕابگەیەنە کە بۆ خاشەبڕ کردنی ئەم نەزم و میزانە بۆگەنە، ئێمەی لادێیی پەنجەی بەهێزین و کوتکی ئاسنمان لە مست دایە... ئەوان بۆ پێشەوە و ئێمەیش سەر بە شوێنیان دا دەچین هەتا سەرکەوتن... ئێمە هیمداد و هێزی پشت سەرین و چەشنی لەهی و لافاوین.

دووبرا دەستیان پێک دا و پاش ماڵاویی کردن، حەمەعەلی بەرەو"یۆلاخ"، بەشانی ڕاستی دووکانیان دا بە نێو مەزرای تازەکێڵدراو دا ڕۆیشت. چەندێک کە ڕۆیشت، بیری کەوتەوە کە هەردی نەرمان بۆ پێداڕۆیشتنی پیاو قاچاخ باش نییە؛ بە باریکە ڕێگایەکی قەدی داوێنان دا هەڵکشا.

ئاوی دوو کانیاوان بە لووزەوە دەڕژایە ناو کۆرەگەی ئاشی دۆڵی قووڵ و فڕکە و لوورقەی لە زەندۆڵی پڕ دار و دەوەن دا دەنگی دەدایەوە؛ جارجارە دەتگوت هۆدەی ڕووخەکی لادێیانە دەستی زۆردار دەی تەپێنێت.

****

28

ڤەرا، هەفتەیەکی تریش سەبری کرد و بەلای خاو و خێزانی ئیڤان دا مایەوە، بەڵام سەرەنجام بەربەیانێکی زوو، لە خەویان خەبەر کردەوە. ئیڤان بە ئەسپایی گوتی:

ـ کچی خۆم خۆت کۆ کەوە با بڕۆین... پەیامی هەڤاڵانمان گەییشت.

ڤەرا، گورج بەرگ و بەری کردەبەر و هاتە حەوشە. کەمێک ئەولاتر، لە پەنا پەرژینی دێبەری دێ دا، دوو ئەسپی ڕەخت و زین کراو،خەریکی لەوەڕی شینکەی ئاونگ لەسەر نیشتوو بوون. جارجارێ سەریان بەرز دەکردەوە و حیلە و پڕمەیەکیان دەکرد و خەریک دەبوونەوە.

ئیڤان شاڵ گەردەنێکی پەشمینەی خێزانی لە سەر و گوێلاکی ڤەرا هاڵاند و وتی:

ـ هەوای بەیانانی کوێستان ساردە و لەوانەیە تووشی هەڵامەتت کات.

ئیڤان چلۆن دەگەڵ کچە بچکۆڵانەکەی خۆی هەڵسوکەوتی دەکرد، هەر ئەوتۆش بە دەوری ڤەرا دا دەهات و دەچوو. هەوساری یەکێک لە ئەسپەکانی گرت و ژێر پیلی ڤەرای گرت و لە سەر خانەیی زین دایمەزراند. ئەوە یەکەمین نۆبەرەی سوارکاریی ڤەرا بوو. بە ترسەوە سوار بوو، ڕان و بەلەکی توند توند بە قەبرغەی ئەسپەکەوە چەسپاند و جێ پێی لە ئاوزەنگی دا خۆش کرد. دەستەجڵەوکەشی زۆر

ناشارەزایانە لە مەچەک هالآند. دوای ئەوەی کە ئیڤان چەمەدانەکەی ڤەرای لە پاشکۆی خۆی دا قایم کرد، ورد ورد شێوەی دانیشتن و لغاوگرتنەوە و ڕاگرتنی ئەسپ و دەنگدانی، فێر کرد و خۆی لەپێشەوە و "ڤەرا"ش بە شوێنی دا وەڕێ کەوتن .

کازیوەی بەیان تازە تروپکی سەرچیاکانی ئەنگاوتبوو. کەڵەشێری گوند، وەک خەڵکی خەوتوو بە ئاگا بێننەوە، یەک بەسەر ئەوی ترا دا دەیان قوولاند. گا و گۆلی تخێڵ بووی بەرمالآن بە قرمەی لاشەویلکانیان لە کاوێژ دابوون. لە بەر دەرگا و لە کۆلآنەکانی دێ دا کەس بەدەرەوە دیار نەبوو. ئەوانیش بە تیژەڕێیەکی کاروانەڕێ دا، بەرەو قەدی شاخەکان بەرەو سەر دوچوون.

پاش تێپەڕکردنی چەند لاپاڵ و گەوەی ڕژدە قەدان، دیمەنگایەکی شکۆمەندی کوێستانەکانیان لێ وەدەر کەوت، دێمەن و دیمەنگایەک، کە ڤەرا قەت ئەمەی بە چاو نەبینی بوو. کۆمەڵە شاخی سەربەرزی داوێن سەوز، چەشنی دەستەبرای هاودەنگ و هاوڕەنگ، یەکتریان لە هەمێز گرتبوو. گەردنی شووشی چەند لووتکەیەک لە نێو باوەشی کۆمەڵەشاخەکان دا بەرز تێهەڵچووبوونەوە و یەکەمین تیشکی نادیاری خۆریان وەرگرتبوو. لە لاشانی لووتەکەکانەوە، قاشە تیشکی هەتاو بەرەو لاپاڵی سەوزی پێدەشتەکان دزەی کردبوو. کۆمەڵێک سپیلکە هەور، لە ئاسمانی شینی کوێستانەکان دا خۆش نەخش و نیگارێکیان بە ئاسۆ دابوو. لێرەوە، بۆن و بەرامەی گژ و گیا و گوڵ و

دەوەن تێکەڵاوی یەک بووبوون و گیانی تازەیان دەخستە ناو لاشی ڕێبواری شەکەت.

سوارکارەکان لە گەوەی ڕەوەزێک تێپەڕین و کەوتنە بەرزترین بانووی ئەو دەوەرە و زرێیەکی شینی لاجیوەردییان لێ وەدەر کەوت. ئاوی شینی زرێ، دۆڵاو دۆڵ و ئاسۆ بە ئاسۆی قووڵایی نێو باوەشی کوێستانەکانی پڕ کردبوو. بە ڕژد و لێژان دا هاتنە خوار و لە تەنیشت تاوێرە بەردێکی ڕۆخی زرێ ، ئیڤان مەچەکدانەکەی لە پاشکۆی ئەسپ دابەزاند. ئیڤان، بۆ سارد بوونەوەی ئارەقی ئەسپەکان، ئیستێکی گرت و ئەوجار زین و ڕەختی لە سەر پشت هەڵگرتن و هەوساری ملیانی لە مەچەکیان بەست و لە نێو شێنکەی ئاونگ لەسەر نیشتوو، بەری هەڵدان. ئیڤان، نمەد و بەڕە و خورجێنی سەرپشتی ئەسپەکانی هێنا و لەسەر تاتە بەردەکە دا ڕایخستن و پێکەوە دانیشتن. ئیڤان و ڤەرا، لە سەر زۆر بابەتانەوە قسەیان کرد و بیر و بۆچوونی یەکتریان گوێ دایە. چەندێکیش خەریکی نان خواردن بوون، بەڵام ئەوەی کە باس نەکرا و پرسیار و وەڵامی نەهێنایە گۆڕێ، ئەمە بوو کە ئەوان بۆچی هاتوونەتە ئەم شوێنە لاڕێیە و لە چاوەڕانی چ کەسانێک دان؛ ڤەرا پرسیاری نەکرد و "ئیڤان"یش ئامارژەیەکی پێ نەکرد .

بەرە بەرە، خۆر بەرەو سەر دەهات و وڵات بۆنی نم و بۆنی هەتا و بۆنی ئاو و بەرامەی گوڵ و شینکەی پێدادەگەڕا. ڤەرا، بەرە بەرە سەبری لێ دەبڕا دەهات پرسیارێک بێنێتە پێش، کە لەپڕ دوو سوارکار لە پشت تاوێرەبەردەکە سەریان وەدەرنا. ئیڤان هەستا و بە باوەشی ئاواڵەوە بۆیان چوو.

سوارکارەکان دابەزین و دەستەملانی ئیڤان بوون. هەروەک باب و برازا و کەسوکاری یەکتر بن، زۆر بە میهرەبانی یەکتریان لاواندەوە و دوای چاکوچۆنیی، ئیڤان بە دەست ئامازەی ڤەرای کرد و گوتی:

ـ کوڕینە وەرن ئەم وردیلانێی من ببینن!... ئەمە تاقانە هەلکەوتەی شاری باکۆیە و دەستی ڕاستی کرێکارانە... وەرن بیناسن ...!

سوارکارەکان هاتن و بەگەرمی دەگەڵ ڤەرا چاکوچۆنیان کرد و یەکێک لەوان گوتی:

ـ ئێمە هەتا گەیشتتوینە لای ئێوە، لە زۆر جێگایان تووشی ئاستەنگ هاتووین و بە هەزار چەرمەسەرە لە دەست داڵ و خەرتەلان ڕزگاریمان هاتووە. ئەوەی ڕاستی بی، تەڤگەڕی شار و گوندەکان ترسی خستۆتە کەوڵی ڕژێم و، ئەویش هەرچی لە مستی دایە ڕژاندوویەتە کۆڵان و شەقامان و، شارێگە و دزەرێیانیشی گرتووە. زۆر بە زەحمەت خۆمان دەرباز کردووە... با ئێمەیش زووتر وردیلانێ بخەینە ڕێ و مەچەکدانەکانمان ئاڵوگۆڕ بکەین.

یەکێک لە دوو لاوەکان، کە قژکاڵ و چاوکاڵ بوو و، بە شێوەزاری گورجی قسەی دەکرد، بە هاوڕێی خۆی گوت:

ـ بارگنەکەی خۆمان دەگەڵ گرانباری باکۆ بگۆڕەوە!

هاوڕێی تریان چەمەدانەکەی خۆیانی لە پاش تەرکی ئەسپەکەی کردەوە و لە بەر دەمی "ڤەرا"ی دانا. کوڕە گورجییەکە ڕووی دەمی لە ڤەرا کرد و گوتی:

ـ مەچەکدانەکەی ئێمە چەندین کراس و دەرپێ و سیخمە و گۆرێی ژنانەی تێدایە. لە ڕێگا و بانان دا دەبێ وریایان

بی، ئەگینا ژاندەرمی شرەخۆر، لەوانەیە هەتا دەگەیتەوە ماڵ، شتێکی وات پێ نەهێڵن کە بە دیاری بۆ دۆستانی بەری.
چەمەدانی "ڤەرا"یان هەڵگرت و دوای ماڵاوایی، سوار بوون و ڕۆیشتن. جووتەی سواران هەر بەو ڕێگایەی پێیداهاتبوون، گەڕانەوە. ڤەرا، ڕووی کردە ئیڤان و وتی:
ـ تێناگەم ئیڤان!... مەچەکدانەکەیان کۆنکە جلکی ژنانەی تێدایە؟!
ئیڤان ، لە سەر تاشەبەردەکە ڕاوەستابوو. بە وردی چاوی بە دوای سوارەکان دا وێڵی کوێرە ڕێگاکەی ڕۆخی زرێ بوو. شنەبای کوێستانی قژی سەری دەهێنا و دەی برد. هەتاو لە بەری ڕۆژئاواوە نزیک ببۆوە و شەبەقی سووری سەربە تاوپەڕان لە بەری ئاسۆی ڕۆژئاوا، هێڵێکی سووری خوێنینی نەخش کردبوو. دۆڵ و دەرەی شاخەکان بەرەبەرە تارمایان تێدەکەوت و زمانەی مژی سەر بەحراوان خۆی بەرەو سەران هەڵدەکێشا. بەرامەی گوڵ و شینکەی لاپاڵان تێکەڵی نمی زرێ، هەناسەی خۆش دەکردن و ئەسپەکان لە سای ئەم فینکاییە گەشابوونەوە. بە حیلە و پڕمەی جار بەجاریان یەکتریان دەدواند و بۆ ڕۆیشتن سمکۆڵیان دەکرد .
بێدەنگیی ئیڤان، ڤەرای ناچار کرد پرسیارەکەی لێ دووپات بکاتەوە:
ـ ئیفان!... بۆچ پێم ناڵێی... من بۆ وەرگرتنی ماتریاڵی "نینا" هاتبووم ؛ بە گوتەی هاررێیان، ئەم مەچەکدانە جلکی ژنانەی تێدایە!... جلکی ژنانە بۆ کێ بەرم؟
ئیڤان تێی ڕاما و هێدیانە گوتی:

ـ هیچ پێویست ناکا خۆت شلوێ بکەی و لەم مەچەکدانە پڕ لە کۆنکەیە بە گلەیی بی. دڵنیات دەکەم، کە هەرکە مەچەکدانەیان پێ بگات و سەری هەڵدەنەوە، هەرنەک لە جلک و بەرگی ژنانە توورە نابن، بەڵکە دەستی شانازیشت بە سەر دادێنن. سوار بە، هەتا هەتاومان لێ نەدیو نەبووە، بە با بگەیینەوە ماڵ. لە ماڵ بۆت باس دەکەم دنیا چ باسە.

ڤەرا وەڵامی خۆی وەرگرتەوە و زانی دنیا چ باسە. سوار بوون و وەڕی کەوتن. لە درێژەی ڕێگادا، ڤەرا دەگەڵ بیر و خەیاڵی خۆی سەرگەرم بوو، بەڵام ئیڤان، ورد ورد سەیری هەموو لایەکی دەکرد و چاوێکیشی هەر بە سەر "ڤەرا"وە بوو.

گەیشتنەوە بەر دەگای ماڵی ئیڤان و، دوای ماڵاوایی لە خانم و کیژەکانی ئیڤان، دیسان سواری هەر ئەو گارییە بوو کە پێی هاتبوو. لە یەکەم پێچی جادەی "یۆلاخ"یش هەر ئەو گارێوانەیان چاوەڕێ بوو، کە لە وێستگەی شەمەنەفەری "یۆلاخ"ەوە دەگەڵی هاتبوو. ئیڤان دابەزی و بۆ جاری دوایی دەگەڵ ڤەرا ماڵاوایی کرد. ڤەرا پێی گوت:

ـ لەم ماوە کورتەدا بە چەشنێک تێکەڵاوی خێزان و ماڵ و منداڵانت بووم، هەر وەک بڵێی منیش ئەندامێکی بنەماڵەم و خانەخێوی ماڵم نەک میوان. دلۆڤانی و نەرم و نیانیی باوکانەی تۆیشم قەت لەبیر ناچێت ئیڤان! ڕەندی و مەندی و ڕازداری و ناوەکەشت وەکی باوکی شەهیدمە و پێم وایە ئەوم بۆ زیندوو بۆتەوە.

ئیڤان زەردەیەکی خەمبارانەی کەوتە سەر لێوان و باوەشی بۆ کردەوە و وتی:

ـ کچی ئازیزم! منیش تاکێکی ئەو کۆمەڵگایەم و بە شانازییەوە ڕێبواری ئەو ڕێبازە پیرۆزەی تۆم. ئەوەندەی کە دڵم بەم ڕێبازەوە گەرم بوو، تۆی ناسک و نازداری خەباتکار، سەد ئەوەندەت هومێدەوار کردم. ڕازداری و مەندی و ڕەندیی من، نیشانەیەکی حاشاهەڵنەگرە لە باوەڕمەندیم.

هەر بە چەشنی باوک و ڕۆڵە، یەکتریان گرتەوە هەمێز و دەستی دڵۆداری ئیڤان بسکی نەرمی ڤەرای لە بەر چاوانی لادا و لە سواربوونی گارێ دا ژێربالّی گرت و لە سەر نارمانی وشکەگیای پێشەوەی گارێ دایمەزراند. گارێ کەوتە ڕێ و بەرەبەرە
دارستان و دێبەر و نمای گوندەکەی لێ نەدیو بوو. هەتا گەیشتنە بەر سەکۆی وێستگەی شەمەنەفەر، بیری ئەژدەر و ماڵی میرزاحسێن و دایکی، سەرگەرمیان کرد. باش بوو بە کاتی بەجێ گەیشتنە وێستگە، دوای سپاس و ماڵاوایی لە گارێوانەکە، هەر گورجێک پەتەی سواربوونی کڕی و سوار بوو. بەپێچەوانەی سەفەری پێشینی، ئەمجارە، ژماری سەفەرکەران کەمتر بوو. واگۆنێکی کە بەر ڤەرا کەوت، تەنیا چەند کەسی تێدا بوو. ڤەرا لە بەر پەنجەرە دانیشت و مەچەکدانەکەی لە بەر پێی خۆی دانا و قاچەکانی خستە سەری. بە دەم ڕوانینی چۆڵ و چیای پشتی پەنجەرە، یادی میهرەبانییەکانی ئیڤان و خاو و خێزانەکەی و دیمەنگای سەرسەوزی لادێ کەوتەوە یاد. لە یادەوەریی ئەوانەوە، داخزی و کەوتەوە سەر یادی ئەژدەر. دەبێ حاڵی چۆن بێ ؟... بڵێی لە نوێنی ناسازی هەستابێتەوە؟... دایکی!... دەبێ

دایکی چلۆنی بیر لێ بکاتەوە و لەم ڕۆیشتن و بێخەبەرییەی چ حاڵێکی هەبێ؟

بەرەبەرە حەشیمەتی سەفەرکەر، زۆر و زۆرتر دەبوون. ڤەرا قاچی لەسەر چەمەدانەکەی هەڵنەدەگرت و بە ئەرخەیانی پاڵی دابۆوە. لە تازە هاتووەکان، سەڵتەیەکی شەکەت، هات و لە بەرامبەری ڤەرا جێیەکی گرتەوە و بۆی ڕاکشا. بەڵام هەڵبەز دابەزی قەتار و تەختەی ناڕێکی جێ خەوکەی، نەیاندەهێشت خەو بە چاوانی بێت. ناچار هەستا و دانیشت. لە دانیشتنیش دا، بە وردی سەیری "ڤەرا"ی کرد و بە ئەسپایی لێی پرسی:

ـ دادە !... ئەتۆ کچی "ئیڤان نیکۆلایۆڤیچ" ی؟ !

ڤەرا بە وردی تێی ڕاما. وەک دیبێتی، شێوەی کەسێکی دەدا، بەڵام کێیە و چ کەسە، بۆی ساخ نەبۆوە لە کوێی بینوە؛ لەوانەیە ئەودەم کە کە لە کارگاکان سەردانی باوکی دەکرد، لەوێ دیبێتی. بەڵام خۆ ناکرێ پشت بە ئەگەر و مەگەران ببەستێت. لەوانەیە بۆی بسەلمێنێ و بڵێ بەڵی من ڤەرای کچی ئەوم، تووشی درێژدادڕی ببێت ؛ واچاکە خۆ لە قەرەی ئەم ناسیاوییە نەدات. گوتی:

ـ نەخێر بەڕێزم من کچی ئەو ئاغایە نیم کە ناسیاوی جەنابتانە.

وەک کابرا وەڵامەکەی وەرگرتبێتەوە، بێدەنگەی لێکرد.

سەری شەو بوو کە شەمەنەفەرەکە لە وێستگەی باکۆ ڕایگرت. ڤەرا دڵخۆشی ئەوە بوو کە بێ وەی گەیشتۆتەوە و تووشی هیچ مەترسییەک نەبووە. لە دەرگای واگۆنەکە هاتە

دەر و ویستی لە دەرگای شەمەنەفەرەکە پێ بنێتە سەر سەکۆی وێستگەکە، لەپڕ کەسێک زۆر بە تووڕەیی دەنگی دا:

ـ هۆی کچی وەرە ئێرە بزانم!

ڤەرا لە سەر جێ وشک بوو. بۆ کورتە دەمێکی کەمدا، دەستەوەستان ڕاوەستا و هیچ فەرمانێک بە مێشکی دا نەهات کە بەڕێوەی بەرێت. بەڵام باش دەیزانی وێستگە و دەورو بەری لە ئابلۆقەی جاش و جەیشی حکومەتی دایە و ڕاکردن کاری کردن نییە. هەر لەو جێگایەی لێی ڕاوەستابوو، ڕاوەستا و چاوەڕانی دەرفەتێک بوو بزانێ چی ڕادەبرێت و چلۆن تەواو دەبێ. دەرگای هەموو کۆپەکان کرابوونەوە و کەس بۆی نەبوو پێ بنێتە ڕێڕەوی دالانەکە. دیسان دەنگ درا:

ـ هەرچی پیاوە دابەزێت.

پیاوەکان بە هەڕەمە هاتنەدەر و ڕۆیشتن. ڤەرا، چەمەدان بە دەستەوە، ڕاوەستا و بە وردی سەیری دەرەوەی دەکرد. چەند جاران ویستی مەچەکدانەکە بکاتەوە و جلک و بەرگەکان ببینێت، بەڵام نەی وێرا و سەبری کرد. لەو کورتە ماوەیە دا، دەیان فکری جۆراوجۆر بە مێشکی دادەهات و بۆ هەمووشیان ڕێی دەربازبوونێکی دەدۆزییەوە. ئاخرسەر دوای چۆل کردنی سەرجەم واگۆنەکان ، هەر ئەو دەنگە قیڕاندی:

ـ هەر کەس ناوی "نینا"یە، هەنگاوێک بنێتە پێشەوە و ئەوانی دیکە بە خەت لە پەنا دیوار ڕاوەستن. سێ خانم کە ناویان نینا بوو، هەنگاوێک هاتنە پێش. ژنێکی دزێو، کە بە سەر و ڕوخسار هەر دەتگووت بارگینە، ورد ورد ژنەکانی پشکنی و ژاندەرمێکیش، هەگبە و پرێسکەکانیانی پشکنی. پشکنینی ژنەکان یەکجار زۆری خایاند. کەسانێک لە بەر

شەکەتی، بە نۆرە لە سار قاچێک ڕادەوستان و نۆرەیان بە قاچ و ڕاوەستان دەکرد. زۆریان لەبەر شەکەتی دادەنیشتن، بەڵام کەس وزەی دەربڕینی ئای و ئۆیەکی نەبوو. "نینا"کان، ئەگەرچی لە پشکنین و دۆزین تەواو بووبوون، بەڵام بارگین ڕوخسار، شریخاندی و گوتی:

ـ ئێوە هەتا بڕیاری دوایی، لێرە دەمێننەوە!

ئەمجارە نۆرەی سەرخوێندنەوە و لێکۆڵینەوەی "نا نینا"کان هات. ڕوون نەبوو بە شوێن چی دادەگەڕێن، بەڵام دیار بوو هەستیان بە شتێک کردبوو. یەک بە یەکی ڕاگیرکراوەکانیان پشکنی. ژنی وابوو، نیوسەعات، هی وابوو سەعاتێکیان دەپشکنی و بە پرسیاران گێژ و وێژیان کرد، کاتێک نۆرەی ڤەرا هات، شەو کۆتایی هاتبوو. لە کەلێنی دەرگای شەمەنەفەرەوە ڕوناکایی بەربەیان و هاموشۆی پۆلیس و ژاندارم دەبیندرا. ژنەپۆلیسەکە، لابالی "ڤەرا"ی گرت و لەبەر شۆقی گلۆپەکە دا ڕایگرت. ژاندەرمێکی گرگنە، جغارە بە لا لێوانییەوە لێی هاتە پێش و قیژاندی بەسەریدا:

ـ بڵی بزانم مەگەر گوێچکەت گرانە، یان خۆت کەڕ دەکەی کە بانگی "نینا"کانمان کرد و نەهاتی؟!... کەس نەتناسێ، من زۆر باشت دەناسم و دەزانم چکارەی و چ کەسی.

ڤەرا، لە بافیشی ژاندەرمەکە نەترسا و بە ئەوپەڕی خەمساردی، گوتی:

ـ گەورەی خاوەن پلە، کوا ئەتۆ من دەناسی! یەکەم، من ناوم "نینا" نییە و دایکم ناوی "ڤاسیلیسا"ی لێناوم. دووەم، خەڵکی لادێم و ئەمە یەکەم جارە پێ دەنێمە شارەکەی ئێوە...

ژاندەرمەکە بە شریخەیەکی بەسامتر قسەی لە دەمدا بڕی و بە ژنە بارگین شێوەکەی گوت :

ـ ئەوە بۆچ دەڵێی سەیری بەرخۆڵە دەکەیت، بیگەڕێ... ورد ورد بی پشکنە... "نینا"یە یان ڤاسیلیسا، بۆ ئێمە هەر یەکە... دەستیان تێدایە...

ژنە، لە ڤەرا هاتە پێش و لە قژی سەرییەوە پێدا هات و دەستی بە هەموو ئەندامی دا گێڕا. هەر جێیەکی دەستی پێدادێنا، موچوڕک و تەزوویەکی چەشنی کارەبا بە ئەندامی دا دەهات. درزو قەڵش و چینی کراس و ژێرکراس و گۆرێ و کەوشەکانیشی پشکنی و چی دەست نەکەوت. ژنە ئەوەندە بە وردی و گەرمی بە ڤەرا دادەگەڕا، کە ئارەق لە قوڵکی چاوی بە سەر لووتی دا دەتکانەوە. ژنە بە دەسرۆکەیەک، ئارەقی وشک کردەوە و ڕووی کردە ژاندەرمە و گوتی:

ـ خاوێنە و هیچی پێ نییە! بۆم هەیە چەمەدانەکەیشی بگەڕێم؟

ـ نەخێر!... پشکنینی مەچەکدانەکە لە ئەستۆی ئێمەیە ـ ڕوی کردە ژاندەرمەی ژێر دەستی و بە ئاماژی سەر، فەرمانی کردنەوەی چەمەدانەکەی پێ دا.

ئیتر ئەمجارەکە، گیانی ڤەرا هاتە سەرلووتی و دڵ لە مەڵبەندی سینەی دا سێ گرمەکی دەیکوتا. دڵە بچکۆلانەکەی چەشنی مەلی سەرهەڵپساو باڵەتەپەی بوو. ژاندەرمەکە، چەمەدانەکەی وەرگرت و بەبێ ئەوەی کلیلەکەی وەربگرێت، ملی قفڵەکەی گرتە ناو پەنجە و بە یەک جار بادانی، قفڵەکەی شکاند و چەمەدانەکەی هەڵڕشت. خرتە و پرتە و جلک و لیباسی ژنانە بە وڵات وەر بوون. دیمەنی کۆگای کراس

و دەرپێ، بۆ ڤەرا هەر ئەوەندە سەرنج ڕاکێش بوو، کە چاوی بە مۆلەق وەستا. ڤەرا چاوەڕانی ئەوە بوو لێی بپرسن: ئەمان چین؟... لە کوێت هێناون؟... بۆ کێیان دەبەی و... بەڵام ژاندەرمەکە بە تووڕیی پێی گوتی:

ـ ئەم کۆنکە سیپاڵانە بخەرە سەر ئەوانی تر!

چەمەدانەکە دەست بە دەست گەڕا، بەڵام بۆ خاوی جلکە کۆنەکان نەبێ، هیچی تری لێ نەبیندرایەوە .

ژاندەرم و پۆلیس و نۆکەرانی تری دەزگای دەسەڵاتدار، هیچیان چنگ نەکەوت. لەم بێ بازاڕی و دەست بەتاڵی خۆیان، ئەوەندە تووڕە بوون، کە بە تێکڕایان دیسان بە جلک و کۆنکەی هەڵڕێژاوەکان دا هاتنەوە و یەک یەکیان هەڵتەکاند. هەگبە و توورەکە و مەچەکدانەکانیشیان کردەوە و سەیریان کردن . وڵات تەواو ڕووناک بووبوو. حەشیمەت لە دەور و بەری وێستگە، بەرەو کار و کسبی خۆیان دەڕۆیشتن. ئاونگی بەربەیانان، شوێن شوێن وڵاتیان تەڕ کردبوو؛ دەتگوت دەمێ دی خوناوکە بارانێک باریوە. ژن و ژاڵی ناو دالانی شەمەنەفەرەکە هەر وا ڕاگیر کرابوون. کەس یارای ئەوەی نەبوو هۆکاری ئەم گشتە چەرمەسەریە بپرسێت و بڵێ ئێوە لە چ حاڵ بەفاڵن؟

لە بنەبانی دالانەوە، پۆلیسێک قیڕاندی و دەنگی دان کە جانتا و چەمەدان و هەگبەکانیان هەڵگرن و بڕۆن. ڤەرا بە گورجی مەچەکدانەکەی دەست دایە و چەشنی کۆتری ڕەهابووی چنگی هەڵۆ، ڕێگای شەقامی گرتە بەر و ڕۆییشت. چەمەدانەکی تەواو سووک بووبوو. کۆنە جلکەکان،

بەڵاگێڕەوەیەکی باشی گرانباری شاراوەی نێوئاخنی چەمەدانەکە بوون.

ڤەرا چەندێک بە شەقامەکان دا هات و لە هەندە دوکان و پیشانگایەک دا ڕاوەستەیەکی کرد و خۆیەکی خافڵاند. هەرکە کاتی دیاریکراوی یەکتر بینینەکانی کۆمیتەی باکۆ گەییشت، ڤەرا خۆی گەیاندە مەنزڵگەی نهێنیی. بە ڕەمزی کەس نەزان چەند ترپەیەکی لە دەرگاکە کرد و دەرگای بە ڕوو دا کرایەوە .

لە ژووره نیوەتاریکەکەی نووسینگەی چۆنیاتۆڤ دا، ڤەرا لە سای زەحمەتەکانی خۆی حەسایەوە. ژێرتەرکی کۆنە چەمەدانەکایان هەڵوەشاند. لە بەشی ژێرەوەی دا بە تەڵاشە داری زۆر تەنک و ناسک، خانە خانە دابەش کرابوو. لە هەر خانەیەک دا ژمارەی نوێی "ئیسکرا"، کە لە سەر لاپەڕەی ناسکتر لە کاغەزی جگەرە چاپ کرابوو ، زۆر وەستایانە و گەلێک شارەزایانە لە خانەکان دا جێ درابوون. بە سەر ئەم دەسکردەش دا، ڕووکەشێک لە ڕەگەزی چەمەدانەکەی بە سەر دا کێشرابوو. لە سەر ئەویشەوە، کوتاڵێکی تەنک و ناسک، بە سەر هەموو چەمەدانەکەوە، چرێش درابوو. کاتێک کە چۆنیاتۆڤ چەمەدانەکەی لە بەر یەک هەڵدەوەشاند، بە دەم پێکەنیەوە وتی :

ـ ئەگەرچی ڤەرا جار و بار دەمان ترسێنێت و وامان لێدەکا دەستی لێ بشۆین، بەڵام زۆر زوو دڵمان دێنێتەوە جێ و هانمان دەدات بۆ تێکۆشانی شێلگیرانەتر. ئێستا، سەیری من بکەن، کە هەر دەڵێی گیانێکی تازەیان بە لەشم دا کێشاوە. بەڵی بۆم هەیە بڵێم ، گیانێکی تازەم هاتۆتەوە بەر.

ئەم پشکۆ ئاگرەی کە ڤەرا لەم چەمەدانە دا بۆی هێناوین، بۆ سبەی بەیانی گڕەئاگرێکی وەها دادەگیرێنێت، کە بەکرێگیراوانی ڕژێم دەسوتێنێت... ئیتر، شەمەنەفەر بەم باکۆیە دا تێناپەڕێت، ئەگەر دەجاری نەپشکنن. خەڵک لە چنگ ئەم پشکنیانە وەتەنگ هاتوون و ئەمەش خۆی لە خۆیدا بۆ لەرزاندنی ڕژێم، بوومەلەرزەیەکە.

بوگدان کنۆنیانتس بە دەم پان کردنەوە و لە سەر یەک دانانی لاپەڕە تەنکەکانی "ئیسکرا" ، گوتی:

ـ پۆلیس و سیخوڕ و ژاندەرمی داماو، عەوداڵ بە شوێن ئەم "نینا"یە دادەگەڕێن و نایدۆزنەوە. خمیان لێ شێواوە و دار و دیواریان لێ بۆتە نینا. هەر ژنێکی تووشی دەبن، بە گریمانەی "نینا" شوێنی هەڵدەگرن، بەڵام کاتێ نێچیرەکەیان بە نینا دەرناچێت ، هەرچی تووک و نزای دەیزانن، بۆ "نینا"کەی ئێمەی حواڵە دەکەن. زۆرجاران، کە ژن و کیژانی کۆپەکان ڕادەدەنە دالانی شەمەنەفەرەکان و دەڵێن : "کێ "نینا"یە؟ " پێیان وایە "نینا" خانم، سنگ دەداتە پێش و دەڵی، بەڵی من "نینا"م و فەرموون بمگرن ."!

ڤەرا بەم پەسن و ستایشانەی هەڤاڵانی گەشابۆوەو ڕەنجی سەفەر و ترسی تەرسی لەبیر کردبوو. پێکەنین لە دەمی نەدەکەوت و جار جار بە قاقا پێدەکەنی.

بوگدان دەستێکی بە سەر بسکە نەرم و خاوەکەی ڤەرا دا هێنا و گوتی:

ـ لەم چەند ڕۆژانەی تۆ لە ماڵ نەبووی، دوو جاران چوومەتە سەردانی دایکت. زۆر نیگەرانی بوو. من دڵداریم داوە و دڵنیام کرد کە جێگاکەێ ئەمنە. بەڵام دایکە و هەمیشە

گیانی لە سەر منداڵی دەگەڕێت. پێم وایە یەکسەر هاتوویتە ئێرە و سەردانی دایکت نەکردووە!

ـ نەخێر!... هەرکە لە چنگ چەتەی ڕژێم نەجاتیم هات، یەکسەر هاتوومەتە ئێرە.

ـ کەوایە هەستە و یەکسەر بچۆوە ماڵ... ڕامەوەستە و یەکسەر بۆ ماڵ!... لە یادم چوو بڵێم، سەردانی "ئەژدەر"یشم کردووە. ئەژدەر"یش زۆر دەرخەمی تۆیە... ئەویش چاوەڕێتە...

ڤەرا شەرم گرتی و سەری داخست. دوای ماڵاوایی کردن لە هەڤاڵانی، بەرەو ماڵ کەوتە ڕێ.

****

29

ڤەڕا، "ئەژدەر"ی بە ناسازی و بێ سەر و زمانی جێهێشت و بۆ سەفەرێکی درێژخایەن ڕۆیشت. ئێستا کە گەڕاوەتەوە و دەبینێ مەترسی کەمەرشکاوە و ئەژدەر لە خەتەر خەلاسی بووە، نازانێ بە چ زمانێک پەسن و سەنای میرزاحسێن و ماڵباتەکەی بڵێتەوە. پشک و بەشی هەرە زۆری زیندووبوونەوەی ئەژدەر، لە سای کەرامەتی "میرزاحسێن"ە، کە ئەم کەرامەتەش لە بیر و باوەڕی بەرزی ئەو پیاوە تێکۆشەرەوە سەرچاوە دەگرێت.

ئەژدەر بۆ ڕۆیشتن و گەڕانەوەی باوەشی یارانی بە پەلە بوو. بەڵام هەتا تەقەڵی زامی سینگ و لاملی بە دەستی پزیشک دەرنەکێشرابان، بۆی نەبوو ماڵ جێ بهێڵێت و خۆ بە چالاکی دابداتەوە.

سەرەنجام ڕۆژی خۆی گەیشتێ و دۆکتور هاتە سەردانی و تەقەڵ و لاپێچی لە شان و مل هەڵگرت. خۆشتر ئەوە بوو، کە بە درێژایی ڕۆژ "ڤەرا" هاودەم و هاونشینی بوو.

لەو ڕۆژەوە کە ئەژدەر ڕاگوێزرایە ماڵی میرزاحسێن، ماریا و گوڵاراخانم و ئامینە هەمیشە بە دیارییەوە بوون. میرزا حسێن دەهاتە لای و قسەی بۆ دەکرد و ئەزموونی زانایانی بۆ دەگوتەوە. لە ڕاستیدا، هەموویان وەک بنەماڵەیەکی یەکبووی هاودەنگ و هاوڕەنگیان لێهاتبوو.

لە ژووری کاری میرزاحسێن دا، ئەژدەر و ڤەرا پێکەوە دانیشتبوون. هەرتکیان نوقمی گیژاوە خەیاڵیکی ئەوسەر

نادیار بوون. ئەژدەر بیری لە ڕابوردووی خۆی دەکردەوە و دەهاتەوە بیری کە دوای لێک بڵاوبوونی ماڵباتەکەی ، هەر خۆی تەنێ و بە تەنیا ژیابوو. تامی گەرمای هاودەم بۆ ئەژدەر، خولیایەکی نامۆ بوو. ئەو یەک مانگەی کە لە ماڵی میرزاحسێن و لە ناو خێزانێکی گەرم و گۆڕی دلۆڤان دا ژیا بوو، هەر هەموو تەمەنی پێشینی دەهێنا. تەنیایی، قورس و سامناکترین بێ هیواییە کە بە کەم کەس هەڵدەگیرێت. ئەدەی لەمەو دوا چی بکا؟ ئەم تام و چێژە پڕ لەزەتە چلۆن لەبیر بکات؟ دوای دەرچوون لە ماڵی میرزاحسێن، دیسان تەنیایی و بێکەسی... لەپڕ وەدەنگ هات:

-ئەمڕۆ ئێرە جێ دەهێڵم و دەڕۆم. ڕۆیشتن و جێ هێشتنی ئێرە بە دەستی خۆم نییە و دەبێ بڕۆم. ئیتر ئەم گەرمی و میهرەبانی و ئەم دیدارە شیرینەی تۆم لێ کەم دەبێتەوە... دڵم هەڵی ناگرێ دوور بوون لە تۆ، ڤەرا گیان. ئەم ماوەیە هەر بەلای یەکەوە بووین ، بەڵام لەمەو بەدوا...

ڤەرا بە دەنگە نەرمەکەی وەڵامی داوە:

- ئەژدەر منیش بە گڕی ئەم ئاگرە بۆسۆم لە هەناو هەڵدەستێ. منیش لە دووریت کەیل و خەمناکم . لە لایەک دڵم بە ساخبوونەوەت و بە هەستانەوەت شادە و دەزانم لە گۆڕەپانی خەبات دا بوونت پێویستە، بەڵام خەمی ئەم دەردەشم لە دڵ بارە، کە لەمەودوا مەگەر بە هەڵکەوت بە دیدارت بگەم-دەستەکانی "ئەژدەر"ی خۆشەویستانە گوشین و بەرەو لێوی بردن و ماچی کردن. بە هاتنی ماریا، دەستی "ئەژدەر"ی بەردا و بە شەرمەوە سەری داخست. بەڵام ماریا،

بەجۆرێک نواندنی کە هیچی نەبینیوە. ماریا بە ڕوویەکی کراوە و بە زەردەی سەر لێوانەوە گوتی:

ـ ئەژدەر! ئیمڕۆ لەو ڕۆژە خۆشانەیە کە تۆ دەتەویست. ئیمڕۆ دەچینەوە ماڵی خۆمان و بە چێشتێک بانگهێشتت دەکەم، کە ئیڤان بە دل حەزی لێی بوو... بیرتە ئەژدەر؟... تۆیش هەر حەزت لێی بوو و گەلێکیشت پێداهەڵدەگوت... بیرتە؟

ئەژدەر ،گیرۆدەی خەون و خەیاڵێکی تر بوو، هەربۆیە لە خۆوە وەڵامی داوە:

ـ بەڵی لەبیرمە!

ئەژدەر بە دوای وەڵامەکەی دا، گورج لە جێ هەستا و باوەشی بۆ گرتەوە و دە هەمێزی گرت.

ماریا سەیرێکی ئەژدەری کرد و خۆشەویستانە گوتی:

ـ ئەژدەر ئەوە چلۆن بوو ئەم هەمێزە گەرمەت بە منەوە ڕەوا بینی؟!

ـ پوورە ماریا، دەمەوێ پرێسکەی دڵمت بۆ بکەمەوە و ڕاستیت بە لاوە بدرکێنم کە ... ـ ئەژدەر تاوێک تووشی سەرسامی هات و بۆ کورتە دەمێک بێدەنگ مایەوە، بەڵام زۆر زوو خۆی گرتەوە و گوتی: ئێمە... ئێمە یەکترمان خۆش دەوێ... لێک هەڵبڕان و دووریمان دەردە... مردنە ... بێتوو لە یەک تەوەلا بین... ـ ئیدی شەرم، قسەی پێ نەهێشت و بێدەنگ مایەوە. ڤەراش لەو خراپتر، سەری داخست و دەموچاوی لە ناو دوو لەپی دەستی دا شاردەوە.

ماریا چاوێک لە ئەژدەر و یەکێک لە ڤەرا، دڵۆپی زوڵاڵی فرمێسک ڕژانە سەر ڕوومەتی. باوەشی بۆ ئەژدەر کردەوە و

خۆشەویستانە نێوچاوانی ماچ کرد. ئەمجار دەستی بۆ لای ڤەرا کێشا و ئەویشی گرتە باوەش و گوتیۆ:

ـ بەختەوەر بن ئازیزانم... ئەوە ئاواتی ئیڤان بوو کە ئێستا وەدی دێت. گەلێک جاران پێی دەگوتم: ماریا! ئەژدەر و ڤەرا دوو جووتی هاو تیپن و بۆ یەکتر خولقاون. ئەوە منیش پێتان دەڵێم کە ئێوە ئازیزانی دڵی منن و هیچ شەرم و شکوای پێ ناوێ. پیرۆزتان بێ ئەو خۆشەویستییە پاک و بێگەردە.

هەر سێکیان باوەشیان دەبەر یەک وەراند و چەشنی سێ دڵ، دە یەک جەستە دا پەیامی پیرۆزیان بەخێر هێنا.

***

دوکتور "ئۆسیپ ئۆڤ" بە وردی تەقەڵی دروومانی برینە ساڕێژ بووەکانی "ئەژدەر"ی هەڵپاچین و یەک یەک دەری کێشان. زامەکان بەتەواوی کوێر ببوونەوە و هەر تەنیا شوێنێکی بچووکی لاچاوی ئەژدەر جێی زامی دیار بوو.

دوکتور، هەر بەچەشنی هونەرمەندێکی شێوەکار، کە دەڕوانێتە سەر تابلۆیەکی تەواو بووی ژێر دەستی، بە سەرنجەوە سەیری بەرهەمی کاری خۆی دەکرد. بە پێکەنیەوە وتی:

ـ دەکرێ بگوترێ سەفەرێکی ئەو دنیات کرد و گەڕایتەوە ئەژدەر، هۆی چێ بوو لەوێ نەمایتەوە و گەڕایتەوە؟!... دیارە ئێرە خۆشترە بۆیە بەلامانەوە مایتەوە ـ دوکتور بە دەم پێکەنین و جەفەنگ لێدانەوە سەیرێکی "میرزاحسێن"ی کرد و ڕای ئەوی پرسی.

میرزاحسێن تەنیا بە زەردەیەکی سەرلێوانەوە وتەی دوکتوری سەلماند و هیچی نەگوت. میرزاحسێن مات و بێدەنگ بوو. ئەم مات و بێدەنگییەش لە خەمێکی قورس و گرانەوە مایەی وەردەگرت. مامۆستای خۆشەویستی منداڵان، بە دەست ئەم دەردە گرانەوە بە بێدەنگی دەیناڵاند و هەر بۆیەش شکاوەتر لە جاران دەهاتە بەرچاو.

دوکتور ئۆسیپۆڤ سەرلەنوێ بە جێ برینەکان دا چۆوە و ترپەی دڵ و نەزمی دەستیشی گرت و ئەوجار بە دڵخۆشییەوە وتی:

ـ کوڕم! هەستە سەرپێ و تێکۆشانەکەت بگرەوە دەست. لە جاران ساخ و بێ وەی تری. دیارە ساخ بوونەوەت لە سای مەرهەم و دەرمانی من نەبوو، بەڵکوو لە هەنگاوی یەکەم دا ، تین و تاقەتی خۆت و لە پلەی دووەم دا ئەو خزمەتکارییانە بوون کە فریاڕەست بوون ـ سەیرێکی "میرزاحسێن"ی کرد و گوتی: لە کۆلتوری نەتەوایەتی ئێمەی ئەرمەن دا باوە، دەڵێ : لە دوای تێپەڕینی ناسازی و لە دەمی ساخ بوونەوەی نەخۆش دا ، نەخۆش دەبێ دەم و زاری دۆستانی شیرین بکات؛ ئێستێ ئەژدەر ئەم قەرزەی لە سەرە و دەبێ دەمی ئێمە شیرین بکات.

میرزا حسێن وتی:

ـ بەڵێ... کۆلتوری نەتەوەی ئازەریش ئەم بەندەی تێدایە و لە نێو ئێمەیش دا باوە.

دوکتور گوتی:

ـ بەڵێ کۆلتوری نەتەوە جیرانەکان خزمایەتییەکی حاشاهەڵنەگریان هەیە و لە گەلێک ڕەسم و بۆنە دا

هاوبەشن، بەڵام با لەم قسانە واز بێنین و باسی شیرینی خواردنەکەمان بکەین...

ـ دڵنیابە دوکتور، کە ئەژدەر قەت لە چاکەی تۆ دەرناچێت و ئەم بەدەنگەوە هاتنەی ئێوە، ئەویش لەم هەلە ناسکە دا، قەت لەبیر ناکات.

دوکتور دوای ماڵاوایی کردن و ڕۆیشتنی، بە گوێچکەی میرزاحسێن دا چرپاندی:

ـ ژاپۆنەکان واز ناهێنن و لە بێ سەر و سامانیی دەزگات تزار ئاگادارن ، بۆیە هێرشەکانیان چڕتر دەکەنەوە... تۆیش پێت وا نییە میرزاحسێن؟!

ـ بەڵی ئەوانیش دەزانن کە دیکتاتۆریی تزار شێرێکی پیرە و ددانی نەماوە و توانانی قەپ پێداگرتنی نییە... بە باوەڕی منیش زۆری نەماوە دوکتور!

ـ خۆمانەین و کەسی لاوەکیمان لە نێوان دانییە... ئەم بەزمە، زۆر ناخایەنێت. هێزی نیزامیی وڵاتەکەی ئێمە لە سای گەندەڵکاریی خاوەن دەستانی دەوڵەت دا، بێ ورە ماوەنەتەوە و یارای شەڕی درێژخایەنیان نییە. ڕاو و ڕووت و بدە و بستێنەی کەسانی دەور و بەری تزار وای لە خەزێنەی وڵات کردووە، کە چەشنی مرۆڤی مایەپووچ، هەر جەستەی ماوە و ڕوحی دەبەر دا نەماوە... زۆری نەماوە میرزاحسێن!

میرزا حسێن و دوکتور، بەدەم سەرتەی خۆیان وەدەر کەوتن. دەگەڵ ڕۆیشتنی ئەوان، گوڵاراخانم و ئامینە چوونە سەردانی ئەژدەر. بە بینینی ڕەنگ و ڕووی ئەژدەر و بیستنی بۆچوونەکانی دوکتور، پیرۆزباییەکی هەر هێندە گەرمیان بە

ئەژدەر گوت، کە دەتگوت ئەژدەر ئەندامێکی ئازیزی بنەماڵەیانە.

خزمەت و پێڕاگەیشتن و گەرمایی دڵ و دەروونی بنەماڵەیەکی تازە ناسیاو بۆ ئەژدەر، ئەوەندە بەرزتر لە مرۆڤایەتی بوو، کە هیچ ڕستە و دەستەواژەیەکی کە بکرێ وەڵامدەر بێ و هەستی دەروونی بنوێنێت، نەیبوو و نەیدەزانی. هومێدبەخشینی بنەماڵەی میرزاحسین و بێ بەزەیی کۆمەڵگاکەی چەندە لە یەک دوور و نامۆ بوون؟ لێرە، بۆ نەجاتی گیانی بریندارێکی کە لە گۆڕەپانی شەڕ داکەوتبوو، بۆی بوونە فرشتەی ڕەحمەت و گیانیان پێداوە؟ لەو دیوی دیواری ئەم ماڵەوە، ڕۆژ نییە دەیان کەس بە شێوەگەلی جۆراوجۆر، لێرە و لەوێ، شرت و گوم نەکرێت. شەڕ فرۆشانی ئایین و سیاسەت، چ بەسەر خەڵکی هەژار نەهێنن باشە!... یەک بە خۆێن مژتنی هەژار دەبێتە مەزن و میر، هەزاران هەقخوازی تێکۆشەر دەکەونە بەند و، چەشنی کۆیلە هەڵسوکەوتیان دەگەڵ دا دەکەن.

میرزاحسێن بۆ بەڕێ کردنی دوکتور لە ماڵ وەدەرکەوت، بەڵام مات و بێ واز و گرژ و دژ و تووڕە دەهاتە بەر چاو. لەو هەلانەی کە میرزاحسێن بەم بارە دا دەکەوت و بێ وازی و تووڕەیی پێوە دیار دەبوو، گوڵاراخانم و ئامینە بەبێ ئەوەی کە هۆکاری شڵەژانەکەی لێ بپرسن، بێدەنگ دەمانەوە. میرزاحسێن دڵ و دەروون خاوێنێکی دلۆڤان بوو. زۆر کەم و بە دەگمەن کین و ڕقی کەسانی لە دڵ دا ڕادەگرت. جارجارە، ئەگەر خەمێکی بەسەر دا دەهات، ماوەیەک مات و بێدەنگ دەمایەوە، بەڵام دوای تێپەڕینی چەند دەمژمێرێک، سفرەی

دڵی بەلای گوڵاراخانم دا دەکردەوە و چی هەبوو بۆی دەگێڕایەوە.

ئاخرین ڕۆژێکی کە ئەژدەر بە تەواوی حاڵی هاتبۆوە جێ، لە ژووری کاری میرزا حسێن، ڕوو بە ڕووی یەکتر دانیشتبوون. ویستی دەگەڵ سپاس و پێزانین، کەمێکی ببزێوی . ڕووی تێکرد و گوتی:

ـ میرزاحسێن!... ئێوە ئەرکێکی قورس و گرانتان وە ئەستۆ گرت. خۆت و بنەماڵە و دوکتور و دەرمانتان دەفریا خستم و لە چنگ مردنتان ئەستاندمەوە... من نازانم... نازانم بە چ زمانێک سپاسی ئێوە بکەم...

ـ سپاسی گەرکە نییە برا گیان ـ میرزاحسێن بە دەم قسانەوە لە جێگا هەستا و بە ئەسپایی و هێدی هێدی بە درێژایی ژوورەکە دا هات و چوو ـ ئەمە ئۆباڵی شانی خۆم بوو بەڕیوەم برد... ویست و خواستی خۆم بوو کردم... من ئیتر ڕیگای خۆم دیتۆتەوە و ئەم ڕێگایە دەگرم و ناگەڕێمەوە... ئەوەی لە تەمەن بۆم ماوەتەوە، من تەرخانی ئەو ڕێگایەی دەکەم کە کەسایەتیی وەک خۆتی پەروەردە کردووە. منیش وەکی خۆت هەستم بە ستەمگەری و چەوسانەوەی بێ سنوور کردووە و دژی ڕادەوستم... دێمە ناو گۆڕەپانی خەبات و چی لە دەستم بێت، دەیکەم... ڕاستە بە تەمەن هەورازم، بەڵام بۆ ئەم ڕێبازە پیرۆزە هەر دەڵێی تازەلاوێکم و فڕکەم دێت. بۆم دەرکەوتووە کە سەری بێ سەودا لە ژێر گڵ دایە و ئەو کەسەی تێدەکۆشێ، ئەو زیندووە ـ لە ڕۆیشتنی ناو ژوورەکە دا، هەوای هەنگاوی گۆڕدرا و دیار بوو لە ناوەوە دەخرۆشێت و دەجۆشێت . لەپڕ ڕاوەستا و هات لە سەر کورسیلەیەکی ڕوو

بە ئەژدەر دانیشت و گوتی: ئیتر من دەزانم تۆ کێی و چ کارە و چ کەسی... چەند ڕۆژ پێش، کەسێک هاتە سەردانت... لەبیرتە؟!... تۆ بە ناوی "پەتیا" بانگت دەکرد... من دوێنێ زانیم ئەو "پەتیا"یە کێیە... بە ناسینی ئەو، قەدر و قوتبت چەندە بوو بەلای منەوە، سەد ئەوەندە بەرز بوویەوە...

ئەژدە کپ و بێدەنگ، بەس سەیری "میرزاحسێن"ی دەکرد. بەڵام هەر وشەیەک لە قسەکانی ئەو، هەنگاوێک بوو بەرەو ماڵی دڵی هەڵدەگرت.

میرزاحسێن لێی نزیک بۆوە و زۆر ئەسپا گوتی :

ـ"پەتیا" هەر ئەو شۆڕشگەرە بەناوبانگەیە، کە ڕاستەقینە ناوەکەی"پیوتر چۆنیاتۆڤ"ە.

ئەژدەر بە سەرسووڕماوی یەکجێ ڕاپەڕی و گوتی :

ـ ئەوە دەڵێی چی میرزا؟!... کێ پێی گوتی؟

ـ لە بەشی پاراستنی بنکەی ژاندەرم بانگیان هێشتم و هەر لەوێ پێیان گوتم...

ـ لە بەشی پاراستنی ژاندەرم؟!!

ـ بەڵێ لە وێندەرێ... لە دوێنێ هەتا ئیمڕۆ، دوو جارانیان بانگ هێشتووم و پێیان گوتم کە "چۆنیاتۆڤ" لە ماڵی تۆ دا چێ دەکات... من گوتەی ئەوانم بەرپەرچ داوە و گوتم کە ببڕای ببڕا من ئەو کەسە ناناسم و نەم بینیوە... دیارە ئەوان بە بوونی تۆیان نەزانیوە... سەر و بنی قسە و فەرمانیان، جێگا و ڕێگای ئەویان لێ دەپرسیم... تەنانەت گوڕەشیان لێکردم کە بەند و زیندان و ئازار و ئەشکەنجەش هەیە بۆ دەم کردنەوەم...

شەویلکەکانی دەلەرزین و چاوەکانی ترووسکەی تووڕەییان پێوە دیار بوو. ئەژدەر لە جێگا هەستا و گوتی:

ـ واباشە من ئێرە جێ بهێڵم و شوێنێکی تر بدۆزمەوە... لەوانەیە بە سەر ماڵەکەتان دا بدەن... من لێرە بدۆزنەوە، بۆ ئێوە گران تەواو دەبێ... "چۆنیاتۆف"یش نەدەبوایە بەرەو ئێرە بێ... هاتنی ئەو بۆ ئێرە، هەڵەیەکی گەورە بوو.

ـ نا وامەڵێ کوڕم... هاتنی چۆنیاتۆف بۆ سەردانی تۆ، هەڵە نەبووە، بەڵام ئەو لە کوێ بزانێ کە بەکرێگیراوێکی وەک مەجیدئۆف، چەشنی سێبەر بە شوێن سەرم دا دەگەڕێ... تۆ لە ماڵی مندا بدۆزنەوە، بۆ من گران تەواو نابێت، بەڵکە لە دەست دانی تۆ بۆ هەموومان گران تەواو دەبێ. من کێم کوڕی خۆم؟... بە کەڵکی چی دێم؟ من لەناو بچم، شۆڕش هیچ تەگەرەیەکی تێناکەوێت... لە کیس چوونی ئەژدەر خەسارێکی پڕ مەزن دەبێ... شۆڕش، بە "ئەژدەر"ەکانەوە گەرم دەگەڕێت و "ئەژدەر"ەکان دەبێ بمێنن...

ئەژدە ویستی قسە بکات، بەڵام میرزاحسێن قسەی لە دەم ئەستاندەوە و درێژەی پێدا:

ـ دڵم چەشنی دەریایەکی خرۆشان، لە ناخەوە دەهەژێت. ورە بەردان و خۆ بە دەستەوە دان لە من دوورە. لە قانوون و یاسا و ڕێساکانیان بێزراوم و دژی دەوەستم. ئەتۆ بڕۆ و لە سەر سەوداکەت سوور بە. من هەم و، ئەگەر بڕواتان بە من بێ و بە کەڵکی شۆڕش بێم، کار و بەرنامەم بۆ دابنێن و تاقیم کەنەوە... تۆ لە منەوە بە هاوڕێ چۆنیاتۆف بڵێ، کە حسێن و قەڵەم و مێشکەکەی ئامادە و سەفەربەری ئەم ڕێبازەیە... بڕۆ سەرکەوتن چاوەڕێتە...

ماموستای وانەی منداڵان، دڵی کوڵی و دەسرۆکەی وەبەر چاوانی گرت، کە ئەسرین بە چاو نەبیندرێت.

ـ ماموستای هێژا! ئەرخەیان بە، ئێمە سەردەکەوین.

دەستی نایە ناو دەستی ئەژدەر و دەباوەشی گرت:

ـ دڵم گەش بوتەوە... ئەم دڵەم شادە، کە توانیومە لە ئاخر و ئۆخرتی تەمەنم دا ڕێ و شوێنی ڕامیاریی خۆم دیاری دەکەم. دەگەڵتانم و ڕێبوارێکی ڕێبازی پیرۆزتانم کوڕی خۆم. هەتا ئەو ڕۆژەی ئازادم و سەربەستییەکەیان لێ نەسەندووم، من دەگەڵتانم. لە ڕوونکردنە و بەئاگاهێنابەوەی خەڵک دانامێنم و ئەوەندەی لە توانام دایە، چرای زانیاری لەماڵی هەژاراندا دادەگرسێنم.

ئەژدەر وەک خوێندکارێک گوێچکەی بۆ ماموستا شل کردبوو. ئەژدەر، دەیزانی وتە و بەڵێنەکانی ماموستا، کەف و کوڵی هەڵچوونی هەرزەکاری نییە و ئەوەی دێتە سەر زمانی، زمانحاڵی بیرو باوەڕی خاوێنێ ماموستایە. ئەژدەر دیسان دەستەملانی ماموستاکەی بۆوە و، هەر وەک باوک و ڕۆڵە، خۆشەویستانە یەکتریان ڕامووسی. ئەژدەر، دوای دەربڕینی سپاس و پێزانین لە گوڵاراخانم و ئامینە، دەگەڵ ماڵ و ماڵباتێک ماڵاوایی کرد، کە بەماوەی یەک مانگی ڕەبەق سێبەری دڵبلاوێنیان بە سەر کشاندبوو. بە چاوی پڕ لە ئەسرینەوە ماڵ و ماڵباتی دلۆڤانی جێ هێشت و ڕۆیشت.

***

سەر مێزە گەورەکەی نێوەڕاستی نووسینگەی سەرهەنگ پاروشین، بە هەمە چەشنە میوە ڕازێندرا بۆوە. مانگی سەپتامبەر، لە شاری باکۆ دا وەرزی پێگەیشتنی هەنجیر و ترێ یە. حەزی سەرهەنگ پارۆشین لە خواردنەوە دا، کۆنیاک بە مەزەی هەنجیرە.

پەنجەرەی ژوورەکە تەواو کرابۆوە. سەرهەنگ، فەرەنجی بە سەر شانەوە، بە نەرمە هەنگاو دەهات و دەچوو. هەتا دەگەیشتە بەر پەنجەرە، ڕاوەستەیەکی دەکرد و دوایە بەرەو مێزی پڕ لە میوە لاری دەکردەوە. فینجانە بچکۆلانەکەی لە کۆنیاک پڕ دەکرد و هەنجێرێکی شیلەداریش بە دەستەوە، لە بەر پەنجەرە پێیدا دەکرد و هەنجیری بە دوا دا دەنارد.

سەرهەنگ دوای چەند جار هاتن و چوون و ڕاوەستان و پێدا کردن، کەم کەمە مێشکی گەرم داهات. بەر لە خواردنەوە، بە دەیان وردە ڕاپۆرتی خوێند بۆوە. ڕاپۆرتەکان، باسی سەربزێوی کرێکار و چالاکیی "نینا"یان تێدا نووسرابوو. گەرمای کۆنیاک، بەرەبەرە ورتکە ڕاپۆڕتی لەبیر دەبردەوە و بیرێکی تری خزاندە ناو بیردانی؛ یادی سەردەمی لاوی و هەرزەکاریی. بەم بیرەوە، زەردەیەکی هاتە سەر لێوان و وەرچەرخایەوە و سەیری وێنەی لە چوارچێوەگیراوی سەر پشتی مێزەکەی کرد؛ وێنەی سەردەمی گەنجێتیی خۆی بوو. فینجانێکی پڕی کۆنیاک تێکرد و ڕوو بە وێنەکە ڕایگرت و بە خۆشی ئەو سەردەمە، یەک زەرب پێیداکرد. دیسان بیر و فکری ئالۆز هەڵی قەند و کەوتەوە ناو جەنجاڵی هەنووکەیی و مەستی و سەرخۆشی لە سەری پەڕی...

هەلومەرجەکە تەواو سووڕاوە. هیچ شتێک لە سەر جێگای خۆی دا نەماوە. لە مانگی ئوت دا، ئەمربەرە نهێنییەکانی خەبەریان پێدا کە "لادۆکەتسخۆلی" لە شاری باکۆ دا بیندراوە. خۆ ئەگەر خەبەری گەڕانەوەی "لادۆ" بە گوێی ژەنەڕال فەرماندار گەیشتبایەوە، تاوانی گەڕانەوەی "لادۆ"ی لە چاوی ئەو دا دەبینی و خورد و خەوی لێ تاڵ دەکرد. ئەو خۆی، ژەنەڕال فەرمانداری باش دەناسی. جارانی جار تووڕە بوون و دەهری بوونەکەی بەتاقی کردبۆوە. ژەنەڕال فەرماندار، تەنیا بگر بگر دەزانێ و پێێ وایە گرتنی "لادۆ" ئاو خواردنەوەیە. ژەنەڕال نازانێ "لادۆ" لەو دوو پێیانە نییە بە سووک و سانی دە داو بکەوێت. زۆرجاران ڕاپۆرتیان داوە کە هەر ئێستاکە، "لادۆ" کارگەیە و بۆ شەو لە فیسار ماڵ دەخەوێ. بە هەموو هێزەوە بۆی چوون، بەڵام هەموو جارێک دەسبەتاڵ گەڕاوونەتەوە... دەبێتە دەرزی و دەکەوێتە قوڵترین دەریا... بەڵام من دەبێ زووتر بۆی بجووڵێمەوە و داوێکی بۆ بچنم، کە دەرچوونی نەبێت. دەست بەسەر کردنی "لادۆ"، بۆ من دەبێتە پلە و پایەیەکی زۆر مەزنتر لە ژەنەڕال فەرماندار. من "لادۆ"م بۆ بگیرێت، کاری گرتنی "نینا"ش بەسانییە.

هەتا باسێک لە "نینا" کرابایە، سەرهەنگ کچێکی چوست و چالاکی دەهاتە بەر چاو. هەر بۆیەش لە دوو مانگی ڕابوردوو دا، هەر شوێنێک ژنی تێدا بووبێت و، ژن بە هەر جێگایەک دا تێپەڕ بووبێت، ورد ورد سەریان خوێندۆتەوە. تەنانەت ماڵ و شوێنی کار و، مێرد و منداڵیشیان پرسیار کردووە، بەڵام بێ دەسکەوت.

سەرهەنگ مەستی و سەرخۆشییەکەی لە کزێی دا و دیسان بە درێژایی ژوورەکە دا دەستی بە گەڕان کرد. لە هاتن و چووندا بوو، کە "ڕووت مەیستەر ڤالتەر"ی ئاجوودان لێی وەژوور کەوت و دوای سڵاوی نیزامی، شەق و ڕەق لە بەر دەرگا دا چەقی. بە هاتنی "ڤاڵتەر"، سەرهەنگ لە خەیاڵات دابەزی و تێی ڕوانی. "ڤاڵتەر" وتی:

ـ گەورەم بمبوورن لە کاتێکی نابەجێ دا هاتووم... پەیامێکی بە پەلەم پێیە و ناچار بووم بێم.

سەرهەنگ بە هەوای سەرخۆشی گوتی:

ـ "ڤاڵتەر" وەرە پێش... نزیک بەوە لێم... وەرە پیاڵەیە تێکە با پێکەوە نۆشی بکەین...

ـ گەورەم لەم دەمە دا ناکرێ دەم لە مەی بدەم... پەیامێکی گرنگم پێیە و بە پەلە. سەرهەنگ نێوچەوانی لێ گرژ کرد و گوتی:

ـ ئەو هەواڵ و پایامانەی کە بۆ منی دەستچن دەکەیت و بۆمی دێنی، دانەیەکیشیان چارەی دەردی من ناکەن... تۆ ئەگەر ئازای پەیامی دۆزینەوەی "نینا"م بۆ بێنە.

ـ بەڕیزم خودی "نینا" نەخێر، بەڵام بەر و بوخچە و پڕێسکەی "نینا" دۆزراوەتەوە.

سەرهەنگ پارووشین چاوی بز بوونەوە و پیاڵە و هەنجیر و کۆنیاک و سەرخۆشی بیر چوونەوە. چی نەمابوو باڵ بگرێت و بە ژوور دا بفرێت. لە چاو ترووکانێک دا قۆپچەی فەرەنجییەکەی داخستن و لە یەک چاوترووکان دا کەوتە پشتی مێزی کار و قەڵەم و کاغەزی وەکار خستن.

ـ وەرە پێش ڤالّتەر... وەرە بزانم چیت پێیە پێم بڵێ... دەی!... وەرە زوو !
ـ گەورەم! لە "ئاخچە قابول"ەوە پێمان ڕاگەیەندراوە کە پیاوێک بە ناوی "باکرا دزە"، کە جێگری شۆفێری لکومۆتیڤە، لە کاتی ڕاگوێزانی دوو مجریلکەی پڕ لە پیتی چاپی بۆ ژووری لۆکۆمۆتیڤ، دەکەوێتە داوی ئەمربەرەکانی ئێمە...
پاروشین هاواری کرد:
ـ بە وردی بۆم بگێڕەوە... هیچی جێ مەهێڵە... ڕووداوەکەم بە تەواوی بۆ بگێڕەوە... دەی!
ـ "باکرا دزە" بە نیاز دەبێ بە سەر هێڵە ئاسنەکانی بەر وێستگە دا ڕابپەڕێت کە قاچی لە قەڵشی نێوان دوو هێڵی ئاسن دا گیر دەکات و بە ڕوو دادەکەوێت. ئەمربەری ئێمە دەکەونە سەری و دەست بەسەری دەکەن. خوش ئەوەیە، کە پیتەکان دەگەڵ بڵاڤۆکەکانی "نینا" یەکتر دەخوێننەوە. باکرادزە هەر ئێستێ لە بەندیخانەی لقی "ئاخچە قابول" و لە ژێر چاوەدێریی توندی خۆمان دایە. زۆری خەریک بوون کە بیدرکێنێ، بەڵام هەتا ئەم کاتە دەمی نەکردۆتەوە و هیچی نەگوتووە. لە سەرخوێندنەوە و بەدواداچوونێکی نهێنی دا، ئەمەشمان بۆ دەرکەوتووە کە هەر ئەم باکرادزەیە، خانووبەرەیەکی لە شاری باکۆ دا ئیجارە کردووە.
پاروشین چەشنی تۆپی جیر هەڵبەز دابەزێکی کرد و لە حاڵێک دا، تووڕەیی و زەردەخەندە و پەشۆکاوی لە ڕووی دا دیار بوو، گوتی:

ـ خەبەر بدە ، یەساوڵ و سیخوڕ و پیاوە نهێنییەکانمان بچنە ئەو دەوەرە و چاوی لێ نەترووکێنن... با ئێمەش بچین و بخەفتێین و بزانین چیمان دەست دەکەوێت... لێبگەڕێ با گەرمارۆی ماڵی "نینا" ساڵێکیش بخایەنێت، ئەودەمەی کە ریسی ملیان دەکەوێتە ناو پەنجەی بەهێزم، ئەو کات لێیان حاڵی دەکەم کە سەرهەنگ پاروشین کێیە و چ کەسە... ... چەلی با وەڕی بکەین و بچین!

پارۆشین و "ڤاڵتەر" بە پەلەپڕووزە وەدەرکەوتن و ڕۆیشتن.

***

دوو کەس لە سەر بەرەژوورەکەی شەقامی "چادروویی" بە دەم سرتەکردن، دەڕۆیشتن. سەر و خواری شەقامی "چادروویی" بە زبڵ و زاڵ داگەڕا بوو؛ کۆنە تەنەکە و کوتە ڕۆژنامە و تیتۆڵە کوتاڵ بە هەموو لایەوە دەبیندران. شەقامەکەش دەگەڵ بیابان لێک نەدەکرانەوە. کەند و چاڵ و قوڵکەی شەقام، لە سێڵاوگە و ئاودڕگەی ناو دۆڵ و دەرەی شاخ و تەلانان ساف تر نەبوو. سەیرەکەی ئەمە بوو، کە خانوبەرەی دوو بەری شەقامەکەش بە چەشنێک ناتەرز و نارێک و خوار و خیس ساز کرابوون، کە دەتگووت ماڵ و ماڵباتەکان لە یەک زوێر و نامۆن.

دو ڕێبوارەکە بە قەراخ کۆگا زبڵ و بە نێوان قوڵک و ئاودڕگەکان دا خوارەکە و پێچەکەیان بوو. دەگەڵ ئەم زیگزاگ ڕۆیشتنەشیان دا، بەردەوام یەکتریان دەدواند و دیار بوو باسی شتێکی گرنگیان لە دەم دایە. دووەکان، یەکیان

مەلیک مەلیکیانتس و ئەوی تریان ڤلادیمیر زاخارڤیچ کەتسخۆلی بوو.

لادۆ دەیگوت:

ـ لە ڕوسییە دا تەڤگەڕی کرێکاری گەیشتۆتە ڕادەیەکی ئەتۆ بەرز، کە دەزگای پۆلیس و ئەمن و ژاندەرم بوونەتە داشە هارە و هوروژم بۆ هەموو لایەک دەبەن. هەر لەم چەند ڕۆژەی پێشین دا، لێنین لە پەتووکی (چ کەردەن) دا پەنجەی بەرەو ئیکۆنۆمیستەکان ڕادەدێرێت و ئاگاداریان دەکاتەوە کە نەکا بە ئاوەژوو نیشاندانی ئایدیۆلۆژیا و فەلسەفەی مارکسی، پێیان وابێ بتوانن زەربە لە بزووتنەوەی کرێکاری بدەن. لێنین لەو پەرتووکەدا، دەستی ئیکۆنۆمیستەکان دەکاتەوە و ناوەرۆکی بوودەڵەیان بە هێزی جەنگاوەر نیشان دەدات. بڵاو بوونەوەی (چ کەردەن)ی لێنین، دەرسێکی بە ئیکۆنۆمیستان داوە، کە ئیتر بە دەستییەوە دەناڵێنن. ناوی ئەوان و هەڵوێستی ئەوان لە ناو جەماوەری ڕەنجبەر دا هاوتای خۆبەدەستەوەدان بڵاو بۆتەوە... بەڵام با کەموسکەیەکیشت لە ڕوسییەی نێوەڕاست بۆت باس بکەم ؛ ئەو بەشەی وڵاتیش شڵەژاوتر لە شوێنەکانی ترە. شیت و هاربوونی ڕژێم و ڕەشەکوژی و شرت و گوم کردنەکانیشی جێگای باس و لێکۆڵینەوەیە. بەر لەوەی کە من بگەمە "سامارا" و "کی یۆڤ"، لەلایەن "نادەژدانا کۆنستانینۆڤا کروپسکایا" بە هەموو لایەکی ئەسپاردبووم و خستبوویانمە ژێر چەتری پارێزگارییەکی هەمە لایەنە. هەر کە گەیشتمە روسییە، بۆم دەرکەوت کە ڕاگوێزانی چاپخانە بۆ وێندەرێ، هەڵەیەکی مەزنە و زۆر ناخایەنێت و چاپخانەکەمان و

گشتمان ده داو دەکەوین. باکۆ گەلێک هێور و هێمن ترە. ئەوە پێنج مانگی ڕەبەقە، کە "نینا" خەوتووە و لەوانەیە دەزگای دەسەڵاتدار پێی وابێ "نینا" بە یەکجاری وازی هێناوە و ئیتر سەر هەڵناداتەوە. بۆیە من پێموایە هەلی ئەوەیە، کە نینا سەر هەڵبڕێت و خۆ بنوێنێتەوە. من سەبارەت بەمە دەگەڵ "چۆنیاتۆف"یش قسەم کردووە و پێکەوە ساخ بووینەتەوە کە ماڵەکەی

هاوسەر و هاوخەباتی لێنین Nadezjda Konstantinovna Krupskaja*

"جەبرەییل"بەکرێ بگرین. "جەبرەییل"مان چەند جار بە تاقی کردۆتەوە و بۆمان دەرکەوتووە، کە پیاوێکی قورس و ڕازدارە و بەلای کەسەوە باسمان ناکات، بەڵام هەتا بخوازی مردووی پارەیە. دەزگای چاپ و بەشێک لە پیتەکانمان بۆ ماڵی جەبرەییل ڕاگوازتووە و ئەوانی تریش بەرەبەرە دێنینەوە.

ـ وادیارە هەموو پیتەکان نەهاتوونەتەوە!

ـ نەخێر نەهاتوونەتەوە؛ هۆیەکەشی لەترسی پشکنینی پۆلیس بووە. بڕیارە هەر ئیمڕۆ مجریلکەیەکی تر وەرگرینەوە ـ سەیرێکی کاتژمێرەکەی کرد ـ بەڵی لەوانەیە هەر ئێستا گەیشتبێتەوە. ئەژدەر لە وێستگە چاوەڕێیە... ـ لە دوورەوە سەڵتەیەکیان بینی، کە لە کۆڵانەکەوە بەرەو ئەوان لینگی دەدا، هەردووک بێدەنگ مانەوە.

ــ بڕوانە!... سەیرکە!... ئەوە ئەژدەرە بۆ لامان دێت.

ـ بەڵی خۆیەتی... بەڵام بۆچی بە ڕاکردن بۆلامان دێت؟... دەبێ شتێک قەومابێت.

لادۆ باڵی "مەلیک"ی گرت و بە ئامازەی دەست دەرگای کراوەوەی حەوشەیەکی بەرینی نیشان دا و گوتی:

ـ من لەم ماڵ شارەزام و دەزانم لەو پەڕی حەوشەکەیەوە، دەرگایەک بە ڕووی شەقامی ئەولاتر دا دەکرێتەوە. من پێیدا دەردەکەوم و هەرکە ئەژدەر گەیشتێ، ئێوەیش پێکەوە وەرن، بەڵام دەبێ پێشەکی ئەرخەیان بی، کە شوێنی "ئەژدەر"یان هەڵنەگرتبێت.

لادۆ ڕۆیشت و دوای هاتنی ئەژدەر، مەلیک لێی پرسی:

ـ چییە؟... چ باسە ئەژدەر؟... ڕاکردنت لەم کۆڵانە چۆڵەدا هەست بزوێنە!...

ئەژدەر بە دەم هەناسەبڕکێوە گوتی:

ـ من بە شوێن ئێوە دا هاتووم... ماڵەکەی جەبرەییل...

ـ چییە ئەژدەر؟... پێم بڵی بزانم ماڵەکەی جەبرەییل چی بەسەرهاتووە؟!

ـ باقرەدزەیان لە وێستگەی "حاجی قابوڵ"دا گیرا... گرتیان!...

ـ کوڕە نەڵێی ئەژدەر!... ئەمەت لە کێ بیستووە ئەژدەر؟!

ـ کاردارێکی هاوڕێمان کە لە وێستگەدا ئیش دەکات، ئەو خەبەی پێداین.

مەلیک تێکچوو. پەرێشانی دایگرت. گرژی بە سەر روخساری داکشا. بە ئەو پەڕی پەرۆشی و دڵ نیگەرانییەوە گوتی:

ـ ئەژدەر!... بێتوو شوێنی ماڵی تازەمانیان بکەوێتە دەست، سەر و ماڵمان تێدا دەڕوا و هەرچی ڕامان گوازتووە

لە کیسمان دەچێت... بەلام ئەژدەر هەتا ژاندەرم خەبەردار نەکراوە، دەبێ ئێمە دەستپێشخەر بین. تۆ هاورێیانمان خەبەردار بکە منیش بە جەبرەییل ڕادەگەیەنم . هەر لە ئێستاکەوە دەبێ شێوەی کار و خەباتمان بگۆڕین و دوژمن کش و مات بکەین... بەڵام ڕاوەستە ئەژدەر! من دەڕۆم و تۆیش دوای ماوەیەک، بە شوێن من دا وەرە.

مەلیک وەڕی کەوت و ئەژدە بە شوێن سەری ئەو دا ڕۆیشت. مەلیک بەرەو ژێر، بە شەقام دا ڕۆیشت و لە کۆڵانێک دا بەرەو ماڵی "باکرادزە" بایداوە. ئەژدەر لەو بەری شەقامەوە و لە سووچی دیوارێک دا دەرگای ماڵی "باکرادزە"ی خستە ژێر چاو. کۆڵان پەپووی تێدا دەخوێند. کوڕێژگەیەک لە کۆڵانەکە دا بەرووی برژاوی دەفرۆشت و جار جار بانگێکی کڕیارانی دەکرد و بێدەنگ دەمایەوە. مەلیک گەیشتە بەر دەرگای ماڵی باکرادزە و وەژوور کەوت. ئەژدەریش وەک ڕیبوارێکی ئاسایی، بە کۆڵان دا هات و وەک کڕیاری بەرووی برژاو، بەلای کوڕێژگەکەوە ڕاوەستا. لەپڕ، لەو سەری کۆڵانەکەوە چەند کەسێک وەدەر کەوتن کە دیار بوو بەشوێن ماڵێک دا دەگەڕێن. ئەژدەر بە بینینی ئەوان و شێوەی چاوە چاو و سەیری پلاکی ماڵەکان، دڵنیایی وەرگرت، کە ماڵی باکرادزە لە دەفتەری پاراستنی ڕژێم دا ناوی دەرچووە. ئیتر ڕاوەستان و مانەوەی لەو کۆڵانە دا شک بزوێن بوو. خێرا کەمێکی بەرووی برژاو لە کوڕێژگەکە کری و دوای خواردنی چەند دەنکێک، بە بیانووی باش نەبرژاویی بەرووەکان، بە سەر کوڕێژگەکەی دا دایەوە. ئەم کڕین و بە سەر دادانەوەیە پێنج خولەکێکی گرت. زەلامەکان بە

کۆڵانەکە دا دەهاتن و بەرەبەرە لە ماڵی باکرادزە نزیک دەبوونەوە، بەڵام "لادۆ" هیچ سەر و سۆراخێکی نەبوو. بە لای خۆیەوە گوتی: ئەم ساوە ساوەی من و ئەو بێخەبەرییەی"لادۆ"، کارێکمان دەداتە دەست و خەسارێکی مەزنی لێ ساز دەبێ؛ وا باشا من بە شوێن لادۆ دا بچم و هەواڵی گەمارۆدانی ماڵەکەیی پێ بگەیەنم... من بە قسەی ناکەم و لێرە چاوەڕێی ناکەم!... چاوەڕێ بوونی چی؟!... ئەوە زەلامەکان هەتا نیوەی کۆڵان هاتوون و مەترسی نزیک دەبێتەوە... گورج بۆ لای دەرگای ماڵی باکرادزە چوو، بەڵام هەر لەم کاتە دا فایتوونێکی رازاوەی دوو ئەسپە، زۆر بە پڕتاو هاتنە ناو کۆڵانەکە و لە بەر دەرگای ماڵی باکرادزە دا ڕاوەستا. سەرهەنگ پاروشین و ئاجوودانەکەی دابەزین.

لە شاری باکۆ دا کەس نەبوو سەرهەنگ پاروشین نەناسێت. ئەژدەر بە بینینی سەرهەنگ و ئاجودانەکەی و هەڵکێشانی دەمانچەی لاکەلەکێیان، کارەساتەکەی بە چاوی خۆی دیت و هیچی پێ نەکرا. ئەژدەر هەر ئەوەندەی لە دەست هات، کە خۆی بخاتە حەوشەی ماڵی جیرانی باکرادزە. ماڵەکە، داڕووخاو و چۆڵکراو بوو. حەوشە و حەسارەکەی شپرزە و دیوارەکانی بەلاداهاتوو بوون. ئەژدەر لە سووچێکی دیوار دا خۆی پەنا دا و چاوەڕوان ڕاوەستا.

ڕەشەهەورێکی تلْخ و تاریک بەری هەتاوی گرت. کۆڵان بێدەنگ، ئاسمان تاریک، لەو دیوەی حەوشەی ب"اکرادزە"شەوە هیچ دەنگێک نەدەهات. ئەژدەر دەیزانی لادۆ بۆ کاتی خەتەر و خۆپاراستن، دەمانچەیەکی پێیە و ئەگەر مەترسی بەری دەرگای پێ بگرێ، کەڵکی

لێوەردەگرێ... بەڵام ئەدی دەنگی هاوار و هەرایەک و تەقەی چەکێک بۆچی نایە؟! ئەژدەر لەم بێدەنگییە سەری سوورِ مابوو.

تاوێک پێچوو، چەند رِێبوارێک لە بەر دەرگاکەی ماڵی باکرادزە دا راوەستان. ئەژدەر لە قەڵشی دیوارەوە ئەوانی دەبینی. ئەوان راوەستان و ئەژدەر سەبری نەما. چرکە و خولەک بە بارستایی هەموو زەمان درێژەیان گرتبوو. دەبێ چی روو بدات و ئاکامی کار بە کوێ بگات؟ ئەژدەر هەر وا گیرۆدەی بیر و ئەندێش بوو کە دەرگا کرایەوە و لادۆ لە گەمارۆی خێڵێک ژاندەرم هاتنە دەر. ئەژدەر سەری لەمە سوورِ ما کە ئەم گشتە ژاندەرمە، کەی و کەنگێ وەژوور کەوتوون. لەو سەری کۆڵانەکەشەوە، کەسانێک سەرەگەی کۆڵانیان بەستبوو. دیار بوو ئەوانیش کەسانی. لە هەر چوار لایانەوە ژاندەرم قۆڵ و پشت و شانی "ڤلادیمیر زاخارڤیچ"یان گرتبوو. شێوە گەمارۆی پۆلیس و جندرمە بە چەشنێک بوو، کە هەر دەتگوت دەفرێکی پرِ بایەخی ئەنتیکیان پێ سپێردراوە و لە ترسی شکان و تێداچوونی، دەیان جووت دەست و باهۆی لێ گرێ دراوە. ئەژدەر سەبری گرت و یەکا یەکی پۆلیس و ژاندەرمەکانیشی سەیر کردن. بەڵام سەرجەمی پیاوانی رژێم دەست بەتاڵ بوون و هیچ دەسکەوتێکیان گیر نەخستبوو. دیار بوو لادۆ کەرەستەی چاپ و شمەکی پێویستی بە جۆرێک حەشار داوە، کە دەستی هیچ نەیارێکی پێ رانەگات.

سەرهەنگ پاروشین و ئاجودانەکەی هەتا تێپەربوونی خێڵی ژاندەرم و پۆلیس، لە کۆڵانەکە دا راوەستان و دەگەڵ

تێپەڕینی ئەوان، سەرهەنگ و ئاجودانیش سواری گالسکە بوون کۆڵانی چۆڵیان بەسەر ئەژدەر دا جێ هێشت. کووچە چۆڵ و کپ و بێدەنگ بوو، تەنانەت کوڕە بەڕوو فرۆشەکەش لە ترسی چەک بە شانان، کۆڵانی جێ هێشتبوو.

ئەژدەر لە پشت دیواری کاولە ماڵەکە هاتە دەر و ڕێگای شەقامی گرتە بەر و ڕۆیی. بە ڕواڵەت لە سەر دوو پێیان دەڕۆیشت و جووڵەی دەهات، بەڵام هەرا و هاوارێکی بە مێشک دا دەهات و قورسەکێکی وەها گرانی بە ناخی دڵەوە هەڵوەسرا بوو، کە نەیدەزانی شەوە یان ڕۆژ. ئەژنۆی دەلەرزین و ڕەنگی ڕوخساری زەردێکی کارەبایی لێ نیشتبوو. بەلای خۆیەوە گوتی و دەیگوتەوە:" بەڵکوو بتوانین ڕزگاری بکەین و..." بەڵام هەر هەمان کات دا وڵامی خۆی دەداوە:"لادۆی مەزن لە چنگ ڕژێم ڕزگار بوونی هەیهاتی گەرەکە... باڵداریش هێزی هەڵفرینی نییە بە سەری دا ... شوورەی بەندیخانەکەی پۆڵایە " .

ئەژدەر باوی هەنگاوی گۆڕی بو ئاگادارکردنەوە چۆنیاتۆف و هەوالانی تر، زۆر بە پەلە بە شەقامەکە دا شۆڕ بۆوە.

***

پازدە ڕۆژ دوای ئەم کارەساتە، ڕۆژی هەژدەهەمی سەپتامبەر، سەرهەنگ پاروشین، مات و سەرکز، لە پشتی مێزی ژووری نووسینگەکەی دا خەریکی نووسینی ڕاپۆرتێک بوو. دەبوایە دێپارتمان لە چۆنییەتی ڕەوشی بەندیخانە ئاگادار بکاتەوە. لە ڕاپۆرتەکە دا هاتبوو، کە لادۆ

کەتسخۆلی، بە هیچ چەشنێک دەم ناکاتەوە و لە سەرخوێندنەوەکەی دا تەنیا خۆی بە تاوانبار دادەنێت و دەڵی کە چاپخانەی لەم شوێن بۆ ئەو شوێن ڕاگوازتووە. زۆری هەوڵ دەگەڵ دراوە کە ئەو دوو شوێنە باس بکات، بەڵام دەمی قفڵ و قەپاتە و نووزەی لێ نایە. بە کورتی، هەرچی لە دەست و مستمان دایە دەکارمان هێناوە، بەڵام وەڵامی ئەو بۆ ئێمە، بێدەنگییە.

ئەوەی کە ئاواتی پاروشین بوو، دە داوخستن و دەستبەسەرکردنی لادۆ بوو. لە ئاسماناندا بە دوای دا دەگەڕا، هەر ئێستێ لە بەر دەست و فەرمانی خۆی دایە. پێی وابوو لادۆ بدۆزرێتەوە، سەرهەڵدان و سەربزێویی کرێکارانیش دەخەوێتەوە. ئەو دەم کە لادۆ دەسبەسەر کرا، هەرچی زانستی ئەشکەنجە و ئازاری کە لە جانتایان دابوو، لە سەر "لادۆ"یان بە تاقی کردەوە، بەڵام بنی ئادەمێکی سڕ و بەردینە، هیچی لە دەم دەر نەچوو. لێیان دا، سوکایەتییان پێکرد،هەڵیان ئاوەسی و لە شوێنی شێدار و تاریک دا ڕایان گرت، هەر چی لێیان پرسی، گوتی نازانم. پاروشین لە دەست ئەو پیاوە لاسارە، دەهات زووخاو بڕشێتەوە. زۆرجاران لە دڵ دا دەیگوت: ئەی سەد خۆزگە هەر نەمدیتبایە!

قەڵەمی لەسەر کاغەز ڕاگرتبوو، هەرچی کردی و کراندی، تەنانەت یەک ڕستەشی ڕاپۆرت بۆ نەنووسرا. چ بنووسێت؟ بنووسێ من لە بەرامبەری ئەو پیاوە پۆڵایە دا لە مشک کەمترم؟ بەڵام ناچارەو دەبێ ڕاپۆرتی کار بۆ باڵادەستەکەی خۆی بنێرێت. گرژ و مۆن و بێ واز، قەڵەمەکەی وەگەڕ خست و نووسی:

"... لێی دەپرسین ماڵی "نینا" لە کوێیە؟ ـ ئەو وەڵام دەداتەوە: بەهۆی ئەوە کە شوێنی پێشووی"نینا" لە باری ئەولەکارییەوە جێگەیەکی بە مەتمانە نەبوو، شوێنەکەمان گواستەوە ـ لێی دەپرسین: شوێنی پێشووی لە کوێ بوو؟ ـ وەڵام ناداتەوە. ـ لێی دەپرسین بۆ کوێتان ڕاگوازتووە؟ ـ دەم ناکاتەوە...

پاروشین لە نووسینی" وەڵام ناداتەوە" و "دەم ناکاتەوە" ئیمانی پێ نەما. غەزری و لە پشتی مێزی کار هاتە دەر و بەرەو پەنجەرە چوو. ویستی بە ڕوانینی دیمەنگای پشتی پەنجەرە خۆی بخافڵێنێت و، وشە ناشیرینەکانی لادۆ لەبیر بەرێ، بەڵام بۆی نەکرا. لە ڕێگای چاوانەوە سەیری دیمەنگای شاری دەکرد. لە بەر نیگای سەرهەنگ دا، باڵەخانەی شان بە شان، لە ژێر تیشکی هەتاو دا گەرم داهاتبوون. دەردی تێکشکانی سەرهەنگێک لە دیلێکی بەردەستی، لە خۆرەتاو گەرمتر، وەک بەفری بەر هەتاو دەیتواندەوە. ئەگەر ئەو هەر خۆی بایە و هیچ سەردارو سەرکارێکی تری بە سەرەوە نەبوایە ، دەکرا بەبارێک دەگەڵ ئەم نەهامەتییە بچارێ، بەڵام ژەنەڕال فەرماندار لە لایەک و"لی لی یۆڤ"ی جێگری فەرمانداریش لە بەرێکی ترەوە، دەستبەرداری نەدەبوون. ژەنەراڵ فەرماندار زۆر جاران بە سەری دا دەگوڕاند، لێی ڕادەسا ، سووکایەتی پێدەکرد و هەڕەشی توندی لێدەکرد. دەیزانی کە ئاگر خۆشکەری تووڕەیی ژەنەرال فەرماندار، "لی لی یۆڤ"ە . فەرماندار و لی لی یۆڤ لە بەرێک ڕاوەستن، برووسکەی بێ پسانەوەی بەشی پاراستن لە "تفلیس" و پەیام و نامەی پەسا

پەسا لە شاری "پێترزبۆرگ"یشەوە، هەدادان و ئۆقرەیان لێ سەند بوو. پاروشین لە نێوان چەند تاتەبەردی قورسی سامناکەوە گیری کردبوو. هاتبا و هەر بەمجۆرە بوایە و هیچ زەربەیەکی کاری لە سەربزێوان نەدابایە، پلە و پایە و کەسایەتییەکەی دەکەوتە ژێر پرسیارەوە.

لە ڕووی ناچاری، زۆر بە بێ وازی لە پشت مێزی کار دانیشتەوە و دەستی کرد بە نووسین؛ ڕاپۆرتێک بۆ "تفلیس" و یەکی تر بۆ "پیترزبۆرگ". لە نووسراوەکانی دا بێ پەردە و زۆر بوێرانە نووسی کە جەوهەری سروشتیی "لادۆ" لە ئاستێکی هەر هێندە بەرز دایە، کە بەم زووانە لکی دانایە... زۆر وریا و فێڵەزانە... لە لێکۆڵینە دا ئەو لێت دەکۆڵێتەوە... هیچ ڕازێکی لە ژێر سەرپۆش ئاشکرا ناکات... زۆر جاران سەر لە ئەشکەنجەکاران دەشێوێنیت و...

پاروشین دەیزانی ئەم چەشنە ڕاپۆرتانە بۆی نابنە نان و ئاو و، ئەگەری لە نان و ئاو کەوتنیشی تێدایە.

بەندیخانە شاری باکۆ، لە ژێر چاوەدێریی سەدان ژاندەرم و پۆلیس و سیخووڕ و جاش و جەیش دابوو. خەفێ و یاساوڵ بە جلکی ئاساییەوە لە کۆریدۆر و دالان و بەرهەیوانەکان دا خەڵکانیان لە ژێر چاو دا ڕادەگرت و نەزمی سەر و ژێرانیان لە مست دابوو. سەردانی پاروشین بۆ زیندان و ئەمری توند و تیژ بۆ زیندانەوانەکان، کە نەکا چاو خافڵ بکەن و "لادۆ" لە کیسیان دەربچێت.

بوونی "لادۆ" لە بەندیخانەی ژێرچاودەێریی کاربەدەستانی ڕژێم، گەلێک کاربەدەستی شارەزای بۆ کێشرابوویە زیندان. پاروشین تەنانەت لە خەویشدا ئارامی

نەبوو. ترسی ڕاکردن، یان دزینەوەی "لادۆ"، وەک ئازار دە گیانی کەوتبوو. هەربۆیە بە پێی پێشنیاری پاروشین و بڕیاری ژەنەڕاڵ، لە یەکێک لە ڕۆژەکانی مانگی سەپتامبەر دا، "لادۆ کەتسخۆلی" لە بەندی باکۆ بۆ زیندانی هات و نەهاتی"مەتخ"ی تفلیس ڕاگوێزرا.

ئەو ڕۆژە، شەوەکی، لە تاریکانی ئاخری شەو دا، نوێنەرانی کرێکاران لە بەردەرگای زیندانی باکۆ دا کۆ بوونەوە. کاتێک کە "لادۆ" لە ژێر دەست و باڵی پۆلیسی پاراستن دا هاتە دەر، کرێکارەکان بۆی چوون، بەڵام سنگ بە سنگی پۆلیسی تایبەت بەرەو پاش کشانەوە. لادۆ، لە ژێر چاوەدێریی پۆلیسی تایبەت بەرەو وێستگە بردرا. یەکەم قاشەتیشکی هەتاو تازە سەرانی هەنگاوتبوو، کە لادۆ لە یەکەم پلیکانی سەمەنەفەرەکە وەسەر کەوت و هەر ئەو دەم وەسووڕایەوە بە هەموو تواناوە گرماندی:

ـ خاشەبڕ بێ سیستەمی چەوسانەوەی تزاری!... بژی سەربەستی!

چەکی سەردەستی بەندەوانەکان لە چەخماخەی درا، بەڵام "لادۆ" بەبێ ئەوەی دەنگی چەخماخەی تفەنگی پۆلیس بە هێند بگرێ، سەری بەرز کردەوە و بە سەربەرزی لە بەر چاوی یارانی نەدیو بوو.

ئەمە ئاخر دیداری "لادۆکەتسخۆلی" بوو دەگەڵ کرێکارانی باکۆیی.

****

30

هاوینی گەرم و وشک، پاییزێکی بە تەپ و تۆزی سارد و سڕی بە دوا داهات. ئەگەر لە شارۆمەندێکی شارەزای باکۆیی سەبارەت بە سروشتی ئاو و هەوای شاری باکۆ پرسیار بکرێت، کە ئاخۆ زستانی باکۆ کەنگێ دەست پێدەکات، بێشک وەڵام دەداتەوە و دەڵێ: هەرکە ڕەشەبای خەزەری هەڵی کردێ، زستانی باکۆ بەڕێوەیە.

ئەوا هەفتەیەکی ڕەبەقە، کە ڕەشەبای خەزەری سەرشێتانە لە شار دا خول دەخواتەوە و خۆڵ و خاک بە وڵات دا دەپڕژێنێت. گەردەلوول، بە لووره لوور لە بەرزاییەکانەوە بەرەو دەریا و دەشتەکانەوە دێت و گەرد و خاک بە هەوا دا دەدات.

هەور و هێڵ و تەپ و تۆز، هەر یەک بەجۆرێک بەری ڕۆشنایی هەتاوی گرتووە. ئاسمان تاریکە، زەوی تۆزاوییە و دڵی خەڵکیش خەمین و خەمبارە. شایی و خۆشی لە دڵان تەریکە و زەردە لە سەر لێوان تاراوە.

چەوساوەکان ڕێگای خۆیان دۆزیوەتەوە و بە هەموو گرژی و ئاڵۆزیی سروشت، جار جارە ترووسکەیەکی هیوا سەردانی کونجی ماڵەکەیان دەکات و هومێدێکیان پێ دەبەخشێ. ئەژدەر، چەشنی پۆڵای ئاوددیدە، زامداری و هەژاری و گرتن و ئەشکنجەی بەتاقی کردۆتەوە و ڕێگای ڕزگاری بەدی کردووە. ئەو، بۆ داهاتوویەکی بە مەتمانەی چینی بندەست، هومێدی ڕۆژی ڕوونی لە خۆی شەتەک داوە و دەیکێڵێت. گیرانی "لادۆ کەتسخۆلی" دەماری بەرخۆدانی

"ئەژدەر"ی سەت قات قایمتر کردووە. ئەژدەر باش دەزانێ کە ئەو خۆی و گشت "لادۆ کەتسخۆلی"یەکان ، هەمووی و هەمووی بەردە بازانی ڕێگای پەڕینەوەی هەژارانن. ئاسۆ سوورە و ڕەنج و خوێنی پێشڕەوانە دەبێتە داری بەری و هەژاری نەدار، لە ژێر سێبەری دا دەحەسێتەوە.

"لادۆ"، لادۆی ژیر و زانا لە پشتی دیواری بەردینی بەندی قەلای"مەتخ" دا ژوورۆچکەیەکی تاریک و شێدار دەباوەشی گرتووە. لە دەوران دەوری شۆڕەی بەردینی زیندانیش دا، هێزێکی مەزنی چەکدار، بە شەو و بە ڕۆژ هەس هەس و پاسەوان ڕاوەستاون. باڵدارِ بە سەر بەندی لادۆ دا مافی فڕینی نییە. بەڵام بە هەموو ئێشک کێشان و پارێزگاریی توند و تیژیش دا، لە دەرەوەی زیندان دا بیری ڕزگارکردنی لادۆ، لیژنەیەکی بۆ خولقابوو.

هەر ئەودەم کە لادۆ لەبەندیخانەی شاری باکۆ دەست بەسەر بوو، پیوتر، بۆگدان و ئەژدەر لە کۆبوونەوەیەکی ئاوارتە دا، گەڵاڵەی ڕفاندنی "لادۆ"یان لە ڕۆژەڤ دا نووسی. بڕیار بوو، لە دەمی ڕاگوێزانی "لادۆ" دا ئەم کارە بکرێت، بەڵام بە هۆی داگژانی هێزێکی چاوڕاونەکراوی لە ڕادە بەدەر زۆر، دەڕوەستی نەهاتن و سەبریان گرت.

ئەو ڕۆژەی کە دەهاتن بە بێدەنگی لادۆ ڕاگوێزن، شەوکی شەقام و گەڕەک و کووچە و کۆڵانی مەڵبەندی"بابیل" بە پۆلە کرێکار داگیرابوو. لادۆ، لە گەمارۆی هێزێکی بێ هەژمار هاتە دەر و ،کرێکار بە شوێنیان دا چوون. لە دەور وبەری وێستگەی ئاسندا دەرزیت هەڵاویشتبایە، لە بەر زۆری و زەبەنی هێزی نیزامی نە دەکەوتە سەر زەوی. ژمارەیەک

لە نوێنەرانی کرێکاری لە ڕێگای پشتەوەی وێستگەوە خۆیان گەیاندە حاندی سەکۆی بەر وێستگە و لەوێوە "لادۆ"یان بەڕێ کرد. زایەڵەی دەنگی دلێری لادۆ، هێستایش لە گوێی ئەژدەر دا دەنگ دەداتەوە.

لە دەرەوە ڕەشەبای سەرشیت دەلوورێنی، بەڵام ژوورەکەی "ماریا ڤاسیلیڤینا" کپ و مەنگ و بێ هەستە. ئەژدەر دانیشتووە و خەریکی هەڵقوڕاندنی سووپە. ڤەرا لەولاترەوە کراس لە وتوو دەدات و ماریا لە لاشانی ئەژدەر دانیشتووە. کراسەکەی بەری ئەژدەر، پوورە ماریا بڕیویێتی و درووپەتی و ڤەرا بە بەژنی "ئەژدەر"ی دەگرێ و خۆشەویستانە تێی ڕادەمێنێ. کراس پڕ بە شان و باهۆی ئەژدەر دوراوە و لێی دێ.

ڤەرا و ئەژدەر چەندێکی بوونەتە دەزگیران و زۆرتر لە جاران یەکتر دەبینن. ئیتر ئەژدەر بێکەس و بێدەر نییە و لە هەمێزی گەرمی ماڵباتێک دا بووژاوەتەوە کە گەلێک زەنگین و زێدە ڕەنگینن. ئیتر ئەو سەردەمەی کە لە کونجی زنجێکی تاریک و ساردی تەنیایی دا شەوی بە ڕۆژ دەگەیاند و لە چەند ژەمان دا جارێک نانێکی وشکی دەخوارد، تێپەڕیوە و ناگەڕێتەوە. ئەوان سێ کەسن؛ تێکڕایان کار دەکەن، هاودەستی یەکترن و چرای ماڵ و زادی ماڵ و گەرمای ماڵ دێننەوە ماڵ.

ڤەرا و دایکی بۆ دەر و جیرانان جلک دەدورن. ئەژدەر لە کارگەیەکی کارەبا خەریکی کارە. ئەوان لە داهاتی کەمی خۆیان، بەشی ماڵی غولام لەبیر ناکەن و بەردەوام پێیان ڕادەگەن. ڤەرا و ئەژدەر جلکی نوێیان هاتۆتە بەر و باش بە

خۆیان ڕادەگەن. کراسی بەری ئەژدەر، کر و دەسکردی پوورە ماریایە. کراسەکەی لێ جوانە و چاوی ڤەرا لە بینینی تێر نابێ.

ئەژدەر بە نیازی چوونە دەر خۆی تەیار دەکات و ڤەرا هەتا بەر دەرگا دەگەڵی دەچێ. لێی دەپرسێ:

ـ زوو دەگەڕێیتەوە؟

ـ نازانم گیانە... بە شوێن کارێکی گرنگدا دەڕۆم، خۆم نازانم کەنگێ دەگەڕێمەوە.

ـ ئەگەر منتان گەرەک بوو، پێم ڕابگەیەنە!

ـ دڵنیابە ئازیز گیان... پێت ڕادەگەیەنم ژیانەکەم!

گژەبای سارد و سڕ، بەرهەڵستان لە جێ هەڵدەقەنێ. ئەژدەر لە چوارڕێیانی دوو شەقامی"چادروی" و "سباسکی" و بۆ دیتن و دیداری"چۆنیاتۆڤ" دا ڕاوەستا. چۆنیاتۆڤ لە سووچی لادیوارێک هاتە دەر و بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ گورج بە هاوڕێ! سۆزەی زریانی ماڵ کاول سەدجار سەدجار باوکمی لەبەر چاوم گوشت و زیندووی کردەوە... تۆ چۆنی ئەژدەر؟

ـ باشم هاوڕێ، ئەدی ئەتۆ؟

ـ منیش باشم.

بەدەم وتووێژانەوە ڕاستەی شەقامیان خستە پاش سەر و لە چوار ڕێیانێک تووشی مەلیک مەلکیانتس هاتن. مەلیک، بەبێ ئەوەی تۆقەیەکیان دەگەڵدا بکات، لەبەر پەنجەرەی نیشانگەیەک دا خۆی خافڵاند و هەرکە ئەوان تێپەڕ بوون، ئەویش شوێنی هەڵگرتن و بە دوایان دا چوو.

چۆنیاتۆڤ گوتی:

- ئەمڕۆ ئاخر پەلامارە بۆ سەر "جەبرەییل"... دەبێ مەکینەی چاپ و کەرەستە و پیتە چاپییەکانی لە چنگ بستێنینەوە... کارەکانمان زۆر وەدرەنگی کەوتووە...
- بەڵێ ڕاستە... ئەمڕۆ دەبێ دەگەڵمان بێتە ڕەدایە و پێمان بسازێ!
بە هەورازی شەقامی "چادروی"دا هەڵکشان و گەیشتنە کۆڵانێک. لە سەرپەڕی کۆڵانەکە، لە بەر دەرگای ماڵێکی پاک و خاوێن دا ڕاوەستان. هەتا مەلیک مەلکیانتس گەیشتێ، ئەوان سەبریان گرت و پێکەوە وەژوور کەوتن.
حەوشەکە بچووک و خاوێن بوو. هەرکە دەرگایان لە پشت سەر داخست، پیاوێکی بە تەمەن پەنجا ساڵی لێیان هاتە پێش. جلکی بەری و گەسکی دەستی دەیگوت دەبێ خزمەتکاری ماڵەکە بێ. کابرا لە بەردەمیان دا ڕاوەستا و گوتی:
- گەورەکەنم ئیشتان بە کێ بوو؟!
چۆنیاتۆڤ ڕووی کردە ئەژدەر و پێی گوت، ئەتۆ بە ئازەری پێی بڵێ هاتووین "جەبرەییل" ببینین.
- من "جەبرەییل"م و لە زمانی ڕووسیش نامێنمەوە. فەرموون بزانم چیتان گەرەکە!
چۆنیاتۆڤ لێی نزیک بۆوە و هێدیانە گوتی:
- ئێمە بە شوێن ئەسبابەکانمان دا هاتووین.
- ئەسبابی چی گەورەم؟
ئەژدەر هێدیانە گوتی:
- مامە گیان هاتووین سندووقەکانت لێ وەرگرینەوە... هاوڕێیەکی ئێمە بە ئێوەی ئەسپارد بوو.

چۆنیاتۆف بە شوێن قسەی ئەژدەر دا گوتی:
ـ نیشانەمان بەو نیشانە، کە هەواڵەکەمان بەنیاز بوو قاتی سەرووتان لێ بەکرێ بگرێت... تێدەگەی؟

جەبرەییل گەسکەکەی بەرز کردەوە و بەرەو دەرگا چوو.

ـ من نە هاوڕێی ئێوە دەناسم و نە خۆشتان... لە ئیخەم ببنەوە... حەوشەکەم شپرزەیە و دەبێ خاوێنی بکەمەوە ... فەرموون وەرن بڕۆن... سەرم گەلێک ئالۆزە.

مەلیک لە بەر دەرگاکە، پڕی بە لاشانی داگرت و لە سەر جێی خۆی چەقاندی.

ـ مامۆ!... بوێستە با پێت بڵێم!

قۆڵی جەبرەییل لە ناو پەنجەی مەلیک دابوو، کە لە پڕ وەرچەرخایەوە و گەسکی فڕی دا و بە توندی گوتی:

ـ هەڕەشەم لێدەکەن؟... بزانم ئێوە کێن؟!

مەلیک دەستی شل کردەوە و ئەمجار چۆنیاتۆف بە نەرمی پێی گوت:

ـ هەڕەشەی چی مامە گیان؟... کار و قسەی ئێمە هەڕەشەی پێویست نییە برا گیان. با تاوێک بەلاتەوە دانیشین و گوێ بدەینە یەکتر...

جەبرەییل سەیرێکی کردن و لێبڕاوانە پێی گوتن:

ـ ئێستاکێ کە ئێوەیش لە کەین و بەینەکە خەبەرتان هەس، دەمەوێ ڕەپ و ڕاست دەگەڵتان بێمە ڕەدایە... کابرای گورجی کەلوپەلێکی بە من ئەسپاردووە و بەڵینی لێ وەرگرتووم، کە خۆی نەبێ، مەتمانە بە کەس نەکەم... من بەڵێنم پێداوە و قەول و قەرارێکمان لە نێوان دایە... ئێوە بچن ئەو بێنن، من ملم لە موو باریکترە!

ـ مامه گیان ئەو دەستەبرایەی ئێمە لە سەفەر دایە... ڕۆیشتووە و بە ئێمەی سپاردووە کەلو پەلەوکانت لێ وەرگرینەوە... ناو نیشانی کەلوپەلەکانمان پێیە و دەزانین چین...

جەبرەییل دوو دەستی لە سەر سنگ دانا و بە دەم پێکەنینەوە بەژنی چەماندەوە و گوتی:

ـ دەستەبرای ئێوە، دەستەبرای منیشە. فەرموون با بچینە ژوورەوە، هیچ نەبێ فینجانێک چاییمان لێ وەرگرن، بەڵام سەبارەت بە ئەسبابەکان، بێدەنگەی لێ بکەین باشترە، چونکە بە کەسی نادەم... سوێندم بۆ خواردووە... تێدەگەن؟!

ـ براگیان ئێستێ کاتی چایی خواردنەوەمان نییە... پەلەمانە و دەبێ بڕۆین...

ـ ئێ!... زۆر باشە، ئێستێ کە پەلەتانە، هیچ قەیدی نییە... لە ماڵی مندا چایی هەمیشە سازە... ماڵاوا ـ ئەمەی گوت و گەسکەکەی دەست دایە و لە حەوشە ڕۆیشتە دەر.

مەلیک تاوێک ڕاوەستا و گوتی:

ـ با بڕۆین. سەعاتێکی تر لە"بابیل" یەکتر دەگرینەوە. لەوێ خۆمان ساخ دەکەینەوە کە دەگەڵ ئەم بابایە چی بکەین... چەلێ هەر کەس بەلایەک دا بڕوا!

ئەژدەر بە شەقامێکی بچووک دا بەرەو ڕۆخی زرێ کەوتە ڕێ. ڕەشەبا لە تەوەژم کەوتبوو. ئەژدەر، سەری لەم هەوایە سووڕ مابوو. بەلای خۆیەوە گوتی: سروشتی ئاو و هەوای شاری باکۆ دەگەڵ سروشت و ڕەوشتی بورۆکڕاتەکان یەکتر دەخوێننەوە. هەڵچوون و نیشتنەوەیان لە هیچ قاموسێک دا ناگونجێت. هەر ئەم بەیانە هەوا چۆن بوو و

ئێستێ چۆنە؟ ئەم پێچ و خولەی لە ڕەشەبا دایە، سەری بە کوێوە بەندە و ئەم سوکنایییەی ئێستێکەی چ نیازێکی لە پشتە؟

ئەژدەر دەڕۆیشت و بیری لێدەکردەوە. گەیشتە ئاخری شەقام و تووشی پیاوێکی چڵکنی تیسکنی ئاڵۆزکاوی داچۆڕاو هات. کابرا ڕاستەو ڕاست و سنگ بە سنگی ئەژدەر هات. ئەژدەر ڕێگای بۆ کردەوە کە ئەو تێپەڕێت، بەڵام کابرا بەرسنگەی لە ئەژدەر گرت و بە وردی تێی ڕاما و بە هاوارێکی خنکاوی ناو گەروویەوە قاوی کرد:

ـ ئەژدەر! ... چلۆن نامناسیتەوە؟... هەر وا زوو مەیلی یارانت دەنێیت؟!

ئەژدەر سەری سووڕما. وردتر و وردتر سەیری کرد و لە ڕێی چاوانەوە هاتەوە یادی:

ـ ئەوەی تۆی حەمەعەلی؟!... چییە حەمە عەلی... بۆچ وات لێهاتووە برا گیان!... کەوتوویتە زیندان؟... نەخۆش بووی؟...

حەمە عەلی دەستی ئەژدەری گرت و گوتی:

ـ هەر ئێستێکە بەسەرهاتەکەمت بۆ دەگێڕمەوە... وەرە با بڕۆین... بۆ کوێ دەچی منیش هەتا گێڕانەوەی بەسەرهاتەکەم دەگەڵت دێم.

بەکۆڵانێکی تەنگەبەر و چۆڵ دا چوونە خوار. لە ڕێگاش دا مات و حەیران سەیری حەمەعەلی دەکرد. حەمەعەلی لە ڕۆیشتن دا چەشنی پیرێکی کەفتەکار هەنگاوی بە هەڵکەوت هەڵدەهێنایەوە. لەڕی و لاوازییەکەی و هانکە هانک و خنەخنی سینگی، سەری ئەژدەری کاس و وڕ کردبوو. کراس و

دوولینگەی بەری، هەر ئەوەندە پینە لە سەر پینە کرابوو، کە سەر و سۆراغی ڕاستە تەختەکەیان دیار نەبوو چییە و چ ڕەنگە. سەری کوڵمەکان زەق و زۆپ دەرپەڕیبوون و لاگۆپەکانی ڕۆچوو بوون. تیسکی سەر و ڕیشی وەها تێک بەزیبوون، کە هەر تەنێ سەرپشتی لووت و قوڵکی چاوەکانی بەدەرەوە مابوونەوە.

چەندێک کە ڕۆیشتن، حەمە عەلی گوتی:

ـ ئەوە زێدە لە مانگێکە بە شوێن تۆ دا گەڕاڵم. هیچ کارگە و کانگەیەک نەماوە سەر و ژێری نەگەڕێم. چەند هاوڕێیەکی قەدیمیم بینی و هەواڵی تۆم وەرگرتن. باسی بریندار بوونتیان کرد و گوتیان لە شوێنێکی نادیار لە ژێر دەرمان دای ـ سەبرێکی گرت و ئیستێک ڕاوەستا. سەیرێکی ئەژدەری کرد و پێکەنی، بەڵام لە پێکەنینەکەیشی دا هیچ ڕەمەق و هێز و توانایەک بەدی نەدەکرا. لە ڕەنگی ڕوخسار و شیوەی هەنگاونانی دیار بوو چەندێک بە برسیایەتی سەری کردۆتەوە. درێژەی پێدا: ـ هەر وەک سواڵکەران دەرگا بە دەرگا گەڕاوم و دەستی پانم بۆ نان ڕاگرتووە. چیها ڕۆژ و چەندەها شەو، بەبێ نان سەرم کردۆتەوە و هەستاوم و خەوتوومەوە. لێبگەڕێ با لەو ژێرە دابنیشین و بەسەرهاتەکەمت بۆ بگێڕمەوە.

بەرەو ژێر ڕۆیشتن و بەکەنارەی دەریا دا بەرەو سەر چوون. بە تەنیشتی لەنگەرگەیەکی پاپۆڕان دا تێپەڕین. کۆڵهەڵگرەکانی لەنگەرگەکە، فەردە کشمیشیان لە ئەمباری گەمێیەکی بارکێش دەردەکێشا. فەردە کشمش بە کۆڵەوە، خۆ بە خۆ و دەگەڵ یەکتر شەڕەچەقە و هات و هاواریان بوو.

ئەژدەر و حەمەعەلی بە باریکە ڕێگایەکی لاشانی لەنگەرگەلە دا ڕابردن و لە سەر تەختەبەردێکی ڕۆخی زریێ، ڕوو بە دەریا دانیشتن. لێرەوە، شەپۆلی سەرکێشی دەریا دەگەڵ قەراغەکان سەرەسوونەی بوو. شەپۆڵەکان لە دوورەوە، لە سەفی جیاجیا، بە شوێن یەکتر دا دەهاتن و هەتا لە کەنارەکان نزیکتر دەبوونەوە، مەزنتر و سەرشێت تر و بەهێزتر خۆیان بە کەند و لەندی قەراغەکان دا دەدا؛ لە گەڕانەوەش دا دیسان دەگەڵ قەڵبەزی پاش سەر، تێکەڵ یەکتردەبوونەوە. کەمێک دوورتر، ڕێزە قورینگێک بەسەر باوەشی شینی دەریا دا نەرمە نەرمە دەهاتن و جارجار بە سەر و ملەوە لەئاوەکە دا نوقومی ژێر ئاو دەبوون. ئاوی شینی دەریا، نەرم و نیان باوەشی بۆ پۆلە مەلی بەحراوان والآ کردبووە. باڵندەکان لە بەرزاییەوە بۆ باوەشی دایکی دلۆڤان نزم دەبوونەوە و بە سنگەخزە بە سەر ئاو دا دەخوشین. دەنگی قریوە و زریوە باڵندە و هات و هاواری کۆڵهەڵگرەکان بۆ یەکتریان دەگێڕایەوە. زەردەی هەتاوی ئێوارەدەمان چەشنی پیاوی شەکەتی تینووی ئاو، لێو بە لێوی دەریا، دەگەڵ شەپۆل و مەل و گەمێی سەر ئاوی دەریاکە خەریکی گەمە و ڕاز و نیازان بوو.

حەمەعەلی پشوویەکی دابوو. سەیری دیمەنگای بەر دەمی دەکرد. بەبێ ئەوەی کە چاو لە ئاو هەڵگرێت، دەستی پێکرد:

ـ ئەژدەر! ئیتر من ئەو "حەمەعەلی"یەی جاری جاران نیم... ئەو "حەمەعەلی"یە نەماوم کە دەست و مستی بەر لە مێشکی دەخستە کار و قسەی پێدەکرد. من بە هەرزەکاری و

سەرشێتیەکەی جارانم گەیشتووم و باش دەزانم چەندە هەڵەکار بوومە... بەڵام بۆچ لێم ناپرسی چیم لێهات و چیم بەسەر هات ئەژدەر؟!... پاش لێک هەڵبڕان و دوای ئاخر ماڵاواییمان، یەک ڕاست گەڕامەوە گوندەکەمان. لادێییەکان هاتنە دیدەنیم و داوایان لێکردم باسی شاریان بۆ بگێڕمەوە. هەرچی بینی بووم و ئەوەی بیستبووم، هەر هەمووم بۆ گوتن. باسی پاڵەوان بازی و لێدان و سەرشکاندن و ڕاکردنم بۆ گێرانەوە. من پێم وابوو دوای کۆتایی چیرۆکەکەم، بەتێکڕایی بالۆرەم بۆ لێدەدەن و وەک پاڵەوانی بەیت و لاوکۆکان، دەستم بۆ دەبن گوێچکە دەنین و بە دەست و باسکم هەڵدەڵێن و ئافەرینم پێدەڵێن، بەڵام وانەبوو...

ئەژدەر! برای گەورم حەمەجەعفەری ناوە. کاکم پیاوێکی ژیرو لێهاتووە و ئەزموونی بەنرخی لە ژیان وەرگرتووە. پێت وایە حەمەجەعفەر چی پێ گوتم ئەژدەر؟! ... برا گەورەکەم سەرکۆنەی کردم و پێی گوتم کە هیچ خەبەر و باسێکی شیاوی گوتنت پێ نییە براکەم!... گوتی ئەگەر ئەتۆ لەشار مستت لەدەمی پۆلیس کوتاوە و دەمت پڕلە خوێن کردووە، ئێمەیش جارانی جار ژاندەرم و کوێخا دێ و تەنانەت بەگلەریشمان بیراز کردووە. ئەمانەی گوتت، شتی تازە نین... ئەگەر شتی تازت پێیە، چاو و دڵمانی پێ ڕوون کەوە هەتا ئافەرینت پێ بڵێین... ئەژدەر هەر کە ئەمەم بیست، خێرا ئەو لاپەڕە بەیاننامەی کە وا خۆت بە سەر دەرگای کارگەی "شیبایۆف"تەوە دابوو، لە باخەڵم دەرکێشا و لە بەر دەمم دانا...

ئەژدەر قسەی لە دەمی حەمەعەلی ئەستاندەوە و لێبڕاوانە گوتی:
ـ حەمەعەلی وا نییە!... چەسپاندنی بەیاننامەی سەر دەرگای "شیبایۆڤ" ، کاری من
نەبووە حەمەعەلی!
حەمەعەلی بەبێ ئەوەیکە قسەی ئەژدەر بەهێند بگرێ، درێژەی پێدا:
ـ باشە ئەژدەر، وای دادەنێین کاری تۆ نەبووە و یەکی تر چەسپاندبووی؛ ئەمە دەردێکمان دەرمان ناکا. بەیاننامەکە دەست بە دەست گەڕا و کاتێک کەوتەوە دەستی کاکم، بۆی خوێندنەوە. کاکم دەستێکی لە پشتم کوتا و گوتی:
ـ ئەمەیە و بەمە دەڵێم شت. هەر وشەیەکی ئەمە، کاری هەزار شەق و پێڵاقە دێنێ...
هەر بۆ سبەینێ، بارە دارێکی لێڕەواری بۆ فرۆشتم و پێی گوتم:
ـ هەر ئێستاکێ دەگەڕێیتەوە شار. لە منەوە و لە خەڵکی ئاواییەکەمانەوە گەلێک سڵاو لەو خوشکە "نینا"یە دەکەیت و پێی دەڵێی کە لە بەیاننامەکانیدا هەندێکیش باسی ستەمی بەگلەر و ژاندەرم و، هەژاریی و بێبەشیی ئێمەیش بنووسێت. کاکم ڕاسپاردەی کردم کە لە گەڕانەوەم دا بە باوەشی پڕ بەیاننامە بۆیان بچمەوە.
حەمەعەلی لە قسەکردن دا وەک گیانێکی تازەی بە لەش دا گەڕابێتەوە، جار جار پێدەکەنی و دەست و باڵی دەگەڵ گوتن ڕادەوەشاند.

ـ حەوتوویەک دەبوو گەڕابوومەوە شار؛ لە یەکەم ڕۆژ، بەشوێن ئیش دا خولامەوە، بەڵام وەڵامم "نا" بوو. دراوی گیرفانم لە تەنکەی دا و وای لێهات ئیتر هیچم پێ نەما. لە ناچاری بەرگی ژێرەوەی خۆم فرۆشت و چەند ڕۆژێکی پێ ژیام. ڕۆژگاری بێ کاریم درێژەی کێشا و ئاخرسەر جلکی سەرەوەیشم فرۆشت و ئەم کۆنە جلکانەم بە سووکەڵە دراوێک کڕین و نانم پێ کڕین. یەک دوو جارانیش سەری چەند کۆنە هاوڕێیەکم چاک کردەوە و بە پارەی ئەوان ژیانم بردە سەر. شەوانە لە سەربانی نزمی ماڵی هەژاران خەوتووم و ئیتر ڕووی کەسم نەماوە بۆلای بادەمەوە. پێی گەڕانەوەی گوندیشم نییە، چونکە دەستم لە بەگ هەڵێناوەتەوە و ژاندەرم بە شوێنم دا دەگەڕێ. گەوجەکاری من، وێران کردنی ماڵی حەمەجەعفەری برایمیشی بە دواداهات و ئەویشم ڕەهەندەی چیاکانی "قەرەباخ" کرد... ئەژدەر نازانی چ دەکێشم!... هەر ئیستێک پێش دیتنەوەی تۆ، سەری ئاسمانانم لێ تاریک داهاتبوو... ئەرێ تۆم نەدیتبایەوە، دەبوو چی بکەم ئەژدەر؟!... ـ دەمێک بێدەنگ مایەوە و لەپڕ گوتی: ئەژدەر وا بیر نەکەیتەوە هاواری دیتنەوەتم بە هیوای بەڕێچوونم بە گەروو دا دێت... نەخێر! من ناخوازم بە دەستی بەتاڵ، بۆ لای حەمەجەعفەر بگەڕیمەوە... ئەوان چاو لە ڕێی گەڕانەوەی دەستی پڕ و هەگبەی پڕن... نامەوێ بە دەستی بەتاڵ بچمەوە لادێ... تێدەگەی ئەژدەر؟!...

ـ حەمە عەلی واز بێنە براکەم!... نینا کێیە؟... ئەم شەونامە و بەیاننامانە لە کوێ چاپ دەکرێن و چلۆن بڵاو دەبنەوە، نە من دەیزانم و نە ڕێی پێدا دەبەم. بەڵام ئەوەی

کە بە من گەیشتووی و من لەم بار و دۆخەدا بە تۆ گەیشتووم، پێت وانەبێ من لە تۆ جیام. ماڵی من و گیرفانی من هی خۆتە و ئەوەندەی من دەتوانم کەڵکیان لێ وەرگرم، تۆیش هەر ئەوەندە. من کلیلی ماڵەکەی خۆمت پێ دەدەم و لەوێ دەتوانی ئەم کۆنە جلکانە حەوا بدە و جلکی من دەبەر بکەیت. هەر ئێستێکە دەچیتە لای ڕدێن تاش و ئەم تووک و تیسکەت دەتاشی و دەچیتە گەرماو و خۆت پاک پاک دەشۆی. دواییش نان و پێخۆر و شتی پێویست بکڕە و شەو بە ڕەحەتی لێی بخەوە. من دوایی دێمەوە لات و بە وردی قسە دەکەین.

ئەژدەر دەستی لە گیرفان نا. کلیلی ماڵەکەی و هەرچی دراوی لە جۆرکی دابوو دە مستی حەمەعەلی کرد.

ـ ها بگرە و برۆ هەرچی پێم گوتی بیکە... من نەختە کارێکم هەیە و دەبێ بە شوێنیان دا بچم.

حەمەعەلی کلیل و دراوەکانی وەرگرت. بۆ کورتە دەمێک، زمانی لە گوتن کەوت. هەرکە زمانی کرایەوە، لە ناخە دڵەوە گوتی:

ـ هەی بۆمن بمێنی براکەم!... بەڵکەم ڕۆژم بێتەوە و سەرێک هەڵبێنمەوە و تۆڵەت بۆ بکەمەوە...

لە یەکتر هەڵبڕان و هەر یەک بۆ لایەک چوو.

***

ئەژدەر بەرەو تاخی "بابیل" بەڕیوە بوو. حەمەعەلی و ڕۆژی ڕەش و پەرێشانییەکانی ئەو، ئەو ڕۆژە ڕەشانەی خۆی خستەوە بیری، کە هەر بەم جادەیە دا بەرەو گەڕەکی "بابیل" دەچوو. برسی و دەسبەتاڵ و پەرێشان بوو. دوو ڕۆژ

بوو لە ئاو بەولاوە، هیچی بە ئەوک دا نەچوو بوو. چلۆن حەمەعەلی پەنای بۆ هێنا، هەر ئەوجۆرەش خۆی پەنای بۆ "لادۆ" برد. ئەو ڕۆژە، "لادۆ" زیندووی کردەوە و بووژاندییەوە... ئیمڕۆکەیش، ئەو حەمەعەلیی ژیاندەوە.

لە دەوری مێزێک دا "چۆنیاتۆف" و "دەدۆشکا" دانیشتبوون ، بەڵام "کنونیانتس" نائارام دەهات و دەچوو. لە دەست دانی "لادۆ"، مستێکی ئاسنین بوو لە تەقی سەریان درابوو. مەراقی لە دەست دانی "لادۆ"، قورساییەکی لە ڕادەبەدەری خستبوویە سەر دڵ و دەروونی یەکایەکی ئەندامانی کۆمێتەی باکۆ. سەر و ڕیشی "مەلیک" چەشنی خۆڵەمێش بۆز دەچۆوە. برۆی تێکچڕژاوی لە دوورەوە چەشنی زێو تروسکە دەهات. "کنونیانتس" لاوازتر و داکەوتەتر لە جارانی دەنواند. لەو بەری مێزەکەش دا شۆڕشگێری بەناوبانگ، "سیلۆستروۆف" لە سەر چوارپایەیەک دانیشتبوو.

"سیلۆستۆف" پیاوێکی هێدی و بێدەنگ بوو. لەوتەی "لادۆ"یان لێ سەندرابوو، ئەمە جاری سێیەم بوو کە ئەژدەر لە کۆبوونەوەی ئەو دا بەشدار دەبوو. سیلۆستەر، بۆ هەستانەوە و چالاکبوونەوەی "نینا" ڕەگەڵیان کەوتبوو.

دەرگاکەیان گاڵە دا و کۆبوونەوەکەیان دەست پێکرد. هەر لەو دانیشتنەدا، سیلۆستەر، پێی ڕاگەیاندن کە ماڵێکی بە مەتمانەیان لە گەڕەکی "تازاپیر" بۆ "نینا" دۆزیوەتەوە و پێویستە بە زووترین کات، مەکینە و کەرەسەی چاپخانە ڕاگوێزن و دەست پێ بکەنەوە.

سیلۆستەر گوتی:

ـ ئەگەرێکی بەهێز هەیە کە ماڵی جەبرەییل بکەوێتە بەر هێرش و دەبێ ئێمە دەست پێشخەر بین... ساوە ساوی پێویست نییە و بە بڕوای من، هەر دوای ئەم کۆبوونەوەیەمان، من و پیوتر و ئەژدەر، سەردانی ماڵی جەبرییل بکەین و بێ سێ و دوو، شمەکی خۆمانی لێ بستێنیەوە و ڕایان گوێزین... ڕای تۆ چۆنە مەلیک؟
مەلیک گوتی:

ـ ئێمە بۆمان دەرکەوتووە، کە جەبرەییل خۆی بە پیاوێکی خۆش قەول و قەرار دەزانێت و پەڵپی ئەمەی گرتووە، هەتا "لادۆ" نەبینێ، کەلوپەل بە کەس نادات. گۆیا کوشتەو مردووی بەڵێن و پەیمانە و سەری تێدا بچێت، قەول و قەرار ناشکێنێت. دەڵی دەگەڵ کابرای گورجی شەرتیان بەستووە و لە ژێر پەیمان دەرناچێت، بەڵام وانییە. من پێموایە ئەگەر لەبری دەزگای چاپ و شمەکی چاپەمەنی، ڕۆن و شەکر و برنجی بەلاوە بوایە، لەمێژ بوو حەپەلووشی کردبوو. بەڵام لە مەکینە و کەلوپەلی چاپەمەنی دەترسێت؛ نە بۆی دەفرۆشرێت و نە دەتوانێ بەلای پۆلیسەوە باسی بکات. لێی بۆتە داسی ڕمانە و لە دەستانی خەو بە چاوی دانایە. جەبرەییل، لە نێوان دوو ڕێیانێکی زۆر سامناک دا گیری کردووە و ئەگەر سووچی دراوێکی نیشان بدەین، دڵنیام گەلێک حەز دەکا و زۆریش سپاسگوزارمان دەبێ، کە ئەم مەترسییەی لێ دوور کەوێتەوە.

بۆچوونەکانی مەلیک پەسند کرا و، بەڵێنیان دا ئێوارە بەکاتی خۆرپەڕان، بۆی بچن و دەگەڵی یەکلا بکەنەوە. دوای کۆتایی هاتنی وتووێژ، ئەژدەر هاتە سەر باسی گەڕانەوەی

حەمەعەلی و، ئەوەیکە ئەو گوتبووی، بۆی گێڕانەوە. ئەژدەر باسی گوند و حەمەجەعفەری برای و ئامازەی بە وەرچەرخانی بیروباوەڕی "حەمەعەلی"ش کرد ئەژدەر پێشنیاری بە ئەندام وەرگرنیشی بۆ کرد.

چۆنیاتۆف وێڕای خوشحاڵی لەم خەبەرە، گوتی:

- بیروڕای هەڤاڵانم سەبارەت بە گەڕانەوە و ئاڵوگۆڕی کرداریی حەمەعەلی بەجێی خۆی، من پێی دڵخۆشم و شێوەی ڕەفتاری "ئەژدەر"یش پەسند دەکەم. ئەم شێوە ڕەفتارە، لە تێکۆشەرانی ڕێبازی ئێمە دا سەرمەشقە و ئەرکی سەرشانمانە باری لاری ئینسانی تێکۆشەر ڕاست بکەینەوە. ئەو پەیامەی کە حەمەعەلی لە دێهاتەوە بۆی هێناوین، جێگای سەرنجە. بەڵێ ڕاستە، هێستایش کە هێستایە، سیستەمی سرڤاژ لە گوندەکانمان دا زەوی و ئاژەڵ و ئینسان بە مافی ڕەوای بەگلەر و خان و خانزادەکان دەزانێ. بەگلەر و خان و گزیرەکانیان بە پشت ئەستووری ژاندەرم، تەنگێکی ئەوتۆیان بە ڕەنجبەری گوندەکان هەڵچنیوە، کە جێی خۆیەتی پشتیان بگرین و بە ڕێنموونی و سازمانکاری، وزە و هێزی ئەوانیش بە بزوتنەوەی کرێکاری بلکێنین. ئێمە گەلێک جاران لە ڕیگای نووسینەوە، سیستەمی سرڤاژ و حاڵی زار و پەرێشانی گوندییەکانمان بە کۆمەڵ گەیاندووە، بەلام تزاری کۆنەساختەچی، ڕووداماڵاوانە، لە وەلامی ئێمە دا دەڵی سیستەمی سرف، لەمێژە هەڵگیراوە. بەڵی من پشتی ئەژدەر دەگرم و هانی دەدەم هەرچی زیاتر دەروازەی گوندەکان بە ڕووی شارەکان دا بکاتەوە. پڕۆلیتاریای شاری باکۆ، ئەرکی

سەرشانی خۆیەتی دەفریای ڕەنجبەری لادێیی بکەوێ و لەم مەرگەساتە ڕزگایان بکات.

"کنونیانیس" بۆ پشت ڕاستکردنەوەی وتەکانی چۆنیاتۆڤ گوتی:

ـ ئەوەیکە جێگای ڕەزامەندی ئێمەیە، ڕازداری و ژیربێژیی "ئەژدەر"ە لە ئاست گەڕانەوە و وەرچەخانی حەمەعەلی. بەڵی ڕاستە کە حەمە عەلی کرداری و لە مەیدانی عەمەل دا ڕێگای ژیرانەی هەڵبژاردووە و خۆی لە هەڵەکاری دوورخستۆتەوە. بەڵام، دیسانیش پێی دەوێی و پێویستە لە زۆر بارانەوە پەروەردە بکرێت. چەلی بۆ وەرگرتنی حەمەعەلی بە ئەندام ، کەمێک زووە. دەبێ پەروەردەبکرێت. حەمەعەلی دوای پەروەدەکردن و تاقیکاری، باشترین تەتەر و پەیوەندیدەری "نینا" و لادێیەکان دەبێت. چەلێ هێشتا ساکارە و بزۆزیی پێوە دیارە؛ مرۆڤی بزۆز و ساکار، زۆر زوو دەستی دەخوێندرێتەوە.

چۆنیاتۆڤ لە درێژەی وتەی کنونیانتس دا گوتی:

ـ بەڵی وایە هاوڕێ… ئەژدەر لە فێرگەی"لادۆ کەتسخۆڤلی" دا فێرە کار بووە. ئەگەر حەمەعەلی لە گوندەوە بە هومێدی دیداری ئەژدەر گەڕاوەتەوە، ئەمە خۆی لە خۆی دا ئەمە دەگەیەنێت کە ئەژدەر بۆ حەمەعەلی لە حوکمی مامۆستایەک وایە و، حەمەعەلی کەوتۆتە ژێر هەیمەنەی مامۆستای خۆی. ئەوەتا حەمەجەعفەری برای و گوندییەکانیش، بەتێکڕا "حەمەعەلی"یان هان داوە بگەڕێتەوە لای ئەژدەر و وانەی ڕەوش و ڕەفتار لەو هەڵگرێتەوە. ئەمەش بڵێم کە گوندییەکان وەکی میوەی

گەیشتوو وان و، کاتی کەڵک لێ وەرگرتنیان هاتووە و دەبێ پێیان ڕابگەین. بە باوەڕی من، ئەژدەر، دەبێ حەمەعەلی ڕابێنێت و پەروەردەی بکات. ئەژدەر دەبێ شیوەی کار و شێوازی هەڵسوکەوت دەگەڵ گوندییەکانی فێر بکات. ئەژدەر و حەمەعەلی دەتوانن گوندییەکان دڵنیا بکەنەوە، کە ئێمە و ئەوان، قەف و قڵفی یەک زەنجیری خەباتین و خەباتمان یەکە و سەرکەوتنیشمان یەکە. لەمەو دواش، "نینا" لە دەستی دێت ئەزموونی بەنرخ بو سەرهەڵدانی خەڵکی لادێ ، لە توێی بەیاننامەکان بنووسێت و لەناو دێهات دا بڵاویان بکاتەوە. حەمە عەلی دەتوانێ ببێتە پردێکی بە مەتمانەی نێوانی "نینا" و ڕەنجبەرانی لادیی.

"سلیۆستەر" گوتی:

ـ ئەگەر ئەو برادەرەمان بە ئەزموونی حیزبی ڕابێت و نهێنیکاری و هێمنایەتی بکاتە پیشەی خۆی، یەکەمین پێشمەرگەی پەیوەندیدەری پڕۆلیتاریاو ڕنجبەرانی دێهات دەبێت. من لە بار و دۆخی گوندەکانی مەڵبەندی "قەرەباخ" شارەزام و دەزانم ئەوان ئامادەگی و کارایی ئەمەیان تێدایە کە شان بە شانی ئێمە هەنگاو بنێن. من دەزانم کە هەڤاڵ لێنین ئاماژە بە هاوخەباتیی چینی کرێکار و ئەرتەشی ڕەنجبەری دێهات کردووە. ئەو دەڵی: ئەرکی سەر شانی چینی کرێکاری پێشڕەوە، کە بزووتنەوەی ڕەنجبەرانی گوند و ئاواییەکان بە دەستەوە بگرێت. ڕەنجبەری گوندەکانیش چەشنی کرێکار، لە لایەن بەگلەر و ژاندەرمەوە چەندین جار دەچەوسێندرێنەوە.

ئەژدەر بە هەموو توانا و هان و هەناسەیەوە لە بەحری زانست و ئەزموونی هاوڕێیانی دا وەمەلە کەوتبوو. وەک قوتابییەک، وشە بە وشەی لێ هەڵدەگرتنەوە و خۆی بەرەو سەر دەکێشا.

بەرەبەرە خۆر بەرەو ئاسۆگ دادەکشا. دەرگای ژوورەکە، بە ڕەمزێکی ناسراو دەنگی لێوەهات. دەرگایان کردەوە، ئەندامێکی کۆمیتەی کارگەری"بی بی هەیبەت" بوو. بە هاتنی ئەو، "چۆنیاتۆف" مانگرتنی سەرانسەریی مانگی مارسی ئاشکرا کرد. داڕێژەر و سازمانکاری ئەو مانگرتنە، سێ کەس لە ئەندامانی کۆمیتەی کرێکاریی شاری باکۆ بوون. چۆنیاتۆف پێڕستی کار و چالاکییەکانی بۆ خوێندنەوە و بەرپرس و چاوەدێرانیشی ناساندن. ئاماژەی بە دەور و نەخشی "نینا" و چالاکیی ئەندامانی گرێدراو بە "نینا"ی کرد. "چۆنیاتۆف"، ئەرکی دامەزراندنەوە و چارەسەکردنی چاپخانەکەی بە تەواوی خستە سەر شانی ئەژدەر.

هەتا تاریک بوونی هەوا دانیشتن و لە هەر بابەتێکەوە قسەیان کرد. بە ئامازەی چۆنیاتۆف، ئەژدەر لە جێ هەستا و پێکەوە چوونەدەر. گالسکەیەکیان بەکرێ گرت و بەرەو شەقامی"چادرویی" کەوتنەڕێ. کەمێک ئەولاتری ماڵی "جەبرەییل" ، ڕایان گرت و بە فایتوونەوانەکەیان گوت:

ـ تکایە لێرە چاوەڕوانمان ڕاوەستە، کەمێکمان شمەکی ماڵ هەیە و دەخوازین ڕایان گوێزین. ئەگەر کەمێکیشمان درەنگ کرد، هیچ خەم نییە، ئێمە ناهێڵێن ناهێڵین گلەییت هەبێ!

چوونە ژوور. حەوشەکە تاریک بوو. تاک چرایەکی ژووری جەبرەییل دەئاییسا. بە ئەسپایی لە دەرگایان دا، زۆری نەخایاند کوڕێژگەیەکی دە ـ دوانزدە ساڵی دەرگای لێکردنەوە. کوڕێژگەکە بە وردی تێیان ڕاما، ناسیاوی تێدا نەدیتنن.

ـ ئیشتان بەکێ بوو؟

ـ باوکت لەماڵەوەیە؟

ـ بەڵی!

ـ بڕۆ بانگی بکە بابێ.

ـ لە تاریکی دا مەوێستن... فەرموون هەڵکشێن... ـ لە قسەکردن دابوون، کە جەبرەییل گەیشتە سەریان. بە وردەی سەیری "چۆنیاتۆف"ی کرد.

ـ ئەی ئەی!... دیسان گەڕانەوە؟!

ـ بەڵی گەڕاینەوە!

جەبرەییل بەری دەرگای گرتبوو. چۆنیاتۆف بە تەوسەوە گوتی:

ـ بە ڕۆژی ڕووناک خوڵقی چایی خواردنەوەمان دەکەیت و بە شەویش ڕێگای هاتنە ژوورمان لێ دەگری!.. ئێمە بۆ چایی خوردنەوە ئێستاکەمان پێ باشتر بوو، بۆیە بۆی گەڕاوینەوە... هیوادارین دەست بە سینگی میوانانەوە نەنێیت و دەگەڵمان باش بی...

جەبرەییل وەک دەخەو مابێ و لە خەو خەبەر کرابێتەوە، پێکەنینێکی زۆرەملی خستە سەر لێو و بە دەنگێکی زۆر بەرز گوتی:

ـ فەرموون... فەرموون ... پێڵاوتان لەسەر دیدەکانم!

وەژوور کەوتن. هەر چوار دیواری هۆدەکە بە بۆیەی چەند ڕەنگە نەخشێندرابوو. لە دیواری سەورووو دا، بەشێک لە چیرۆکی "لەیلا و مەجنوون" ، بەبۆیەی چەند ڕەنگ ڕەسم کرابوو. تێیدا، مەجنوونی داماو، ڕووت و قووت و لەڕ و لاواز، لە باوەش گابەردێکی بیابان دا تخێل بووبوو. هەوێردە لە ناو قژی سەری دا هێللانەی کردبۆوە و هێلکەی تێدا دانابوو. لە هەر چوار کەنارانیشەوە ، جڕ و جانەوەری ئەفسانەیی دەوەرەیان دابوو. هەر شان بەشانی ئەو مەجنوونە بێچارەیەش، وێنەی کچ و کوڕێکی قنج ، لە دەم زەریایەکی شین، خەریکی هەڵمژینی بەرامەی گوڵی گوڵزاران بوون.

لە سووچێکی هۆدەکەدا، کۆمۆدێکی باڵابەرز، چەند چرای نەوتی لەسەر ڕۆندرابوو کە شووشە لامپای یەکێک لە چراکان، بە پەڕە تاوسی ڕەنگاوڕەنگی ڕازێنرابوویەوە. جەبرەییل بە پێچەوانەی ڕۆژ، کە جلک و بەرگی کارداری لەبەر دابوو، ئێستێ وەک خەوانینان بەرگی پۆشیبوو. دوولنگەیەکی نوێ، چاکەتێکی درێژو شەوکڵاوێکی مەخمەر، "جەبرەییل"ێکی نوێیان ساز کردبوو.

ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ لەسەر کورسی و لە پشت مێزێکی داپۆشراو بە مشەمای شین دانیشتن. لە سەر کورسیلەیەکی بەرامبەریشیان دا، جەبرەییل دانیشت. جەبرەییل بانگی کرد:

- چایی بێنن!

زۆری نەخایاند، کوڕیژگەکە سێ فینجان چایی لە سەر کەشەفێکی ئەنتیک دا هێنا و لە سەر مێزەکەی دانا. جەبرەییل چایی و مرەبای بۆ دانان و گوتی:

ـ لە بەڕێزانم تکایە، لەمماڵەدا، خۆیان بە میوان نەزانن و وەک خانەخێو دەگەڵم بزوونەوە... کەڕەم کەن چاییەکانتان بە مرەبا شیرین بکەن!
چۆنیاتۆڤ فینانی چاییەکەی وەلا نا و گوتی:
ـ با منیش ڕەپ و ڕاست پێت بڵێم کە من چایی ماڵی پیاوێکی وەک خۆت ناخۆمەوە.
جەبرەییل جووت چاوەکانی خڕ بوونەوەو لەم بێڕێزییەی چۆنیاتۆڤ شڵەژا. لەوانە بوو ئەگەر بە ڕۆژی ڕووناک ئەم کارەی پێکردبایە، دەی شیواند، بەڵام ببڕای ببڕا قسەی کاڵی "چۆنیاتۆڤ"ی وەخۆی نەگرت و هێدیانە گوتی:
ـ ئەی ئەگەر قەرار نەبوو چایی ماڵی پیاوێکی وەکی من نەخۆیتەوە، بۆچ دەرگای ماڵی پیاوێکی وەک منتان قەڵەشتۆتەوە؟!
ـ جەبرەییل خۆت باشتر لە هۆکارەکەی دەزانی.
ـ چایی کە هاتە بەر دەمی میوان، بە سەر خانەخێو دا نادرێتەوە... مەگەر ئەمە نازانی؟!... فەرموو چاییەکەت بخۆوە!.. بەڵام من لە سەر بەڵێنی خۆم ڕاوەستاوم و پاشگەز بوونەوەم نییە... من جوابی داوخوازییەکەی ئێوە بەرپەرج دەدەمەوە ـ بە دەم قسەکردنەوە شەوکڵاوەکەی داگرت و لەسەر مێزەکەی ڕۆنا و گوتی: من نا... ئێوە خۆتان دادوەر و قازی بن... کابرایەکی ڕێزدار هاتۆتە لام و بە پیاوی داناوم و ئامانەتێکی پێ ئەسپاردووم... خۆتان قازی و من تاوانبار، ئەگەر بەڵێن بشکێنم و ماڵی ئامانەت بە کەسێکی نەناس بسپێرم... دەبێ لەچکەی ژنان بە سەر دادەم و دمامک بگرمە ڕووم... نایکەم!

چۆنیاتۆف لێی توند کرد و گوتی:
ـ لالۆ تۆ پێت وانەبێ جەماعەتێکی ساختەچیت میوانن! هەر ئەو بابایەی کە شمەکی بە تۆ ئەسپاردووە، ئەو بە ئێمەی گوتووە، ئەگینا ئێمە لە کوێ خەبەردارین؟!
ـ ئێ باشە، ئەگەر ئەو پێی گوتوون و ئەو ڕای سپاردوون، ناونیشان و شوێنی ژیانی ئەوم بدەنێ با من بچمە لای...
ـ ئەو لەم شارە نەماوە!
ـ لە کوێیە؟
ـ لە هەندەرانە.
جەبرەییل ڕووی کردە ئەژدەر و گوتی:
ـ ئامۆزا گیان خۆ تۆ مسوڵمانی و ڕەسم و ڕسوومی خۆمان دەزانی... دەزانی کە بەڵێن شکاندن، ئیمان شکاندنە... شەرمەزاری ئەوم مەکەن!
ئەژدەر هێمنانە گوتی:
ـ دە ئاخر ئەتۆش ئینسافێکت هەبێ مامە گیان! خۆ ئێمەیش سەربەخۆ و گەللایی نەهاتووینە لاتان؛ ئەو ناردوونی و ئەو ناونیشانی ماڵی ئێوەی پێداوین... ئێمە خۆ عیلمی غەیبیمان پێ نییە کە چاو بنووقێنین و شتی شاراوە ببینین.
جەبرەییل تاوێک دەخۆی دا ما و، بێدەنگەی لێکرد. لەپڕدا گوتی:
ـ ئەدی کێ تاوانی زەرەر و زیانی من دەداتەوە؟
ـ چ زیانێک مامە گیان؟

ـ ئەی چۆن؟!... ئەو ژوور و دیوەخان و ژێرزەمینەی کە هاوڕێی ئێوە لێی بەکرێی گرتووم و هەر چۆڵ ماونەتەوە... ئەدەی ئەگەر ئەمە زیان نەبێ ، ئێوە چی پێ دەبێژن؟! ئاخر دەست و باڵی منیش ئەوەندە ئاواڵە نییە کە بەرگەی زیانی ئەوتۆ بگرم!

چۆنیاتۆڤ دەستی بۆ باخەڵ برد و هەندە دراوێکی بۆ لە سەر مێزەکە دانا.

جەبرەییل لە چاوترووکانێک دا ، پڕی پێداگرت و دوای ژماردن، لە تەنکەی گیرفانی نا و بە ڕوویەکی گەش و خۆشەوە، بە دەم پێکەنینەوە گوتی:

ـ دە جا ئەمجار فەرموون جایەکەتان نۆشی گیان بکەن.

چاییان خواردەوە و بە ئاماژەی دەست، جەبرەییل گوتی:

ـ فەرموون هەڵکشێن... کەلوپەلەکان لە باڵەخانە داندراون.

چونیاتۆڤ گوتی:

ـ ئەژدەر دەست و بردێک بکە و فایتوونەکە بێنە ناو حەوشە.

پێشەکی سندووقەکانیان هێنایە حەوشە و لە بەر دەرگا، ئامادەی سوارکردنیان کردن. جەبرەییل لە سووچێکی حەوشە چاوەڕانی بارکردن و ڕۆیشتنی دەکرد. سندووقی مەکینەکە، قەببە و قورس بوو. دەستی دوو کەس بۆ بەرزکردنەوە و خستنە سەر گالسکە دەروستی نەبوو. بانگی فایتونەوانەکەیان کرد:

ـ ئابرا وەرە دەستێکمان بدەیە با ئەم سندووقە پڕ لە چینی و بلوریاتە بە ساخی بار بکەین... قورس و قەببەیە و دستی دوو کەس نایگاتەوە.

بە یارمەتیی فایتوونەوان، سندووقەکانیان دانا و کەلوپەلی تریان لەسەر هەڵچنین. دوای ماڵ ئاوەدانی و ماڵاوایی کردن لە جەبرەییل، سوار بوون و ڕۆیشتن. لە لێژایی توندی شەقامی چادرویی دا، فایتوونەوان خۆی بە پاشکۆی فایتوونەکەوە هەڵواسی نەوەک ئەسپەکان هەڵخیسکێن.

ماڵی نوێی "نینا"، باڵەخانەیەکی دوو نهوومی بوو لە گەڕەکی "تازەپیر"ی خواردوو دا. نهوومی ژێرووی باڵەخانەکە، دوو دووکانی لێ سازکرابوو، بەڵام بەهۆی هەژار بوونی دانیشتووانی گەڕەک و نەبوونی بازاڕ، دەرگای دووکانەکان تەختە کرابوون و لە جیاتی ژێرزەمین تەرخانی دانانی شمەک کرابوون.

لە بەر هەر دوو پەنجەرەی نهوومی سەرووی باڵەخانەکە دا، بە شێوەی بینای ڕۆژهەڵاتی، دوو باڵکۆنی بۆ ساز کرابوو. دوو ژوورەکانی سەروویان تەرخانی "نینا" کردبوو. مەکینەی چاپ و کەلوپەلی پێویستان بردە سەر. مەکینەکەیان، زۆر بە وریایی و بە ئاسپایی و بە چەشنێک بردە سەر، کە تەنانەت خاووخێزانی"داداش ئۆڤ"یش هەستی ڕاگوێزانی گیازی"نینا"یان نەکرد. چاپخانەکە هەر لەسەر ئەو شێوازە دامەزرایەوە، کە "ڤلادیمیر زاخارڤیچ" دایمەزراندبوو. بۆ خنکاندنی دەنگی مەکینەکە، هەر چوار دیواری ژوورەکەیان بە چەشنێک نمەدپێچ کردبوو، کە ئەگەر تۆپیشت تێدا تەقاندبایەوە، دەنگ بو دەر نەدەچوو.

جگە لە دەستەی بەڕێوەبەرایەتیی چاپخانە، تەنیا"، داداش ئۆڤ"یش لە بوونی دەزگای چاپ خەبەردار بوو. خەبەرداربوونی "داداش ئۆڤ" لە بوونی چاپخانەیەکی

شاراوەش بەمجۆرە سازمان درابوو، کە خاوەنی چاپخانەکە بەهۆی هەژاری و کەم دەرامەدی، توانای وەرگرتنی جەوازی کاری نییە. چاپخانەکەش تەنیا پۆستەر و بروشوور و کاغەزی مارکداری نووسینگە بازەرگانییەکان لە چاپ دەدات، کە سات و سەوداکە بە شێوەی ڕەش و لە ڕێگای قاچاخەوە دەکرێت. هەر بۆیە، "داداش ئۆف" هەر نەک بەلات خاووخێزانی، بگرە تەنانەت بەلای خۆیشییەوە ورەی باسکردنی نەبوو. کاتی بەکرێگرتنی باڵەخانەکەش بە گوێیان دا خوێندبوو، کە دەزگای دەوڵەتی ئەگەر بەم چاپخانە و ئیجاری ماڵەکە بزانێت، واوەیلایە و ماڵیاتێکی هەر هێندە زۆری دەکەوێتەوە سەر، کە لەبنی دەرنایە.

"داداش ئۆف" و سەرجەم توێژی ورتکە بورژوای خاوەن ملک، لەژێر ماڵیاتی قورسی دەوڵەتی دا دەیان ناڵاند. لەو ڕۆژگارە ڕەشە دا، بە کرێچوونی باڵەخانەیەک بو چاپخانەیەکی قاچاخ، خۆی لە خۆیدا دەسکەوتێکی بەنرخ و هێژا بوو؛ هەربۆیە "داداش ئۆف"، هامووشۆی خزم و کەسانیشی بڕی و ناوی چاپخانەیشی لە دەفتەری مێشکی خۆی دا بە قفڵ و قەپاتکراوی هێشتەوە.

لە باڵەخانەکە دا، "نینا" یەک پشوو دەیکوتا. بە چوار زمانی ئازاری، ڕوسی، گورجی و ئاسۆڕی، گەلێک بەیاننامە، ڕاپۆرت، ئامۆژگاری، نامیلکە و پەروتووکی چاپ کردن. ئەندامانی پێشووی کۆمیتەی بلاڤۆکی "نینا"، لە جاران شارەزاتر خەباتیان دەکرد. سەرەڕای ئەوان، مەکینەوان و پیتچێنی نوێشی لەلاوە بۆ هاتبوون. "وانۆ سترۆڤا"ش زۆربەی کاتی شەو و ڕۆژانی لەوێ تێپەڕ دەکرد. ئەژدەر و "ڤەرا"ش،

کە لە ماوەی خەوتنی "نینا" دا، مەلووڵ و خەمبار بوون، هەنووکە لە بڵاوکردنەوەی بەرهەمی "نینا" دا دەوری هەرە چالاکییان وەرگرتەوە.

ئیتر دەوری خەوتن و کەوتنی "نینا" بەسەر هات و دڵبەخەمی و پەرێشانیی "ڤەرا"ش کۆتایی پێ هات. کاتێک، کە لە سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەری 1902، دوای شەش مانگ خەوتنی "نینا" ، یەکەمین بەرهەمی چاپخانە لە باڵەخانە هاتە دەر، ڤەڕا و ئەژدەر، چالاکیی جارانیان دەست پێکردەوە.

ئەژدەر هاودەم دەگەڵ کاری بڵاوکردنەوەی بەرهەمی "نینا"، دەگەڵ "حەمەعەلی"ش کاری دەکرد. حەمەعەلی، لێبڕاوانە خۆی دابوویە بەر کار و چالاکی و بە حەز و خۆزیایەکی گەرم و گوڕەوە بەرەو پێش دەچوو. خۆی بۆ تێکۆشانێک ئامادە دەکرد، کە جوابگۆی نیازی هەموو ڕەنجبەرانی گوندەکان ببێت. یەکەمین نۆبەرەی کاری تەشکیلاتی وەرگرت و بە هەگبەی پڕی بڵاڤۆکی "نینا"، ڕەوانەی مەڵبەندی "قەرەباخ" کرایەوە.

کۆمیتەی سەرانسەریی حیزبی سۆسیال دیموکراتی "کافکازیا"، لە تەدارەکی سازدان و بەڕێوەبردنی کۆنگرەی دووەمی حیزب دابوو. ئەندامانی ناوەندیی حیزب بەهەموو توانایانەوە هەڵدەسووڕان. شیکردندەوەی ئامانجەکانی حیزب، نیازمەندی ئامرازی پەیوەندیدەری حیزب و بەدەنەی ڕێکخراوەی خۆی بوو. لەم هەلە دا "نینا" قیامەتێکی بەرپا کرد، کە ئەوسەری دیار نەبێ. شەونامە، ڕوونکاری، بەیاننامە و ئاگادارییەکانی بەرهەمی "نینا"، هەر بە

چەشنی کۆترانی خۆشخەبەر، باڵیان بە سەر جەماوەر دا کردبۆوە و گوڵبارانی پەیامیان دەکرد. ڤەرا و ئەژدەر، ماندوونەناسانە و بەبێ وەستان، بە گشت لایەک ڕادەگەیشتن. شاری باکۆ، لە سای چالاکیی ئەم دووە، هەژا بوو.

"نینا" سەرەڕای کاری حیزبی، کاری ئەدەبی و وێژەییشی وەئەستۆ گرتبوو. کورتە نۆڤێل، وردە چیرۆکەکانی "لیۆن تۆلستۆی"، کە دیکتاتۆرییەتی تزاری و ستەمکاریی کار بەدەستانی ڕژێمی کردبوویە ئامانجی هێرش، جارانی جار، کەوتنەوە ژێرِ چاپ و بڵاو کرانەوە. بەمەش نەهەندرا و، بابەتی ڕەوشەنگەرانەی ڕۆژنامەی"ئیسکرا"یشی چاپ و بڵاو کردەوە. داوێنی پڕ خێر و بەرەکەتی"نینا"، ئەستێری وشەی بە سەر جەماوەر دا دەباراند.

کۆمیتەی سەرتانسەریی حیزبی سۆسیال دێموکڕاتی"کافکازیا"، لە سای بڵاڤۆکی "نینا" دا گەشابۆوە.

یەکەمین کۆنگرەی حیزبی سۆسیال دێموکڕاتی "کافکازیا" لە سەرەتای ساڵی 1903 دا، لە شاری "تفلیس" بەسترا بوو. "بۆگدان کنونیانتس" بە نوێنەرایەتیی حیزبی سۆسیال دێموکراتی شاری باکۆ، لەو کۆنگرەیە دا بەشداری کرد. هەر لەو کۆنگرەیەدا، نوێنەرانی شاری باکۆ، باتووم و تفلیس، بۆ کۆنگرەی دووەم هەڵبژێردرانەوە

کۆنگرەی دووەمی حیزب بە سەرکەوتوویی بەڕیوەچوو. ستالین، لە بەندیخانەوە پەیامی پیرۆزبایی، بیر و بۆچوونەکانی لەمەڕ کار و باری حیزبی خوێندرانەوە. دوای کۆتایی کۆنگرەی دووەمی حیزب، بۆگدان و هاوڕێیانی لە

تفلیسەوە گەڕانەوەی باکۆ و پشت ئەستوورتر لە جاران، خەباتی نهێنیی شار و گوندیان دەست پێکردەوە.

****

31

سەرەتای مانگی فێڤرییە بوو، کە "حەمەعەلی" لە گوندەوە گەڕاویەوە شار. لە زستانی ئەوێ ساڵێ دا، شاری باکۆ بەفری بە خۆیەوە نەدیت، باڵام وشکەسەرمای بێ بارژنی بەفر، شاری "باکۆ"ی تەزاند. بە پێچەوانە، لە مەڵبەندی "قەرەباخ" دا بەفر لە ئەژنۆیان بوو. لە گەڕانەوەی "حەمەعەلی"دا بەفری ڕێگا و بانان شەقڵی نەشکابوو. خۆی بوو، تاک و تەنیا و ڕچەشکێن هەر خۆی بوو. بۆ ئەوەی سەرمای بەندەنێ نەی ئەنگێوێت، ئەوەی بۆ دەبەرکردن بوو، لەخۆی هاڵاند بوو .

حەمەعەلی بە باوەشی پڕ خەبەرەوە گەڕایەوە لای هاوڕێیانی. بەرهەمەکانی "نینا"، چەشنی وردە سکڵی ئاگری باخەڵی کۆگای داری وشک، ئاگرێکی ئەوتۆی دە گەورە گوندی "قەرەقۆینلۆ" بەردا بوو، کە تەڕ و وشک پێکەوە دەسووتان. کوێخا و گزیر و بەگلەر، پێکەوە جێگایان پێ لێژ بووبوو. ئەمنییە و سەرباز و کاربەدەستانی دەوڵەتیش، لە ڕۆژی ڕووناکدا لە سێبەری خۆیان دەیترساندن. وەکی جاری جاران سەربەست و ئازاد، بە چۆلگە و ئاوەدانی دا تەراتێنیان نەدەکرد و بە مەزرا و ماڵی ڕەنجبەران دا نەدەخولانەوە. جەباربەگ، بە ماڵ و منداڵەوە دەگەڵ "قەرەقۆینلۆ" ماڵاوایی کردبوو. گوندی و ڕەنجبەر، یەکدەست و یەکگرتوو، لە دێهاتەکان دا وەک یەک ماڵیان لێهاتبوو.

حەمەعەلی لە کۆنە ماڵەکەی ئەژدەر دا تازە خۆی کردبۆوە، کە ئەژدەر هاتەوە و کورتایی هەواڵەکانی بۆ گێڕایەوە. ئەژدەر دوای دیدار و بیستنی کورتە خەبەری هاوڕێی، بەرەو چاپخانە گەڕایەوە.

ڕیگای هاتن و چوونە دەری چاپخانەیان ئەوەندە شارەزایانە دیاری کردبوو، کە سەرنج شکێن بێت؛ ئەوەی بە دەرگای ڕووکاری شەقام دا هاتبایە، بە دەرگاکەی بەری کۆڵان دا دەڕۆیشتەدەر.

لە ژووری مەکینەکەدا، چەند هاوڕێیەک دانیشتبوون؛ "چۆنیاتۆڤ"، بوگدان"، "مەلیک" ، "وانۆ ستروۆڤا" و ئەندامی باناوبانگی کۆمیتەی باکۆ" نیکۆلا کازارینکۆڤ" و چەند هاوڕێیەکی تر. چرایەکی گەرم کەرەوەی نەوتی لە نێویان دا و، ئەوانیش بە کۆزیلکە بە دەوری چراکەوە سەرگەمی وتووێژ بوون. "مەلیک" قسەی بۆ دەکردەن و ئەوانیش گوێگری بوون. گوتنەکە دەربارەی گرێبەستێک بوو، کە لە کۆنگرەی دووەمی حیزبی سۆسیال دێموکراتی"کافکازیا" پەسند کرابوو. ئەو گرێبەستەش باسی لێک نزیکبوونەوە و هاوخەباتیی هەموو کۆمیتەکانی "کافکازیا"ی دەکرد. دوای کۆتایی گوتنی مەلیک، ئەژدەر گەڕانەوی حەمەعەلی پێ ڕاگەیاندن. خەبەری گەڕانەوەی حەمەعەلی وەک موژدەیەکی گەورە بوو بۆیان. دوای گێڕانەوەی کورتەخەبەرەکانی ئەژدەر، مەلیک بە زمانی داهێنا و گوتی:

ـ من لە ڕێگای ڕێکخراوەی نهێنیی پاراستنەوە بەشوێن حەمەعەلی و براکەی دا چووم. بەدوا داچوونەکە ڕایگەیاندووە کە ئەو دوو برایە لە مەڵبەندی قەرەباخ دا بە

دوو خەباتگێڕ و تێکۆشەر ناسراون، بەڵام کاڵ و پەروەردە نەکراو ماونەتەوە. ئیتر ئێستا نۆرەی ئێمەیە و، ئێمە دەبێ لە نێویاندا کاری پەروەردەیی دەست پێ بکەین و ڕادەی زانست و زانیاریی چالاکڤانەکانیان بەرز بکەینەوە. پێویستە، دەست بە ئافراندنی ڕێکخراوەی ڕەنجبەران بکەین و باڵیان بەسەر دا بکێشین .

پیوتر ڕووی کردە وەستاکاری پیتچێنی ئازەری و، بە ئاماژەی دەست تێی گەیاند کە لاپەڕەیەک لە چاپکراوە تازەکانی بۆ بێنێ. پیتچێنەکە، لاپەڕەیەکی هەڵگرت و لەبەر دەمی ئەژدەری دانا. ئەژدەر بە وردی بە لاپەڕەکە دا چۆوە و ئەم ڕستانەی لێ خوێندەوە:" ... ئەمجار ئیتر ڕەنجبەری گوندی بێ هەواڵ و بێ هاوڕێ نییە. هێزی مەزنی کرێکاری شارەکان برا و برِبرِەی پشتییانە. ئیتر جووتیار و ڕەنجبەری لادێ چاوەڕوانی دڵنەوایی و بەرزیی درۆیینی دەزگای دەسەڵات دانانیشن و فریوی ساختەچییانی درۆزن ناخۆن. لەبیرمان نەچێت، کە هەر لە سەردەمی"ئەلەکساندر"ی دووهەمینەوە، بانگاشەی لاواندنەوە و بەخشینی دەرماڵەی درۆیین بە بنەماڵەی ڕەنجبەران، بڵاو دەکرایەوە، کەچی لەو ساوە هەتا ئێستاکێ، کەس بە قەدرایە دەنکە جۆیەکی خێر لە دەزگای دەسەڵات پێ نەگەیشتووە. لەمەو دوا، پارتی پۆلایینی کرێکار، دەستی هاوخەباتی بۆ لادێ درێژ دەکات و بانگەوازی پشتگیری و هاوخەباتیی بەهەموو لایەک دا ڕادەگەیەنێت .

هاوڕێیانی ڕەنجبەر! دەستی بەهێزی کرێکار، بۆ گوشینی دەستی ئێوەی ماندووی لە شارەوە بۆ دێ بەڕێوەیە.

بەڵێنی درۆیینی دەزگای دەسەڵات بێ خێرە و، ڕۆژی ئێوە ڕەشتر دەکاتەوە. خەباتی شێلگیری کرێکار و ڕەنجبەر، شار و گوند لە دوژمن دەکاتە گڕکان و ،هەست و نستیان دەسووتێنێ.

بۆ پێشەوە، بۆ خەباتێکی یەکگرتوو بۆ یەکسانی. بمرێ هەر چەشنە ئاشتبوونەوە و لێخۆشبوونێکی چینایەتی. چینی کرێکاری یەکگرتوو هەستیارە و فریوی دەزگای دەسەڵات ناخوات.

لە کۆتایی کۆبوونەوەکەدا، "چۆنیاتۆڤ"، دیسان بەسەر کارو بەرنامەی مانگی مارس دا چۆوە و، پەنجەی بەسەر وردەکارییە سەلمێندراوەکانی داگرت. ڕاوەستەکردن و پێداگریی"چۆنیاتۆڤ"، لە ئاخاڤتنەکانی دا، ئەمەیان لێ وەدەر دەکەوت، کە مانگی مارس ئاوسی بەسەرهاتی گەورەو گران دەبێ و گەلێک ئەگەری چاوەڕوان نەکراوی لێ دەکەوەێتەوە .

هەر ئەو شەوە، ئەژدەر دەستەوارێکی نووسراوەی چاپکراوی دەگەڵ خۆی هێنایەوە ماڵ. حەمەعەلی باڵتۆ کەوڵینەکەی لە خۆی هاڵاندبوو و لە سەر گازەرای پشت لێی خەوتبوو. ئەژدەر بەنیاز بوو نووسراوەکان لە ژێر تەختەپۆشی ڕفەی پشت سەری حەمەعەلی بئاخنێت، کە حەمەعەلی بە دەنگی خشە خشی کاغەز، لە خەو خەبەری بۆوە. هەستا و لە سەر جێگاکەی دانیشت. دوای کەمێک داماڵینی چاو و چەند باوێشکی دوور و درێژ، سەیرێکی "ئەژدەر"ی کرد کەوا لە بەر ڕوناکایی کەم سۆی شەمێک دا خەریکی کار بوو.

ـ ئەوە چ دەکەی کوڕە؟... بۆچ پێم ناڵێی چ شتێک حەشار دەدەیێ؟
جاری جاران، حەمەعەلی جگە لە دەگوژم دەبڕم، چی تری بە دەم دانەداهات، بەڵام هەنووکە نەرم و هێدی دەڵێ: "حاڵیم کە... تێم بگەیەنی... بۆچ پێم ناڵێی."
ئەژدەر بە پێکەنینەوە گوتی:
ـ کاکی لادێی شمەکی تۆیە تاقەتیان دەکەم... هەندێکم کەلوپەل بۆ کڕیوی، کە پێم وانییە لە "قەرەباخ" دا لەم چەشنەتان دەست بکەوێت. ئەم شمەکە، شتێکن کە هەم فرۆشیار و هەمیش کڕیار خێری لێ دەبینن...
حەمەعەلی هەستاپێ. کەوڵینەکەی خستە سەرشان و کڵاوەتیسکنەکەشی لە سەر کرد و گوتی:
ـ ئەرێ کاکی شارەیی دە تۆ پێم بڵێ بزانم ئەو شمەکە، چ شتێکن کە خێر و بێری پێوەیە؟
ئەژدەر لاپەڕەیەکی دایە دەستی:
ـ فەرموو بیخوێنەوە بزانە چۆنە!
حەمەعەلی هات لە بەر شۆقی مۆمەکە سەیرێکی دەستەواری نووسراوەی چاپکراوی کرد. دڵۆپی ئارەقی نێوچاوانی بە کۆنە کڵاوکەی ئەسترینەوە و گوتی:
ـ پێم بڵی بزانم ئەم کاغەزە چی تێدا هاتووە و باسی چی دەکا؟... ئەم بەزەیی و بەخشینە چییە؟... ئەم "ئەلەکساندر"ەی کە ناوی هاتووە، کێیە و چی کردووە؟... هەتا ئەم ڕووپەڕەم بە تەسەلی بۆ نەخوێنیتەوە، هەدا نادەم. بۆم بخوێنەوە با لە مێشکم دا ڕای بگرم... ئاخر لە سەدی هەشتای خەڵکی لادی چەشنی من ڕەش لە سپی جیا

ناکەنەوە... بۆم بخوێنەوە و بۆیشم لێکدەوە... مەبەست و ئامانجەکانم پێ بڵێ... من بە گیان گوێچکەم بۆت... دەی!

ـ سەبرێکم لێبگرە با من ئەمانە حەشار بدەم، جا ئەودەم دادەنیشین و ورد ورد پێیدا دێین و خاڵێکیشی لێ جێ ناهێڵین...

ـ بۆ مەگەر ئەمانە وەمن نادەی بۆ لادێ؟

ـ بەڵێ هەمووی بەشی تۆن حەمەگیان، بەڵام بەیانی هەگبەیەکت بۆ دەدۆزمەوە و...

ـ نەخێر کاکی شارەیی ئەو کارەم دەگەڵ مەکە!... ئەوە هاتو پۆلیسی بەر وێستگە تووشم هات، بەم سەر و پۆتەڕاک و کەوڵ و تیسک و جلکە ڕیندۆڵانەم، هەگبەم بە شانانەوە ببینێ، بڵێی لێم نەپرسێ: هەتیو ئەمەت لە کوێ دزیوە؟ !

دەمێکی باش پێکەوە پێکەنین. حەمەعەلی بە نووکی چەقۆ، تەقەڵی دروومانی بەری کەوڵینەکەی هەڵوەشاند. کەوڵینەکە، چەشنی زاری نەققەماسی دەمی کردەوە و حەمەعەلی گوتی:

ـ بێنە تێی ئاخنە... بەخوای نیوەی بازاڕ وماڵی شاری "باکۆ"یشی تێ ئاخنی، هێستایش نیوەی بەتاڵ دەمێنێتەوە.

ئەژدەر هێنای و حەمەعەلی زۆر بە شێنەیی لە نێوان پشت و بەری باڵتۆ کەوڵینەکە دا ڕایخستن و لە نێوانی هەر بەشێک دا بە چەند تەقەڵ دروومان، دایبەستن. دوای دروونەوەی کەنارەی باڵتۆکە، ڕایخست و لە سەری تخێڵ بوو. حەمەعەلی گوتی:

ـ دەست و پەلی بەرگدروونم چۆنە ئامۆزا؟... خۆ کەوڵینەکەم لێی دیار نییە شتێکی قووت دابێ؟

ـ دەستەکانت خۆش بن... تیک و درووومان لەمە باشتر هەر نابێ نابێ! باڵتۆکەشت باڵتۆیە و جێگای منیشی دەبێتەوە.

دانیشتن و ئەژدەر بۆی خوێندەوە. دەگەڵ خوێندنەوەش، بەند بەندی بەیاننامەکەی بۆ شی کردەوە. وشەکانی بۆ لێکدایەوەو پوختەو مەبەستەکەی بە کورتی بۆ گوتەوە.

شەو شەق بووبوو. ئەژدەر بەنیازی ڕاخستنی جێگا و بان بەرز بۆوە، بەڵام حەمەعەلی گورج و گۆڵ خۆی دابەست و گوتی:

ـ ئامۆزا ڕێبوار ئەشی هەر لە ڕێ دابێ. من دەڕۆم!... بەنیازم بەر لە گزنگدانی بەیانی، لە کەلی پشت وێستگە سەرکەوم و بەکاتی بەجێ بگەمە سەر سەکۆی شەمەنەفەر. پیاو ئەم کەوڵینە گرانبارە پڕبایەخەی بە شانەوە بێ، ناجایزە هەتاو لێی بدات. دەبێ بەر لە تاوهەڵاتان بگەمەوە.

حەمەعەلی ماڵاواییەکی گەرم و گوڕی کرد و لە شەقامە تاریک و بێ هەستەکەی گەڕەکی"داغلی" لە بەرچاوان نەدیوو بوو.

****

32

سەرۆک پۆلیسی نهێنیی شاری"تفلیس"، لە ڕۆژی شەشەمی فێڤریە و لە سەردانێکی کوتوپڕی چاوەڕوان نەکراو دا، گەیشتە وێستگەی شاری باکۆ. سەرهەنگ پاروشین، بە بەرگی غەیرە نیزامییەوە، لە وێستگەی ناوەندیی ڕێگەی ئاسن دا بۆ پێشواز و بەخێرهێنانی سەرۆکی پاراستن ڕاوەستا بوو .

سەرۆکی بەشی پاراستنی پۆلیس دابەزی و، بە گالسکەی خەوانینانەی پاروشین بەرەو ماڵی "لی لی یۆڤ"، جێگری ژەنەڕاڵ فەرمانداری شاری باکۆ وەڕی کەوتن.

هەرکە گەیشتنە بەر ماڵی "لی لی یۆڤ"، پاروشین بەر لە سەرۆکی پۆلیس دابەزی و دەرگای گالسکەی بۆ کردەوە. لێرە، ئیتر پاروشین ئەو کاربەدەستە بەدفەڕە بەرزەدەماخەی تینووی خوێن نەبوو، بەڵکە چەشنی نۆکەرێکی باب نۆکەر، دەرگای کردەوە و وشەی"فەرموو... فەرموو"ی لە دەم نەکەوت و دەست بەسینە لەپشت سەری ڕۆیشت.

دەرگای کۆشکی"لی لی یۆڤ"، بە ڕووی میواناندا کرایەوە. سەرەی خزمەتکارانی دەست بە سینە و کڕنۆشبەرانی باب نۆکەر، لە بەر دەرگاوە هەتا تالاری مەزن، بەڕتنیان چەماندبۆوە و بێ ڕوح و گیان ڕاوەستابوون. میوانەکان، هەر یەکەی بە پێی پلە و پایەی خۆیان، جێگایان بۆ دەست نیشان کرابوو. میوانەکان دانیشتن و چاوەڕانی

هاتنی خانەخێویان کرد. زۆری نەگرت، "لی لی یۆڤ" وەژوور کەوت. "لی لی یۆڤ" کورتە پیاوێکی سەر چەرمی بێ تووک بوو. بەرخە بەبەی ژێر گەردەنی، چەشنی بەرچێڵەی گاپیرەیەک داکەوتبوو. پشت ملی دەتگوت ملە بەرازە و گەڕان و سووڕانەوەی زەحمەت بوو. لووتی لە قەدەر شیپ و لاگووپەکانی ئەوەندە بچووک بوو، کە چاویلکەی شووشە ئەستووری بە زەحمەت ڕادەگرت.

"لی لی یۆڤ"، لە هاتنی ناو تالار دا، بەبێ ئەوەیکە پاروشین بە هەند بگرێ، بە بەر دەمی ئەو دا تێپەڕی و زۆر بە گەرموگوڕی دەستەملانی سەرۆک پۆلیس بوو. چارەکەسەعاتێک بەخێرهێنانی کرد و لە ڕادەبەدەر خۆی لێ نزیک کردەوە.

سەرپەرستی چێشتخانەی "لی لی یۆڤ"، لە سەری پەنجەی پێ هەڵدەسووڕا. لە سەر مەزنترین مێزی ناو تالارەکە دا، دەیان چەشنە شەراب و ساردی و بەرچێشتەی بەتام داندرا بوو. خورد و خۆراکی جۆراوجۆری وەک: هەمە نەوعە پەنیر و نەڤیشک و چەوری، ماسیی"ڤارل"ی چۆمی"سڤان" کە بە تینی هەڵم کوڵابوون، دەگەڵ چەندین چەشنە مرەبا لە چەندین شوێنی سەر مێزەکان چندرابوون. تەعاماتە خۆش ڕینگ و بۆن خۆشەکان، چاوی برسی و زگی برسییەکانیان بانگ دەکرد، بەڵام میوانگەل لە دەوری ئەم گشتە شتە دانیشتبوون و هەر وەک ئێشتیهایان کوێر بووبێتەوە، بەبێ وازی دەگەڵ خواردن دا خەریکی بازی بوون. خوان و سەر سفرەی "لی لی یۆڤ" هەمیشە بەم چەشنە ڕەنگینە. ئەو خۆی ئەهلی زگە و، نەوسنی و چڵێس بوونەکەی

نەقڵی مەجلیسانە. تەنانەت ژەنەڕاڵ فەرماندار و گەلێک لە کاربەدەستانی پلەبەرزی ناوچەکە، پەسنی دەکەن و لە جێگایان دەیگێڕنەوە .

کاردار و نۆکەر و سەرئاشپز، لە تالار وەدەر کەوتن و هەر سەردار و سەرکارەکان مانەوە. سەرۆک پۆلیسی پاراستن بە دەنگێکی کڕ دەستی بە قسە کرد:

ـ کارەساتی گەورە و گران لە دەور و بەرمان سەرهەڵدەدەن... ڕۆژگارێکی تاڵ و خەفەتبارمان لە کەمین دایە... لە "باتوم" و تفلیس دا گەلێکمان بەیاننامە و نووسراوەی چاپی دەست کەوتوون کە هەموویان فێرگەی ڕاهێنان و پەروەردەکردنی چینی کرێکارن. کرێکار خۆی بۆ مانگرتنێکی سەرتانسەری ئامادە دەکات و دەیان بەرنامە و شانۆیان بە دەستەوەیە... ئەرێ هیچ دەزانن سەرچاوەی سەرجەمی ئەم نووسراوەیە لە کوێ چاپ دەکرێت؟!... شارەکەی ئێوە... بەڵی شاری "باکۆ"ی ئێوە، پایتەخت و کۆنە چاڵی ئەم بەزمەیە!

"لی لی یۆف"، سەری بۆلای پاروشین وەرچەرخاندوە و تیژ و توند چاوی تێ بڕی. ئەو، لەم ڕوانین و سەیرکردنە دا سەرهەنگ "پاروشین"ی وەک پەلەوەرێکی پەڕ و باڵ چرووکاوی بەزیو هاتە بەرچاو. "لی لی یۆف" گورج نیگای لە پاروشین ڕاگواست و بە دەنگێکی نەرم و هیدی گوتی:

ـ بە بڕوای من چەلێ واباشە بەر لەهەر شتێک، لەسەر ئەم خوانە پڕ خورد و خۆراکە، خۆمان تەسەل تێر بکەین و دوایە تاوانی ئەم و ئەوان بژمێرین ـ پیاڵەی پڕ شەڕابی ئاڵی گورجستانی بەرز کردەوە و پیاڵەی لە پیاڵەی سەرۆک پۆلیس

کوتا و پیاڵەکانیان پێدا کرد. خواردن و خواردنەوەکەیان سەعاتێکی خایاند. لە ماوەی ئەم یەک سەعاتەش دا، وەک هیچ کێشە و گرفتێکی کۆمەڵایەتی لە گۆڕێ دا نەبێ، هەر

نەڤیشک= ڕۆنی کەرە، ڕۆنی بەرەمەشکە

حەنەکبازی و گێڕانەوەی نوکتە و قسەی هەلەق مەلەق و فرقە و هۆڕی قاقا و پێکەنین بوو؛ ئەو دەیگوت و ئەم بۆ دەگێڕایەوە. هەرکە سەرۆکی پۆلیس دەستی لە خواردن کێشایەوە، ئەوانی تریش دەست و دەمیان خاوێن کردەوە . "لی لی یۆڤ" سالۆنی قاوە و چایی خواردنەوەی بۆ دەستنیشان کردن. لە کاتی جێ هێشتنی تەلاری نان خواردن دا، سەرۆکی پۆلیس نەرمە سەمای سەرخۆشی لە ڕۆیشتن دا دیار بوو. ڕەنگی زەرد و زۆڵی ڕوخساری، بە تینی شەڕابی ئاڵ، سوورایی تێگەڕا بوو. جووڵەی شان و شەپیلک و ڕاوەشاندنی دەست و باڵ و تریقەی پێکەنینی بەلاشی، حکایەتێک بون لە سەرمەستیی سەرۆک.

چایی و قاوە و دووکەڵی جغارە، گەرمە کوانوویەک بوون کە تامی شەڕابیان شیرین تر دەکرد. سەرۆک پۆلیسی پاراستن دەنگی لێ هەڵێنا و هەر ئەو وتانەی پێشووی خۆی دووپات کردەوە. "لی لی یۆڤ" بەبێ ئەوەیکە ڕووی دەمی لە سەرۆک بکات، بەدانستە و بە ئەنقەست بە مێتۆد و مێلۆدییەکی زۆر تایبەت، کێشدار و تیندار گوتی:

ـ تکایە جەنابی خاوەن پلە! وتەی گرانبارتان لەسەر سەر و لەسەر چاوانمانە، بەڵام ڕجاتان لێدەکەم کە قسەی خۆمان بەسەر خۆمان دامەدەنەوە. ئەوە هەر خود بۆ خۆم،

هەفتەی ڕابوردوو، هەرچی بووە و هەرچی هەیە، لە توێی ڕاپۆڕتێک دا نووسیوە و پێشکەشی جێگری خاوەن شکۆ "تزار"ی مەزنم کردووە... تکایە ئەگەر مەتاح و نوکتەیەکی باڵاتر لە ڕاپۆڕتی بەندەتان پێیە، بیفەرموون!

لی لی یۆڤ، لەکاتی تووڕەبوونی دا، بەردەوام بە سەری دوو قامکانی، چاویلکەی لە سەر لووتی هەڵدەگرت و دای دەنایەوە. چاویلکی هەڵگرت و دایناوە و خەریک بوو درێژەی پێ بدا، بەڵام سەرهەنگ قسەی لە دەمدا بڕی و گوتی:

ـ جەنابی لی لی یۆڤ! بەڵێ ئێوە لە ڕاپۆڕتەکەتان دا ئامازەتان بە چاپ و بڵاڤۆکەکان کردووە کە لە باکۆ دا بڵاو دەبنەوە، بەڵام پەنجەتان بۆ تفلیس ڕاداشتووە کە گۆیا لەو شارە دا چاپ دەکرێن، تەنانەت "تفلیس"تان بە کوانووی سەرهەلدان ناو بردووە... بڵاڤۆکەکان مۆری شاری "باکۆ"یان بەژێرەوەیە؛ ئەی کەوایە لە شاری باکۆ چاپ نەکرێن، دەبێ لە کوێ چاپ بکرێن؟!

لی لی یۆڤ هەستی کرد تای تەرازووەکەی دێت بە قازانجی سەرۆک پۆلیس دابشکێت، بەبێ ئەوەی کە بزانێ چی دەڵێ، گەلایی گوتی:

ـ ئەوانە گرنگ نین!

ـ جەناب ئەدی چ شتێک لە قامووسی جەنابتان دا گرنگە؟!... کۆمیتەی باکۆ! مەگەر ئەوە هەر ئەو کۆمیتەیە نییە، کە خەوی لە چاومان تاراندووە؟ ئەرێ بۆچ پێم ناڵێی، کە ئەم کۆمیتەیە بە چ زمانێکی سیحراوی، نەتەوەی ڕووس، گورجی و ئەرمەنی... تەنانەت نەتەوەی تورکیشی پێکەوە گرێ داوە. تۆ بڵێی بە چ زانستێک ئەو چەند نەتەوەیان وەها

پێکەوە لکاندووە، کە سوێند بە سەری یەکتر دەخۆن؟!... ئاخر ئەگەر بە ڕەسم و یاسای ئایینی بێت، خۆ ئیسلام دانیشتن و تێکەڵاوبوونی مسوڵمان و گاور و فەلەی ترۆ کردووە و بە کفری دەزانێ... ئاخر ئەم بەزمە چی لە ژێر سەر دایە و بە چ زمانێک دەپەیڤێت، کە زنجیری ئایین دەتاوێتەوە... دەستی هەموو نەتەوە و ئایین و ئایینزاکانی تێک بەزاندووە و ، بەتێکڕا دژی ئێمە دروشم دەدەن؟... مەگەر هەموو ئایینەکان نەیان دەگوت، کە"شا سێبەری خودێیە لەسەر زەوی!"؟ ئەدی چی لێهان جەنابی لی لی یۆڤ؟... بۆچ دەنگی خودا بێدەنگ بووە و ڕەنگی شەریعەت کاڵ بۆتەوە؟!... ئەرێ جەنابتان خەبەرتان هەیە، کە دەوشمی سەر زار و زووانی کرێکاری ڕاپەڕیو، چییە و بانگی چی لێ دەدات؟... زمانم لاڵ... ئەوان مەرگ و نەمان بۆ تزاری مەزن دەخوازن... نامە و بڵاڤۆکەکانیان خەڵکی شار و گوندەکانی تین داوە و بۆ هێرش هێنان تیژی کردوونەتەوە... تۆ دەڵێی چی جەنابی جێگری فەرماندار؟

پاروشین لە داکەوتن و فسخواردنی لی لی یۆڤ، قەندی لە دڵ دا تواندبۆوە، ئاهێکی خۆشی بە هەناو دا گەڕا و پشوویەکی باشی تازە کردەوە. بە تەوسەوە هەڵی دایە و گوتی:

ـ بەڕێز، کەواتە ئێوە پێتان وایە ئەو بڵاڤۆکانەی کە مۆرکی کۆمیتەی "تفلیس"یشیان لە ژێر دراوە، هەر لە شاری باکۆ دەردەچن؟!

ـ نەخێر!... نا ، من لەسەر ئەو باوەڕە نیم و پێم وانییە... ئەمەش گرنگ نییە!...

"لی لی یۆڤ" چەشنی سۆپەی نێڵدراو، ئاگری لێدەباری. دەستێکی بەرز کردەوە و بە ئاشکرا و بێ پەردە قسەی لە دەم سەرۆک پۆلیسی پاراستن دا قرتاند و گوڕاندی:

ـ بڵاڤۆک لە کوێ چاپ دەکرێ و چلۆن بڵاو دەکرێتەوە، ئەمە بابەتی باسی کۆڕی سیاسەت نییە و شیاوی کەسانی نەپوختەیە. گرنگ ئەوەیە، کە پێی لێ بنێن و بڵێین کە نە ئێمە و نە ئێوە، هیچ لایەکمان بەم کۆمیتە کرێکارییانە نەوەستاوین و ئەوان ئێمەیان بۆڕ داوە. بەڵێ ئەوان لە شار و لادییەکان دا سەربزێوی دەکەن و ئێمەیش دەروەستیان نەهاتووین...

سەرۆک پۆلیس، کە دیتی "لی لی یۆڤ" پشووی گەرم کردووە و خەریکی سنوور بەزاندنە، بەنەرمی وەک ئەوەی کە ئامۆژگاریی بکات، گوتی:

ـ من لە لایەن جێگری خاوەن شکۆ تزاری مەزنەوە هاتووم... بەڵی ئەو خۆیان بەتایبەت منی بۆ یارمەتیی ئێوە ناردووە. بار و دۆخەکە ئاڵۆزە و قەیرانێکی کۆمەڵایەتی خوڵقێندراوە. ئێمە دەبێ زۆر وەستاکارانە دەگەڵ ئەم بار و دۆخە کایە بکەین. بەشی پاراستنی شاری ئێوە، لە ژێر فەرمانی ئێمە دایە و ئێمە لە"پیرزبۆرگ"ەوە فەرمان وەردەگرین. بەپێی گرنگی کار و خەباتمان دەبێ...

"لی لی یۆڤ"، وەک لە سەر ژیلەموی ئاگر دانیشتبێت، لەپڕ هەستا و دەستی بە هاتن و چوون کرد. سەرۆک پۆلیس واقی وڕما. دەمی لە گوتن کەوت و بە حەپەساوی ڕاوەستا. "لی لی یۆڤ" دەرفەتی قوزتەوە و هات لەبەرامبەر سەروک دانیشت و بە تەوس و پلاران سەرۆکی داگرت:

ـ ئەگەر بە کار و فەرمانە گرنگەکانمان بنازین و خەریکی بەرنامە دارشتن بین بۆ ئەم ـ لە بەر پەنجەرەوە، بە سەری پەنجە، ئامارەی کردە سەر چاڵە نەوتەکان و، مەڵبەندە کرێکارییەکانی نیشان دا ـ دەبێ بڵێم بەداخەوە ئێمە لەپاشین و ئەمانە زۆر لە ئێمەن هەروازتر هەڵکشاون... ئەوان داومان بۆ دادەنێنەوە و ئێمەین بە داوی ئەوانەوە گیرۆدە دەبین و دە داو دەکەوین... دەتەویست ئەوەمان پێ بڵێی جەناب؟!

سەرۆکی پۆلیسی پاراستن، بۆی دەرکەوت کە هێدی و هێور جووڵانەوە دەگەڵ ئەم جانەوەرە، دەردی سەر زیاتر ساز دەکات. لاواندنەوە و نەرم نیان بوون دەگەڵ جانەوەری کێوی، هەڵەیەکی مازنە. ئەوەتا بە پاشەکشەیەکی تاکتیکی، چلۆن خەریکە دەستی چەوری تاوان دە سەر و شانی ئەم و ئەوانێک هەڵدەسوێت و خۆی نەبێ، هەموو کەسێکی پێ خاتاکارە. ئاخر هەر ئەم "پاروشین"ەش لە راپۆرتێک دا بۆی نووسیبوو کە "لی لی یۆڤ" پیاوێکی ئەهل و سەهل نییە و بەردەوام لە ژێرەوە بۆ ئەم و ئەو لێدەدات و بەدایم خەریکی چاڵ هەلقەندنە. پاروشین بۆی نووسیبوو، کە هەمیشە دەمی بە ژێر گوێچکەکانی ژەنەرال فەرمانداروەیە و خەریکی دروونی کراسی تاوانە بۆ کەسانی دەور و بەری... بەچی دیارە لە کن فەرمانداریش بۆ ئەوی تێنەچاندبێت؟... هەموو کارێکی چەوتی لە چنگ هەڵدەوەرێ ئەم مایە فیتنەیە!

"لی لی یۆڤ" دەیەویست تێی هەڵچێتەوە، کە سەرۆک پۆلیس رێی پێنەدا و بە سەری دا خوێندوە:

ـ ئۆرگانی پاراستن، چاوکراوەیە و شارەزای کار و خەباتی خۆیەتی و ئاو ڕابوەستێ، ئەو ڕاناوەستێ. بە ئیشی خۆی شارەزایە و بێ پشوودان دەیکات و ڕاناوەستێ، بەڵام ئەوە ئێوەن کە نابێ چاوتان لە دەست و مستی ئێمە بێت. هەموو چالاکی و هەڵسووڕانەکانی کۆمیتەی کرێکاری، نهێنی نین، بەڵکە زۆربەیان ئاشکرا و لە بەرچاوی ئێوەدا مان دەگرن... کۆ دەبنەوە... بڵاوۆکە بە دار و دیوارەوە دەچەسپێنن و...

لی لی یۆڤ دەنگی دەپاڵ دەنگی سەرۆک هەڵکێشا و بەرزتر لەو گرماندی:

ـ تەنیا پەلامارێکی کوتوپڕی چەشنی برووسکە پێویستە... قومارکردن بە وشەی زەق و ڕەق، دەردێک دەوا ناکات... خۆ بزواندنێک... دەست بەکار بوونێک... هێرشێک پێویستە! جەنابت فەرمووت، کە کارەساتی گەورە و گرانمان لە سەر ڕێیە!... ئەم کارەساتانە دەبێ چی بن جەناب؟!... پێویستە و وا باشە، کە هەر لەم دانیشتنە دا بۆمان ڕوون بکەیتەوە! ـ لە کاتی گوتنی ئەم ڕستەیە دا، سەیرێکی "پاروشین"ی کرد. پاروشین چەشنی شێری پەڕۆ، لە ناو کورسییەکەی دا پان ببۆوە.

ـ بیر و ڕای تۆ چۆنە جەنابی پاروشین؟!

پاروشین هەر وەک لە خەستە خەوێکی قورس دا ڕایان تلەکاندبێ، شەکەت و شێواو وەڵامی داوە:

ـ من پێم وایە نوێنەرانی کۆمیتەی کرێکاری، خەریکی سازمانکارین بۆ ڕابوون و ڕاسانێکی تریشقەئاسای گشتی...

ـ کەنگێ؟ ... بۆ کەنگێ!

پاروشین چەند جاران ویستی وڵامی بداتەوە، بەڵام لی لی یۆڤ چەشنی ڕێژنەی باران، پرسیاری بەسەر دا باراند.

ـ کەنگێ؟... لە کوێ؟... نوێنەرانیان کێن؟... سازدەر و ڕێکخەری ئەو هەستانەی تۆ دەی بێژی، کێن و چ کارە و چ کەسن؟!

پاروشین چوست و چالاک گوتی:

ـ چەندێکە بەشی پاراستنی ئێمە، لە شاری باکۆ دا خەریکی کۆکردنەوەی زانیارییە. بەرنامەی فرە تایبەتیمان هەیە بۆ ناسینی کۆمیتەی کرێکاری و ئەندامانی ڕێکخەری ئەو ئۆرگانە... هەر ئیمشەو کۆبەندیی بەرهەمی کارەکانمان لە دار دەخەین و شتێکمان دەکەوێتە دەست.

"لی لی یۆڤ" بە ئەوپەڕی تووڕەیی گوتی:

ـ بەرهەمی کارەکانتان بکەوێتە دەست یان لەناو بچێت، پووشێک ناهێنێت... هەر ئیمشەو... بەڵی هەر ئیمشەو، دەبێ کوتوپڕ هێرش بکەینە سەریان... دەبێ ماڵیان گەمارۆ بدەین و تێکییانەوە پێچین... پێویستە گورزی کوشندەیان لێ بدەین و زەبری دەست و مستی ئێمە بچێژن...

ـ بەدەم قسەکردنەوە، چەند جاران خولی دا و مستی گرێکراوی هەڵسووڕاند، بەڵام لەپڕ دەستی قووچاوی شل بوونەوە و هەوای دەنگیشی کز و نەرم کرد و بە ئاهەنگێکی وێنە پاڕانەوە و نزاکاری گوتی:

ـ ئێمەین ڕاگری ئیمپراتوریای ڕووس... ئێمەین بەرگر و لادەری دوژمنانی تزاری مەزن... چارەنووسی ئەم نەزم و زاکوونە بەئێمە سپێردراوە و ئێمەین دەبی بە خوێن و بە گیان بی پارێزین... بەڵام چی رادەبرێ و چی دەقەومێت؟...

سەربزێوانی کۆمیتەی کرێکاری توند و تیژ و بە دەمارن و، ئێمەیش نەرم و نیانین... ئیتر ئەگەر ئەم ئاوە بەم جۆیە دا تێپەڕ ببێت، حکومەتمان پێ ڕاناگیرێت و ئێمە تێک دەشکێین... ئەوان باسی ئەنتەرناسیۆنال دەکەن و هەرچی نەتەوە و ڕەگەز و ئایینیداری ئەم وڵاتە مەزنەیە، تێکیان لکاندووە و بەگژ ئێمەیان دا کردووە. دروشمی زەق و بەرچاوی یەکی ئەیاری پارەکەیان بانگاشەی یەکێتیی نەتەوەکان بوو. درۆشمی ئەمساڵی ئێمەیش، دەبێ تەواو پێچەوانەی دروشمی ئەوان بێ... دەبێ نەتەوە پەرستەکانیان لێ تیژ بکەینەوە و ڕیسەکەیان لێ خاو بکەینەوە. پێویستە پشتی ئایینداڕەکان بگرین و بە دەستی ئەوان، پشتی ئەمان تێک بشکێنین ـ بەدەم وتاردانی شانۆگەرانەیەوە، هاتەوە سەر جێگاکەی خۆی و، ڕوو بە سەرۆک پۆلیسی پاراستن دانیشتەوە. سەرهەنگی میوان دەگەڵ سەرهەنگ پاروشین چاوەبڕکێ و سرت و خورتیان بوو. "لی لی یۆڤ" بەم سرت و خورتەیان، کرمی لە مێشک دا بزووت. بە هێوری دەستی پێکردەوە:

ـ ئێمە، لەو بەرزەوە خودایەکمان هەیە و لەسەر ئەم خاکە پاکەش دا، تزاری مەزنمان سایە و سێبەرمانە. ئێرانییەکان، پاشکۆناوی "سێبەی خودا"یان بۆ پاشای خۆیانەوە هەڵبژاردووە. پاشکۆناوی سێبەری خودا بۆ گێلەپیاوێکی کاس و نەزانی وەک "حەمەعەلیشای قەجەر" کفرێکی مەزنە... ئێمە لەژێر سێبەری ئیمپراتورێکی جوانمێری فرشتە ڕەوشت دا دەژین... ئێمە لەسای ئەو مەزنە مرۆیەدا، تەسەل و بەختیارانە دەژین... ئەی کەوایە پڕ بەپێستی خۆیەتی، کە پاشکۆناوی "نوێنەری خودا"ی پێ

بدەین... ئێوە لەم گشتە خورد و خۆراک و شەربەت و شەڕابە بڕوانن... ناز و نیعمەت لەمە هەورازتر نابێ، برایان!... سفرەمان ڕەنگینە... ناو و ناوبانگمان زەنگینە... ژن و منداڵمان دەیان کارەکەر و نۆکەر و قەرەواشیان لە خزمەت دایە... هۆشتان بێ بەڕێزانی من!... دەبێ بەریان پێ بگرین و توخم و تۆمیان نەهێڵین... تڵتەپیاوانی گێل و هوڕ، بۆرە کرێکاری چڵکن و پێخاوس، گەرەکیانە سەرچاوەی ئەم خێر و خۆشیانەمان لێ کوێر کەنەوە... دژی دەزگای دەسەڵات دروشم دەدەن... باسی مەرگ و نەمانی پاشای هێژامان دەکەن... بەڕێزان هۆش و بیرتان بێ کە هەلەکە ناسکە و دەبێ چارەیەکی ئەم قەیرانە بکەین...

ـ ئەمانە تیۆرین جەنابی لی لی یۆڤ...

لی لی یۆڤ، بەر لە وەڵامدانەوەی سەرۆکی پاراستن، بۆ پشوو تازەکردنەوە ئیستێکی گرت و بینێکی خواردەوە. سەرۆکی پاراستن ویستی لەو چاوترووکانە دا وەڵامی لی لی یۆڤ بداتەوە، کەچی لی لی یۆڤ ڕێی پێ نەدا و دەستی پێکردەوە:

ـ تیۆری لە مێشکی ئێمە دایە و کردەوەش هەر لە دەستی خۆمان دا؛ تیۆریی ئێمە، کار و کردەوەی بە دوا دا دێت ، جەنابی پاروشین! ـ دەگەڵ ناوهێنانی پاروشین، بە وردی سەیری کرد و لە مێشکی دا بە شوێن جانەوەرێک دا دەگەڕا کە هاوشێوەی پاروشین بێت... بڵێی وەک داڵاش نەچێت؟... نا... نەخێر چاوی داڵاش لەم ڕەنگە نییە... چاوەی پارۆشین چەشنی چاوی قەلە ....

ـ من پێم وایە هەتا درەنگ نەبووە، پێویستە هەر ئیمشەو، بەڵی هەر ئیمشەو دەبێ هێرش و گەمارۆ و داپڵۆسین لە یەک کات و بە یەک دەم دەکار بکەین. ئەم گەڵاڵەیە بەڕێوە بەرین و دوای دەست و پەڵ شوشتنمان، ئەو دەم ژەنەڕال فەرماندار خەبەردار بکەین .

لی لی یۆڤ هەر دوای ئەم وتەیە، لەجێ هەستا و چاویلکەکەی لە سەر لووت وەلا برد. هەستانی"لی لی یۆڤ"، بە واتای هەستانی میوانەکان و کۆتایی دانیشتنەکە بوو. لی لی یۆڤ بۆ بەڕێ کردنی میوانەکان، هەتا بەر دەرگایان دەگەڵ هات. دوای ماڵاوایی کردن، سەرۆکی پاراستن، ڕووی کردە پاروشین و گوتی:

ـ ئەی کە ئەم "لی لی یۆڤ"ە کابرایەکی سەیر و سەمەرەیە ...

پاروشین:

ـ لە تاقمی چەپەڵانە!

لی لی یۆڤ دوای بەڕی کردنی میوانەکانی، پەرۆش و دڵ و دەروون کەیل، لە ژوور دا هات و چوو. کاردارێک خەریکی کۆکردنەوە و هەڵوەژاردنی خوانی سەرمێزەکان بوو. لی لە یۆڤ سەیرێکی کرد و لە مێشک دا بەدوای جانەوەرێک دا گەڕا کە هاوچەشن و هاوشێوەی کاردارەکە بێتەوە ـ ئەمە، لە خوو و خدەکانی لی لی یۆڤ بوو کە دەگەڵ هەر کەس تۆقەی کردبایە، گورجێک هاوشێوەی بۆ دەدۆزییەوە. کاردارەکە نەدەچۆوە سەر پەلەوەر؛ گوتی نەخێر ئەمەیان کوت و مت، چۆتەوە سەر سەگێکی سەولە خۆری خوێڕیلکە... کلکەسووتە دەکا و داوای نان دەکات.

تالاری مەزنی لی لی یۆڤ هەر ئەوەندەی گوڵ و گوڵدان و گژ و گیا تێدا بوو، دەتگووت سالۆنی گوڵفرۆشانە. چەند دارە لیمۆی "لەنگەران" لە بەرێکەوە و لە بەرێکی تریشەوە گوڵەژاپۆنیی ئاڵ، لک و پۆیان ڕاکێشا بوو. لی لی یۆڤ، بە ژێر لکی دارەگوڵان دا دەهات و یەک یەکیانی بە چاوی کڕیارەوە سەیر دەکرد. بسکۆڵەی لکی ناسکی دارەگوڵ، چڕۆیان کردبۆوە و خونچەی تازەپشکووتووی وەک خوێنیان پێیدا شۆڕ بوونەوە. چاوەکانی لی لی یۆڤ، لە سەر چەپکە گوڵێکی سوورەترشی دا ڕاوەستا و سوورایی لە چاو گەڕا. دەمی بۆ گوڵەکان برد و وەک شیعر بڵێتەوە دەمی بزووت:

ـ خوێن!... خوێن ڕژتن... خوێن بڕێژە... تەنیا بەخوێن ڕژتن دەکرێ پشتی ئەم تەڤگەرە تێک بشکێندرێت. بەدەم ورتە ورتی خۆدواندنەوە بەرەو تلێفۆن چوو. تلێفۆنی هەڵگرت و زەنگی لێدا. بە دەنگێکی فەرمان ئاسا، فەرماندەی هێزی لەشکەری "لابین"ی ویست. تاوێک گوێ بە تلێفۆنەوە ڕاوەستا. پێیان ڕاگەیاند کە فەرماندە بە دەستەوە نییە. ئەمری کرد هەرچی زووتر بیدۆزنەوە و بۆ ماڵی جێگری فەرمانداری ڕەوانە بکەن.

بە دەم خەیاڵاتەوە، چەندێک بە ژوور دا هات و چوو. سەیرێکی کاتژمێرەکەی کرد؛ دەمژمێرەکە چواری نیشان دەدا. سەری سەعاتی پێنج، دەبوایە لە ماڵی ژەنەڕاڵ فەرماندار بوایە. بەڵێن بوو دەگەڵ فەرماندار سەبارەت بە بزووتنەوەی کرێکاران قسە بکەن، بەڵام سەبری گرت و دانیشت و چەند ڕاپۆرتی بۆ "سەران" نووسی.

هەر ئەو ڕۆژەش، پاروشین و سەرهەنگ پۆلیس، سەرقاڵی دارشتنی گەڵاڵەی هێرش و گەمارۆ و خاشەبڕکردن بوون. گەڵاڵەی ئەوان بە چەند ڕاپۆرتێکەوە بەسترابۆوە، کە هێشتا بە دەستیان نەگەیشتبوو. جووتەی سەرهەنگان، لە چوار دیوارێکی دەرگا گاڵەدراو دا خەریکی ڕستن و چنینی گەڵاڵەیەک بوون کە دەگەڵ تاکتیکی هێزی کرێکار، گەلێک نامۆ و بێگانە بوو .

پاروشین چەند جارێک ئەو هەلە بەنرخەی وەدەست هێنابوو کە دەگەڵ جەنابی ژەنەڕاڵ فەرماندار دابنیشێت و سەبارەت بە ئەگەری سەربزێویی کرێکاران بیر و ڕا بگۆڕێتەوە. تەنانەت چەند ڕێنموونی فەرمانداریش لە بەرنامەی کاری خۆی دا گونجاندبوو. پاروشین لە خودای دەویست کە ژەنەڕاڵ فەرماندار بە ئاماژەی سەری پەنجە بانگی بکات و کاری پێ بسپێرێت. بەڵام "لی لی یۆف"ی چەپەڵ ئاستەنگ و بەرگری سەر ڕێگای بوو. لی لی یۆف، بە چەشنی جۆڵاتەنە، ژەنەرال فەرمانداری لە تۆڕی خۆی دا قەتیس کردبوو. زۆربەی هەری زۆری کاری نهێنیی، کە لە نووسینگەی ژەنەڕال دا گەڵاڵە دەکرا، لی لی یۆف ڕاوێژەر و خەت دەری ژەنەڕاڵ بوو. هەمیسان پاروشین لە فێڵ و فەرتەنەی ژەنەڕال فەرمانداریش بێخەبەر نەبوو. ئەو دەیزانی کە ئەو ژەنەڕاڵە، دەیان مۆرەی بەکاری هەیە و هەرچی خەبەری دەستی یەکەمە، ئەوان بۆی کۆدەکەنەوە و ڕاپۆرتیان لە سەر دەنووسرێت و بە قازانجی ژەنەڕاڵ دەکەویتە بەر چاوی خاوەن پلەی بەرزی حکومەتی. بەڵام مۆرە بەکارەکانی ئەو کاتە ڕۆژی ڕەشیان لێ دادەهات، کە

ڕاپۆڕتێک لە سەر ڕووداوێکی درۆیین ئامادە کرابایە و مایەپووچ دەرکەوتبایە؛ ژەنەڕاڵ دەستی چەوری دە سەر و بەرۆکیان هەڵدەسووت و ڕووڕەشی دەکردن. پاروشین، بە "لی لی یۆڤ" نەدەوەستا، چونکە ژەنەڕاڵ لایەنگر و چاوسووری بوو. سەیر هەر ئەوە بوو، لی لی یۆڤ، بەبێ ئەوەیکە ژەنەڕاڵ فەرماندار خەبەردار بکات، بۆخۆی ڕاپۆڕت و نامیلکەی بە مۆر و واژۆی کەس نەزان ڕەوانەی بارەگای تزاری دەکرد و خۆیشی لێ بێ ساحەب دەکردن. لە نامە و ڕاپۆڕتەکانی دا، بەزەیی بە کەس دا نەدەهات و تەنانەت وردە پرێسکەی ژەنەڕاڵ فەرمانداریشی بەلای خاوە شکۆیانی پلەبەرز دا دەکردەوە.

پاروشین لە دانیشتنە سێ قۆڵییەکەی ماڵی"لی لی یۆڤ" دا، تەواو ترسی وە دڵ کەوتبوو. چونکە دەیزانی دەقاودەق نا، بەڵکە هەرچی شانەی پیس و مەترسیدراە دە سەری ئەو دا دەشکێندرێت. پاشملە، هەر تەنیا بەلای ژەنەڕال فەرماندار نا، بەڵکە لە کن وەزیری کار و باری ناوخۆ و بارەگای تزار و دیوەخانی سەرانی نیزامیش دا، دەیتوانی قسەی هەڵبەستراوی ناجایەزی لە زمانی ئەوەوە بڵاو بکاتەوە .

پاروشین بۆ پێشەبڕە لێدانەوەی لی لی یۆڤ، دەیان قەناتی خەبەرچێنینەوەی وەگەڕ خست بوو. تەنانەت "یگۆرۆڤ"ی کاربەدەستی پێشووی ئیدارەی گومرکاتیشی لە لیستەی ئەمربەران دا ناونووس کردبۆوە.

"یەگۆرۆڤ"، دوای ڕاو ڕاوێنەکەی ماڵی غولام و دەربازبوونی "نینا" و مردنی غولام لە ژێر ئازاری

زیندانەواناندا، دیسان کەوتەوە ژێر چەپۆکی پاروشین. بەڵام "پاروشین"ی داماو، کە دەراوێکی ڕوونی لە داهاتوو دا بەدی نەدەکرد، ناچار بوو دەست بۆ هەموو هەژگەڵێک درێژ بکات.

ئەو ڕۆژە، پاروشین و سەرهەنگ پۆلیسی بەشی پاراستن، لە نووسینگەی خۆی دا سەگەرمی خوێندنەوە و ڕاست و ڕیس کردنی ئەو کۆگا خەبەراتە بوون، کە لە شاری باکۆ دا کۆ کرابوونەوە. پاروشین و میوانەکەی، پۆسەلی خەبەرەکانیان لە سەر نەخشەی شاری باکۆ دا بەچەشنێک چنی، کە شوێنی چاپخانە و ڕچەی پێی"نینا"ی تێدا دەرکەوێت. لە نەخشەی پۆسەلەکان دا دەردەکەوت کە "نینا" دوای ماوەیەک ڕازان و خەوتن، دیسانەکە سەری هەڵداوەتەوە. سەرهەڵدانەوەکەیشی زۆر ژیرەکانە و بوێرانە دیاری دەدا. خۆ ئەگەرچی هیچ کووچە و کۆڵان و شەقام و بازاڕێک نەبوو کە بە شەو و بە ڕۆژ، دەیان هەس هەس و چاودێری ژن و پیاوی تێدا نەچووبێت، بەڵام نینا لە هەموو شوێنێک دا جێ پەنجەی دیار بوو. گشت پشکنین و شوێن هەڵگرتن نەما نەیکەن، بەڵام "نینا" نەدۆزرایەوە.

ئەرێ بڵێی ئەو گشتە چالاکییە، لە دەست و مستی کچۆڵەیەک هەڵبوەڕێت؟ تۆ بڵێی ناوی"نینا"، هەر بۆ شوێنە ونکە نەبێ؟ بەچێ دیارە، دەیان کچ هەر بەو ناوە، چالاکانە سەری کاربەدەستانی دەزگای پاراستنیان نەشێواندبێت؟ بە گوێری ڕاپۆڕتەکان، چەندین کچۆڵەی ڕووس، بەڵام بە ڕواڵەت و بەژن و باڵای جیا جیا، خەریکی چالاکین. لە ناو ڕاپۆڕتەکان دا، هی "یەگۆرۆڤ" لە گشتیان وێچووتر بوو، هەربۆیە پاروشین زۆرتر پشتی بەوەوە بەستبوو، چونکە لە

دەمی لێک بڵاوبوونی سندووقی ماتریسەکان، ئەوە هەر ئەو یەگۆڕۆڤ بوو کە"نینا"ی بەچاوی سەر بینی بوو. هەمیسانیش لە کارەساتی ماڵی "غولام" دا بەشوێن پێی دا چووبوو. تەنانەت نەک هەر"نینا"، بگرە کوڕێکی ئازەریش، کە هاوخەباتی"نینا"یە، لە ڕاپۆرتەکانی یەگۆرۆڤ دا هاتبوو.

لە ڕاپۆرتەکان دا هاتبوو، کە "نینا" و کوڕە ئازەرییەکە، لە چەند شوێنی جیا جیا دا پێکەوە بڵاڤۆکیان بە سەر خەڵک دا بڵاو کردۆتەوە. کوڕە ئازەرییەکە، ئەگەرچی لە چەند شوێن دا بیندراوە، بەڵام ناوی ڕاستەقینەکەی دیار نییە. لە ڕاپۆرتەکان دا ناوی "پەتیا"، "کۆلیا"، مامە پیرە، "چاویلکە لەچاو" و "مامە ڕیشە"، جارانی جار نووسراوە.

پاروشین و میوانەکەی بۆ چارەسەری و کۆتایی ئەم ئاریشەیە، هەتا درەنگانێک خەریکی خوێندنەوە و بە شوێن داچوونی مۆرە چالاکەکان دانیشتن و کاریان کرد. شەویش بۆ شێوخوردان چوونەوە ماڵ و دوای نان خوردنێکی بە پەلە، پاروشین گەڕاوە نووسینگەکەی و هەرکە گەیشتەوە،"ڤاڵتەر" ، خەبەری پێدا کە"یەگۆرۆڤ" گەراوەتەوە و چاوەڕانی دیدارە .

ئیتر "یەگۆرۆڤ" ئەو "یەگۆرۆڤ"ی جاری جاران نەبوو کە بە دیتنی پاروشین چەشنی داس ، بەژنی بچەمێنێتەوە و بێ ڕوح و گیان لە سەرپێ واق وڕماو ڕابوەستێت. بە سەری زمانان بە "ڤاڵتەر"ی گوتبوو، کە خەبەری گرنگ و دەستی یەکەمی پێیە و دەبێ سەرهەنگ ببینێت.

کاتێک "ڤاڵتەر" هات و خەبەری گەڕانەوەی "سەرهەنگ پاروشین"ی پێدا، زۆر خەوانینانە هەستا سەرپێ و لەبەر

ئاوێنە سەیرێکی خۆی کرد. یەخە و بەرۆکی ڕێک و پێک کرد و دەستێکی بە سمێڵی قیتی داهێنا. دوو قامکی دەستی لە گیرفانە چکۆڵەی جلیتقەکە بەزاند و بە ژێستێکی ناپۆلیۆنانە، وەپێش "ڤالتەر" کەوت.

هەر پازدە ڕۆژ بەر لە ئێستاکە، ئەگەر "یەگۆرۆڤ"ت بدیبایە، بەزەییت بە حاڵی دادەهات. لەش و لاری شل و داچۆڕاو، جلک و لیباسی بەری شەمزاو، ڕیش و سمێڵی تەنک و کەمتووکی شپرزە و ڕەنگ و ڕوویەکی زەردی زەعفەرانی؛ نزیک بە مەرگ دیاری دەدا. لە برسان و لەبەر بێ ئەنوایی، وزەی ڕۆیشتنی نەبوو. لە گوتن و لە ئاخافتن دا زمانی نەدەگەڕا و گوزەرانیشی چەشنی سەگی کۆلانان بە سەمەرگی بوو. ئا لەم حاڵەدا ئەمربەرانی پاروشین دۆزیانەوە و ڕەکێشی بارەگای "پاروشین"یان کردەوە.

کەس نازانی بازی بەختەوەری کەی دێت و دەنیشێت و کەنگێ بە زویری باڵ دەکاتەوە و دەفڕێت! ئەودەم کە "یەگۆرۆڤ" کارمەندی پایەبەرزی گومرکات بوو، بازی بەختەوەری لە سەر ماڵی هەڵنیشتبوو. دارا و تەسەل و بێ خەم و مەراق بوو، بەڵام لەپڕ باز فڕی و تووشی نەهامەتی هات. ئەودەم کە ئەمربەرانی پاروشین لە سەر شەقام دۆزیانەوە، تۆزکاڵە گیانێکی کزۆڵی پێ مابوو. دوای تێر کردن و دەست بە سەرداهێنانێک، بردیانە لای پاروشین. پاروشین بەرنامەی کاری بۆ داڕشت و بۆ گوزەرانی ڕۆژانەش، پارەیەکی دایە و ڕەوانەی کوچە و کۆلانانی کردەوە .

بە شوێن"ڤالتەر"دا دەرگای نووسینگەی "پاروشین"ی بۆ کرایەوە. وەژوور کەوت و بێ ئەوەیکە وەک جاران بەژنی

بچەمێنێتەوە، لە شانی دەرگاکە دا ڕاوەستا. سەیر هەر لەمەدابوو کە پاروشین بە پێچەوانەی جاران لە بەری هەستا و بە ڕوویەکی گەش و خۆشەوە گوتی:

ـ فەرموون... فەرموون نزیکتر ببنەوە جەنابی یەگۆرۆڤ ـ [ئەوە چ دەبیسم؟ جەناب؟] ... فەرموون با بزانین خەبەرات چییە... ئیتر ئێستا جەنابی یەگۆرۆڤ هومێدی نیشتمان و پشتیوانی ئیمپراتوریای ڕووسیەیە.

هومێدی نیشتمان و پشتیوانی ئیمپڕاتوریای ڕووسیە لە مێزی کاری پاروشین نزیک کەوتەوە و لە سەر کورسییەکی ئانیشکداری ڕووکەش مەخمەری دانیشت. دانیشت و بە بێ پرس و ئیجازە، دەستی برد و جغارەیەکی هەڵگرت و زۆر بە کاوەخۆیی جگەرەی داگیراند و مژێکی گەرووگری لێدا. پاروشین سەبری لێبڕا و گوتی:

ـ دە زمانت بکەوە بزانم...!

یەگۆرۆڤ مژێکی دیکەی لە جغارەکەی دا و دەستی پێکرد:

ـ جەنابی سەرهەنگ بە ئێوەی هێژا بڵێم کە، هەر ئەو جۆرەی خۆتان فەرمووتان تێکەڵ بە مانگرتووان بووم. کرێکارێکی قۆڵ سوور لێی پرسیم: کێی و چکارەی؟ منیش وتم من کاربەدەستێکی ئیدارەی پۆستخانە بووم و لە سەر قسەی هەق دەریان کردم و ئەوە چوار مانگە بێکار دەخولێمەوە. گوتیان : وەرە ژوور... پیاوی هەقخواز بۆ ئێمە جێی ڕێزە... گرتیانم و بردیانمە بەردەمی حەشیمەت و گوتیان دەی بۆ ئەم خەڵکە قسە بکە و ئەوەی بەسەرت هاتووە، بیگێڕەوە. منیش ئەوەی بەسەرم هاتبوو بۆم گێڕانەوە...

پاروشین سوور و شین هەڵگەڕا، بەڵام ئارام و هێدی گوتی:

ـ جەنابی یەگۆرۆڤ تکایە کاکڵی دەسکەوتەکەتم بۆ بگێڕەوە!
قسەی پاروشین ئەگەرچی نەرم و هێور بوو، بەڵام تووڕەییشی تێدا دیار بوو. یەگۆرۆڤ خۆی کۆکردەوە و درێژەی پێدا:
ـ سێ جارانم بۆ خەڵک گێڕایەوە. کەوتمە بەر دڵیان و بە ڕای گشتی وەک نووسەری کۆمیتەی مانگرتن هەڵیان بژاردم... گوتیان تو دانیشە و کێ قسەی کرد، تۆ بینووسەوە ؛ منیش گوێم بۆ ڕاگرتن و چی گوتیان، من نووسیمەوە...
پاروشین یەکجی بەرز بۆوە و گوتی:
ـ یەگۆرۆڤ ئیتر من کاتی دانیشتن و گوێگرتنم نەماوە...
ئای داخی گرانم ئەدی جەنابی یەگۆرۆڤ چی لێهات؟... ئەوە بۆچێ یەکجێ پێشکۆی جەناب لە "یەگۆرۆڤ"داکەوت و "یگۆرۆڤ"ی ڕەبەن مایەوە؟ جگەرەکەی لە سووتەکدانەکە دا هەڵپرووکاند و بە هەڕەمە و هەناسەسوارییەوە گوتی:
ـ گەورەم ئەگەر کاتت نەماوە و لە سەر ڕۆیشتنی، دەسا با کاکڵەکەتان بۆ وەگێڕم. هەر ئەمڕۆکە... من... منیان لە لیژنەی نهێنی دا ڕیدا و دە گەڵیان دا دانیشتم...
پاروشین کورسییەکەی کێشایە پێشتر و سەرسووڕماوانی گوتی:
ـ لە کۆبوونەوەی نهێنی دا دەگەڵیان دانیشتی؟... چ بوو؟ چی کرا؟
ـ بەڵی بەڕیزم... من لە کۆبوونەوەی نهێنی دا بەشدار بووم. بەڕیوەبەری لیژنەکە، خانمێک بوو کە بە تێکڕا بە "دادە"یان بانگ دەکرد، بەڵام من بۆم دەرکەوت کە ناوی ئەو خانمە "یەلینا" بوو.

ـ "یەلینا"ی چی؟... ناوی فامیلی؟... نازناوی؟
ـ بۆم دەرنەکەوت گەورەم!
ـ گەوجە!

کورسیی ئانیشکداری ڕووکەش مەخمەری لە ژێری دا جێرە و جووڵەی لێوەهات. دیسان پشتی چەشنی کەمەی گۆچان چەمایەوە. بە پڵتە پڵتی زمان، مینگەیەکی کرد و گوتی:

ـ گەورەم وزەی پرسینم نەبوو کە لێی بکۆڵمەوە... بۆم نەکرا... نەکرا...

ـ نەکرا؟... بڕوایان پێت بوو کە یەکجێ لە کۆبوونەوەی نهێنی دا ڕێت پێ بدەن، بەڵام تۆ وزەی پرسیارێکت نەبوو... تۆ چیرۆکی هەزار و یەک شەوم بۆ دەگێڕیتەوە و باسی "یەلینا"خان ـ م بۆ دەکەیت، ئەی من بەچی بزانم ئەو "یەلینا"یە کێیە و چ کەسە. هەر لەم شارە دا هەزاران "یەلینا"ی تێدایە، من بچم و بەرۆکی کێهەیان بگرم؟... "نینا"یەکمان هەبوو، ئەمجار "یەلینا"یەکیشی هاتە سەر و، سا وەرە لەم گێژاوە گیان دەر بەرە !...

دەنگی کپی "یەگۆرۆڤ" قسەی لە دەمی پاروشین ئەستاندەوە:

ـ گەورەم من سەر و شکڵ و بەژن و باڵاکەییم بە مێشک ئەسپاردووە... بیرم ناچێت و لە هەر جێیەک بیبینم، دەیناسمەوە.

ـ سەر و شکڵ و بەژن و باڵاکەی "نینا"یشت بە مێشک ئەسپاردبوو... ئەدی کوا؟! چی لێهات گەوجەپیاگی دایم سەرخۆش؟! ئەوە زێدە لە دووساڵە بە شوێنی دا دەگەڕێیت، بەڵام دەسبەتاڵ ماویتەوە... دەی بزانم چی تری پێیە ؟!

یەگۆرۆڤ لە سەر پێ چەقیبوو. چۆکی زەنگە زەنگ دەلەرزین. هەرچی هان و هەناسەی هەیبوو، دای بە گەرووی و بە مینگە مینگ گوتی:

ـ دەیانگوت لە مانگی مارس دا بەرنامەی مانگرتن و خۆپیشاندانێکی مەزنیان لە بەرنامە دایە و هەر لە ئێستاکەوە خەریکی سازدان و ڕێکخستنن... لەو مانگرتنە دا بەڵێنە هیچ کرێکارێک نەچیتەوە سەر کار... دەیانگوت...

ـ بەسکە!... وست بە!... لەم دەیانگوت، دەیانگوتەی تۆ دڵم تێکەڵ دێت...

ـ بە سەر دوو چاوم گەورەم!... نەیان دەگووت... لە وێندەرێ نەیان دەگوت کە سبەی نا دووسبەی، لە ڕۆژی 28ی مانگ دا کۆبوونەوەیەکی مەزن ڕێک دەخەن... هەر لەو کۆبوونەوەیە دا هەرچی هەیە و نییە باسی لێدەکرێت...

ـ لە کوێ کۆدەبنەوە؟

ـ گەورەم، شوێنی کۆمبوونەکەیان "ئیچەری شاری"یە... تەنانەت جێ و شوێن و کاتی کۆبوونەوەکەیشیان پێ گوتووم گەورەم...!

ـ دەی ! مەوێستە... بەردەوام بە بزانم!

ـ دوایی هات گەورەم... هەر ئەمەندە بوو...

پاروشین چەشنی ئەسپەندەری سەر ئاگر نراو هەڵبەزییەوە و نەڕاندی بەسەری دا:

ـ ناوی بەڕیوەبەران... بگێڕانی بەرنامە... ناویان... ناونیشانیان... ئەوانەم پێ بڵێ!

ـ گەورەی بەڕێزم، کورسییەکەی منیان لە سەرەی هەرە پێشەوەی ئەندامان دا دانابوو. کاتی چۆڵ کردنی شوێنی

دانیشتنەکەیش، لە دواوە دەرکەوتن و من ئاخر کەس بووم و هیچ کەسێکیانم بە چاو نەبینی... دیارە ناو و نیشان و لاباره ناوی هیچ تاقێکیشیانم نەکەوتە دەست...

ـ گێلەپیاوی نەفام!

ـ ڕاستە گەورەم... ڕاستە!

پاروشین تیری وە بەرد کەوتبوو. هەموو هومێدەکەی ئەم "یەگۆرۆڤ"ە بوو، ئەویش مایەپووچ هاتە دەر. پاروشین، لە هەژمەتان ڕەنگی ڕوخساری چەشنی تافتەی ئاڵ سوور هەڵگەڕا بوو. هەموو جەستەی تووڕەیی لێدەباری. لەجێ هەستا... دانیشتەوە ... سەیری دار و دیواری کرد و مستی گرێ کرد.

"یەگۆرۆڤ"ی ماڵ کاول گیانی لە جەستە دا نەما. بە ئاشکرا پشتی چەشنی داس چەمایەوە و وێک هات. لە ترسان و بۆ پاراستنی خۆی، نووزەیەکی لێهات:

ـ گەورەم ڕێگام بدە ڕۆژی 28ی مانگ دەگەڵیان دانیشم و لە مەزن هەتا ژێڕایان بگرمە بەر چاو و تاقێکیان جێ نەهێڵم... دانەی دانەتان پێ دەناسێنم گەورەم... من بە هەموو هەست و هەناسەمەوە خزمەتگوزاری نیشتمانم و گیان لە سەر دەستم بۆ خاوەن شکۆ تزاری مەزن... گیانم بەخت دەکەم گەورەم...

ـ تۆ لە پێناو شاو نیشتمانی نا، بەڵکە لەپێناو ئارەق و سەرخۆشیدا خۆت دەخنکێنی گەمژە!

یەگۆرۆڤ چەشنی خەڵفی بەر دەم سۆزەی زریان دەلەرزی. هەر دەتگوت سێبەڕۆی گرتووە و ها ئیستا پێ ڕابێت و ها تاوێکی تر.

پاروشین پەنجەی خستە سەر زەنگی بەر دەستی و جرینگەی لێ هێنا. بڵێی یەک و دوو، ڤاڵتەر هاتە ژوور و شەق و ڕەق ڕاوەستا.
پاروشین ڕووی کردە ڤاڵتەر و گوتی:
ـ جەنابی ڤاڵتەر! ئەم پیاوە سواری گالسکەی سەر داپۆشراو دەکەیت و یەک ڕاست دەیبەیتە بەندیخانە. ـ بەرەو یەگۆرۆڤ وەرچەرخایەوە: ـ هەتا ڕۆژی 28ی مانگ لە بەندیخانە دا دەمێنیتەوە. خولانەوەی بێ کەڵکت لەوانەیە کارەکانمان لێ تێک بدات... ئەوەندە گێژ و کەللە پووکی، بۆ ئەوە نابی ئازاد بخولێیتەوە و ئەوانیش لە خۆت دردۆنگ بکەیت. پێم بڵی بزانم کۆبوونەوەکەیان سەعاتی چەند دەست پێدەکات؟
یەگۆرۆڤ بە بیستنی ئەم فەرمانە، دەهات لە هۆش بچێت. قەت پێی وانەبوو ئەمجارەش شانس و چارەنووسەکەی بەم چەشنە بگۆڕێت. ئەو خۆی بۆ وەرگرتنی خەڵات و بەراتان ئامادە کرد بوو، کەچی ئەوە دیسان زیندان... ئاخر مەگەر هەر نیوسەعات پێشتر هومێدی مەزنی ئیمپراتوری نەبوو؟... پێشناوی "جەناب"ی بۆ دەکار نەکرا؟ چی لێهات و بۆ کوێ چوو ئەو گشتە پێهەڵگوتنە؟ دەک گەردوون ماڵت کاول بی بۆ ئەم نەهامەتییەت!... تۆ بڵێی ئەم ئاخر پرسیارەی پاروشین و وەڵامی ئەو، ڕێگا خۆشکەر نەبێت؟ بە گورجی گوتی:
ـ سەری سەعاتی حەوتی ئێوارێ گەورەم!
پاروشین ڕووی کردە ڤاڵتەر و گوتی

ـ دوو بەیانی کاتژمێری شەشی ئێوارێ، ئەم پیاوە لە زیندان دێنیتە دەر و دەیبەیتە "ئیچەری شاری" و خۆت دەگەڕێیتەوە .

بە نیشانەی تەواو بوونی قسە، ڕووی کردە پەنجەرەی ڕوو بە حەوشە. ڤاڵتەر لە پێشەوە و یەگۆرۆڤ بە شوێنی ئەودا، وەدەر کەوتن.

****

33

کاتژمێری شەشی پاش نیوەڕۆی ڕۆژی 28ی فیڤرییە، گالسکەیەکی سەر داپۆشراوە هات و لە سەرگەی کۆڵانی"قوشەقەڵا" ڕاوەستا. لە گالسکەکە دا "یەگۆرۆڤ" لە نێوانی چەند کەسێک ئاخندرابوو. پاروشین ئەمری کرد:

ـ تۆ بڕۆ و ئێمەیش بە شوێنت دا دێین .

یەگۆرۆڤ لە پێش هەموویان دابەزی و ڕەوەدە جاش و ژاندەرم و پۆلیس بە جلکی ئاسایی، شوێنیان هەڵگرت. گالسەکەکە لە زارکی کۆڵانی "قوشەقەڵا" دا مایەوە. پاروشین و ڤاڵتەر لە گالسکەکە دا چاوەڕوانی ئەنجامی کار، سەبریان گرت.

لی لی یۆڤ و سەرۆک پۆلیسی شاری تفلیس لە ژووری کاری پاروشین گوێ قوتی جرینگەی زەنگی تلێفۆنی پاروشین بوون، کە کەنگێ خەبەری ڕەشبگیریی ئەندامانی کۆمیتەی شاری باکۆیان پێدەگات.

ئەوان هەر یەک بەجیا، لە سەرهەنگ پۆلیسی پاراستنەوە بیگرە، هەتا "لی لی یۆڤ" و پاروشین و ئەوانی تریش، خۆیان بۆ ئاخر و ئەنجامی ئەو ئۆپەراسیۆنە ساز و تەیار کردبوو، کە ڕاپۆرت بنووسن و بە دزی یەکتر، بۆ سەرانی بنێرن و سەرقەڵەمانەی چەور و نەرم و گەرم لە بارەگای تزاری مەزنەوە وەربگرن.

ئەگەرچی مانگی فێڤریە هێشتا تێپەڕ نەبووبوو، بەڵام گەرما وەک شەوە گیانداری هەڵدەگلۆفی. پاروشین لە ژووری

سەر داپۆشراوی گالسکە دا ئاگری گرتبوو. کڵاوەکەی لە سەر خۆی لادا و یەخەی باڵاپۆشەکەیشی کردەوە، بەڵام فێنک نەبۆوە و هەروا ئارەقی دەڕشت. جگەرە بە دوای جگەرە بەبات دەکرد و بەردەوام دەیگوت و دەیگوتەوە:

ـ خۆزگە من خۆیشم چووبامایە... من خۆم لەوێ بوامایە، بازنەی گەمارۆم بە چەشنێک بە دەور دا دەکێشان، کە تاقیان ڕزگارییان نەهاتبایە. حەیفم دێتێ کەسیان لێ دەربچێت...

ـ دەبوایە بە ئاشکرا شوێنی کۆمبوونەوەکەمان ئابلۆقە دابایە و لەبەر چاوی خەڵکی کۆڵان دەستبەسەرمان کردبانایەوە...

ـ گوێ بگرە ڤاڵتەر!... دەنگی تەقەی تفەنگ!... گوێت لێیە ڤاڵتەر؟!... من دەترسم ئەوانیش چەکیان پێ بێت...

ڤاڵتەر دەیزانی پاروشین چەندە تامەزرۆی داپلۆسینی کۆمیتەی کرێکارییە و ئەم هاتەران پاتەرانەش هەر لەو چڵێسییەی ئەوەوە سەرچاوە دەگرێت، ئەگینا کۆڵان پەپووی تێدا دەخوێند و دەنگی مێشوولەشی لێ نەدەهات. ئەو، خۆی لە خسڵەتی پاروشین شارەزا بوو و دەیزانی لەم هەلانەدا بێدەنگی دەیباتەوە. بە تێپەڕینی چارەکە سەعاتێک، هیچ خەبەرێک نەبوو. بەرە بەرە "ڤاڵتەر"یش کەوتە دڵەڕاوکێ و لە خۆی دا نەما. بێدەنگی و بێخەبەری درێژەی کێشا. بەرەبەرە وڵات تاریک دەبوو. پاروشین لەپڕ دەرپەڕی و بەخێرایی بەرەو "ئیچەری شاری" کەوتە ڕێ. ڤاڵتەر سەرپاکی کون و قوژبنی گەڕەکی "ئیچەری شاری" وەک لەپی دەستی خۆی دەناسی و تێیاندا بەڵەد بوو. بۆ ڕێنیشاندان کەوتەوە پێش پاروشین. ڕۆیشتن و گەیشتنە هەر ئەو ماڵەی

کە قەراری کۆبوونەوەکەیی تێدا درا بوو. دوو ژاندەرم لێیان نزیک بوونەوە و لەبەرامبەر پاروشین و ڤاڵتەر دا دەستی سڵاوی نیزامییان بەرز کردەوە و ڕەپ و ڕاست ڕاوەستان. پاروشین بە ئەسپایی گوتی :

ـ گێلەپیاوینە مەگەر نابینن جلکی نیزامیم لەبەر دانییە! دەستەکانتان داخەنەوە گەمژەیینە! بڵێن بزانم بۆچ بێدەنگە و بۆچی دەستو پێنەکردووە؟

ژاندەرمێکیان چەشنی پاروشین زۆر بە ئەسپایی گوتی:

ـ گەورەم هیچ لە گۆڕی دانییە!... دەست بەچی بکەین؟

ـ ئەمە دەڵێی چی هەتیم؟.. چلۆن هیچ دەگۆڕی دا نییە... گورج بە پێم بڵی بزانم چ باسە؟

ـ گەورەم نەک هەر ئەو ماڵەی کە بۆ یەگۆرۆڤ دەستنیشان کرابوو، بگرە هەموو دەر و دراوسێیانی ئەو ماڵە چۆڵەشمان پشکنیوە... جگە لە مرۆڤگەلێکی هەژاری ڕەش و ڕووت نەبێ، هیچ گیانلەبەرێکی ترمان تێدا نەبینیون...

پاروشین قسەی لەدەمی ئەستاندەوە و گوتی:

ـ گەوجەپیاو ئێمەیش هەر بە شوێن ئەم ڕووتەڵە پێخاوسانە دا دەگەڕێین... نەکا پێتان وابێ ئەوە "مانتاشۆڤ" و "تەقی یۆڤ"ەکانن لە کۆمیتەی کرێکاری دا ناونووس کراون و لێرە کۆدەبنەوە؟!

گەورەم ئەم گەڕەکە هەر هیچ کۆبوونەوەیەکی بەخۆیەوە نەدیتووە. ئێمە ماڵ بە ماڵ گەڕاوین و هەرکەسێ کە لە ماڵ دەرمان کێشاوە، لە ژێر پێخەفدانەکەیەوە دەرمان کێشاوە. خەڵکی ئەم گەڕەکە ئاگایان لە هیچ بەزم و ڕەزمێک نییە، گەورەم!... هەر ئەو ماڵەی کە بۆ یەگۆرۆڤ دەسنیشان کراوە،

ماڵێکی ورد و وێرانەیە و گۆیا خاوەنەکەی بەنیازە دەستی تێوەردات و نەوژەنی بکاتەوە گەورەم!

پاروشین وەک هەموو دنیای بەسەر دا ڕووخابێت، لە هەژمەتان لێوی خۆی دەکرۆشت. مستی قورسی ڕادەوەشاند و ئاگری لە چاوان دەباری. گوتی:

ـ "یەگۆرۆڤ"م بۆ بێنن... لە کوێیە؟

ـ گەروەرم لە سەرگەی کۆڵان چاوەڕێیە.

ـ قاوی کەن بابێت!

جاش و جەیش وەدەر کەوتن و هەر پاروشین مایەوە و ڤاڵتەر.

لە سووچێکی ئاسمان دا مانگ بە ڕەوتێکی نەرم بە ژێر هەوری گەواڵ گەواڵ دا دەخزی. جارجارە لە سووچی پەڵەهەورێکەوە خۆی دەنواند و تارمایی دەمی شێوانی کۆڵانەکەی لە ڕەنگی زێڕینی خۆیدا دەتواندەوە. کۆڵان سەر بە سەری چۆڵ و کپ و خامۆش بوو. نە خشپەی پێی ڕێبوارێک و نە سریوەی گەنج و لاوێکی سەودایی؛ لە هیچ لایەوە دەنگ نەدەهات. خەڵکی گەڕەک، لە ترسی هەرەسی هێزی نیزامی دە ژێر پێخەفدانەکەیان دا ماتەیان هەڵگرتبوو؛ جووڵەوەر جووڵەی نەدەهات. چرای ماڵان لە ئاییسان کەوتوون و تەنانەت بێچووش لە کرۆزانەوە کەوتووە.

حەوشەی ئەو ماڵەی کە قەرار بوو یەگۆرۆڤ کۆمیتەی کرێکاری تێدا فیدا بکات، پڕی تەختە و دار و کۆنەکەرسەی دەکارکراوی بەننایی بوو. ئەمربەرەکان دوای پێنج خولەکێک، "یەگۆرۆڤ"یان پەلکێش کرد و لە بەر دەست و دەمی پاروشین دا ڕایانگرت. جەنسەتی ئەندامی لەشی، بەچەشنی شەپڵەلێدراوان دەلەرزی و هەر دەتگوت لە سەرە

مەرگ دا پەلەقاژەی ئاخرینی بەڕێ دەکات. پاروشین وەک ئەهەریمەنی قین و تووڕەیی، شین و ڕەش و سوور هەڵگەڕابوو. ددانەکانی جیرە و چیرەیان لێوە دەهات و دەمی وشک بووبوو. بە ئەوپەڕی تووڕەیی، لە کوورەی دەماوی گەروویەوە دەنگێک بەسەر یەگۆرۆڤ دا هات:

ـ ئەدی کوا کۆبوونەوەی کرێکاری؟!... خۆ ئەم ماڵە کاولە زیندەواری تێدا نییە... کوا لە کوێنە... ها؟!

ـ بەڵی گەورەی بەڕێزم جووقەواری تێدا نییە.

ئەگەر هەموو کێو و شاخی سەر ئەم دنیایەت لە تەپڵی سەری پاروشین کوتابایە، بە قەدرایە ئەم خەسار و داکەوتنە، کاریان لێ نەدەکرد. نەیدەزانی چی دەکا و چلۆن دەجووڵێتەوە. لە بەرامبەر "یەگۆرۆڤ"ی نیوەمردوو دا سەری لار کردەوە و هەر وەک دەگەڵی خەریکی چاکوچۆنی بێ ، لێی پرسی:

ـ ئەوە بۆ تێیدا نییە؟!

ـ نازانم گەورەی بەڕێزم... لەوانەیە لە ترسی سارد و سەرمای زۆر، لەم ماڵە وازیان هێنابێ...

گەرمای سەری شەو، باڵاپۆشی لەبەر پاروشین داماڵیبوو کە هیچ، پەیتا پەیتا دەبوایە ئارەقی تەوێڵیشی بە دەسرۆکە بسڕێت. پاروشین کەمێک لێی کشایەوە. زۆر هێدی و ئارام، دەستەوانەی دەستی ڕاستی دەرهێنا و دایە دەستی چەپی و ئەوەندەی کە هێزی دە زەند و باسکی دابووی، زللەیەکی ئەوتۆ جانانەی لە لاڕوومەتی یەگۆرۆڤ کوتا، کە چەشنی تۆپی جیر لە زەوی ئەستاندییەوە و دوای چەرخ و خولێک، دە

خاو و خۆڵی گەوزاند. دواى ئەو شەپڵاغەیەش، بۆ ئەوەیکە هیچ هەرایەکی لێ ساز نەبێ، ڕووی کردە ڤاڵتەر و گوتی:

ـ پەتی کە و بیهێنەوە لای خۆم.

پاروشین خێرا لە حەوشەی ورد و وێران وەدەرکەوت.

***

لی لی یۆڤ بە وردی گوێی بۆ قسەکانی پاروشین شل کردبوو. هەرکە قسەی پاروشین کۆتایی هات، لی لی یۆڤ بە سەری پەنجە، چاویلکەکەی جێ بی جێ کرد و بە دەم زەردەخەندەی سەرلێوانییەوە گوتی:

ـ جەنابی پاروشین فریویان داوی!... خەیانەتێکی بچکۆڵانە لە گەڕ دایە...

پاروشین لە سروشتی لی لی یۆڤ شارەزا بوو. دەیزانی لە دەمی تووڕەیی دا، لایەنی بەرامبەری خۆی بە تەوس و پلار بەردەباران دەکات و دەیتۆپێنێ. دەیزانی مەبەستی لە دەکار هێنانی وشەی "بچکۆڵانە" چییە. دەیزانی خەریکە مەلۆتکەی خەیانەتێکی مەزنی بە مل دابکات .

"لی لی یۆڤ" کیسەیەکی مەزنی بۆ ئەنجامی ئەو ئۆپەراسیونەی پاروشین هەڵدوریبوو. هاتبایە و ئۆپەراسیونەکە بە سەرکەوتوویی بە ئاکام گەیشتبایە، هەموو دەسکەوتەکانی باری تووڕەکەی خۆی دەکرد و پێی دەبوویە خانی خانان، بەڵام ڕاوبەتاڵ مانەوەی پاروشین، ئەویشی ڕاوبەتاڵ کرد.

پاروشین بۆ بچووک نیشاندانی کێشەکە، لە حاڵێکدا چاوی پڕ لە نزا و پاڕانەوەی بەرەو سەرۆک پۆلیسی میوان ڕاگرتبوو، گوتی:

ـ لەوانەیە بەهۆی گرفتێکی تەکنیکییەوە کۆبوونەوەکەیان وەپاش دابێت، ئەگینا ئەو ئەمربەرەی کە ئێمە خزاندوومانەتە ناو ڕێکخراوەی نهێنیی کرێکاران، لە هەر بار و بابەتێکەوە جێگای مەتمانەمانە و بە کەس فریو نادرێت؛ دەست پەروەردەی خۆمانە و ئێمە بڕوا و باوەڕی تەوامان پێیەتی.

لی لی یۆڤ دیسان بە زەردەی سەرلێوانەوە بە پێشوازی وەڵامی" پاروشین"ەوە چوو ـ پاروشین بە زەردەی سەر لێوی لی لی یۆڤ دەهات کەڵ باوێت، بەڵام چاری ناچار بوو و دەبوایە بیچێژێت ـ جەنابی پاروشین پێت وا نییە ئەو ئەمربەرە پەرەوەدەیەتان فریو درابێت؟ لەوانەشە خەبەرچینی ئەوان بێت و لە ژێر پیلی ئێوەدا هێللانەی کردبێت. بە دووری نازانم کە هەر ئەو پەروەردەی دەستی خۆتان ، خەبەری بەرنامەی ئێوەی ڕاپۆڕت کردبیت و شوێنی کۆبوونەوەکەیان ڕاگواستبێت ... ڕاستی ئەمربەرەکەی ئێوە لەکوێنە؟... دەکرێ چاوێکمان پێی بکەوێت؟

پاروشین گێژی خەیاڵات بوو، سەرێکی لەقاند و گوتی:

ـ لێرە نییە... ڕەوانەی شوێنێکم کردووە .

ـ تکایە بنێرە بە شوێنی دا با بێت و وەڵامی چەند پرسیارێکم بداتەوە!

لی لی یۆڤ زۆڵانە پێیداگرت و ڕێگایەکی دەرچوون و دەرەتانی بۆ پاروشین نەهێشتەوە. پاروشین لە ڕووی

ناچاری، خێرا خۆی کۆکردەوە و وەدەر کەوت. ڤاڵتەر لە دەرەوەی تالارەکە چاوەڕێی پاروشین ڕاوەستا بوو. پاروشین پێی گوت:
ـ برۆ نیو سەعاتی تر "یەگۆرۆڤ"م بۆ بێنە، بەڵام پێی بڵێ ئەگەر هۆی درەنگ هاتنمان لێ پرسی، بڵێ بە شوێن کارێکی گرنگ دا چوو بووم.
لە نەبوونی پاروشین دا، سەرهەنگی میوان لە لێ لی یۆڤ نزیک بۆوە و بە گوێی دا چرپاند:
ـ پێم خۆشە بەمجۆرەیان حیساب لێ دەکێشی... بەڕیوەبەرایەتیتان جێگای ڕیزە. لە گەڕانەوەم دا هەرچی بینیومە و هەرچی هەڵمگرتۆتەوە، بە گوێچکەی جێگری خاوەن شکۆ تزاری مەزنی ڕادەگەیەنم... ئەمانە گەلێک کار لێنەهاتوون...
لی لی یۆڤ زۆر لووتبەرزانە وەڵامی داوە:
ـ ئەگەر من بەسەریانەوە نەبم، ئەمانە بەرگەی ڕۆژی گران ناهێنن و چیمان ڕستووە، لێمان دەکەنەوە خوری و مایەپووچمان دەکەن... تکایە ئەمەشیان پێ ڕابگەیەنە.
هەرکە پاروشین هاتەو ژوور، ئەوان قڕ و قپ دانیشتن و دەنگیان لێوە نەهات. نیو سەعاتێک پێچوو، ڤاڵتەر هات و خەبەری گەڕانەوەی "یەگۆرۆڤ"ی بە پاروشین دا. ئەوان، بە تێکڕا چوونە ئەو ژوورەی کە وا "یەگۆرۆڤ" تێیدا چاوەڕان دانیشتبوو .
یەگۆرۆڤ هەر ڕاست لە چەقی ژوورەکە دا ڕاوەستا بوو. بەڵام "یەگۆرۆڤ"ی دوێنێ و پێرێ نەبوو. هیوا و هومێدەکەی ئیمپراتوریای ڕووسیە بە غایەت قوڕ بەسەر و تێکشکاو

دەهاتە بەرچاو. جلکی بەری شەمزاو و داچەکاو بوو. لایەکی تەواوی سەر و بەرگ و لیباسەکەی بە هۆی داکەوتنی نێو قوڕ و لیتە، بۆر و بۆز و خاکاوی بوو. سەرچۆکی دوولینگەکەی و ئانیشکی چاکەتەکەی کون بووبوو. سمێڵە قیتەکەی جارانی بە دوو بەری لاگوپەکانی دا شۆڕ ببوونەوە و تیسکی داوداوی ڕیشی نموودێکی ناشیرینیان لە سەر کۆپێ کردبوو .

لی لی یۆڤ بە سەری پەنجە سپی و خرپنەکەی، چاویلکی لە سەر لووت جێ بەجێ کرد و بە دەم زرە زەردەیەکی حیزانەیەوە گوتی:

ـ ئالاهەڵگرەکەی خەباتی ئێوە بۆچە وای لێ بەسەر هاتووە سەرهەنگ؟!

پاروشین چی نەمابوو بتەقێ و گیان بەدەر بکات. بەڵام بەبێ ئەویکە دەم ببزێوێ، بەس ددانی بە سەر جەرگ داگرت و بێدەنگ ڕاوەستا.

لی لی یۆڤ بەچەشنی پەیکەرتراشێک کە دەڕوانێتە سەر دارشتەی خۆی، ورد ورد دە "یەگۆرۆڤ" ڕاما و وتی:

ـ ڕێزدارەکەی من وەرە پێشتر و قسەم بۆ بکە بزانم... ـ چی؟!... ڕێزدارەکەی من؟! ـ گازەرای پشتی یەگۆرۆڤ بەم دەنگە بلاوێنەی لی لی یۆڤ، تۆزکاڵێک جووڵەی ڕاست بوونەوەی پێداگەڕا ...ـ دە پێم بڵی بزانم تۆ لە وێندەرێ کێ و چ کەسانێکت دیتن؟ شوێنی کۆبوونەوەکەتان کوێ بوو؟

سێ کەس و سێ جووت چاو، چاوەڕانی دەم کردنەوەی یەگۆرۆڤ بوون. یەگۆرۆڤ چاوێکی بە ژوور دا گێڕا و سەری داخست. هەتا ئێستا، لە ناو چنگی یەک ئۆختاپوس دا دەپلێشایەوە، ئەئێستا بوونەتە سێ! سەیری کامیان بکات و

قسە بۆ کێهەیان بکات؟ ڕووی کردە لی لی یۆڤ و چاوی بەلای ئەوەوە جێ ما. بێدەنگ و بێ گیان ڕاوەستا و هیچی نەگوت.

لی لی یۆڤ بە وردی "یەگۆرۆڤ"ی هەڵسەنگاند و چەندین پەلەوەر و جانەوەری لە پەنا دانان، بەڵام یەگۆرۆڤ دەگەڵ هیچ گیاندارێک هاوسەنگ نەدەهاتەوە.

یەگۆرۆڤ دەستی بە قسەگێڕانەوە کرد. درۆ بە دوای درۆ بۆی هات و داستانی لەسەر هەڵچنین. دەگەڵ گێڕانەوەش، سەیری"لی لی یۆڤ" و زەردەی سەر لێوانی ئەوی دەکرد و دڵی بەم زەردەخەندەیە دەگەشایەوە. چیرۆکی گێڕانەوەی یەگۆرۆڤ بەرەو درێژدادڕی دەڕۆیشت، کە یەکجێ لی لی یۆڤ بوو بە گڕکانی تووڕە و، یەکجێ تەقی. لی لی یۆڤ ڕووی کردە پاروشین و گوتی:

ـ جەنابی سەرهەنگ پاروشین! پێم وابێ جەنابی ... ناوی چییە؟

ـ یەگۆرۆڤ

ـ ئەها!... بەڵی ڕاگرتنی جەنابی یەگۆرۆڤ لەم وڵاتە دا زۆر نابەجێیە... دەبێ بە تاوانی ئەم گشتە درۆیە و بە هۆی ناپاکی و خەیانەت بە خاکی نیشتمان و بارەگای خاوەن شکۆ تزاری مەزن، یەکچی ڕەوانەی "کاتورکا"ی سیبریا بکرێت و توخم و تۆمی لەم وڵاتە دا نەمێنێت... بە تۆیش وانییە جەنانی یەگۆرۆڤ؟!

یەگۆرۆڤ جارێک لە سەهۆڵاوی توندو تیژی و کاتێک لە گەرماوی لاواندنەوە دا تووشی کاسی و دەبەنگی هاتبوو. نائاگایەنە و لەخۆڕایی گوتی:

ـ بەڵی گەورەم ڕاست دەفەرموون!

ـ چاوی سەرم بی یەگۆرۆڤ!... بڕوانن چەندە پیاوێکی بە ئەمەگە و چەندە بە مروەتە! خۆی دەزانێ کە کاتورکا فێرگەیەکی مەزنە و هەر کەس لەو فێرگەیە دا پەروەردە بکرێت، ئیتر دەبێ پشتی لێبەکەیتەوە و سوکانی کاری پێ بسپێری.

یەگۆرۆڤ"یان برد. ئیتر هەسێرەی بەختی لە ئاسمانی تەمەنی دا بۆ هەتا هەتایە ڕاخوشی و کوژایەوە. لە یەگۆرۆڤ تەنیا ناوێک جێ ما؛ "یەلینا"؛ کە ئەویش لە تارما

کاتورکا = بەندیخانەی تایبەت بە زیندانیانی سیاسی لە ساردترین مەڵبەندی سیبریادا. لەو بەندیخانەیە دا سەرەڕای ئازاری زۆری زیندانیان، بێگاری و کار لێکێشانێکی زۆرەملیش هەبوو.

بوومەلێل دا نوقم و نەدیو بوو؛ کەس نەیزانی ئەرێ "یەلینا" هەر ئەو "نینا" بەناوبانگەیە یان بگێڕێکی تری لەو چەشنەیە.

لە شەوی کۆبوونەوەی سێ قۆڵی دا، لی لی یۆڤ پێی وابوو هەر ئەو شەوە دەبێ خۆ بنوێنن و بە یەک هەڵمەتی گورچکبڕ، تۆماری ژیانی بگێڕانی کۆمیتەی کرێکاری خاشەبڕ بکەن. سبەی بەیان یەکەمی مانگی ئەیار بوو. بەپێی زۆربەی هەرە زۆری ڕاپۆڕتەکان، وا دەردەکەوت کە ڕۆژێکی پڕ ژانەسەریان چاوەڕێیە. دەیانگوت، یەکی ئەیاری ئەمساڵیان ئاوسی بەسەرهاتی گەلێک گەورە و گران دەبێت. کەواتە، دەست ڕاگرتن و خۆ گێزراندن ماڵوێرانی بە شوێن دادێت. کەواتە دەبێ هەر ئەو شەوە خۆ بە ماڵە بەرشکەکان دابکەن

و دانیشتوانیان ئەگەر یەکە و ئەگەر دەیە، ڕەپێچەکیان بدەن. لە سەت کەسێکی کە لەو هێرشە دا دەسبەسەر دەکرێن، هیچ نەبێ دە کەسیان ئەندامانی پایەبەرزی کۆمیتەی کرێکارین و هەڵسووڕێنەری ئەو بەزمەن، کە ئەمە خۆی لە خۆیدا سەرگەوتنێکی مەزنە. لی لی یۆف، ئەم کۆنەتاکتیکەی لە قاموسنامەی ژاندەرم وەرگرتبوو. لە پێشکەش کردنی پرۆژەکەش دا ئەوەندە پاڵەوانانە دەجووڵایەوە، کە هەر دەتگوت سەر و بەری هەموو کارەکانی پێک هێناوە و کۆمیتەی کرێکاری هەڵتەکاندووە. پاروشین باش دەیزانی کە ئەم تاکتیکە دەگەڵ بنەماڵەی "ڕۆمانۆف"ەکان هاتۆتە ناو گۆڕەپانی سیاسەت و جارانی جاریش سەرکەوتنی وەدەست هێناوە. پاروشین هەر خود بۆخۆی لە سای دەکارهێنانی ئەم کۆنە تاکتیکەدا گەلێک کەسی لە بەند خستبوو. زۆری ئازار دابوون و ئاخر سەر و بەناچاری دەرگای زیندانی بۆ والا کردبوونەوە. ئەو دەیزانی کە ئەو تاکتیکە کۆن بووە و کارکردی نەماوە. بەڵام چونکە سەرهەنگی بەشی پاراستن دەنگی ئەرێنی پێ دا، "پاروشین"یش "ئەرێ"ی پێ گوت و گەڵاڵەکە سەلمێندرا.

دوای سەلماندن و ئەرێ کردنی گەڵاڵەی هێرش، بە سەر لیستەی ناوی ڕێبەر و چالاکانی کۆمیتەی کرێکاری دا چوونەوە. ژمارەی ئەو تێکۆشەرانەی کە بەڵێن بوو لە یەکشەو دا دەستبەسەر بکرێن، هەر ئەوەندە زۆر بوو، کە یەکشەو بەشی هێرش و گەمارۆ و تێکەوەپێچانیانی نەدەکرد. ئەگەر بە یەکشەویش کارەکەیان کۆتایی پێ نەهێنابایە، ژمارەیەکیان لە کیس دەچوون و لە شوێنێکی تر دا سەریان

هەڵدەدایەوە. ئەم گرفتە ناچاری کردن، تەنیا ئەو کەسانەی کە موتۆڕی بزوێنی سەرهەڵدانەکانن، دەستچنیان بکەن. لیستەکەیان بە ڤاڵتەر ئەسپارد، کە موتۆڕی بزوێنی تەڤگەڕەکە دەست نیشان بکات. دەبوایە پێشەکی و بەر لە دەست پێکردنی هێرش، خەبەری هێرش و گەمارۆی شاری باکۆ، بە ژەنەڕاڵ فەرماندار ڕاگەیشتبایە. هەربۆیە، لی لی یۆڤ ئەم ئەرکەی وەئەستۆ گرت .

کاتژمێری دوازدەی شەو بوو. سەرهەنگ پۆلیسی پاراستن بۆ گەڕانەوەی تفلیس خۆی تەیار دەکرد. شەمەنەفەرێکی کە قەرار بوو سەرهەنگ سەفەری پێ بکات، کاتژمێری یەکی نیوەی شەو وەڕی دەکەوت. لی لی یۆڤ، بەنیازی سەردانی ژەنەراڵ فەرماندار ماڵاوایی لێکردن. پاروشین بۆ مۆرکردنی ئەو نامیلکە و ڕاپۆڕتانەی کە سەرهەنگی میوان دەگەڵ خۆی دەبردن، دەگەڵ میوان گەڕانەوە نووسینگەکەی خۆی. دوای رێک و ریس کردنی کار و بار، سەرهەنگی میوان لە دەمی وەسەرکەوتن و سواربوونی گالسکە، سەری لار کردەوە و بە گوێچکەی پاروشین دا خوێندی:

ـ تۆ بۆچ ئەمەندە ڕێگا بەم "لی لی یۆڤ"ە دەدەیت کە خۆی دە کار و باری تۆ هەڵ بقورتێنێت؟!... ئەمە پێچەوانەی یاسای ئیدارییە و نابێ وا بکات!... تۆ پێم بڵی بزانم، هەمیشە بەمجۆرە سەرەڕۆیی دەکات؟!

ـ بەڵی ... بەڵی هەمیشە بەمجۆرەم دەگەڵ دەجووڵێتەوە... ئاخر من زۆر جاران هاوارم بۆ بەشی

پاراستنی ئێوە ناردوو، بەڵام بەداخەوە کەس نەبووە پشتم بگرێت و ئەم سەرەڕۆییەی کەم بکاتەوە...

سەرۆکی پۆلیس باسکی پاروشینی گرت و گوتی:

ـ ئەمە دژی یاسایە و نابێ درێژەی هەبێت. من هەرکە گەیشتمەوە بارەگاکەی خۆم، هەرچی هەیە و هەرچی بینیومە، بێ کەم و کووڕی بە گوێی ڕێزدار جێگری خاوەن شکۆ تزاری مەزنی ڕادەگەینم... دڵنیابە ئەم کارە دەکەم!... لی لی یۆڤ لە ڕادەبەدەر ڕووداماڵاوە.

پاروشین بە زەردەیەکی کزی سەرلێوانی، دەستی سەرۆک پۆلیسی پاراستنی گوشی و گوتی:

ـ ئەگەر من نەبم، ئەوانە قەت بەرگەی ڕۆژی گران نەگرن و تێدادەچن. ئەوە منم ئەم شارەم بۆ ڕاگرتوون... تکایە ئەمەش بە گوێی مەبارەکی جێگری خاوەن شکۆ ڕابگەیەنە.

ـ دڵنیابە... ئەرخەیان!

میوانەکە بۆ ڕاگەیاندنی "هەرچی هەیە و هەرچی نییە"، "باکۆ"ی جێ هێشت و بەرەو تفلیس گەرایەوە.

پاروشین گەڕایەوە نووسینگەی لی لی یۆڤ. لی لی یۆڤ، هەر وا لە سەر پێ و تلێفۆن بە دەستەوە، بە شوێن ژەنەرال فەرماندار دا دەگەڕا. پاروشین دەیزانی کە فەرماندار نە لە ماڵ و نە لە نووسینگەکەیەتی. "لی لی یۆڤ" هەر ئەوەندە سەرقاڵی تەلەیفوون بوو، کە هەستی بە گەڕانەوەی پاروشین نەکرد. هەرکە "پاروشین"ی لە نزیک خۆی دا بینی، لاسکی تلیفۆنەکەی کوتایە سەر دەزگاکە و لە ژێر لێوانەوە چەند جوێن و نێوەنوکتەی حەواڵەی فەرماندار کرد، بەڵام مخابن

جوێنەکان ئەوەندە بەرز نەگوتران، کە بگاتە گوێچکەی پاروشین و دوایە نوشتەی لێ ساز بکات.
لی لی یۆڤ دوای پشووتازەکردنەوەیەکی کورت، دیسان تلێفۆنی هەڵگرت و هەواڵی فەرمانداری لە چەند شوێنێک پرسیار کرد. فەرماندار سەر و سۆراغی وەرنەگیرا و "لی لی یۆڤ" بەم خەسارە مەزنە تەواو تێکچوو. چەند جاران چاویلکەی لە سەر پشتی لووت جێبەجێ کرد و ڕووی کردە پاروشین:
ـ تەلەیفون کەڵکی نییە و کات بە فێڕۆ دەبات!... فەرماندار بۆتە ئاو و زەوی قووتی داوە... ئێمە خۆمان دەبی دەست بەکار بین... تۆ خۆت ئۆپەراسیۆنەکە بەڕێوە بەرە. دە گوێ بگرە و بزانە کە سەرکەوتن یان داکەوتنت، پلەی کارامەییت دیاری دەکا. ئۆپەراسیۆنەکە ئەتۆ دەناسێ و ئەگەر ژیر و بەدەمار بی و کەلاڵەکە باش بەڕێوە بەری، ئەوە خانی خانانی و ئەگینا تۆزی بانانی!... دەچمەوە نووسینگەکەی خۆم و لەوێوە خەبەری تۆ وەردەگرم و خۆم بە ژەنەڕال فەرمانداری ڕادەگەیەنم...
لی لی یۆڤ، بە زەردەخەندەیەکی گیان ڕووشێن، سەیرێکی"پاروشین"ی کرد و هیچی نەگوت. پاروشین واتای ئەو زەردەخەندەیەی دەزانی و، دەیزانی ماناکەی حەنەک و گەپجاڕییە. پاروشین، پێی خۆش بوو هەموو جوێن و سوکایەتی ئەم جیهانەی پێ بکرێ، بەس ئەم زڕە زەردەخەندەیە نەبینێت. بەڵام چاری ناچار بوو. پاروشین نیگای تیژی لەسەر "لی لی یۆڤ" لانەبرد و پێی گوت:

ـ ئاخر تۆ کە جێگری فەرمانداری ئەم شارەی، ئەگەر کەس ڕیک و پێکی و نەزم و زاکوونی ئیدارەی ئێمە نەزانێ، دەبێ تۆ بیزانی. دەزانم دەیزانی و باش دەیزانی کە یاسای گشتیمان ڕێگەمان پێ نادات نهێنییەکانی خۆمان بە لای کەسانەوە بدرکێنین، بەڵام هەر ئێستێ ناچارم کە نموونەیەکی بچووکتان نیشان بدەم...

بە پڕتاوێکی چاوڕوان نەکراو پەنجەی خستە سەر دوگمەی زەنگ و جرینگەی زەنگ لە دالانەکەدا " ڤالتەر"ی هێنایە ژوور. پاروشین پێی گوت:

ـ ڤالتەر کەڕەم کە و لە بەشی یەکەمی ئیدارەکەمانەوە هەواڵیکی جەنابی ژەنەڕاڵ فەرماندارمان بۆ وەربگرە.

ڤالتەر چاوێک لە لی لی یۆڤ و نیگایەک لە پاروشین، گوتی:

ـ گەورەی ڕیزدار! هیچ حەوجێ بە لێ پرسین نییە و من خۆم دەزانم هەر ئێستێکە جەنابی ژەنەرال لە کوێنە... بەڵی جەنابی ژەنەڕاڵ هەر ئێستێکە دەگەڵ جەنابی "مانتاشۆڤ" لە هۆتێل خەریکی وتووێژن...

ـ باشە ڤالتەر، تۆ دەتوانی بڕۆی... سپاس!

لی لی یۆڤ سەری لەم حەیت و حووتە سەتحی ما. چەند خولەک پێشتر، بە سەعات شوێن پێی فەرمانداری پرسی، بەڵام کەس بە جێگا و مەکۆی ئەوی نەزانی... بەڵام ئەوەتا هەر لە پەنای گوێچکەم دا پاروشین دەیزانی و پێی نەدەگوتم. لی لی یۆڤ بە ڕق دا چوو. بە ئەوپەڕی کینەوە گوتی:

ـ جەناب! تۆ ئەگەر بەم شیوەیە بە جێگا و ڕێگای فەرماندار شارەزای، بە نیو دانگ جێی کۆبوونەوەی دوژمنانت زانیبایە، دەزانی ئێستا لە کوێ دەبووی؟!

ـ بەڕیز! پارێزگاری لە سەر و ماڵ و گیانی ژەنەڕاڵ فەرماندار بە ئێمە سپێردراوە و چرکە بە چرکە لە ئەحواڵی بەڕێزیان ئاگادارین... ئەمە ئەرکی سەرشانی ئێمەیە.

لی لی یۆڤ خۆی ڕانەگرت و خێرا بەرەو دەرگا چوو، بەڵام هەر لەبەر دەرگاکە ڕاوەستا و گوتی:

ـ هەر ئێستێ دەچمە هۆتێل و لە ڕێگای تلێفۆنەوە ڕای فەرماندارت پێ ڕادەگەیەنم!

هەرکە سێبەری لی لی یۆڤ لە ژوور بڕا، پاروشین هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا و پشوویەکی تازە کردەوە. بە ڕۆیشتنی"لی لی یۆڤ" ، وەک قورسەکێکی گرانی لە سەر شان و مل لاچووبێ ، هەناسەیەکی تازە کردەوە. لە باوەش کەنەپەکەی دا دانیشت و هەر وەرگ هەڵبەست و لاوکۆیان بخوێنێت، لە ژێر لێوانەوە گوتی و گوتی: "ئەی کە چەندە چەپەڵ و دووزامە ئەم مەیموونە... ڕێوەییە و کەوڵی بۆگەنی پڕی گەندەڵ فەندەڵە... سیرمەخۆرە و بە دایم لمبۆزی بە ناو هەژگەڵان دا دەگێڕێ و هەمیشە ملۆمۆیەتی... باسی نەنکم بکەم، ئەو خۆی تێهەڵدەقورتێنی و دەبێ بزانێ چەند دەنکە قژی بەسەرەوە بووە... کەنگی لە دەستی ئەو دووزامە خەلاسیم دێت؟"

زۆر جاران بە شوێن بەڵگەیەکی مێزهەڵتەکێن دا گەڕاوە، کە ئەم "لی لی یۆڤ"ە لە پەڕ و پۆ بخات. بەڵگەیەکی وەها گەرەکە، کە ناپاکی و خەیانەتی ئەو بۆرەپیاگە باس بکات...

هەر بەو جۆرە بەڵگانە دەکرێ "پەترزبۆرگ"ی لێ هان بدرێت. بەڵگەی وەک بەرتیل خواردن... دزی ... زۆرداری و ... نەخێر ئەمانە پووشێک ناهێنن. ئەم چەشنە گەندەڵکارییە، تاوان نین و کەس نییە نەیکات... خەیانەت بە پیرۆزییەکانی حکومەت... دژایەتی و دوژمنایەتیی نهێنی دژ بە شا و جێگرەکەی... ئەمانە ماکەی باشن، بەڵام دۆزینەوەی بەڵگەی ئەوتۆ، ئەویش لە کۆنە ساختەچییەکی وەکی " لی لی یۆڤ" ، زۆر زەحمەت و گەلێک بەدەگمەنە.

پاروشین بە دەم گوتن و گوتنەوە، بۆ لای شەڕابدانەکەی چوو. دوو پیاڵەی دوا بە دوای یەکدا پێدا کرد، سەری سێیەم پیاڵە بوو، کە ڤاڵتەر هاتە ژوور و بە بێ ڕاوەستان گوتی:

ـ گەورەم نزیک بە نیوسەعاتێک دەبێ کە مختاربەگ چاوڕێتانە... کەسێکیشی دەگەڵە، کە "میرزا قاسم"ی بانگ دەکا.

ـ نیوسەعات؟!... ئەدی بۆچ زووتر نەهاتی پێم بڵێی؟!

ڤاڵتەر لێی نزیک بۆوە گوتی:

ـ مختاربەگ و میرزاقاسم بە هەگبەی پڕی هەواڵ و دەنگوباسی بەکەڵک هاتوونەتە خزمەتتان... من پێم وایە ئەو خەبەراتەی کە بۆت هاتوون، لەوانەیە نەخشە و گەلاڵەی"لی لی یۆڤ" لەبار بخەن ...

پاروشین تامەزرۆیانە گوتی:

ـ لی لی یۆڤ، بۆ وەرگرتنی فەرمانی هێرش چۆتە لای فەرماندار ... ئەگەر خەبەراتی میرزا قاسم و بەگ قورس و ئەنگێوە بن، ئەوا ئێمەیش دەچینە لای فەرماندار و، لی لی

یۆڤ بۆڕ دەکەین... چەند خۆش دەبێ ڤاڵتەر!... بەڵام با من زەنگێک بۆ فەرماندار لێ بدەم...

ـ زەنگ لێ مەدە گەورەم!... من پێم وا نییە لی لی یۆڤ بە دیداری فەرماندار بگات.

ـ بۆچی مەگەر فەرماندار لە هۆتێل نییە؟!

ـ لە هۆتێلە، بەڵام جەنابی لی لی یۆڤ ڕوحیشی خەبەردار نییە کە فەرماندار لە کام هۆتێلێکە و لە کوێیە! من گوتم لە هۆتێلە، ئەو گێلەپیاوە، نەی پرسی ئاخۆ لە کام هۆتێلە... چەلێ با بچین و خەبەری هاوردەی بەگ و میرزا قاسم شەن و کەو بکەین و بزانین بایی چەندن و چەندە دێنن...

پاروشین پشوویەکی تازە کردەوە و بە دەمی پڕ لە پێکەنین باوەشی بۆ ڤاڵتەر کردەوە و دە هەمێزی گرت.

ـ هەر بژی ڤاڵتەر... تۆ بە هەق جێگرێکی باش و بەکار و دڵسۆزی بۆ من... هەر هەبی ڤاڵتەر...

ڤاڵتەر هەتا بەردەرگا دەگەڵ پاروشین چوو، لەوێوە لێک هەڵبڕان.

****

34

ڕۆژی بیست و شەشەمی مانگی فێڤریە، لە هەموو لایەکەوە خەڵک هەڵپشکووت. زۆربەی هەری زۆری کرێکاری فابریکات و کارگە و کانگاکان، لە دەیان شوێنی شاری باکۆ دا کۆبوونەوە. بەڵام ماکە و موتوری هەڵسووڕێنەری سەرجەمیان لە"دێپۆ"کان دا جێگر بووبوون. نەزمی کۆمیتەی مەڵبەندەکانی شاری باکۆ لە ژێر چاوەدێریی "یەلێنا کنونیانتس" دا بوو .

لە سەرجەم چیرۆکە دوور و درێژەکەی "هەزار و یەکشەو"ی هیوا و هومێدەکەی ئیمپراتوریای رووسیە، واتە "یەگۆرۆف"ی داماو، کە بە گوێی لی لی یۆڤ و پارۆشین دا خوێندرا بوو، هەر تەنێ ئەو بەشەی ڕاست دەرچوو، کە گوتبووی لە ڕۆژی بیست و شەشەمی مانگی فێڤریە خۆپیشاندانێکی مەزن ساز دەبێت و بگێڕی سەرەکیی ئەو سەرهەڵدانەش، خانمێکە و ناوی "یەلینا"یە و بەس.

ئەو کۆبوونەوەیەی کە "یەگۆرۆف"یش ڕێگای بەشداربوونی پێدرا، لە ڕاستی دا کۆبوونەوەی نهێنی و تایبەت نەبوو، بەڵکە کۆمبوونێکی گشتی و گەللایی بوو. هەروەها لە هیچ کۆڕ و کۆمەڵێک دا "یەگۆرۆف" وەک نوێنەر و نووسەر هەڵنەبژڕدرا و قەت قەتیش لە هیچ کۆمبوونێک دا قسەی بۆ خەڵک نەکرد؛ ئەوە گشتی هەڕ و گیڤ و درۆ و دەلەسەی سازکراو بوون، کە بۆ وەرگرتنی مزە و مافێک بۆ

کڕینی نان و پێخۆر و ژەمە ئارەقێک، دەرخواردی پاروشین و "لی لی یۆڤ"ی دەدا.

ماوەیەک بوو، کارگەکان بێکار مابوونەوە و کرێکار تەنیا بۆ وەرگرتنی مزەی ڕاگیراویان دەهاتنە حەوشەی کارگەو تێیدا کۆ دەبوونەوە. لە ڕاستیدا، خاوەن کارەکان بەتێکڕا تووشی ڕەشەقەیرانێک هاتبوون و، تەنانەت بەڵێنی سەر زارەکی و

—

دێپۆ= کارگەی تایبەتی سازکردن و نەوژەن کردنەوەی پاپۆڕ و بەلەم و گەمێ بوون.

بێ کردەوەیشیان نەبوو کە کرێکاری پێ دەستەمۆ بکەن. خاوەن کار، گوێچەکەیان لە هەرای کرێکار ئاخنی بوو و، کرێکاریش هەرچی جوێن تووک و دۆعا بوو، پاشملە بۆ خاوەی کاری دەنارد .

لە ناو کۆمای کرێکارانیش دا کەسانێکی گوێگر و سیخوڕ هەبوون، کە ماتەیان هەڵدەگرت و بۆ دۆزینەوەی ئەو گرێ کوێرەی کە "لی لی یۆڤ" و پاروشین پێویستیان بوو، داویان دەناوە. "یەگۆرۆڤ"، یەکێک لەو گوێگر و سیخوڕە سیرمەخۆرانە بوو کە زۆر وریایانە خۆی لە کۆگای تووڕەی کرێکاری نزیک دەکردەوە. پیاوی وەک یەگۆرۆڤ، جوێن و تووک و سووکایەتییان گوێ نەدەدایە. ئەوان گوێ قوتی خەبەراتێک بوون کە بۆنی خوێن و شێواندن و تێکدانی لێوە بێت. "یەگۆرۆڤ"ەکان بە دڵ خۆزیاگەری قسە و باسێک بوون،

که باسی تەقاندنەوەی شوێنێکی حکومەتی، یان سللارکردنەوەی مۆرەیەکی مەزنی دەسەڵات بکات. پاروشین زۆر جاران دەرگای سەرسەوزی باخی بەهەشتی بۆ یەگۆرۆڤ بە دەنگ ڕەسم دەکرد کە ئەگەر خەبەری لەم چەشنەی بۆ دەستچن بکات، بە کاوی دڵی دەگەیەنێت.

کاتی هەڵبژاردن و دیاری کردنی ئەندامانی بەڕێوەبەری مانگرتن بوو. لە هۆدەی کارگەیەک دا، "چۆنیاتۆڤ" و ئەژدەر چاوەڕانی هاتنی "ڤەرا"یان دەکرد. بەڵێن وا بوو کە ڤەرا بەرهەمی تازە چاپکراوی"نینا" بێنێت و بەرهەمەکە بە سەر ئەندامانی بەڕیوەبەر دا دابەش بکات. پێویست بوو، سەرجەم کرێکارانی مانگرتنەکە ئەو بەرهەمە وەربگرن، کە بەرنامەی کاری دێمۆستراسیۆنەکەی تێدا نووسرا بوو. حەوشەی کارگە و سالۆنی مەزن، پۆل پۆل کرێکاری تێدا کۆ ببۆوەوە و هەر پۆلەی سەرگەرمی گوتن و گوتارێک بوون. زۆری نەخایاند ڤەرا هات .

"چۆنیاتۆڤ"، پێشکەکی شوێنی حەشاردانی هەگبەی بەرهەمەکانی"نینا"ی بە ڤەرا گوتبوو. ڤەرا، هەگبەی بەرهەمی چاپکراوی لە ژێر دەزگای ئاسن کوتانەوەی کارگەی مەزن دا شاردەوە و بۆ ڕاگەیاندنی پەیامی کۆتایی میتینگ ڕووی کردە سالۆنی مەزن و لە ئاخری سالۆنەکە دا چاوەڕێی دیداری "یەلێنا"، لە سەر کورسی دانیشت.

بەشداریی ژنان لەو میتینگە دا ئامادەیەک بوو بە وشیاری و بە ئاگاهاتنەوەی کۆمەڵگای باکۆ. ژنانی ڕووس و ئازەری و ئەرمەن، دەگەڵ هاوسەر و برا و خزم و کەسانیان چالاک و هاوخەبات، لە دێمۆستاسیۆنەکە دا بەشدا بوون.

ڤەرا، لە بینینی ئەم دەسکەوتە مەزنە، گەشابۆوە و هەستی ڕەزامەندیی پێوە دیار بوو. بە درێژەی ئەو ڕۆژە، ڤەرا یەکدەم نەسرەوتبوو. دوو هەگبەی پڕی نوقڵ و نەباتی "نینا"ی گەیاندبوویە شوێنی دیاری کراو. ڤەرا ئەگەرچی لە ساڵۆنەکەدا دانیشتبوو، بەڵام مەچەک و شان و پیلی ژانی پێدادەگەڕا و ئازاری دەچەشت. پێنج خولەکێک بووراییەوە و هەستی کرد هەموو لە ئەندامی لەشی، لە کاری ئاسایی وەستاون؛ نە گوێی لە گوتاری گوتاربێژ دەبوو، نە چاوەکانیشی توانای بینینی ئەوپەڕی ساڵۆنەکەی هەبوو. دوای حەسانەوەیەکی کورت، چاوێکی بە دەور و بەر دا خشاند و یەک بە یەکی ئەندامانی بەشداریکەری دایە بەر چاو. زۆربەی هەری زۆری ئامادەبووانی دەناسی، تەنانەت بە ناویش ناوەکانیانی دەزانی. ڤەرا، بەمە گەشایەوە و زانی کە ئەم ناسینە، بێ هۆ نییە و، هۆکارەکەی نەسرەوتنی خۆیەتی؛ بەرهەمی ڕەنجی چەند ساڵەی خۆیەتی؛ خۆی چاندوویەتی و بۆخۆی هەڵی دەگرێتەوە. ئەوانەی کە لە ڕەدەی هەر سەرووی خەباتی کرێکاریدا ناوبانگیان هەیە، هاوخەباتانی خۆیەتی و پێکەوە لە ناو گڕکانێک دا قاڵ کراون.

سەیری دەکردن و لە ڕێگای بینینەوە، یەکایەکی بەسەر دەکردنەوە. لەپڕ چاوی لە سەر کەسێک دا جێما. ئەو کەسە، لە لاتەنیشتەوە بۆ ڤەرا دەبیندرا. سمێڵی قیت و بادراوی بۆ ڤەرا شناس و ئاشنا دەهاتە بەر چاو. ملە قوتە و چاوە چاوی کابرا، هێزی هەڵسەنگاندنی زیاتری بە ڤەرا بەخشی. ملۆمۆ و چاوچاوی کابرای نەناسراو، یەک دەم سرەوتی نەبوو. لەپڕ،

سەری وەرسووڕاند و دەموچاو و مل و شانیشی بەرەو ڤەرا وەرچەرخایەوە. ئیتر تارمایی لە بەر زەینی ڤەرا وەلاچوو. هاتەوە بیری و کەوتەوە سەر بیر، کە ئەوە هەر ئەو کاربەدەستەی ئیدارەی پۆست و گومرگاتە و هەر ئەو چەکمە زەردەی ڕۆژی پڕ لە کارەساتی ماڵی "غولام"ە... بەڵێ خۆیەتی...!

ئیتر ڤەرا یەکدەم ڕانەوەستا و خێرا خۆی گەیاندە ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ. ڤەرا بە "ئەژدەر"ی گوت:

ـ تۆ بڵێ چ کەسێکم لە ناو جەماوەر دا بینی ئەژدەر؟!... گورگەمێش...

ـ کێیە ڤەرا؟... پێم بڵی بزانم!

ـ کاربەدەستەکەی ئیدارەی پۆست و گومرگات... دێتەوە بیرت؟... مجریلکەی ماتریس و ڕاکردنی ئەو ڕۆژەت لەبیر نییە ئەژدەر؟!... لە ڕۆژی کارەساتەکی ماڵی "غولام"یش دا هەر ئەو گورگەمێشە بوو... ئێستێ لە ناو کرێکارەکاندا دانیشتووە و بەردەوام خەریکی چاوە چاوە...

ـ سەبرێک بگرە با من بە"چۆنیاتۆڤ" بڵێم با بزانین چی بکەین... تۆ لێرە بمێنەوە!

زۆری نەخایاند ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ چوونە ژوور. چۆنیاتۆڤ دڵنیا بوو کە ئەو کەسە، دەبێ بە شوێن دۆزینەوە و ڕاوی "نینا"دا ناردرا بێت. هەربۆیە ڕووی کردە ئەژدەر و پێی گوت:

ـ خێرا جێگای هەگبەکان بگۆڕە... پێکەوە دەگەڵ ڤەرا ئەم کارە بکەن .

چۆنیاتۆف بە گوێی هاوڕێ "موقتەدیر ئایدین بیکۆف" دا گوتی:

ـ خێرا بڕۆ و "یەلێنا"م بۆ بانگ بکە، با بێتە ئێرە!

"یەلێنا" هات. چۆنیاتۆف گوتی:

ـ یەلێنا ! هەڤاڵانی ئێمە بەکرێگیراوێکیان لە ناو پۆلی کرێکاران دا بینیوە؛ وا باشە، هەڵبژاردنی ئەندامانی بەڕێوەبەری مانگرتن بخەیتە ڕۆژێکی تر. تۆ بچۆوە سالۆنەکە، لە ڕیزی پێشەوەی دانیشتووان دا کەسێک بە جلوبەرگی یۆنیفۆڕمی ئیدارەی پۆست و گومرگات دەبینی کە خەریکی ملەقوتەیە و بۆ ڕاو ڕاوێن هاتووە. تۆ بە گوێی دا بخوێنە و پێ بڵی لە "ئیچەری شاری" و دوو کۆڵان هەورازتر لە دەروازەی "قوشەقەڵا" ، لە ماڵی "کەربەلایی داداش" ، کاتژمێری 7ی ڕۆژی 28ی مانگی فێڤریە، کۆبوونەوەیەکی خۆماڵیمان هەیە و تۆیش وەک تێکۆشەرێکی ناسراو، وەرە و بەشدار بە. ئەمەش بزانە، کە ئەو ماڵە بەو ناو نیشانەی کە پێم گوتی، ماڵە و هەیە و من ماوەیەک لەوێ دا ژیاوم. بەڵام هەنووکی ماڵەکە چۆڵە و کەربەلایی داداش بەنیازە ماڵەکە نەوژەن بکاتەوە. هەڵداشتنی بەکرێگیراوێک بۆ ماڵێکی چۆڵ، دوو خێری بۆ ئێمە تێدایە؛ یەکەم، با دوژمن بزانێ دەستی ئێمە باڵاتر و بەتواناترە و دووەمیش کە جیرەخۆرەکە هەگبەی بەتاڵ دەباتەوە لای ئیدارەی پاراستن و دوایەش لە سای خەبەری پووچ دا سەرکۆنە دەکرێت.

چۆنیاتۆف دوای ڕەوانە کردنی"یەلێنا" ، ئەرکی کۆنتڕۆڵ و لە ژێر چاوڕاگرتنی ماڵی "کەربەلایی داداش"ی خستە ئەستۆی ئەژدەر.

ڕۆژی 28ی مانگی فێڤریە، ئەژدە هەتا درەنگانێک لە ماڵ دانیشت. بەرەبەری ئێوارێ، لە ڕێگای قەراخ ئاوەکانی "ئیچەری شاری"یەوە بەرەو ماڵی غولام هەڵکشا. چەند ڕۆژێک بوو، سەردانی "پوورە نیسا"ی لە بەرنامەی کار دابوو. چۆنیاتۆڤ و هاوڕێیانی تریش، دیارییەکی بچووکیان دانابوو کە ئەژدەر دەگەڵ خۆیدا بیبات. بەڵام دوو ڕۆژ بوو، ئەژدەر ئەوەندە سەرقاڵ بوو، کە تەنانەت دەرفەتی سەرخوراندنێکیشی دەست نەدەکەوت .

ئەژدەر، بە دەم بیری ڕابوردوو، گەیشتە ماڵی غوڵام. حەوشەی ماڵی غوڵام دەرگای پێوە نەمابوو. لە زستانی ڕابوردوو دا، لەبری ئاوردوو، کردبوویانە خۆراکی سۆپە و سووتاندبوویان. دار و دیواری ماڵەکە بە دارڕژانی بەفر و باران، دۆڵ دۆڵ داڕندرابوون. پەلەسوانە و لێوارەی سەربانەکان چەمیبوونەوە و تەمی خەفەتیان لێوە دیار بوو. لە دەوونی ژووە تاریکەکەی غوڵام دا، میراتی نەرمە کۆخەکەی بە یادگار مابوو. جاران غولام هەناسەی سوار و پشووی خنکاو بوو؛ غوڵام ڕۆیشت و میراتەکەی بە پوورە نیسا بڕا. نەرمە کۆکەی ئازاری دەردە باریکە، لە قوڕگ و گەرووی پوورە نیسا نەدەبڕایەوە.

ئەژدەر، ئاڵقەڕیزی دەرگای ژوورەکەیانی ڕاتڵەکاند، دەرگای بە ڕووی دا کرایەوە و پیرەژنێک سەری لە کەلێنی دەرگا دەرهێنا، کە هەر دەتگوت تەرمی ئینسانە و کەوتۆتەوە سەر پێ. پەکوو!... پوورە نیسای دوێنێ بوچ وەهای لێ بەسەر هاتووە؟ ئاو و ڕەنگی پوورە نیسا دەگەڵ کۆچی غولام کۆچی کردووە و لە ڕووی پەڕیوە!

ـ پووره نیسا؟!... پووره نیسا!

پووره نیسا زۆر بە زەحمەت سەری بەرز کردەوە و سەیرێکی "ئەژدەر"ی کرد. بە دەستی لەرزۆکی، لیسپی قژی سپی لاجانگەکانی خستەوە ژێر دەسرۆکەی سەری و بە زەرەدەیەکی کاڵی سەرلێوانەوە"ئەژدەر"ی لاواندەوە. زەردەی پێکەنینی سەر دەمیشی وێنا و نمای ئاخرین تیشکی زەردی خۆرەتاوی پاییزی بوون، کە نە گەرمای ژیانی پێوە دیار بوو و نە هیوای مانەوەی.

دیتنی پوورەنیسا، حەوجێ بە چاکوچۆنی و لێ پرسینی حاڵ و گوزەرانی نەدەکرد. ئەوەی لێی دیار بوو، هەر پەرێشانی و بێ ئەنوایی و بەلەنگازی بوو. نێومالّی هەژارانەیان ئەوەندە ڕووت و بێ حاجەت بوو، هەر دەتگوت حەوت دزی چالاک دەستیان بە ماڵ دا گێڕاوە. بۆنی خاوی و بۆ برشی ژووری تاریک، لە دڵی تازەهاتووی دەدا. جلک و لیباسی پوورەنیسا، ئارەقی شەرمەزاریی بە ڕووی بینەری بەویژدان دا دەتکاندەوە. تاریکی و شێداریی ژوور لە بەرێک و بێ خورد و خۆراکیش لە لایەکی دی، جەستەی پووره نیسایان تواندبۆوە و هیچیان پێوە نەهێشتبوو.

ئەژدەر زەمبیلەکەی دەستی لە سووچێکی ژوورەکە دانا و بە شەرمەوە لێی پرسی:

ـ ئەدی ئەکبەر لە کوێیە پووره گیان؟

ـ لە ماڵی دراوسێکەمان کار دەکا... کار دەکا و پارووە نانێک دەخوا... چ کەردەن کوڕم!... هیچ نەبێ با ئەو لە برسان نەمرێت!

ئەم خەبەرە وەک قورسایی کێوێک بە سەر ئەژدەر دا ڕووخا .

ـ نەکا لە ماڵی هەر ئەو دوو ژنە ئیش بکات کە جلکی بووکێنیتیان کڕی؟!

ـ بەڵێ... بەڵی لە ماڵی ئەو دوو خانمە ئیش دەکات.

ئەژدەر ڕێگای قسە و ئاخاوتنی بەسترا. دەستی لە باخەڵ نا و هەندە دراوێکی لە مستی پوورەنیسا نا و گوتی:

ـ پوورە گیان! هاوڕێیانی غولام ئەم کەمە دراوەیان بۆ ناردووی... بەڵام دەستی منت بە داوێن پوورە گیان، ئیتر با ئەکبەر نەچێتە ماڵی خەڵک... لەبیرتە غولام لە وەڵامی ئەو ژنانە دا چی گوت؟... لەبیرتە گوتی:" هەتا زیندووم و ماوم ڕێگە نادەم کوڕی من بەردەماوخۆری پاشخوانی خەڵک بێت؟... نەخێر با ئەکبەر نەچێتەوە ماڵی خەڵکان؛ من خۆم هەوڵی کارێکی بۆ دەدەم پوورە گیان!

پوورە نیسا لە حاڵێک دا بە نیاز بوو پارەی هاوڕێیانی "غولام" لە شوێنێکی ماڵ دا دابنێ، بەڵام چ جێگایەک نەبوو پارەی لێ دابنێت، ناچار ئەم دەست ئەو دەستێکی کرد و لە پڕ دەستی هاویشتە لاملی ئەژدەر و لە ناخی دەروونەوە کوڵی و بە هەموو توانایەوە گریا و شینی گێڕا. ئەژدەر خۆشەویستانە قژی سپی پوورەنیسای ماچ کرد و لاواندییەوە. تاوێکی باش بەسەر یەکترا دا گریان و دوای کوڵ ڕژتن، ئەژدەر ئەسرینی چاوی خاوێن کردەوە و لە ماڵ وەدەر کەوت.

وڵات تاریک بووبوو. لە مزگەوتەکەی "کۆشکی خان" دەنگی بانگ بێژێک بە سەر شار دا دەگەڕا. دوای تێپەڕکردنی چەند شەقام و چەند کۆڵانێک، یەکجێ پۆلێک

خەڵکی بینی کە لە سەرگەی کۆڵانەوە زۆر خێرا بەرەو خوار هەلینگیان دەدا. ئەژدەر ڕووی کردە جەماعەت و لێی پرسین:

ـ برادەرینە ئەوە چییە؟ ... چ قەوماوە؟ ئەم غاردان و فڕکە فڕکەتان لە چییە؟

یەکێک وەڵامی داوە:

ـ هیچمان نازانین چی بوو و بۆچی غار دەدەین، بەس ئەوەندە دەزانین کە پۆلیس و ژاندەرم ڕژاونەتە کۆڵان و سەر و ژێری "ئیچەری شاری"یان بەستووە... دەڵێن ماڵی "کەربەلایی داداش" کەوتۆتە بەرشک و خەریکن هەڵە دەتەکێنن... لەوانەیە دیسان هەرایەک ساز ببێت...

ئەژدەر بۆ وەرگرتنی ئەم خەبەرە هاتبوو، ئیتر بەبێ خۆ خافڵاندن، خێرا لەو شوێنە دوور کەوتەوە. ڕێگای "ئیچەری شاری" بە وردی لە ژێر کۆنترۆڵی هێزی ژاندەرم و پۆلیس دابوو. ئەژدەر ناچار بوو مەڵبەندەکە دەور بداتەوە و ڕێگایەکی دوور و درێژتر بگرێتەبەر. ئەژدەر بە لاڕییان دا هات و گەیشتە دەور و بەری باخی"نۆبێڵ". لاڕێی و خوارەکە و پێچەکەی ڕیگایە، دوو دەمژمێرێکی گرت. هەر لەو گاز و گوزەرە و لە ماڵی کرێکارێکی ڕووس دا کۆبوونەوەیان هەبوو. هەوا تەواو تاریک بووبوو. لە تاریکانی سەری شەو دا، هەتا گەیشتە شوێنی کۆبوونەوەکە، بۆسەی کرێکاران لە کۆڵانەکە دا دوو جاران ڕێگایان پێ گرت و لێیان کۆڵییەوە، بەڵام چۆنیاتۆف ناوی شەوی پێ گوتبوو و لە هەر دوو پاڵێوگەکان تێپەڕ بوو. ئەژدەر بە کۆڵێک هەواڵی خۆش و ناخۆشەوە گەیشتەوە یارانی. چۆنیاتۆف بە پیلییەوە هات و گوتی:

ـ ئەژدەر لە کوێی؟... بوچ هەندەت پێچوو؟... ماوەیەکە دەستمان ڕاگرتووە و چاوەڕێت بووین... خەبەر چییە؟
ـ ڕێگا و بانی "ئیچەری شاری" بە تەواوی بەسترا بوو. ڕێگەم دوور کەوتەوە و هیچم دەست نەکەوت سواری ببم و زووتر خۆم بگەیەنمەوە...
ـ بڵی بزانم چی قەوماوە؟... کابرای بەرشکی ئێوە، بە گورگەمێش دەرچوو؟!
ـ وەک تۆ بڵێی حەوت پۆرەهەنگیان لە کەلەبەری کۆتەرە دارێک دا دۆزیبێتەوە، ورد و درشتیان لێ دەنگ دابووین... ئیچەری شاری قەت ئەوەندەی چەک بەدەست نەبینوە... تێی ڕژابوون و هەرا بوو...
ـ کاری ئێمە گرتی... کەربەلایی داداش کەوتە نێو نێوان و دوژمنمان پێ بۆڕ دا.
چۆنیاتۆف ڕووی کردە بوگدان و گوتی:
ـ بوگدان تۆیش ماوەیەک دەبێ لەبەر چاوان وەلابچی و خۆت حەشار بدەیت. هەر نەک تۆ، بگرە ئێمەیش ناچارین لە ماڵی هاوڕێیانی کرێکارمان دا خۆمان بشارینەوە.
"نیکۆلای کازارینکۆ"ی ژیکەلانەی جۆانچاک، بە دەمی پڕ لە پێکەنینەوەی و بە گوڕ و تین گرماندی و گوتی:
ـ ئای چەندە خۆشە و چەندە بەڕێزە ئەم زۆرانبازییەی ئێمە و دوژمن!... ئێمە لە لاشانیانەوە سەیری تێداچوونیان دەکەین... هەر بەم تاکتیکەی ماڵی کەربەلایی داداش، دوژمن خمی لێ شێواوە و بێچارە ماوەتەوە ـ گرمەی دەنگی نیکۆلای، یادی "ئیڤان نیکۆلایۆڤیچ"ی زیندوو کردەوە.
وانۆ سترۆڤا لە بری چۆنیاتۆف وەلامی داوە:

ـ هاوڕێ نیکۆلا!.. هاوڕێ چۆنیاتۆڤ گوتەنی، دوژمن چەشنی ورچی بریندار‌ی لێهاتووە و بۆ نەجاتی خۆی هێرش دێنێت... دەستی داپڵۆسێنەری لە هەموو لایەکەوە و بۆ هەموو لایەک دەبات... نە بەزەیی هەیە و نە کەرامەت... شەلم کوێرم ناپارێزم... بەڵام ئەوە ئێمەین کە جێ خاڵی دەدەین و، زەختی ئەو دەستە ئاسنینەی دوژمن مایە پووچ دەکەین... چەلێ هەر ئیمرۆکە بە دۆڕاوی ڕەوانەی بارەگاکانمان کردنەوە...

چۆنیاتۆڤ گوتی:

ـ چەند هاوڕێیەکی کۆمیتەی باکۆ، نەیان توانیوە لەم لیژنەیە دا ئامادە ببن، پێویستە پڕۆژە بڕیاری ئەم دانیشتنەیان پێ ڕابگات. هەلومەرجەکە گەلێک ناسکە و هەر هاوڕێ و هەڤاڵێک لەم هەلە دا لە کیس بچێت، ئاڵقەیەک لە زەنجیری خەباتی ئێمە پساوە و تووشی کەمایەسی دێین... دواهاتوویەکی پڕ لە بەسەرهات چاوەڕێمانە، ئێمەین و دوژمن... دوو نەیاری بەدوور لە ئاشت بوونەوەیەن... لە گۆڕەپانی کێ بەرکێیەتیی ئەم دوو نەیارە دژبەیەکە، خۆشی و حەسانەوە و سەرکەوتن بە بەرەیەک دەبڕێت؛ خۆشی لە وەی ژیر و زانا و بە ئەزموونە و پێ لە جێی لەق دانانێ... وریایی و لێزانی چرای ڕێگای دواهاتوومانە ... سەرکەوتن ماڵی ئێمەیە و دەبێ بە ئێمە ببڕێ...

کاتێک ماڵاواییان کرد و لێک هەڵبڕان، شەو شەق بووبوو.

****

35

موختاربەگ و میرزاقاسم، دوای کاتژمێرێک چاوەڕوانی، بە دیداری سەرهەنگ پاروشین شاد بوون. دوای زەماوەندەکەی کچی موختاربەگ، پاروشین چاوی بە موختاربەگ نەکەوتبوو. موختاربەک لەم ماوە کەمەدا تەواوێک شکابۆوە و پیری لە جەستە و ڕوخساری دا خانەنشین بووبوو. کووز و گنجی لاڕوومەتانی و پیلووی داچەکاوی ژێر چاوانی و توورەکەی چەورایی ژێر چەناگەی ، نمایەکی سەیر سەمەرەیان پێ بەخشیبوو.

ـ ئەوە بۆچ وەتۆت لێ بەسەر هاتووە مەختار؟ خەڵکی تر بە هەڵکشانی نەغدینەی هەگبە و کووپەڵەی ژێرخانەکانیان باڵا باڵا زیاد دەکەن و جحێڵ دەبنەوە، کەچی ئەتۆ بە دەوڵەمەند بوونت دادەکشێی؟... چ عەجەب موختار!

موختاربەگ زەردەیەکی کەم هێزی کەوتە سەر لێوانی و، بەم زەردەخەندەیەش، دەم و لێوی چەشنی هەمبانەی کوورەدەمێنی ئاسنکاران بای کرد و پووچایەوە.

ـ جەنابی سەرهەنگ ڕاست دەفەرموێت!... بەڵێ خاوەن سامان و ساحەبی لیرە و خشڵ و زمبەران، دڵتەڕ و سەربەهەوان و پیری لێیان زوێرە... بەڵێ هەندێک زێڕیان پێدەکەوێ و هەندێک پێیان ناکەوێت و پێی دەکەون...

کەواتە مەختاربەگ بە خرینگەی خشڵ و گەوهەران داکەوتووە؟

- زێڕی چی و زەمبەری چی سەرهەنگ! من دەرچوونم سەری داهاتمی خواردووە و هەر هێندە لەڕم، ئەگەر ڕێوی کلکم لە قەبرخە بدات پێی دەکەوم... منی داماو لە سێ شوێنان دەستم بە قوڕە و خەریکی خانوو سازکردنم... چەند بیری تازەی نەوتم لێداوەو نەوتم بە پای فیلانە، بەڵام هەر بانکێکی کە تۆ دەیناسی، پێیان قەرزدارم و وەها کەوتوومەتە ژێر باری قەرز و قۆڵان، هەناسەم نایە. سەرباری دەردی قەرز و قۆڵەی سەگبابخێو، ڕمۆزنەی کرێکارانیش لێم بوونەتە داسی ڕمانە ؛ تێم ڕۆهاتوون و بەرۆکم بەرنادەن. من لە دەست کرێکار هەڵاتووم و هانام بۆ تۆ هێناوە...

- فەرموون من گوێم بە لاتانەوەیە ... تکایە فەرموون دانیشن!... هەر ئێستا بانگ دەکەم قاوە و شامپانی تان بۆ بێنن...

-جەنابی سەرهەنگم بۆ بژی، چەلێ لەم دەم و دەستە دا کاتی قاوە و هەرامە و شەربەتانمان نییە... ئەگەر ئیزنت لەسەر بێ، با من هۆی هاتنمانت پێ ڕابگەیەنم.

پاروشین بە ئامازەی سەر، دەمی"موختاربەگ"ی بۆ گوتن کردەوە. موختاربەگ دوای پشووتازەکردنەوەیەک، بە ئەسپایی دەستی پێ کرد.

- کانگاکانی "باڵاخانی" کوولەکەی ڕووح و هەناسەی گیانی منن... دە فریام کەوە دەستی من بە دوایێنت بێ سەرهەنگ. لە شەشدەری خانی خەتەر کەوتووم و ئەگەر دەستم نەدەیەی، لە دەستت دەچم سەرهەنگ!

پاروشین بە دەم زەردەخەندەیەکی مانادارەوە گوتی:

ـ جەنابی موختاربەگ، تکایە بە دابی ڕۆژهەلاتییەکان مەبەستی قسەت بە خرینگە و پرپرە مەڕازێنەوە... کورت و پوخت قسە بکە. ئێمە بەڵگەی زیندوومان گەرەکە. ئەوی بۆ ئێمە گرنگ و بایەخدارە، کار و بەرنامەی کۆمیتەکانە. ناوی هەڵسووڕێنەر و مۆرە بەکارەکانیانە... ئەگەر سەرۆک و ڕێبەرەکانیان دەناسی و بە ناونیشتانیان دەزانی، پێمان بڵێ... ئەگینا...

ـ بەڕێزم منیش هەر سەربارەت بەم گرنگانە هاتوومە خزمەت...

شەو شەق بووبوو. ترسی ئەمەی کە "لی لی یۆڤ" خۆی بگەیەنێتە فەرماندار و بیر و ڕای خۆی بسەر دا بسەپێنێ ، کرمی کەڵکەڵەی خستبوویە مێشکی پاروشین. هەربۆیە، پاروشین بە پێچەوانەی سەرەتای دیدارەکەیان، تووڕە و جاڕس گوتی:

ـ جەنابی موختاربەگ منیش گرفتارم و کاتێکی زۆرم نەماوە. دیداری ژەنەڕاڵ فەرماندارم لەبەرە و ناتوانم زێتر چاوەڕوانیان بهێڵمەوە... تکایە ئەگەر زانیاری و خەبەراتێکی شیاوی پێشکەش کردنتان هەیە، بیفەرموون، ئەگینا...

موختاربەگ لە بەرزەدەماخی و ڕووح زلی دا کەم وێنە بوو. پەلی ئەو کەسەی دەپەڕاند کە بەسەری دا خوێندبایەوە. هاتبا و دەرفەت و دەرەتانی جارانی مابایە، هەر نەک پاروشین، بگرە زۆر سەرتر لەویشەوەی دەمکوت دەکرد. بەلام ئیتر ئێستا وەک جاری جاران نەماوە. کرێکار کۆڵەیان کوتاوە

و ناچاره له بەر پاروشین شان دابنەوێنێت. قەڵسی و تووڕەیی لە دەروون دا شاردەوە و ئارام و هێدی گوتی:

ـ گەورەم! کێشەی من ئەمەیە کە کرێکارانی "بالاخانی" دیسانەکە لێم هەستاون و خەریکن لێم بشێوێنن. دیارە ئێوەیش ئاگادارن کە ئەم ئاگرە هەر دە ماڵی من بەرنەبووە و شوێنەکانی تریش گرتۆتەوە و ئەوانیش خەریکی سووتانن. هەر لە شار نا، بەڵکە لە گوندەکانیش دا سەربزێوی سەری هەڵداوە و ئاغاگوندەکان زاڵەیانە. ژن براکەی من، لە ترسی لادێیی ڕایکردووە و پەنای بۆ ئێمە هێناوە. من پێموایە "بالاخانی" ماکی خەراپەیە و ئەگەر مستێکی پۆلایین لە تەوقی سەری ئەم هەرێمە بدرێت، شوێنەکانی تریشی پێ چاوترسێن دەکرێ و دنیا ئارام دەبێتەوە. هەر ئەمڕۆکە، "شەنتۆکۆڤ" خەبەراتێکی پێ داوم... موختاربەگ دوای چەند چرکەیەک بێدەنگی، پرسی: ـ جەنابی "شەنتۆکۆڤ" دەناسی بەڕێزم؟!

ـ بەڵی دەیناسم مەختار... بڵی بزانم خەبەراتی ئەو چییە؟!

ـ خەبەراتی شەنتۆکۆڤ گەلێک سامناکن بەڕێزم! شەنتۆکۆ دەڵێ، کە لەم چەند ڕۆژانەی دوایی دا بەسەرهاتی گەورە و گران لە ڕێ دان و کرێکارانی هەموو کارگە و کانگەکانی ئەم شارە، یەکجێ مان دەگرن و شار دەشێوێنن... خۆت دەزانی ئەگەر ئەم کارەساتە ڕوو بدات، ئیتر من لە مردن دام... سێ چاڵە نەوتم، نەوەتێکی لە ڕادەبەدەرم دەدەنێ و حەوت هەشت چاڵی تریشم گەیشتوونەتە نەوتێکی زۆر و ئەگەر

گوتەی شەنتۆکۆف وەڕاست بگەڕێت، ئیتر من تێدا دەچم... ئیتر زەمانی ساوە ساو و دەست ڕاگرتن نییە گەورەم...!

پاروشین بە ئەو پەڕی بێزاری گوتی:

ـ جەنابی موختاربەگ، تۆ ناو و ناونیشانی ڕێبەر و مۆرە کارگێڕەکانمان بدەیە و ئیتر تەواو!

موختاربەگ کەمێک تووڕە و تۆزێک بکرووزانەوە گوتی:

ـ کارو بەرنامەیان شۆڕشە. مەبەستیان تێکدانی دام و دەزگای ئیمپڕاتورییەتی تزاری و دواییش هەڵاوەسین گیانفیدایانی خاوەن شکۆ تزاری مەزنە. من دەڵێم هەر ئەو جۆرەی کە هیچ شتێک لە بینایی چاوان ون و شاراوە نییە، هەر بەمجۆرەش هەموو شتێک لە جەنابی سەرهەنگ پاروشین خۆیا و ئاشکرایە و بە هەموو کەین و بەینێک دەزانێ، بەڵام ئەگەر هەر لەسەر ناوی مۆرە بەکارەکانی ئەو نگریسانە پێ دادەگرێت... دا میرزا قاسم ئەو لیستەیە پێشکەشی جەنابی پاروشین بکە با تەواو ئەرخەیان بێ...

میرزاقاسم، کە مامۆستای ماستاو ساردکەرەوە و کوشتەی پێڵاو ماچ کردنی ئەم و ئەوانێک بوو، دەستێکی بۆ سەر و ئەوی تری بۆ سەر چاو برد و لیستەی تاوانبارانی لە باخەڵ دەرهێنا و لەبەردەمی "پاروشین"ی دانا.

پاروشین تامەزرۆیانە لیستەی کردەوە و سەیرێکی کرد و لە ژێر لێوانەوە گوتی:

ـ لیستەیەکی تەواوە... باش دەستچن کراون، بەڵام نازانم من دەبێ بۆ ئەم کارە بەنرخە ، سپاسی کێ بکەم!

موختاربەگ لە وەڵام دا گوتی:

ـ کۆکەرەوە ناوی مۆرە بەکارەکان، کاری "ئەسڵان"ی کوڕم و ئەم "میرزا قاسم"ەیە.
ــ ئافەرین!... هەزار ئافەرین! ئافەرین میرزاقاسم! خەباتەکەت جێگای ڕێزە و دەبێ خەڵات بکرێی!
میرزاقاسم بە کلکە سووتە و خۆتواندنەوەیەکی شانۆکارانە. دەستەکانی لە سەر سنگ دانان و گوتی:
ـ گەورەم! ئەمە لە عەشق و ئەڤینێکەوە سەرچاوەی سەندووە، کە لە ناوەندی ئەو عەشقە دا، گەوهەری گرانبەهای خاوەن شکۆ تزاری مەزنی تێدایە... شایانی نییە و ئەرکی سەرشانی خۆمە بەجێم هێناوە...
پاروشین بە دەست کوتایە سەر شانی میرزاقاسم و گوتی:
ـ هەر بژی میرزا قاسم!... ئافەرین بۆ تۆ!
میرزاقاسم بەم ئافەرین گوتنانە دەهات ببورێتەوە و پێڕابێ، کە موختاربەگ وەدەنگ هات و گوتی:
ـ گەورەم ئیتر ئێمە زەحمەت کەم دەکەین و چاوەڕێی وشکاندنی ئەم بژارە ناموبارەکانە دەکەین... خاوەنانی کانگا نەوت و ساحەبانی کارگاکان، چاویان دەخەو ناچێ هەتا ئەم مڵۆزمانە بمێنن... ئێوە ئەوانە قڕ بکەن ساماندارانی شاری باکۆ دەستخۆشانەتان پێ دەڵێن.
پاروشین لە کاتی ماڵاوایی و چوونە دەریان دا، وتی:
ـ هەموویان نا... لیستەکەتان ناوی زۆر کەسی تێدایە، کە خۆیان ون و نادیارن. ئێمە گورزی خۆمان دەوەشێنین و ئەوەی کەوتە چنگمان، دەرچوونیان نابێ ... بەڵام با ئەمەش بڵێم ،کە لە لیستەکەتان دا ناوی کەسێکی تێدایە، ئەگەر ئەو کەسانە خۆیشیان بێتە بەر دەستمان، ئێمە نایان گرین... بۆ

نموونە، کەسێك کە لە ڕابوردوو دا بەڕێوەبەرایەتیی کانگاکانی ئێوەی لە ئەستۆ بوو...

مەختاربەگ زۆر بە توندی گوتی:

ـ کێ؟!... بەڵی ، بەڵی... گێرەشێوێن و ئاژاوەچی و ئاگری بن کای ئەم باکۆیە، هەر ئەو کەسەیە... بە گیانەکەی خۆم سوێند دەخۆم، کە ئەو ناکەسە دژ بە نیشتمان و دەزگای ئیمپراتوریایە و تاوانکارە...

پاروشین بە زەردەخەندیەک وەڵامی داوە:

ـ ئەڵبەت گیان ئازیزی تۆ بۆ ئێمە زۆر بەوەجە جەنابی موختاربەگ، بەڵام هەودای ئاڵۆزی دەوری کێشەکە ئەمەیە، کە هەر ئێستاکە "ڤەرسکی" لە بەڕێوەبەرایەتیی کانگاکانی "نۆبێڵ"دا خەریکی ئیشەو لە ژێر باڵی برایانی "نۆبێڵ" دا پشتگیری لێدەکرێت. خۆت دەزانی کە برایانی"نۆبێڵ" شارۆمەندانی وڵاتی ئێمە نین و دەرەکین؛ بە گوێری قانوونی سیاسەتی وڵاتی ئێمە، گرتن و کوشتن و ئازاری دەرەکییەکان بڤەیە و نابێ... دەبێ بمبووری جەنابی موختار بەگ، کە دەستی من و بۆ ئەنجامی ئەم کارە، کورتە و نای وێرمێ .

موختاربەگ دەستی بۆ گیرفان برد، بەڵام وەک ئاستەنگێک لە گۆڕی دابێ، گورج دەستی دەرهێنا و دوای ئامازەیەک بە میرزاقاسم، میرزا پاشەوپاش کشایەوە و لەبەر دەرگاوە بەژنی چەماندەوە و گوتی:

ـ گەورەم ئەگەر ئەمرێکتان نییە، ڕێگام بدەن چیتر کاتی بەڕێزتان نەگرم.

ـ تکایە میرزا قاسم... تکایە... فەرموون!

پاروشین چاوێکی کردە حەوت چاو و سێرەی لە دەست و گیرفانی موختاربەگ گرت. موختار بەگ دوای چوونە دەری میرزاقاسم، "چەک"ی نووسراو و واژۆکراوی بۆ دەرهێنا و گوتی:

ـ فەرموون جەنابی پاروشین ئەمەش دەستخۆشانەیەکی بچووک لەلای ئێمەوە... خۆ دیارە ئەمە دیارییەکی شوانانەیە و لە ئاست ئەو گشتە چاوەدێری و یاریکارییەی کە لە دەزگای دەسەڵاتی بەڕێزتانەوە بە ئێمە دەگات، یەک بە هەزارە... ئەم سێ هەزار مەناتە هیچ کەلێنێک پڕ ناکاتەوە، بەڵام هەرکە سەر و ماڵمان لە هەرای ئاژاوەگێڕان سووکتر ببێت، لە خزمەتتان دادەبین و چاو داناخەیەن جەنابی سەرهەنگ!

ـ بۆچی شەرمەزارم دەکەیت جەنابی موختاربەگ!

لە چاوتروکانێک دا "چەک"ی سێ هەزار مەناتی لە باخەڵی پاروشین دا جێی خۆی کردەوە. پاروشین زۆر بە گەرمی دەستی "موختاربەگ"ی گوشی وبە ئەوپەڕی ڕێزەوە وتی:

ـ بەڵێ... بەڵی پێشکەکی دەبێ بە گوێچکەی "نۆبێڵ" دا بسرەوێنم کە دەستی "ڤەرسکی"م بۆ لە تەختە ببەستێت و هەڵی پەسێرێت، جا ئەو دەم بۆخۆم تێی ڕۆدێم و دەزانم چی بەسەر بێنم... بەڵام ئەو"میرزاحسێن"ەی کە ناوەکەی دە لیستەدا هاتووە ، کێیە و چ کەسە؟... من ئەوە یەکەمجارە ناوەکەیی دەبیسم!

موختاربەگ نێوچاوانی تێک نا و گرژ و مۆن جوانی داوە:

ـ پیرە پیاوێکی خەرفاوە بەڕێزم... مامۆستای وانەبێژی فێرگەکان بووە و ئیستاکە لە کار هەڵپەسێردراوە... لە هەفتە

دا دوور ڕۆژان دەچێتە "بالاخانی" و بەبێ مزە و جیرە، کرێکاران کۆ دەکاتەوە و لە قسان، دەرسیان دادەدات!!.. بەڵام دەرسی چی و کتێبی چی!... هەرچی لە مێشکە پەڕپووتەکەی دایە بۆ کرێکاری هەڵدەڕێژێت... من خۆم توخم و تۆمی ئەو پیرە خەرفاوە باش دەناسم و دەزانم لە چ حاڵێک بەفاڵە و کوێی دێشێ... من خۆم چەند جارانم بانگ هێشتووە و هەڕەشەم لێکردووە، بەڵام واز ناهێنێت... پێم وایە بەندیخانەی دەخورێ...!

پاروشین دەستی لە ناو دەستەکانی موختاربەگ کێشایە دەر و دوای بەژن چەماندنەوەیەک بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ دڵنیات دەکەم و بەڵێنت پێ دەدەم کە میرزاحسێن بنێرمە ئەو شوێنە کە ئارەزووی پێیە...

موختاربەگ سەری نەوازشتی بۆ نەوی کرد و ڕۆیشت. هەرکە موختاربەگ ڕۆیشت، نووسینگەی پاروشین وەجۆش کەوت. هەرچی ژێر فەرمانی پاروشین بوو، بە تێکڕا کەوتنە کارو چالاکی. "ڤاڵتەر"، "دیۆمەن"، "لاورۆڤ" و ئەوانی تر بەچەشنی ئەجزای سەعات کەوتنە هەڵسووڕان و هەر کەسەی فەرمانێکی بەڕیوە برد. پاروشین خۆی بە تەنیا سەرگەرمی هەڵسەنگاندنی مۆرە بەکارەکانی لیستەی میرزاقاسم و پالاوتنی هەندێکیان بوو. دوای سەر و بەر پێک هێنان و سازکردنی لیستەیەکی پوخت و پاراو، خێرا بەرەو کۆشکی فەرمانداری وەڕی کەوت. کاتژمێرێکی نەخایانە گەڕایەوە نووسینگەکەی خۆی و "ڤاڵتەر"ی بانگ کرد و پێی گوت:

ـ گەلاڵەی هەڵمەتی ئێمە بۆ سەر هەڵسووڕێنەرانی ئاژاوەی کرێکاری، لە لایەن ژەنەراڵ فەرماندارەوە دانی پێ داندرا و لیستەکەیشی بەدڵ بوو... بەڵام تۆ، ڤاڵتەر!... تۆ پێم بڵێ بزانم لە ناو ئەو لیستەی کە خۆت پاڵاوتووتە، قورسایی تاوان لە سەر چ کەسانێک دەگەڕێت؟

ـ بەڕێزم ! ناوی"پیوتر چونیاتۆڤ" و "نیکۆلای کازارینکۆڤ" گەلێکیان خاڵی ڕەش بەسەرەوەیە و بە مۆرەی سەرەکی ناسراون. شوێنی دانیشتنی "چۆنیاتۆڤ" نەزانراوە، بەڵام ماڵەکەی" کازارینکۆڤ" نیوسەعاتێک دەبێ کەوتۆتە ژێر چاوەدێریی توندی ئەمربەرەکانی ئێمە. بە گوێرەی ڕاپۆرتێکی نوێ، "ئیڤان سترۆڤا" یان "وانۆ سترڤوا"، کە هەر دوویان ناوی کەسێکن، لە شاری باکۆ وەدەر کەوتووە. لە لیستەکە دا ناوی "بۆگدان کنونیانتس"و "یەلینا کنونیانتس"یش هەیە، کە "بۆگدان" بە پیاوێکی بەدفەڕی لاسار ناو دێر کراوە. ماڵی "بوگدان"یش دەستنیشان کراوە. بە گوێرەی زانیاریی چەند ڕاپۆرتێکیش، دەبێ "یەلینا کنونیانتس" هاوسەری ئەو "بوگدان"ە لاسارە بێ. ناوی دوو سێ کچە ڕووس و"ئەژدەر"ناوێکیش لە چەند ڕاپۆڕت دا هاتوون... بەڵام "نینا ...!"

ـ دەی بڵێ بزانم "نینا"ی چی؟... ناوی نینا زانراوە کێیە؟

ـ نەخێر... کەس نازانی ئەم "نینا"یە کێیە و چ کەسە... ناوی"نینا"، "ڤەرا" و ڤالەنتینا" چەند جاران هاتووە، بەڵام شوێنی ژیان و مەکۆی حەسانەوەی هیچ کامیان دیار نییە... "ڤالەنتینا" دەگەڵ ماڵی میرزاحسێن ناوێک هاموشۆی هەیە

و لە زەماوەندەکەی ماڵی "موختار بەگ"یش دا بەشدار بووە و بیندراوە...

هەرکە ناوی زەماوەندەکەی ماڵی موختاربەگ کرا، پاروشین یەکجێ هەموو شتێکی کەوتەوە بیر... "میتینگی کرێکارانی بالاخانی"، "ئاگر کەوتنەوەی کانگەکانی مەختاربەگ" و کیژێکی جوانچاکی ڕووس، کە بە دابی کیژە ئازەرییەکان جلکی پۆشیبوو"... ڤەرسکی... هەر ئەو"ڤەرسکی"یەی کە ئاگر تێبەردانی کانگە نەوتەکانی "موختاربەگ" بە مل دا هاتووە... هەر خود بۆخۆی فەرمانی دەستبەسەرکردنی ڤەرسکی دا... بەڵام ڤەرسکی هەر ئەو پیاوە ماقووڵە بوو، کە بۆ سەرخوێندنەوە پرسیاران، ڕەکێشی نووسینگەکەی خۆی کرابوو. لە یەکەمین تۆقە دا جغارەدانێکی زێڕینی پێشکەش کرد کە بە وردە ئەلماس نەخشێندرابوو... ئاخر چلۆن هەڵدەگرێ و چۆن دڵ بڕوا دەدات کە پیاوێکی ئەوتۆ ماقووڵ لە سەر ڕاپۆرتێکی بێ ناوەرۆک سزا بدرێت؟"

پاروشین نوقمی ئەو خەیاڵاتە بوو، کە ڤاڵتەر هاتە ژوور و گوتی:

ـ گەورەم بۆ دەسکەوتنی زانیاری لەسەر "ڤالەنتینا" ، ناچار بووم کە موختاربەگ لە خەو خەبەر کەمەوە و پرسیاری لێ بکەم. ئەو گوتەنی، "ڤالەنتینا" ئاشنای ماڵی "میرزاحسێن"ە و دەگەڵ کچەکەی ئەو دەستەخوشکن. هەوەها موختاربەگ ئەم زانیارییەشی پێ دام و گوتی، کە گۆیا ئەم "ڤالەنتینا"یە بە جلکی کیژە لادێیانەوە سەفەری دێهاتەکانی دەور و بەری باکۆی کردووە و لە سەفەرێکیش دا،

"جەباربەگ"ی ژن برای موختاربەگ لە شەمەنەفەر دا دەیتوویەتی. جەباربەگ بەنیاز دەبێ لە وێستگەی دواتر تەسلیمی پۆلیسی بگات، کە "ڤالەنتینا" خۆی بزر دەکات و لە چنگی دەردەچێت.

پاروشین گێژی خەیاڵات، پرسی:

- ئەدی "ئەژدەر"!... ئەو "ئەژدەر"ە کێیە و لە کوێ دەژی؟

- من پێموایە ئەو کەسەی بە ناوی "ئەژدەر" خەریکی گێرەشێوێنییە، نە "ئەژدەر"ە و نە ئازەرییە...

- مەبەستت چییە ڤاڵتەر؟... نەکا لەم هەلە ناسکە دا خەریکی تەونی فەلسەفەم بۆ بتەنی ڤاڵتەر!

- نەخێر گەورەم... نەخێر ڤاڵتەر تەونی فەلسەفە ناتەنێت... ڕاپۆرتەکان ئەمەمان پێ دەڵێن. ڕاپۆرتەکان نموودێک لەو کوڕە گەنجە رەسم دەکەن، کە دەکرێ دەگەڵ پاڵەوانانی چیرۆکە ئەفسانەییەکان بەرامبەر بکرێت... بە زمانی رووسی قسە دەکات... لە سەر و ژێر و ڕاست و چەپی شاری باکۆ دا دەبیندرێت و لە هەموو کۆڕ و کۆبوونەوەکان دا بەشدارە... دەسگیرانی کچە ڕووسێکە و پێکەوە هاوخەباتن.. ئەمە کورتەیەک لە ڕاپۆرتەکانە و، تەونی فەلسەفە نییە... لەوانەیە...

- باشە ڤالتەر... بەسە! من دەگەڵ تیۆری نیم... ئەوە جەنابی "لی لی یۆف"ە، کە خۆی لە ناو تار و پۆی تیۆری دا دەبەستێتەوە... ئەها هاتەوە بیرم ڤاڵتەر... بیرم چوو پێت بڵێم ڤاڵتەر! من ئیمڕۆ زووتر لە جەنابی "لی لی یۆف"گەیشتمە لای ژەنەرال فەرماندار و کاتێک کە لی لی

یۆڤ گەیشتیۆ، من لیستەکەم پێشکەشی فەرماندار کردبوو. نازانی لی لی یۆڤ چۆنی پێ تێکچوو... چەشنێک خۆی دەخواردەوە کە نزیک بوو گیان لە جەستەی دەرپەڕێ و شەق بەرێت... بە لەمە بگوزەڕیین... پێم بڵێ بزانم ئیش و کاری ئێوە چلۆن دەڕوات؟ هیچ ئاستەنگێکتان هاتۆتە پێش؟!

ـ کار و بەرنامەی ئێمە بە ئارەزووی ئێوەی بەڕێز دەچێتە پێش و کەم و کەسرێکمان نییە... چەشنی تفەنگ، ئامادە و لە سەر پێین و هەر ماوە پەنجەمان بە سەر دا بکێشن و فیشەک ئامانج بپێکێت.

***

هەر ئەو شەوە، ڕاونان و بگر بگر دەستی پێ کرد. هێزی پۆلیس و ژاندەرم و جاش و جەیش بەتێکڕایان کەوتنە کار. دەزگای دەسەڵات بە هەموو چنگ و باسک و پەنجەکانییەوە خەریکی داپڵۆسین و چەپەڵکاری بوو. لە دەرگاکانیان دەدا. دەرگایان دەشکاندن... بە سەربان و دیواران دا ئەم دیو ئەو دیویان دەکرد. تاقە و ڕفە و ژێرزەمین و قەڵش و ڕەهۆڵەکانیان دەپشکینی، تەنانەت پرێسکە و بوخچەی ژنانیشیان دەپشکنی.

هەر ئەو شەوە، ژەنەڕاڵ فەرماندار لە هۆتێلەوە ڕاستەوڕاست چۆوە نووسینگەکەی خۆی و فەرمانی هێرشی دەرکرد. لە ژووری کاری دا چەشنی دڕندەیەکی برسی، کە بۆنی خوێنی پێ گەیشتبێت، دەهات و دەچوو. لی لی یۆڤ، چاوەڕێی پەیامی سەرکەوتن، لە پای تلێفۆن دا جووڵەی نەدەهات. پاروشین لە ژێر سایەبانی گالسکەکەی دا بە شەقام و کۆڵانەکان دا دەهات و دەچوو. لە ڕاگرتنی

ئەسپەکان و ئاژۆتنی گالسکەکەدا، دەستی دەگەڵ دەستی گالسکەچییەکە دا دەستە جڵەوی دەگرت و شل و توندی دەکرد. پاروشین، نائارام و نەسرەوەت، بەردەوام فەرمانی بە گوێی گالسکەچی دا دەخوێند: ڕاوەستە!.. بڕۆ!.. سووکتر!... خێراکە... !

پۆلیسی شەوگەڕ بە مەبەستی ڕووناک کردنی ڕێگا و بانی هەندە شەقام و کۆڵانێک، مەشخەڵ بە دەستەوە لە هاتوچۆ دابوون. تەقە تەقی ڕۆینە و چوارناڵەی ئەسپی سوارکارە کازاکەکان، خەوی خەواڵۆکانیان دەتاراند و خەڵک بە عام لەم هەیت و هووتە سەریان سووڕ مابوو .

هێزەکانی جاش و جەیش و کۆماندۆکانی پاراستنی حکومەت، هەرچی لە جانتایان دابوو دەکاریان هێنا و دەستیان نەگێرایەوە، بەڵام بەهەموو کردەوەی هۆڤانەیان و داپڵۆسێنی شێتانەیانەوە، هیچیان پێ نەکرا. ئەوان بە شوێن دۆزینەوەی "نینا" و ڕێبەرانی کۆمیتی کرێکاریی شاری باکۆ، سەر و ژێری شاریان تەقاندەوە. هەر ئەو شەوەش، "نینا"ی چالاک و تیمی نەسرەوتی چاپخانەی "نینا"، زێدە لە 3400 لاپەڕە بەیاننامە و ڕاگەیاندن و ڕوونکردنەوەیان لە چاپ دا. هەروەها زێدە لە 6000 تراکت و ئاڵا و پلاکارد بۆ ڕۆژی مانگرتن، ئامادە کرا. لە سەر زۆربەی لافیتە و تراکت و پڵاکاردەکان دا، دروشمی وەک: "مەرگ و نەمان بۆ دیکتاتۆڕ... بژی یەکێتیی گەلان... سەرکەوتوو بێ سۆسیالیزم" بە خەتێکی زەق نووسرابوون.

هەر ئەو کاتەی کە هەرای هێزەکانی حکومەتی لە شار دا هاواری بوو. ئەژدەر و ڤەرا لە مەڵبەندی باخی "بائیل"ەوە

گەڕانەوە چاپخانە. بڵاقۆکەکان چاوەڕێی بەخێر هاتنەوەی ڤەرا و "ئەژدەر"یان دەکرد .

بەرەبەری کازیوەی بەیانی کاری دابەش کردنی بڵاقۆکەکان کۆتایی پێ هات. ڤەرا دەرخەمی ناسازیی دایکی، خۆی بۆ ڕۆیشتن تێک نا، بەڵام دڵی ئەژدەر نیگەرانی ڤەڕا بوو، کە نەوەک دە داوبکەوتێت؛ خۆشیویستانە پێی گوت:

ـ وا باشە چەلێ چاو لە چوونەوەی ماڵ بنووقێنی و سەبرێک بگری. ڕێگا و بان دەیان سیخۆڕی بەدفەڕی تێدایە و دار و دیوار هەڕەشەمان لێدەکەن. من پێموایە گەڕەکی "داغلی" ئارام و ئەهوەنترە و ئەگەر بە قسەم بکەیت، بچینەوە وێندەرێ باشترە.

ڤەرا بە تکا و ڕەجاوە لەبەری پاڕایەوە و گوتی:

ـ ئەژدەر دایکم ناسازە و دڵم هەر لەلای ئەوە... لەڕی و لاوازی و ناسازییەکەی لە ڕادە بەدەر پەرۆشی کردووم. کە لەماڵ هاتمە دەر، یا و تێیەکی سەیر دایگرتبوو... ئەگەرچی بە ئامینەم سپارد، بەڵام کەس خۆم نابی بۆ ئەو... نیگەرانم ئەژدەر!... ساز بە با پێکەوە بچینەوە!

لە ئەژدەر ئامۆژگاری و لە ڤەرا پاڕانەوە، سەرەنجام ئەژدەر کۆڵی دا و پێکەوە وەدەر کەوتن. گەیشتنە ڕاستە شەقامێک و سەریان سووڕ ما. ئەگەرچی بە تەواوی کازیوە وڵاتی ڕووناک کردبوو، بەڵام سوارکارە قەزاقەکان بە ترەختەن ئەسپیان دەئاژووت و قریوە و زریوەیان دەهات. ڤەرا و ئەژدەر بە کەلێنان دا دەهاتن و هەر شوێنێک کە قەرەباڵخیی پێوە دیار بوایە، خۆیان لێ نەدەدا و ڕێگایان لار دەکردەوە. بە پەنا و پەسیوان دا هاتن و بە کۆڵانە

تەنگەبەرەکان دا تێپەڕ بوون. یەکەم تیشکی نادیاری هەتاو خۆی بە ئاسۆی باکۆ نیشان دابوو، کە ئەوان گەیشتنە گۆڕەپانی "قوبا" و پشوویەکیان هاتەوە بەر .

لەپڕ تەقە و ڤیزەی تفەنگ و دەنگی خرمژنی گولە لە چەند گەڕەکی ئەولاترەوە ئەوانی بە دیوارەوە مەڵاس کرد. کازاخەکان ئەسپەکانیان توند کردبوو و بەشوێن دەنگی تفەنگ دا دەیان کوتا. ڕەوەی کازاخەکان تێپەڕین و ئەوانیش بە هەموو توانا و باوی قاچەکانیان تێیان تەقاند. لە جەمسەری کۆڵانێکەوە سینگ بە سینگ دەگەڵ کەسێک تێک هەڵەنگووتن. سەرەتا بەهۆی پەلەی خۆ ڕزگارکردن لە یەکتر سڵەمینەوە ، بەڵام هەرکە سەرنجێکیان دایە یەکتر، ڤەڕا بە سەرسووڕماوی گوتی:

ـ میرزاحسێن!

ـ ڤەراگیان ئەوە تۆی؟... ئەدی هاوڕێت کێیە کچم؟!

ئەژدەر بە گەرمی بۆی هات و باسکی گرت و گوتی:

ـ منم..."ئەژدەر"م میرزاحسێن!... بەڵام بۆچ پێم ناڵێی بەم دەم و کاتە پڕ مەترسییە بۆ کوێ دەچی؟ ... ئەم بەرگ و لیباسە تەنک و تیوارە چییە دە بەرت دا... هیچ دەزانی هەواکەی ساردە و لەوانەیە سەرما کارت لێ بکا...

ـ کار لە سەرما بوون و نەخۆشی تێپەڕیوە ئەژدەر!... لێرە مەوێستن ڕۆڵەکانم... دەور و زەمانەکەمان شێواوە و ئاوەدانی لە ئێمە حەرام کراوە و دەبێ ڕوو دە چۆل و هۆلان بکەین...

ئەژدەر لە بەرامبەریانەوە دەرگایەکی کراوەوەی بینی و گوتی:

ـ چەلێ با خۆمان لە پشتی ئەو دەرگایە دا حەشار بدەین.
هەر سێکیان چوونە حەوشەکە و لە پشت دەرگاکە ڕاوەستان. میرزاحسێن تەنگە نەفەس بووبوو. پاڵی دایە دیوارەکە و گوتی:
ـ خۆشەویستانم!... ئەوا منیش بە پیرانەسەر خۆم کێشاوەتە گۆڕەپانی زۆرانبازی و ملانەی دژ بە ڕژێم... خۆیان بە ماڵەکەم داکرد و بە نیاز بوون بمگرن، من ڕام کرد و لە چنگیان دەرباز بووم.
ـ هاتبوون بتگرن؟!... بۆچی؟... لەسەر چی؟
ـ ئەم خەڵکەی لە ماڵی خۆیان دا دانیشتوون و دەیان گرن، بۆچی دەیان گرن؟ ئەوان چۆن دەگرن، منیش وەکی ئەوان... ئامینە سەر لە ئێوارێ، "ماریا"ی ڕاگواستە ماڵی خۆمان. ناسازییەکەی باشترە، بەڵام گەلێک چاو لە ڕێ و دڵ پەرێشانی تۆیە ڤەرا گیان!... نەمان هێشت شەو بچێتەوە ماڵ و بەلای ئامینە و گوڵاراخانم ماوەتەوە... نزیک کازیوە ئەنگوتن بوو کە بە دەنگی خرمەی ڕکێف کوتانی قازاق چاوم کردەوە. هەرکە لە پەنجەرەوە سەیرم کردن و گەمارۆی ماڵەکەی خۆمم بینی، زانیم ئەم چیرۆکە باسی چی دەکات... ڤەرا بە نیگەرانی لێی پرسی:
ـ ئەدی ماڵی ئێمە چی؟...
ـ بەڵێ دەرگاکەی ئێوەیان لە ڕێسمە برد و ڕژانە ژوور. دیار بوو بە شوێن تۆ دا هاتبوون... هەرکە لە ماڵی ئێوە کەسیان نەکەوتە دەست و هاتنە دەر، یەکجێ ڕوویان کردە ماڵی ئێمە. هەتا ئەوان خەریکی دەرگاکەمان بوون، من ئەم تاک باڵتۆیەم کردە بەر و بە هەورەبان دا کەوتمە سەر بان.

ماوەی سەعاتێک لە سەربان ڕاکشام و ئەوان بە ژوورەکانمان دا گەڕان و دەستیان بە هەموو لایەک دا گەڕاند. نازانم بە شوێن چی دا دەگەڕان و نیازیان لەم پشکنینە چی بوو. من هیچ ئەسباب و ئامرازێک کە هەڕەشە لە بوونی ئەوان بکات، نیمە. لەوانەیە حەز لە کتێبی نووسەرانی وەک "چرنی ڤیسکی" و "بلی نیسکی" نەکەن و داخی دڵ بەوان کتێبان برێژن. هەر کتێبێکی کە لە کتێبدانی من دا هەیە، لە کتێبفرۆشانی شاری باکۆ دەست دەکەون. من لە سەربان سەبرم گرت هەتا هاتنە دەر و ڕۆیشتن، ئەوسا منیش بان بە بان هاتم، هەتا خۆم گەیاندە ئەم شەقامە چۆڵە. بۆچ لە من ناڕوانن کە بەم پیرانە سەری و بێ تاقەتیمەوە، بوومەتە "کۆرئۆغڵی" و مەگیرانیی "چەمەلی بیل"م کردووە.

کۆڵان و شەقام چۆڵ بوو. لە دوورەدەستانەوە تەقەی تفەنگ بە دەم سروەی بەیانەوە بە وڵات دا دەگەڕا. ئەژدەر ڕوی کردە میرزاحسێن و گوتی:

ـ بەڕیزم وا باشە ڕەگەڵمان کەوی و پێکەوە لە ڕێگای گەڕەکی"داغلی"یەوە بچینە ماڵەکەی من. ژوورەکەی من لە هەر شوێنێکی تر ئەهەن ترە و مەترسی بە سەرەوە نییە. ڕیگا و بانەکە پڕی پیاوی خراپە و بە تەنیا ڕۆیشتنت باش نییە...

ـ بۆم خۆش بی ئەژدەر گیان! من هەر لەم دەور و بەرە ماڵی خزم و ناسیاوم هەیە و سەردانی ئەوان دەکەم... ئێوە بڕۆن، بەڵام نەکەن هەوای دیتنی دایک بکەن و بۆ ماڵ بچنەوە... من بەدووری نازانم ماڵەکەتان لە ژێر چاوەدێری ناحەزان دا ڕاگیرابێت .

چەمەلی بیل= قەڵایەکە و لە کوێستانەکانی سەرەوەی چەمی "ئەرەس" و لە خوارەوەی شاری باکۆ هەڵکەوتووە. کۆرئۆغلی، قارەمانی چیرۆکی کۆنی ئازەرییەکان لە قەڵای چەمەلی بیل دا نیشتەجێ دەبێ و دژ بە دوژمنان و ناحەزانی خەڵک شەڕ دەکات.

دەهاتن لێک هەڵببڕێن، کە میرزاحسێن گوتی:

ـ ڤەرا گیان هیچ پەرۆشی دایکت مەبە... ئەو بەلای گوڵارا و ئامینەوەیە و جێگای مەترسی نییە... ئێوە بڕۆن و ئارەزووی سەرکەوتنتان دەکەم.

ئەژدەر کڵاوی خۆی دایە و گوتی:

ـ میرزاحسێن! تەزووی بەیانان ساردە و تۆ فێرە کڵاوی... بگرە با سەرت بێ کڵاو نەمێنێت!

میرزاحسێن بە پێکەنەنەوە گوتی:

ـ هەتا ئێوەم هەبێ، سەرم بێ کڵاو نامێنێت. سپاس ئەژدەر بۆ کڵاوەکەت!

میرزاحسێن لە پێچی کۆڵانەکا ئاوا بوو و ئەژدەر و "ڤەڕا"ش دوای ئیستێک ڕاوەستان، بەو ڕێگایەی پێیدا هاتبوون، گەڕانەوە.

***

ژەنەڕاڵ فەرماندار لە بەرامبەر ئاوێنەی باڵانوێن دا تاوێک ڕاوەستا و سەیرێکی بەژن و باڵای خۆی کرد و بەرەو پاروشین وەرچەرخایەوە. بە دەمی پڕ لە پێکەنینەوە گوتی:

ـ کەواتەو بەر لەوەی ئەوان لێمان بشێوێنن، ئێمە پێشدەستیمان کرد و پلانەکەمان لێ پووچەڵ کردنەوە!

"ژەنەڕال ئۆدین تسۆف" ، زۆر کەم و بە دەگمەن پێدەکەنی. پاروشین بە پێکەنینی ژەنەڕاڵ قەندی لە دڵ دا تواوە و بە کەیف سازی گوتی:

ـ لێمان شێواندن گەورەی بەڕێزم!... بەڵی بەم گشتە ئەندامە کارایەی کە لێمان گرتوون و لە بەندمان خستوون، من پێموایە بڕبڕەی پشتمان شکاندوون و چەشنی لەشی بێ گیان ماونەتەوە...

ژەنەڕال فەرماندار لەسەر پانێی کەوشان سووڕێکی دا و بەرەو ئاوێنەی باڵانوێن وەرچەرخایەوە. سەیرێکی سەرپێیی خۆی کردو بەو قامکەی کە ئەنگوستیلەی زێڕ تێیدا دە درەوەچایەوە، بە جەفەنگەوە، قامکی هەڕەشەی لە پاروشین ڕاوەشاند و گوتی:

ـ زۆریش بە خۆت مەخوڕە سەرهەنگ!... لەشی بێ گیان پێوانەیەکی باش نییە بۆ ئەو حەشامەتەی دەکاری دێنی... وا باشترە بێژی: لەشکرێکی بێ فەرماندە!.. بەڵام من پێموایە ئەو لەشکرە بێ فەرماندەیەش ئەگەری هەستانەوەیان هەیە و دەتوانن فەرماندەیەکی تر وەپێش خۆیان بدەن و مەترسی ساز بکەنەوە. من پێموایە ئێمە دەبێ بەر لەوەی ئەوان فەرماندەی تر بدۆزنەوە، دەستی خۆمان ڕەپێش بخەین و ڕێچارەیەکی گونجاوتر بگرینە بەر... ئەرێ بە تۆیش وانییە جەنابی "لی لی یۆف"؟!

لی لی یۆف، کە لە سووچێکەوە هەڵکورژمابوو، لە جێ هەستا و بە عادەتی جارانی، دەستی بۆ چاویلکە برد ، بەڵام

لەپڕ هاتەوە بیری، کە ژەنەڕاڵ چەند جاران بە تووڕەیی پێی گوتبوو، کە لە بری جووڵاندنی چاویلکە، وا باشترە زمانی ببزێوێت؛ دەستی شک بۆوە و بە دەنگێکی کڕ وەڵامی داوە:

ـ لە ئەگەری سەرهەڵدانی سەربزێوان دا ئێمە خۆمان ساغ کردۆتەوە و بڕیارمان داوە، کە لە هێزی خۆشبەزی "لابین"، دە چەکداران بکەینە هاریکاری پۆلیس و، سی چەکداری تریشیان لێ بە قەرز وەرگرین و بیکەینە پشتیوانی گوردانی "سالیان"، کە لە "پاراپێت" دا جێگیر کراون. ئەوەی کە لە هێزی "لابین" دەمێنێتەوە، لە ژێر فەرمانی ڕاستەوخۆی ئێمە دا دەبێت. فەرمانی ئامادەباش بە بنکەکانی "باڵاخانی" و "سابوونچی" و دیوانخانەی "باکۆ"ش دراوە کە لە کاتی پێویست دا گوێ بە فەرمانی ئێمە بن.

"ژەنەراڵ ئۆدین تسۆف"، سەیرێکی"لی لی یۆف"ی کرد و ئەمجار زۆر بە تووڕەیی تێی ڕاخوڕی و لێی پرسی:

ـ دەکرێ بڵێی ئەم دەستوور و فەرمانە، لە لایەم چ کەسێکەوە بەم بنکە و بارەگایانە دەدرێن؟!

لی لی یۆف هەر وەک کتێب بخوێنێتەوە، چەشنی برێشکە خواردن، بە یەک پشوو گوتی:

ـ من خۆم فەرمانم پێداون، هەرکە حەشیمەتی سەربزێوان لە "بی بی هەیبەت" و "ئاخ شار"ەوە، نیازی ڕێکەوتن بەرەو ناوەندی شار بن، بەریان بگرن و ئەگەر نافەرمانییان پێوە دیتن، تەقەیان لێ بکەن و خوێنیان بڕێژن.

لی لی یۆف هەر وەک پاروو لە ناو دەم دا بجوێت، وشەی"خوێن"ی بە خەستی هێنا و برد و جووتی و قووتی نەدا.

فەرماندار دوای تاوێک ڕاوەستان، ڕووی دەمی دە هەر دوویان کرد و گوتی:

ـ سبەینێ بەیانی زوو، بەڕێوابەرایەتیی نەزمی شار لە دەست ئێوە دا دەبێت. یەکتان تاقمی ئاشکرا دەگرێتە دەست و ئەوی ترتان هێزی نهێنی بەڕیوە دەبات .

ژەنەرال دوای ئەم فەرمانە، لە سەر پانی سوورڕا و یەکسەر بەرەو ئاوێنەی باڵانوێن ڕۆیشت و ڕاوەستا .

***

هاوڕێیان! ئیتر کاتی ئەمە هاتووە کە کێشەی هێزی ڕەنجبەر دەگەڵ ساماندااران و هێزی پشتیوانی ئەوان یەکلا بکەینەوە. هەر ئێستا و هەر ئێستا دەست لە ناو دەست، پێکەوە و شان بە شان، بەرەو کارگە و کانگاکان دەچین! هیچ بەشێک لە کرێکار و ڕەنجبەرانی شارەکەمان نابێ ئەم هەلە لەکیس بدەن. ئێمە هەموو پشت و پەنای یەکترین و دەبێ وەڵامی ڕەشبگیریی ئەوان بدەینەوە. دوێنێ شەو، لە تاریکانی شەو دا خۆیان بە ماڵان دا کردووە و چوار ئەندامی کۆمیتەی باکۆ و سێ کەس لە پەیامنێرەکانیان دەست بەسەر کردووین. ئەوان بە نیازن بە خوێن ڕژتن و بەند و زیندان و ئازاردانیان، هەنگاوی بوێرانەمان سارد کەنەوە. ئەوان ئەگەر بە ئاگر و ئاسن و زیندان بەرەنگارمان دەبنەوە، ئێمەی کرێکاریش دەرگای کارگە و کارخانەکانیان دادەخەین و واز لە کار دەهێنین. با ئێمە هەستین و مانا و واتای لافاوی سامناکی کرێکاریان نیشان بدەین. با ئێمە هەستین و بە

مانگرتنێکی هەمە لایەنەمان، دەرگای بژیوی ژیان بە ڕوویان دا قفڵ و قەپات بکەین. ورەی پۆڵایینی ئێمە، لەم کێبەرکێیە دا نیشانیان دەدات، کە گرتن و ڕاونان و گوشتن و بێکار مانەوە، هەنگاومان پێ شل ناکات. وەرن با بە جەماوەری شار و دێ ڕابگەیەنین کە چڵکاوخۆرانی ئاڵقە لە گوێی ئەم ڕژێمە نگریسە، ناتوانن ڕێمان لێ بگرن و بە دەسندەخۆری و کۆیلەتی بمان هێڵنەوە.

هاوڕێیان! با بە دەنگێکی بەرز بە خەڵکان ڕابگەیەنین، کە ئەم ڕژێمە چەپەڵە بۆ بە لاڕێدا بردنی کرێکاری کەم ئەزموون، خەریکی لاواندنەوە و حاواندنەوەی ساویلکەکانە. ئەم دەزگا پووچەڵە، مۆرەی وەک"زۆباتۆڤ" و "شندریکۆڤ"ی هێناوەتە مەیدان و خەریکە ڕێکخراوەیەکی دەستەمۆی کرێکارییان پێ سامان بدات. دەبێ خەڵک لەم شانۆ کۆمێدی تراژیکە ئاگا بکرێنەوە و بە قەڵبەی نەهامەتی دا نەکەون.

هاوڕێیان! ئێمە لە ئاست فرت و فێڵی تۆرەمەی دیکتاتۆری بلەوەزی تزاری و گشت سۆرە و تۆرەکانی ئەو دەزگا چەپەڵە، ئاگادار و چاوکراوەین و ناهێڵین هێزی کرێکار بە لاڕێ دا بەرن. پەیامی ئێمە بۆ سەرجەم کرێکارانی وڵات ئەمەیە، کە وریای فێڵ و تەڵەکەی مۆرە خۆفرۆشەکانی ڕژیم بن و مەهێڵن تۆمی نەیاری و دووبەرەکیەتیمان لە ناو دا بڕوێنن.

هاوڕێیان! زەحمەتکێش و کرێکار لە هەر نەتەوەیەک بێت و گرێدراوی هەر ئایینێک بێت، هەر کرێکارە و چەشنی یەکتر بەشخواران. نەیارانی ئێمە بە زەق کردنەوەی ڕەگەز و ئیتنیک و ئایینەکان، خەریکن لەت لەت و پارە پارەمان

بکەن و ئەودەم بە ئارەزووی خۆیان باری شآن و پیلمان قورستر بکەن. ئەوەندەی لە توانامان دایە و شیرمان دەیبڕێت، پێویستە ئەو ڕێگایەیان لێ کوێر بکەینەوە و نەهێڵین بەم ژاراوە ماڵوێرانکەرەیە دەرمانداومان بکەن و بە پەرەتەوازەیی کەڵەوەی دیلیمان لە ئەستۆ ببەستنەوە.

زۆباتۆڤ= سەرۆک پۆلیسی پاراستنی شاری مۆسکۆ، دامەزرێنەری چەشنە سۆسیالیزمێکی پۆلیسی بوو. ناوبراو ڕێکخراوەیەکی نارەسەنی زەحمەتکێشانی پێکهانی بوو، کە لە ژێر چاوەدێریی پۆلیس دا بەخێو دەکرا. مەبەستی سەرەکیی سۆسیالیزمی زۆباتۆڤی، دابڕینی بەشێک لە کرێکاران و لەبار بردنی بزاڤی کرێکاری بوو.

بژی یەکییەتیی گشت نەتەوەکان... بژی ئازادی!

پیۆتر بەم دروشمانە کۆتایی بە گوتاری خۆی هێنا. بە کۆتایی هاتنی گوتاری پیوتر، دانیشتووانی هۆڵەکە هەستان و بڵاوەیان کرد. ئەو کۆبوونەوەیە لە "قاراشار" و بە بەشداریی ئەندامانی کۆمیتەی باکۆ و کۆمیتەکانی مەڵبەند و گشت ئەندامانی بەڕێوەبەری بەرنامەی مانگرتنی باکۆ ڕێکخرابوو. دوای ڕۆیشتن و بڵاوەکردنی کرێکارانی بەشداربووی کۆبوونەوەکە، شەش کەس لە ئەندامانی سەرەکیی بزووتنەکە، لە هۆڵەکە دا مانەوە. "نیکۆلای کازارینکۆڤ" ڕوو بە هەڤاڵان گوتی:

ـ هەڤاڵ "پەتیا" بۆچوونەکانی تۆ تەواو ڕاست و درووست دەرچوون. من لە پەڕاوێزی کارەسات دا بووم و لە ناوەرۆکی خەبەری ڕۆژ بە دوور مابوومەوە. ئەوەی کە دوژمنانمان بە

هەموو توانایانەوە لە پای سەری ئەندامانی بەڕێوەبەرایەتیمان دا گەڕاون و پلانی سەربازییان بۆ داڕشتووین، من تازە لە زمانی هاوڕێیەکی تێکۆشەری ئازەری زمانم بیستووە. ئەو هاوڕێیە بۆی گێڕامەوە کە هێزی پۆلیس و ژاندەرم چلۆن بە سەر ماڵانیان دادوە و بە چ شێوەیەکی هۆڤانە، دەستیان بە ماڵی خەڵک داگێڕاوە و چەندەیان دەستبەسەر کردوون. ئەو هاوڕێیە گوتەنی کە بە سەر هەماڵێکیان داداوە، چەشنی مەحکەمە خەڵکیان خستۆتە ژێر پرسیار، کە: چۆنیاتۆڤ لە کوێیە؟.. هاوڕێ ستروۆڤا لە کوێ دەژی؟.. لە "نینا" چ دەزانی؟.. ئەدی ڤالەنتینا کێیە؟.. ئەژدەر و ڤاڵەنتینا ماڵیان لە چ گەڕەکێکە و ... بەپێی خەبەرێک، ژوورەکەی بۆگدان و "یەلێنا"یشیان خاپوور کردووە و بە شوێن "دەدۆشکا"ش دا چوون، بەڵام نەیان دۆزیوەتەوە.

"مەلکیانتس" زەردەیەکی کەوتە سەر لێوان و گوتی:

ـ وا دیارە بەڕیوەبەرایەتیی پاراستنی بەندیخانێ، "ڤلادیمیر زاخارڤیچ" یان بە من گرتووە و بەسەریان دا سەپاندووە کە گۆیا ئەو "دەدۆشکا"یە نەک زاخارڤیچ.

چۆنیاتۆڤ لێبڕاوانە گوتی:

ـ هاوڕێیان! لێرەو دەبێ وریا و لە سەر هۆش بین. ئێمە هەر هی خۆمان نین و ئەگەر ئێمە دەگیر بکەوین، نینا تێدا دەچێ. "نینا"ش زمانی بە توانەی تێکۆشان و تەڤگەڕەکەمانە و بەبێ نینا، زحمەتکێش بێچارە دەمینێنەوە. ئێوە بڕوانن کە دەزگای پۆلیس چلۆن بۆتە داشە هارە و سەر بە هەموو شوێنێک دا دەکات. دوای شەهیدبوونی "ئیڤان نیکۆلاڤیچ" ،

ئەوە دووەم جارە پۆلیس هێرش دەباتە سەر ماڵیان. بەم سەردانەی پۆلیس، وادیارە "ڤەرا" ش کەوتۆتە ناو لیستەی ئەوانەوە...

چۆنیاتڤ تاوێک ڕاوەستا و خێرا بەرەو ئەژدەر وەرسووڕایەوە و گوتی:

ـ ئەژدەر! ڤەرا لە کوێیە؟!

ـ لە ژوورەکەی خۆم دا شاردوومەتەوە. ژوورەکەی من زۆر بەلاوەیە و کەس بۆلای ناچێت ...

ـ ئەدی خۆت لە کوێ دەخەوی؟

ـ شەوی تر هەر نەخەوتووم.

ـ نەخێر !... تۆ نابێ بێ خەوی بکێشی. "ڤەرا"ش نابی هەر لەوێ بمێنێتەوە. "بوگدان" و "یەلینا" ماڵی تازەیان گرتووە و "ڤەرا" دەتوانێ وەک خوارزای "یەلینا"، چەند ڕۆژێک بچێتە لایان . هەر نەک بۆ "ڤەرا"، شوێن گوڕین بۆ هەموو لایەکمان پێویستە. ئەوەندەی بتوانین، وریا بین و خۆمان نەخەینە بەر چاوە... ئەگەر ئەرک و ئەسپاردەکانمان ژیرانە بەڕێوەبەرین، مەترسیمان کەمتر دەبێ. هەنووکە کاتی ماڵاواییمانە و دەبێ لێک هەڵببڕێین. بەهیوای سەرکەوتن. بەتێکڕا هەستانە سەرپێ و دەستەملانی یەکتر بوون و بە ڕامووسین و دەباوەش گرتن، یەک یەک و دوو دوو وەدەر کەوتن.

****

36

لە ڕۆژی دووەمی مانگی مارسەوە هەتا بەرە بەری مانگی ژوئەن، مانگرتن و خۆپیشاندان، لە شەقام و گۆڕەپانەکانی سەرتانسەری باشووری ڕووسیە، بە بەردەوامی لە چالاکی دابوو. شاری نەسرەوت و تێکۆشەری باکۆ، وەک ناوەندی گڕکانی شۆڕشگێڕانەی پرۆلیتاریا، لە هەستان و هەڵچوون دا بوو. هەر نەخشە و گەڵاڵەیەکی کە کۆمیتەی باکۆ دایڕشتبوو، چالاکانە و بە ئەوپەڕی وریایی و وشیاری بەڕێوە چوو. توند و تۆڵی و لێزانیی بەرپرسانی مەڵبەند، هەر نەک سەری لە دەزگای پاراستن و پۆلیسی یانیگر شێواندبوو، بەڵکوو باشترین دەسکەوتیشی لێ سەندبوون. لە هەمبەر زانایی کادرِ و ئەندامانی بەڕێوەبەری کۆمێتەگەلی گرێکاری دا، دەزگای فاشیست پەوەری تزاری بەرەو نوشست و نووچدانی دەچوو.

بەرەبەیانی ڕۆژی دووەمی مانگی مارس، چەند کرێکارێکی تێڵا بەدەست لە دەور و بەری باغی "پاراپێت" لە هاتوچۆ دابوون. بەرە بەرە ڕوناکبیران سیاسیش هاتن و ڕەگەڵیان کەوتن. هەر وا دەهات و خوێندکار و قوتابی تێکەڵی پۆلی کرێکار دەبوون و لێک دەهاڵان. لەو بەڕیشەوە، هێزی ژاندارم و پۆلیس، دەور و بەری باغی "پاراپێت"یان خستبوویە ژێر ئابڵوقەیەکی گرژ و ڕێگای دەرچوونیان بڕێ بوو. سەرجەم ئەو خوێندکار و کرێکارانەی کە لە باغی

پاراپێت کەوتبوونە ناو بازنەی گەمارۆی هێزی حکومەت، هەورازتر لە چل کەس نەدەبوون.

لە مەڵبەندی "سۆڵدات بازاری"ش هەر بەم تەرتیبە و بەو هەژمارە کەمەوە، لە ڕێگای شەقامی "کراسنۆرسکی"یەوە بەرەو "سۆڵدات بازاڕی" وەڕێ کەوتن، کە لە نیوەی ڕێگا دا، ئەوانیش دەورەیان گیرا .

ئەمە مانۆڤرە شەڕی کۆمیتەی کرێکاری بوو، کە هێزەکانی پۆلیس و ژاندارم و دەزگای پاراستنی لەو دوو شوێنانە دا سەرقاڵ کرد. بەڵام حەشیمەتی هەزاران کەسی، لە نزیک باخچە بچووکەکەی "مالاکان"ی هەڵکەوتوو لە شەقامی "مارینسکی" دا جێگیر کرابوون، کە لە ڕاستیدا، هێزی سەرەکی بوون و بۆ ئەنجامی مەبەستی پێویست، سازمان درابوون.

ئەمیر هێزەکانی دەزگای پاراستن و پۆلیس و ژاندەرم، بەو خەیاڵە، کە شوێنی کۆمبوونی جەماوەری کرێکار، لە نێوان باغی"پاراپێت " و شەقامی"مارینسکی" دا دەبێ، قورسایی پلانەکەیان بۆ ئەو دوو شوێنە تەرخان کردبوو. بەمجۆرە، ئەوان باسکی بە هێزیان بە دەوری باغی پاراپێت دا کێشابوو، کە هەر ئەودەم زیاتر لە دوو هەزار کەس لە نزیک باغی "مالاکان" دا تراکت و ئافیش و ئالایان بە دار و دیوار و دەرگا و پەنجەرانەوە هەڵواسیبوو. لە سەر پارچەی سپی، بە ڕەنگی سوور و ڕەش، دەیان دروشمیان نووسیبوو، کە هەتا ئەودەم قەت نەنووسرابوون. دروشمی وەک: "بڕوخێ دیکتاتۆریی تزاری" ... "کرێکاران جیهان یەکگرن!"... بژی سۆسیالیزم" ... "بژی سەربەستی" و...

هێشتا وڵات تەواو ڕووناک نەبووبوو، کە ئەژدەر دوو زمبیلی پڕی تراکت و بەیاننامە بەسەر هەموو ئەو گەڕەک و کۆڵان و شەقامانە دا بڵاو کردبۆوە ، کە لە بەرنامە دا گونجێندرابوون. ماڵ نەما بەیاننامەیان بۆ دانەنابێت. بە لادیوار و بەردەرگا و دوکان و فێرگە و هەر جێگایەکی کە شوێنی هاتووچۆی حەشیمەت بوو، لاپەڕەیەکی پێوە درابوو. ئەمە بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی بوو، کە ڤەرا و ئەژدەر، بەبێ لە دەست دانی دەرفەت، دەبوایە بەرهەمەکانی "نینا" ، گەرماوگەرم بە خەڵکان بگەیەنن .

ئەژدەر، دوای کۆتایی ئەنجامی کارەکانی، بە چەند کۆڵانەندا خۆی گەیاندەوە باغی "ماڵاکان" . لە کەنار ئاوەکانی دەریا، کازاکە سوارکارە چەکدارەکان ڕاوەستابوون و پۆلیس و ژاندارمیش سەری شەقامیان بەستبوو .

پۆلی ژنان، قوڵیان دە قۆڵی یەکتر بەزاندبوو، بە شەقام دا هاتنە خورد. بەپێ بەرنامەی داڕێژراو، قەرا بوو پۆلی ژنان دەگەڵ دەست پێکردن میتینگ دەرکەون و بۆ ئاڵا هەڵدەن و خۆ بنوێنن. ئەژدەر بە دیتنی ژنگەل، دە دڵ دا گوتی: لە کاکی خۆتان کەوێ شێرە ژنینە! کەنگێ دەبینم شێرەژنانی ئازەری و هەموو گەل و نەتەوەکانی تریش دەست لە ناو دەست و پێکەوە خۆ بنوێنن! ئەژدەر هەر وا خەریکی خۆ دواندن بوو، کە دیتی لە سەفی هەرە پێشەوەی ژنان، یەکێک بە تاق کەوتەوە و بەرەو ئەو کۆمەڵە پیاوە هات، کە ئەژدەر خۆی دەگەڵیان ڕاوەستا بوو. ژنە، بە جلکی تەواو ڕەش و پەچە و دەمامکەوە، دەتگوت ژنە ئازیەدارە و ڕەگەڵ

ژنان کەوتووە. ژنە هات و لە بەردەم ئەژدەر دا ڕاوەستا و هێدیانە بانگی کرد:
ـ ئەژدەر!
ئەژدەر لێی چوە پێشێ و بە وردی تێی ڕاما و لە ڕێی چاوەکانییەوە ناسییەوە. ئەژدەر بە ئەوپەڕی شادمانییەوە بۆی چوو:
ـ ئامینە؟!... ئەمینە ئەوە تۆیش هاتی؟
ـ بەڵی ئەژدەر منیش هاتم... منیش هاتم و ئیتر ناگەڕێمەوە... هاتوم و تێکەڵ بە ئەو ڕێگایە بووم کە باوکم باوەڕی پێیەتی. بەڵی منیش خۆم تێکەڵی ژنە ڕووسەکان کردووە و بەم نموودەوە هاتوومە دەر... ئەژدەر!... چارشێو و ڕوو بەند لە دەست و پێ و سەر و چاوم هاڵاوە و ڕەنجم دەدا... لە خۆشمیان بکەمەوە، بەردەبارانم دەکەن.. چبکەم؟
ئەژدەر، کە ئیستێک پێشتر خۆی دەدواند و بە ئاواتەوە بوو ژنە ئازەری پێ بنێتە پێش و شان بە شانی نەتەوەکانی تر هەنگاو بنێن؛ ئەوا دەنکێک هات!
ـ قەیدی نییە ئامینە... هیچ خەم نییە ئامینە... ڕۆژێک دادێت و هەر بەم دەستانەی خۆت ئەم تار و پۆیە لە بەر خۆت دادەماڵی ... بەڵام ئامینە، ئەدی باوکت؟!
ـ ئەو چۆتە "بالاخانی"...
هەر لەودەمەدا، دەنگی ڕاخوشینی دوو مووشەکە شێتەی یەک بە دوای یەک، لە دوو بەری باغ، ئامارژەی خۆیان ڕاگەیاند. هەر دوا بە دوای هەڵفڕینی مووشەکەکان، ژنانی ڕووس، ئاڵای سووریان هەڵدا. بەرز بوونەوەی ئاڵاکان،

شەپۆلی خەڵکی شڵەقاند و چەشنی لەهی بەرەو کەنارەی دەریای وەڕێ خستن.

ئەژدەر و ئامینەش لێک هەڵبڕان و تێکەڵ بە پۆلی خۆیان بوونەوە. زۆری نەخایاند، یەکەمین تێهەڵچوونی جەماوەر و پۆلیس دەستی پێکرد. پۆلیس بە هەموو هێزەوە ویستی دەنگی سروودی "مارسیزم" کپ بکات، بەڵام حەشیمەت بە دار و بەرد جوابە جەنگییان کرد. لە بەرەوەی میتینگەکە دا پۆلیس توانی شەش کەسان تێکەوە بپێچێت. ئەژدەر دە هەوڵی ناسینیان دابوو، بەڵام ئاپۆڕاکە ئەوەندە زۆر بوو، بۆی نەکرا بە چاو بییان بینێت.

ئەژدەر، دەست لە ناو دەستی هێزی پێشڕەو، بەرەو بوولوار ڕۆیشتن. دەنگی سروودی مارسیزم، لە دواوەی جەماوەرەوە دەستی پێکردەوە و چەشنی گڕکانی باوەشی پووشوو، هەموو جەماوەری داگرت و شەقام بە دەنگ هەژا. لە ڕووبەڕوویانەوە، هێزەکانی کازاک لە ئامادەباشی دا ڕاوەستابوون. هەر لەودەمە دا، فایتوونێک لە بەری شەقامی "بارایاتنسکی"ییەوە ڕوو بە جەماوەر هات و پیاوێکی خڕەبنەی چاویلکە لەچاوی لێ دابەزی. هەرکە دابەزی، دەستی بەرز کردەوە و قیڕاندی:

ـ بەریان بگرن!... ڕێ مەدەن بەرەو پێش بچن!... هەرکەس هەنگاوێک بۆ پێشەوە هەڵبێنێتەوە، دەست ڕامەگرن و تەقەی لێ بکەن!

"لی لی یۆف" بوو، کە بە هەموو تین و تاقەتییەوە دەیقیڕاند .

کرێکارێک بەساڵا چوو، لە سەف جیا بۆوە و ڕوو بە "لی لی یۆڤ" دەستی ڕاوەشاند و گوتی:

ـ هەتە ئەمڕۆ ئاغایەتیت کرد و فەرمانت دا... ئیتر ئەو باوکەت مرد و تەواو بوو. ئیتر سەردەمەکە، سەردەمی ئێمەیە چیدیکەتان ڕی پێ نادەین حوکمی نامرۆڤانەتان سەقامگیر کەنەوە... تەواو بوو!... هەتاوی حوکمڕانیتان لە ئاوابوون دایە!

لی لی یۆڤ لە جێ هەڵبەزییەوە و دەگەڵ چاویلکە لادانی دا دیسان دەنگی هەڵبڕی:

ـ بیگرن!... ئەمەم بۆ بگرن... دەی!

"لی لی یۆڤ" ڕانەوەستا و بەر لەوەی کازاکەکان خۆیەک ببزوێنن، ئەو خۆی بزواند و بۆ گرتنی کرێکارەکە چوو. کازاکەکانیش هێرشیان هێنا، بەڵام دار و بەردیان بەسەر دا باری و هێرشی بە پانەوەی حەشیمەت، ناچار بو کشانەوەی کردن. دوو تەقەی یەک بە دوای یەک، "لی لی یۆڤ"ی هەڵبەزاندەوە. "لی لی یۆڤ" دەستێک بە چاویلکەکەیەوە و بە دەستی تری، دەمانچەیەکی بچووکی "دامسکی" لە باخەڵ دەرهێنا و لە بەرزایی سەری خۆی دا ڕایگرت. دەمانچەکەی ئەوەندەی وەفا نەکرد و هەر بڵێی یەک و دوو، دار و تێڵای کرێکاری تووڕەی بە سەر و گوێلاکی ڕووتەنی دا باری. چاویلکەکەی کەوتە ژێر پێیان و دڵۆپێک خوێن بە ناوچەوانی دا هاتە خوار. هەرکە "لی لی یۆڤ"خوێنی بە چاوان بینی، دوو گووپی گۆشتن و بەرچێڵەری داچەکاوی پێکەوە کەوتنە لەرزین و هاواری کرد:

ـ ئەی هاوار بە فریام بگەن... بکووژن!... تەقە بکەن!... مەهێڵن تاکیان دەربچێ... ئەی هاوار بگەنە فریام... ئای ی ی ی مردم خزمینە!

چەندێک، ژێر پیلیان گرت و خستیانەوە ناو گالسکەکە و هەر بەو ڕێگایەی پێیدا هاتبوو، بردیان و دەربازیان کرد .

لە دەور و بەری بولوارەکەدا، ئەژدەر و چەند هاوڕێییەکی کەوتنە ناو بازنەی گەمارۆی کازاکەکانەوە؛ شەڕی دار و تێڵا دژ بە قۆنداخە تەفەنگ و شەلاقی چەرمی هۆندراوەوە، توند و توندتر بوو. لە دوو لایانەوە، هێرشی کرێکار بازنەوی گەمارۆیان شکاند و ئەژدەر و هاوکارەکانی ڕزگار بوون. کەمێک ئەولاتری بولوار، تێهەڵچوونێکی تر ساز بوو. لێرە، کازاک بە پانەوە هێرشیان هێنا و زۆر هۆڤانە کرێکاریان بە قۆنداخە تفەنگان داگرت. کرێکارەکانیش بە هەرچی لە بەر دەستان دابوو، هێرشی چەکدارەکانیان بەرپەرچ دایەوە. لەم شەڕە دا، سێ کرێکاری بە برینداری کەوتنە بەر دەستی چەکدارانی حکومەت و ڕەپێچەکیان دان.

لە دەور و بەری بوولوار دا، بە ماوەی سێ کاتژمێر، شەڕێکی توندی جانانە بەردەوام بوو. بەڵام هەرکە کرێکار خەبەری گەیشتنی هێزی تازە نەفەسی ژاندەرم و پۆلیسی پێ گەیشت، بەشێوەیەکی شارەزایانە پاشەکشێیان کرد و گۆڕەپانی چۆڵیان بەسەر کازاک دا بەجێ هێشت.

ئەژدەر زۆر بەخێرایی و بە لاڕێیان دا خۆی گەیاندە وێستگەی شەمەنەفەر و بە یەکەمین قەتار، بەرەو "بالاخانی" ڕۆیشت. لە "بالاخانی" دا زێدە لە دوو هەزار کرێکار لە دەور و بەری کانگاکانی "رۆچیلد" دا کۆ ببوونەوە.

کرێکارێکی تازەلاوی رووس، لە بەرەوەی حەشیمەت ڕاوەستا بوو. سروە با، سەر و پرچە ڕەنگ خورمابییەکەیان دەهێناو و دەبرد. کۆمەڵێک لە کرێکاران دەورەیان گرتبوو. تازە لاوەکە قسەی بۆ دەکردن و ئەوانیش زۆر تامەزرۆیانە گوێچکەیان بۆ شل کرد بوو. مەوادایەک ئەولاتریشان، پۆلێکی تر لە دەوری کرێکارێکی بەساڵاچووی ئازەری هاڵا بوون. کرێکارە ئازەرییەکە ڕوو بە جەماعەتی خۆی دەیگوت:

ـ ئێوەی کرێکار لە ئێرانەوە بەهومێدی کار و دەسکەوتێک، ماڵباتی خۆتان جێ هێشتووە، بەڵام خۆتان دەبینن کە چلۆن دەرگای بژیوی ژیانمان لێ داخراوە و برسی ماوینەتەوە. ئێوە گوێ بگرنە ئەم هاوکارە گەنجەمان، کە بە زمانی رووسی قسە دەکا؛ ئەو دەڵێ : ئێمەی کرێکار بۆ هەر جێیەک بچین ئاسمان هەر لە یەک ڕەنگە. کرێکاری ئازەری چلۆن دەژی، کرێکاری گۆرجی، ڕوسی و ئێرانیش چەشنی یەک دەچەوسێندرێنەوە و مافیان پێشێل دەکرێ. لێرە و لەوێ، کرێکار لە ئازادی سیاسی بێبەرییە... هەستانی ئێمە بۆ وەرگرتنی ماف، بە سەربزێوی دادەندرێت و بە چەک بەرەنگارمان دەبنەوە...

ئەژدە لە پۆلی ئازەرییەکان نزیک کەوتەوە و هەرکە دیتی، ئەوە "میرزاحسێن"ە بۆ کرێکارە ئێرانییەکان قسە دەکا، شاگەشکەی بینینی بوو. میرزا حسێن لە لایەک گوێچکەی بۆ گوتاری لاوە ڕوسەکە ڕادەگرت و لەم بەرەشەوە بە زمانی ئازەری بۆ هاو زمانەکانی خۆی وەری دەگێڕایەوە. میرزا حسێن، هاوکات دەگەڵ وەرگێڕانی گوتەی لاوە ڕوسەکە،

زانایی و ئەزموونە بەنرخەکانی خۆشی لێدەهاڵاند و بۆی دەگوتن .

کرێکارەکان کۆمەڵ کۆمەڵ و دوور لە یەکتر ڕاوستابوون. پۆلیس و کازاک و هێزی پاراستنیش دەست لە سەر چەک، بەبێ جووڵە چاوەڕان ڕاوەستا بوون .

کرێکارێکی بەساڵاچوو، دەیگوڕاند و ئاگری لە گوتن دەباری. بەرە بەرەو کرێکار بۆلای هاتن و لە دەوری ئەودا کۆ بوونەوە. کرێکارەکە ئازەری زمان بوو، بەڵام بە زمانی ڕوسییەکی دەست و پەل شکاو، قسەی دەکرد. لە دەمی تێگیرسان دا، دەیکردەوە ئازەری و لە ئازەری بۆ ڕووسی بایدەداوە. زۆری نەبرد، کرێکارە پیرەکە لە گوتن کەوت و کوڕە گەنجێک جێی ئەوی گرتەوە و بە زمانێکی ڕەوان و بەگەرم و گوڕی دەستی پێکرد. دەگەڵ ئاخافتی کوڕە گەنجەکە، دەنگی بژی... بژی... بمرێ ... بمرێ بەرز بۆوە. زۆربەی کرێکارەکان، هەر ئەوانە بوون کە لە میتینگەکەی شار دا بەشدار بوون.

گوتاربێژ، بە هەموو هان و هەست و هەناسەوە بۆ هاوڕێیانی دەدوا. دەقی قسەکانی یادی ڕاپەرینەکەی 21ی ئاوریلی ساڵی 1902ی بۆ گوێگران زیندوو دەکردەوە. دوای کۆتایی هاتنی گوتارەکە، کوڕە گەنجەکە لە سەر سەکۆ دابەزی و بۆ لای ئەژدەر هات و گوتی:

ـ ئەژدەر تەنیا هاتووی یان هاوڕیانیشت دەگەڵن؟.. کەلوپەلەکانت هێناون؟

ـ بەڵی هاتوون و هێناومن. بگرە! ئەمەش تراکت و بەیاننامە و نووسراوەلانی تازەی نینا... دەبێ هەموویان بڵاو بکرێتەوە...

هەر لەودەمە دا دەنگی هات و هاوارێک گۆڕەپانەکەی پڕ کرد. کەسێک لە ناو جەماوەردا بە دەنگێکی بەرز دەیقیژاند:

ـ هەوالان ، ئەوە "خومیتسکی"ی سەرۆک پۆلیس گەیشتێ. چی بکەین؟

"خومیتسکی" ، سواری ئەسپ لە مەیدان دا ڕاوەستا بوو. سمێڵی قەف بادراوی هەتا بن گوێیانی هاتبوون. وەک هیچکەس لە مەیدان دا نەبێ و خۆی تەنێ بێ، ئەسپی تین دەدا و قامچێ ڕادەوەشاند. لەپڕ، ئەسپی بۆ نێوو ئاپۆڕاکە تین دا و وەسەر خەڵک گەڕا. بەڵام هەر بڵێی یەک و دوو، دەیان زەند و مەچەکی بۆ بەرز بوونەوە و سنگیان گرت و لە سەر خوانی زین کێشایانە خوار. هێزی چەکداری دەوڵەت هەرکە ئەمەیان بینی، ڕێی هێرشیان بۆ کرایەوە و هێرشیان هێنا. لێدان و کوتان دەستی پێکرد. چەکدار بە قۆنداخی تفەنگ و کرێکار بە دار و تێلا شەڕیان کرد. سەرۆکی پۆلیس بە هەزار زەحمەت لە چنگ کرێکار نەجاتی هات و خۆی نەگرت و ڕای کرد. چەکدارەکان بە بەردەوامی، زۆر و زۆرتر دەبوون و شەڕەکەیان خەست تر دەکرد. هەر بۆیە، کرێکار گۆڕەپانی جێ هێشت و بە جادەی "ڕامەنا"وە بەرەو شار وەڕێ کەوتن. ئالای سوور لە بان سەریان و، دروشمی شۆڕشگێرانە بە دەمیانەوە، بە شەقامە گەورەکانی شار و گۆڕەپانەکانی دا هاتن. خۆپیشاندان، سرووود خوێندمەوە، دروشمدان و بەرزکردنەوەی ئالای سوور ، هەتا کاتژمێری حەوتی دوای

نیوڕۆیە بە شارد دا گەڕا. شار بە تەواو ماناوە لە ژێر دەسەڵاتی کرێکاران دا مایەوە و سەدان بەیاننامە و ئاگاداری و تراکت و ئافیشیان تێدا بڵاو کردەوە. ئێوارەیەکی درەنگ وەختی، بڵاوەیان کرد و شاریان چۆڵ کرد.

ئەژدەر، ڕێی "سابوونچی" گرتە بەر و بەرەو ماڵ بۆوە. سبەی بەیانیش هەواڵی دەست بەسەر بوونی چل و شەش هاوخەباتی پێگەییشت، کە یەکێک لەوان، میرزاحسێن بوو .

دڵۆپە خوێنەکەی نێوچاوانی "لی لی یۆف"، لە نیوەی ڕێگا دا وشک بۆوە، بەڵام هەر لە ماوەی نیو کاتژمێر دا، چوار پزیشک و برین پێچ هاتنە ژوور سەرینی. سەر و سەکوتیان بە لۆکە و تەنزیل داپێچا. نامەیەکی بۆ ژەنەرال فەرماندار نووسی و پێی ڕاگەیاند کە لە شەڕی دژی دوژمنانی خاوەن شکۆ تزار دا شەرەفی زامداری پێ براوە و شانازی پێوە دەکا. هەر لەو نامەیە دا، بەڵێنی تازە کردەوە کە ئەگەر بژی و بمێنێت و لەم خەتەرە ڕزگاری بێت، هەموو تەمەنی دواییني خۆی، بە فیدای تەخت و تانج و مەزنایەتییەکەی خاوەن شکۆ دەکات. دوای نامەی ژەنەرال فەرماندار، چەند نامەیەکی تریشی بۆ "پترسبۆرگ" و تفلیس نووسی و تێیاندا باسی پاڵەوانەتی خۆی و بەگژ داچوونەوەی دژە شۆڕشانی بۆ نووسین.

کۆشکی ژەنەرال فەرماندار بە تەواوی ئاڵۆز بووبوو. برووسکەی بە دوای برووسکە، بۆ سەرۆکایەتی بەرزی دەزگای پاراستن بەڕێ کرا و لە هەموو برووسکە و پەیامەکانیش دا هاواری ناردنی هێزی خۆشبەزی کازاکەکان کرا .

هەر ئەو ڕۆژەش، ژەنەرال "لیتنات فەرزە" لە بەشی بەڕێوەبەرایەتی "کافکازیا"وە لە وەڵام نامەی ژەنەراڵ فەرماندار و بۆ سەرکوتکردنی بزووتنەوەی کرێکاری، دوو سەت کازاکی شەڕانی و ژەنەڕال "مایور کراسە"ی ڕەوانەی شاری باکۆ کرد.

***

سەرهەنگ "پاروشین"، هەتا ملان دە هەشی پەرێشانی چەقی بوو. سەرخوێندنەوە و مەحکەمەی زیندانییەکان لە بەرێک ڕاوەستێ، بروسکە و پەیامی بە هەڕەشەی دەزگای پاراستنیش لە لای ترەوە و، لەوانیش ژار و پەرێشانتر، کەللەڕەقی و لاساریی کرێکاری زیندانی بوو، کە جاری وابوو کرێکاری زیندانی لێ دەکەوتە سەر چۆک و چەشنی قازی، سەرهەنگی مەحاکەمە دەکرد؛ لە هەر چوارلایانەوە بۆی دادەباری .

سەرهەنگ، زۆرجاران بیری لە دواهاتووی خۆی دەکردەوە و جگە لە تاریکی و بێ هیوایی، هیچی تری تێدا بەدی نەدەکرد. ترسی هەرە گەورە و گرانی سەرهەنگ، پلە و پایەی ئیداری بوو. مەڵبەندی فەرمانڕەواییەکەی بە چەشنێک ئاڵۆز بووبوو، کە هومێدی باش بوونەوەی لێ نەدەکرا. لە کێ بەرکێی هێزی نیزامی و سەرهەڵدانی کرێکار دا، ئەگەر توانیبای گورزی ڕەشیان لێبدا و سەرۆک و سەردارەکانیان دەداو بخات و کۆمیتەکانیان لێ هەڵوەشێنێت، ئەوا بەختی یارە و هەموو پلە و پایە و جیرە و دەسخۆشانەکەی بە پای

فیلان دەبێ؛ ئەگەر پێچەوانە هەڵسووڕێت، ئەودەم واوەیلایە و تێدادەچێت .

دەیان کرێکاری خستە ژێر پرسیار و بە هەموو زانستی سەربازی و سیاسی خۆی، هەوڵی دا چەند بەرپرس و بگێڕ و سەردار و سەرکردەیان بناسێت، بەڵام هەموو هەوڵ و خەباتەکەی هاتەوە سەر سیفر. هەرچەند کە دەیزانی لە هەر سەد کەسیان، هیچ نەبێ پێنج کەسیان بەرپرس و سەر کۆمیتەن، بەڵام لاساری و کەللەڕەقی و بوێرییەکەیان، نەخش و پلانەکانیان لێ دەپووچاندەوە .

لەو ڕاپۆرتانەی کە بۆ ژەنەراڵ فەرمانداری دەنارد، بە دڵنیایی بەڵێنی پێدەدا، کە لە ماوەیەکی کەم دا خۆیان و "نینا" و دار و دەستەکەیان لەبەر یەک هەڵتەکێنێت و توخم و تۆمیان بفەوتێنێ. کەچی "نینا" لە بەیاننامەیەک دا، کە لە سەرتانسەری شاری باکۆ و دەور و بەریش دا بڵاو کرایەوە، بەبۆنەی سەرکەوتنی میتینگ و بەئاکام گەیاندنی سیاسەتی کرێکاری، پەیامی پیرۆزبایی پێشکەشی جەماوەر کردبوو. ئیتر هەر بە یەکجاری حەیای پێ نەما و پەتەی کەوتە سەر ئاو .

"نینا"، لە پەیامی پیرۆزباییەکەی دا، گوتبووی:((... لەم تەڤگەڕیی هونووکەییمان دا، هەڤاڵانی تێکۆشەری ئێمە لە بەشی سەرکردایەتی هەتا بەڕێوەبەری شانە و بن شانەکانی کۆمیتەکانمان، بە ئەو پەڕێ لێزانی و بەرزیی ئەزموون و ورەیەکی شۆڕشگێرانەیانەوە، توانیان ئەرکی وریاکردنەوە و چاونەترسیی جەماوەرانی شارەکەمان بەچەشنێک بەرز بکەنەوە، کە سەری دەزگاکانی سەرکوتکەری ڕژێم ئاڵۆز

بکەن. یاران و هەڤاڵانمان توانیان بە دەزگای سەرکوتکەر ڕابگەیەنن، کە ئیتر لەشکەری چینی کرێکار ئەو توانایەی هەیە لە بەرامبەر دەوڵەتی تزاری دا ڕابوەستێت و داوای مافی سیاسیی کرێکار بکات. هەر ئەم هێزەش، لە بەرنامەی کاری خۆیدا، خۆی بۆ حاکمییەت ئامادە دەکات و لە داهاتوویەکی گەلێک نزیک دا دەسەڵاتی نگریسی تزاری لەبن دێنێت و ژیانێکی ئینسانی بۆ دانیشتووانی وڵات دەستەبەر دەکات.

شەکاوە بێ ئاڵای سووری هەڵمەتبەر... بژی سۆسیالزم... بڕووخێ دەزگای پۆلیسی و داپلۆسێنەر!))

****

37

دوای میتینگە مەزنەکەی دووەمی مانگی مارس، مانگترن و وازهێنان لە کار و، تێکۆشانی نهێنی بەردەوام لە کایە دابوو. ئاگرەگڕە بچووکەکانی گەڕەک و کۆڵان و نێو بازاڕەکانی شاری باکۆ، بە تین و تاو بوون. لە ڕۆژی بیست و حەوتەمی مانگی ئاوریل، بسکۆڵە ئاگرەکان یەکانگیری یەکتر بوون و مەشغەڵێکیان ساز کرد کە شاری باکۆ لە ژێر شەبەقی سووری ئاگرەکەی دا ترووسکایەوە.

کۆمیتەی باکۆ، بە دوای میتینگەکەی ڕۆژی دووەمی مارس دا، گەڵاڵەیەکی نوێی بۆ ڕاپەڕینێکی تر سازمان دا. بۆ مانگرتن و ڕاوەستانی ئەمجارەکەی کرێکار لە بەرامبەر خاوەنکاری لەخۆبایی و دەزگای دەسەڵات، ویست و داخوازییەکی تەواو سیاسی خستە بەردەمی جێبەجێ کردن. لە پێداچوونەوە و هەڵسەنگاندنی میتینگی دووەم مارس و دۆزینەوەی خاڵی لاوازی بزووتنەوەکە، ڕێوشوێن و بەرنامەی توکمەتری بۆ داندرا. بڕیار درا، نینا بە هەموو توانایەوە ئەوپەڕی چالاکی بنوێنێت و ماتریاڵی سەردەمیانە بداتە دەر. سێرەی چاوی بەڕێوەبەرانی کۆمیتەکانی شاری باکۆ، لە سەر ڕۆژی یەکەمی مانگی ئەیار دەگەڕا. بەرنامەیەکی کە بۆ ئەو ڕۆژە لە بەرچاو گیرا، شاری باکۆی بە هەموو سوێ و سوقاقانەوە دەگرتە بەر. بەڵام لەولاشەوە، دەزگای دەسەڵات، کە لە میتینگەکەی دووەمی مارس دا گورزێکی

قورسی بەرکەوتبوو، خۆی بۆ گورز وەشاندن و تۆڵەسەندنەوەیەکی سامناک تێک دەنا. کاربەدەستەکانی ڕژێم، بەشی سیاسی و نیزامی، یەکتریان گرت و ڕا و بۆچوونەکانیان لێک هاڵاند. لەو دانیشتنانەیان دا، بۆ هەموو مەڵبەندەکانی شاری باکۆ بەرنامەی تایبەتیان چنی.

میتینگی جەماوەریی ڕۆژی دووەمی مارس، دەسەڵاتدارانی ڕژێمی هێنایە سەر ئەم قەناعەتە، کە دەست لە ملان بدەن و بیسەلمێنن و بیدرکێنن، کە ئەوان لەو ڕۆژە دا دۆڕاندبوویان و کۆمیتەکانی کرێکاری بردبوویانەوە. هەروەها دانیان بەمەش دا هێنا، کە هەر نەک لە کۆمیتەکانی کرێکاری، بەڵکە لە ناو خەڵکی کووچە و کۆڵان و دوکان و بازاڕیش دا حەیایان پێ نەما. ئەو شاخ یاڵ و گۆپاڵەی کە خەڵکیان پێ دەترساند، لە شەقام و گۆڕەپانەکان دا، کرێکاری ڕووت و هەژاریان لێی هەستان و هێزی سیاسی و نیزامیی حکومەتیان بۆڕ کرد؛ خەڵکی ئاساییش ئەمانەیان بینی؛ هەر بۆیە دەزگای دەسەڵات بۆ وەرگرتنەوەی زیبک و کارایی خۆی، داوی داناوە و چاڵی هەڵکەند.

یەکەم هەڵمەتی دەوڵەت، لە ژێر باڵی سەرهەنگ پاروشین و ژەنەڕاڵ فەرماندارەوە بە سەر کرێکار دا باری. دەیان تاقمی گورج و گۆڵی دەست وەشێنیان خستە کار. تاقمەکان بە دەسەڵاتی تەواوەوە ڕژانە مەڵبەندەکانی کرێکاری. لە هەر جێیەک و لە هەر شوێنێکی کە تەنانەت چوار کەسی پێکەوەیان دیتبایە. گەمارۆدان و ڕەپێچەکدان و دەستبەسەرکردنیان لە یەک زەمان دا دەبوو.

مستی بەخوێن لە بەرزایی سەری باکۆی قارەمان دا ڕاگیرابوو. بەڵام لە بەرامبەر مستی بە خوێن دا، مانگرتن و یەکگرتن و هاوخەباتی بە ئاشکرا دەبیندران. ئیتر زەحمەتکێش ترسی جارانی نەمابوو، کە لە بەری بلەرن. چ شتێکیان شک دەبرد، کە ترسی لە دەست دانانیان هەبێ؟ بەند و زیندان و کاتۆرگا، بە دەیان جار باتاقی کرابوونەوە و ئیتر ئەوانیش تامی ترسیان تێدا نەمابوو. لێدان و ڕاونان و برسیایەتی و نەخۆشی و هەزار و یەک پەتا و ئاهۆ و ئازاریان لە پاش سەر دا جێما و پەکیان بە هوروژمی داهاتووی چەتەکانی ڕژێم نەکەوت و هاتنە سەر شەقامان.

مانگرتن دەستی پێکرد. سەرەتاکەی لە بەشی"تراموا"کانەوە سەری هەڵدا و بە دوای دا، کرێکارانی بەشی مەفرەق تواندنەوەی کارگاکانی مەکینەیی"دیسیەیۆڤ" تێکەڵ بوون. بە هەزاران زەحمەتکێش و کرێکاری وەرزیکار لە مەڵبەندی "ڤۆلچیەڤروتا" سەریان هەڵدا و ڕژانە شەقامەکانەوە. لە کارگەکانی بەشی چنین و ڕستنی ژنانی ئەندام لە یەکێتیی ژنان، کارمەندان و وردەکەسەبەی واڵادەست، خوێندکار، کرێکاری ساختمانی، جووتکار و شوان و سەپان و دەرکراوانی دێهاتی دوور و نزیکیش هاتن و تێکەڵ بوون. لە مانگرتنی مەڵبەندی((ڤولچیەڤروتا)) دا، ژنێکی ڕەس لە سەر سەکۆوە، ڕوو بە یارانی کرێکاری گرمەی دەهات:

ـ هەڤاڵان!... دەست و چەکی کازاک و پۆلیس و پاراستن، باوی هەنگاومان شل ناکاتەوە. هەڵمەتی شێرانەمان لە گۆڕەپانی خەبات دا پشتی دەزگای دەسەڵاتدار دێنێتە

لەرزین و ناچار دەکرین دەست لە تەخت و بەخت بەردەن و جێ بۆ چینی کرێکار چۆڵ بکەن. ئیتر هیچ هێزێک لە ئاستی هێرشی چینی کرێکار یارای ڕاەوستانی نییە. ئەوا ئێمەین دەبینە هێرشکار و ئەوان دەبنە زەلیکی هەڵمەتمان...

دەنگی زولاڵی شیرەژن، خوێنی کرێکارانی خستە جۆش. ترس و دڵەڕاوکێ و لەرزین و بەزین وەک تەم و تۆزی بەر ڕەشەبا، بەبا چوو. دەنگی ژن، وەک هەتوانێکی حەکیمخانێ، کەوتە ناو ڕەگۆڵەی جەماوەر و، خوێنی جەمامبووی وەجۆش خستەوە. هەزارانی ناو گۆڕەپانەکە سووکباڵ و ئازا هەستانە سەرپێ.

بەشی پاراستنی پۆلیس، پێشەکی لە مانگرتن و شوێنی کۆمبوونەکەیان ئاگادار کرا بوونەوە، بەڵام ئەوان بە شوێن ڕیبەر و سازماندەرەکانیان دا دەگەڕان و بە نیاز بوون سەری مار بگرن و بیکوتن و جەستە بی گیانی لە سەحرا فڕێ بدەن ، کە ئەمەش لە هەیهات دا بوو.

بەر لەوەیکە دەزگای پاراستنی پۆلیس پلان بۆ هێرش دابڕێژێت، کۆمیتەی باکۆ، لە پلان و پیلانی بەشی پاراستن ئاگادار کرابۆوە؛ تەنانەی ئەو جیرەخۆرانەی کە بە جلکی شەخسی خۆیان لە ناو جەماوەر دا جێ دابوو، بەردەشۆر کرابوون و دەوریان گیرا بوو.

کۆمیتەی باکۆ، بۆ خۆ دوورخستنەوە لە مەترسی و بۆ دووپات نەبوونەوەی کارەساتی ئاپریلی پار، ئەوەی کارزانی بوو، بۆ سلامەت دەرچوونی سەرجەم کۆمیتەکان، ڕەچاوی کردن. کۆمیتەی باکۆ، بۆ هاوئاهەنگبوون دەگەڵ شاری "باتووم"، ئەم فەندو فێڵەشی دەکار کرد و لەبری ڕۆژی یەکی

ئەیار، جەژنی کرێکارانی خستە ڕۆژی 27 ی مانگی ئاپریلەوە. ئەم تاکتیکەی کۆمیتەی باکۆ، کاربەدەستانی دەوڵەتی تزاری کش و مات کرد.

لە "تفلیس" و "پەترسبورگ" ەوە، پلانی هێرش و گەمارۆدان و داپلۆسینی بزاڤی کرێکاری، بۆ شارەکانی تریش چوو. "نینا"ش بۆ جوابەجەنگی و خاوکردنەوەی ئەم پلان و فەرمانە، شەونامە و بەیاننامەی توند و بە هەڕەشەی بەڵاو کردەوە. هاوکاتیش، بۆ داودۆزینەوەی پیلانی دوژمن و بو پاراستنی گیانی کرێکار، ئامۆژگاری بەنرخی پێشکەشی جاوماوەری گەل کرد.

لەو هەلومەرجانەدا، هەتا دەزگای پاراستن هەڵوێستێکی بۆ هیرش دەخستە ناو قالبی پلانێکەوە، بۆ بەیانی، لە لایەن "نینا"وە لە قاو دەدرا و هەنگاوێکی پاشەکشی پێ دەکردن. کاربەدەستانی دەزگاکانی پاراستن وەک شێت و هار بۆ هەموو لایەک دەچوون و هیچ ماڵێکی بەرشک نەما خۆی پێدا نەکەن. پشکنینی ماڵەکان بە شوێن "نینا "ی نادیار، بە بەردەوامی لە گەڕ دا بوو. شوێنی بەرشک نەما، نەپشکێندرێت.

کۆمیتەی باکۆ بۆی دەرکەوتبوو کە "ڤەرا" بۆ دەزگای پاراستنی ڕژێم خودی "نینا" بوو، هەر بۆیە و بە پێی بڕیاری ڕێکخراوەی باکۆ، تەنانەت بۆ شەوێکیش "ڤەرا" بۆی نەبوو لە ماڵی خۆیاندا بمێنێتەوە. بەپێێ بەرنامە، چەند ڕۆژێک بە لای ئەژدەر و چەندێکیش لە ماڵی"یەلێنا کنویانتس" و جارجاریش دەگەڵ بنەماڵەیەکی ئەرمەن دا دەژیا.

"ماریا ڤاسیلۆڤینا"ش بەر لەوەی میرزاحسێن بکەوێتە بەندیخانە، دەگەڵ ئەوان دەژیا. دوای گیرانی میرزاحسێن، گولاراخان و ئەمینە ڕۆژیان ڕەش داگەڕا و ڕۆژ نەبوو بۆ بینین و وەرگرتنی خەبەری سڵامەتیی میرزا حسێن، دایک و کچ ڕێگای بەندیخانە نەگرنە بەر.

هەرچی ڕۆژە، ڕۆژ هەتا ئێوارەیەکی درەنگ وەختی، بەر دەرگا و پاڵ دیوارە بەردینەکانی بەندیخانە، ژن و منداڵی بەندکراوەرکانی لێ دەکەونەوە؛ جێ نامێنێ خەڵکی تێ نەخزێت و هەر ژاوەی دێ. ئامینە و "گوڵاراخانم"یش، هەتا ئەو ڕۆژەی کە میرزا حسێن لە بەندیخانەی شاری باکۆ دا زیندانی بوو، ڕۆژگاریان هەر لە بەر دەرگای بەندیخانە تێپەڕ دەبوو. بەڵام کاتێک کە میرزاحسێن و پۆلێک لە زیندانیانی سیاسی بۆ ماوەی پێنجساڵان ڕەهەندەی هەندەران کران، ئیتر ئەوانیش قەڵای هومێدیان ڕوخا. گوڵاراخانم لە سوێی شووەکەی ئارا و قارای لێ هەڵگیرا و بە ڕەشپۆشی دانیشت.

دوو حەوتوو دەبوو، کە ئەژدەر سووکە کارێکی بۆ ئەکبەر دۆزیبۆوە و جار جارەش سەردانی شوێنی کارەکەی دەکرد، بەڵام بەهۆی چالاکی و ڕاپەڕاندن و بڵاوکرنەوەی بڵاڤۆکی "نینا"، چەندێک بوو لێی بێخەبەر مابۆوە. ئەو ڕۆژە بڕیاری دا سەردانێکی ئەکبەر و هەواڵپرسێنێک لە پوورە نیسا بکات. بەڵام هەرکە زانی ئەکبەر کارەکەی بە نیوەیی جێ هێشتووە و گەڕاوەتەوە ماڵ، ئەژدەر بە دڵی داهات دەبێ شتێک ڕووی دابێ. گورجێک ڕێی ماڵی"غولام"ی گرتە بەر. ئەژدەر گەیشتە بەر دەرگا. دەرگاکەیان ئاواڵە بوو. ئەژدەر

بە هێوری هەتا بەردەرگای ماڵەکەیان هات و هەرکە دیتی ئەکبەر لە پەنا تەرمی پوورەنیسا دانیشتووە، زانی حاڵ لە چ قەرارێکە. ئەکبەر بە بینی ئەژدەر هەستا و دەستی خستە سەر ملی و بە شانی دا گریا.

ئەژدەر خێرا بە شوێن یارانی دا چوو. خەبەری مردنی"پوورەنیسا" زۆر زوو بڵاو بۆوە و هاوخەباتەکان گەیشتنێ.

"پوورەنیسا"، ئەو ژنەی کە لە هەژارخانە دا لە دایک بووبوو، کەوتە ماڵی کرێکارێکی هەژار، هەنووکە لە سەر شانی چەند کرێکارێکی هەژار بەرەو گۆڕستان دەچێت. پوورە نیسا لە گۆڕخانەی هەژاران دا کەوتە ژێر خاک و "ئەکبەر"ی بە تاق هێشتەوە. ئەکبەر یەکتەن و تەنیا مایەوە، بەڵام ئەژدەر بۆ ئەم دەردە چارەیەکی دۆزییەوە و"ماریا واسیلۆڤینا"ی تاک کەوتەی ڕاگوازتە ماڵی غولام و کردی بە بناوان و هاودەمی ئەکبەر. هەر لە جیرانەتی ئەوانیش دا، ماڵێکی بۆ گولاراخانم و ئامینە دۆزییەوە و ئەوانیشی ڕاگواست. بەم جۆرە، سێ بنەماڵەی میرزاحسێن، ئیڤان و ((غولام))ی کردە دراوسێ و خەمخۆری یەکتر.

بەرەبەیانی ڕۆژی 28 ی ئاپریل، ئەژدەر لە چاپخانەدا گەرمی کار بوو. دەبوایە بە ڕەواڵی هەموو ڕۆژێک، ئەو کاتەی کە خانووبەرە ڕەنگ بۆزەکانی باکۆی سەربەرز بە تیشکی بەربەیان ڕەنگی زەردی زێڕێنیان بەسەر دەکشێ، بەرهەمی ئامادەکراوی "نینا" هەڵبگرێت و بەرەو ماڵی تازەی "وانۆ سترۆڤا" بچێت.

ئەژدەر، لە نزیک ماڵی "وانۆ"دا سواڵکەرێکی پیری دیت، کە لە سای دیوارێک دا دانیشتووە و دەستی پان ڕاگرتووە. ئەژدەر ویستی لەو تێپەڕیت، کەچی سۆڵکەرەکە بەری ڕێگای گرت و کڕووزایەوە:

ـ براکەم مەردی چاک بە و دەستم بگرە... هەژار و برسیم... خێرێکم پێ بکە خێرەومەند...

ئەژدەر لە بینینی پیاوێکی برسی و هەژار، ژانی دە دڵ وەستا. سۆزی سەرمای بەیانی و هەناوی بەتاڵ ـ سەردەمی دەستبەتاڵی خۆی هاتەوە بیر ـ دراوێکی پێنج مەناتی لە مستی نا و لێی پرسی:

ـ بێکاری لالۆ گیان؟

ـ لە دوو چاوانم نابینام... چاوەکانم لە دەمی ئیش کردن دا لە دەست داون... نەوت و گاز و قورسایی کار، ئەم دەردەیان بەسەر هێنام... هیچ کارێکم پێ ناکرێ و ناچارم دەست بۆ خەڵک ڕادەگرم...

ئەژدەر هیچ قسەیەکی شک نەبرد کە بۆ دڵداری بشێ، بەناچاری ماڵاوایی لێکرد و ڕۆییشت. کەمێک هەوارزتر، لە بەر دەرگای ماڵی "وانۆ"دا ڕاوەستا و چەند جارێک بە سەری پەنجە لە دەرگاکەی کوتا. دەرگا کرایەوە. "نیکۆلای کازارینکۆڤ" و "وانۆ" چاوەڕان ڕاوەستابوون. چوونە ژوور. لە تاک پەنجەرەی ژوورەکەوە، ڕووناکاییەکی کز و کەمڕەنگ دەهاتە ژوور. وانۆ لە پەنای بەژن و باڵای بەرز و ڕەختەی نیکۆلای دا گەلێک ڕیوەڵە و لاواز دەهاتە بەر چاو. بە سوڕانی هەتاو، بەرە بەرە ڕوناکایی ژوورەکە زیاتر دەبوو. ئەژدەر، بیری لەو ڕۆژانە دەکردەوە کە بۆ یەکەم جار بە وانۆ

گەییشتبوو. وانۆی ئەو سەدەمە و ئەمە ئێستا، چەندە لەیەک جیاواز بوون. وانۆ لە هۆدی تاریک و بێ هەتاوی چاپخانە، بەم گشتە زەحمەت و کاری قورس و کەم خۆراکی، گەیشتۆتە ئەم بار و دۆخە.

وانۆ سترۆڤا دەستی خستە سار شانی ئەژدەر و گوتی:

ـ ئەژدەر هیچ دەزانی هەر وەک ئەو دایکە دەچیت، کە منداڵەکانی بە شیرێکی تایبەت عاملاندبێت... خۆیەکمان بۆ ڕاتلەکێنە با بزانین چیت لێ هەڵدەوەری و چیت بۆ هێناوین؟ ... دەسا با بزانین بەرهەمی ئەم جارەی خوشکە بچکۆلانەکەمان چییە و چۆنە و چەندە؟

ـ هەڤاڵ "وانۆ"ی هێژای من، دەستی دادیلەبچکۆڵەکەمان گەوهەری لێدەبارێ... ئەوەندەی دیاری بۆ ناردوون، کە بەشی هەموو شاری باکۆ دەکات...

ئەژدەر بەدەم قسەکردنەوە، جۆرک و گیرفانەکانی لە سەر مێزی ژوورەکە هەڵڕشت. ئەژدەر هەڵیڕشت و نیکۆلای لە لاگوێزینگی چەکمەکانی دا جێگای بۆ کردنەوە و تێی ئاخنین. بەستەیەکیشی دە بەرۆکی هاویشت و کراسەکەی لەسەر توند کردەوە. نیکۆلای لە هەڵگرتن و تاقەت کردنییان تەواو بوو، گوتی:

ـ ڕێبوار هەر دەبێ لە ڕێدابێ ... بەڵام ئەژدەر فەرنگی زاراوەی ئازەرییەکان گەلێک دەوڵەمەندە و بابەتی نایابی تێدایە. تۆ لێی خورد بەوە و بزانە هەر ئەم ڕستەیە چەندە بە ناوەرۆکە... ئیتر بەسە درێژدادڕی.. دەبێ زووتر خۆم بگەیەنمە "قاراشار". بەڵێنە، لە وێندەرێ بۆ پۆلە کرێکارێک قسە بکەم. خۆتان دەزانن کە بەهۆی مانگرتنی کرێکار و

کارمەندانی تراماواکان، دەبێ هەموو ڕێگاکە بە پێیان بڕۆم. نیکۆلای دوای ماڵاوایی، هیوای سەرکەوتنی بۆ خواستن و ڕۆییشت.

ئەژدەر، نان و پەنیرێکی کە ڤەرا بۆی تێکەوە پێچابوو، کردییەوە و خەریکی خواردنی بوو. بەشێک لە نان و پەنیرەکەی بۆ وانۆ ڕاگرت و گوتی:

ـ بگرە وانۆ... دانیشە و تۆیش کەمێک خۆت تێر بکە... کارمان زۆرە و بە برسیایەتی ناکرێ.

وانۆ بە پێکەنینەوە گوتی :

ـ نیکۆلای ڕاستی دەکرد، کۆلتوری ئازەری پڕی وتەی ڕەسەن و خاوێنە... ئازەری دەڵێ: خواردن کە ڕووی تێکردی ، قسە و باسی پێ ناوێ.

پێکەوە دانیشتن و خوردیان و قسەیان بۆ یەکتر گێڕایەوە. ئەژدەر گوتی:

ـ ئیمڕۆ کارێکی یەکجار زۆرم لە سەر دەستانە و دەبێ زۆربەی کۆڵانەکانی شار بگەڕێم... بڕۆم باشترە لە دانیشتن!

ـ بڕۆ ئەژدەر... بڕۆ بە ئارەزووی سەرکەوتن!

ـ منیش بە هیوای سەرکەوتن... ئەوە من دەڕۆم، تۆیش دەست و بردێک بکە و ئەم گشتە بەرهەمە حەشار بدە... دەرگاکەش داخەوە!

ـ خەمت نەبێ ئەژدەر! هەر ئێستێ وەهایان لە باخەڵی دوو توێی جلکەکانم دا حەشار دەدەم، کە تەنانەت خۆشم بە جێگاکەیان نەزانمەوە... پێکەنین و دوای دەسەملان بوون لەیەکتر هەڵبڕان.

ئەژدەر بە پلیکانی دالانی تاریکەکە دا هاتە خوار. لە یەکەمین پلیکان دا کە بەرەو دەرگا دەچوو، لەسەر جێ دا وشک بوو. چەند کەسێک ڕوو بە ئەو دەهاتن. جێگاکە تاریک بوو، بۆی ڕوون نەبووە کێن و چکارە و چ کەسێکن، بەڵام دەیزانی خەڵکی ئاسایی نین. هیچ دەرفەتێکی خەبەر دان بە "وانۆ"ی نەبوو. زۆر بە هێمنی خۆی لە ژوورۆچکەی ژێر پلیکانەکان دا حەشارد دا. پۆلیس بوون. کەمێک هەوراز هەڵکشان و ڕاوەستان. یەکیان پرسی کام دەرگایە؟

ـ تاک ژوورێکی هەیە و ئەمەش دەرگاکەیەتی... هەر دووکیان لەم ژوورە دان... پێکەوەن...

ـ هێدی تر... دەنگت بەرز مەکەوە!... ژوورەکەیان ڕێگای دەرچوونی هەبێ ڕادەکەم و دەڕۆن...

ـ ناتوان ڕابکەن... دەوری ماڵەکەمان گرتووە...

ـ ماڵەکە، یەک هۆدەی هەیە و یەک دەرگا... من خاوەنی ماڵەکەم و دەزانم چۆنە!

پۆلیسەکە بە تووڕەیی گوتی:

ـ سەیر خاوەن ماڵێکی لالۆ!... ئەگەر هەموو کرێگرتەکانت لەم قوماشە بن ، جێی هەرە نەرمانی تۆیش سیبریا دەبێ...

ـ نەخێر گەورەم... نەخێر من تەنیا دوو کرێگرتەم هەن، یەکیان ئەمەیانە و ئەوی تریان ماسیگرێکی پیرە و خوداناسێکی ئایین دارە... چ بکەم ڕۆژگارەکە وەک جاران نەماوە و کرێگرتە کەم بووە...

دەرگاکەی وانۆ کەوتە بەر پێلاقە و هەڵتەکاند. زۆری نەخایان دەرگایان شکاند. ئەژدەر ویستی لەم دەفەتە دا بۆی دەربچێت، بەڵام قسەی پۆلیسەکەی هاتەوە بیر، کە

چواردەوری ماڵەکەیان گەمارۆ داوە. لەپڕ ژووری ماسیگری پیری وەبیر هاتەوە. بە گورجی لە کەمین هاتە دەر. خۆی بە حەوشەدا کرد و لە بەری چەپەوە خۆی بە ژووری کابرای ماسیگر دا کرد.

پیرەپیاوێکی ڕیش چەرموو بوو. لەسەر کۆنە بەڕەیەک دانیشتبوو و، ئارام ئارام هەودای پساوی تۆڕی ماسیگرتنەکەی گرێ دەداوە. لەولاترەوە، تولەسەگێکی ڕەشی خرپن، بە چڵپەچلپ خەریکی ئاو خواردنەوە بوو. هەر کە ئەژدەر پێی نایە ژوورەکە، توتەڵە سەگەکە دەمی لە ئاوخواردنەوە ئەستاندووە و ملی لە حەپە حەپ نا و بۆ ئەژدەر چوو. ماسیگر بەبێ ئەوەی پەنجە لە سەر تۆڕی ژێر دەستی ڕاگوێزێ، بە سەر سەگەکەی دا هات:

ـ "تۆپڵان" !... وست بە... بێدەنگ!... بوێستە بزانم میوانەکەمان کێیە!

سەیرێکی سەر هەتا پێی "ئەژدەر"ی کرد و پرسی :

ـ کێی کوڕم؟

ـ میوانم مامە گیان!

ـ میوان بەخێر بێ، خۆشویستی خودایە... فەرموو ڕۆنیشە! ئەژدەر دەرگاکەی داخست و دانیشت.

ماسیگری پیر، بە دەم گرێدانەوەی قڵف و گۆی لە بەر یەک ترازاوی تۆڕەکەی، بە وردی دە ئەژدەر ڕاما .

ـ لە دەرگا داخستنەوەکەت دا دەرکەوت کە میوانێکی خۆمانەی و بێ تەقێ و تەعاروفی... تۆ بەخێر بێی سەر سەران و سەر چاوان، بەڵام ئێمەی ئازەری مەسەلێکمان هەیە کە دەڵی : میوانی درەنگ وەختی، وەباڵی بە ئەستۆی

خۆیەتی... لەم دەم و دەستەدا شتێکی ئەوتۆم لە ماڵ دا نییە کە بۆ میوانی خۆمی دابنێم. بەڵام ئەو ڕۆژانە دەگەڵ هاوکارانم پێوەین دەستێکی بە دریا دا بگێڕین و لەوانەیە بە دەستی پڕ بگەڕیمەوە و لە خەجاڵەتیت بێمە دەرێ...

ئەژدەر گوێێ بۆ ماسیگری پیر ڕاگرتبوو، بەڵام شەشدانگی هەستی لە دەرەوەی ژووری ماسیگر دەگەڕا. وەک بڵێی لە ژوور نەبێ و هیچ وتەیەکی بە گوێ نەگەیشتبێ، کەڕ و لاڵ دانیشتبوو. لەپڕ دەنگ و غەڵەبایی بەرەو ژووری ماسیگر دەهات و مەترسی گەیشتبوویە پشتی دیوارەکە. "تۆپڵان"یش مڕاندی. ئەژدەر هەستی بە مەترسی کرد. بە پەشۆکاوی ڕووی کردە ماسیگر و گوتی:

ـ مامە گیان، من دەبێ خۆم وەشێرم... بە شوێن من دا دەگەڕێن مامە گیان... لە کوێ دا خۆم حەشار بدوم مامە؟!

ماسیگر زۆر بە خێرایی لە جێگاکە هەستا و گوتی :

ـ بە شوێن تۆ دا دەگەڕێن؟!... بۆچی؟... چت کردووە؟

ـ ئێستێ کاتی ئەوە نییە خۆم بناسێنم... لێبگەڕی با ڕزگایم بێ، سا ئەودەم بۆتی باس دەکەم مامۆ گیان...

ـ با من تۆپڵان لە بەر دەرگا دابنێم... تۆپڵان کەمێکیان ڕادەگرێ...

ماسیگر بە هێوری دەرگای کردەوە و تۆپڵانی لە پشتی دەرگا جێ هێشت. ئەوسا لە پشت نوێن و بانەکەی دا پەردەیەکی هەڵداوە و گوتی:

ـ وەرە... وەرە خۆت بخە ژێر ئەو چاڵەی لە پشت نوێن و بانەکەم دایە... جێگای تۆڕی ماسییە و بۆ حەشارگە دەبێ...

ئەژدەر قۆپەنی تۆڕەماسی لادا و خۆی لە ژێریاندا گورمیلە کرد. بۆنی ماسی و بۆ لیتەیان لێدەهات و پشووی لە سنگ دا دەختە تەنگاسێ. بەڵام لە ژێر کۆنە تۆڕی ماسی دا جووڵەی لە خۆی بڕی و چاوەڕوانی داهاتوو دانیشت.

دەنگی تۆپڵان هات. تۆپڵان توورە بوو. چی پێ نەچوو، دەنگی قرووسکە و نووزە نووزی تۆپڵان و کرانەوەی دەرگا پێکەوە هاتنە ژوور. دەرگاکە بە هەر دوو تاکەوە، بە شەق کرایەوە و هاتنە ژوور.

ـ هۆی کابرا... بەرزەوە بە بزانم!... کەسێک هاتۆتە ژووری تۆ ، چی لێهات؟... ئەو کوڕە ئازەرییەی لێت هاتە ژوور، چی لێ هات...

دەگەڵ هەرا هەرا و شات و شووتی پۆلیسەکە، یەکێک لە هاوڕێیانی گوتی:

ـ گەورەم ئەو پیاوە خەریکی نوێژە و هەتا نوێژەکەی تەواو نەبێ، قسە ناکا... لە کاتی نوێژ کردن دا باش نییە دواندنی نوێژکەر... نوێژ بڕین کفرە بە لای ئێمەوە گەورەم!

من نوێژ و موێژ نازانم... دەی وڵات بگەڕێن... دەی !

پۆلیسەکان خەریکی سەر و ژێر گەڕان و لادان و لابردن کۆنە مجریلکە و شڕ و شەپیتەی ژوورە کە بوون. شتومەکیان لێروە و لەوێ دا بڵاو کردەوە و ژوورەکەیان شێواند...

ـ پشتی ئەم پێخەفدانە چی تێدایە؟

ـ گەروەم پڕی کۆنە تۆڕماسییە ...

ـ بە وەردی بیپشکنە بزانم !

دەستێک بە نێو تۆڕی ماسی دا گەڕا و گوتی:

ـ هەر بەس تۆڕماسی تێدایە گەورەم!

ـ نوێژی ئەم بابایە کەی کۆتایی دێت؟
ـ نوێژی ئێواران چوار ڕەکاتە گەورەم!
ـ وەرن با بڕۆین... دەبێ ئەمەیان تەسلیمی بەندیخانەی ناوەندی بکەین... دەی زووبن!
ئەوان ڕۆیشتن و ماسیگرەکە هەستا و پەردەکەی لادا.
ـ وەرەدەر... ڕۆیشتن... وره بزانم ئەمانی بە شوێن چی دا دەگەڕان؟
ئەژدەر هاتە دەر و شێواوە حاڵ لە سەر جێگا دا چەقی.
ـ ئەوە بۆ یەکەم جارە لە هەموو تەمەنم دا نوێژ بە فریام بگات... تۆ دانیشە با من سەر و گوێیەک لە دەر ئاو بدەم بزانم هەوا چۆنە...
ماسیگر تاوێکی پێ چوو، بەڵام لە کاتی گەڕانەوەی دا زۆر بە خەمباری گوتی:
ـ کوڕە گورجییەکەیان برد... حەیف و سێسەت خەسارێ لەو پیاوە سەنگین و دلۆڤانە! ... بێ کەس و بێ دەر و تەنیا و ڕەبەن بوو... ئەویشمان ڕۆییشت... ئەگەر دەتەوێ بڕۆی، ئێستێ وڵات ئارامە و دەتوانی بڕۆی...
ئەژدەر لە بەر دەرگاوە دەستێکی بۆ ماسیگر لە سەر لەر و لە سەر چاوان دانا و گوتێ:
ـ هەر بژی مامی خۆم... لە چنگ مردنت ئەستاندمەوە بەڕێزم!
ماسیگر زۆر بە دڵاوایییەوە گوتی:
ـ بەڕوانیکردنی سەڵتەی ڕێبوار لە بەر شاڵاوی چەقەڵی خوێڕی، ئەرکی سەرشانی هەموو مرۆیەکی ڕاست و دروستە... بەڵام بیرم چوو پێت بڵێم کە لە سەرگەی هەر ئەم کۆڵانەی

ئێمەدا، حەوتوویەک دەبێ، گەدایەکی لێ دادەنیشێت و کۆڵان چۆڵ ناکا... ئامانەتی خۆتت بێ، لەوانەیە ئەو چڵکنە بۆرە هاودەستی پۆلیس بێ... بڕۆ سەر چاوی من هاتی.

ئەژدەر بە سپاسێکی زۆرەوە دەوستی ماسیگری گوشی و ماڵاوایی لێکرد و هاتە کۆڵان. درۆزەکەری کوێر، لە کۆڵان دا نەما بوو. ئەو گورزی خۆی لێ وەشاندن و مزەی خۆی وەرگرت و وشیاریی زیاتری بۆ ئەژدەر جێ هێشت.

دوای نیوەڕۆ بوو، کە ئەژدەر گەیشتەوە لای"چۆنیاتۆڤ". هەرکە پیۆتر چاوی بە ئەژدەر کەوت، بۆی هات و دە هەمێزی گرت و پرسی:

ـ ئەمڕۆ چۆن دەرچووی ئەژدەر؟! کار و بەرنامەکەی باش بەڕێوە چوو؟... ئەدی "وانۆ"؟

ـ "وانۆ" گیرا پەتیا!

بەسەرهاتەکەی بۆ پەتیا گێرایەوە، بەتایبەت باسی درۆزەکەرە کوێرەکەی سەرگەی کۆڵانی بۆ کرد و گوتیشی کە دەبێ ئەو سواڵکەرە بدۆزرێتەوە...

هاوڕێیەک لە پەنا چۆنیاتۆڤ ڕاوەستابوو، بە پێکەنینەوە گوتی:

ـ ئەژدەر تۆ پێت وایە ئەو سواڵکەرە ڕووتەڵەیە هەر بەو شێوەیە دێتە سەری ڕێگامان کە ئەتۆ بینیوتە؟... نەخێر هاوڕێ، ئەمانە لە ڕۆژ دا بە چەندین دەموچاو و سەر و پۆتەڕاکی جۆراوجۆرەوە دێنە دەر و دێنە سەر ڕێمان... ئەمانە خەفێ و سیخوڕەکانی "پاروشین"ن و لە ڕۆژ دا هەزار توێژ داوێژن.

ئەژدەر قسەکانی هاوڕێی سەلماند. چۆنیاتۆڤ گوتی:

ـ ئێوە گەلێک جاران، لە کۆبوونەوە و میتینگەکان دا یەکترتان بینیوە، بەڵام وا باشە ئێستاکە یەکتر بناسن. ـ پێشەکی "ئەژدەر"ی ناساند و دوایەش گوتی:

ـ ئەمەش "ئیڤان پرۆکۆڤیچ ڤاتسک"ە ئێمە هەر بە"ڤاتسک"ی بانگ دەکەین...

ـ بەڵی هاوڕێ!... ئیڤان نیکۆلایوڤیچ گەلێک جاران باسی"ڤاتسک"ی بۆ کردبووم... لەبیرمە...

ڤاتسک گوتی:

ـ لە داست دانی وانۆ بۆمان گەلێک گران تەواو دەبێ و پڕ کردنەوەی شوێن پەنجەی ئەو هاوڕێی تێکۆشەرە گەلێک زەحمەتە، بەڵام چارە نییە، هەتا شۆڕشەکەمان سەردەکەوێ، ئەم خەسارە مەزنانەشی تێدا دەبینین.

چۆنیاتۆڤ گوتی:

ـ ڕاستە!... ئامانجی بەرزەی ئێمە، گیانفیدایی پێویستە... ئەمەش بلێین، کە پێ بە پێی گۆڕینی دروشمی ئێمە و دەگەڵ بەرەو سەر چوونی تەڤگەری شۆڕشگێرانەمان، بەشی پاراستنی ڕژێمیش گورزی کاری ترمان لێ دەوەشێنێت؛ ئێمە بۆ نەمانی سەرجەم پەیکەری پیسی ڕژێمەکە تێدەکۆشین و ئەوانیش بەشی سەرەوەی بزووتنەوەکەمان بە ئامانج دەگرن. دوژمنەکەمان بۆ ترساندن و پاشەکشێ پێکردنمان، دەیان چەشنە سیخوڕ و چەتەیان بۆ سازمان داوین. پێویستە سەبارەت بە"وانۆ" یش بلێیم ، کە ئەوەندەی لە دەست و مستمان دایە، دەبێ بۆ ڕزگارکردنی تێبکۆشێن. دڵنیام ئەو خۆیشی بۆ دەربازبوون خەبات دەکات. وانۆ سترۆڤا، دەستی

ڕاستی ئێمەیە و لە کیس چوونی، داڕووخانی بەشێک لە چاکاکییەکانی کۆمیتەکەمانە...

***

لە دەرەوە دەنگی دروشمی خۆپیشاندەران دەهات. جەماوەری تێکۆشەر لە بەرەوەی شاقامی"نیکۆلایۆڤسکی"، بەرەو سەر بەڕێوە بوون. حەشیمەتێکی بێ هەژمار بە هەموو کووچە و کۆلانێکدا دەهاتن و تێکەڵی شەپۆلی خرۆشانی خەڵکی ڕاپەڕیو دەبوون. چەکدارە کازاکەکانیش لێرە و لەوێ بە پۆل دەبیندران.

شەقامی"نیکۆلایۆڤسکی" لە بەر زۆری و زەبەنیی کرێکاری ڕاپەڕیو، هەر ژاوەی دەهات و شەپۆلی دەدا. لە بەرزایی سەری هەر بەش و پۆلێکی ئەو هەزارانەدا، ئالای سوور فڕکەی دەهات. دروشمی وەک: مەرگ و نەمان بۆ دیکتاتۆرییەتی تزار... خاشەبڕ بێ دەزگای داپڵۆسێنەر... سەرکەوتوو بێ سۆسیالیزم... ئێمە خواهانی دەسەلاتی سیاسین... کار بۆ هەموو... زەوی و زار هی وەرزێرە، بە دەنگ دەگوترانەوە و لە سەر پلاکاردەکانیش دا نووسرابوون.

چۆنیاتۆڤ و ئەژدەر و ئیڤان پرۆکۆڤیچ شان بە شانی یەک دەهاتن. چۆنیاتۆڤ ڕووی دە ئەژدەر کرد و گوتی:

ـ من و ئایدین بیکۆڤ لە میتینگی پاراپێت دا بۆ خەڵک قسەمان کرد، لێرەش نۆرەی تۆ و ((ئیڤان))ە... بەلام وا دیارە هێزەکانی پۆلیس و کازاک و پاراستن، لە دەور و بەرمان هالاون و بەرە بەرە زیاتر دەبن. ئەوان چاویان سوور بووە و لە خوێن ڕشتن بێ باکن... ئێمە ناخوازین خوێنی خەڵک

بڕژێت. بۆیە هەوڵ دەدەین ئاقاری تەڤگەڕەکەمان بەرەو شوێنێکی تر وەڕێ بخەین... لێرە نەبوو، شوێنێکی تر... شوێنێک هەڵدەبژێرین، کە بە خەونیش بۆی نەچن.

ئالاهەڵگرەکان بە سنگی واز و گەردەنی بەرزەوە، لە بانی سەراندا ئالایان دەشەکاندەوە و بەبێ ترس و تەقێ دەڕۆیشتن. لە بەرامبەریانەوە، سەرە نێزە و تفەنگی هێزەکانی دوژمن لەبەر هەتاو ترووسکەیان دەهات. چۆنیاتۆڤ، خێرا و ئەژدەر و"ئیڤان"یش بە شوێنی ئەو دا بەرەو سەرپەڕی جەماوەر هەڵکشان و گەیشتنە ژێر ئالای سوور. ئەوان ڕێگەی ڕەوت و ڕۆی جەماوەریان لە شوێنی پڕمەترسی وەرچەرخانەوە و پشت بە تفەنگدار و مەترەلیۆزدارانی ڕژێم بایان داوە.

لە بەرامبەری کۆشکی"نینای پیرۆز"دا، کەلانتەرێکی ورگن و پۆلێک چەک بەدەست، ڕێگایان بەستبوو. چەکدارەکان یەکجێ لە چەخماخیان دا و کەوتنە سەر چۆک، بەلام ئەمە مانۆڤرێکی درۆیینی ترسنۆک تۆقێن بوو کردیان و بۆ پاشەکشێ پێکردنیان دەکار هێنا. سەرەی پێشووی جەماوەر لێیان نزیک بوونەوە و کرێکارێکی تێلا بەدەست گرماندی بە سەریان دا:

ـ نەکەن تەقە بکەن، تەقە بکەن، تاقێکتان دەرناچن و بە خڕی تێدادەچن!

وشەی "دەکوژرێن"، کەلانتەری وەرگنی ترساند. بە فەرمانی کەلانتەر، تاقمی چەکدار، لە سەر چۆک هەستانەوە سەر پێ و تفەنگەکانیان. خۆپیشاندەران هەتا بەر دەرگای کۆشکی ئەنجومەنی"دۆما" ڕۆیشتن، بەلام هێزێکی پڕ چەکی کازاک

ڕێگایان بەستبوو. چەکدارەکان تەقەیان کرد و جەماوەر بە داردەست و بەرد و زەنجیران جوابیان دانەوە.

تاقمێکی زۆری کازاک، بە شەمشێری تیژەوە هێرشیان کردە سەر ئاڵاوانێک و ئاڵاکەیان لێ ئەستاند. پۆلێک کرێکاریان بۆیان چوون و بوو بە شەڕی شەمشێر و دار و بەرد. چۆنیاتۆڤ هاواری کرد:

ـ دەست لە شەڕ هەڵگرن!... پاشەکشێ بکەن!

بەڵام دەنگی هاواری چۆنیاتۆڤ لە ناو هەرای جەماوەر دا بە گوێی کەس نەگەیی. شەڕە دار و شیر توند و خەست تر دەبوو. خۆپیشاندەران بە پانەوە هێرشیان برد و بۆ پچڕاندنی هێڵی گەمارۆ شەڕیان کرد. هەر لە جەنگەی ئەو خەستە شەڕە دا بوو، کە دەنگی زرمەی تەقینەوەیەک، بۆ کورتە دەمێک دەنگی هەرای خەواندەوە. کرێکارێک بە لەز هاتە لای چۆنیاتۆڤ و خەبەری هێرشی هێزی تازەنەفەسی پێدا و گوتی :

ـ دەوری سەد کازاک لە گوردانی"لابین"و چوارسەت چەکداریش لە گوردانی "سالییان"ەوە هاتوون و لە پشتی جەماوەرەوە هێرشیان هێناوە.

چۆنیاتۆڤ بە دەنگێکی بەرز ڕایگەیاند:

ـ هەرکەس بە گوێی یارانی دا بخوێنێ، کە پۆل پۆل و دەستە دەستە ، زۆر بە هێمنی و نەزمی شۆڕشگێرانە، گۆڕەپان چۆڵ بکەن و بەرەو شوێنی دیاریکراو بچن. دوازدە کەسمان زامدار هەنە، برینداڕەکان لە مەیدان بەرنە دەر و ڕایان گوێزنە شوێنی بەلاوە. ئەمجار ڕووی کردە ئەژدەر و گوتی:

ـ ئەژدەر، ئیڤان لە کوێیە؟... خێرا بڕۆ بیدۆزەوە با بڕۆین!

زۆری نەخایاند، شەقام و گۆڕەپان پەپووی تێدا خوێند و هەر تەنی هێزی چەکداری لێ جێ ما. هێزی گەل، لەوێوە بەرەو جەمسەری دوو شەقامی"تلێفۆننی" و "ستانسلایۆڤسکی" وەڕی کەوتن و لە وێندەرێ هەڵیان ئاییساندەوە. پۆلێکی زۆریش لە شەقامی"سۆراخانسکی"، تێکەڵی جەماعەتی"پاراپێت" بوون. ژمارەیەکی بەرچاوی هێزی زەحمەتکێش، کە لە شەقامی"کاسپێسکی" ڕزگاییان هاتبوو، گەییشتنەوە پاراپێت و دروشمدان دەستی پێکردەوە. تێکەڵبوونەوەی و هەڵپشکووتنی جەماوەرێکی زۆر و دەنگی دروشمدانیان، شاری باکۆی لەرزاندەوە. ئابلۆقە و گەمارۆی پۆلیس و هێزی جاش و جەیشی حکومەت، لێرەوە برەوی نەما. کۆچە و کۆلان و شەقامەکانی ئەو مەڵبەندە، جێی دەرزی هەڵاویشتنی نەبوو کە پۆلیس خان و لانی تێدا چێ بکات. دروشمی شۆڕشگێرانەی تێکڕایی جەماوەر هەتا بەرە بەرەی تاریک بوونی شێوانێکی درەنگ، دەنگی هات و لە دەنگ نەکەوت. ئەژدەر و هاوکارانیشی جێگا نەما بڵاڤۆکی تێدا بڵاو نەکەنەوە. دار و دیواریان بە هەمە چەشنە ئافیش و پۆستەر و بەیاننامە خەملاند. لەم هاتن و چوونەش دا، ئەژدەر، بەو نیازە کە سوڵکەرە کوێرەی بەر کۆلانی ماڵی وانۆ بدۆزێتەوە، ماڵی"نیکۆلای کازارینکۆڤ"ی زۆر بە وردی لە ژێر چاو دا ڕاگرت. بەلام دیار بوو، دوای وەشاندنی گورزی گرانی، شوێنێکی تریان بۆ دیاری کردووە. ئەژدەر خەریک بوو بەرەو شوێنی دیارکراو بڕوا، هەر ئەودەم خەبەر هات، کە "نیکۆلای کازارینکۆڤ" لە میتینگەکەی"قاراشار"و، لە گەرمەی وتادان،

دەگیر پۆلیس کەوتووە و دەسبەسەر کراوە. ئەژدەر بە ناچاری بەرەو ماڵ بۆوە و شەو دەرنگانێک گەیشتەوە ماڵ.

ئەگەرچی مانگی مارس ئاخر ڕۆژەگانی تێپەڕ دەکرد، بەڵام هەوا گەرم و ئەسمان بێ هەور و هێڵ و بێ باران بوو. شەوێکی مانگەشەو بوو. باوەشی ئاسمان پڕی هەسێرە بوو. مانگ بە تریفەی زیوینی، هەموو لایەکی ڕووناک کرد بوو. شەو دەرنگ بووبوو و ئەژدەر بۆ ئەوەی خەوی ڤەرا نەشێوێنێ، بەرەو گەڕەکی"داغلی" ڕۆیشت. کووچە و کۆڵان پەپووی تێدا دەخوێند. خەڵکی گەڕەک تێکڕا خەوتبوون و کەس بە دەرەوە دیار نەبوو. ئەژدەر گەیشتەوە نزیک ماڵەکەی، بەڵام هەرکە دیتی دەرگای حەوشەکەی بە هەر دووک تاکەکانییەوە ئاواڵەیە، سەبرێکی گرت و چاوێکی بە دوو بەری کۆڵانەکە دا گێڕا. هاتە حەوشە، بەڵام هەر کە دیتی دەرگای ژوورەکەیشی کراوەتەوە و ڕاخەر و پێخەفەکەی دادڕ دادڕ کراوە و کەلوپەلی ناوماڵەکەیشی بڵاوی ناو ماڵ کراون، زانی پۆلیس شوێنگەکەی دۆزیوەتەوە. خەریک بوو بچتە ناو ژوور، بەڵام لە پەسیو درەختەکانی حەوشە، ڕەشاییەک دەرپەڕی و خۆی بە کۆڵان داکرد. ئەژدەر گورجێک بە لادیوارێک دا بەرەو سەربان هەڵکشا و لە بانیژەیەک دا خۆی خستە سەربانی دراوسێ و سەربان بە سەربان ڕۆییشت. دەنگی تەپە تەپی هاتن و چوونی چەند کەسان لەو دیوی ماڵانەوە بە گوێ دەگەییشت. ئەژدەر بە سەر دیوار و بان و بانیژەکاندا هەتا باریکە ڕێی"چەمبەکەندی" ڕۆییشت و لەوێوە بە دزەڕێیاندا بەرەو کۆنە گۆڕستانێک هەڵکشا. لە

پەنای کێلێکی بەرزی گۆڕستانەکە ، تاوێک دانیشت و پشوویەکی دا.

ئەوا ماڵەکەی کەشف کرا و ڕێی گەڕەکی"داغلی"یش ماڵاوا! ئیتر گەڕانەوەی بۆ کۆنە یادگارەکەیشی لێ قەپات کرا. ماڵی"ماریا"ش لە ئەگەری هێرشی پۆلیس دابوو. "ڤەڕا"ش بێ جێگایە و هەر هەموویان پێ لە حەوا ماونەتەوە.

ئەژدەر لە تەنیشت گڵکۆکە دا ڕازا و ڕوو بە ئاسمان، چاوی دە هەسێران بڕی. مانگ، گەلێک بە دڵاوایی و دڵ دەوڵەمەندی، تریفەی بە زەوی بەخشی بوو. شوێنی تاریک و بە تارما، هەر ژێر دارە بووزەکانی سەر گۆڕستانەکە بوو. ئەژدەر لە ناو بێشکەی خەم و خەیاڵاتان دا ڕاژەی هات و خەو بردییەوە. لە خەویش دا هەر هەڵات هەڵات و هێرش بردن و گەڕانەوە و خۆ شاردنەوە بوو.

سروەی بەربەیان چاوی پێکردەوە و لە خەوی هەستا. بۆرە سەرما بە سەر زەوی دا دەهات و دەچوو. مانگ نەما بوو. هەسێرەکان ڕۆییشتبوون و سپێنەی کازیوە جێگای گرتبوونەوە. ئەژدەر، کۆنە چاکەتەکەی لە خۆی هاڵاند و بە لاڕێیاندا گەیشتەوە "ئیچەری شاری" .

****

38

سەرجەم ڕۆژەکانی مانگی ژوئەن، بەبێ ڕۆژ بوێر، ئەژدەر بە بەردەوامی لە چاپخانە دا خەریکی کار و چالاکی بوو. نینا، بۆ بەخێرهێنانی مانگی ژووئیە، لە تەدارەکی ئامادەکردنی بەرنامەیەکی تەواو تایبەت دابوو. بەیاننامە، ئاگاداری، شەونامە، تراکت، پەرتووک و هەرچی بۆ ئەو ڕۆژانە پێویست بێ، چاپی دەکرد.

لە ئاخر و ئۆخری مانگی ژوئەن دا، کۆبوونەوەی سەرتاسەریی هەموو بەشەکانی کۆمیتەی شاری باکۆ، بە بەشداریی ئەندامانی سازمانکاری مانگرتنی تێکڕایی دەستی بەکار کرد. لەم کۆبوونەوەیە دا، ئەژدەر دەگەڵ گەلێک هەڤاڵانی پایەبەرزی ڕێکخراوەکان ئاشنا بوو. لەوانە کەسانی وەک: ((ئیڤان فیۆلەتۆڤ))، ((موقتەدیر عابیدین بەیکۆڤ))، ((مەهمەت بەیکۆڤ))، ((میربەشیر قاسیمۆڤ)) و ((واتسک))، کە دەگەڵ چەندێکیان بۆرە ئاشناییەکی پێشینی هەبوو. بەڵام لەم کۆبوونەوەیەدا وەک هاریکار، پێکەوە سازمان دران.

سەربرِی لیژنەکە، "پیوتر چۆنیاتۆڤ"بوو. چۆنیاتۆڤ، وەک زمانی حاڵی"یەکێتیی ڕێکخراوەی سۆسیال دێموکڕاتی کافکاز" قسەی کرد و ئەرکی پێویستی یەکا یەکی ئەندامانی بەڕیوەبەری دێموستاسیۆنەکانی دەستنیشان کرد. دوای ئەو،"بۆگدان کنونیانتس"، کێشەو پرۆبلێماتەکانی میتینگی پێشینی باس کرد و بۆ چارسەرکردنی کێشەکان، ڕێنمایی

پێویستی خستە ڕۆژەڤی کۆمبوونەکە. سەرجەم گوتار و تێبینی و ڕێنماییەکان ئەوتۆیان دەردەخست، کە مانگی ژووئییە ئاوسی بەسەرهاتی گەلێ گەورە و گران دەبێ.

"نینا"، خوێنی شادەمارەکانی سەرجەم بزووتنەوەکە بوو. یەکدەم لە کار و چالاکی وەستابایە، شارەگ وشکاوی دەهات و کار و خەبات دەوەستا. نینا، گیانی تەڤگەرەکە بوو و خەباتکارانیش جەستەی ئەو ڕوحە بوون؛ بەبێ نینا، جەستە دەوەستا. نینا، پێی نابوویە تەمەنی شکۆفایی و باڵی بەسەر هەموو لایەک دا کێشابوو. "چ کەردەن! "، بەرهەمی بەناوبانگی "ڤلادیمیر ئیلیچ لێنین"ی لە باوەشی خۆی دا پەروەردە کرد و لە مانگی مارسی ساڵی 1902 دا بڵاوی کردەوە. پەرتووکی "چ کەردەن!"، لە ڕێبازی هەزار خانی شۆڕشی کرێکاری و بۆ دەمکوتی هەلپەرستان، زانستی نوێی پێشکەشی شۆڕش کرد، کتێبی ناوبراو، ژینەوەیەکی نوێ بوو، کە مێشکی تێکۆشەرانی پەروەردەتر و بەتواناتر کرد. زانستی تازەی کتێبی چ کەردەن، بە وێنەی چەکێکی جەرگبڕ کەوتە دەست ڕەنجبەرانی شۆڕشڤان و خاراوتر و بە ئەزمەەنتری کردن. بڵاوبوونەوەی کتێبی ناوبراو، ڕایگەیاند کە نینا لە قۆناخی دارە دارەی سەردەمی منداڵی دەرچووە.

کارگێڕان و پیت چێن و هەڵەگر و ڕاست و ریس کەرانی چاپخانەی نینا، سەرەڕای لە چاپدانی کتێب و بڵاڤۆکەکان، پەڕ بە پەڕ و بە وردی دەیان خوێندنەوە و هەڵەبڕیان دەکردن و ئینجا بڵاویان دەکردنەوە. چاپی کتێبی"چ کەردەن!"، لە میدای سەردەم دا وەک میداڵیایەکی شانازی لێهات و بە بەژنی "نینا" بڕا. بەڵام، ژیری و زانایی لێنین

لە کتێبی"چ کەردەن! "دا، چەشنی ڕێناسێکی چرا بەدەستی لێهات، کە ڕێبازی ڕەنجدەرانی بۆ سەرکەوتن ڕووناکتر دەکرد.

***

ساردە شەوێکی مانگی مارس بوو. ئەگەرچی بەفر و سۆڵی زستان لەمێژ بوو هەڵگیرابۆوە و ئاسەواری بڕابوو، بەڵام شەپۆلە سەرمایەکی چاوەڕوان نەکراو گەڕابۆوە و دار و دەوەنی دە هەمێز گرتبوو. ژووری چاپخانە کەلێن بڕ، نمەدپێچ کرابوو. چرایەکی گردسۆز لە چەقی ژوورەکەدا، تەنیا کانگای گەرما و ڕووناکی بوو. لە ژورەکەدا،"پیۆتر"، "سیلۆستەر"، "بۆگدان کنونیانتس"، " ئەژدەر" و" قەڕا" لە لاشانی دەزگای چاپ ڕاوەستابوون. پیۆتر، کتێب بەدەستەوە گوتی:

ـ هاوڕێیان!... لە هەر هەنگاوێکی ڕیبازەکەمان دا دەیان گەزەندە و ئازاری تێدا خەوتووە و بەبێ ناسینی چەم و خەم ڕێگا، ڕێ بەدەیکردنی بەبێ مەترسی، دەست نادا. جاری جاران، ڕێناسەکەمان هەر ئەو نەختە زانیارییە بوو، کە لە گۆڕەپانی خەباتی ڕۆژانەماندا، بە شێوەی تاقی کردنەوە و خەتا، دەستمان دەکەوت و پێی دڵشاد بووین. بەڵام، سەردەمی ئێستاکەمان و لە دایکبوونی کتێبی چ کەردەن، ڕەوش و ڕەفتاری جارانی ئێمەی خستۆتە پەراوێزەوە و فێری قانونمەندیی زانستیانە بووین. ڕێبەر و ڕێزان و ڕێناسی هەنووکەییمان ئەو زانستە حەکیمانەیە، کە لە کتێبی چ کەردەن دا دەیخوێنینەوە. دەمەوێ بڵێم، ئەم کتێبە چرایەکە

و لە تاریکایی ڕیبازی ئێمە دا هەڵکراوە؛ دەستمان دەگریٚ و بە مێژوو دا دەمانگەڕێنێت و لە سیاسەت دا چاومان دەکاتەوە. پەردە لە سەر ڕواڵەتی دزێوی((ئیکۆنۆمیست))ەکان لادەدات و دەروای درۆیینیان دەپووکێنێتەوە. ئەو کتێبەی کە هەر ئێستا لە مستی من دایە، ڕێبەرایەتیی چینی کرێکار لە بەشی بالاٚی سیاسەتی ولاٚت، بە مافی ڕەوای کرێکار دەزانێت و بە ڕاشکاوی بە جیهانیان دەسەلمێنیٚ کە تەنیا پارتە مارکسیستەکانن کە بە ئایدیۆلۆژیی مارکسیستی، ڕزگاری چینی کرێکاریان پیٚ مسۆگەر دەکرێت. ئیتر ساختەکارانی ناوەرۆک دەڵبی ئیکۆنۆمیست، لە ڕێبازی کرێکاران دا دەبیٚ لاچن.

هاوڕێیان! لەمەودوا و هەر لەئێستاکەوە، ناوەرۆکی کتێبی چ کەردن، ڕێچارە و شێوازی خەباتمانە. ڕەنجبەران دەبیٚ بە زانستی چارەنووس سازی ئەم کتێبە پەروەردە بکرێن.

هەر لەو شەوە ساردەی مانگی مارس، کە لە دەر و ژوورەوە هەژاری کەسیرە دەکرد، ئەژدەر و قەرا بوون بە کۆترانی خۆش خەبەر و پەیامی"چ کەردن"یان بۆ هەموو لایەک برد. هەموو کۆڕ و کۆمەڵی ڕووناکبیر، کرێکارانی پێشڕەو، سەرجەم خوێندکارانی شۆڕشگێر، وانە بە وانەی کتێبەکەیان خویندەوە و کتێب دەست بە دەست گەڕا. بڕەوی کتێبەکە بە چەشنێک زۆر بوو، کە تەنانەت ئەگەر نینا هەزار بەرگی تری لە چاپ دابایە، هێشتا کەم دەهاتەوە.

ئیتر ئێستیٚ، جاری جاران نەماوە. لە هەر مانگرتن و میتینگ و خۆپیشاندانێک دا، سەرەڕای دەیان چەشنە

بڵاڤۆکی جۆراوجۆر، کتێبی"چ کەردن"یش دەکەوێتە دەستی خەڵک و دەخوێندرێتەوە.

***

ڕۆژی یەکەمی مانگی ژوییە، کرێکارانی کارگەکانی"خاتیسۆڤ" ، دەستیان لە کار کێشایەوە و مانگرتیان ڕاگەیاند. ئەم خەبەرە لە شاری باکۆ دا دەنگی دایەوە. هەر دوا بە دوای کرێکارانی"خاتیسۆڤ" ، مەڵبەندی ((بی بی هەیبەت))یش بزووت و دەرکای کارگاکانی وێندەرێش قەپات کران.

ڕۆژی دووەمی ژانوییە، مانگرتن پێوە چوو. هەشت سەد کرێکار لە ((قاراشار))، هەزار کرێکار لە مەڵبەندی ((بی بی هەیبەت)) و کرێکارانی کەرگەکانی نەوژەن کردنەوەی ((لوکوموتیف))یش هەستان و مانیان گرت.

ڕۆژی سییەمی ژانوییە، کرێکاران و کارمەندانی ڕێگای ئاسن، بە تێکڕایی مانیان گرت و بەرنامەکانی هاتوچۆی شەمەنەفەرەکانیش وەستان. هەزاران کرێکار و ڕەنجبەری ((قاراشار)) ڕژانە شەقامەکان و لە گۆڕەپانەکان دا مانیان گرت.

لە ڕۆژی چوارەمی ژانوییەدا، تەواوی کرێکاران و کاردارانی کۆمپانیاکان، شەریکە گەورە و بچووکەکانی بازەرگانی، کرێکارانی شەمەنەفەرە بارکێشەکان، کرێکارانی لەنگەرگەی گەمێوانی، کرێکارانی پۆستخانە، چاپخانە، ڕۆژنامە، تەلەیفون و تەلەگراف و هەرچی کرێکار بوو، مانی گرت و کار و ژیان لە باکۆ دا ڕاوەستا.

زێده له چل هەزار کرێکاری باکۆیی، یەکدەنگ و یەکرِەنگ، دەستی وەبەرهێنانی بەرهەمیان له ژێر باخەڵ دا ڕاگرت و کار و چالاکیی شاریان وەستاند. ((نینا))، یەکەمین بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندیی کرێکارانی باکۆی بڵاو کردەوه. له بەیاننامەکه دا هاتبوو ((... هاورِێیانی کرێکار! بەرهەمی هەوڵ و تێکۆشانی ئێوه، پردێکی به مەتمانەیه و کاروانی سەرکەوتنی بەسەر دا تێدەپەرِێت. بەرهەمی ئەم تێکۆشان و خەباتەی ئێوەیه دەبێته ئاسایش و خۆشگوزەرانیی چینی کرێکار له هەموو دنیا دا. هەر بەم هۆیەش، دەبێ به چاوکراوەیی و دڵ دەریاییمان دنەدەر و یاریکاری یەکتر بین. ئەو کرێکارەی که له بەندی رِەشی ستەمکاران دایه، ماڵ و منداڵ و ماڵباتەکەیان چاو له دەستی پرِ کەرامەتی ئێوەن. مەهێڵن منداڵی یارانتان هەست به کەساسی و پەرێشانی بکەن. بۆ له ژێر باڵ گرتنی یادگاری یارانتان تێبکۆشن و مەهێڵن باری ژیانیان به لاری دابکەوێت... رِێگای خەباتمان هەر چی سەخت و ناهەموار بێ، دڵنیا بن تێیدا سەردەکەوین... بۆ پێشەوه بەرەو تێکۆشانی هەتا سەرکەوتن!)).

له شاری باکۆی قارەمانەوه، مەشغەڵی ئاگری سەرهەڵدان بەرەو باکووری رِووسیه رِۆییشت و بەرەو بەره به هەموو وڵات دا بڵاو بۆوه. هەروا دەرِۆییشت و بەرامەی سەرکەوتن دەگەڵ شنەی بەهاران بۆنی دەهات.

هەواڵی تەقگەرِی سەرتانسەریی رِوسییه به وڵاتانی دوور و نزیکیش دا بڵاو بۆوه. ڤلادیمیر لێنین، به رِێزەوه سەیری

ڕەوتی خێرای شۆڕشی دەکرد و لە ڕۆژنامەی ((ئیسکرا))دا بابەتی پڕ لە ئەزموونی بۆ نووسی.

لە شاری باکۆ دا، هیچ کۆمپانیا و شەریکە و کارگە و کانگە و فابریکاتێک بەدی نەدەکرا کە دەرگای قەپات نەکرابێ. لە بەرامبەر ئەم گورزە جگەربڕەی کرێکاری دا، ڕژێمی تزاری شێت و هار بوو. بە هەموو هێزی ئاسایش و چەکداری نیزامی و ملیشیاکانی کازاک و دەزگای پەراستن و پۆلیسەوە ڕژانە ناو شار. ڕەشبگیری و ڕاونان و گەمارۆ و ڕفاندن دەستی پێکرد. پۆلیسی نهێنیی ((پیترزبۆرگ)) و تفلیس و باکۆ خمیان لێ شیوا. ژانەڕاڵ((ئۆدینتسۆڤ))،((پاروشین))، ((عەلیخان ئۆڤ))، ((پلەوە))ی وەزیری کاروباری ناخۆی ئیمپراتوری، ژەنەڕاڵ((لیتانت ڤۆن باڵ))، ژەنەڕاڵ((لیتنانت فرزە)) ، بەتێکڕایان هاتبوونە سەر ئەم شینگایە و بۆ ڕێچارە ملی یەکتریان ورد دەکرد.

لە دانیشتن و پێداچوونەوە و داودۆزینەوەیان دا، تەنیا یەک ڕێگایان دۆزییەوە؛ ئەویش گرتن و لێکۆڵینەوە و دۆزینەوەی سەرکردە و بگێڕ و سەرەکییەکانیان و هەڵداشتنیان بۆ کەس نەدیوەکان. بۆ ئەم کارەش، هەموو هێزەکانیان خستە گەڕ، تەنانەت شۆڤێنیست و لات و چەقۆکێش و هەرزە پیاوی بێ شەرم و شکواشیان بەتاقی کردنەوە. ئەوان ئەمانەیان دەکار کرد، بەڵام مانگرتن و چالاکی بڵاڤۆکی نینا، نوونی تێنەکەوت. ویست و داخوازی کرێکاری گەیشتە ڕادەیەک، کە باسی وەرگرتنی دەسەڵاتی حکومەتداریشی بە ڕوون و ڕاشکاوی تێدا کرا. هەموو تۆپ و

تفەنگ و بەند و زیندانەکانی ڕژێم، لە هەمبەر چینی هەژاری کرێکار دا، دەستەوەستان مایەوە. ئەمجارە، ڕژێمی تزاری، بەنیازی هەڵوەشاندنی هێزی یەکگرتووی کرێکاران، بە ناردنی تاقمی ((شەنتۆکۆڤ))ی و ((زۆباتۆڤ))ی و مەلای مەندیل بەسەر و کۆنەپەرست و ڕەگەزپەستەکان، ئاخر تۆپی تەقاندەوە و چاوەڕوانی ئاکامی کار ڕاوەستا.

***

ئەو ڕۆژە، ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ لەبەری بەیانەوە بەبێ وەستان، لە چەند میتینگ و کۆبوونەوەی کرێکاری دا شان بە شانی یەک هاتن و ڕوو بە جەماوەری ڕاپەریو قسەیان کرد. هەر ئەو ڕۆژە، لە مەڵبەندی ((یەسەماڵ ئاڵتی))دا بریار بوو بە بەشداریی هەزاران کرێکار و ڕەنجدەری باکۆیی کۆبوونەوە و مانگرتن و پلان و بەرنامەیەک بەڕێوە بچێت، کە جوابگۆیەکی توند بێ بۆ خاون سامان و ڕژێمی پشتیبانیان. ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ بەرەو شوێنی ناوبراو بەڕیوەن.

ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ گەیشتنە شوێنی دیاریکراو. بە دیوار و بەردەرگای هەر هەموو کانگە و کانگەکان دا دەیان ئافیش و پلاکاردی جۆراوجۆر هەڵواسرا بوو. بە سەر پلاکاردێکی زۆر گەورە، نووسرابوو:

[هاوڕێیان! ئەمڕۆ، ڕۆژی شەشەمی ژوییە کاتژمێری دووی پاش نیوەڕۆ، مەڵبەندی ((یەسەماڵ ئاڵتی)) بەخێرهاتننتان دەکات. کۆمیتەی "یەسەماڵ ئاڵتی" داواتان

لێدەکات لەم گرد و کۆبوونەیە دا بە بەشداری ڕێکوپێکتان، یاریکاری بەرنامەکەتان بن].

ئەژدەر و چۆنیاتۆڤ بەبینی ئەم نەزم و دیسیپلینە، پشت ئەستوورتر لە هەمیشە بە سەر باشداریکەران دا ڕوانییان. زێدە لە شەش هەزار کرێکار، لە هەموو مەڵبەندەکانەوە هاتبوون. ڕەوەزە بەردی داوێن گردەکە، ئالاّیاکی زێدە بەرین و درێژی بە سەر دا هەڵکێشرا بوو، کە داوێنی گردەکەی داپۆشیبوو. رستەی بەناوبانگی : ((کرێکارانی جیهان یەکگرن!)) بە دوو زمانی رووسی و ئازەری، لە ڕێگایەکی دوورەوە، دەخوێندرایەوە. ئەندامانی کۆمیتەی مانگرتنیش لەوێ بوون. ((فیۆلتۆڤ))، ((واتسک))، ((میربەشیر))، ((حەمەیارۆڤ))، ((ئایدین بیکۆڤ)) ، ((مەلیک)) و ((یەلینا)) بە ناو جەماوەر دا دەگەڕان و لە هەندە شوێنێک دا دەگەڵ پۆلی کرێکاران سەرگەرمی وتووێژ بوون. نزیک بە کاتژمێرێکی مابوو بەرنامەی دیاریکراو دەست پێ بکات. کارگێڕان و بەرپرسانی کۆمیتەکە چاوەڕوانی هاتن و بەشداریکردنی زێدە لە پانزدە بیست هەزار کەس دا بوون، بەلاّم وەک تەگەرەیەک هاتبێتە سەر ڕێگا، جگە لەو بڕە کرێکارەی کە زۆربەیان کرێکارانی یەسەمەڵ ئاڵتی بوون، کەسی تر دیار نەبوون.

بوگدان رووی کردە هاوڕێیان و گوتی:

ـ زۆر سەیرە!... بە پێی بەرنامەکەمان، دەبوایە زیاتر لە بیست هەزار کەس لێرەدا کۆببنەوە، بەلاّم... لەوانەیە شوێنێکی باشمان بۆ ئەم میتینگە هەڵنەبژاردبێت... من تاک کرێکارێکی مەڵبەندەکانی ((بالاّخانی)) و ((سابوونچی)) لێرە

دا نابینم... بڵێی ئەم مەڵبەندەیان پێ دوور نەبووبێ؟!... لە مەڵبەندی کێوی ((ڕازین)) دا کۆبوونەوەیەکی گشتیمان هەیە و کرێکارانی وێندەرێش دوای کۆتایی کار، دەبوایە بەرەو ئێرە بێن...

هەر لەم دەمەدا، دەنگی سمکوتی ئەسپ و هەو هەوی سوارانیان بە گوێ گەییشت. لە بەرەوەی حەشیمەتەوە هاراو هەستا :

ـ ئامادە بن!... ملیشیا کازکەکان گەیشتنێ...

چۆنیاتۆڤ گوتی: هەوالان با دەست پێبکەین! ـ ئەمەی گوت و بۆ وتاردان، خێرا بەرەو سەر سەکۆیەک چوو، کە پێشەکی ئامادە کرابوو.

ـ هاوڕێیان! لە ئاگادارییەکی کە نینا بڵاوی کردۆتەوە و بە ئێوەیش گەیشتووە، ئەم پرسیارە بەرەو ڕووی ئێوە دا کراوەتەوە کە "مانگرتن لە پێناو چی دایە و کرێکار بۆچی مان دەگرێت؟... ئەمە پرسیارێکە و وەرامەکەی لە جانتای چارەنووسی کرێکار دایە. مانگرتنێکی کە لە ((قاراشار)) و ((بی بی هەیبەت)) بەڕێوە چوون، بە هیمەتی کرێکارانی پیشەسازی نەوت، بە سەرکەوتوویی سەری گرت. لێرەش، ئێمە قەراری یەکگرتنەوەی گشتیمان دابوو، بەڵام وەکی هەموومان دەزانین، نەیارانی ئێمە دەیان چەشنە کۆسپ و ئاستەنگیان لە بەر پێ داناوین. ئەمە سروشتییە و هیچ هەنگاوێکی شۆڕشگێرانە لەم وڵاتەدا بەبێ چەپۆکی داپڵۆسێنەران وەگەڕ نەکەوتووە، بەڵام ئەوە ئێمە و خواستە ڕەواکانی ئێمەیە کە دەستی هەر خاوەن دەسەڵاتێکی سەرەڕۆ دەشکێنێ... هاوڕێیان هەر ئێستاکەش لە هەمبەر

هێرشی دوژمن ڕادەوەستین ... یەکگرتووییمان ڕێگای سەرکەوتمنان بۆ دەکاتەوە.

میتینگی شەش هەزار کەسی لە هەر چوار کەنارانەوە هێرشی کەوتبوویە سەر. کازاکی شمشێر بەدەست هێرشیان هێنا و کرێکار بە پانەوە بۆیان چوون و ڕایان ماڵین.

چۆنیاتۆف رووی کردە ئەژدەر و گوتی:

ـ سەیر کە ئەژدەر! بڕوانە کە هەر چوار بەرمان هێزی دوژمن دەوری داوین، بەڵام ئەوەندە ورە داتەپیون، کە وەک جاران جەرگی هێرشیان نییە... ئەمە نیشان دەدات کە ئەو هومێدە پتەوەیان بە ڕژێم نەماوە... ئەوان لە ناو ئەم حەشیمەتە هەزار بە هەزارە دا بە شوێن ئەژدەر و ئەژدەرەکانن... ئەژدەر دەبێ وریای هەموو لایەک بین و نابێ نۆکەران ڕژێم دەستیان پێمان ڕابگات. هەلەکەی ناسکە و هەر کامێکمان دەگیر بکەوین، ئەوان هەنگاوێک دێنەپێش. تۆ لە سەکۆی ئاخافتن نزیک بەوە و دوای هاوڕێیان، تۆ بۆ گەلی ئازەری قسە بکە. ئەوە من بۆلای هاوڕییان دەچم و تۆیش بەرەو شوێنی خۆت بڕۆ!

سەرسەکۆی وتاربێژان لە بڕەو نەدەکەوت. یەک وتاری دەدا و ئەوی تر جێگای پر دەکردەوە. دوای گوتاری چەند هاوڕێ، ئەژدەر وەسەر سەکۆ کەوت و ڕوو بە یارانی ئازەری ڕاوەستا و ئەوەیکە ئەندامانی کۆمیتەی بەرپرس بە زمانی ڕووسی گوتبوویان، ئەژدەر بە زمانی ئازەری بۆی گوتنەوە. لەدەمی وەرگێڕانەوەی ئاخەفتنی هاوڕێیان دا، چەند کرێکاری بەساڵاچوو، کە لە بەر دەمی ئەژدەر دا ڕاوەستابوون، بەچەشنێک گەشابوونەوە، کە چەشنی

گەڕەلاوژە، خۆیان دەخستە ناو قسەی ئەژدەر و بۆیان دەگێرایەوە.
ـ ئەوەی تۆ دەیڵێی ئەرژدەر، سەربەسەر ڕاستە و باوەڕم پێیەتی!
ـ ئەوەی تۆ باسی دەکەی ئەژدەر، لەمێژە دە دڵی من دایە، بەڵام قەت بۆم نەهاتۆتە سەر زمان... تۆ زمانی منی ئەژدەر!
ـ وەی سەد بریا منیش هاوتەمەنی تۆ بوایەم ئەژدەر... خۆزگە چەشنی تۆ ڕاهاتبایەم!
ـ هەی ئەو کەسە نەمرێ کە ئەم گشتە زانستەی دە مێشکی تۆ کردووە ئەژدەر!
دروشم بە دوای دروشم دا دەیان گوت و دەیانگوتەوە و بەنیاز بوون ئەژدەر لە سەر دەستان بگێرن، کە لە لەیان هەواڵانەوە بانگ کرا.
چۆنیاتۆف تێکەڵ بە پۆلێک بوو، کە لە داوێنی گردەکە دا کۆ ببوونەوە. ئەژدەریش دوای چەندێک، بە کوێرەڕێی شانی چەپی گردەکە دا هەوراز هەلکشا. کازاکەکان بەبێ هیچ چەشنە بەرەنگاربوونەوەیەک لە خوار ڕەوەزە بەردەکان دا چاوەڕانی کۆتایی کۆبوونەکە راوەستا بوون.
چەند هەنگاوێ خوارووتری حەشیمەت، مەلایەکی عەبا لەبەر، کۆمەڵە خەڵکێکی لە دەوری خۆی کۆکردبۆوە و خەریکی گوتن بوو:
ـ خەلکینە! وەرن وەگەڕێن. دەست لە دین و ئایینەکەتان بەر مەدەن. گوێ لە قسەی ئەم بێ مەسلەکانە مەدێرن... قسە و قەولی ئەمانە دژی دینە و لە دینتان وەردەگێڕن.

ئەمانە لە دین وەرگەڕاوانن و جێگایان دۆزوخە... ئێوە مەچن بەلایانەوە ...

ئەژدەر ، کە بە لاشانیان دا تێدەپەڕی، بە بیستنی دەنگی مەلا، بۆی ڕاوەستا و لێی نزیک بۆوە. ئەژدەر کڵاوەکەی هەتا سەر برۆکانی داکێشابوو. مەلا بە دیتنی ئەژدەر سامی ڕێکەوت و قسەی بڕی. ئەژدەر پێی گوت:

ـ تۆ لێرە چی دەکەی مەلا؟... جێگای تۆ مزگەوت و میحرابی مزگەوتە... تۆ لەم کافرستانە دا جێگات لێژە و کەس وەخۆت ناگرێ... واباشە تۆ گوێت لە قسەی ئەم بێدین و بێ مەسلەکانە ڕانەگری کە تووشی دۆزەخی ئەولا ببیت.

مەلا قسەی ((ئەژدەر))ی پێچەوانە لێکدایەوە و پێی وابوو ئەویش هاوبیرێتی و ئایینداره. دەستێکی بە چەند چلە مووی ڕیشی داهێنا و بەدەم ورتەی ژێرلێوانییەوە، ڕوو بە کۆمەڵە کەسانی دەور و بەر، گوتی:

ـ ئاگاتان لێیە ئەم گەنجە دیندارەش قسەکانی من دووپات دەکاتەوە... وەرن وەگەڕێن برادەرینە... وەگەڕێن چاوەکانم.

چەند پۆلیسێک بە کوێرە ڕیگاکە دا هاتنە خوار و هەتا نزیک بە مەلا هاتن و لەوێ ڕاوەستان. مەلا بە پیلیانەوە چوو و زۆر بە شانازییەوە گوتی:

ـ سەیرکەن برادەرین!... من ئەم پۆلە پیاوخاسانەم لە چنگ ئەو بێدینانە ئەستاندۆتەوە. من ڕێگای دینم نیشان داون و هەر ئێستاش بەرەو ماڵ دەچنەوە.

یەکێک لە پۆلیسەکان لە وەڵامدا گوتی:

ـ ئەی بژی مەلا هەباس!... وا دیارە ئەمڕۆ گەلێکت خۆ ماندوو کردووە... ئافەرین مەلا!

مەلا هەباس بە ڕووسی قسەی دەکرد و پێی وابوو ((ئەژدەر))یش وەکی ئازەرییەکانی تر ئەوانی تر بە زمانی ڕووسی ئاشنا نییە. مەلا گوتی:

ـ ئەرکی سەرشانمانە و دەبێ دەست ڕانەگرین... بەڵام تکایە لە ڕاپۆرتەکەتان دا ناوی منیش بنووسن، کە جەنابی فەرماندار بزانێ مەلا هەباس چەند چالاکە!

ئەو ڕۆژە، سەرتاسەری ڕۆژ، ژەنەڕاڵ ((ئۆدینتسۆڤ)) دەگەڵ دوو نیزامی، شەقام بە شەقام، بە شار دا گەڕا . شەو بە کاتی گەڕانەوەی بۆ نووسینگەی کارەکەی، هەرچی کاربەدەستی ژێر فەرمانی بوو، دەنگی دان و لە تالاری مەزن دا کۆی کردنەوە. لە یەکەم گوتنی دا تووڕەیی و ڕەخنەی پێکەوە پێچایەوە و بە سەری دا ڕشتن:

ـ ئەوەی کە من بە دوو چاوی سەر بینیم، ئەوە مانگرتن نەبوو؛ سەرهەڵدان و شۆڕش و هێرش بوو بینیم. لەم شارە دا هیچ کارگە و کانگا و فابریک و سەرچاوەیەکی ڕەنێوهێنان ئیش ناکات و دەرگای گشتیان قفڵ و قەپات کراوە. کرێکار ڕژاونەتە شەقامان و لە گۆڕەپانە مەزنەکان دا میتینگی هەزارانی ڕیک دەخەن و بە سەرکەوتووییش دەست هەڵدەگرن و دەگەڕێنەوە ماڵ. دەنگی دروشمیان گیانی پیاوی نیشتمان پەرست دەتاسێنێ. ئەوان یەک بە شەقام دەنگ هەڵدەبڕن و نەمانی خاوەن شکۆ تزار و دامودەزگاکەی دەخوازن. ئەوان بەمجۆرەی پیهەڵادەچن، زۆری نەماوە سەرکەون و ئێمە داکەوین... گرتن و زیندانی کردن و ئازاردان

بەکار نایە! ئەوەندەی من بزانم، هیچ بەندیخانەیەک جێگای دەرزی هەڵاویشتنی نەماو کە دەنکێکی تری تێ بخزێنن... ئەوەی هەتا ئێستا ئێمە کردوومانە، کەڵک و کاری نەماوە و دەبێ شێوەکارمان بگۆڕین... دەبێ خوێن بڕژێنین... خوێن!

((لی لی یۆف)) دەستێکی بەرەو نێوچاوانی برد و پەنجەی خستە سەر شوێنی ئەو ڕووشاوە سارێژبووەی کە وا لە کارەساتی مانگی مارس دا بەری کەوتبوو. ((لی لی یۆف)) پێی وابوو ئەو زامەی نێوچاوانی، میداڵیایەکی شانازییە و لە ڕێی خەباتی دژ بە ناحەزان پێی براو.

ژەنەڕاڵ((ئۆدینتسۆف)) درێژەی پێدا:

ـ هەر لە سبەی بەیانی، لە هیچ شوێنێک، دەرفەتی ڕاوەستان و لێکهاڵان و کۆبوونەوە بە هیچ دوو کەس و سێ کەسێک مەدەن. بە خەڵک ڕابگەیەنن، بەیاننامە بڵاو بکەنەوە و بە گوێی هەموو کەس دابدەن کە خاوەن کارەکان ئامادەی بیستنی دەرد و مەراقی کرێکارانن؛ بە کرێکاران ڕابگەیەنن کە بۆ هەر کرێکارێک پێناسەی کار سازدەکرێت، لە کارگە و کانگاکان دا ئاودەست و شۆرکەی دەست و پەڵ شوردن ساز دەکرێت، سۆغرەکاری و کاری بێ مزە و ماف هەڵدەگیرێت... ئەمە ڕابگەیەنن، بەڵام تفەنگ و فیشەک و شمشێرەکانیشتان ئامادە بێ بۆیان. هەر دوای کۆتایی ئەم دانیشتنەمان، بەرنامەی کارمان دەست پێدەکەین... خوێن بە ئاو شوردنەوە بەهای نییە؛ خوێن بە خوێن دەشۆرێتەوە... بە خوێن!.. خوێن بە خوێن!

****

39

شەوێکی جوانی مانگی ژوئەنە. مانگ بە ڕەوتێکی هێور لە سەرانسوێی بەحراوان سەری هێناوەتە دەر. مانگی تەواو، دەڵێی ڕوخساری کیژێکی دڵتەڕە و بۆ ڕوانینی وردە شەپۆلی سەر سنگی دەریا، سەری لار کردۆتەوە و گەرمی ڕوانینە. تریفەی زەردی زێڕینی مانگ، دەڵێی کەزێ و پرچی خاوی کیژی ئاسمانە و بە سەر سنگی دەریا دا ڕژاوە. خێڵی هەسێران چەشنی وردە فانۆسی دەوارنشینانی بیابانی ئەوسەر نادیارن و پێکەوە چاوبڕکێیانە.

ئەژدەر و ((ڤەڕا))ش دەست لە ناو دەست، بە جووت چاویان بڕیوەتە دیمەنی جوانی سروشت و مەستی ڕوانینن. لە هیچ لایەکەوە دەنگێک نابیسرێ،ماڵەکان بێ هەستن، شەقامەکان بێ هاموشۆکەر و هەموو لایەک مات و بێدەنگە. شار، وەک کوێرە کانی لە زنە کەوتوو، تەڕایی پێوە دیار نییە. ئەوان بە شەقامە تەسکە و بێدەنگەکان دا بەرەو ڕوخی زرێ بەڕێوەن. دێن و دێن و، هەتا سەر لێوی زرێ ڕاناوەستن. لە شوێنێکی نەدیو، لە سەر تەقتەقە بەردێک دادەنیشن و سەیری نەرمە قەڵبەزەی شەپۆل و گوێ لە ملچە ملچی ئاوی ناو گاشە بەردان دەگرن. بەڵێن بوو هەر لە ڕۆژ دا سەرێک لەماڵ هەڵبێننەوە و شەوانەش، هەر شەوێک لە شوێنێک دا سەربکەنەوە. ئیتر ماڵەکان جێی مەتمانە نەماون. شەوانە، ڕەشانگی بە جموجۆڵیان بە سەربان و بەر دەرگا دا دێت و

لە کۆڵانەکانیش دا دەنگی پێکوتە و فیکە فیکیان لێ دەبیسترێ. تاکێکی بەکار و چالاک لە هەر شوێنێکدا بەدی بکرێت، خێرا ڕەپێچەک دەدرێت و چەشنی بەردی ژێر گۆماوان شوێن بزر دەکریت.

((ڤەڕا)) سەری خستبو سەر شانی ئەژدەر. شنەی شەوی دەریا، کەزێ و پرچی ((ڤەڕا))ی هەڵدەگرت و بە لاچاوی ((ئەژدەر))ی دادەماشت. هەردووکیان بە دەم بێدەنگ ، بەڵام دەروونیان پڕی هاوارە. شوێنێکی ئەمن و ئەهوەن نییە لەو شارەدا، کە تاوێکی چاوێکی تێدا گەرم کەن و تۆزێ تێدا بحەسێنەوە. هەر هەمووی دڵە خورپەیە و، هەڵات هەڵات خۆ شاردنەوەیە ؛ ئەمەیە ژیانی تافی لاوێنیی ئەم دووە و هەزارانی تریش.

ـ ڤەڕا گیان !

ـ گیان؟

ـ بۆ کازیوە ئەنگوتن، کاتژمێرێکی ماوە. کەمێک ڕووناکتر ببێ، دەچینەوە ماڵ و سەرێک لە دایکت هەڵدێنینەوە. دەزانم پوورە ماریا گەلێک خەمبارە و هەموو خەمەکانیشی، خەمی ئێمەیە... دەزانم خەو بە چاوی دانایە...

ـ خەو، کە هیچ... لە خەو گەڕێ! گیرانی میرزاحسێن، خەمی گوڵاراخانم و "ئامینە"شی بۆ زیاد بووە. چەند شەو پێشتر، ئەتۆ لە چاپخانە مابوویەوە و من بەلای دایە خەوتبووم؛ هەتا لە خەو ڕادەپەڕیم و چاوم دەکردەوە، دایەم دەبینی دانیشتووە و بە حەوشە دا دەڕوانی . بەدایم دڵی دە مستی دایە؛ بۆ من، بۆ تۆ ، بۆ گوڵارا و ئامینە و بۆ هەموو کەسان؛ بەڵام لە هەموو کەس زیاتر، بۆ ئەژدەر نیگەرانە...

ئەژدەر لە ناخی دڵەوە بەم قسەیە گەشایەوە. دەستەکانی "ڤەڕا"ی لە ناو پەنجە دا گوشین.

ـ دایکم ئەتۆی لە من پتر خۆش دەوێ!

ـ ئەدی ئەتۆ چی "ڤەڕا" گیان ... تۆیش ئەمنت ئەوەندە خۆش دەوێ؟

"ڤەڕا" بە بێ دەنگی چاوەکانی دە چاوی ئەژدەر بڕین. ئەژدەر باوەشی بۆ کردەوە و خۆشویستانە بە سنگەوەی گوشی.

ـ "ڤەڕا" گیان، دەبێ کەی و کەنگێ بۆ یەکتر ببین... تۆ بڵێی زەماوەندی خۆمان ببینین؟

دەست لەملان و لا باوەشی یەکتر دا چەشنی پشکۆی ئاگر گەرم دەئاییسان. ئەژدەر بە گوێی دا چرپاند:

ـ بۆچی بێ وەرامت هێشتوومەتەوە... زەماوەندەکەمان کەنگێ سەر دەگرێ؟

ـ هەر دەمێک تۆ بخوازی خۆشەویست!

ـ مانگی ئووت... هەر مانگێکی تر. شوێنێک دەدۆزینەوە و خۆمان و پوورە ماریا ڕادەگوازین و پێکەوە دەژین. ماڵەکەی غوڵام تاریک و شێدارە و بۆ پوورەماریا باش نییە.

ـ ئەدی ئەکبەر؟... خۆ ناکرێ ئەو بە تەنیا جێ بهێڵین. ئەکبەر وەک کوڕی دووەمی دایکمی لێهاتووە و بە بێ ئەو هەڵناکات.

ـ ئەویش دەگەڵ خۆمان دەبێ. ماڵێکی چەند ژووری دەگرین و وەک بنەماڵەیەکی گەورە، پێکەوە دەژین... ئاخر لەوانەیە ماڵباتەکەمان هەر ئەوەندە نەمێنێت؛ دەبێ بیر لە جووجەڵەکانیشمان بکەینەوە ئازیز گیان!

"ڤەڕا" پێکەنی. ئەژدەر پەنجەی بە ناو پرچەکانی داهێنا و گوتی:

ـ بۆ پێدەکەنی ئازیز گیان؟... مەگەر تۆیش چاوەڕێی کۆرپەیەکی وەک خۆت جوان نیت؟... تۆیش ئەو داهاتوویە نابینی کە کۆرپەی من و تۆ دەباوەشی پوورە ماریا دا هاشکەی ساوایی بکات و قریوە و پێکەنینەکەی بە ماڵەکەمان دا بگەڕێت؟

زەردەیەکی کاڵ لە سەر لێوەکانی "ڤەڕا"دا نەخشێکی دڵ ئەنگێویان دانا. سەری "ڤەڕا" لە سەر سینەی ئەژدەر ، پەنجەی ئەژدەر لە ناو قژی "ڤەڕا"، چاویان لە کۆچی هەسێران دەکرد و کازیوەی بەربەیان خەبەری ڕۆژێکی نوێی پێدەدان. پێکەوە هەستان و دەست لە ناو دەست، بەرەو ماڵی غولام کەوتنە ڕێ.

گەیشتنەوە ماڵ. سەماوەر بە قوڵتە قوڵت خەریکی کوڵین بوو. سوێنەیەکی پڕی جلکی شۆڕاو لە بەر پەنجەرە داندرا بوو. ماریا، بۆ ڕاگرتنی لەنگەری بەڕێچوون، جلکی ماڵانی دەشورد و پارەیەکی لێ وەگیر دەخست.

هەر سێکیان لە دەوری مێزی چایی خواردنەوە دانیشتن. ئەژدەر پرسی:

ـ پوورە گیان، ئەدی ئەکبەر لە کوێیە؟

ـ چەند ڕۆژێک بوو لێمان ون بوو. منیش گەلێکی بۆ نیگەران بووم، بەڵام باش بوو دوێشەو خەبەریان بۆ هێنام دەگەڵ مانگرتووان کەوتووە و ئەویش مانی گرتووە... گیا لە سەر پنجی خۆی دەڕوێتەوە... ڕێگای باوکی گرتووە و دەگەڵ

هەڤالانی غولام دێت و دەچێت... لێی دڵنیام، کوڕێکی لە ڕادەبەدەر بە فام و مشوورە و جێی مەتمانەیە.

ڤەڕا و دایکی لە پشت مێزی چایی هەستان و ئەژدەر بە دەم چایی خواردنەوە، سەیری وێنەی لە تابلۆگیراوی پوورە ماریا و "ئیڤان نیکۆلایوڤیج" دەکرد. وێنەی سەردەمی تازەبووکیی پوورە ماریا، دەتگوت "ڤەڕا"یە و لە تەنیشت باوکی دا ڕاوەستاوە. پوورە "ماریا"ی ئەودەم و ئەمەی ئێستاکە!... داخوا ئەودەمە چیهای هیوا دە دڵ دابووبێت؟ بەڵام هیوای نەوبووکیی پوورە "ماریا"ش وەکی هەموو نەوبووکانی چینی ژێرستەم بە با چووە. ئەودەم هیچ نەبێ، دەگەڵ ئیڤان، ژن و مێردێکی تەبا بوون و لە خۆشی و ناخۆشی یەکتر دا شەریک و هاوبەش بوون. ئێستاکەیش، پیر و کز و لاوازە و، بە هەناسەساردی ڕۆژ بە شەو دەگەیەنێت... کەی دوایی دێت؟ کەنگی ئەم دەور و دووکانە هەڵدەتەکێ و بە ئەنوایەک دەگەن؟

ئەژدەر گیرۆدەی ئەم بیر و خەیالاتە، ڤەڕا و دایکیشی هەر یەک بەرەو لایەکی بیابانی بیرکردنەوە ڕۆیشتبوون. ئەژدەر ڕووی کردە ڤەڕا و گوتی:

ـ "ڤەڕا"گیان با هەستین و بە شوێن کەرەکانمان دا بچین.

"ڤەڕا" هەستا و بە جووتە دەستەملانی ماریا بوون و دوای باوەش و ماچ ، لێک هەڵبڕان. ئەژدەر کۆنە جانتا چەرمینەکەی بە لاشان داکرد و لە ماڵ هاتنە دەر. جانتاکەی ئەژدەر پڕی بەرهەمی نینا بوو. لە زارکی جانتاکەیەوە، چەکوش و ڕەندە و برغووی دارتاشی ملیان دەرخستبوو؛ دەتگوت وەستای دارتاشە و بۆ سەر کار دەچێت. "ڤەڕا"ش

زەمبلۆکەیەکی پڕی چەند جۆرە شینکە بە دەستەوە بوو، کە ژێر پنجارەکە دا، بەرهەمی "نینا"ی تێدا خەواندبوو.

ماریا هەتا بەردەرگا بە شوێنیان دا چوو. لە بەردەرگا هەر دووکیانی دە هەمێز گرت و گوتی:

ــ بە کامەرانیتان دەسپێرم... وەریا خۆتان بن بە قوربان!... ئەگەر لە دەستتان هات، شەویش بێ و درەنگیش بێ، سەرێکم لێ هەڵێننەوە... چێشت ساز دەکەم و پێم خۆشە پێکەوە بین... بڕۆن... بە سڵامەتی و سەرکەوتن دابکەون!

هاتنە دەر، یەکیان بۆ ڕاست و ئەوی تریان بەرەوە چەپ ڕۆییشت. ئەژدەر گەیشتە کارگاکانی "خاتیسۆڤ". کرێکارانی مەڵبەندی"زاواغزال" بە تێکڕایی لەوێ کۆ ببوونەوە. ئەژدەر بە پەنای کارخانە دا وەرسووڕایەوە و ڕووی کردە گۆڕەپانەکەی پشتی کارگاکان. پۆلێک کرێکار لە دەوری بەیاننامەیەک ڕاوستابوو. ئەو بەیاننامەیە بە دەستی "ڤەڕا" لە دیوار درابوو. کرێکارەکان بە چەشنێک لە دەوری بەیاننامەکە هاڵابوون، کە تەنانەت هەستیان بە هاتنی "ئەژدەر"یش نەکرد. ئەژدەر تێکەڵی پۆلی کرێکار و "ڤەڕا"ش لەولاترەوە دەگەڵ ژنانی تێکۆشەر دا خەریکی وتوویژ بوو. لە ناو پۆلە کرێکارەکەدا، کوڕە گەنجێک بە دەنگێکی بەرز دەیخوێندەوە:

[... تێکەڵبوونی بە هەژمار زۆری کرێکارانی کارگە پیشەسازییەکان، ئێمەی هێناوەتە سەر ئەم ڕایە، کە ویست و داخوازییەکانی سەرجەم کرێکاران و ڕەنجبەران، لە چەند خاڵی سەرکی دا کۆ بکەینە . خاڵەکان بەمجۆرەن:

1 ـ ئازادکردنی سەرجەم ئەو ژن و پیاوانەی کەوا لە ڕۆژی سێهەمی ژوئیە و لە بەر یانەی کارگاکانی "نۆبێڵ" و بە فیتی "تیدمان"ی بەڕێوەبەری کارگەی ئەسید سازکردن، ڕەپێچەک دراون!
2 ـ لابردنی یاسای ماڵ پشکنین و کورتکردنەوەی دەستی پۆلیس و ڕاگرتنی هێرش بۆ سەر ژن و منداڵی کرێکاران!
3 ـ شکاندنی فەرمانی پشکنینی سەر و بەرگی کرێکار بە کاتی چوونە سەر کار!
4ـ دیاری کردنی هەشت سەعات کار لە دوو کەرتی شەوانە و ڕۆژانە دا!
5ـ دامەزراندنی قانوونی کار و لەبەرچاوگرتنی مافی سی و شەش سەعات پشوودان لە کار بە مزە و مافەوە، دەستی کەم سێ جار لە مانگ دا!
6ـ لە ڕۆژانی بەر لە جەژنان دا، کرێکار دوو کاتژمێر زووتر دەست لە کار هەڵدەگرێت.
7ـ پێویستە، لە مەڵبەندی "بالاخانی"دا شارۆچکەی کرێکاری و، دوورتر لە چاڵەنەوتەکان ساز بکرێت .

کۆمیتەی باکۆ

یەکێک لە هاوکارانی کوڕە جحێڵەکە، گوتی:
ـ ئەم بەیاننامەیە دەگەڵ ئەوانی پێشوو گەلێک جیاوازە؛ خاڵی بەجێی تێدایە و هیوای دەسکەوتی زیاتری پێوە دیارە؛ با ببینین و بزانین هەڵوێستی خوداوەندانی کارگە و فابریکاتەکان چ دەبن و چ وەڵامێکمان دەدەنەوە!
یەکی تر گوتی:

ـ کۆمیتەی کرێکارانی سۆسیال دێموکراتی باکۆ، خاوەنی دەسەڵاتە و دەتوانێ ویست و داخوازییەکانی ئێمە لە خاوەن کار بستێنێ. مردن لە رێ دابێ، گەڕانەوەی ئێمە لە ری دا نابێ. ئێمە وەک جاری جاران نەماوین؛ چاوسوورەمان هەیە و پشتیوانمان هەیە و...

کرێکارێک قسەی لە دەمی هاوکارەکەی بڕی و بە دەنگێکی بەرز گوتی:

ـ هاوڕێیان بڕوانن... بڕوانن کێ دێتە سوێمان!... "واتسک فیۆلەتۆڤ"!...

کرێکارەکان وەرچەرخانەوە و بەتێکڕایی چاویان بە "واتسک"کەوت و دڵیان گەشایەوە. "واتسک"لێیان نزیک بۆوە و گوتی:

ـ هاوڕێیان بە بچینە حەوشەکەی ئەودیوی کارگە و لەوێ کۆببینەوە.

کرێکارەکان بە شوێن "واتسک فیۆلەتۆڤ" کەوتن و لە حەوشەی ئەودیو دا کۆبوونەوە.

***

هەر لەو کاتەش دا، "لاورۆڤ" لە ڕیگای تەلەیفوونەوە "پاروشین"ی دەدواند و دەیگووت:

ـ ببوورن جەنابی سەرهەنگ کە کاتت دەگرم... دەمەویست پێتان بڵیم کە هەر ئێستێ، لە کارگاکانی "خاتیسۆڤ"دا کۆبوونەوەیەکی مەزنی کرێکاری سازبووە؛ فەرمان و دەستوورتتان چییە؟

پاروشین گوتی:

ـ هەر دە دەقیقەیەکی تر پەیوەندیم دەگەڵ بگرەوە، ئەودەم وەرامی پرسیارەکەت دەدەمەوە... چاوەڕوانی زەنگی تەلەیفوونت دەبم، سپاس!

پاروشین، دەگەڵ سپاس کردن لە "لاورۆڤ"، خێرا دەگەڵ نووسینگەی کاری"لی لی یۆڤ" پەیوەندی گرت، بەڵام گوتیان کە ئەو زۆر بەلەز بەرەو "بالاخانی" تێی تەقاندووە. پاروشین لەمە تووڕە بوو. دەیزانی "لی لی یۆڤ" پێشدەستی کرووە و خەریکە دەسکەوتەکە بە قازانجی خۆی دەڕنێتەوە. بەناچاری دەگەڵ ژەنەڕال فەرماندار پەیوەندی گرت و گوتی:

ـ بمبوورە گەورەم! هەر ئێستێ میتینگێکی گەورە لە کارگەکانی "خاتیسۆڤ" لە گەڕ دایە؛ چ فەرمانێک بەڕێوە بەرم؟

فەرماندار لێی دەرهەڵبوو و بە سەری دا نەڕاند و گوتی:

ـ دوێ شەو فەرمانمان دەرکرد کە چی بکەن!... وادیارە تازە لە خەو هەستاوی و دوێنێ شەوت بیر نەماوە!... خۆ بنێشتە خۆشە نییە هەر بۆت بجووم و بیجوومەوە... گەپ گەپێکی سیاسی و کایەی منداڵانەی دایە مەمدە بە گورگی کۆتایی هاتووە... بەسە!... بەس!... گەمارۆیان بدەن... بڵاوەیان پێ بکەن... بە قسەی خۆش بڵاو نەبوونەوە ، بە گوولە بڵاوەیان پێ بکەن... بەسە!... ئیتر بەسە!

ـ ببوورە گەورەی بەڕێز... فەرموودەی دوێ شەوتان "کردەوە لە بری قسەکردن" چی بوو... مانای ئەو دەستەواژەیە، تەقەکردن و خوێن ڕشتن بوو؟!

ژەنەڕال "ئۆدین تسۆڤ" ئیمانی لەلا نەما. بە چەشنێک لە سەر کوورسییەکەی هەستا و بە جۆرێ لە پشتی مێزی

کاری دەرپەڕی، کە پاروشین دەنگی خرمە و شڵپەی هەستان و دەرچوونەکەی لە تەلەیفۆنەکەوە بە گوێ گەییشت. ژەنەراڵ یەک بە ژوورەکەی قیژاندی و گوتی:

ـ گوێچکەکانت بکەرەوە پاروشین!... باش گوێ ڕابگرە بزانە من چیت پێ دەڵێم... من ئەم دەستەواژەیەم لە فەلسەفە هەڵنەهێنجاوە... ئەوە ئەتۆ و "لی لی یۆف"ن کە سەرقاڵی فەلسەفە چنینن. ئاخر گێژە گیان! هەتا کەنگێ بە شوێن گەپ گوپۆکەی منداڵانەوە بچین...ئێوەی لایەنگرانی"زۆباتۆف" و "شەنتۆکۆف"، بە هومێدی ئەمە کە بۆرە کرێکارتاان بۆ هەوسار بکەن، بەشێک لە دارایی خەزێنەی دەوڵەتەکەتان دەرخوارد دان، بەڵام خواردیان و هیچیشیان بۆ نەکردن... بەسە ئیدی بەسە!... دەست لە سەر دەست دانان و سەیری مردنی خۆمان کردن بەسە! بەڵی من بەو مانایە دەبێژم کە " کردەوە لە بری قسە" !... پاروشین تەنیا قسەی نەبێ و کردەوەی هەبێ... تێگەیشتی جەنابی پاروشین؟!... هیچ دەزانی دروشمی بۆرە کرێکار چیمان پێ دەبێژێت؟ بەڵێ جەنابی پاروشین ، ئەوان پڕ بە دەم، هاواری مەرگ و نەمانی تزار و خاشەبڕ بوونی ڕژێم دەکەن و، لە شەقامان دا بە گوێی خەڵک دەگاتەوە. بەیاننامەکانیان لە بن گوێ و لە ژێر کوونە لووت و بە نێوچاوانانمانە دەچەسپێنن... من دەڵێم،کاتی قسەکردن و هەڵبەست خوێندنەوە کۆتایی هاتووە... بگرن!... بکووژن... بسووتێنن... گوێت لێی پاروشین؟!..هەلۆ!...هەلۆ!... ئەوە بۆچ دەنگت نایە؟... مردووی؟!

ـ نەخێر گەورەم من نەمردووم... زیندووم و ماوم !

ـ ئەگەر هەر بەم هەوایە بڕوا، ئیتر وشەی "زیندووم و ماوم" نە بۆ من، نە بۆ تۆ و نە بۆ هیچکامێکمان بەجێ نامێنێ... پێکەوە دەڕۆین!... بەڵام پێم بڵێ بزانم، تۆ لەم "نینا"یە هیچ خەبەرێکت هەیە، یان لە گوێێ گا دا خەوتووی و لێی بێخەبەری؟... چەندە شوورەییە بۆ هەموومان، کە تاک کچۆڵەیک، دامودەزگاکەی ئێمەی بە گەپچاڕ هەڵگرتووە و حەنەکانمان پێ دەکات... ئیتر من چی ترم نییە پێت بێژم!...

"ئۆدین تسۆڤ" زۆر بە تووڕەیی تەلەیفۆنەکەی داخست.

پاروشین ئارەقی نێوچاوانی وشک کردەوە و لە پشتی مێزەکەی هاتە دەر. بۆ بەڕێوەبردنی فەرمان، لە ژووری کار وەدەرکەوت و هێزی چەکداری ژاندارمی بەرەو کارگاکانی "خاتیسۆڤ" ڕەوانە کرد.

***

کرێکارێکی بەساڵاچوو لە بان کورتەدیوارێکەوە ڕاوەستاوە. ئەوەی لە دڵی دایە، بە زمانی خۆی باسی دەکا. قسەکانی، ڕستە بە ڕستەیە و لە مابەینی هەر ڕستەیەک دا ڕاوستانێکی تێدایە. جار جارە قسەکانی لێ تێکەڵ دەبێت و سەرلەنوێ دەگەڕێتەوە سەرەتای قسە. بەڵام ئەوەی لە دەمی دێتەدەرێ، شا بەیتی ژیانی خۆی و هەموو یارانییەتی، دەڵێ :

ـ ئیتر دەفری قنیاتمان لێوان لێو بووە و چیتر هەڵناگرێ... خۆمان و زار و زیچمان لە چنگ غەدری زۆردارانی نابەکاری بێ پیر، بەرەو لەناوچوونین... ئەرێ بۆچ لێم ناپرسن، میوانی شەو و ڕۆژی ئێمە کێنە؟...

برسیایەتی... ئازاری دەردە باریکە... ترس ... بێ ماڵ و حاڵی و مردن!... ئاخر نازانم ئێمە بۆچی هاتووینەتە سەر ئەم دنیایە؟... ئەگەر هەر بۆ ئەم شێوە ژیانە هاتووین، هەی بەزیاد نەبێ ئەم هاتنەمان... دەڵێم ئەگەر لەڕیزەی مرۆڤ داین و بە ئینسان حیساب دەکرێین، دەی با مافی ئینسان بوونمان بدەنێ!... دەبێ داوای ماف و مزەی تەسەلمان بکەین و پشتی ئەم شێوە ژیانە بشکێنین... ئەی هاوار هاوڕێیان چ کەردەن؟ ... بۆ ڕزگاربوون لەم نەهامەتی و چەرمەسەرییە، چ کەردەن؟...

ئەژدەر و "ڤەڕا" لە ماوەی ئاخافتنی کریکارەکە دا ، تەسەل بە ناو ئاپۆڕاکە دا هاتن و چوون و بڵاوڤۆک و کتێب و نووسراوەی "نینا"یان بڵاو کردەوە. یەکێک لە کرێکارەکان، ڕوو بە کرێکاری بان دیوارەکەوە کتێبی "چ کەردەن"ی بۆ ڕاداشت و بە دەنگێکی لە ڕادەبەدەر بەرز، گرماندی:

ـ هاوڕێ ئەمەش وەرامی تۆی زەحمەتکێش... چ کەردەن وەرامی نیازی هەمووی ئێمەیە... لێنین... بەڵێ لێنین لەم کتێبە دا ڕێبەرمانە و ڕێزانمانە و کتێبەکەی پێشەنگی ڕێگای تێکۆشانمانە...

لە هەموو لایەکەوە دەنگ بەرز بۆوە:... لێنین!... لێنین!...

دەنگی چوارناڵەی سمی ئەسپان بەسەر تەقەتەقی شەقامی شان کارگاکان، ناخۆش خەورەیێک بوو. لە سەرگەی کۆڵانەوە کەسێک بە بانگ هاواری کرد:

ـ هاوڕێیان وریا بن ڕەوەی ژاندەرمی یانیگر بەرێوەن... وریا بن!

کرێکاری سەر لادیوارەکە، هەرکە چاوی بە هێرشی بەپانەوەی ژاندارمان کەوت، بە هەموو توانایەوە گرماندی:

ـ بڕوخێ ئەو دەزگایە کە ستمگەرە!... پتەوتر بێ ڕیزی خەباتمان... دا کیژەگیان کتێبێکی "چ کەردەن"ی لێنینم بدەرێ...

"ڤەڕا" دەست بە کتێبەوە بۆ بەر دیوارەکە چوو. هێشتا کتێب نەگەیشتبوویە دەستی کرێکاری پیر، کە ڤیزەی گوولە و تەقوتۆق دەستی پێکرد. کرێکارەکە لەبان دیوارەوە داکەوت . بە شریخەی دووەم، "ڤەڕا" دەست بە سنگەوە نالاندە و بەلادا کەوت. خوێنی ئالّی سنگی "ڤەڕا" بە لووزەوە دەهات و کتێبی ناو هەمێزی شەتڵان دەکرد. فیشک، دەتگووت بە دانستە سەری دڵی بە نیشان هەڵگرتبوو. "ڤەڕا" دەگەڵ کەوتن، گیانی دەرچوو.

ئەژدەر بۆی هات. پۆلی کرێکارانی بڕ دا و بەرەو یار چوو. داهاتەوە و بالای نەوتوولی "ڤەڕا" گرتە هەمێز و بەرەو دەرگای مەزنی کارگە چوو. ئاپۆڕای ناو گۆڕەپانەکە لەبەر یەک ڕەویبۆوە و هەر چەند کەسێک بۆ لایەک ڕایدەکرد. دەور و بەریان گیرا بوو.

ئەژدەر بێخەبەر لە هات و هاوار و ڕاکردن، بێ ترس لە هەو هەوی سواران و لێدان و کوتان، شێت و شەیدا و بێقەرار، سەیری سەر و سیمای شین هەڵگەڕاوی "ڤەڕا" دەکرد. فیشەک، لە پشتی "ڤەڕا" سەرسنگی دادڕیبوو. لەش و لاری نەوتوول و ڕەعنای"ڤەڕا" گیانی تێدا نەمابوو.

ـ "ڤەڕا"!... خۆشەویستەکەی دڵیماڵوێرانی من ، چاو بکەرەوە... سەر هەڵێنە هەموو ژیانەکەی من!... دەی هومێدەکەی من چاو بکەوە و سەیرێکم بکە!...

قۆنداخە تفەنگێکی لە پشتی درا و ئەژدەر بە "ڤەڕا"وە بە ڕوو داکەوت. چوار ژاندەرم، لە چوارلایانەوە دە تەرمی "ڤەڕا" ڕۆهاتن و لە باوەشی "ئەژدەر"یان ئەستاندەوە، بەڵام ئەژدەر وەها تەرمی ئازیزکەی دە هەمێز گرتبوو، دەتگووت بوون بە یەک. بە چەند قۆنداخی تر، ئەژدەریان خست و تەرمی "ڤەڕا"یان برد. ئەژدەر لە نێوان هۆش و لە هۆشچوون دا، چاوی بەشوێن "ڤەڕا"دا دەگێڕا، بەڵام هەر پۆستاڵی پیسی ژاندەرم بوو لەو ناوە دا دەهات و دەچوو.

"ئەژدەر"یان بە قۆڵبەستکراوی برد. گۆڕەپان چۆڵ کرا. خوێن ڕژا و بۆنی خوێن بە سەر و ژێری کەرگەکانی "خاتیسۆڤ" دا گەڕا.

ئەژدەر لە گرتووخانەی بنکەی ژاندەرمی نزیک بە وێستگەی ئاسن دا چاوەکانی کردنەوە. چەند ژاندارمێکی ڕووتەڵە دەور و بەریان گرتبوو. هەر چوار ژاندەرم، چەند جاران سەر و خواری جلک و لیباسی "ئەژدەر"یان چەند جاران پشکنی، بەڵام تەنانەت پەڕە کاغەزێکیشیان لێ نەدیتەوە. سەرپەلی ژاندەرمەکان نەڕاندی:

ـ بەرگەی پێناسەکەت؟!

ـ من بێکارم.

ـ بێکاری؟!

سەرپەل بانگی پۆلیسێکی کرد و گوتی:

ـ ئەمە هەڵگرە و بیخەرە ناو باخی بەهەشتەوە... ئێمەیش بە شوێن سەری دا دەچین، با بزانین لە کۆمیتەدا چکارەیە، سا ئەودەم بۆ بەندیخانەی هات و نەهاتی ڕادەگوێزین... بڕۆ!

بەهەشت، ژێرزمینێکی تەڕی تاریکی بۆگەن بوو. دەرگایان بۆ کرەوە و خستیانە ژێر زەمینەکەوە. کوێر کوێرانە و بە دەستە کوتە، پێپیلکەکانی دۆزینەوە و دەست بە دیوارەوە سێ پێپیلکە بەرەو ژێر ڕۆییشت. هەستی کرد ژێرپێی لە سەر ڕاخەرێکی تلیساوە لە قوڕەزەلەق دا دەگەڕێت. دەگەڵ هەر قاچ هەڵگرتن و پێ دانانێک ، شڵپەی قوڕ و بۆگەنی لیتە، باسی بەهەشتی ستەمگەرانی دەکرد. دەنگی جرجە مشکیش مۆسیقای بەهەشتەکەیان بوو.

تاریکی، ئەنگوستەچاو بوو. بەرامە ناخۆش بوو. هەواکەی قورس و خنکاو بوو. ئەوانە لە ئاست خەمی لە دەست دانی "ڤەڕا" دا هیچ نەبوون، خەمی "ڤەڕا" بە قەدرایە کێوێک بار بوو لە سەر دڵی ئەژدەر. دوێنێ، لەش و لاری گەرمی "ڤەڕا" هومێدی دوارۆژی بوو؛ ئەندامی ساردەوەبووی ئەمرۆکەی خەمی هەتا هەتایەتی بوو بۆی. "ڤەڕا" ڕۆیشت و جێی هێشت؛ چ لە بەند دابێ و چ سەربەست و ئازاد، دنیاکەی تەم و تاریک و بێ هیوایە... "ڤەڕا"گیان!.. ئازیزەکەم ، گوڵم ... بەبێ تۆ ژیان نابێ و هەر ڕۆژێکم مردنێکە. خۆزگە تۆ لە ژیان دا مابای و من لە بەندیخانەی لەمەش ڕەش و تاریکتر دا سەرم ناباوە... نەخێر "ڤەڕا" نەمردووە و من لە بەندیخانە دێمە دەر و هەر پێکەوە دەبین... نەمردووە؟!... بەڵی من ئەندامی ساردەوەبووی "ڤەڕا"م لە هەمێز گرت. سەر سینگە

نەرمەکە بە فیشک پچڕا بوو... ئەو ڕەنگ و نیگارە شیرینەی شین هەڵگەڕابوو... وای لە من!...

دەرگای ژێرزەمینەکە، بە جیرە جیڕ کرایەوە و دەنگێک بە ژێرزەمین داگەڕا:

ـ هەستە وەرە دەر!... سەرۆک دەخوازێ بت بینێت!

ئەژدەر لە باخی بەهەشتەکەیان هاتە دەر. پشوویەکی کێشا و ڕووناکایی لە چاوی دا. دەستی بە چاوانەوە گرت. دوو ژاندارم ژێر پیلیان گرت و بردیانە بەر دەم سەرۆک.

سەرۆکی دەم و لچ ئەستووری کۆسەی بی تووک، سەیرێکی "ئەژدەر"ی کرد و بە وردی هەڵی سەنگاند و دەستی پێکرد. نیو کاتژمێر پرسیار، گوڕە و هەڕەشە و دوایە بانگی دوو یەساوڵانی کرد و گوتی:

ـ هەڵیگرن و یەکسەر هەتا بەندیخانەی،"بائیل" ڕای مەگرن. ئەم چەند لاپەڕانەشی دەگەڵ بەرن و بیدەن بە بەرپرسی زیندان... ئەگەر لە ڕێگادا خەیاڵێکی خاوی بە مێشک دا هات، خۆتان ئازادن، بەڵام بێتوو لە دەستتان ڕابکات، سەت جارانتان تیرەباران دەکەم و زیندووتان دەکەمەوە و دیسانیش... گوێتان لێ بوو؟!

ـ بەڵی گەورەم وشیارین!

"ئەژدەر"ی دەس و پەل بەستراو، دوو ژاندەرمی دەمانچە بە دەست، یەکیان لە پاش و ئەوی تریان لە پێشەوە، بە شەقامان دا ڕۆییشتن.

ئەژدەر، لە درێژەی ڕیگادا، نە هۆشی بەسەر دوو ژاندارمی چەک بەدەست و نە پەکی بە پەکوو پەکووی ڕیبوارانەوە بوو. بەڵام هیچ کون و کەلەبەر و هیچ سەرگە و

جەمسەری شەقام و کۆڵانێک نەبوو، کە یادی "ڤەڕا" هەمێزی بۆ نەکاتەوە. ئەرێ بڵێی "ڤەڕا" لە کوێ بێت و بۆ کوێیان بردبێت؟ بە دەم ئەم بیرە خەمبارەیەوە، هات دەبوورەوە بچێت و پێ ڕابێت، کە مستی بەهێزی ژاندەرمی پاش سەری وەهۆشی هێنایەوە و وەڕێی خستەوە.

دەروازەی ئاسنی بەندیخانەی "بابیل" بە ڕووی دا کرایەوە و قووتی دا. بە دالانێکی دوور و درێژی نیوەتاریک دا بەرەو ژوور بردیان. دوو ژاندارمەکان، ئەژدەر و ڕاپۆرتەکەیان تەسلیمی سەرپەرشتی زیندان کرد و ڕۆیشتن. دووی تر هاتن و ژێرپیلی "ئەژدەر"یان گرت و خستیانە بەندێکی تاکە کەسی.

بەندەکەی، چەشنی تابووت، سێ هەنگاو پانایی و چواریش درێژایی، لە پاڵ دیوار دا تەختێکی ڕەق و تەق بۆ خەوتن ، مێز و کورسییەکی بچووک بۆ دانیشتن و خواردن و خواردنەوە، پەنجەرۆکێکی تەلبەندکراو لە بارزایی دیوارەکە، ئەمە هەموو هەست و نیستی ماڵی تازەی ئەژدەر بوو.

"ئەژدەر"یان دە ژوور خیساند و دەرگای ئاسنینیان بە روو دا گاڵەدا. لە ژوورێکی بچووک دا، بە کۆڵبارێکی یەکجار زۆر قورسی خەم و دەرد و ئازاری "ڤەڕا" ، بە تاک و تەنیا مایەوە. تەرمی شەتڵان بەخوێنی "ڤەڕا" هاتەوە بەر چاوی.

"بڵێی پوورە ماریا چی بێ حاڵی؟... تەرمەکەی "ڤەڕا" چی بەسەر دێت؟... پوورە "ماریا"ی داماو! قەولت لێ سەندین شەو بگەڕێینەوە لات و لە چیشتەکەت بخۆین... کێ دەگەڵ

"ڤەڕا"کەی من دەچتە سەر قەبران و کێ بە خاکی دەسپێرێ ... وەی نەمێنم ... وای لەمن !

لە سەر قەرەوێڵکەکەی ڕاکشا و بە دەم بیری تاڵ و ژیانی تاڵتر، دەگەڵ خۆی دوا. چاوەکانی شەکەت و قورس بوون. خەوی پڕ لە هاشە و پاشە بردییەوە. وڕێنەی کرد و لە دەست ژاندارم دەرپەڕی، گرتیانەوە... بەندیخانە... خوێن... دەنگی دەرگای ئاسن چاوەکانیان کردەوە. کازیوە ڕەنگی ماتی لە ڕێگای پەنجرۆکەکەوە بە ژووری تاریک بەخشیبوو. هەستا و لە سەر جێگاکەی دانیشت. ئازای ئەندامی ژانی پێدادەگەڕا.

کابرایەکی سەر ڕووتاوەوەی کڕووز، هاتە ژوور. دەفرێکی ئاسن، نانە ڕەشە و تاک چاییەکی لە سەر، داینا و لەوێ ڕاوەستا. کابراش جلکی بەندییانی لەبەر دابوو. ئەژدەر لێی پرسی:

ـ تۆیش زیندانیکراوی؟

ـ بەڵی منیش زیندانیم... پیاوکوژم و خەڵکم کوشتووە... سیاسی نیم!...

هات بڕوا، بەڵام وەک شتێکی کەوتبێتەوە بیر، وەرچەرخایەوە و گوتی:

ـ بۆمان نییە یەکتر بدوینین... بزانن، باسی سەرمانە!

ئەژدەر بە زگ برسی بوو. لە دوێنییەوە هیچی نەخوارد بوو. دانیشت و تامەزرۆیانە و بەبێ گلەیی لە کەم بوونی نان و لە بێ تام و خوێی، خواردی.

هێشتا نان لە گەرووی ئاوا نەبووبوو، کە یەساوڵێکی بەدفەڕ هات و چاوێکی وردی بە وڵات دا خشاند و بە دەنگێکی کڕی وشک، گوتی :

ـ هەستە وەپێشم کەوە با بڕۆین!... گورج بە دەی!
بە دالانی پێچەڵپێچی دوور و درێژ دا بردیان. بە چەند پێپیلکە دا بەرەو ژێر ڕۆیشتن. لە بەر دەرگایەکی بە مشەمما داپێچراو دا ڕایان گرت.
یەساوڵەکە لە پاسەوانێکی پرسی:
ـ "لاوروٚڤ" بە تەنیایە، یان میوانی هەیە؟
ـ تەنیایە و چاوەڕوانی ئەمەیە... بیبەرە ژوور!
بردیانە ژوور. ژوورەکە بەرئاواڵە و ڕۆشن و تاوگر بوو. "ڕۆتمیستەر لاوروٚڤ" ، کاربەدەستی پایەبەرزی ژاندارمی شاری "تفلیس"، کە بۆ دۆزینەوەی شوێن پێی "نینا" و دەداو خستی، بانگهێشتی شاری باکۆ کرابوو، لە پاڵ مێزێک دا ڕۆنیشتبوو. "لاوروٚڤ"، پیاوێکی چرچ و چۆڵی بێ نموودی دزێو بوو. بە بێدەنگی سەرگەرمی خوێندنەوەی نامەی کرداری زیندانییەک بوو. سەری بەرز کردەوە و بە وردی، بە سەر تا بە پێی "ئەژدەر" دا ڕوانی. هێدیانە و زۆر بە شینەیی، گوتی:
ـ وەکی دەڵێن : دەهۆڵ، دەنگی لە دوورەوە خۆشە! کەواتە "ئەژدەر"ی بەناوبانگ ئەتۆی؟! من پێم وابوو پیاوێکی گەڕاوەوەی بەتەمەنی و ڕۆژگارێکت بە سەر دا تێپەڕیوە... خۆ تۆ هەر گەنجی و تازە دڵت بە دنیا داکراوەتەوە و لە هەڕەتی لاوی دای و، جەنگەی دڵداریتە!
ئەژدەر بەبێ ئەوەیکە دەنگی لێ بێتە دەرێ، لە سەر کورسی دانیشت. "لاوروٚڤ" جگەرەیەکی بەنرخی لە ناو قوتیلەی زێوین هەڵگرت و بۆی ڕاگرت:
ـ ها بگرە، دایگرسێنە!
ـ جگەرە خۆر نیم!

"لاورۆڤ" دیتی هێدی جووڵانەوە بەکار نایە. بەبێ ئەوەیکە سەر هەڵببڕێت، بە هەوا دەنگێکی وشک و ڕەق، لێی پرسی:

ـ تۆ لە جەنگەی بڵاوکردنەوەی کتێب و بڵاڤۆکان، لە ناو پۆلی کرێکاران دا دەست بەسەر کراوی. هەر ئەو کتێب و چاپەمەنییانەکی کە لە چاپخانەیەکی نهێنی دا چاپ دەکرێن و تۆ بەرپرسی بڵاوکردنەوەیانی، بۆ ئێمە گرنگە؛ تۆ خۆت نا، بەڵام جێگا و شوێنی چاپخانەکە بۆ ئێمە زۆر گرنگە... تۆ دەتوانی دەستمان بگری و هەتا بەر دەرگاکەی ئەویمان ببەیت، هەرنەک لە بەندیخانە دا نامێنیتەوە، بەڵکە دەبیتە خانی خانان و لە سەر چاوانت دادەنێین ـ لاورۆڤ بە دەم قسەکردنیشەوە بە وردی ڕەفتاری "ئەژدەر"ی لە ژێر چاو دا ڕاگرتبوو.

ئەژدەر، زۆر زوو، نەفامی و گەمژەیی ئەو سەرۆکە زانایەی بۆ دەرکەوت. وا دیار بوو سەرۆک نەیدەزانی، کە ئەندامانی کۆمیتەی کرێکاری بەر لە دەستبەسەری، وانەی بەندیخانە و سەرخوێندەوە و لێکۆڵینەوەی زیندانەوانان لە مامۆستایانی فێرگەی شۆڕش فێر دەبن و وەک تێکۆشەرێکی پۆڵایین دەگەڵ زیندانەوان هەڵسوکەوت دەکەن. ئەژدەر لێبڕاوانە وەرامی داوە:

ـ نەخێر من خوێندەواریم نییە و لە خوێندنەوە هیچ نازانم. نە کتێب فرۆش بووم و نە شاگردی چاپخانە... من کرێکارێکم کە سەرم بە کارەی خۆمەوە گەرم کردووە. لەوانەیە بە هەڵە دەستبەسەرتان کردبم... لە جیاتی کەسێکی تر، ئەم پرسیارانەی لە منی دەکەیت...

لاورۆڤ بە دەم پێکەنینەوە کتێبێکی دەرهێنا و لە بەردەمی "ئەژدەر"ی دانا.

ـ ئەم کتێبە چییە؟!

ئەژدەر چاوێکی لە کتێبەکە کرد؛ چ کەردەن بوو. دڵی بۆ کتێبەکە داخورپا، بەڵام وەک نەزانێ چییە و باسی چی دەکات، گوتی:

ـ نازانم چییە... گوتم نەخوێندەوارم و ڕەش لە سپی جیا ناکەمەوە!

بەڵام هەر ئەو ئاڵوگۆڕە کورت و تیژپەڕەی "ئەژدەر" لە بەر چاوی لاورۆڤ بزر نەبوو. لە پشتی مێزەکەی کەمێک جووڵایەوە و هێدیانە گوتی:

ـ بەڵام "ئەژدەر"، تۆ بە پرسیارەکەی من حاڵ و هەوات گۆڕا... سەرت سووڕما، کە ئەم کتێبە بە لای "لاورۆڤ"ەوە چی دەکا!... فیکری تۆم خوێندەوە کە بە سەر سوڕماوی سەیری کتێبەکەت کرد و بە خۆت گوت دوێنێ من ئەم کتێبەم بڵاو کردۆتەوە، ئەمڕۆ لێرە چی دەکا!... من خۆم دەزانم ئەم کتێبە بە دەستی تۆ بڵاو کراوەتەوە... دەی بڵێ بزانم!ـ جگەرەیەکی داگیرساند و چاوی دە چاوی ئەژدەر بڕی.

ئەژدەر بێدەنگ مایەوە و خۆی لێ گێل کرد. لاورۆڤ، لەم بێ قەیدییەی ئەژدەر تووره بوو.

ـ لەمێژە "نینا" دەناسی؟!

ـ من هیچ کەسێک بەم ناوە ناناسم.

لاورۆڤ قیژاندی:

ـ چلۆن نایناسی؟... مەگەر دوێنێ تەرمەکەیان لە باوەشی تۆ نەستاندەوە... بۆچ درۆ دەکەی؟

ـ ئەو "نینا" نەبوو... دەزگیرانم بوو... "ڤەڕا"ی ناو بوو.
ـ دەزگیرانت بوو؟!

لاورۆڤ بە پێکەنینەوە و هاوشێوەی گوتنی ئەژدەر، چەند جاران دەستەواژەی [دەزگیرانم بوو]ی دووپات کردەوە و شێوەی گوتنەکەی گاڵتە و قەشمەری لێ دەباری. دەگەڵ پێکەنین و گاڵتەپێکردن، جار جارەش تووڕە دەبوو و بە تووڕەیی ئەژدەری دەدواند. بەڵام زۆر زوو خاو دەبۆوە و هێدی هێدی قسەی دەکرد.

ئەژدەر لەم پێچەڵپێچەی لاورۆڤ، بۆی دەرکەوت کە ئەوە ئەو کەسە نییە بتوانێ زەفەربەری ئەم کێبەرکێیە ببێ. بەخۆی گوت "دەبێ خۆم نەدۆڕێنم و پێویستە لەسەر شەپۆلی هەڵچوون و داچوونەکەی دا مەلەوانێکی شارەزابم.

چاوەکانی لاورۆڤ، چەشنی هەڵۆ، بە شوێن پەلەوەی چاوی ئەژدەر دا سەرە و بنەی دەکرد و خەریکی ڕاوە نێچیر بوو. چاوەکانی، چەشنی سەرە دەرزی، ڕەق و تیژ ، بەرەو چاوی ئەژدەر دەهاتن. بەڵام "ئەژدەر"یش چاوی لێ کل نەدەکرد و تیژتر لە چاوی ئەو کاریان دەکرد.

ـ چەند دەمێکە بوون بە دەزگیرانی یەکتر؟... ئاخر بەپێی باوەرمەندیی ئایینی، کوا کچە ڕووسێکی فەلە دەگەڵ کوڕە ئازەرییەکی مسوڵمان ئەو بوارەیان پێ دەدرێت کە ببنە هاوسەر!... چلۆن توانیوتانە ئەم سنوورە ئەستوورە ببەزێنن؟!

ـ ئەمە ناڕاستە!... ئازەری و ڕووس و هەر نەتەوە و ئایینێک دەتوانن پێکەوە بژین، بەو مەرجە بە دڵی یەکتر بن.

من ئازەریم و دەگەڵ ڕووس لە یەک وڵات دا دەژیم. من لەو ئایینداره وشکه مەزهەبییەکان نیم...

لاورۆڤ، تاوێک بێدەنگ، بەڵام بە چاو "ئەژدەر"ی هەڵدەشێلا. دەستی کێشا و لە چەکمەجەی مێزەکەیەوە چەند ڕەسم و وێنەیەکی دەرهێنا و یەک بەیەک لە بەردەمی "ئەژدەر"ی دانا.

ـ ئەمە کێیە؟

لادۆ بوو. سەروسیمای خەمناکی"ڤلادیمیر زاخارڤیچ"، یادی ڕابوردووی پڕ تێکۆشانی زیندوو کردەوە.

ـ نایناسم!

ـ هەر قەت نەتبینیوە؟... لە کارگاکان... لە شەقامان... بە ڕاگوزاری؟

ـ لەوانەیە لە شاقامێک دا بینیبێتم، بەڵام بە ناسین، نایناسم!

ـ ئەدی ئەمەیان کێیە؟!

بوگدان کنونیانتس بوو.

ـ ئەمەشیان ناناسم!

سێهەمینیان، پیوتر چۆنیاتۆڤ بوو.

ئەمەیان کێیە؟

ـ نایناسم!

ـ ئاخر ، مەگەر ئێوە لە کارگای "شیبایۆڤ" دا پێکەوە هاوکار نەبوون ؟!

ـ نەخێر ئەمەش ناناسم و قەت پێکەوە هاوکار نەبووین.

چ کەسێک "ئیسکرا"ی بۆ دەهێنای؟

ـ من گوتم نەخوێندەوارم و نازانم "ئیسکرا" چییە!

ـ ئەدی کێ دەیهێنان و بڵاوی دەکردنەوە؟
ـ من نازانم !
ـ ئەگەر نەخوێندەواری، ئەدی چلۆن ڕۆژنامەکەت بڵاو دەکردەوە؟
ـ من هیچ ڕۆژنامەیەکم بە هیچ کەس نەداوە!
ـ ڕۆژنامە نا... کتێب!... کتێبی چ کەردەن... ئەو کتێبانەی بۆ چ کەسانێک دەبرد؟
ـ کاری من بڵاوکردنەوەی کتێب نەبووە... پیشەی من ئاسنکارییە... تەنیا ئاسنکاری دەزانم!
ـ ئەگەر پێشەکەت ئاسنکاری بوو، هۆی چی بوو ئاسنکاریت نەدەکرد.
ـ دۆزینەوەی کار گەلێک گرانە... زۆرم هەوڵ بۆ دا، نەبوو!
ـ ئەدی چلۆن بەڕێ دەچووی؟
ـ نەمر نەژی!
ـ درۆ دەکەی!... تۆ درۆزنی... هەموو قسەکانت درۆ بوون ـ بە مست کوتایە سەر مێزەکەی و لە سەر جێ ڕابوو. رووبەندی ماقووڵانەی لە ڕوو داماڵدرا و چەشنی جانەوەری لێهات. نەڕاندی، جوێنی دا، تف و لیکی تێکەڵ کرد و تفی پێدادا. یەک بە ژوورەکە نەڕاندی و گوتی:
ـ لەم بەندیخانەیە دا کەس نییە هەتا سەر خۆی بشارێتەوە و دەم نەکاتەوە. لە تۆ گەلێک گەلێک سەر سەخت و لاسارترمان سندم کردووە... تۆ گەنجی و دەبێ بەزەییت بە خۆت دابێتەوە. چلۆن دەکرێ هەتا ئاخری تەمەنت لە کونجی ئەم بەندیخانەیە دا سەر کەیەوە و تێیدا بڕزێیت؟... بڕۆ

بیری لێبکەوە... تەمەنی لاوێنیت بە قسەی پڕ و پووچ فیدا مەکە!... من لێرەم و چاوەڕوانی دەم کردنەوەتم...
بە ئاماژەی دەست، پاسەوان پیلی "ئەژدەر"ی گرت و بری.
ئەژدەر، بە ماوەی یەک حەفتە لە بەندی تاکە کەسی دا مایەوە و لەو ماوەیەدا بە دیان جار بانگیان کرد و لێیان پرسی و هیچیان وەگیر نەکەوت.
دەم ژمێرەکان بە دوای یەکتر دا دەهاتن و ڕۆژ تێپەڕ دەبوون دەنگی دڵۆپەی ئاو، تەنیا دەنگێکی بوو بە گوێی دەگەییشت. چرتە چرتی داکەوتنی دڵۆپەکان بە سەر پشتی تەنەکەدا، چەشنی نەشتەری تیژ دە مێشکی هەڵدەچەقین. گەلێک جاران لە درێژایی چوارهەنگاوی ژوورەکەی دا هەر هێندە دەهات و دەچوو، کە سەرخولە دەیگرت و دەکەوت. لە کاتی هاتوچۆی ناو بەندەکەیدا، دەنگی هەنگاونانەکەی، زیندانەوانی تووڕە دەکرد و زۆرجاران لە پەنجەرۆکەی دەرگاکەیەوە بەسەری دا دەشریخاند:
ـ زیندانی بسرەوە!... هارەبەدانی مەکە!
لە دنیای دەرەوە تەواو بێخەبەر مابۆوە. یاران و هاوکارانی دەبێ چۆن بن و بە کوێ گەیشتبن؟ کەم کەمە ژمارەی ڕۆژ و هەفتە و مانگی لە دەست دەرچوو. چ ڕۆژێکە، چ مانگێکە، ڕۆژی چەندەمی مانگە؛ لە بیخەبەری دا بوو. بەندەکەی گەلێک گران و حەسانەوەی زۆر کەم بوو. زۆرجاران پشوودانی ڕۆژانە و هەواخواردنیشی لێ زەوت دەکرا و بە هەفتە ڕێگای بینینی هەتاوی لێ یەساغ دەکرا.
ماوەیەکی دوور و درێژ تێپەڕی، ڕۆژێک لە ڕۆژان، کوتوپڕ هاتن و بردیانەوە لای لاورۆڤ. لە ڕۆیشتن دا سەری دەخولاوە

و دار و دیوار بە دەوری سەری دا هەڵدەسوڕان. زۆر بە گرانی هەتا ژوورەکە چوو.

"لاورۆڤ"، حاڵی زار و پەرێشانی "ئەژدەر"ی دەزانی و دەیزانی تەنیایی و گوشاری بەندوانەکان ، کاری تێکردووە. دوای چاکوچۆنی، گوتی:

ـ دەزانم تۆ کوڕێکی بێکەسی و، کەس چاوەڕوانی گەڕانەوەت ناکا. ئەگەر بەزەییت بە حاڵی خۆت دانایە، تۆزکاڵیک دەرخەمی کەسانی تر دا ببە؛ غولام ڕەفیق و هاوکارت بوو... کوڕەکەی غولام... هیچ دەزانی چەندە بێکەس و هەژارە. دایکی دەزگیرانەکەت بۆچ ناڵێی، بێ کەس و بێدەر و بێ ئەنوا ماوەتەوە. ئەوەندە لادەس و هەژار و نەدارە، کە تەنانەت دەستی ئەوەی نەڕۆییشت تەرمی تاک کیژۆڵەکەی بە خاک بسپێرێت. چاودێری و بە خەمەوەبوونی ئەویش لە سەر شانی تۆیە... تازە لاوێکی وەک خۆت، لە دەرەوە زۆر کاری پێ دەکریت و دەتوانێ یاریکاری زۆر مرۆڤی دەستەوەستان ببێت... جێگای چاپخانەکەمان پێ بڵی و بەس! کەس بەمە نازانێ؛ تەنانەت ئێمە لە ڕاپۆرتەکەی تۆیش دا نایینووسین.

دەنگی "لاورۆڤ" زۆر بە کزی بە گوێی "ئەژدەر" دەگەییشت. ئەژدەر پێی وابوو، دەنگی گوتوبێژێکە و لە ژوورەکەی دراوسێ بە گوێی دەگات. بێدەنگ دانیشتبوو. بە وردی سەیری سەر و پۆتەڕاکی "لاورڤ"ی دەکرد. لاورۆڤ هەر ئەوەندە دزێو و ناشیرین دەهاتە بەرچاوی، کە لێی هەستا و بە هەموو توانایەوە گرماندی بە سەری دا:

ـ هەی تف لە ڕووت چەپەڵی پیاوکوژ!

دوای ئەم تف و نەفرینە، ئیتر نەیزانی چی لێ بەسەرهات. بۆ کوێیان برد، چییان لێ کرد و چی بەسەرهات. هەر تەنی ئەوکاتەی کە چاوی کرەوە و تۆزکاڵە هۆشێکی هاتەوە بەر، گوێی لێ بوو دەیانگوت:

ـ خۆی مراندووە...

ـ گەورەم نۆبەتێیەتی و هەموو لەشی دەڵێی سکڵی ئاگرە!

ـ هەڵیگرن و بیخەنەوە بەندی تاکەکەسی!

ـ گەورەم لە بەند دا دەمرێ... پێویستی بە دوکتۆر و دەرمان هەیە...

"ئەژدەر"یان بردە دەرمانخانەی زیندان. چەند ڕۆژێک لە ژێر چاوەدێریی دوکتور دا مایەوە و دەرمان کرا. ئێوارەیەک، چاوەکانی کردنەوە و چاوی بە دەور و بەر دا گێڕا. لە ژوورەکە دا هەر خۆی بوو. گەلێک بێ تاقەت و دەردەدار بوو. دەمی وشک و دەست و پەلی بێ توانا بوون. چەندێک هەر بەمجۆرە مایەوە و کەس نەهاتە سوێی و کەس پرسیاری لێ نەکرد. بەخۆی گوت" بڵێی جارێکی دیکەش بۆم هەڵکەوێت، لە ناو مرۆڤ دا بژیم و لە باوەش مرۆڤ دا بمرم؟... خۆش نییە لێرە و لەناو ئەم جانەوەراتە دا ژین بەسەر بردن!

ـ ئەوە چاوت کردنەوە!... ئیتر مەترسی لاچوو!... هومێدی ژیانەوەت زۆر کەم بوو براکەم.

کابرا نەزمی دەستی "ئەژدەر"ی گرت. ئەژدەر گوتی:

ـ من زۆر ناساز بووم دوکتۆر...

دوکتور بە ئەسپایی گوتی:

ـ ئێمە بۆمان نییە دەگەڵ زیندانییەکان تۆقە بکەین، بەڵام من ئەمە بە ئەرکی خۆم دەزانم هەندە شتێکت پێ بڵێم...

کوڕم، تۆ ماوەیەکە لێرە کەوتووی و کەمووسکە توانایەکت هاتۆتەوە بەر... ئێستا مانگی ئووتە و وەرزی گەرما داهاتووە ـ دوکتۆر بو گویّ دانی ترپەی دڵی "ئەژدەر"، گۆشییەکەی بە سەر پەراسووی دا خزاند ـ هەناسەی تەواو هەڵکێشە بزانم! ... باشە... زۆر باشە... گویّ بگرە! زۆر ڕۆژان کیژێکی چارشیو بەسەر دێت و پرسیاری تۆ دەکات... ڕۆژێک لە شەقام دا گرتمی و لەبەرم پاڕاوە کە هەواڵێکی تۆی پێ بدەم... کچێکی ئازەرییە و گەلێک زیت و زانایە... من نازانم لە کوێی زانیوە کە من لە بەندیخانەی "بابیل" دا وەک پزشک کار دەکەم... هەڵگەڕێوە با بزانم هەناسە چۆنە ـ مانگی ڕابوردوو سەیر هەنگامەیەک بوو وڵات شیوا. هیچ بەندیخانەیەک نەماوە جێگای تاکێکی تری هەبێت. بە زەبری فیشک و بە نووکی ڕمب و بە گۆشەی زیندان خەڵک دەترسێنن...

دوکتۆر هەستا و چاویلکەکەی کردە چاو و دەرمانێکی دە مستی "ئەژدەر" نا و گوتی:

ـ ها بگرە ... ڕۆژانە دەنکێکی بخۆ... بۆ لابردن کەمهێزی و کەم خوێنی باشە. حاڵت بێتەوە جێ، ڕاتدەگوێزن، بۆ کویّ، خۆیان نەبێ کەس نایزانێت.

دوکتور وەدەرکەوت و ئەژدەر کەوتەوە سەر یادی هاوڕێیانی. لەمە دڵنیابوو، ئەو کچە ئازەرییەی شوێن سەری هەڵگرتووە و دەگەڵ دوکتۆر دواوە، جگە لە "ئامینە" کەسی تر نییە. ئامینەی ڕوح سووکی خۆش ڕەوشت، چەشنی "میرزاحسێن"ی باوکی، ئازا و تێکۆشەرە. کەتەوە سەر وتەی دوکتۆر؛ ڕایدەگوێزن، بەڵام بۆ کویّ، خۆیان نەبێ کەس نایزانێت.

ئەژدەر، دوای سێ ڕوژ مانەوە لە نەخۆشخانە، ڕاگوێزرایە بەندێکی چەند کەسی و لە تاکە کەسی ڕزگاری هات. لە بەندی تازە دا شەش بەندکراوی تێدا بوو. مانگی سەپتامبەر بوو. ڕۆژانە بەپێی بەرنامە، نیو کاتژمێر هەواخۆرییان هەبوو. لەو سی خولەکە دا، تاوێکیان وێدەکەوت و بایەکیان بە سەر دادەهات. قسەکردن و گەپ لێدان دەگەڵ هاوبەندەکان، هەر وەها هەوا خۆری و هاتن و چوونی نیوسەعاتە، کەمتاکورتێک خەم ڕەوێن بوون و لە باری دەرونییەوە یاریکاری بوون. بەم ئاخر تۆقەیە و بەو جوێن و تف پێدادانە، لاورۆف دەستی لە بەرۆکی بەر دابوو. لە بری لاورۆف، جار جارە، دادوەرێکی تر بانگی دەکرد و هەر ئەو پرسیارانی لێدەکرا، کە لاورۆف لێی کردبوو. ئەویش هەر وەرامانەی دەداوە، کە لاورۆف بیستبووی و نووسیبوونی.

بەندیخانە پڕی زیندانی سیاسی بوون. لە پەنجەرۆکە و لە دالانی بەر ژووری بەندەکانەوە هەر دەنگی سروود بوو دەهات و تێیاندا بڵاو دەبۆوە. دروشم و سروود بەریان پێ نەدەگیرا و بەندەوانەکانیشی پێ ڕاهاتبوو. لە هەواخۆرییەکان دا گەلێک هاوخەبات پێک گەیشتنەوە و خەمی تەنیایی کەم و کەمتر بۆوە. هەتا یەکێک لە هاوبەندەکان بۆ سەرخوێندنەوە بانگهێشتی ژووری دادوەر دەکرا، هاورێیان دڵیان پێ دەداوە و ورەیان بەرز دەکردەوە. ئیتر بەندەوانیش وەکی جاران ڕوو گرژ و مرچ و مۆن نەمابوون؛ وەک بڵێی ئەوانیش ترسی ڕووخانی ڕژێمیان بە دڵ داهاتبێ، زۆر شتیان دەبینی، بەڵام بە نەدیویان دادەنا و پشت گوێیان دەخست. بەندیخانەی "بابیل"، هەر

ئەوەندەیان کرێکاری تێکرد، کە هەڵواردن و پارێز و پاوانکردنیان لە کردن دا نەبوو. هەر کرێکارێک دەکەوتە بەندیخانە، کۆشێکی خەبەری خۆشی بۆ یاران بە دیاری دەهێنا. خەبەرەکانیش بە یەک ڕۆژ، بەهەموو بەندەکان دا بڵاو دەکرانەوە. خەبەری لێکۆڵینەوە و سەرخوێندنەوەی تاکی زیندانیش، هەر دوای چەند ڕۆژێک بە گوێی گشتیان دەگەیشتەوە. لە زۆربەی سەرخوێندنەوە و لێکۆڵینەوەی زیندانییەکان، یەکەم پرسیارەکان ئەمە بوون:"نینا" لە کوێیە، ناو نیشانی چییە... بڵاقۆکی بەرهەمی "نینا" چلۆن بڵاو دەکرێتەوە و کێ بڵاوی دەکاتەوە. ئەم پرسیارانە دەری دەخست، کە "نینا" هەر لە سەر پێیانە و لە ئەو پەڕی چالاکی خۆی دایە. ئەژدەر بە بیستنی ئەم هەواڵ و خەبەرانە زیندوو دەبۆوە و دەتگوت خۆی ڕاگوێزەری بەرهەمی "نینا"یە و شان بە شانی "ڤەڕا" ئەرکەکان بەڕێوە دەبات.

چەند ڕۆژێک بوو، زیندانییەکان، لە دەرەوەی بەندیخانەوە خواردەمەنییان بۆ دەهات. نان و سەوزە... کولیچە... پەنیری تازە و شتی ئەوتۆ. ڕۆژێک، کرێکارێکی زیندانی، پسوولە نامەیەکی دە مستی ئەژدەر نا، کە لە ناو نان"گردە" دا جێگای بۆ کرابۆوە. نامەکە کەسێک ناردبووی و لەبری واژۆکردنی ژێر نامەکە، پیتی"پ"ی لە خوار نامەکە دا نوسیبوو. نامەی "پیوتر" بوو. نامەکە، سپاسنامە و ڕێزگرتن لەو توانا و تابوشتە بوو، کە زیندانی لە دەمی ئازار و ئەشکەنجە دا، سەری شۆڕ نەکردۆتەوە و بە خۆڕاگریی بوێرانەی خۆی، نهێنییەکانی کۆمیتەی کرێکاری پاراستووە.

مانگێک دەبوو ئەژدەر لە ژووری چەند کەسی دا بەند کرابوو، ڕۆژێک بانگیان کرد و بردیانە ژووری دیداری خزم و کەسان. ئەژدەر، لە پشتی میلەی ژوورەکەوە چاوی بە "ئامینە" کەوت. لە دیتنی ئامینە دڵی پشکووت، بەڵام سەر و سیمای "ئامینە"ی ڕەزاشیرین لە ژێر خەرمانەی خەم دا شکابۆوە. سەیرە!... ئەو سیما جوان و دل ئەنگێوەی جارانی ئامینە چی لێهات؟.. ئەو شەنگە کچەی کە دەتگوت پەڕی گوڵی سەرتۆپی گوڵانە، بۆچ وای لێهاتووە؟ ئەژدەر جەرگی تەزی، بەڵام خۆی کۆ کردەوە و زەردەیەکی زۆرەملی خستە سەر لێو و بانگی کرد:

ـ ئامینە!... دادە نازدارەکەم ، خۆشەویستی خۆشەویستەکەم چۆنی؟ دایکت چۆنە؟ ئەدی پوورە "ماریا"ی ماڵوێرانی من ؟...

ئامینە بە هەناسەسواری وەرامی داوە:

ـ نەخۆشی و ئازارەکەت دڵی هەموومانی خەمبار کرد ئەژدەر! بەڵام دەبینم باشتری... خەبەری ئازادبوونت کەی شادمان دەکاتەوە ئەژدەر؟!

ـ ئامینە گیان خەبەری خۆتان... خەبەری باوکت.. دایکت.. پوورە ماریا.. ئەکبەر؟ چۆنن؟ چیدەکەن؟

ـ دوای شەهیدبوونی "ڤەرا"، پورە ماریا، هەر دەتوانم بڵێم ماوە... بەڵام ئەکبەر بۆی بۆتە کوڕێکی شیرین و جێگای ئەژدەر و "ڤەڕا"یشی پڕ کردۆتەوە... لە باوکمەوە هیچ هەواڵیکمان بۆ نایە، نازانین ماوە یان مردووە. کەس ڕاستمان پێ نابێژێ و لە تاریکایی داین...

ئەسرین لە چاوەکانی ئامینە دا تررووسکەیان هات و فرمێسک بە سەر ڕوومەتەکانی دا وێڵی داخزین بوون.

ـ ئەژدەر ئەوە کەمێکم خواردەمەنی بۆ هێناوی . بەهیوام بە گیانت خۆش بێ...

یەساوڵەکە قیڕاندی:

ـ کاتی قسەکردنتان تەواو... بۆ دەرەوە ... دەی!

ئەمینە لە ئاخر قسەکانی دا گوتی:

ـ سپاردیان پێم، کە پێت بڵێم لە قەڵای "مەتخ"دا ڕەفیق "لادۆ کەتەسخۆلی"یان تیرەباران کرد. وریای خۆت بە!... دەور و بەرتان گورگەمێشی تێدایە. لە ناو نانەکەت دا نامەی خۆت و هاوڕێیانی تێدایە... وریای خۆت بە ... بە کامەرانیت دەسپێرم...

خەبەری شەهیدبوونی ڕەفیق "لادۆ" بەندیخانەی "باییل"ی هەژاند. لە هەموو چاوەکانی بەندیخانەی مەزنی باییل دا، دەنگی سروودی شۆڕشگێرانە و دروشمی "مەگ و نەمان بۆ دەزگای داپلۆسێنەر... سەرکەوتوو بێ بزووتنەوەی شۆڕشگەرانەی کرێکاری و ..." بە هەموو لایەک دا دەگەڕا.

چەند ڕۆژێک بە سەر هاتنی ئامینە و خەبەری شەهیدبوونی "لادۆ" دا ڕابورد، دەرگای ژووری بەندیخانەکەی ئەژدەر کرایەوە و پیاوێکی بە بەژن و بالایان تێکرد. لە یەکەم دیدار دا، ئەژدەر، میوانی تازەی ناسییەوە. ئەو، یەکێک لە تێکۆشەرانی شاری تفلیس بوو، کە وەک یاریکاری چاپخانە ڕەوانەی شاری باکۆ کرابوو. پیت چێن و کرێکارێکی شارەزای دەزگای چاپخانە بوو. لە چاپخانەی "نینا" دا پێکەوە بووبوونە دۆست و هاوکار. بە دیتنی میوانی تازە، دڵی کرایەوە، بەڵام نە ئەژدەر و نە میوان، هیچکامێکیان وەڕووی خۆیان نەهێنا و هەر وەک نەدیو نە ناسان تۆقەیەکی

سووکیان دەگەڵ یەکتر کرد و تەواو. شەوێک، ئەودەمەی کە لە خەوتنی بەندییەکان دڵنیا بوون، میوانی تازە دەمی بردە نزیگ گویچکەی ئەژدەر و گوتی، لە بەندیخانەی "مەتخ"ی شاری "تفلیس"ەوە ڕاگوێزراوەتە بەندیخانەی بابیل. ئەژدە زۆر بە ئەسپایی لێێ پرسی:
ـ خەبەری تیرەباران کردنی هەڤاڵ لادۆ ڕاستە؟!
ـ بەڵی، من و وانۆ ستروۆڤا و هاوڕێیەکی دیکە، بەناوی "ئەلی یۆڤ" پێکەوە هاوبەند بووین...
ـ بۆچ مەگەر "وانۆ"ش لە قەڵای"مەتخ" دا زیندانییە؟
ـ بەڵێ، دەزگای پاراستن بو زانیاری دەرکێشان لە "لاۆ"، "وانۆ ستروۆڤا"یان لە بەندیخانەی "بابیل"ی باکۆوە ڕاگواست و کریانە هاوبەندی "لادۆ". ماوەیەک لێیان خەفتان و ڕووبەڕووی یەکتریان ڕاگرتن و بە زۆرەملی کردیان بە هاوکار و هاوتاوان، بەڵام هیچیان ملیان نەدا و پێیان داگرت کە قەت یەکتریان نەناسیوە.
لادۆ، لە بەندیخانە دا دەگەڵ گەنجێکی هەڵسوڕاو دەبێتە دۆست، کە بە تۆمەتی پیاوکوژی، بەندی هەتا هەتایی بەسەر دا سەپابوو. دۆستایەتیی لادۆ و کوڕەگەنجەکە، هەتا پلەی برایەتی دەچێتە سەر. کوڕەگەنجەکە لە بەندیخانەی قەڵای "مەتخ"دا، وەک پیت چێن و بەرپرسی چاپخانە و کتێبداری زیندان کار دەکات و گەلێکیش دەستڕۆیشتوو دەبێ. هەر ئەو دۆستە بەڕێزەش، بە یاریکاریی هەواڵانی خۆی لە دەرەوەی زیندان، ئەدەبییاتی مارکسیستی بۆ لادۆ دەکێشێتە ناو بەندیخانە و ناهێڵێ لادۆ کەمایەسی ببینێت. ئیتر ئەو بەندەی کە لادۆ تێیدا دەژیا، چەشنی زانکۆی لێهاتبوو. بۆ

ڕێنوێنی و بەرزکردنەوەی زانیاریی هاوبەندەکانی، سرەوتی نەبوو. لادۆ بۆ هاوبەندەکانی وەکی مامۆستا و ئامۆژگار، کاری دەکرد و نەدەوەستا. لە ڕێگای کورەگەنجەکەوە، نامەی بۆ یارانی دەنارد و نامەی دەرەوەی بۆ دەهات. ڕۆژێک، نامەیەک بۆ لێنین دەنووسێت و بەڵێن لە دۆستەکەی وەردەگرێت، کە نامەکەی بۆ بگەیەنێت. وا هەڵدەکەوێت و ڕۆژی بەڕێ کردنی نامەکە، دەزگای پاراستن هەموو بەندەکان کۆنترۆل دەکات و نامەی "لادۆ" دەکەوێتە دەستی دەزگای پاراستن. لادۆ بە تاوانی نامە ناردن، دەکەوێتەوە ڕەشە چاڵی تەنیایی و ماوەیەک لەوێ دا ڕادەگیرێت. لە ڕەشەچاڵەوە بۆ بەندی تاکە کەسی و ئاخرسەر قەراری ڕاگواستنی بۆ بەندیخانەی نیزامی بۆ دەردەچێت، بەڵام دەزگای پاراستن و بەرپرسی زیندان ئەم ڕاگۆاستنانە بێ سوود دەبینن و باشترین ڕێگە چارە، بڕیاری تیرەباران کردنی بۆ دەدەن.

ڕۆژی حەڤدەی مانی ئووت، جەماعەتێک ئاسۆڕی، بۆ دیداری ئازیزانی زیندانیکراویان لە سالۆنی چاوەڕوانی دا ڕادەوستابوون. لادۆ، لە پشتی میلەی زیندانەوە دەگەڵ چەندێکیان بە زمانی ئەرمەنی ملی لە وتووێژ نا. دوو چەک بەدەستی بەرامبە، بۆیان لە فیتفیتۆکە دا و گوڕاندیان بە سەری دا. لەوان هەڕەشە و لە "لادۆ"ش بێ گوێیی. من و "وانۆ" و "ئەلیلۆڤ" زۆری لە بەر پاڕاینەوە کە واز بێنێت، بەڵام نەیکرد؛ تۆ مەڵێ ئەمە شانۆیەک بوو بۆ کوشتنی لادۆ؛ دوو چەک بەدەستەکان سێرەیان لێگرت و بە جووتە تفەنگیان لێ ئاگر دا. لادۆ لە بەر چاوی ئێمە و هەموو بەندییەکان دا

شەهید کرا. باوکی بۆ وەرگرتنەوەی تەرمەکەی هاتە زیندان، بەڵام تەرمەکەیشیان ڕادەستی باوکی نەکردەوە و لە حەوشەی زیندان دا ژێر خاکیان کرد. سەرۆکی بەندیخانی، پێنج مەنات و مانگێک پشوودانی بە دەستخۆشانە وەرگرت.

دوو هاوڕێی زیندانی، بە خەمی لە دەستدانی "لادۆ"وە، هەتا ڕۆژ نەخەوتن.

ژیان لە بەندیخانەدا تاڵ و پڕ لە خەمە. ژینی بەندی، ڕۆژ بە ساڵێکە و لە بیست و چوار دەمژمێری شەو و ڕۆژ دا، کاتژمێر بە بارستایی ساڵێک خۆی لەبەر یەک دەکێشێتەوە و کات تێپەڕ نابێت.

ڕۆژەکان بە دوای یەکدا تێپەڕین و ئەژدەر لە بەندیخانەدا بە هومێدی ڕزگاری شەوەکانی بەڕۆژ دەگەیاندن. جارانی جار بردیان و دە ڕەشە چاڵیان ئاخنی و لەو دەریان هێناوە و دە بەندی تاکەکەسەیان هاویشت. بۆ ڕووخاندنی وردەی بەرزی، لەم بەند بۆ ئەوی تر و، لەم گۆڵمەز بۆ ئەو گێچەڵ، بردیان و هێنایان.

نۆ مانگ بەسەر بەندکردنی "ئەژدەر" دا تێپەڕی. لە ماوەی ئەم نۆ مانگەدا، بەندیخانەی "بابیل" چەشنی شەمەنەفەر، سەفەربەری تازەی تێخزا و هی کۆنی لێ ڕۆییشت. دڵی "ئەژدەر"، ئارەزووی ئازادی پێدادەگەڕا و یادی سەردەمی تێکۆشانی شۆڕشگێرانەی بە گەرمی بانگی دەکرد. چەند خۆشە بە "نینا" شاد ببمەوە و دەگەڵ هەڤالان ڕۆژ هەتا شەو سرەوت نەدەین و دەزگای دەسەڵاتدار گێژ و وێژ بکەین... "نینا" دەبێ لە چ حاڵ دابێ؟... یارانی "نینا" دەبێ چی بکەن؟... کار و باریان چلۆن دەچتە پێش؟ هەتا کەی و کەنگێ

ئەم چوار دیوارە تەنگە جێ و مەکۆی من بێ؟... من لەم جیهانە تەنگەبەرە دا هەڵناکەم... ڕێگای ئازادبوون دەبێ بدۆزمەوە و ئازادانە بژیم...

سەرەتای مانگی ئاپریل بوو. ڕۆژێکی خۆش هەوای بەهاری دەمی ڕازانەوەی سروشتی ڕزگاربووی ژێر ستەمی زستان بوو. لە نووسینگەی بەندیخانەوە ئەمربەرێک هات و ئەژدەری دەگەڵ خۆی برد. لە ڕێگادا، ئەمربەرەکە گوتی ناسیاوێکت هاتۆتە سەردانت، چاوگەلت ڕوون!

ئەژدەر لە پشتی شیشی دیواری ئاسنەوە "ئامینە"ی چاو پێکەوت و چاو و دڵی گەش بۆونەوە. ئەمجارە هەر تەنێ ئامینە نەبوو، "گوڵارا خانم"یشی دەگەڵدا بوو. بسک و ئەگریجە خاوەکەی گوڵاراخانم ، بەفری پەژارەیان بەسەر دا باریبوو. دەور و بەری چاوە جوانە مەستەکانی، بە خەرمانەی چین و چرووکی خەمباری داگەڕابوون و هەرەسی پەرێشانی پیری کردبوو. "ئامینە"ش لە جاران کز و شکاوەتر دیاری دەدا. ماوەی نیو کاتژمێر پێکەوە دوان. بەڵام سەیر ئەمە بوو، کە یەساوڵی چەک بەشان چی نەدەگوت و ڕێگای وتووێژی لێ نەدەبڕینەوە. یەساوڵەکە پیاوێکی بە ساڵاچووی سەر و ریش چەرموو بوو. لە پاڵ دیوار دا وەنەوزی دەدا و جار جارەش چاوێکی هەڵدەهێنا. ئەژدەر پێی وابوو ناسیاوە و لە شوێنێک دا یەکتریان بینوە. ئامینە بە دەرفەتی زانی و بە ئەسپایی گوتی:

ـ منیش دەگەڵ "نینا" بووم بە دەستەخوشک و کارەکانمان پێکەوە ڕادەپەڕینین... بۆ هەر شوێنێک بمنێرێت، بۆی دەچم و بۆی دەگەڕێمەوە...

ـ "نینا" چۆنە؟... گیازی بەنازی چۆنە؟
ـ باشتر لە جارانە... دەستپوختەکانی ڕەنگین ترن ...
ـ سڵاوم بۆ هەموو یاران و هیوای سەرکەوتنی "نینا"... وریای خۆت بە ئامینە گیان...
کاتەکەیان کۆتایی هات و لێک هەڵبڕان.
ئێوارە، بەر لە تاوپەڕانان، هاتن و "ئەژدەر"یان بردە بەشی پاراستنی زیندان. دەرگایان بۆ کردەوە و بردیانە ژوور. "لاورۆڤ" لە پشتی مێز دانیشتبوو. یەساوڵە پیر و خەواڵووەکەش لە ژوورەکە دا ڕاوەستا بوو. ئەژدەر بە وردی سەیری یەساوڵەکەی کرد و ئەودەم زانی ئەم نابەکارە بەدفەڕە، هەر ئەو "جغجغە"ی جارانە و خۆی لە ژێر ڕیش و پەشم دا شاردۆتەوە. واق وڕمانی ئەژدەر لە بینین و ناسینەوەی "جغجغە" بۆ لاورۆڤ، موژدەی سادمانی بوو.
ــ ها بزانم ئەژدەر!... ناسیتەوە؟... کۆنە ناسیاوی لەمێژینەت هاتەوە یاد؟!
ـ گەورەی بەڕێزم!...ئەوان منیان نەناسی، بەڵام ئەژدەر خۆی دەزانێ کە گوێچکەکانی من موویان لێ لار نەبۆتەوە و وەک جاران هەستیار و بەکارن...
ـ بڵێ بزانم "ئەژدەر" و ئەو خانمانەی هاتبوونە سەردانی ئەژدەر، باسی چییان دەکرد و لە چی دەدوان؟
ـ کیژەکە دەیگوت کە "نینا" باشتر لە جارانە... دەستپوختەکانی ڕەنگین ترە.
و بۆ هەر شوێنێک بمنێرێت، بۆی دەچم و بۆی دەگەڕێمەوە.
لاورۆڤ ، بە ئەوپەڕی تووڕەییەوە، مستی لە بەر دەموچاوی ئەژدەر هەڵسووڕاند و گوتی:

ـ ئەو کچە کێ بوو؟... لە کوێ دەژی؟.. ناوی چییە؟... بێژە پێم .. زوو!

ئەژدەر بەبێ ئەوەی کە توورەیی و مست ڕاوەشاندنی لاورۆڤ بە شت بزانێ، زۆر هێدیانە وەرامی داوە:

ـ دەیناسم، بەڵام ناوەکەی نازانم و، نازانم لە کوێ دەژی... سەردەمی کرێکاریم جار جارە دەهاتە کارگە و شتومەکی دەفرۆشت... من لەوێوە دەیناسم و تۆزە حەزێکیشم لێ دەکرد ، بەڵام بێ جوابی هێشتمەوە...

ـ خۆشەویستی؟!... کوا خۆشەویستی لە مەسلەکی ئێوە دا ماوە؟!

ئەژدەر بێدەنگ مایەوە. هەرچی پرسیاری لێکرد و بەسەری دا شریخاند، وەک دەگەڵ دیواری بێ، ئەژدەر گوێی نەبزووت و هیچی نەگووت.

سەرلەنوێ ڕایان گواستە ڕەشەچاڵێکی تاریکی بۆگەن. ماوەیەک لە ڕەشەچاڵ و دوایە بۆ بەندی تاکە کەسی و لەوێوە بۆ نەخۆشخانە. ئاخرسەر هێنایانەوە پاڵ چەند دیلی دەستبەسەر کراوی هەژار.

ئەودەم کە لە نەخۆشخانەدا کەوتبوویە ژێر چاوەدێریی پزیشکی، ئەژدەر بە کەلێن لەبەر دوکتۆ پاڕایەوە کە ئەگەر چاوی بە ئامینە کەوت، پێی بڵێ نەیەتە سەردانی کە مەترسی لە ڕێدایە.

ڕۆژەکان تێپەڕین و مانگی بەسەر داهات و لە ئامینە هیچ هەواڵێک نەهات. وا دیار بوو، کە ئەمجارەش دوکتۆر بە فریایان گەیشتووە و لە سای دڵسۆزی ئەوەوە گیانی ((ئامینە)) پارێزراوە.

بەندیخانە لەبەر ژمارەی زۆری زیندانی ژاوەی دەهات. بۆگەن و هەڵم و هالاوی مرۆڤ خنکێن لە دالان و هۆڵ و ژووره بچووکەکان دا هەناسەیان لە سنگ دا قورس دەکرد. لێکۆڵینەوە و سەرخوێندنەوەی تازەگیراوان، ئازار و ئەشکنجەیان بۆ دەم کردنەوە و دەداو خستنی هاوڕێیان، هاوار و ناڵینی بریندااران و تەنگەبەری و نەبوونی جێگای دانیشتن و ڕازان و خەوتن، گیانی زیندانیانی دەتاساند.

ئەژدەر، لە هەمبەر هەموو تەنگ و چەڵەمە و لێدان و ڕەشەچاڵی تەڕ و بۆگەن، لە دەروون دا خۆی بۆ ئازادبوون ساز دەکرد و ورەی خۆی بەرز ڕادەگرت. ئەوەی ڕاستی بێ، ئەژدەر هەر لە دەمی منداڵی و هەرزەکاری و تەنانەت لە دەورانی جەوانیشی دا، دەگەڵ هەمە چەشنە تاڵی و سوێریی ژیان دەست و پەنجەی نەرم کرد بوو. هەمیشە، کەوتنی دوێنێی بۆ سەرکەوتنی سبەینێ دەکردە پردەباز و بەسەری دا تێدەپەڕی.

گەلێک جاران، لەو دەمانەی کە شەلاڵی خوێن دەیان خستە ناو ڕەشەچاڵی ئەنگوستە چاو، بە خۆی دەگوت:" ئەم دەورە تاڵە زۆر ناخایەنێت و ڕۆژی ڕوون دەبینمەوە. دەزانم ئەم شەوە و، ئەم خەونە ناخۆشە پڕ لە هاشە و پاشەیەی کە ئێستاکێ دەیبینم، سبەینێ تەواو دەبێت. بێتوو لەم بەندە ڕزگاریم بێ، هەموو ئەزموونەکانم بۆ سەرکەوتنی هەتاهەتایی خەرج دەکەم... هەر ئەم جارە ڕزگار ببم، ئیتر... ڕزگار!... چۆن ڕزگار دەبی؟ ... ڕێگای ڕزگاربوونت بە کوێ دایە؟

ڕزگاربوون لە بارەگای مێشک و خەیاڵی ((ئەژدەر)) دا یەک دەم دانەدەکەوت. خووی پێ گرتبوو؛ نانی دەخوارد بیری ڕزگاری دەگەڵ نانەکەی بوو... لە بەردەم مەحکەمە ڕادەوستا و حاکم حوکمی بۆ دەردەکرد، حوکمی قازی بە ڕزگاربوون دادەنا.

لەماوەی زیندانبوونی دا، هیچ ژوورێکی بەندیخانە نەبوو کە ئەژدەر بە مانگ تێدا نەژیابێ. هیچ ژوورێکیش نەبوو کە ئەژدەر بەبیری ڕزگاربوون، بە وردی و بە چاوی کرپیارەوە هەڵی نەسەنگاندبێت و خاڵی کزی ژوورەکەی نەدابێتە بەر لێکۆڵینەوە. لە هەموو بەندەکانیش دا، دەگەڵ هاوبەندەکانی ئەوەندە گەرم و برادەر و یەکدڵ و یەک گیان بوو، کە ترس و تەقێیان لە نێوان دا نەبوو.

شەو بە دوای شەو دا تێپەڕی و مانگی کۆن نوێ بۆوە و وەرزەکان جێگۆڕکێیان کرد، بەڵام بیری هەڵاتن لە بەندیخانە و ڕزگاربوون، بۆ کورتە دەمێکیش لە مێشکی دانەدەکەوت. هەر بە هیوای ڕزگاری خەوت و بە ئاواتی دەرچوون لەخەو خەبەری بۆوە... سەرەنجام...

****

40

مانگی ژوئەنی ساڵی 1904 بوو. حکومەتی دیکتاتۆری تزاری خۆی دە شەڕێکی دوور و درێژی ماڵوێرانکەر وەردابوو. "ژاپۆن"ەکان کۆڵیان نەدەدا و قەیسەری ڕووس بە لێشاو گەنج و لاوی گوندی و شارەکانی بۆ خۆراکی بەر دەم تۆپ ڕەوانەی گۆڕەپانەکانی شەڕ دەکرد. کۆمەڵگای رووسیە لە ژێر گۆشاری دەزگای داپڵۆسێنەر دا هانای نەفەس کێشانیان نەمابوو. دەبوایە کار بکەن و لە هەشتی داهاتی خۆیان، تەنیا مشتێکی بۆ خاو و خێزانی خۆیان بگێڕنەوە و بەشی هەرە زۆری بۆ شەڕێکی ماڵوێرانکەر خەرج بکەن؛ شەرێکی کە هیچ پەیوەندی بەوانەوە نەبوو؛ کوڕیان لە شەڕ دا دەکوژرا و ماڵ و سامانیشیان بەفیڕۆ دەڕۆییشت.

هەر لەم هەلومەرجە ئەستەمە دا،"بەڵشڤیک"ەکان لە هەر هەنگاوێکی سیاسی دا باوەڕی چەوت و هەڵوێستی خاوی"مەنشڤیک" و "شەندریکۆڤ"یەکانیان بۆ کرێکار و ڕەنجبەر و خەڵکی هەژار دەخستە ڕوو. هەلپەرستی و باوەڕی هەڵەی پڕ لە ساختەکاریی ئەوانیان سوور دەکردەوە و نەخشی بەتاڵی ئەوانیان وەک نەخشی سەر ئاو، بە ئاو دا دەدا.

"نینا" ڕادەی بەرهەمی زۆرتر و داوێنی چالاکییەکانی هەراوتر ڕۆیشتبوو. ئیتر هۆدەی تەنگ و تاریکی مەڵبەندی "تازاپیر"، بۆ "نینا|ی چالاک فرە بچووک بوو. ئەگەرچی

هەندە خەباتکارێکی وەک ئەژدەر کەوتبوونە بەندیخانە، بەڵام لە سای تێکۆشانی بێ وچانی خەباتکاران دا، جێی دەستی گیراوانیان پڕ کردبۆوە و چاوترووکانێکیش هەدادانیان نەبوو. بەپێی بڕیاری گشتی، جێ و ڕێی "نینا" دەبوایە بەرفرەوانتر بکرابایەوە و شوێنێکی شیاوتریان بۆ ڕاخستبایە. دوای گەڕان و چاو لێکردنی گەلێک ماڵ و گەڕەکەکانی شاری باکۆ، لە شەقامی "کەرپیچنی"دا ماڵی ژمارە "١٠٢"یان پەسند کرد. ماڵەکە، بە ملکایەتی هی"ئاغایۆڤ" ناوێک بوو کە خەڵکی گوندی "فاتمایی" بوو. ماڵەکەی "ئاغایۆڤ"، شانی بە شانی دیوارێکی بەرزی بەردینی بەندیخانەیەکەوە بوو، کە شەو هەتا ڕۆژ، پۆلیس و کەسانی بەشی پاراستن لە بەر دەرک و دەروازەکەی دا هەس هەس و پاسەوان ڕادەوستان.

ڕۆژێک لە ڕۆژان، چەند کەسێک بە گالسکەوە هاتن و سەردانی ماڵی "ئاغایۆڤ"یان کرد. دوای دەستومشتاق و چاکوچۆنی و خۆناساندن ، خۆیان بە تاقمە بازەرگانێکی"تفلیس"ی ناساند، کە خەریکی هاوردە و هەناردەی کەلوپەلی جۆراوجۆرن. بە ئاماژەی دەست بەرەو دەر، گوتیان:

ـ ئێمە بەم گالسکەیەی کە لە بەر دەرگامان ڕاگرتووە، کەلوپەلی ناو ماڵ بە کۆڵانان دا دەگێڕین و دەیفرۆشێن. بەنیازین کەلوپەلێکی زیاتر ڕاگوێزینە شاری باکۆ بو لە شوێنێک دا وەک کۆگا دای بنێین و هاتوچۆمان کەمتر بکەین. خۆت دەزانی کە هاتوچۆ کردنی زۆر، بۆمان گران تەواو دەبێت و قازانج سەری دەسمایەکەمان دەخوا. ماڵەکەی تۆ لە هەر

بوارێکەوە بۆ ئێمە و بۆ کار و کسبەکەمان جێیەکی باش و بە مەتمانەیە... ئەگەر دەگەڵمان بسازێیت، ئەوە هەر ئێستێکە پێش کرێ و پارەی مانگێکیش پێشیکەی دەدەین. "ئاغایۆڤ" پێی وابوو لە ئاسمانانەوە بە سەری دارژاوە، هەر گورجێک دەستی نایە ناو دەستیان و پارەی وەگرت و کلیلی پێدان.

بازەرگانەکان، "پیوتر چۆنیاتۆڤ" و "سیلۆستەر تودریا" و "واسیلی شنگۆنۆڤ" و چەند هاوڕێیەکی دیکە بوون. هەڤالانی ناوبراو، بە نوێنەرایەتیی کۆمیتەی کرێکارانی شاری باکۆ، ڕاگواستنی و دامەزراندنی چاپخانەی "نینا"یان وەئەستۆ گرتبوو.

دەروازەی گەورەی ماڵی تازەی "نینا" بە ڕووی شەقام دا دەکرایەوە. دەروازەی گەورەوەت دەکردەوە و بۆ حەوشەی یەکەم دەهاتی و دوو ژوور لە بەرامبەرت دا دەبیندران، کە لە ڕێگای دالانێکی باریکەوە دەچوویتە حەوشەی ژووروو. لە دوو بەری حەوشە ژوورووش دا دوو هۆدەی بەرامبەر بەیەک ساز کرابوون. لە هۆدەکەی دەستی چەپ دا دەرگایەکی لێ دەکرایەوە کە ئەو دەرگایە بۆ ژووری ئالیک و تفاقی ئاژەلانی دەبردی. وا دەردەکەوت کە "ئاغایۆڤ" سەردەمانێک ئاژەڵدار بووبێت و ئاژەڵی تێدا بەخێو کردبوون. ژووری تفاق، هەتا نیوەی قەدی ژوورەکە، باقە گیان تێدا هەڵچندرابوو. لە پشتی ژووری تفاق دا، دەرگایەک بە سەر شەقام دا دەکرایەوە. بازەرگانەکان ژووری تفاقیان بە گژ و گیا و باقە وێنجەکانیشەوە لە "ئاغایۆڤ" هەڵگرتەوە. لەو ژوورەدا، ئامێری نەوژەن کردنەوەی گالسکە و ئامرازی ئەسپ و بارگینانیان تێدا هەڵچنی. چەکوش و دەزگای ئاسن

کوتانەوەیان لە بەرێکی ژوورەکە دا هەڵچنی. لە سەر ڕفە و تاقەی ژوورێک دا هەندێکیان کتێبی جۆراوجۆری بازەرگانی و چەند کۆنە کتێبی ئایینیشیان دانا.

یەک دوو ڕۆژان سەرگەرمی ئاسن کوتانەوە و نەوژەن کردنەوەی چەرخی گاریێ و گالسکان بوون و دەنگی تەقوتۆقی چەکوش و دەزگایان ڕێیە ڕۆژێک دەڕۆییشت. وەستاکارەکان لەو چەند ڕۆژەدا، لە بەشی بنەبانی تەویلەکەوە، خەریکی هەڵکۆڵین و سازکردنی ژێر زەمێنێک بوون کە چاپخانەکەی تێدا جێگیر بکەن. ڕۆژانە هەڵیاندەکۆڵی و شەوانەش خۆڵەکەیان دە توورەکان دەکرد و بۆ بەیانی بە گالسکە لە شوێنی دورەدەست هەڵیاندەڕشت. ئەوان کاری خۆیان زۆر بە ڕێکوپێکی بەڕێوە دەبرد و نەیاندەهێشت سەرە موویەکیش هەڵەی تێدا بەدی بکرێت و شک بزوێن بێ. قووڵایی ژێر زەمینەکە گەیشتە دوو مەتر، ئەمجار دیواری خشتیان بۆ هەڵچنی و ژوورێکی ڕەختەی جێدا‌ریان تێدا ساز کرد. بۆ ڕێگای چوونە ژوور و هاتنە دەریش، لە ژوورۆچکەی پشتی کادێنەکەوە، شوێنێکیان لە دیوارەکە هەڵبژارد، کە لەو دیوی دیوارەکەوە دۆلابچە و جێگای هەڵچنینی پێخەف لە ڕەگەزی تەختەیەکی ساغ و پتەوەی لێ سازکرابوو. ئەوان، دەرگایەکی بچووکیان لە جنسی کۆمۆدەکە بۆ ساز کرد، کە ئەو دەرگایە و دۆزینەوەی ڕێگای چاپخانەکەش زۆر بە زەحمەت بوو. ئەو دەرگا نهێنییە، لە ڕێگای چەند پێپیلکەیەکەوە هەتا ژووری چاپخانەکەی دەبردی. ژووری کادێنەکە ، لایەکی بە باقە وێنجە و گزرە و تەنەکەی پڕ لە جۆی ئاژەڵان گیرا بوو و

بەرێکی تریشەوە، بە هەمە چەشنە ئامێری دارتاشی و ئاسنگەری و کۆنە تەگەری گاریێ و گالسکە، کونبڕ کرابوو.

ژورەکان ڕاخران و حەوشە و حەسارەکان خاوێن کرانەوە و ئەمجار بەرە بەرە ئامێر و ئەسبابی ماشێنی چاپی ڕاگوێزران و لە ڕێگای نهێنییەوە ڕەوانەی ژێر زەمین کران. لە ماوەی چەند ڕۆژێک دا، ئەجزای دەزگای چاپی سوار کرانەوە و ماشێنی چاپی بە دەنگێکیێ مەنگ وەگەڕ کەوتەوە.

((نینا)) ، چالاکانەتر لە جاران، دەستی پێکردەوە. لە مەڵبەندی((ئیچەری شاری))ش دا چاپخانەیەی "نادیا" دامەزرا. "نینا"، سەرەڕای ئەرک و ئەسپاردەکانی خۆی، دەستی هەرەوەز و هاریکاریشی بەسەر "نادیا"ی خوشکە چکۆڵەی خۆی دا دێنا. ئەندامانی کۆمیتەی "باکۆ"ش چالاکتر لە جاران، هەرچەند ڕۆژێک لە شوێنێک دا کۆ دەبوونەوە و بار و دۆخی ڕۆژیان لێک دەدایەوە و هەڵوێستی نوێیان دەگرت و بانگەوازی تازەیان بە وڵات دا بڵاو دەکردەوە. لە کۆبوونەوەکانیان دا، سەرەڕای کار و بەرنامەی ڕۆژانەی شەقام، بەرنامەی پەیوەندی دەگەڵ هاوڕێیانی بەندیخانەکان و ڕوخساندنی هەل و دەرفەتی ڕزگارکردنیانیشیان لە ڕۆژەڤ دا بوو. لە ئاخر بڕیار دا، دوو هاوڕێی تازەلاوی هەڵسوڕاو، بۆ دنیای ئەو دیوی دیواری زیندان هەڵبژێردران، کە ئەو دووە، یەکیان"ئەکبەر"ی کوڕی غولام و ئەوی تریان "ئامینە"ی کچی میرزا حسێن بوو.

ساڵێکی دوانزدە مانگی بەسەر زیندانی بوونی"ئەژدەر" دا تێپەڕی. ساڵێکی پڕ لە ئازار و لێدان و سووکایەتی و ترس و تۆقاندن؛ سیاچاڵ، تاکە کەسی، لە سەر پێ ڕاگرتن، ئاو

بەسەر داکران و لە ژووری تاریک و تەڕ و سارد دا ڕاگرتن، پەل و پێ بە زەنجیری و کەلەپچە کردن و دەیان چەشنە کرداری دوور لە جوانمێری لە لایەن زیندانەوانە ترسنۆکەکان لە بەرێک و، لە لایەکی ترەوە کەمخۆراکی و نەخۆشینی بی پزیشک و بێ دەرمان، لەش و لاری بەتواناکەیان تواندبۆوە. چاوەکانی لە قووڵایی چاودانی دا ڕۆنیشتبوون. قژی سەری بەفری بێ وادەیان بەسەر داباریبوو. چێن و گنج و چرووکی لە نێوچاوان و سەر ڕوومەتەکانی دا دەرکەوتبوون.

شەو بوو. ژووره بچکۆڵەکانی بەندیخانە لە دیدەی کوێڕان تاریکتر بوون. لە دالانە تەسک و باریک و دوور و درێژی بەر بەندیخانەکانە، تەنیا دەنگێک کە بە گوێی بەندکراوەکان دا دەگەییشت، دەنگی هاتوچوونی بەردەوامی زیندانەوانەکان بوو. تەنیا نیشانەیەکی دنیای ئازاد، کە ئینسانی بەندکراو دەیتوانی بە چاو بیبینێت، چەند سیسە ئەستێرە بوون، کە لە پەنجەرۆکەی بەرزی تێلبەندکراوی ژووره بچووکەکانەوە دیار بوون. دەنگی بێ پسانەوەی هەنگاونانی پاسەوانی دالانەکە، هەر هێندە لە گوێ دا دەنگی دەدایەوە، کە بۆ نەخەوتووانی بێزراو لە بەند دا، لە کوتکی گران کاری تر بوون. هەڵم و هالاو و بۆگەنی ناو زنجە تەڕ وشێدارەکانیش هەناسەی لە سنگ دا گران دەکرد.

ئەژدەر لە قوژبنێکی زنجەکە دا، پاڵ بەدیوارەوە دانیشتبوو. فکر هەڵی گرتبوو. بیری لەوە دەکردەوە کە ماوەی بەند و زیندانەکەی هەر وا دەڕوات و دوور و درێژ دەبێتەوە. گوشاری دەزگای دەسەڵاتدار بۆ سەر بەندییەکان و پاوان کردنی پەیوەندییەکانی ئەودیوی زیندان و کەم بوونەوە

دیداری خزم و کەسانی زیندانییەکان تەمی خەفەتی بە دمەوە بوو. هاوبەندییەکانی سەدجار لە خۆی خراپتر بوون. گوڵاراخانم چەند کەرەتێک سەردانی کردبوو. وەک دایکێکی دڵسۆز، بە دەستی پڕی خواردن و خواردەمەنییەوە هاتبوە سەردانی. گوڵاراخانم دەگەڵ هەر دیدارێک، کۆڵێکی هیوا و هومێد بۆ دەهێنا. سڵاوی ئامینە، ئەکبەر و پوورە "ماریا"ی بە گوێ دادەخوێند. تەنانەت خەبەری چالاک بوونی"ئامینە"شی پێ دا، کە وەک تێکۆشەرێک دەگەڵ "نینا" تێکالاو بووە. ئیتر "ڤەڕا" شوێن دەستی کوێر نەبۆتەوە و ئامینە ئەرکی "ڤەرا"ی گرتۆتە ئەستۆ. ئاخرین جار، گوڵاراخانم لە چەند ڕستەی کورت و بەپەلەی بە گوێی داخوێند و دڵی ڕووناک کردەوە.

ماوەیەک بوو گوڵاراخانم خێرا خێرا دەهاتە سەردانی و نان و خوانی بۆ دەهێنا. ئەو ڕۆژەی کە گوڵاراخانم هاتە سەردانی، لە کاتی دانانی نان و خوانەکەی، بە ئامازەی چاو بۆ سەر نان و خوانەکە، گوتی:

- لەمەودوا، گشت ڕۆژێک ئامینە لە "ڤولچیەڤروتا" چاووەڕانتە.

ئەژدەر لەم پەیامە تێگەییشت و زانی نان و خوانەکەی ئەمجارەی گوڵاراخانم دەبێ پەیامێکی نووسراوی تێدا جێ درابێت. بەڵام کاتێک کە نانەکەی لەت کرد و مشارێکی ئاسنبڕی زۆر باریکی تێدا دۆزییەوە، دڵی بە پەیامەکە گەش بۆوە و هەرکە لە ناو نانە گرەدەکەش دا چەقۆیەکی بچکۆلانەی تێدا دۆزییەوە، ئیتر زانی کۆمیتەی کرێکاریی باکۆ لێی بێخەیاڵ نییە و چاوەڕوانی درەچوونن. ئەژدەر بە

چاوێکی پڕ لە ڕێزەوە سەیری تێکۆشانی ژنێکی دەکرد، کە سەردەمانێک خانمی ماڵێک بوو. ئەودەم، لە سیاسەت دەترسا و تەنانەت باسی سیاسەتیش دەیتۆقاند. گوڵاراخانم لە هەڵسوکەوتی "میرزا حسێن"یش سڵەی دەکرد و پێی خۆش نەبوو وشەی سیاسەت بە دەم دابێنێت. بەڵام ئێستا چی؟ گوڵاراخانم بۆتە پەیک و پەیامی کۆمیتەی کرێکاری و، پەیام بۆ زیندانی "بابیل" دێنێت. خەبەری "ئامینە"ش، کە بۆتە یاریکاری نینا، دڵخۆشکەوە بوو. ئەژدەر نەیدەزانی کە ئامینە بۆ پوورە ماریا بۆتە کچێکی میهرەبانتر لە قەرا. بۆ ئەکبەر بۆتە مامۆستا و، زمان و چاوی "ئەکبەر"ی بە خوێندن و خوێدنەوە پشکوواندووە. سەرەڕای ئەمانە، ئامینە لە کتێبخانەکەی "بالاخانی" دا، وەک هاوکار و دەستیاری بەڕێوەبەری کتێبخانەکە، کە ژنێکی تێکۆشەری ڕووس بوو، بۆ کتێبخوێنەکان بۆتە یار و پشتیوان. هۆڵی مەزنی هەر ئەو کتێبخانەیە، شوێنی کۆبوونەوە و پلان داڕشتنی تێکۆشەرانی بەڵشفیکە و، ئامینە یاریکاری تێکۆشەرانە.

***

ئەژدەر، بە بیری ڕزگاربوون، زەنجیری دەست و پەلانی لە ناو کۆشی دا ڕاگرتبوو. ئەژدەر و هاوبەندەکانی گوێیان بەرەو دالان و دەنگی هەنگاونانی پاسەوانی چاودێر ڕاگرتبوو. ئەو کاتەی کە وا دەنگی هەنگاونانی پاسەوانەکە گوم و گۆڕ دەبوو. رایدەگەیاند کە نۆرەی ئێشک کێشانی ئەمەیان کۆتایی هاتووە و هەر ئێستا، پاسەوانی نوێ دێت و

بەپێی دەستوور، چرای دەستی دە زنجەکان دەگرێت و سەرەکان بە تاقی دەکاتەوە و دوایە هاتوچۆی ناو دالآن دەست پێدەکات. ئەژدەر و یارانی، خۆیان دەخەو کردبوو. شۆقی چرا بە ژوورەکەیان داگەڕا و پاسەوان بە دەم باوێشکی دوور و درێژەوە، تێپەڕ بوو.
ئەژدەر زۆر بە ئەسپایی ، گوتی:
ـ هەلەکەی هەلە و با دەست پێ بکەینەوە. ئەم پاسەوانە، ئاخر پاسەوانی شەوە و سەعاتێکی تر کازیوە لە سەران دەدات و، شەو بە دوایی دەگەیەنێت. هەر تەنێ کەمێک لە زەنجیری دەستی"ئاواک" ماوە، ئەویش دەبڕینەوە و دەست پێدەکەین.
ئەژدەر ئاخر قلْفی زەنجیری دەستی "ئاواک"یشیان بڕی و زەنجیرەکانیان زۆر بە شێنەیی لە گۆشەیەک دا کۆ کردەوە. بۆ بڕینەوەی دوو شیشی ئاسنی پەنجەرۆکەی زیندان، دوویان دەستیان لە ملی یەکتر کرد و کرێکارێکی بەسالآچووش کەوتە سەر پشتیان و مشاری بە سەر شیشی ئاسن دا هێنا.
دەنگی هاتن و چوونی ددانەی مشار بەسەر میلەی ئاسن دا، دەنگی هازە هازی زەردەوالەی بە ژووری زنجەکە دا دەگەڕاند. کرێکارەکە، چەند چرکەیەک ڕاوەستا و دەستی حەساندەوە و سەرلەنوێ دەستی پێکردەوە. هەر دوو شیشی ئاسنی بەر پەنجەرەی بەندیخانەکە هەلْگیران. پێشەکی و بەر لە بڕینەوە زەنجیرەکان، لە بزگوری بەتانە و پێخەف و کۆنە جلکی زیندان، پەتێکی بە مەتمانەیان هۆنیبۆوە و ئامادەی کار و بەرنامەکەیان کردبوو. بۆ چوونەدەر، نۆرەی پێشەکی، بەر کرێکارە پیرەکە کەوت و دوای هەموویان

ئەژدەر دەبوایە لە زیندان بچتە دەر. دەربازبوونی هەر تاکێک، کاتێکی بۆ داندرا. کاتەکەش دەنگی هەنگاونانی پاسەوانی دالانەکە بوو؛ ئەو زنجەی کە ئەژدەر و یارانی تێدا زیندانی کرابوو، لە سەرپەڕی بەندەکانی تر دا بوو. ئیستێک لە تێپەڕ بوونی پاسەوان، کرێکارە پیرەکە دەستی پێکرد و بەرەو خوار داخزی. سێ زیندانی چوونە خوار و ئاخرینیان نۆرەی ئەژدەر بوو. دەنگی هەناونانی پاسەوانەکە، لە بەر دەرگای زنجی ئەژدەر، ئیستێک ڕاوەستا و دوای باوێشکێکی درێژ و نەرمە کۆخەیەک، وەڕێ کەوتەوە. ئەژدەر پێی خستە سەر کۆگا پێخەف و ڕاخەری گلۆڵەکراوی بەر پەنجەرەکە و دەستی بە پەت گرت و بەرەو خوار داخزی. شنەی سارد و بێگەردی دنیای ئازد، گیانێکی وەبەر ئەژدەر هێنایەوە. هێشتا کازیوەی نەدابوو. دنیا تاریک و چۆڵ و بێ هەست بوو. هاوڕێیانی ئەژدەر لە پەنا ڕەوەزە بەردێک دا خۆیان شاردبۆوە. بە تێکەڵبوونی ئەژدەر، دەستیان لە ناو دەستی یەکتر نا و بەرەو ئاوەدانی ڕۆییشتن. لە یەکەمین شەقامی شار دا یەکتریان لە هەمێز گرت و دوای ماچ و مووچ و مالاوایی، لە یەکتر هەڵبڕان.

بەمجۆرە، ڕاکردنێک کە هەر لە سەرەتای ڕۆژانی یەکەمی زیندانی دا، بیر و فکری زیندانی داگیر کردبوو، بەسەرکەوتوویی بە ئەنجام گەییشت.

تازە کازیوە لە سەرانی دابوو، کە ئەژدەر بە شەقامێکی باریک دا هاتەخوار و لە بە شارێگەی "بابیل" دا هەرواز هەڵکشا و بەرەو دۆڵ و دەرەی شاخی بەرامبەر، کەوتە ڕێ.

جلک و لیباسی بەندیخانەی لە لایەک و لە بەرێکی ترەوە شوێنەورای زەنجیری دەست و پەلی و لەوانیش خەراپیتر، برسێتی، هێزی پێ نەهێشتبوو. بەڵام بە هەر چۆنێک بوو قەدی شاخەکەی هەڵگرت و پێیدا ڕۆییشت. لە ترۆپکی شەخەکە ئاوا بووبوو، کە دەنگی تەقە و ڤیزەی تفەنگ لە بەری بەبدیخانە "بابیل"ەوە خەبەری هەڵاتنی چوار زیندانی سیاسی ڕاگەیاند. ئەژدەر بە بیستنی دەنگی تفەنگ، باوی هەنگاوی توندتر کرد. لە دوورەوە کۆخێک دەبیندرا کە دیار بوو هەژار نشینە و دەکرێ هانای بۆ بەرێت. بەرەو کۆخە ڕۆیشت و لە بەردەرگاکەی ڕاوەستا. تێمابوو بچێت یان ڕێگا بگرێتە بەر و بڕوا. بەڵام دەیزانی نایکێشێت و لەوانەیە پێ ڕابێت. چەند جارێکی لە دەرگاکە دا. ژنێکی بەتەمەن دەرگای لێکردەوە و هەرکە "ئەژدەر"ی بەم سەر و ەرزعەوە بینی، ڕاچڵەکی و هەنگاوێک بەرەو پاش کشایەوە.

ـ تۆ کێیت؟... چیت گەرەکە؟

ئەژدەر بەبێ وڵام دانەوە، وەژوور کەوت و دەرگاکەی پێوەدا. تاوێک لە بەر دیوار ڕاوەستا و چەند پشوویەکی کێشا. زمانی نەدەگەڕا و توانای وڵامدانەوەی نەبوو. ژنە خێرا بەرەو ژوورەکەی تر چوو. دەگەڵ کەسێک بە زمانی ئاسۆڕی قسەی کرد و بە جامێکی پڕ لە ئاوەوە گەڕایەوە لای ئەژدەر. بە زمانی رووسی گوتی:

ـ ها بگرە... ئاوەکە بخۆوە و تاوێک بحەسێوە!

ئەژدەر بینی پێوەنا و دوای خواردنەوەی ئاو، سپاسی کرد . هەر لەو دەمەدا پیاوێک لە ژوور هاتەدەر و بە زمانی ئازەری لێێ پرسی:

ـ کوڕم ئەوە بۆچ سەر تابە پات خوێناوییە؟... چییە؟ ... چیت لێ قەوماوە؟

وەک ئەوەی کە پرسیاری کابرای ڕەنجبەر بۆ ئەژدەر جێی سەرسووڕمان بێ، چاوێک لە کابرا و سەیرێکی دەست و پەل و لاق و لەتەری خۆی کرد و ئەمجار زانی کە هەرچی زامی دەست و قاچ و سنگ و بەرۆکی بوون، دەمیان کردبۆوە و خوێنیان پێدا چۆڕابۆوە. تازە بۆی دەرکەوت کە چەند جار کەوتن و هەستانەوە، زامەکانی کردۆتەوە. ئەژدەر سەیرێکی کابرای کرد و گوتی:

ـ تکایە بم شارنەوە... زیندانی بووم و لە زیندان ڕامکردووە.. لەوانەیە شوێنم هەڵگرن و بمدۆزنەوە... ئەگەر...

ژن و مێردەکە نەیان هێشت ئەژدەر درێژەی پێ بدا. قۆڵیان گرت و هێنایانە هۆدەیەکی تەنگ و تاریک. ژنە ئاوی هێنا و پیاوەکە خوێنی لامل و دەست و باڵی خاوێن کردنەوە. ژنە دوولینگە و چاکەت و کراسێکی بۆ هێنا و جلکی خوێناویان ژێرخاک کرد. ئەژدەر بۆ ڕۆیشتن بەرز بۆوە، بەڵام پیاوکە گوتی:

ـ هەتا شەو بەسەر دادێت، دەبێ لێرە بمێنیتەوە. بحەسێوە با تین و تاقەتێکت هەبێ...

ئەژدەر دەستی پیاوەکەی گوشی و گوتی:

ـ ماڵەکەتان لە بەندیخانەوە زۆر دوور نییە. لەوانەیە شوێنم هەڵبگرن و بمدۆزنەوە... من دەزانم بەشوێنم دادێن و لەوانەیە هەموو خەڵکی ئەم گەڕەکە دۆڵپێچ بکەن... بۆ ئێوەش دەبمە دەردی سەر... بڕۆم باشترە!

یەکتریان لە هەمێز گرت. پیاوەکە گوتی:

ـ ڕاستە... ماڵەکەمان لە بەندیخانێ زۆر دوور نییە... بڕۆ کوری خۆم ... بڕۆ خۆت دەرباز بکە... هەر ئەم تیشە ڕێیە بگرە و بە ڕێگای بزنان دا ئەودیو ببە... ڕێگاکە بڕێک چەپ و چڕە و، پێداڕۆیشتنی کەمێک گرانە، بەڵام زۆر بە وریایی بڕۆ و خۆت مەشەمزێنە... هەر وەختێک ئێمەت پێویست بوو، ماڵەکەمان ماڵی خۆتە...

ژنەکە نانێکی بۆ هێنا. ئەژدەر نانەکەی دە باخەڵ نا و ماڵاوایی لێکردن و وەڕێ کەوت. هەر ئەو ڕێگایەی کە کابرای ڕەنجبەر بۆی دەست نیشان کردبوو، پێیدا ڕۆییشت. چەند هەوراز و لێژی تێپەڕ کرد و گەییشتە کۆنە گۆڕستانێک. بە نێو گۆڕستانەکەدا هەڵکشاو چەند گردوولکەی خستە پشتی سەر و گەیشتە "ڤولچیەڤروتا". لە نێوان دوو تاشەبەردان دا ڕاوەستا و بە دووراندا ڕوانی. لە قەدی ئەوبەری گردەکە، ژنێکی دیت، کە بە چارشێو و پەچەوە خۆی داپۆشیبوو. ورد تێی ڕوانی، بە بەژن و باڵا زانی ئامینەیە و لە سەر سۆز و پەیمانی خۆی ڕاوەستاوە. بەڵام ئامینە تەنیا نەبوو، کوڕە گەنجێکی شووش و باریکەڵەیشی دەگەڵ بوو.

هێدی هێدی بۆیان چوو. لێیان نزیک کەوتەوە و زۆر بە سەرسووڕماوی کوڕە گەنجەکەی بۆ نەناسرا... دەبێ کێ بێ؟

ئەژدەر لە پاڵ ڕەوەزە بەردەکان هاتەدەر و کەوتە سەر نەرمانی زەوییەکە و خۆی نیشان دان. ئامینە دەستی کوڕەکەی گرت و بە جووتە بۆی هاتن. ئەژدەر چەند جاران چاوەکانی نووقاند و بە لەپی دەست چاوەکانی دامالین... چەند هەنگاو ئەولاتر، ئامینە دەگەڵ "غولام" بۆلای دەهاتن. بەڵام هەڵسوکەوتەکەی ناسییەوە و بانگی کرد:

ـ ئەکبەر!... ئەکبەر!..

ئەکبەر دەستی "ئامینە"ی بەر دا و چاوێکی لە "ئەژدەر" کرد. پیاوێکی لەڕ و لاوازی قژ سپی ، بانگی دەکرد... دەبێ ئەمە کێ بێ؟

ئەکبەر گوتی:

ـ بانگی منت کرد؟

ـ بەڵی ئەکبەر بانگی تۆم کرد! نەکا نەمناسیتەوە؟!

ئەکبەر بە وردی سەرنجی دایە و لەپڕ بە هەموو توانای دەنگی، بانگی کرد:

ـ ئەژدەر!... ماڵێ وێرانم بۆچ ئەوتۆت لێ بەسەر هاتووە...

دەست و باوەشیان بۆ یەکتر کردەوە و چەشنی گیان شیرین یەکتریان لە هەمێز گرت. ئامینە بەنێو بەردەڵانان دا بە هەلینگدان بۆیان هات. چارشێو لە قەدی هاڵا و ڕێی هەڵاتنی لێ گرت. ئامینە دەستی برد و چارشێو و پەچەی لە سەر و دەوری ئەندامی کردەوە و بۆلایک حەوای دان. گەیشتە ئەژدەر. تاوێک تێی ڕاما. چاوی بە ئەندامی زامداری ئەژدەر دا گێڕا. چاوەکانی ئەسرینیان تێگەڕا. ئەژدەر ئامێزی بۆ گرتەوە و یەکتریان دە هەمێز گرت.

ـ ئامینە!... خوشکی ئازیز!...

ئامینە بە کوڵی گریانەوە دەستەکانی "ئەژدەر"ی گرت و گوتی:

ـ ئەژدەر چییان دەگەڵ کردی... چۆنیان دڵ هات بمجۆرە بت شەمزێنن... ماڵیان کاول... هیچ جێیەکی لەشت بە ساغی نەماوە...

ـ هیچ قەیدی نییە ئامینە... من لە خوێن ناترسم... پێی ڕاهاتووم، بەڵام سەرکەوتن بە ئێمە دەبڕێ ئامینە!... دڵنیابە!

ئامینە بە زامەکانی داهات و تیتۆڵەکانی بۆ بەستەوە، گوتی:

ـ بەرگ و بەری تازەمان بۆ هێناوی و لە ژێڕ بەردان دا تاقەتمان کردووە... گشت ڕۆژێک دەگەڵ ئەکبەر دەهاتین و چاوەڕێت بووین ... بابچێن و بەرگەکانت بگۆڕە!

ـ من جلکەکانم گوڕێون!

ـ لە کوێت گۆڕێون؟

ـ هەر لەو ژێرە، پەنام بردە ماڵیکی هەژاری دڵاوای خاوەن کەرامەت؛ زامەکانیان بۆ شووردمەوە... جلکیان لەبەر گۆڕیم و نانیان دامێ و ڕێیان نیشان دام.

هەر سێیان، دەست لە ناو دەست، بە داوێنی شاخێک دا ڕۆیشتن. باکۆ، بە هەموو مەزنی و ڕازاوەیی خۆیەوە لە بەر چاویان دا بوو. هەوری هەڵپەسێرداوی ئاسۆی دووەرەدەستان، ڕنگی ئاڵیان کاڵ دەبۆوە و خەبەری بەیانەیان ڕادەگەیاند. لە بەرێکەوە، دەریا ڕەنگی شینی لە ئاسمان وەرگرتەوە و کراسی شەوی گۆڕی.

ئەژدەر حەیرانی بینینی دیمەنی ڕازاوی وڵات، سییەکانی لە هەوای پاک و بێگەرد پڕ کرد و شنەی بەر بەیانی هەڵمژی.

ئەژدەر گوتی:

ـ دایکتان چۆنە؟

ئامینە هیدیانە گوتی:

ـ دایکی من باشە... بەڵام پوورە ماریا ناسازە و لە ماڵی ئێمەیە.
ئەژدەر بە خەمی "ڤەڕا" و پوورە ماریا، کز و خەمبارانە سەرێکی ڕاوەشاند و بێدەنگ دە ئەکبەری دەڕوانی. ئەکبەر گوتی:
ـ بەڵی دایکم ناسازە و بەتایبەت دوای شەهید بوونی "ڤەڕا"، ئیتر سەری لە سەر جی هەڵنەگرتووە.
وشەی "دایکم" لە زمانی ئەکبەر نا، بەڵکی لە ناخی هەناوییەوە دەهاتە دەر. ئەژدەر لە خۆشەویستیان گرتی و باوەشی تێوەرداند و ماچی کرد.
ـ ئیش و کارێکت هەیە ئەکبەر، یان بێکاری؟
ـ من دە هەوڵی ئەوە دام کە جێگای چۆڵی باوکم پڕ کەمەوە. لە ناوهەواڵان دا جێگایەکی تایبەتم وەدەست هێناوە. نەیاران پێیان وابوو دوای شەهیدکردنی باوکم، وەجاخی تێکۆشان لە ماڵی ئێمەدا کوێر دەبێتەوە... من چقڵی چاوی نەیارانم و باوکم بە کوێ دا ڕۆیشتووە، من ڕێچکەی ئەوم گرتۆتە بەر. دەگەڵ کەسانی وەک "حەمە یارۆڤ"،"بالاعەمی داداشۆڤ" هەڵدەستم و دادەنیشم و ئەدەبیاتی شۆڕشگێرانەیان لێ فێر دەبم. هاوڕێ "چۆنیاتۆڤ" ، " عەزیز بیکۆڤ"، "فیۆڵتۆڤ" و هاوڕێ "خانلەر"یش بە نووسراوەکانی "لێنین"م ئاشنا دەکەن.
ئەژدەر بەم وتانەی ئەکبەر زەردەی کەوتبوویە سەر لێوان و دڵی بە گوتنەکانی پشکووتبوو. ئەم زەردەخەندەیە و ئەم پشکووتنە، دوای سالیک زیندانی، ئەوە بۆ یەکامجار بوو دەگەڕانەوە هێلانەی چۆلبووی.

ـ ئەکبەر! ... جێگای شانازیمانی و هەر نەک بە ڕەوشت و بیر و باوەڕ، بەڵکە بە لەش و لار و بەژن و باڵاش دەگەڵ "غولام" سێوێکن و دوو لەت کراون. "غولام"یش نەسرەوت و ماندوونەناس بوو... تێکۆشەرێکی خاوەن باوەڕ بوو... جێگاکەی چۆڵ نەبۆتەوە و شۆڕش بەبوونی ئەکبەر، بێ "غولام" نەماوەتەوە.

ـ بەڵی باوکم قارەمانانە ژیا و قارەمانانەش ڕۆییشت... منیش هەر وەک ئەوم.

یەکەمین زەردەی بەر لە تاوهەڵاتان، بە کەلینی هەورەکانی ئاسۆگی لای ڕۆژهەڵاتانەوە دزەی کرد و مزگێنی بەیانی ڕاگەیاند. لە دورەدەستان، دەریای "خەزەر" لە ژێر کڵاوەی بڗوێنی ڕەوی مژی سەردەریا، زەردەی بە دەم دا گەڕا.

خۆر لە ئاسۆی شاری باکۆ دەهاتە دەر.

****